Г 85
3443
УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 57373

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ.

ЗА ГОДИНУ 1911.

ГОДИНА IV.

Вдасник: ЂОКА МИХАЈЛОВИЋ,
УЧИТЕЉ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:
ГАВРА ПОПОВИЋ, умир. учитељ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
БЕОГРАД

У НОВОМ САДУ
ЕЛЕКТРИЧНА ШТАМПАРИЈА УЧИТЕЉСКОГ Д. Д. „НАТОШЕВИЋ"
1911.

Садржај:

I. САВРЕМЕНИ ЧЛАНЦИ.

Стр.

Учитељство и народ, поводом митроп. учит. скупшт., од Ђ. 1.
Наш организован рад. Ж. Алексић. 18.
Мало упорећења. М. 33.
Досетеј Обрадовић (са сл.). 70.
Углед учитеља као појца. Т. Костић. 87.
Зашто је потребна нова Шк. Уредба? М. 104.
Састанак Сабора. М. 125.
Учитељска представка Сабору 147.
Појачка дужност. М. 66.
После Сабора. М. 186.
Школа и дух времена. З. 208.
Нисмо још готови. М. 227.
Наш народ и његова просвета, Ст. Радић. 243. 264. 288.
Телесна казна у основној школи. К. Замуровић. 313.
Општа учитељска скупштина у Будимпешти. М. 337.
Шта је са учитељском дотационом уредбом и појачком дужности? од Г. 338.
Школске власти и народно учитељство. К. Замуровић 362.
Синодско Устројство и Школ. Уредба. 378.

II. ОПШТА ПЕДАГОГИЈА.

Месна школска управа, од П., 7. 19
Педагошки завети Лава Толстоја, с руског Св. С. Поповић. — Београд. 9. 21.
Земљорадња у осн. школи, од Ђ. Петронијевића. 12. 35.
О могућности систематског васпитања, Dr. Imre Sándor, превео Ж. Благојевић. 58. 58. 71. 89. 111. 129. 151. 170. 189. 251. 293.
Школа рада, по немачком Борђе Петровић. 187. 208. 228. 247. 268. 291. 318. 340.
Лав Николајевић Толстој, прод. Св. С. Поповић. 315. 343.
Трулеж наше педагогије, Др. П. Р. Радосављевић, 364.
Учитељево расположење и веселост као васпитно средство, Бранко Ролер. 369.
Питамо ли много? 382.

III. ПОМОЋНЕ НАУКЕ ЗА ПЕДАГОГИКУ.

Физичко растење и доба адолесценције. од Др. П. Р. Радосављевића, 108. 126. 148. 167.
Зашто се предаје и како треба да се предаје психологија. од Габр. Компејреа, прев. Васе Стајића. 328. 347. 368.

IV. ШКОЛСКА ХИГИЈЕНА.

Здравље у школи. од Л. В., 53.
Белешке: Број школ. лекара у Лондону, стр. 311. — Енглеска за своју децу, 336.

V. ПЕДАГОШКИ ПРЕГЛЕД.

Нове стање срп. осн. школа у Турској царевини (г. 1910. „Шк. Гл“. стр. 252.) 27. 42.
Светски конгрес и питање о домаћем васпитању. 78. 91.
Стр.
Основна школа у Русији. 136. 156. 218.
Први међународни конгрес у Бриселу за проучавање Детета, од Б., 299.
Немачка учит. библиотека у Берлину. 325.
Образовање у Кини. 325.
Из повеснице јапанског образовања. 350.
Народно образовање на Исланду. 370.
Основна школа у Немачкој у г. 1911. 384.
Париградско „Удружење“ Је. мена. 385.

VI. ИСТОРИЈА ПЕДАГОГИЈЕ.

Браћа Суворови еписки учитељи. Др. Никола Радојчић 35. 55.

VII. ШКОЛА И НАСТАВА.

Неписменост и даље обра овање народно (Одлука Новосад. ср. учит. збора) 14.
Феријални течајеви за учитеље у Угарској. 47.
Старање о не ормалној деци у Енглеској 95.
Војничке вежбе у осн. школама. Ђ. Т., 177.
Непрекидна настава. 233. 252.
Прогачун угар. министарства просвете за 1911. год. 275.
Прва баштенска школа у Будимпешти. 276.
Телесна казна у школи по разним државама. 300.
Белешке: Нови школ. закон у Румунији. стр. 31. — Народноске школе у Угарској. 31. — Непитно покретно за ниске нучке школе у Загребу, 51. — Статистика основне наставе у Угарској, 52. — Како се цени продужена школа, 52. — Школе у Бугарској, 52. — Међународно свеучилиште, 52. — Статистика о похађању школе у Угарској, 84. — Богословски течаји за женске. 103. — 7000 деце без наставе. 123. — Надворнички стручни испит, 123. — Обавезна настава за глухонеме, 124. — Чешка Школ. Матица, 204. — Настава про водне у Новосадским школама, 275. — Сељачка гимназија у Русији, 287. — Жидовски универзитет у Јерусалиму, 287. — Распоред часова, 311. — Збор за реформу наставе у народној, 311. — Школе у Грчкој, 311. — Реорганизација основне школе у Данској, 336. — Број о стање осн. школа у Србији, 359. — Како се помаже нашој школи, 359. — Школе у Русији, 360. — Бесплатан ручак за ђаке, 360. — Неасилацијанум у Цариху, 360. — Школе у Португалској, 360. — Школа и живописање, 375. — Употреба школских просторија у Америци, 376. — Пријатна школа, 376. — Повремене представе за децу, 376. — Радничка гимназија, 393. — Течаји експерименталне психологије, 392. — Реформе у католичким школама у Угарској, 393.

VIII. НАРОДНА ПРОСВЕТА.

Притецимо у помоћ орп. нар. школама у будем епархији, 99.
Обучавање одраслих у Француској. 326.
Концентрација рада на народној просвети, 326.
Белешке: Сељаци и култура, стр. 80. — Радници на универзитету, 103. — Русија за народну просвету, 103 — Министарска предба у корист напредније, 128. — Стање образовања у Енглеској, 375. — Анкетовање, 376. — Образовање у америчким колонијама, 376.

Стр.

IX. УЧИТЕЉСТВО.

Удате учитељице. 39
Одлука митрополе, учит. збора о писању „Заставнику“ 66.
Скупштина учит. деон. др. „Натошевић“. 66.
Нова дисциплинарна правила за учитеље. 67
„Школ. Гласник“ као орган срп. нар. учитељства у Митрополији. 95.
Скупштина српских и хрватских учит у Загребу. 138.
Изасланство Митроп. Учит. Збора Срп. Нар. Сабору. 159.
Српски учитељски конвикт. 194.
Конгрес словенског учитељства у Кракову. 195.
Скупштина срп. учит. конвикта у Нов. Саду. 214.
Уређење учит. плата у Будимпешти 215.
У корист изравњења сеоворске одузе о разрешењу од појачне дужности. 235.
Појачна дужност и српски учитељи у Хрватској и Славонији. 277.
Међународно учитељско удружење. 277.
Конференција новосадских учитеља за побољшање плате. 301.
Учитељска изасланства код сеоворских посланика, у корист побољшања учит. дотације. 302.
Резолуције Хрв. учит. друштва румског котара због појаве. 303.
Скупштина свију учитеља у Угарској. 327.
Општа учит. скупштина у Будимпешти. 351.
Подела разреда чиновника који имају исту спрему као учитељи. 371.
Уређење учитељских плата у Чешкој. 372.
Како мисле немачки учитељ ? 380.
VII. Општи учит. конгрес у Угарској. 385.
Даље образовање нормешких учитеља. 386.
Неразмера у платн немачких учитеља. 386.

Белешке: Поводом конвикта. стр. 17. 54. 84. 123. 165. 196. 225. 226. 262 310. 335 345. — Стечај за питомце учит. конвикта, 184. — Скупштина, 203 — Обновљење срп. учит. конвикта, 225. — Дар учит. дому у Београду, 36. — Учит. дом у Београду, 310. 359. — Учитељско вече у Сомбору, 30. — Учит. удружење Лужичких Срба учитеља у Будишину, 31. — Излет чешких учитеља, 31. — Руспнски учитељи у Буковини, 31. — Збližење учитељства пољског и украјинског у Галицији, 31. — Учитељ учетник у гладовању, 52. — Савез хрватских учит. друштава, 52. — Многобројност учитеља у Галицији, 52. — Др. П. Р. Радосављевић 69. — За „Школ. Гласник“, 69. 268. 287. — За алумнеум учит приправника у Сомбору, 69. — Промене у учитељству, 69. 84. 104. 184. 225. 267. 310. — Састанак напредних и сеоворских приправника, 74. — Дражини учитељи и уређење плата, 84. — Целибат учитеља у Аустрији, 85. — Шта би желеле учитељице у Италији, 86. — Умировљени, 103. 104. 311. 359. — Стипендија сомбор. учитеља, 103. — Шта ће добити држ. учитељи, 103. — Санаторијум јевр. учит. друштва у Бечкереку, 123. — Течај за учитеље шварпских школа, 124. — Учитељска стипендија у Темишвару, 124. — Тешко уређени учитељи, 124. — Привилеп учитељу, 145. — Конгрес учит. приправника у Н. Саду, 145 — Родитељи као учитељи у Будимпешти, 145. — Ако су надлазни према учитељима, 145. — Учитељске плате у Пругској, 145. — Учит школа за престоницу, 145. — Учитељска заштита, 165. — Научни течајеви у Јени, 165. — Грос Тиса и учитељство, 165. 358. — Учитељска одговорност, 185. — Награђени учитељи, 185. — Положено испит, 185. — Дици на сви српски учитеље и учитељице, 185. — Сиима управним одборима српских учит. збороза, 185. — Новчани завод срп. учитеља у Хрватској, 203. — Чеси о нама, 203. — После 30 година, 204. — Учитељство у Далмацији и питања реваншенција, 262. — Санаторијум за учитеље, 263. — Учитељи поклоници у Украјини, 263. — Излет учитеља из Србије у Румунију, 263. — Словенски учит. конгрес у Кракову, 263 — Социјалистична организација бугарских учитеља, 264. — Новосадска учитељска конференција у корист побољшања дотације, 286. — Друштво за учит. санаторијум у Будимпешти, 286. — Излет чешких учитеља на југ, 286. — Положај бугарског учитеља, 286. — Је ли потребно повишење учит плата, 286. — Захваљења на учитељској служби, 287. — Наша дотациона уредба, 309. — Награђени учитељ, 310. — Захвалност Срба учитеља самоуталној страни, 310. — Учитељски дом у Москви, 311 — Чешки учитеља за побољшање своје плате, 311. — Општа учит. збор у Угарској, 335. — Срем за своје учитеље, 335. — Целибат учитеља у Бечу, 335. — Учитељска криза у Италији, 336. — Број учитеља и учитељица по разним државама, 336 — Аншија новосадских учитеља, 358 392. — Одликовање за своје учитеље, 359. — Дом ученика средњих и стручних школа у Београду, 359. — Бројно стање учитеља и учитељица у Србији, 359. — Стипендија сомборских учитеља, 375. — Културни штрајк, 375. — Плата лужичашких учитеља, 375. — Учитељски дом у Хамбургу, 376. — Дом за учитеље у мировини у Француској, 376. — Како се образује учитељство у Белгији, 376. — Невероватни бројеви, 376. — Кажање учитељства, 392. — Сеоска исушања за учитеље. 393. — Нисам сало ни жању помоћ, 393.

X. ИЗ ШКОЛСКЕ САМОУПРАВЕ И ЗАКОНОДАВСТВА.

Постанак Шк. Уредбе од 1872. год., 10. 21. 40. 73. 90. 114. 141. 154. 172. 192. 210 241. 257. 273. 296.
Основа закона којом се уређују бирева учит. особља у Хрв. и Слав., 11. 9.
Предлог закона о изменама и допунама у закону о народним школама од 14. априла 1904. у краљевини Србији, 46. 61. 74 93.
Седница Шк Савета од 27. 28. и 29. јан., 39. 63. 97. 119. (12. мај), 239, (од 1. и 2. јуна) 315, (од 12. авг.) 236, (28. и 29. окт) 327 355.
Поводом Нацрта Уредбе за сре. нар школе, од Др. П. Р. Радосављевића, 76. 134.
Бачка еварх. скупштина, 79.
Уредба за дотацију у банкал, учитеља, осн. и виших дев. школа, професора учит. школа и школ надзорника, 175.
Окружница ЕШО бачког у предмету звањичења и подношења поднесака, 329
Белешке: Бачки еварх. скупштина, 60. — Школска фонд епархије бачке, 203. — Стручних школска хапета, 242. — Из седнице Шк. Савета, 310. — Намена школ. закона у Србији, 311. — Нови школ. закон у Луцерну, 336.

XI. ПРАКТИЧНЕ ОБРАДЕ.

Патка, превод Т. Костића, 15.
Сова, превод Т. Костића, 29.
Шева, превод Т. Костића. 48.
Гљиота, превод Т. Костића, 64.
Одузимање у III. разр., од Милоша Попаре, 305.
Дељење и мерење у бројном низу преко 1000, од Милоша Попаре, 331.
О процентима, Ђ. Петровић, 375.
Кромпир и његова употреба, 387.

XII. ИЗ ПРАКСЕ.

Како сам учио једног аналфабету, Т. Костић, 142. 162. 177. 196. 220.
Учитељске преваранције, по Рудеу, 280

Стр.

XIII. УЧИТЕЉСКИ ЗБОРОВИ.

Седница новосадског среског учит. збора. 118. 235.
Седница темишварског среског учит. збора. 141. 254.
Седница будимског среског учитељског збора. 160. 183. 197. 218. 238.
Седница управног одбора новосадског среског учит. збора. 179.
Седница сомборског среског учит збора. 305.
Белешке: Новосадски срески учит. збор. стр. 242. — Старобечејски срески учит. збор. 242. — Сомборски срески учит. збор. 192.

XIV. ДОПИСИ.

Барања. 256.
Келеш. 281.

XV. НАШИ ПОКОЈНИЦИ.

Белешке: Душан Мирковић. стр. 145. — Бранко Јанковић, Мита Пејић, Олга Арсеновић, 310

XVI. ПРЕГЛЕД КЊИГА.

Најновије тешкоће у учитељском раду. написао Ђуро Шпадијер. 51.
Ка стварн г. Терзину, од Др. П. Р. Радосављевића. 67. 82. 100.
Српска вила, од Мих. Станојевића, рец. Т. Костић. 102
Најглавније тешкоће у учит. раду, од Ђ. Шпадијера, рец. Др. П. Р. Радосављевић, 122.
Одговор Др. П. Р. Радосављевићу од П Терзина. 144.
И опет — на стварн г. Терзину! од Др. П Р. Радосављевића. 198.
Др. Игњат Божур Die Entwickelung der serbisch-nationalen konfessionellen Volksschul-e und Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinen in Ungarn und Kroatien-Slavonien von 1848—1906. Inaugural-Dissertation. Neusatz, Buchdruckerei der Lehrer-Aktien-Gesellschaft „Natosevich", 1911. стр. VIII. — 133., од Др. Паје Р. Радосављевића. 200
Педагогика XIX. столећа, од Б. Л., 201.
Извештај о Срп. вишој дев. школи у Нов. Саду за 1910—11 г. 202.
Извештај о Срп. прав. вел. гимназији у Нов. Саду за 1910—11 г. 202.

Стр.

Képes magyar ABC és olvasókönyv a nemmagyar tanyelvi elemi népiskolak II. oszt. számára, szerkesztette Iszkrulyev János. прикза од Ђ Поповића, 222. 240. 257. 282. 306.
Cellerie Lucien. Esquisse D' une science pédagogique, Б. Л., 224.
Немачка педагошка штампа, 224.
Иван Седмак. Америчанска школа. прикза Др. П Р. Радосављевића, 260.
Трезвеност, лист за расправљање алкохолног питања, 333.
Савезник, омладински лист за слинама. рец Др. П. Р. Радосављевић, 333.
Alfred Binet, Les idées modernes sur les enfants, прикза од Б. Л., 358
Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik, von E. Meumann, рец. Др. П. Р. Радосављевић, 389.

XVII. КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

Учитељски савезник, од Берковца, 84

XVIII. НОВЕ КЊИГЕ.

85. 295. 230. 242. 262. 287. 312. 361

XIX. РАЗНЕ БЕЛЕШКЕ.

Светосавска прослава. стр. 17. — Прилог Вушићевом фонду, 17. — Забавишта за Трст, 30 — Споменик К. Д. Ушинском. 31. — Maciera Sloka 31. — Школе и клерикалство у Белгији, 31. — Двестагодишња прослава у Н. Саду. 85. 140. — Настављајево старо име, 84 — Гроб Коменског. 145. — Забава срп. и дев. школе у Н. Саду, 165 — Одговорност општине, 185 — 3000 дака религовано, 204. — Књижарска натрпљеност. 225. — Савез уредника педагошких листова. 286 — Приходи и расходи руских манастира, 287. — Споменик руском педагогу Ушинском, 336. — Клуб немачких земаљских посланика у Моравској за учитеље 336. — Alfred Binet, 336. — Тешко дорућак. 52. — „Néptanitók Lapja". 392 — Број становништва у Угарској. 393. — Школа на Конту, 393

XX. КРАТКЕ БЕЛЕШКЕ.

Стр. 85.

XXI. ИСПРАВАК.

Мали исправак. стр. 17.

САРАДНИЦИ У 1911. ГОДИНИ:

1. Жарко Јлексић, учит. Футог. — 2. Милош Бандић, учит. Вел. Кикинда. — 3. Жарко Благојевић, педагог, Сомбор. — 4. Лазар Вукотић, учит. Футог. — 5. Богдан Глумац, учит. Бечкин. — 6. Младен Ђурошевић, учит. Оброваш. — 7. Богдан Ђурђев, проф. Пакрац. — 8. Коста Замуровић, учит. Моноп. — 9. Ђорђе С. Којић, учит. Београд. — 10. Т. Костић, умир. учит. Нови Сад-Темишвар. — 11. Лазар Крстић, учит. Липова. — 12. Ђока Милић, умир. учит. Нови Сад. — 13. Ђ. Петровић, учит. Нови Сад. — 14. Емил Пилић, учит. Сента. — 15. Милош Попара, учит. Сарајево. — 16. Ђура Поповић, умир. гл. шк. референт, Клокочевик. — 17. Јаношије Поповић, учит. Ново Село (Стара Србија). — 18. Свет. С. Поповић, учит. Београд. — 19. Стева Радић, учит. Ириг. — 20. Др. Никола Радојчић, проф. Ср. Карловци. — 21. Др. Паја Р. Радосављевић, доцент универзитета, Њујорк. — 22. Бр. Ропер, учит. Нови Сад. — 23. Душан Ружић, учит. Нови Сад. — 24. Васа Стајић, проф. Сомбор. — 25. Ђура Терзин, учитељ, Темишвар. — 26. Лаза Терзин, учит. Сентандрија. — 27. Павле Терзин, управитељ учитељске школе Сомбор. — 28. Вел. Чонић учитељ, Сомбор.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 1. У Новом Саду, 15. јануара 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Учитељство и народ. — Месна школска управа. — Педагошки савети Л. Н. Толстоја. — Постанак Школ. Уредбе од 1872. год. — Земљопис у основној школи. — Школа и шестак: Неимеменост и даље образовање народно. — Практичне обраде: Патка, лекција из природописа. — Белешке.

Учитељство и народ.

Поводом митрополијске учитељске скупштине.

— Искрена реч српском народу. —

Скини ми, бабо, с чела облаке,
Не дај же, бабо, у просјаке!
Помози, бабо, помоћ' ћу и ја,
Да српско име још'те просија!

З. Ј. Ј.

5. (18.) и 6. (19.) новембра о. г. одржана је у Новом Саду скупштина српских народних учитеља и учитељица митрополије карловачке. На тој скупштини претресан је нацрт новога школског закона, што га је израдио пододбор Школског Савета. Тај нацрт школскога закона имао би да дође пред наш српски народно-црквени сабор, кад се сабор, као што изгледа, састане у пролеће у своје редовно заседање.

Учитељство је у лепом броју било заступљено на тој скупштини, која је кроз два дана свога рада претресла нацрт и расправила многа друга питања, која се тичу основне наставе.

Међутим сам сазив те скупштине као и сам течај њезина рада заинтересовао је не само наше учитељске кругове, него и нашу ширу политичку јавност. А није ни чудо! Наше школске прилике уређене су законом последњи пут пре 40 година. И док су наши суседи, Мађари и Хрвати, за то време неколико пута мењали своје школске законе у напреднијем духу, ми смо увек почивали, па и данас још почивамо на оним истим педагошким основама, на које беху наше школе положене још 1871. године. Нарочито пак после зак. чл. XXVII. од 1907. поједина наређења нашега школског закона или су била посве застарела или су посве изгубила своју крепост, те се морало помишљати на нову и савременију кодификацију наших школских прилика. Но док је, дакле, с једне стране сазив учитељске скупштине и расправљање нацрта новога школског закона на њој, била једна неминовна потреба, дотле су с друге стране сазиву саме учитељске скупштине као и њезину раду подметане разне задње мисли, а једна наша народна странка, радикална, на своме средишњем збору, одржаном 25. нов. (8. дец.) 1910. у Митровици, чак је и расправљала о томе нацрту, те је изрекла „одлучну народну реч“ у овој својој резолуцији: „Потребно је, да се народ што пре и што одлучније покрене, кад види да су у опасности права његова. Данашња наша највиша школска власт спрема се да окрњи и поништи народно право у школи и да му натури опаке терете, које није кадар народ да издржи. Ово је почетак, и ако се наш народ листом не крене, ово ће се продужити у свима автономним уредбама, које се у овај мах граде. С тога овај збор позива све наше општине, да се придруже представи вршачке црквене општине и другим српским црквеним општинама, како би се чула народна реч и како би се обуставили злосретни умишљаји против наше народно-црквене аутономије“. („Застава“, бр. 259. из год. 1910.)

У доследности те своје резолуције позвала је поједине општине, да подигну

УЧИТЕЉСКА БИБЛИОТЕКА

свој глас против овога школскога нацрта. Скупштине, које су одржане у неколико наших општина, — док ово пишемо у 25 општина, — сведоче, да има људи, који се могу повести и за оваквом резолуцијом.

Ова је појава свакако за наше прилике — симптоматична. Симптоматична, али и жалосна. Жалосна зато, што једна наша политичка странка, која се уз то зове и народна, баш у садашњици, кад нам је наш просветни опстанак са свију страна тако јако угрожен, устаје против једнога нацрта школскога закона, коме је сигурно то рђава страна, што хоће радикално да сврши са свим оним шлендријаном, што у нашем школству влада. И стога треба дићи буну у автономији, јер се, ево, народна права крше, да се увлачи у нашу автономију назадњаштво и т. д. и треба позвати народ, да листом устане против таквих, који му крше права и т. д.

Да велике пропије и жалосног сведочанства о осећању дужности једне политичке странке према своме рођеноме народу! Зар данас, у XX. веку, што га неки зову и веком педагогике, да нетакну велики напредак школства у њему, — зар данас, велимо, треба народ бунити против новијих и напреднијих педагошких мисли и довикивати му: „Не дај на школе ништа!“? Зар су то прави пријатељи народни који место да га одушевљавају за нове и напредније просветне идеале, ево га задржавају и веле му: „Доста је теби и ово просвете!“ Зар данас, кад наша национална егзистенција у овим крајевима почива још једино на просветној и привредној самосталности нашој, истицати народу само права његова, **а не изнети и оне велике дужности, које он према себи као народ има?** Зар.... ал боље је даље не питати у том правцу!

Појава је то жалосна — ненародна! Зато ћемо покушати, да беспристрасно изнесемо одношај нашега учитељства према народу и да укажемо на оно, што наш народ безусловно мора чинити, ако хоће да се међу осталим народима одржи и он као — свој. У томе послу неће нас руководити никакав други мотив, до ли корист — народа.

* * *

Да почнемо мало издаље!

Доказана је истина, да срећа једнога народа зависи од његове радне снаге. Та радна снага јесте његов народни капитал, који га као народ одржава и подиже у ред других народа. Та радна снага има два поља где се она показује: једно је поље где се стичу материјална добра и тим се бави економија, индустрија и трговина, а друго је поље, где се стичу идејална добра и ту спада религија, просвета и уметност. Из овога се види велики значај просвете у једном народу, нарочито кад се још узме у обзир, да су нам идејална добра куд и камо потребнија од материјалних и да она стога имају за један народ општенародни значај, јер од идејалних добара управо и зависи стање народног материјалног добра.

И кад је значај просвете општенационалан, т. ј. кад је просвета ствар, која мора занимати цео српски народ у овим крајевима, да ли се онда просветна питања код нас смела деградирати до партикуларно-страначког значаја, и да ли се просветна питања код нас смела расправљати sub specie partis — са страначког гледишта, као што то у већини случајева код наших политичких странака бива? Заиста да не! А ево зашто.

Као што је познато просвета се најпретежнијим делом бави васпитањем и образовањем младежи. Народна школа једнаком љубављу прима сву децу једнога народа на своја недра, да им прошири круг представа и улије ново знање, да им оплемени осећања и развије чврст и моралан карактер. Она као такова не пита дете за политичко уверење очево, нити пак учитељ као васпитач врши ту своју дужност као експонент икоје политичке групе. Учитељ се, дакле, у своме раду не може управљати по упливима и жељама извесне политичке групе, нити наука, коју он даје деци, може и сме имати икакво страначко обележје. Тај моменат

баш и надиже националну школу на неку вишу тачку, одакле она као нека виша светилька свима члановима једнога народа једнако шаље своје просветне зраке.

Просвета је, према томе, за сваки народ један безусловни захтев. Сваки народ имаде право да тражи, да га обасјава благодат просвете. Али из тога просветнога постулата излазе по један народ, у његову самоопредељењу и самоуправи, такође и велике дужности. Онај народ који, као ми Срби у карловачкој митрополији, имаде право самоуправе и самоопредељења, тај народ имаде и свету дужност према себи као народ, да се брине свом бригом за просветно унапређење своје и да не жали никакве жртве, ни моралне ни материјалне, у томе погледу. Те су дужности народне тако велике, да их прави пријатељ народа неможе увек довољно да нагласи. А наше политичке странке рађе истичу само права народна, а не истичу и опе његове свете дужности. То је сасвим и разумљиво по оној науци психологије масе, да ће човек радије сто пута вршити своје право, него што ће један пут учинити своју дужност.

Код нас је, нажалост, сасвим занемарен значај просвете у њеном правом опште-народном значењу. Доказ је за то средишњи збор српске народне радикалне странке у Митровици, који је то општенародно питање хтео да реши са уског партикуларно-страначког становишта. И баш зато, што је то становиште тако уско ми видимо у њему занемарење школина значаја, а тим занемарењем школина значаја занемарују се и извесне дужности према народној просвети, те се тим кочи точак читавоме народноме напретку.

Ми нећемо да расправљамо о томе: ко је позванији да каже своју одлучну реч о школској реформи и у опште о просветним потребама нашега народа: да ли учитељска скупштина са преко 300 учитеља, који представљају суму искуства од више хиљада година практичнога рада или један средишњи страначки збор, чија би већина чланова требала да се поучи у основима педагогике. Јер су прошла она лепа времена, када је о школи могао говорити и онај, који о њој није имао ни — појма. Ко једној групи стручњака од 300 особа одриче право да говори о стварима своје струке, у коју је она најбоље упућена, а признаје то право скупу људи разних струка и знања, који су баш у школске ствари најмање упућени, тога морамо истински сажаљевати. То би исто тако било као кад би, рецимо, учитељска скупштина расправљала о правним и хигијенским реформама или на пр. о материјалном стању адвокатскога сталежа и т. д.

Друго је нешто што хоћемо овом приликом да расправимо, а то је: ко је прави пријатељ народу и ко ваљује терете на народ?

Ко је, дакле, прави народни пријатељ? Да одговоримо на ово питање потребно је пре свега да дамо тачну дефиницију о томе: ко сачињава народ? Тачна и потпуна дефиниција речи „народ“ била би та, да народ сачињавају сви они, који су истим језиком, обичајима и историјом везини једно за друго. То би била теоријска, идеална дефиниција речи „народ“, и под ту дефиницију, потпадали би сви чланови, узмимо, српскога народа, без обзира на сталеж, образованост, материјално стање и т. д. Но код нас је уобичајен израз „народ“ у другом ужем обичном значењу. Како већину нашега народа чини сељак, то се под именом „народ“ разуме код нас сељачки део нашега народа, уз који се убраја још и мали трговац и мали занатлија, док се остали школовани људи убрајају у интелигенцију. Према овоме имамо диференцирање народа на два дела: на једној и то великој страни сељачки народ, који потребује интелектуалног и политичког (неки држе и страначког) вођства; а с друге је мале стране шака образованих, која треба да је интелектуални и политички (неки хоће и страначки) вођа оногa већега дела. У овај мањи део народа убрајамо: лекаре, адвокате, свештенике, учитеље и друге позиве. А кад запитамо: ко од ових сачињава „народну интелигенцију“, т. ј. ко је највише с народом, тада ћемо добити одговор: свештенство и учитељство. Ми нећемо овде да испи-

тујемо, који је од ова два сталежа српскоме народу претежнији, али овде хоћемо да констатујемо, да учитељство, ако по својој важности није изнад свештенства, а оно зацело није ни испод њега, него да је с њиме посве равноправно. Најзад, каково мишљење има сам народ о учитељству најбољи је доказ његова изрека: „Бог да прости родитеља па — учитеља!“ Што место учитеља није ставио другог ког члана интелигенције, рецимо адвоката — саевим је разумљиво.

Из овога сталног додира нашег учитељства са народом развио се између народа и учитељства онај познати однос, коме је главна црта узајамно поверење. То међусобно народно и учитељско поверење очитовало се хиљадама пута у свима јавним стварима. Та и саме наше политичке странке најбоље знају шта вреди привржености учитељска једној странци, која је преко учитељскога утицаја у већини случајева долазила до народног поверења. Потврде за ово тврђење су излишне!

Српски народни учитељ прави је народни учитељ, јер је народу у сваком погледа добар саветник и помагач. Учитељ обавља силне послове, који служе једино народу, он то обавља и ако му то троши његову снагу, а не доноси никакве материјалне користи. Он то чини радо и вољно, а на њега се сви и обраћају са захтевом рада за народ, док остали сталежи, који треба да су још идеалнији, те своје „службе народу“ врло лепо наплаћују.

И изгледа, да се ради овога поверења, што га народ наш има у учитељство, радикална странка уплашила за своје политичко земљиште, те је нападала скупштину, као да је учитељска скупштина радила против њених интереса. Ми у томе гледамо само једну узбрежну опасност. Учитељска скупштина није дала повода никаквој акцији у народу против учитељства. Она није иступила ни против једне српске политичке странке, а што се у своме раду руководила широким становиштем народне потребе и педагошких захтева, то јој може само служити на част. Било би, заиста, по народ опасно, а по наше учитељство жалосно, кад би се оно у претресању општенародних ствари повело за којом политичком странком и стало на њено уско страначко становиште и кад не би имало у виду цео народ и његове свеколике потребе. Ми чак поздрављамо учитељство на такоме схваћању и у томе гледамо знак боље народне будућности, што је оно на учитељској скупштини скинуло са себе одећу уске страначке ексклузивности и што је као један човек подигло свој стручњачки глас у корист школе и народа. И место да је та појава у читаваме српскоме народу изазвала само радост, ево се у једноме делу народа против ње жестоко устаје. Но свесно српско учитељство неће се збунити тим поступком, него ће и даље радити за добро народа, јер у љубави према народу своме не уступа оно — никоме!

А сад да пређемо на друго питање: ко сваљива терете на народ?

Напред смо говорили о значају просвете по један народ. Истакли смо, да је народ из дужности према самом себи дужан бринути се за ширење просвете. Нема никакве сумње, да основна школа врши највећи посао у просвећивању народном и да је данас учитељство једини одговорни просветни фактор. Из овога се рађа захтев, да се основној школи мора посветити највећа брига. Данас се и поједине државе по томе, колико која прилаже на олтар народне просвете подизањем и издржавањем добрих и напредних основних школа и образовањем добрих и савесних учитеља основних школа. Ми смо напред истакли, да је учитељство по својој важности посве равноправно са свештенством. Овде то понављамо и то зато, јер са том равноправношћу треба да је скопчана и пристојна награда за учитељски рад, а не овакова, која од „просветних радника“ и „шпонира народне просвете“, — како учитељство хоће згодном приликом да окарактерише, — ствара обичне „просветне надничаре“, који морају да се боре за најпотребнију корицу хлеба.

Али да се тај напредни педагошки правац, који тражи добре основне школе

и савесне и добро плаћене учитеље, уверде и код нас, за то треба знатних материјалних жртава. И као што је последњи велики освајач света, Наполеон, тражио за рат: новаца, новаца и опет новаца, тако и ми за наше напредно школско уређење требамо новаца, новаца и опет новаца. Ова је истина у толико страшнија, што ће држава, не будемо ли ми сами хтели уредити школе и наплатити учитељство како треба, сама то учинити, на штету и срамоту нашу. Зато ми и држимо, да је дужност свакога правога пријатеља народног, да свим силама настоји, да се наш народ одушеви за своје просветне идејале и да он одушевљено и вољно прилаже на олтар просвете. Наш народ живи данас у тешким привредним, материјалним и просветним приликама. Око њега, а често и преко њега, води се очајна аграрна и просветна борба, те он усред те борбе не сме стојати равнодушан, него мора и он загазити у ту борбу, јер иза те борбе остаће само онај, ко буде просветно и привредно толико јак, да може рачунати на победу.

А за ту истиниску борбу треба чистог одушевљења, прегалаштва, моралног и материјалног пожртвовања. То треба садити нашем народу у срце, а не обећавати му печење ракије, сађење дувана и укидање штемпилова! Ко нашем народу те ствари истиче као циљ његове борбе, а не рачуна са реалним чињеницама, тај је непријатељ своме народу, ма како се он звао и ма како покушавао, да то заодене у лепе речи. Несумњиво је, да је нашем народу у овим крајевима просвета једна од првих и најпречих потреба. И кад то стоји, све друго треба да стоји у служби те идеје. Зато треба народу истину рећи шта се хоће са новим уређењем наших школа. Наш народ треба данас да се одлучи: или — или. Или му требају напредне и добро уређене школе, и онда не сме жалити никаквих материјалних жртава, — или га ове садашње задовољавају, и онда је преломио штап над својом просветном будућношћу.

Нека нико не каже да народ нема откуд да даје на просветне своје циљеве. Има народних потреба, за које у сваком случају мора бити средстава. Така је народна потреба и школа. А ко од народа сваки 'час тражи прилоге за изборне фондове и за страначке сврхе, тај треба да одушеви народ и за једну већу и светију ствар: за народну просвету. Наш народ и сувише воли свој језик и своје лепо српско име, а да би допустио, да у просвети назадује. Само треба да му вође истакну високо његове просветне идејале. Та кад је наш народ у ових 40 година дао и потрошио на стотине и стотине хиљада у политичке и страначке сврхе, свакако неће допустити ни да му просветна кућа гори над главом. Јер просветно снажење народно иде напред, а за њим тек долази политичко образовање. Оно је важније од овога.

* * *

Ово неколико искрено написаних речи хоћемо да потврдимо историјским доказима из нашега автономног живота.

Године 1870. изабрао је српски народно-црквени сабор саборски школски одбор, који је имао да изради нов школски закон, на место III. дела кр. рескрипта од 1868., који говори о школама. Тај одбор састојао се из првих тадашњих наших људи и своју задаћу решио је осим часно, поднесавши сабору од год. 1871. нацрт новога школскога закона. Тај нацрт садржавао је још у оно време многе напредне ствари, а међу осталима и оне ствари, које данашње учитељство тражи, а против чега се диже чак и једна странка, која хоће да је народна и — напредна.

Ево укратко тих захтева, да се види, да није те захтеве измислило учитељство данас, те да на тај начин баца нов терет на народ, него да су наши први људи још пре 40 година сматрали као педагошки умесно, да се учитељству да.

1.) Појање црквено није обавезно за

учитеља. Учитељ има право на накнаду за црквено појање (§. 94.), и то у селу најмање 50 фор. а у варошима 60 фор. (§. 96. нацрта).

2.) Почетна плата редовнога учитеља била је на селу 350 фор., а у варошима 400 фор., те се у 26. година службованья пенала на селу до 560. односно 610 фор., а у варошима до 820 фор. За тадашње прилике лепа награда! (§. 95.)

3.) Редован учитељ имао је слободан стан, који се састојао из 3 собе, кухиње, подрума, тавана, коморе, штале и баште. (§. 101.) Огрев је био најмање 4 хвата дрва, која општина о свом трошку предаје учитељу у његов стан (§. 103.)

4.) Учитељ је могао после 30 година службованья ићи у пензију с пуном платом. (§. 119.)

5.) У месном школском одбору био је у општинама где је три и више учитеља онај, кога су учитељи између себе предложили. (§. 242.)

6.) Управитељ се бира између самих учитеља, и то где их је тројица ту општина бира једнога од њих, а где их је више од тројице, ту општина бира једнога од тројице, којег учитељи кандидују. (§. 245.)

7.) Епархијски школски одбор састоји се из 4 учитеља и 10 осталих чланова. (§. 247.)

8.) Школски Савет састоји се: из гл. шк. референта, управитеља сомборске учит. школе, ректора карловачке богословије, од сваког гимназијског патроната по један изабрани члан, 6 чланова, које сабор изабере (§ 254) и т. д. и т. д.

Овај нацрт узет је у претрес у саборској седници од 13. маја 1871., а свршен је 29. маја 1871. Што је он онако унакажен изишао из саборске расправе у облику данашње „Школске Уредбе“ мора се само, са гледишта народне просвете, жалити, јер је „Школска Уредба“ за ових 40 година знатно задржала точак нашега народно-просветног напретка. Томе се није чудити! Прво, др. Свет. Милетић није тада био на сабору, него у Вацу, у затвору, те је прота сомборски Ђ. Бранковић водио сву опозицију против тога нацрта. Друго, клерикална струја била је још јака и кратковида, те није хтела да изгласа напредан школски закон, који би, судећи по његову нацрту у велико унапредио наше школе.

А да се види, како је расположење владало у сабору у погледу реформе школâ и уређења учитељског стања изнесимо, ево, неке лепе мисли, које су изнели поједини говорници у часу, кад је нацрт тај лежао на столу саборскога председника као одборски предлог за саборску расправу, јер нам те речи данас, у другим приликама народним, звуче, зачудо, некако свечано и пророчански. Ево неколико тих родољубивих мисли:

„Сви смо, господо, толико богати некуством, да можемо појмити, да нема јаче полуге, која би покретала просвету народну, но што је развитак његови просветни завода. Међу заводе, који унапређују народ, спада народна основна школа; онај народ, који има најбоље народне школе, ако није данас први, би ће сутра... Данас, кад смо аутономију добили, треба да се побринемо, да се просвета у народу разграна, а то ћемо постићи, ако удесимо школу, да нам буде полуга напретка. Саборски одбор желио је, да покаже своју лепу намеру тиме, што је прего, да школу изнутра и с поља усаврши. Спољашње, што је увео таке науке, које су данас преко нужне, што је означио начин, како да сваки шаље своју децу у школу, да народ увиди корист и потребу школе. Исто је тако желио, да онај, који је израз онога духа што веје у школи, може се одати на свет срца старању за школу; да даде достојан положај срп. учитељу, да му осигура опстанак. Што смо назадни у просвети крива је хрђава наплата учитеља. Зато одбор предлаже боље снабдеље учитеља. Но као што човек не живи само од леба, тако је и одбор тежио, да даде учитељству слободно независно кретање, да оно загрејано љубављу према народу, даде израза свему оно-

ме што иде на бољак школе. **Код нас се више гледа на терете, него на користи, које ти терети условљавају.** Материјално благостање је услов напредовања и то стање треба у нашег народа подићи. Има више извора: Први је у рукама државе, о коме ми не можемо говорити; други су школе и тај спада у наш делокруг... Средство које цели води то је основна школа. У нас су школе запуштене и желити би било у народу више воље за школу. Народ нерадо шаље децу у школе, зато је нужно, да они, у које народ поверење има обавесте народ да треба децу своју у школу да шаље и да свака крајцара што ју на школу потроши у животу дечијем дукате носи. **Биће људи, који ће народ заваркивати, да паре не троши, али то нису пријатељи него злотвори народни. Ми би били непријатељи народа кад би чували ону крајцару која ће народ учинити напреднијим.** Учитељи треба да су паплаћени... Сабор треба ову позорност на школу да обрати, тада се можемо мирном савешћу разићи, јер смо ударили темељ лепшој будућности народној. Сваки нека буде што краћи, јер је настало доба кад треба више творити него говорити... У погледу повчаних жртава свакако је умесно, да народ те жртве радо приноша, јер ако у народу нема воље на те жртве, нема ни напретка. **Држи се у опће, да је народ суверен, а кад ми видимо да тај суверен на просвету врло мало троши, тад се морамо бојати за опстанак тога суверена...**" (80. седница сабора, од 13. маја 1871.)

Тако се српски и родољубиво мислило и говорило на нашем сабору год. 1871. А данас?

* * *

Овде хоћемо да завршимо! И на завршетку том нека нам је дозвољена једна жеља. Желели бисмо, да и известилац нацрта новога школскога закона на идућем српском народном сабору буде прожман истим оним одушевљењем за народну просвету као и његови посланички другови из године 1871., а да будући српски народни црквени сабор исправи 1911. године оно, што је сабор 1871. започео а не извео. Четрдесет година нашега народно-автономнога живота, држимо, да су и сувише скупа наука, а да би се опет смело пасти у исте погрешке!

Ми рекосмо и спасосмо душу своју!

Ђ.

Месна школска управа.

При претресу нацрта за нову школску уредбу, на митрополијском учитељском збору 1910. г. 5. и 6. новембра, учитељство се код постављања управитеља месних школа у једанпут спустило са оне висине, са које је цео нацрт онако лепо и достојанствено претресало. Изаслати референти појединих месних учитељских зборова у претконференцији својој претресали су и питање месне школске управе свестрано, а нарочито са гледишта педагошког и једногласно се сложили у том, да се месни школ. управитељ поставља у сталном својству. Но на велико изненађење, истина са малом већином, збор се најави против сталности м. шк. управе, те буде усвојено, да се месни управитељ периодично бира на 6 година. А бира ће га месни учитељски збор.

На збору претресало се ово питање, истина у кратко, са разних гледишта. Неки су говорили са личног, неки са материјалног, а неки са гледишта справедливости. Но најмање се говорило са педагошког гледишта, може бити баш зато, што је то већ на претконференцији онако свестрано претресено. Једино је референт г. Љ. Лотић заузео становиште и говорио са педагошке стране овог питања, а у интересу сталности школ. управитеља, уз напомену, да је ово питање у претконференцији темељито претресено и тек тако донешен предлог у корист сталности м. шк. управитеља.

Референт нацрта г. Ђ. Михајловић, сматрајући и ово питање са вишег, идеалног, гледишта, које се као црвен конац кроз цео нацрт провлачи, заступао је свој предлог, да се управитељ бира периодично, да би се тако избегло и

БИБЛИОТЕКА

евентуално тероризирање месног учитељства, од стране школ. управитеља. Али баш тиме, што би се управитељ периодично бирао од стране месног учитељ. збора, дало би се повода највећим тразвицама, огорчењу, срчби и тероризму међу учитељством. Поред тога и управитељ би био по све немогућ, а сложан заједнички рад осујећен. Нацрт му ставља у делокруг силне дужности и одговорности, као и за учитељски рад, међутим извргава га самовољи својих колега, јер од њихове милости и немилости зависно би и његов рад и његова будућност. Он би дакле био за све одговоран, ал' уједно и проста лутка, којом би учитељи управљали и били би у том положају, да га евентуално, по вољи, неки, част изузетцима и злоупотребљују. Управитељу пак једини би излаз био, да њути или место своје и мимо своје воље напусти. Зар то није тероризам?! Но ал' шта би овако још највећег уштрба трпело, ако не сама настава, углед школе и напредак поверене им деце.

Држим да би горњи начин довео учитељство до највећег међусобног антагонизма. Па и награда за управу, коју би учитељи праведно хтели да поделе, била би само згодна варница овде, да подстакне ватру. Ја опет велим, треба учитеља достојно наградити за његов школски рад, а ко се за управу способним покаже и буде му поверена, имаће довољно, па чак и сувише посла за оно мало награде, на чему му нико неће завидети. Ако се и већина збора ставила на идеално становиште референтово, које је са те стране врло лепо, но у пракси би се врло брзо непрактично и кобно показало, онда још могу да разумем држање те већине. Али ако је већину руководила можда, што не могу да претпоставим, каква задња мисао, те хоће да управитеља има само као лутку у руци својој, онда бојим се, да ће нам се не само од непријатеља, него баш и од стране правих и искрених пријатеља учитељства с правом моћи пребацити, да се бојимо озбиљног реда и рада. Зато данашње просветно учитељство, које располаже са много више интелигенције, а да не би било кадро схватити појам дужности, када је толико воље, љубави и одушевљења знало већ показати за свој узвишени позив, па баш тим пре држим, да није требало ни у овом питању уступчавати се, те категорично заузети становиште у корист сталности школске управе, манифестујући и тиме, да је одличан пријатељ реду, раду и напретку своје школе. Бојазан пак од тероризма, неоправдана је, јер је тако рећи немогућ, а надзор тек не може се сматрати тероризмом. Та за управитеља биће сачињен засебан правилник, који ће обележити и границе његовог делокруга. На управитељ неће бити ни непознат човек, нарочито, кад се узме, да ће се за управитеље постављати, по могућству, старије, опробане снаге, којих ће природу и карактер већ учитељство познавати, те већ у напред и своје приговоре, по потреби, учинити моћи. Нашто дакле бојазан?! Али тај управитељ уједно је и учитељ, па ако није подобан за управитеља, није ни за учитеља. Требало би и општина да га се што пре опрости; још пре него и учитељи, јер њој већу штету чини. Аналогно требало би и учитеља бирати периодично н. пр. на 3 године. Тако и референте, да би отклонили тероризам. Међутим држим да би га овако тек управо унели у живот, јер би се дало повода можда грозној борби и отмици у самом учитељству.

Потребу сталности управе увидели су већ сви озбиљни фактори школе, па баш зато је и установљена стална стручна управа т. ј. изабрани управитељ врши ову дужност све дотле, док је у активној служби, као учитељ. За сталну стручну управу се изјаснио и сам министар просвете, кад је још 1907. год. упутио III. Савет, да у дисциплинарна правила за учитеље унесе, да управитељ школе може бити само учитељ и то стално и да му се за то одреди награда. Стална управа је већ уведена свуда, само још у нашим учитељским школама постоји трогодишња периодичност. Но запитајте дотичне, како је утицала на поверену им омладину ова промена, са васпитног гледишта; осим што су и по-

једини професори били изложени, да наплатом свога угледа буду више пута без узрока смењивани с' управе, како су кад партајске прилике то захтевале. Ко само мало промисли ову ствар, добиће брзо чистог појма и о тешкоћи одржања дисциплине, услед ове несталности. Вештина и моћ у одржању дисциплине пак, јесте уједно и једна од првих дужности управе, без које се успешан рад у опште ни замислити не да. **П.**

(Свршиће се).

Педагошки завети
Лава Николајевића Толстоја.

Ви сте мирно и удобно уредили свој живот. У њему је све на свом месту, све се ради онако, како је освећено традицијом, и према томе све — и ваша вероваља, и систем васпитања ваше деце, и ваши односи према људима, све то чини се и вама и средини у којој сте правилно, праведно. Све, пак, што руши миран ток вашега живота, све што насрће на ваша, вековима освештана, права, чини вам се да нису само ваши лични непријатељи, већ непријатељи свега човечанства, и ви их мирно, са пуним сазнањем своја права, откланате из живота. Ред се поново повраћа, мале струје живота поново почињу мирно тећи по вечноме кориту.

И, гле, наједанпут, усред те тишине и спокојства чује се огроман глас, који вам вели, да тако не треба живети. У ваш удобан кутић улази светлост која засењује, и ви видите, да је само тама крила од вас сав ужас онога блата, у које сте упали. Хтели бисте да угушите глас, који квари ваш мир, али је глас и сувише моћан, јер потиче од великог срца, каквих је мало у свету, и он налази пут ка свакоме, чак и најмањем па и окорелом срцу. У њему нема извештачених речи, него говори баш оним речима, које не можеш не слушати, он те речи слаже у најпростији говор — говор простог и великог срца. Хтели бисте да угасите извор светлости, али је он огроман. Та је светлост огромнога ума, необичне моћи посматралачке, који проналази и најсакривеније вијуге природе човечје, — дечје, младићске, зрелога човека и старца, људи свих друштвених слојева. — ума, који је у својим дивним романима насликао огромну слику свестраног руског живота. Ви сте се сви поклонили пред уметничким генијем Толстоја, признали сте га за „великога писца земље руске". И он увек остаје такав, писао он роман, историју, скаску или философски трактат. Свуда и у свему је он велики писац; у исто време свуда и у свему је он велики учитељ живота. Није он велики зато, што тачно показује путове, којима треба ићи, већ зато, што буди свест, буди свето незадовољство животом, извлачи људе из рђавог и ниског живота, помаже препорођају оних, које још може препородити.

Тако је то у свему, што је писао Толстој, а нарочито је тако и у педагошким питањима. Они педагошки начини, који су примењивани у јаснополјанској школи, не би уродили повољним плодом да су били у рукама осредњег педагога. Но није ствар у њима нити се у њима састоји битност Толстојевих педагошких погледа. Он се није у свему држао свога метода, нити је навалњивао да се он безусловно употребљава. „Најбољи метод за учитеља, вели он, јесте онај, који је учитељу најпознатији. Сви други методи, које зна учитељ и које проналаже учитељ, треба да помажу учењу, почетом по једном методу".

Методична су питања, већином, питања технике, а Толстоју су главна — основна васпитна питања. Сасвим неочекивано, бар за већину учитеља, он поставља коренито питање — о њиховом праву да васпитавају, у уобичајеном смислу те речи. Толстој пориче то право, које се у пракси своди на прераду дечје природе по одређеном шаблону — по образу или подобију самог васпитача, или по шаблону, које је прописала држава, — друштво и т. д.

„Васпитање — вели он, — јесте тежња једнога човека да од другога направи таквог истог човека, као што је сам он..." За пример наводи вратара-зе-

ленаша, који је недозвољеним путевима стекао коју пару, и који је, на све савете да свога краснога дванаестогодишњег синчића пошље у јаснополјанску школу, са задовољним осмехом стално одговарао једно те једно: „Ово, тако је, ваша светлост, али је потребно да га ја прво (запојим) васпитам својим духом..." „Ко не познаје оцеве, који су васпитани у јункерским и корпусним школама, који дуже да је само оно образовање добро, које је проткано оним истим духом, у коме су се ти оцеви сами васпитавали. Зар није тачно да професори на универзитетима и ђаци у семинаријама тако исто васпитавају својим духом? Ја нећу да доказујем ово, што сам једном већ доказивао, и ово што је врло лако доказати: да васпитање, као намерно формирање људи по извесним обрасцима, није плодотворно, није законито, нити је могућно. Овде ћу се ограничити једним питањем. Право васпитања не постоји. Ја га не признајем, не признаје га, није га признавало, нити ће га признавати младо поколење које се васпитава, него ће се увек и свуда бунити против насилног васпитања. Чиме ћете доказати то право? Ја не знам и не намећем ништа, а ви признајете и намећете ново, које за мене не постоји, право једнога човека да од других људи ствара такве, какве он хоће. Докажитеа то право, само не тим, што факт злоупотребе власти постоји и што је давно и давно постојао".

(Свршиће се.)

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

(Настављак.)

§ 149. Главна управа српских народних школа, саслушавши мњење учитељског збора учитељске школе, издаће учевни план у коме ће определити, у ком се обиму имају обвезни учевни предмети и у којим разредима више и ниже учитељске школе предавати.

§ 150. На основу овог учевног плана састављаће учитељски збор. срб. нар. учитељске школе сваке године учевни распоред и поднеће га пре почетка школске године главној управи срб. народ. школа на одобрење.

§ 151. Учевни течај на срб. народ. учитељској школи почиње 1. септ. и траје до последњег јунија сваке године. Међу школски одмори преко године јесу: О Божићу 2 дана, о Ускрсу 10 дана почевши од великог четвртка, о Духови 3 дана. Осим тога недељом и празником.

§ 152. Предавања се држе по числу прописаних часова у сваки школски дан пре и после подне.

§ 153. Испити на учитељској школи држе се јавно по пропису главне управе, мали испити држе се по свршетку сваке науке под председништвом управитеља у ван школским часовима, које мора сваки ученик најдаље за шест недеља положити. Годишњи се испити држе под председништвом окруж. школског референта, а главни испит полаже се при изласку из завода пред од главне школ. управе одређеном испитном комисијом, под председништвом главног школског референта.

§ 154. У вишој срб. нар. учитељској школи делају четир редовна професора, од којих је један управитељ учитељске школе, а један катихета; даље два помоћника и по потреби учитељ школе за вежбање.

§ 155. У нижој срб. нар. учитељској школи делају два редовна учитеља три помоћника и по потреби учитељ школе за вежбање.

§ 156. Управитељ руководи и надзирава непосредно учитељску и школу за вежбање. Он бди да се настава врши по педагогишким стално углављеним начелима, да поједини учитељи врше своју дужност. Он предаје у сваком разреду по учевном плану означени број часова. Он сазива и руководи учитељски збор учитељске школе.

У случају препреке замењује га заменик изабран од учит. збора а потврђен од главне управе.

§ 157. Сви учитељи и помоћници учитељске школе, и учитељ школе за вежбање, предају поверене им науке по учевном плану и даљим подробнијим наредбама главне управе срп. нар. школе.

Они припомажу управитељу у надгледању ученика, по правилима статута учитељске школе, већају под преседништвом управитеља о учевном плану, распореду часова, оцени ученика и пријему и преласку ученика у више разред о употребљеву дисциплинарних средстава о предлозима на главну управу срб. пар. школа.

§ 158. Плата је редовних учитеља учитељске школе 1200 ф. годишње и 10 %, у име стана.

Управитељу учитељишта 200 ф. више, у име управе. После сваких пуних пет година службе годишња повишица од 100 ф. а после 30 годишњег службовања мировина у износу постигнуте плате. Плата је помоћника срб. пар. учитељске школе 60 ф. годишње за сваки недељни час предавања.

§ 159. Плата је учитеља школе вежбања срб. пар. учитељске школе 700 ф. годишње и 100 ф. у име стана.

§ 160. За попуњење учитељских и помоћничких места срб. пар. учитељске школе расписује стечај главна управа срб. пар. школа и именује у први мах сво учитељско особље.

При доцнијем упражњењу именује главна управа срб. пар. школа једног од тројице предложених јој учитељским збором срб. пар. учитељске школе.

Сваки је учитељ најпре за две године дана привремено намештен, а тек по истеченју тога времена добива од главне управе декрет за главног учитеља. Године привременог учитељевања рачунају се у године службе.

§ 161. Управитеља срб. пар. учитељске школе именује за сада главна управа срб. пар. школа из редовних учитеља на три године дана, из двојице предложених од учитељског зборa.

§ 162. Редовни учитељи срб. народ. учитељишта могу бити само православни Срби, који су слушали науке, што ће их предавати на учитељској школи било на свеучилишту, техничкој школи или кем вишем педагошком заводу са добрим успехом, или који су у недостатку тих редовних наука на пољу школске књижевности стекли гласа.

Уз то морају бити у оба случаја неприкорног владања.

§ 163. Учитељ школе за вежбање може бити сваки, који је редовно свршио срб. пар. вишу учитељску школу са добрим успехом и доброг је владања.

§ 164. За помоћнике срб. пар. учитељске школе узимају се они, који су дотичним струкама вешти и имају сведобе о својој вештини, уз то ако су у стању своју струку срб. језиком предавати.

§ 165. Учитељска школа за вежбање стоји под непосредном управом управитеља учитељске школе.

§ 166. Редовни учитељи учитељске школе за вежбање и помоћници сачињавају учитељски збор срб. пар. учитељске школе.

§ 167. Главна управа срб. пар. школа овлашћена је издати статут учитељске школе у ком ће бити тачно означен делокруг учитељског збора срб. пар. учитељске школе, права и дужности управитеља и сви остали дисциплинарни, спољни и унутарњи односаји учитељске школе.

§ 168. Зграда учитељске школе морају имати просторије нужне за ову наставу, евентуално просторије за конвикт ученика учитељске школе.

§ 169. Главна управа срб. пар. школа може по потреби наредити у згради учитељске школе заједнички конвикт.

Учествовање у томе оставља се ученицима на вољу, и на предлог учитељског збора учит. школе одредиће главна управа своту, коју ће ученици месечно или годишње имати плаћати у име конвикта.

За шест места у том заједничком конвикту плаћа главна управа срб. пар. школа на препоруку учитељског збора учитељске школе за најсиромашније и најбоље као штипендију у парави.

У случају, да при учитељишту није заједнички конвикт заведен овлашћена је главна управа срб. народ. школа издавати, мимо постојећих штипендија које издају па то опоруком овлашћена тела, још шест стручних стипендија по 80 ф. горенапоменутим ученицима из клирикалног школског фонда.

§ 170. Уколико већ постојеће или будуће закладе и извори не би били у стању подмиривати укупни трошак за одржавање сомборског и пакрачког учитељишта притиче за мањак у помоћ клир. фонд. У то име подноси учит. збор, учит. школе главној управи срб. пар. школа доста верни пеказ известних прихода учитељишта из већ постојећих за-

клада и извора и предрачун свију потреба учитељске школе.

Главна управа срб. нар. школа стављаће своту учитељским школама потребне припомоћи у просветни буџет, а по саборском одобрењу издавање је управа срб. нар. фондова из сабором означених извора.

§ 171. На оснивање физикалног кабинета и осталих апарата уз споменута учитељишта издаће се при почетку посебице 400—800 ф. из клирикалног школског фонда, а за умножавање годишња мања свота по потреби.

§ 172. На умножавање библиотеке и учевних средстава издаће се при учитељској школи у Панчеву из почетка 1000 ф. а доцније за обе учитељске школе по 200 ф. из клир. фонда годишње.

§ 173. За изображење професора учитељске школе постоји једна стална штипендија од 800 ф.

Гл. школска управа расписује стечај за попуњење исте штипендије и одређује услове под којима се иста издаје.

§ 174. За даље изображавање већ постојећих професора учитељске школе, издаје гл. управа срб. нар. школа 300 ф. годишње на путовање у стране земље.

§ 175. Српска народна виша и нижа учитељска школа стоји под непосредним надзором главне управе срб. нар. школа.

§ 176. За економну администрацију учитељске школе именоваће главна управа срб. нар. школа при свакој учитељској школи једног старатеља и означиће нарочитом наредбом делокруг му.

§ 177. Главна управа срб. нар. школа предложиће у споразуму за учитељским збором правила за мировину учитеља учитељске школе на одобрење срб. нар. сабору.

Та правила важе као саставни део школског закона.

(Наставиће се.)

Земљопис у основној школи.

написао **Ђорђе Петровић**, учитељ.

Земљопис је наука, која нас упознаје простором и свима појавама на земљи и небеским телима, дели се на разне гране:

1. Физикални земљопис, који се бави спољним природним појавама на земљи;

2. Математски земљопис, који са математским посматрањем опредељује положаје, величине и облике тела;

3. Геолошки земљопис, тумачи садање стање земаљског тела, доводећи га у везу са прошлошћу;

4. Биолошки земљопис или опис биља и животиња, стање њихово, распрострањеност и корист; и

5. Средиште свију тих наука — човек и човечанство у вези са просветним, економским, политичким и историјским земљописом.

Основна школа има да упозна своје васпитанике са гранама ове науке у оној мери, у колико разум и способност дечија може исто градиво да свати.

У овој науци има дете да се стручно образује и на основи стеченог знања да се спрема и васпитана за будућег човека. Нису у нас сви педагози једног мишљења: коју од горенаведених грана земљописа треба више гајити у основној школи. Ево само један пример из наше околине. Док се код нас математски земљопис или никако или у врло малој мери обрађује, а политички и сувише, сам Дистервег вели о томе реч по реч ово:

„Од сваке школе треба тражити, да ни један свој ученика не отпусти из школе, који није стекао знања о небу и његовим дивотама. Ја сматрам да је математски земљопис круна и савршенство земљописног знања. Као што се живот бесмртне душе, вечност, уздиже над земаљским, тако стоји математски земљопис над физичким, политичким, као нешто трајно, непроменљиво и величанствено, над кратким и променљивим."

Овако узвишено мисли Дистервег о математском земљопису! Што земљописној науци у нашој основној школи није дато оно место, оно градиво и онај број часова, који му по важности и праву припада; што методски поступак није развијен у савременом духу и што учитељство нема на расположењу сва потребна средства за што савршенију обраду овога предмета, лежи у првом реду узрок у томе, што се ова грана науке код нас није развијала систематски, што су уџбенике писали људи, који нису били ни методичари, ни стручни педагози а најмање, практични учитељи, те је тако овај предмет дошао на последње, уместо да му је после

матерњег језика дато прво место и да је по прописима концентрације доведен у везу са предметима, који су му слични и у природној и органској вези стоје с њиме. За доказ моје тврдње навешћу само 4—5 земљописа по којима се код нас радило: „Земљопис“ за III. и IV. разред српских народних школа, панчевачко издање. (1875. год.)

Писац овде без икаква околишења одмах почиње са „Држава Угарска, има 11,459.000 становника а велика је 3.917□ миља. Ердељ има 2,101.000 становника а простране се на 954□ миље. О другом да ни не говоримо. III и IV. разреду милиони, хиљаде миља и т. д. дочим у III. р. деца не знају у то доба још ни шта је хиљада.

1878 год. изашао је „Општи земљопис“ од Јована Благојевића за најстарије разреде основних и т. д. школа, дакле за IV. V и VI. разред. Почиње са Европом и говори опет са хиљадама миља и милионима становника а о угарској краљевини говори свега на две стране, остало је све о целом свету.

1880 год. изашао је од тадањег епархијског школског референта Стевана В. Поповића „Општи земљопис за српске народне школе у Угарској“. Преведено по Кутнер: Мајеру и попуњено. — У том свом земљопису писац ни не почиње на земљи — него се одмах попео на сунце и звезде.

Дакле видимо, да су писци — непознати — годинама издавали неподесне књиге, по којима су учитељи морали да раде. Тек појавом „Земљописа“ учитеља Ђуре Терзиног наступио је нов обрт, има неку садржину — а обрађена је синтетичним начином, и ако још ни ова књига у две свеске не стоји на висини савремене земљописне науке и не одговара ни Дистервеговим захтевима.

Када све то узмемо у обзир, што сам казао нарочито за развитак школских уџбеника и колико су код нас развијени и обрађени остали предмети у основној школи, колико је рађено на њима, онда са жалошћу морамо признати, да је најмање стварно рађено и обрађивано градиво за земљопис. И данас се још обрађује тако рећи на дилетантски начин, као да је ово сироче основне школе, а томе лежи узрок у потцењивању вредности земљописа за васпитање и стручно образовање. — Метнимо руку на срце и признајмо, да се код нас земљопис обрађује на врло примитиван, сувопаран и једностран начин. Учи се из слабе књиге и чита са мапе. „Ово су главне реке, ово су жупаније, овде има оволико становника. По језику су Срби, Мађари, Немци, по занимању земљоделци, занатлије, трговци, и т. д. Ово су границе, суседне државе“ — и све се то ређа и папагајски учи на памет. Таком набрајању никад краја. Ова шаблона је природна, када су нам и уџбеници били такови, — који не садрже ничег напредног, не дају наставнику никаква упутства, методе ни стварног градива, те тако затворише врата сваком напретку. Док се код просвећенијих народа оснивају земљописна друштва, која се баве искључиво земљописним проблемима, која обухватају и претресају све нове проналаске, а у основним школама стварно и стручњачки обрађује земљопис, дотле се код нас даје важност само политичком земљопису. Код нас се још увек ради на застарелој основи и несавременој методи, која је код напредних школских радника одбачена. Једном речи: код нас земљопис још није равноправно чедо основне школе, према њему се још увек мањкави поступа, а обрађује се по једностраној традицији. Ми још нисмо поставили никакве земљописне принципе, из којих би деца могла да свате важније појаве на земљи. У данашњем нашем земљопису, истина, доводе се у везу спољне сличности, али без икаквог тумачења унутарњих разлога. Данас се учење земљописа састоји — као што напред рекох — из читања са мапе, учења силних имена, набрајања продуката, места и њихових својстава. У многим школама омиљена метода, прелажење градива посредством путовања на мапи, јесте један обичан методско-уметнички книф, и не може заменути унутарњу градњу и већу стварност и савршеност. Дете би требало дотле довести, да оно само буде истраживач земљописне науке, да се у њему побуди жудња за овом науком, да му поглед око себе буде шири, но што су четири школска зида и да тежи ван граница књиге и школе, да добије вољу за ову науку. Стога ваља да знамо шта је:

Циљ и вредност земљописног образовања.

Знање земљописа не сме се састојати из количине, без обзира на каквоћу, јер се тиме ствара збрка, која засењује и оно мало, што је стечено. Наша је дужност, да упознамо

дете, да свати: шта је земља као целина, као место пребивања човека. Ово је крајњи циљ. Из почетка појединости-синтетичним начином стварамо целину, појам о земљи као једном небеском телу. Свака појединост стоји под утицајем целине; у основној школи, ако хоћу да дете разуме целину, мора познавати појединости. Ни једна земљописна појава не стоји сама за себе, него све једна с другом у вези. У тај ланац, у ту целину спада и човек, те тако човек, његов развитак на земљи, треба да је у тесној вези са учењем земљописа. Земља утиче на човека и приморава га да ствара, јер од тог зависи његов опстанак и развитак. Стога он мора да познаје природне услове своје околице и појаве, које утичу на њега. Треба да зна, на који начин је човек постао управником на земљи. Школа је позвана да дете спрема на све културне развитке на географском пољу, а важан огранак културног развитка је с о ц и ј а л н о - е к о н о м с к и з е м љ о п и с, те онде треба да се обрађује трговина, занатлијство, и друге гране људског занимања, значај и утицај његов по напредак човечанства; биље, животиње, баштованство, земљоделство, вредност и врсте земље, подземље и утицај његов на развитак производа. При обради сваког овог, не смемо заборавити на очигледност и на естетско васпитање. Лепа ливада, шума или врт у природи или на слици очарава наш поглед. Стога су нам потребни школски излети, предавања у слободи, где немо очигледно упозорити ученике на красоте природе; а где нам недостаје природа, чему је неприступачно око усљед даљине, ту замењују слике у бојама, разне карте, које је учитељ позван да одабере и прикупи. Јер не само да живом речи и књигом задовољавамо ум, него се и око мора задовољити. Што је на неприродан начин уливено у дечију машту, неће никада бити трајно. Памћење у земљописном градиву функционише без препреке само онда, када се храни живом очигледношћу. Завршетак сваког описа: планине, долине, шуме, реке и т. д. треба да се споји у једну целину, разрађен и изговорен детињим језиком и у духу, који његов разум може да појми.

На овај начин обраде земљописа и са овим циљем, дете ће појмити важност земљописа, а градиво ће не само са естетског гледишта довољно утицати на њега, него ће га оплеменити и развијати у њему морал. Уживаће у природи, знаће шта је мати земља за човечанство.

(Наставиће се.)

Школа и настава.

Неписменост и даље образовање народно. О овом питању донео је новосадски српски учитељски збор год. 1906. ову одлуку:

Све државе мисле, да ће смањивањем аналфабета постићи већи степен културе. А то је неправилно схватање. Проста и најобичнија писменост, још није никакав израз културе. Има много неписмених људи који су од природе даровити, те по њиховом паражавању мисли не би човек ни помислити могао да су неписмени; а има много писмених којима то баш ни у чем не користи, некима чак и штету донесе, јер сама писменост без најобичнијег друштвеног интелектуалног развитка, доведе их често у немило положај с материјалне стране а ово повлачи и душевне невоље, ако дођу у паке нечовечним људима.

И у нас се мисли да се смањивањем аналфабетизма може постићи видан успех у развитку народне просвете, а наше је мишљење да то не постоји. Нама не треба писмен а ограничен члан народа, него нам треба бистар и оштроуман члан народа ма био и слабије писмен или чак у извесним појединим околностима и неписмен.

Даље образовање народно најбоље би се развило, кад би се његово огњиште створило у земљорадничким задругама. Ово треба да је први почетак, а где нема задруге опет тим начином окупљањем зрелих младића и људи на разговор.

Но да тај разговор не би промашио смер, треба да је учитељ или свештеник, који хоће то да изводе, на чисто шта хоће да предузму у том разговору.

Према томе не, да се ограничи у разговору на оно, што је оних дана изишло у новинама, него да има сређен напрт за тај рад. Треба да су заступљени скоро сви предмети, који су у основној школи заступљени. Само да се примењивање знања на практичној основи изводи, у свези са моментаним друштвеним потребама, дакле не системом календарском, него према догађајима у животу.

Али, без најглавнијег нацрта никако не треба ступити у тај посао.

Сам нацрт градива, да изгледа отприлике овако.

И веронаука да се узме у оквир рада. Баш из тога разлога, да се у народу буди свесна вера, а неподржана мистицизам. Из веронауке да се стварно обради символ вере укратко: живот и дела Срба светаца, који се у народу највише славе, као крсно име, али све то на стварној основи, са тумачењем песничког смисла.

Из српског језика правилан израз мисли правилан говор, правилно писање; где је потребно учење читања и писања. Најпростији пословни састави.

Рачун: Четир проста вида рачунска. Таблица множења. Све то показати методски, како се ствара и раствара. Рачун простог закључивања. Сав рачун шшмено и напамето.

Геометрија. Најпростији основи из геометријског цртања и мерења са израчунавањем обичних површина.

Земљопис. Упознавање с народима и њиховим занимањем према земљишту и подневљу. Разни облици земљини. Саобраћајна средства. Развитак рада у најкрупнијим потезима.

Историја. Развитак досадашњег друштвеног и државног уређења. Истицање племенитих особина у појединаца и народа, упоређивање са лошим.

Претресање обичаја и навика у народа познатих и приказивање добрих и лоших из старијих историјских времена, који су утицали на напредак или назадак народа. Све то са примером на српској прошлости.

Природопис. Три царства са главним представницима појединих родова и врста. Корист или штета од њих по човека. Биолошки метод.

Природословље. О чувању здравља и првој помоћи у болести, о јелу, пићу оделу и становима. Склоп и органи човечијег тела, пошто је који и како се пази на њега. Пет чула, корист, употреба и чување.

Физика. Најобичније појаве у атмосфери и њихови узроци.

Хемија. Кућска хемија.

Настави треба да је смер етички, социјални, економски, а све да је проткано развијањем националне самосвести.

Сав тај рад треба да је разрађен на чистој просветној основи, без икакве примесе, локалне, провинцијалне, партијске или буди какве једностраности.

Највиши циљ треба да је: прво човек, па онда Србин; јер само ће с таким Србином Србство имати светлу будућност.

У нацрту овом морали би се неки одељци израдити подробније, као земљопис, историја, природопис, да би се тиме дао лакши преглед рада и да се не би запало дубоко у ту науку.

Но према развитку тих предавања имао би се после и нацрт у тим одељцима разрађивати и постепено проширивати.

Практичне обраде.

Патка

Лекција из природописа.

I. Циљ: Данас ћемо разговарати о нашој патки.

II. Разговор: Где виђамо обичну патку? (У води.) Патка се зато најрадије налази у води, јер јој је тело зато нарочито удешено.

а. Разгледаћемо прво ноге у патке нешто тачније. Колико прстију има патка на свакој нози? (Три прста.) Шта се налази међу прстима у патке? (Кожа за пливање.) Кадгод патка ноге натраг отиче, онда се кожа међу прстима затегне и она се с тога може напред да креће, као што возар свој чун са веслом напред креће. За чега служе патки дакле ноге? (За весла.) Шта бива, кад патка опет повуче ноге напред? (Кожа за пливање међу њеним прстима се скупи.) Зашто то бива! (Да се патка у пливању не би ногама задржавала.) Где су пасле ноге на телу у патке? (На стражњем делу тела.) Па и то је патки од користи за пливање. Али не налазимо патку само лети на води; кад још? (Зими.) Шта би било, кад би хтели зими са голим ногама по води газити? (Ноге би нам се смрзле.) Али се патки ноге зими у води не смрзну. Од куда је то! То је отуда, што ноге у патке мање крви имају него наше.

Збирање. На што служе ноге патки? Ноге у патке су снабдевене кожицом за пливање, за то их може у пливању као весло да употреби. Ноге у патке се зими у води не смрзну, јер врло мало крви имају.

б. Чиме је покривено тело у патке? (С перјем.) Од чега треба перје да је чува? (Од хладноће.) Ако сте пазили кад се патка коље, могли сте приметити на њеном телу две врсте перја. Како се зове доње, меко перје? (Паперје). Како се зове оно над паперјем крупно перје? (Горње перје.) Ово двоструко одело од перја, у стању је да чува патку од зиме. Шта бива, кад ми у одећу уђемо у воду? (Наше одело у води буде мокро.) А хоће ли бити тако перје у патке у води? (Неће бити мокро.) Шта бива, кад се патка загњури? (Вода спадне с њеног перја као бисерје.) Од куд је то? Ја ћу вам казати. Горње је перје у патке масно, паперје није. Патка више пута на дан помаже своје горње перје машћу, која се налази у једној жљезди на тртици, одакле је кљуном вади. (Вежбање).

Збирање: На што служи перје у патке? (Патка има топло одело од перја, које је од хладноће штити. У води не буде мокро, јер је масно.)

в. И тело у патке одговара њеном склопу. Шта бива нпр. са човеком и са сисарима кад ућу у дубоку воду? (Удаве се.) А бива ли то с патком у води? (Она се не удави.) Одкуда је то? Да видимо. Шта бива са бешиком, кад је надувате и на воду метнете? (Плива.) Од куд то? (Ваздух је носи.) Тако је исто и с патком. Њене кости и цеви од перја шупље су и ваздухом испуњене. И у њеној грудној шупљини има ваздуха. (Па шта чини овај ваздух и с патком? (Носи патку.) Отуда и може патка мирно да плива, а да ноге не крене.

Збирање: Чему одговара тело у патке? (Кости и цеви од перја су у патке шупље и ваздухом испуњене, отуда се по води носи да не утоне.)

Главно збирање: Шта знаш казати о патки? (Ноге у патке су снабдевене кожицом за пливање и служе јој као весла. Ноге јој се у зиму несмрзну, јер врло мало крви имају. Перје је чува од хладноће. У води не буде мокро, јер је масно. Кости и бодрљице од перја су шупље и испуњене ваздухом, који је на води држи.)

г. А сад да видимо, зашто патка воли у води. Које сте животиње већ често видели у води? (Жабе и рибе.) Које сте мале животиње стално приметили већ при лепом летњем вечеру на нашој бари? (Водене зарезнике и комарце.) А и неку зелену биљку, која понеки пут покрива површину баре, зацело сте већ приметили. Како се она зове? (Дрезга.) Ова биљка и поменуте животиње служе патки за храну. Па можете ли ми сад казати зашто воле патка у води? (Тамо налази своју храну.) Шта јој је храна? (Комарци, водене бубице, жабе, рибе и дрезге.) Чиме тражи патка свој пљен у води? (Својим кљуном.) Кљун јој је нарочито за то удешен. Где је човек по телу најосетљивији? (На врху прстију.) Патка је најосетљивија на кожи свога кљуна. Она додуше не може своју храну видети у води; али чиме је осети? Својим кљуном.) Патка често чачка по води, па је замути. Зашто чини она то? (Кад је вода мутна, онда у њој оне животиње не могу никуд умаћи, него су јој сигуран пљен.) Чиме се иначе хране патке? (Кромпиром и арном.)

Збирање: Зашто патке воле у води? (Јер тамо нађу своју храну. Ова се састоји из комараца, водених бубица, црвића, жаба, риба и дрезге.) Како може да се служи с кљуном? Кљун је у патке осетљив. Чиме хране људи патке? (Кромпиром и арном.)

д. Где гради патка обично своје гњездо? (У кокошињаку.) Од чега га гради? (Од сламе.) Шта снесе у гњездо? (Јаја.) Колико јаја снесе патка обично годишње? (Око 50.) Шта се излеже из јаја, кад се заметну? (Пачићи.) Која животиња мора патке излећи. (Кокош.) Колико је времена потребно да се пачићи излегу? (Око 4 недеље.) Куда трче пачићи већ после неколико дана кад се излегу? (У воду.) Ко их бојажљиво гледа? (Кокош.)

Збирање: Шта смо казали о плођењу патака? (Патка прави гњездо обично у кокошињаку. Гради га од сламе. Онда снесе 15 до 19 јаја у њега, која се под квочком за 4 недеље излегу. Пачићи иду одмах у воду.)

е. Зашто се отхрањују патке? (Због меса, масти и перја.) За чега се употребљава перје? (За постељу.)

Збирање: Познајете ли још коју животињу, која је радо у води и уме пливати као патка? (Познајемо, гуску и лабуда.) Како се зову оне птице за то, што знају пливати?

(Птице пливачице.) На у које птице спадају дакле патке? (У птице пливачице.)

III. Закључно збирање: 1. Зашто патка највољније у води?

2. Од куд може патка да налази своју храну у води?

3. Шта имамо од расплођавања патака?

4. Какву корист има човек од патке?

5. У које птице спада патка.

Прим. Из закључног збирања могу деца лако извести себи један писмен састав.

По немачком **Т. Костић.**

БЕЛЕШКЕ.

Светосавска прослава одржана је у Новом Саду у срп. вел. гимназији, у Матици Српској и српској основној школи. У срп. основној школи је то још новина, па је на најскромнији начин прослављена. После освећења поје, декламовало је више ученика и ученица пригодне песме, а затим је у кратком говору изнео значај ове славе управитељ Милан Јосић. Осим учитеља учитељица и школске деце било је присутно и дечијих родитеља, али доста мален број. Но главно је, да је ова прослава уведена и у новосадске осн. школе, а развитак њен доћиће постепено као што је дошао и по другим општинама. До године би се могла одржати свечаност и после поднe тога дана, са ширим програмом.

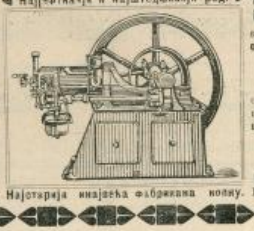
Прилог Вукићевићевом фонду. Српски учитељски збор у Ст. Футогу, приложио је фонду Вукићевићевом у Сомбору 6 К.

„Српски учитељски конвикт" у Новом Саду примио је у јануару о. г. Од Илије Ковачева, занатлије у Гор. Ковиљу 32 К чланарине. — Од Фрид. Хубера, из Мраморка преко администрације „Бранника" 4 К прилога. — Од браће Емила и Лазара Плавшића из Мохача 10 К. прилога уместо венца на одар упокојеном брату Милану. — Од Милана и Зорке Калуђерски из Ст. Врбаса 2 К свечарског прилога. — Из Сентомаша: Од Лазе Х. Гаваиског, великопоседника и председника срп. црквене општине у Сентомашу 16 К и то 2 К. Од Милинпоја Сивачког и Гојка Кађанског пароха, Тоше Николића опћ. лечника, Стевана Јасића, апотекара, Нестора С. Белића, посједника, Арк. Р. Павловића, упр. учитеља, Бранка Путника, књиговође Драгољуба Стајића, трговца и Миладина Туторова, учитеља. — Од Ђорђа Јовановића, учитеља у Нови Карловци 24 К. чланарине. — Од Ђоке Милића, учитеља у Новом Саду 2 К. свечарског прилога. — Од Задруге Српкиња у Кикинди 50 К. прилога уместо венца на даропок. дру. Јовану Пачу, адвокату и сину председнице онданње Задруге Српкиња. — Од Александра Богдановића, пароха у Градишту 100 К. чланарине. — Од Душана Јосимовића, пароха у Молу 30 К. 96 пот. прилога од таса за мирописање у 1910. години — Од Милана Ј. Настића, учитеља у Сентомашу 149 К. као чист приход од забаве, коју је са тамошњом омладином приредио други дан Божића у корист Конвикта. — Од дра. Миладина Свињарева, дечника у Новом Саду 20 К чланарине. — Од Милована Тодорића, рашп. учитеља у Добрници 8 К чланарине. — Од Паје Латинчића, месара у Новом Саду 20 К чланарине. — Од Јована Драговића, учитеља у Каменици 4 К 20 свечарског прилога.

Мали исправак. У бр. 19. овог листа је „трудбеник" Паја Терзин у одговору на критику методике му од „трудбеника" дра Паје Радосављевића изволео рећи: „На ово моје дело изашла је критика и у „Нов. Васпитачу" од умировљеног професора Јанка Кнежевића. Оним се начином критиковало и по оним се дидактичним изворима радило још кад је он у јеку свог рада био. Ми се данас већ не обазирамо на такову што." „Трудбеник" Паја Терзин је требао ово најавити у „Нов. Васпитачу," да читаоци тога листа виде, да ли је начин моје критике и да ли су назори у њој застарели!! Начин је према сврси слабом „делу" благ био, а назори су баш Хербартовски и приступа му, међу које „трудбеник" Терзин и себе рачуна.

Ј. Кнежевић.

Најсавршенија и најштедљивија рад.

Оригинални „ОТО" мотори

за течна горива **машине са ренсавањем гаса,** мотори за сирово уље на висок притисак (Diesel) у највећој породи од 1 до 1500 Н.Р. (коњских снага) за занатлијске потребе, пољопривреду и индустрију.

Бензин-локомобили

од 4 до 20 коњских снага за вршидбу, **потпуне вршаће гарнитуре.** Специјалитет: **самоходне локомобили, покреталне машине за цепање дрва, ширкова са колима, кола за осветљење итд. Машине за обрађивање дрва** од фирме Е. Кисслинг и комп. Leipzig.

Langen & Wolf, Motorenfabrik.

Филијала: **НОВИ САД,** *темеришка улица бр. 7.*

Најстарија и највећа фабрикана колну. Проспекте и прорачуне бесплатно! — Тражите ее солидни иностални ин!

НАЈВЕЋИ ИЗБОР КАЛЕНДАРА

има у књижари учитељског д. д.

„НАТОШЕВИЋ" У НОВОМ САДУ.

За год. 1911. изашли су и разашиљу се:

ВЕЛИКИ ОРАО са 80 врло лепих слика.
Цена К 1.—

ГОДИШЊАК најстарији велики српски календар са многим сликама.
Цена 70 фил.

Велики Србобран, Херцег-Босански.
Цена 60 фил.

Мањи календари:

ПЛАНЕТАР РУЖИЦА
Цена 40 фил.

Мали календари:

СРБИН, ОРЛИЋ, ЦРНОГОРАЦ, ХЕРЦЕГОВАЦ, БОСАНАЦ, ДАЛМАТИНАЦ, СРЕМАЦ, ЛАСТА, НОВОСАЂАНИН, БАЧВАНИН á 30 фил.

НАТОШЕВИЋ календар за џеп á 20 фил.

Календар на зид, са ликом Натошевића. Цена 40 фил.

Траже се поверљиви комисионари.
Препродавцима највећи рабат.

ПРВА СРПСКА КЊИГОВЕЗАЧКА РАДИОНИЦА

Telegramm-Adresse: Manojlovits Buchbinder Neusatz

МИЛАНА МАНОЈЛОВИЋА

у НОВОМ САДУ, Ћурчијска улица бр. 6.

Моја радионица снабдевена је са најновијим машинеријама и прибором за израду

СВАКОВРСНИХ КЊИГОВЕЗАЧКИХ ПОСЛОВА.

Примам и обављам све послове који у књиговежачку етруку спадају

Специјалиста у изради црквених евангелија и галантеријских послова.

Цене су врло умерене — а налози у опште обављају се брзо и тачно.

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дан сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изашао у листу 1 пут или 1—3 пута или 6 и више пута. Рукописи и преплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Бока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д „Натошевић" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 2. У Новом Саду, 30. јануара 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Наш организован рад. — Месна школска управа. — Педагошки завети Л. Н. Толстоја. — Постанак Школ. Уредбе од 1872. год. — Земљопис у основној школи. — Ново стање срп. школа у Турској царевини — Учитељство: Удате учитељице. — Практичне обраде: Сова, лекција из природописа. — Белешке.

Наш организован рад.

После одржане митрополијске учитељске скупштине, најпреча нам је дужност, да порадимо, како би се онде донесени закључци остварили. Оно што стоји до нас, ваља сами, без ичије помоћи да изведемо — остваримо, а што се тек уз помоћ туђу извести може, то ће у своје време, бити и учињено, јер данас, хвала Богу, сав народ — изузев једну шаку умних патуљака чврсто је убеђен, у праведну ствар својих учитеља. Народ који се не да завести лагањем и обманама — а таког народа има још — разуме своје учитеље. Види народ, да најновији покрет учитељâ, ради остварења нове напредне школ. уредбе, потиче ли из бриге за опстанак школâ. Наравна је ствар, да та уредба, мора у првом реду, бити у оном духу склопљена, какав је данас просветни правац у свију напредних народа, а у другом реду, мора рачунати са спољним приликама, у којима се и школа и душа ове: учитељство налази.

Да ово, она неколицина заведених учитеља узимају на ум, не би онако да искрено кажем: ненаметно и неистинито тврдила, „да ми новом школ. уредбом, отимамо народу права."

Сва је срећа, што то сваки свесniји Србин не верује, па стога и ми, тој залуталој браћи нашој, не можемо веровати да свесно чине, све што чине и што су покушавали на учитељској скупштини, него их сматрамо за хипнотисане, а бућење њихово из тог стања биће по њих доба тешка кајања.

Но, о томе по томе, а сад да пређемо, на ствар. Ми учитељи, српски народни вероисповедни учитељи, стојимо у народу, као војници његови, на мртвој straži. Позив је наш, да очувамо све оно, што народ чини народом. Па је ли онда замерити, кад из нашега кола, из нас самих пођу нове идеје и нови путеви, за чврсто одржање наше, а још више за прикупљање нових снага: одмене наше.

Учитељство је јасно и чисто запазило да је оно најпозваније, да баш у том правцу и поради, те је свесно, да ће у том послу тек тако успети, ако на прво место стави своју организацију, на чврст и сигуран темељ.

Без чврсте организације, без једнодушног и сложног сагласног рада, нас самих, не да се ни замислити остварење идеја нове напредне школ. уредбе.

Учитељство је ради тога на митропол. збору, једногласно решило, да се окупи око јединог свог органа „Школског Гласника", који уређује друг Ђока Михајловић, учитељ новосадски.

Наш учитељски лист, потпомогнут обилном претплатом, а још обилнијом сарадњом, **уздићи ће се високо и широм српског света јављати „да учитељи нису они, који отимају право народу, него да су учитељи баш они, који чувају најсветије право народно: школу и просвету!"**

Лист ће тај, тумачити рођене мисли наше, а те мисли, наћиће топла одзива у срцу рођеног нам народа. „Школски Гласник" би имао и на даље продужити

свој досадашњи честити рад: Чврсто би стајао на браничу свега, што је право и поштено.

Ваљаном сарадњом и обилном претплатом, могао би „Школ. Гласник“ по времену, излазити више пута, те тиме сигурнију и брзу помоћ, где затреба давати. Од митрополијског збора ево је прошло већ подоста времена, а ми о овом најважнијем послу не проговоримо. Да богме, да су ту осим школских дужности и дужности појачке за време прошлих празника, па и попис народа и т. д. Али сад, кад је све то прешло, ваља да порадимо, на остварењу тога најпречег задатка.

Или: зар се може учитељско — праведно питање бољим и пречим и сигурнијим путом извести, него путом добро организованог рада.

Удруженим силама, а свесним радом може се све, а неудружени нећемо учинити ништа.

Стога без одлагања, ваља да се сви председници управних одборâ учитељских среских зборова, са бар по једним одборником, ради те ствари, састану на договор, те да о томе питању за ускршње зборове, изнесу готов нацрт који би по томе, био обвезан за све учитеље ове митрополије. На онога, који неће у заједницу браће своје, који ради намерно против браће своје, изнети пред учитељство да се зна који су то учитељи који руже најсветије идеале учитељске и помажу рушење напретка школина, напретка народне просвете и боље и еретније будућности народне.

У то име, на посао браћо председници, не часите часа, јер време лети.

Ж. Алексић.

Месна школска управа.

(Саопштење.)

Славни педагози рекли су: учитељ је душа школе, а управитељ душа учитеља. Какав учитељ, онака и школа. А од доброг управитеља много зависи и доброта школе и учитеља. Управитељ треба да упућује, улева воље и љубави у своје колеге за узвишени им позив, да одржава међусобну слогу, без које ни успешног рада не може бити. Он треба да даје правац унутарњем животу школе. Но не мање је важна и спољна управа школе. Управитељ је представник школе и учитељства и према властима и према грађанима. Он је у првом реду позван да заступа интересе школе и према често застарелим назорима многих, који требају да принесу материјалне жртве на олтар просвете, да би се школа могла подићи на онај ниво, како би најбоље требала да заступа просветне интересе. Он — и ако није власт — али треба да је тактичан извршиоц власти и са звањем му скопчаних права и дужности. Треба да одржава равнотежу између учитељства, даље овог и грађанског, често неумесног појимања школе и њене задаће; евентуалног хрђавог расположења. Па често и разне размирице у склад да доведе и предупреди штетне последице њене по саму наставу, углед школе и учитељства. Управитељ ваља да је искрен пријатељ својих колега, поверене му школе, а прави заступник интереса поверене му деце и њихових родитеља и т. д.

Да би свима захтевима и дужностима својски могао одговорити, управитељ мора бити потпуно слободан човек, а не под утицивом евентуално чијих личних интереса. А за то му је у првом реду безусловно потребна сталност, јер само ће стално намештени управитељ моћи достојно одговорити својој узвишеној, тако рећи идеалној, али и врло тешкој задаћи. Не сме се изгубити из вида, да управитељство није само звање, *него уједно и позив*.

Сваки посао захтева правог човека и праве воље, а у сваки посао ваља човек да се и уживи, ако хоће да га из земље добро и тачно отправљати може. Али питам: какве воље може имати управитељ за све своје послове, кад је свестан, да ће после 3—6 година бити смењен, да своје идеје неостварене, тек у повоју, већ сахранити мора, сав свој посао другом предати, да га овај можда промене, други правац му даде, а често и уништи. Ту праве воље бити не може.

Као што је он привремен и подвргнут ћуди извесних, тако ће му и посао бити без воље вршен, за њега се загрејати и у њега неће моћи унети живота, те тако ће бити непотпун, неозбиљан, а зависиће и бити управљан од разних ћуди. Такав управитељ биће само званичник. Сви пак знамо, како је тешко и један корак направити у напред на школском пољу. Колико времена и борбе потребује и један агилан човек и одлучан учитељ док загреје духове за школу и напредак њезин. Па ако је неком и пошло нешто за руком у корист напретка школе, већ и започето дело често ће морати напустити, јер својим господарима и њиховим ћудима није угодио. Стварно и трајно нешто створити нити ће моћи, нити ће имати воље и времена, јер ће у првом реду морати служити својим господарима, а поред тога увек бити приправан, кад други ветар духне, да своје место другом уступи. Та промена сметаће му угледу му код народа; чим види да управитељску дужност врши час један час други, постаће им обично и неозбиљно. Ко пак познаје дух масе народа, схватиће лако, да реч оваког управитеља неће имати ону важност, коју треба да има. У таком времену и грозничавом стању биће сваковрсних заћевица, а најмање добре управе, што ће школа највећма осетити. Па и администрација школска захтева сталног човека, јер који се већ уживео у њу, лакше, брже и тачније ће бити кадар све обавити, него честе новајлије, који ће се код сваког појединог посла морати прво мучити па пак нешто и хрђаво спровести.

Да пређемо сад на избор или постављање управитеља. Неки су зато, да управитеља ваља да бира мес. учитељски збор. Но то би био уникум. Та ни једне установе нема, да чиновништво само бира или поставља себи надзор. Ма како тумачили делокруг управитеља он пак врши одговорни надзор и извршиоц је власти. Па како онда може он и зависити од оних, над којима треба да врши надзор. И опет велим, то само идеално може бити лепо, а у пракси, по напредак школе, кобно. Већина на митроп. збору ма како да сам готов лепо тумачити становиште јој, пак морам да посумњам, да је хтела лутку управитеља, који ће од милости колега зависити, бити немоћан за сваки озбиљан рад; а под фирмом његовом свако ће моћи радити, што му је воља. Таке управе, уверен сам, да се ни један озбиљан учитељ, ни уз награду, неће примити. А ако се, под моралним притиском неки и приме, мораће брзо подлећи и једном несавесном учитељу или немирне природе колези. Разним интригама доћи ће до управе баш онај, који ће можда баш најмање бити позван да заузме то важно место. Какве последице повлачи ово за собом, није потребно даље разлагати.

Али кад се већ усвојила периодичност у постављању управе, то се свакако зато учинило, јер смо уверени, да смо сви способни за управу, и да треба сви наизменце да уживамо и награду, која ће за исту бити одређена. Па да видимо у пракси тај избор. У једној општини има 4—5 учитеља. Ко да буде управитељ? Гласаће се. Код првог гласања добије сваки по један глас. Тако и други и трећи пут и увек. На шта сад?! Да би дошли до управе, морали би прибећи папском избору т. ј. у мрачну собу с њима и патити их глађу, док избор не обаве. Дакле није ли тај начин избора илузоран. А где су тек силне заћевице, које би се услед тога породиле.

Други заступају мишљење, да би требало по старом узусу „право народу“, да скупштина бира управитеља; но ово није усвојено и ако је правилније, него оно прво, али боље ни мало. Кад би се управитељ бирао на 3—6 година, правиле би се у општини још веће и чешће трзавице. А како се код нас ради са партајског гледишта, имали би част г. г. управитељи, да врло често, па чак и пре истека мандата напуштају своја места, јер чим би изгубио партају т. ј. већину у скупштини, постао би и у свом звању ништаван и предмет подсмеха и са најмудријим његовим предлозима, наредбама и упутствима. Таки управитељ не би могао заступати ни школске, ни

*

општинске интересе, јер би му сад претила опасност са две стране, и од учитеља и од скупштине. Управитељ би опет био немоћна лутка у туђим рукама. А така нам је управа по све непотребна. Наше школе остале би тако и надаље пасторчад, поверена нези маћехине руке.

Уверен сам, да ће законодавац, у своје време, добро проучити питање школске управе и ставити се на модерно становиште напредније педагогије, и неће се дати завести никаквим партијским сугестијама.

Зато по примеру осталих просвећених народа одлучно тражимо:

1. Сталну управу, која ће једино кадра бити заступати интересе школе и просвете.

2. Постављање управитеља да врши епарх. школ. одбор на предлог свога референта, а по саслушању мишљења месног учитељског збора и месног школ. одбора, с тим ограничењем, да се учитељи испод 5 год. службе на 2 године, а учитељи од 5—10 год. службе на 1 годину постављају прво у приватном својству. А након 1, односно 2 годишњег успешног рада, постају сталним. Учитељи пак преко 10 год. ревносне службе постављају се одмах у сталном својству.

Овим начином би, кад већ немамо надзорничког звања, и епарх. школ. референт имао више моралног утицаја на школ. управитеља, који би требало, да је донекле, као његов експонент.

Изнео сам у кратко своје размишљање и уверење у питању школ. управе из чисте љубави и у корист напретка наше узданице, миле нам школе народне, а у намери, да побудим и друге заинтересоване кругове на размишљање у погледу овог важног питања. **П.**

Педагошки завети

Лава Николајевића Толстоја.

(Свршетак).

Прави педагози слегали су и слегаће раменима: шта се још може говорити са човеком, који одриче право васпитавања? Но какво васпитање одриче он? Оно, које се своди к принципу: стварати од других људи оно, што ми хоћемо. Толстој није против утицаја, упустава, него против дотичног, потпуно ненормалног карактера упустава. Има захтева, које диктује живот — и они су законити. Има захтева, које одређују особине дечје природе, — и ти су захтеви такође законити. Али има захтева, који су створили измишљ ни програми, списи или традиционални шаблони, захтеви школе, која је одвојена од живота. Изопачавати дечју природу на основи **тих** захтева — чему се своди шаблонско васпитање — незаконито је, и против таквог изопачавања, против отуђивања деце од живота, угњетавања њихове природе свима силама и протестује Толстој. Такво васпитање не ствара дете бољим, већ горим. „Треба само погледати једно исто дете, код куће, на улици, или у школи. — па ће запазити час живахно, радознало биће, са осмејком на очима и уснама, које у свему тражи поуке, како је радосно што јасно и чисто исказује своје мисли својим језиком, час ће запазити намучено, погурено биће, са изразима сусталости и умора, страха и досаде, које само успана понавља туђе речи туђим језиком, — биће чија се душа, као пуж, увукла у свој кућерак. Треба само посматрати та два стања, па онда решити, које је од њих подесније за дете."

Удаљена од живота школа не развија саморадњу у деце, не шири, већ принижава његове више способности, јер она не одговара његовим интересима. „Свако учење треба да је само одговор на питање, које покреће живот. Но школа не само што не изазива (непокреће) питања, него чак и не одговара на она, која изазива живот. Она стално одговара на једна иста питања, која је пре неколико векова поставило човечанство, а не дечја природа, која са тим питањима нема ничега заједничког." Школа не треба да бега и да се склања од живота, већ да пажљиво прати и испуњава све захтеве живота. Исто тако она не треба сву децу да меће под један шаблон, већ

да опрезно води бригу о особинама дечје природе. Готово на пб века пре појаве експерименталне педагогије, Толстој се потпуно изражавао у њеном духу: „Школа, чини нам се, треба да је и оруђе за образовање а уједно и оруђе за огледе над младим поколењем, која увек даје нове закључке. Тек кад оглед буде основ школе, тек кад свака школа буде, тако рећи, педагошка лабораторија, онда тек школа неће заостајати иза општег прогреса, и онда ће оглед моћи да постави чврст темељ науке образовања."

Изопачавање дечје природе страшно је болело Толстоја, јер је он дечју природу високо уздизао. Може бити, он и идеалише дете, да би га видео бољим, чистијим, но што је у ствари, но тамо где сви заборављају на ону лепоту и чистоту, на којима почивају дечја права која Толстој заступа, тамо је ово преувеличавање потпуно разумљиво. Потребно је да се јасније, светлије оцрта та лепота и чистота, коју газе, коју сакате по своме подобију људи, који су је давно заборавили. „Дете је, вели Толстој, у свима вековима и у свих људи представљано као идеал невиности безгрешности, добра, правде и лепоте. „Човек се рађа савршен", — јесте велика реч Русољева, и реч та, као камен, остаће тврда и истинита. Кад се роди, човек представља собом праслику хармоније, правде, лепоте и добра."

У дете је огромна резерва снаге (моћи) и енергије. Припазите на те моћи, дајте им пристојан излаз, напојте ону жеђ за знањем, која је у дете, објасните себи њихова питања и одговорите на њих, оставите им слободу развијања. И млада клица развиће се у горостасно дрво, а не у закржљану биљку, која се жалосно простире по земљи.

То слободно развијање најбоље снаге човечје, Толстој назива образовање и његово плодотворно утицање претпоставља изопаченом утицају „васпитања". Заједно са образовањем, са саопштавањем знања доћи ће право васпитање, васпитање у правом смислу те речи. За васпитни утицај, по мишљењу Толстоја, не треба бирати неке нарочите науке. Волите науку сами, па ће је заволети и ваши ученици, и у тој љубави на науци — налази се најбољи васпитни елеменат њен. „Наука је наука и ништа не носи у себи. Васпитни, пак елеменат лежи у предавању наука, у љубави учитеља на својој науци и у љубезном саопштавању њеном, у односу учитеља према ученику. Хоћеш ли науком да васпитаваш ученике, воли своју науку и знај је, па ће ученици заволети и тебе, и науку, и ти ћеш их васпитати, но ако сам не волиш науку, онда ма колико гониш ученике да уче, наука неће произвести васпитни утицај."

Волите науку, коју предајете деци, и волите децу, помажите дивној лепоти њихове душе да се расцвета — то је главни педагошки завет Толстојев. Са дирљивом љубављу, са неописаним одушевљењем он говори о покушајима дечје стваралачке моћи, о буђењу дечјег мишљења. Ви гледате ту децу, па заједно с Толстојем опрезно подижете копрену над тајнама њихове душе и с поштовањем, као на светињу, гледате на откривену лепоту, коју дотле нисте видели. И вама бива и тешко и стидно, што сте могли да уништите ту лепоту, што је од вашег неупутног додира могло пропасти више нежних бића.

И ако та тешкоћа и тај стид остану до века, ако они пређу у патрену и нежну љубав према деци, у умење да у души дечјој читамо њихову корист, у способност да помажемо самостални развитак особина дечјих, — онда је велики старац постао и наш учитељ, као што је постао учитељ свима, којима је разбудио савест, у којима је изазвао тежњу ка новом, бољем животу.

Београд. С руског превео

Свет. С. Поповић, учитељ.

„Скоро сва школска питања су учитељска питања. Према томе од решења ових питања зависи шта ће нам дати целокупан школски рад." Wolle.

Постанак „Школске Уредбе“
од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

(Наставак.)

ЧЕТВРТИ ДЕО:

О вишој девојачкој школи са учитељичком школом.

§ 178. За више образовање Српкиња уопште и стручно изображење за учитељке основних школа, подиже се за сада једна срб. народна виша девојачка школа са учитељичком школом у Новом Саду.

§ 179. Учевни течај у овој вишој девојачкој школи траје за 4 школ. године, које служе за више образовање Српкиња, а на то се настављају две године за стручно изображење за учитељице срб. нар. основних школа.

§ 180. Ученице које хоће да буду примљене у први разред више девојачке школе морају имати најмање 10 година и да су било приватно било јавно с добрим успехом походиле основну школу најмање четир године дана, или положиле пријемни испит из наука, што су прописане за основне народне школе.

§ 181. Ученице, које хоће да буду примљене у први разред учитељске школе те да се спреме за српске учитељке, морају имати најмање 15 година и положити пријемни испит у оном обиму, који буде прописан парочитом наредбом главне управе срб. нар. школа.

§ 182. Учевни обвезни предмети више девојачке школе јесу:

1. Наука хришћанска. 2. Српски језик. 3. Земљопис. 4. Повесница домовине и повесница српског народа. 5. Природопис и природословље с обзиром на женско занимање. 6. Математика. 7. Наука о држању куће. 8. Наука о чувању здравља и неге у болести. 9. Наука о неговању и васпитању деце. 10. Естетика. 11. Краснопис и цртање. 12. Музика. 13. Певање. 14. Ручни женски рад. 15. Гимнастика.

Као необвезни предмети: страни језици.

§ 183. Обвезни учевни предмети у петом и шестом разреду учитељске школе јесу: 1. Наука хришћанска. 2. Педагогика, дидактика и наука о устројству народних школа. 3. Повесница педагогије. 4. Методика са практичним вежбањем у месним женским школама. 5. Дијететика. 6. Српски језик. 7. Немачки језик. 8. Словенски језик. 9. Земљопис. 10. Повесница отаџбине и повесница српског народа. 11. Наука о земаљском уставу. 12. Природопис и природословље с обзиром на женско занимање. 13. Математика. 14. Појање и певање. 15. Женска ђимнастика. 16. Наука о држању куће. 17. Женски ручни радови.

§ 184. Опредељења §§ 149, 150, 151, 152, 153, у смотрењу учевног плана, учевног распореда школске године, и испита за учитељску школу важе и за ову вишу девојачку школу.

§ 185. На вишој женској школи делају два редовна професора од којих је један управитељ, даље једна редовна учитељка и потребни број помоћника и помоћница.

§ 186. Опредељења §§ 156, 157, у смотрењу управитеља и учитеља, учитељке и помоћница и помоћника за учитељску школу важе и за ову вишу женску школу.

§ 187. Плата је редовна учитеља више женске школе 1000 ф. а редовне учитељке 800 ф. годишње 10 % у име стана, управитељу 200 ф. више у име управе. После сваких пуних пет година службе годишња повишица од 100 ф. а после 30 год. службе мировина у пуној постигнуте плате.

§ 188. Плата је помоћника и помоћница више женске школе 60 ф. годишње за сваки недељни час предавања.

§ 189. Опредељења §§ 160, 161, 162, о попуњењу учитељских и помоћничких места наименовању управитеља, учитељском збору у статуту важи за ову вишу женску школу.

§ 190. За подржавање ове више девојачке школе има се образовати један особити фонд. Докле тај фонд не буде у стању подмиривати редовне трошкове на издржавање те више девојачке школе, издржавање се иста из клирик. школ. фонда.

Када пак општина изкаже да је фонд довољан на издржавање више девојачке школе подмириваће се само трошкови учитељске школе из клир. школ. фонда.

§ 191. За оснивање књижнице и учевних средстава ове више женске школе одређује се у почетку 1000 ф. из клир. школског фонда.

§ 192. За изображење редовне учитељке ове више женске школе одређује се једна стална стипендија од 600 ф.

§ 193. Главна управа срб. нар. школа вршиће свој надзор над овом вишом женском

школом преко управљајућег одбора ове више женске школе.

§ 194. Управљајући одбор састоји се из седам женских чланова, које школска општина глав. управи за именовање предлаже.

Делокруг овог управљ. одбора одређује нарочито упутство глав. управе срб. нар. школа.

§ 195. Седницама управљајућег одбора присуствује увек управитељ више девојачке школе са саветујућим гласом остале професоре може управ. одбор по потреби у своје седнице позвати.

Звање је ово почасно и врши се бесплатно.

§ 196. Мировине учитеља учитељске школе важе и за ову вишу женску школу.

ПЕТИ ДЕО:

О српс. гимназијама.

§ 197. У опсегу срб. патријаршије и митрополије две су сада српске гимназије са самосталном управом, над којима срб. нар. сабор право надзора извршује и односаје уређује наиме гимназија Н. Садска и Карловачка.

§ 198. Гимназијама тим рукују и управљају по припадајућем им праву дотични патронати.

§ 199. Чланови патроната јесу: једни стални а други изборни.

Стални су чланови: архијерејски и митрополит карлов. и патријарх српски а за Н. Садску гимназију још и епископ бачки.

Изборни чланови патроната су они, које дотична српска прк. правосл. општина у смислу основнога писма изабере.

§ 200. Изборних чланова има патронат 8 и то двојицу свештеничког, а 6 световн. реда.

§ 201. Изборни патрони бирају се само на време, и то, на време за које троје мандат дотичног општинског преставништва.

После тога времена бирају се наново патрони, искључујући при том да могу опет они исти изабрани бити, који су били.

§ 202. Тело професорско на гимн. Н. Садској и Карловачкој састојеће се из управитеља правих професора, суплената и вежгредних учитеља — сачињава један уд у целом саставу гимназијском.

Професорско тело укупно као и поједини чланови тога, имају права и дужности како наспрам претпостављене власти своје, тако и наспрам ученика и осталих органа, који у гимназији мање или више утицаја имају.

§ 203. Претпостављена власт професорским телима гимназ. Н. Садске и Карловачке јесу дотични патронат, и само преко овог стоје професорска тела у саобраћају са државним властима.

§ 204. Као обвезна правила за тела професорска одређују се привремено — док сабор у том погледу недопесе сталне мере она нета, која важе и за професоре на државним гимназијама и која су обележена у организационом нацрту 1849. заједно са осталим наредбама, која појединa определења у истом нацрту изменђују или допуњују, — у колико нета правила значај вероисповедно — народан положај самоуправан речених гимназија не вређају.

§ 205. Непосредна управа гимназије јест у тела професорског, које то право преко једног члана свог извршује. Професорско тело бира једнога из своје средине за управитеља на три године, а патронат истога потврђује и у звање уводи.

§ 206. Управитељем гимназ. може само онај члан професорског тела бити, који је прописани професорски испит положио.

§ 207. Професоре гимн. Н. Садске и Карловачке бирају по припадајућем им праву дотични патронати.

§ 208. При попуњавању професорског места достављају патронати молбе проситеља пред избор професорском телу: да оно своје мњење о споменутим му компетентима изрази.

§ 209. Професор прави може бити само онај, који је законом прописани испит положио; а и за суплента може бити само онај постављен, који је слушао науке на филозофском факултету, или бар ма на ком другом факултету.

§ 210. У седницама патроната учествује свагда са гласом убавести дотични управитељ гимназије, кад се већа о дисциплини и о предметима који у делокруг професорског збора спадају.

(Наставиће се.)

Земљопис у основној школи.

написао Ђорђе Петровић, учитељ.

Земљопис у наставној основи.

(Свршетак).

Из свега горенложеног морамо доћи до закључка, да земљопис у основној школи има да служи васпитну сврху и долази по важности својој упоредо са науком вере, српским језиком и повесницом. Шта више, ова грана науке има практичну вредност, јер даје онај материјал, који данашњи напредан човек мора знати са естетског, просветног, социјалног, економског и политичког гледишта. Да би земљопис у наставном плану заузео место, које му припада, има да се концентрише — у горњим разредима, — са повесницом, природописом и уставом и да једни друге допуњују. Онај први део земљописа у III. разреду о основним појмовима, треба да се пренесе у II. р. у вези са очигледним наставом, у краћим, али јасним потезима. У III. р. после поновљеног градива из II. р. да се почне са родним местом, срезом, жупанијом и да се дода још подела Угарске: велика и мала угарска равница, северозападни, североисточни и југоисточни Карпати, Задунавље, Краљевина Хрватска и Славонија и угарско приморје. Целина: Угарска Краљевина, Угарска као једна целина.

Спомоћна средства:

1. мапе,

2. дечији атлас,

3. школски налети, о чему би се имале водити кратке белешке,

4. слике зграда, варошн, покрајина, домаћих животиња, биља и т. д.

5. природни производи, који имају да служе за очигледност,

6. цртање, које мора бити јасно, а цртежи да имају боје, које су и на мапи; и то:

1. Планине су загасите боје,

2. долине зелене а равнице отворено плаве,

3. језера, канали, реке означују се црном бојом,

4. места, села и градови црн круг,

5. железничке црвене пруге или испрекидане црте црне боје, и

6. границе жупанија разноврсне боје, а државе једна боја,

Горњим градивом у III. разреду био би дат скелет наше домовине, који би био основа за IV. разред.

у IV. разреду:

1. Краљевина Угарска: Како је већ у трећем разреду синтетичним начином обрађена и заокружена краљевина Угарска, овде у IV. раз. има сада да се употреби аналитичан начин, јер из добивене целине треба сада да анализемо на 7 делова, а ове на жупаније. Код сваког дела појединце, а после у целости имамо ово на уму: 1. Клима, утицај климе на земљоделство, воћарство, и т. д. Поједине врсте земљорадње: оранице, усеви на њој, баштованство, и т. д.

2. Трговина, врсте трговине и значај њен за економију и друге гране.

3. Саобраћајна средства и значај њихов по развитак трговине, занатлијства и т. д. Врсте заната.

4. Просвета, знаменитији историјски догађаји.

5. Вероисповести и народности.

6. Основни појмови политичког земљописа у вези са основним појмовима устава.

II.

Синтетичним начином:

Суседне државе Угарске, па даље све европске државе. Појам Европе као целине. Затим остали делови света и напослетку појам о земаљској кугли. — Тако би се у IV. разр. створио појам о целини земље, као небеском телу.

Настава у земљопису треба да ученике оспособи, да стечено знање моту употребити за живот. Стога већ у овом разреду треба да уче о управи општина, земље и државе. Говорићемо дечијим језиком: н. пр. шта има да ради краљ, кога помаже у раду његову, од куд му новац за издржавање силне војске, чиновништво, за градњу путева, железница и т. д.

Земљописна настава располаже толиком количином градива, да може јако да заинтересује, али само онда, ако је очигледна, и учитељ може бити сигуран, да ће његови ученици с радошћу чекати сваки сат земљописне наставе.

Помоћна средства да су иста, као и у III. р. само у проширеном смислу, али, како се овде говори и ради о народима, пределима, животињама, биљу, природним прона-

водима, градовима, и т. д. које је тешко очигледно представити, стога овде морају добити важно место земљописне слике, које имају да замењују природу. У новије доба су почели да увађају у школу слике на скиоптикону, на коме се у разним облицима и у природним бојама износи пред децу горе-означено градиво а износи се у облику путовања по појединим крајевима наше домовине, па и иностранства. Све оно, што су досада деца из књиге читала и што није говорено о планинама, шумама и изворима, о царству биља, о пределима, и т. д. то све би се на очигледан начин имало да надопуни сликама и скиоптиконом, што би свакако било од веће и трајније вредности, него што је била досадања настава. Материјалне жртве за све потребе имале би црквене општине да подносе.

У V. и VI. разреду после понављања градива из IV. разр. — домовински земљопис имао би се довести у везу са историјом, устав ом и природописом, — а пет делова света у првој половини школске године имали би да се обраде опширније.

Друге половине природописно физикални и математски земљопис.

I.

Из природописно — физикалног земљописа:

1. Суве земље: равнице, долине, брегови, планине.

2. Воде: живе или текуће воде: мртве воде, мора, слатка или речна, слана или морска вода. Вода у ваздушасту стању: пара, магла, облак; роса, киша. Вода у чврсту стању: лед, снег, мраз, иње, цигани.

3. О ваздуху, ваздушан притисак, струје и ветрови.

4. Слојеви земљине коре, унутарњост земље.

5. Распространеност биља и животиња на земљи.

6. Расе људи: кавкаска или бела раса, монголска или жута, црна раса, аустралијска и индијска раса.

II.

Из математског земљописа:

О земљи као небеском телу или о звездама и осталим небеским телима.

1. Небески свод, обзор, главне и споредне стране света.

2. Наша земља као небеско тело.

3. Облик земље.

4. Окретање земље (дан и ноћ).

5. Кретање земље око сунца (годишња доба).

6. О месецу.

7. Помрачење земље, помрачење месеца.

8. О сунцу.

9. Репатице.

10. Метеори.

11. Непомичне звезде.

Према овакој подели градива имала би са наставна основа изменути, учила у духу напред изложеним начелима саставити.

Из целог горе-изложеног произлази, да дете треба да појми земљину слику као целину. Има да се обради општи земљопис, а азбука у земљопису, према Дистервегову захтеву, треба да је познавање појава о сунцу месецу, звездама, и у опште о небеским телима. Једном речи у основној школи треба дати земљопису оно место које му припада, да би се у њој све земљописне граде могле обрадити — што данас није случај.

Знам да ће упасти у очи, да, док градиво у III. р. по моме предлогу има да се обрађује синтетичним, у IV. р. аналитичким а у V. и VI. р. прелазим поново на синтетичан начин. То је истина, али ја сам то из принципа радио и доказаћу, да синтетичан и аналитичан начин има према природи ствари да се примењује. На име, наука о земљопису састоји се из појединости, које у органској вези једно с другим чине целину. На тога произлази, да се градиво саставља према природном склопу земљописних слика. Појам тих слика је растегљив. Ја могу узети за једну земљописну слику целу Угарску, а могу узети и само велику угарску равницу. Дакле ово мора имати извесне принципе у основној школи.

Наученак — географ, када проучава које градиво, узима баш обратан правац, него што је одомаћен у основној школи.

За оваку штудију наученьака вели Рацел ово:

„Земља је једна органска целина. Прво се мора расматрати целина а тек затим наступа анализовање; јер сватање целине зависи од опене појединости".

Тако може то да буде код наученьака, који располаже извесном количином знања, те из целине проналази појединости. У основ-

ној школи је то у много случајева обратно. Ево шта вели Рацел о томе: „Ученик мора упознати целину и у оквиру целине самосталне поједине индивидуалности. Сама земља је једно мозаик — дело, а цела земљописна наставa је мозаик — рад, земљописна метода.

Појединости морају припомоћи и допринети, да разумемо целину.“ Даље каже: „Географски метод често мења индуктиван са дедуктивним правцем; он често напушта анализирање и прелази у синтетичан начин: дакле прво појединости, па онда склапање у целину“. — Овог начела сам се и ја држао.

Када дакле хоћемо да у нашој школи дамо земљописцу оно место, које му припада и када будемо удовољили захтевима Дистервега, у погледу крајњег циља обраде земљописа у основној школи, осим горизложених начела, морамо поставити и ове захтеве:

1. Да се земљописној настави у оквиру концентрације са осталим сродним предметима, даде већи број часова, а основни земљописни предпојмови да се обраде у II. р. у оквиру очигледне наставе.

2. У III. р. да се ради синтетичким начином о нашој домовини даде скелет и предспрема за IV. р.

3. У IV. разр. да се аналитичким начином обради наша домовина, у гореозначеном правцу, са горе проширеним градивом и спомоћним средствима. Затим Европа, пет делова света, земља као небеско тело.

4. V. и VI. р. физикални и математски земљопис.

НОВО СТАЊЕ СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА И УЧИТЕЉА У ТУРСКОЈ ЦАРЕВИНИ.

(Наставак.)

V. Наставници.

Члан 24. Ко може бити наставник народних школа, које врсте и какве ће они имати плате уредиће се засебним правилником.

Ради усавршавања наставника како научног тако и практичног могу се отворити преко школског распуста нарочити течајеви, у којима ће наставници средњих школа и старији наставници народних школа држати предавања по плану и програму који надлежна просветна власт одреди. Где ће се држати ти течаји, који ће их учитељи слушати, као и који ће наставници у њима предавати, одредиће просветна власт.

Члан 25. Учитељски распоред правиће просветна врховна власт у споразуму с епархијским одборима на месец дана пред почетак школске године.[1])

Члан 26. Наставници основних школа дужни су:

1) долазити редовно у школу и васпитавати децу према педагошким правилима и предавати наставне предмете према прописаним, упутствима и уџбеницима;

2) Оцењивати савесно и правилно успех и владање ученика у одређено време;

3) водити децу у цркву где су учитељи дужни певати недељом и празником;

4) извештавати на време родитеље или старатеље и школски одбор о изостанцима ученика од школе;

5) водити књиге: оцена, изостанка и казни ђачких, забележака о способностима појединих ученика и дневник рада (види приложене формуларе);

6) Чувати поверене им школске ствари, а нарочито школски намештај, наставна учила, школску књижницу, школску архиву, писаћи и цртаћи материјал и материјал за ручни рад, за које ствари они и материјално одговарају;

7) учествовати у раду учитељског већа и помагати рад општине у којој ће узимати учешћа у колико је то предвиђено општинском уредбом и у колико се то од њих буде тражило;[2])

8) суделовање у раду рејонског учитељског збора;

9) походити научне и практичне учитељске течајеве, кад се на њих позову;

10) Учествовати у школским екскурзијама и свечаностима;

11) потпомагати просветне, културне и националне установе, које имају везе са школом (рад на оснивању читаоница, књижница за народ, гимнастичких друштава, певачких друштава и т. д.);

12) владати се у служби и ван ње како то доликује образованим људима и њиховом позиву.

---

[1]) „Објавити на месец раније“ — а не „направити“. — С. Уч. Удр.

[2]) „У колико се то од њих буде тражило“, ово да отпадне. — С. Уч. Удр.

Члан 27. Наставник може оставити учитељску службу само онда, кад му врховна просветна власт уважи оставку. У противном случају неће му се рачунати године службе, ако би се опет вратио у службу.

Ако наставник без одобрења и без довољно оправдања изостане од своје дужности 7 дана у месту или 10 дана ван места рада или ако не оде на нову дужност за 15 дана од дана саопштена му постављања или премештаја, сматра се да је оставио учитељску службу и његово се место оглашава за упражњено.

Врховна просветна власт може дати наставницима у току једне школске године највише два месеца одсуства. Уз молбу за одсуство због болести треба поднети и лекарско уверење.

Одсуство дуже од два месеца даваће врховна просветна власт само по уверењу лекарске комисије од два или више лекара, која она сама и саставља.

Удаљавање из отаџбине мора у сваком случају да одобри врховна просветна власт.[1]

Члан 28. Владање учитеља, учитељица и њихов рад оцењују надзорници. Рад се оцењује оценом: одличан, похвалан и неповољан. Надзорници воде оцене у школску уписницу и службене листове, убележавајући у њих и остале потребне податке као: правилност школског рада, марљивост и савесност у вршењу службе; успех у васпитању и настави, узроке неуспеха у раду на књижевним и културним установама и владање у породици,[2] и друштву, премештаје, повишице, одсуства дуже од 10 дана и т. д.

Година у којој је наставник добио оцену неповољан, неће се рачунати за периодску повишицу плате.

Противу неповољне оцене рада може се учитељ жалити врховној просветној власти преко свога управитеља у року од 15 дана. Врховна просветна власт може наредити поновни преглед и одредити лице за то. Ако оцена не буде поправљена, учитељ плаћа сав трошак око овога другога прегледа.[3])

Члан 29. Надзорници који се огреше о своје дужности казне се:

опоменом, укором, губитком плате од три дана до три месеца, премештајем у друго место без накнаде селидбених трошкова, отпустом из службе без губитка стечених права у случају повратка у службу: отпустом из службе с губитком неких или свих стечених права.

Казне се одређују према величини кривице, према околностима које олакшавају или отежавају кривицу и према томе да ли се наставник казни први пут или се казна понавља.

Ни једна се казна не може наређи док се кривица потпуно не изведи и док се наставник писмено не саслуша.

Члан 30. Опоменом, укором, губитком плате до 5 дана може казнити учитеље-ице и управитељ. Истим казнама и губитком плате до 15 дана кажњава учитеље надзорник, неће казне од ових наредиће врховна просветна власт и на основу реферата претпостављене власти окривљеног.

У року од 15 дана може се наставник жалити надзорнику противу казне коју је изрекао управитељ, а врховној просветној власти противу казне, коју је изрекао надзорник.

Члан 31. Кривице наставника извиђају управитељи или школски надзорници у случајевима школске природе, иначе то бива редовним путем преко земаљских судова.

Члан 32. Наставник може бити кажњен премештајем у друго које место ако добије два пут[2]) неповољну оцену раду. Тада не добија накнаду на селидбене трошкове.[3])

Члан 33. Ако се наставник који је један пут кажњен: опоменом, укором или губитком плате до 15 дана у току од три године после тога ни у чем не огреши о своје дужности, сматра се као да није ни кажњен.

Наставник, који је један пут отпуштен из службе, може се опет вратити у службу.

[1]) Овде додати нову алинеју: „Велики школски рачуност учитељ-ица може провести где год за сходно, али је дужан-а о томе известити своју претпостављену власт." — С. Уч. Удр.

[2]) „Не би требало дати надзорницима право да могу давати и бележити оцену и на владања учитеља у породици, као нецелисходну."

[3]) „Дати учитељу право, да на његов захтев врховна просветна власт увек наређује поновни преглед рада и одређује за то комисију од два лица." — С. Уч. Удр.

[2]) Додати: „узастопце". — С. Уч. Удр.

[3]) Ове су године два учитеља премештена у другу кућу без права на путни трошак. Раније није било, према томе није могло бити ни слаб- оцене. И да је било, па нијак је требало још једну да добију за тек онда да следује премештај. Тек да се не заборави стари занат! Ико.

(Свршиће се.)

Учитељство.

Удате учитељице. У Белгији, Енглеској, Француској, Финској, Италији и Сједињеним државама смеју се удавати. У Швајцарској је дозвољено учитељицама удавање у кантонима Бери, Женева, Нејенбург и Вандт. У Галицији, Штајерској и Краљској смеју се учитељице удавати уз дозволу школ. власти. У Далмацији и Шлезији не постоје у том погледу никаква одређења; а у другим круновинама са удајом престаје бити учитељица. У Угарској уживају учитељице исту слободу као и учитељи. У Енглеској је чињен покушај, да удате женске не смеју учитељевати. Учитељство града Лондона најенергичније је устало против тог покушаја и до сад није ништа учињено што би скучавало слободу удаје учитељица.

У Француској су $^1/_2$ учитељица удате, у Енглеској $^1/_4$. У Финској у варошима је 6% у селима 4% у Берну 6% удатих од којих су већина удате за учитеље, у Амстердаму 30%. У Бечу је било 1900 године 28·2% удатих, 4·6% удових и 0·7% судским путем развенчаних. У целој Аустрији било је 2014 удатих учитељица од којих 751 нису имале деце, 861 по једно или двоје деце, 298 троје до четворо деце, 100 њих по 5 до 8 деце, њих 4 су имале више од 8 деце.

Одређења о допусту пре и после порођаја су у појединим државама различита. У Аустрији је одређен допуст од 6 седмица пре и 6 седмица после порођаја. У Угарској нема законом одређеног времена, али је уобичајено и наредбеним путем одређен допуст од 6 седмица. У Француској су учитељице имале 2 месеца и до скора су оне плаћале замену, али је ове године укинуто то одређење и наређено, да учитељице не плаћају замену. У Италији имају 40 дана допуста. У Енглеској добијају учитељице пре порођаја 4 сед. допуста, а после порођаја 13 седмица. За прва 8 седмица добијају пуну плату, за идућих 9 седмица добијају половину плате.

М. Б.

„Ако је човек најплеменитији и најодличнији створ, онда је и васпитавање човека најплеменитији и најодличнији рад“ **Ј. Бёе.**

Практичне обраде.

Сова

Лекција из природописа.

I. Припрема: Међу животињама има и таквих, које људи прогоне, јер им није позната корист од њих. Именују таке слабо познате пријатеље људи! (Кртица, јеж, лисица, слепи миш итд.) И једну врло корисну птицу, у неким пределима непромишљени људи убијају и за страшило истичу. Коју птицу мислим ја? (Сову.)

II. Циљ: Данас ћемо посматрати сову.

III. Обрада: а. Сову сте зацело већ сви видели. Где живи она код нас? (На торњу.) Ту живи. Какво нарочито гњездо она не гради. Своја јаја спесе без подлоге у рупе од зидова и належе их. Можда је који од вас дању већ био на торњу и том приликом видео сову. На ком је месту стојала на торњу? (Стојала је на једној греди.) Шта је радила ту? (Спавала је.) Кад дакле она спава? (Дању.) Кад иде у лов? (Ноћу.) У које се животиње зато убраја? (У ноћне грабљиве птице.) Сан јој је врло лак. Шта ради, кад јој се дању когод приближи? (Зине на дотичнога јако, подиже напред ноге у вис и почне се кривити.) Шта ради, кад примети опасност? (Брзо одлети са крештањем).

Збирање: Пазите, шта смо све казали за сову? Сова живи обично на торњу. Дању спава. Приближи ли јој се когод, зине јако на њега, диже напред ноге у вис и криви се. Примети ли опасност, брзо одлети са крештањем.

б. Шта вам се нарочито допало на сови? (Има велико, бело лице.) У које птице спада сова? (У грабљиве птице). За грабеж јој је тело врло згодно удешено. Каквог јој је облика кљун? (Кукасто савијен.) За чега је због тога згодан? (За чврсто држање и рашчупавање пљена.) Шта има на прстима? (Оштре нокте.) На што су јој? (Да држи пљен.) Сова зарије своје оштре нокте у леђа или у главу каквог пацова или миша и убије их. Какво јој је перје? (Меко и рејаво.) То је за њу врло важно. Шта не проузрокује њено летење, кад јој је перје тако меко и рејаво? (Не проузрокује шушкање.) Зато је мишић често и не примети, док га она не ограби. Сова има и врло фини слух. Шта

за то примети она већ на највећој даљини? (Шушкање миша у трави или у слами.) Па и очи су јој изврсно изоштрене. Кад иде у лов? (Ноћу.) За то јој је Бог дао добре очи. Велике су, како би у мраку могле што већма видети. (Сетите се мачке, која тако исто ноћу лови.) Зеница се мора да рашири.

Збирање: Реци укратко, како је удешено тело у сове за лов. (Кљун јој је кукасто савијен зато је згодан за чврсто држање и рашчупавање плена. На ногама има оштре нокте. Нокти јој требају за хватање и убијање плена. Перје јој је меко и рејаво и не проузрокује у летењу шушкање. Зато може непримећено за својим пленом да се довуче. Има фини слух, са којим шушкање миша у трави већ из далека примети. Очи су јој тако удешене да може у мраку добро видети.

в. Сова је једна врло корисна птица. Шта треби она у великом броју? (Многе мишеве и пацове.) Да, једна сова више истреби мишева и пацова, него најбоља мачка. Она истреби и многе мајске зарезнике („кокице"). Па како треба према сови поступати, кад је она тако корисна? (Треба је чувати и штитити.) На жалост, то није увек тако. Многи људи убијају сову, а то је грдна штета.

Збирање: Какву корист имамо од сове? (Сова је врло корисна птица, јер треби пацове, мишеве и мајске зарезнике. Треба за то сви да је чувамо.

IV. Закључно збирање: Пазите, шта смо све казали о сови? (Сова живи обично на торњу и т. д.) У које птице спада? (У птице грабљивице.) Реци, како јој је тело удешено за лов. (Кљун је у сове кукасто савијен и т. д. Пазите, шта смо рекли о користи сове? (Сова је врло корисна птица и т. д.

Прим. Из закључног збирања изведе се неки мали састав. Тај би нагледао отприлике овако:

Сова.

Сова живи обично на торњу. Али гњездо не гради. Своја јаја снесе без подлоге у рупу од зида и излеже их. Дању стоји обично на греди и спава. Сан јој је врло лак. Приближи ли јој се когод, избечи се на њега, подиже паизменце ноге у вис и криви се. Примети ли опасност, то одлети брзо са крештањем. Сова је ноћна птица грабљивица. За лов јој је тело изврсно удешено. Кљун јој је кукасто савијен и служи за снажно држање и рашчупавање плена. Оштре нокте на ногама треба за хватање и убијање плена. Њено меко и рејаво перје не проузрокује у летењу никакво шушкање, с тога се неприметно привуче своме плену. Због свога финог слуха примети већ из далека шушкање миша у трави. Њене су очи тако удешене, да може добро у мраку видети. Корист је од сове врло велика, јер она треби многе пацове, мишеве и мајске зарезнике.

По немачком **Т. Костић.**

БЕЛЕШКЕ.

Забавиља за Трст. Српска општина у Трсту отвара 1. марта 1911. дечије забавиште по узору Монтиновић Асила (Киндерхајм). Плата за прву годину 1200 К. и обед са децом. Рок пријављају 10. феб. по ст. кал. — Изабрана забавиља имаће прилике да у сличним трштанским забавиштима добије нужна упутства.

Према раду и успеху плата ће се вриједној забавиљи и повисити. — Првенство имају музикалне. Обратити се на:

Srpsku Opštinu, Trieste via Campanile 12

Дар учитељском дому у Београду. Наследник престола у Србији Краљевић Александар, дао је за подизање учитељског дома, као први свој прилог 300 динара, а обећао је да ће и даље помоћи ову племениту установу. Кад се с највишег места указује така пажња тој племенитој учитељској установи, ширите се такав утицај и по другим друштвеним редовима.

Учитељски дом у Београду сграђен је и покривен; до августа о. г. биће потпуно готов и о скупштини учитељског свечано освећен. Са целокупним намештајем, инсталацијом водовода, осветљења и огрева, канализације и калдрме, стаће око 200.000 динара без земљишта. Земљиште износи 2000 кв. м. Од тога је 1000 м. добило учит. удружење на дар од београдске општине, а 1000 м. платило је у пола цене, по 15 дин. кв. м.

Учитељско веће. Ради међусобног већег упознавања и неговања колегијалне љубави, сомборско учитељство без разлике народности

приредило је 5. фебруара по нов. к. пријатељско вече на које су позвани учитељи, учитељице, забавиље, професори учитељских, грађанских и виших девојачких школа. Покретач је ове идеје кр. жуп. шк. надзорник Јован Фараго. У програм је узета свирка, певање и декламовање. Састанак је испао на опште задовољство.

Учит. удружење лужичких Срба учитеља у Будишину зове се Swobodne zjednoćeństwo katholskich wučerjow serbskeje Łužicy. Оно је славило у септембру 1910. своју 25 годишњицу. Основано је 1885. год. и задаћа му је била да сдружи лужичке Србе учитеље католичке и евангеличке вероисповести, но евангелички учитељи нису ступили у удружење.

Нови школски закон у Румунији. Министар просвете Харет поднео је сабору нов законски предлог о школама, по коме су црквене дужности потпуно одељене од школских, тако да се учитељу чак и не дозвољава вршење појачке дужности у цркви. („Uj Korszak"). Доиста је већ крајње време и било, да се са учитељских и онако већ наставом заморених плућа скине бар појачка дужност, коју школ. настава мора скупо да плати. Што учитељ више мора да поји у цркви, тим мање може у школи да ради, јер и плући треба одмора, да не би услугу коначно отказала. — Нови школски закон у Румунији стоји на модерној основи.

Спомен К. Д. Ушинском. (1824—1870) Руско учитељство прославило је јануара о. г. 25 годишњицу од смрти великог педагога Константина Димитријевића Ушинског, који је поред Толстоја најзначајнији руски просветитељ, психолог и писац знаменитих читанака за грађанске школе.

Излет чешких учитеља. Заједница чешких учитељских удружења приређује о великом школском одмору излет на словенски југ. У програм путовања узета је ова линија: Солноград — Трст — Бенатки — Пула — Опатија — Река — Задар — Раб — Сињет — Дубровник — Котор — Црна Гора — Мостар — Сарајево — Бањалука — Јајце и т. д. и разне споредне линије. Поближе обавештаје даје у парочитој књижици. Пријаве прима Адолф Обст, учитељ, Праг, 353. II. Dittrichova ul. č. 3.

Народносне школе у Угарској. Чески лист „Věstník jednot učitelských" доноси белешку да међу немађарским школама у Угарској има 2439 румунских школа (на 3 ½ милијуна Румуна), 467 словачких (на 2 мил. Словака), 66 русинских (на 400.000 Русина), 451 немачка (на 2 мил. Немаца), 11 талијанских (на 20.000 Талијана) и 1 хрватска (на **300.000** Хрвата). Но не доноси да има 459 српских вероисповедних школа.

Русински учитељи у Буковини. У Буковини ће се с пролећа обавити избори за тамошњи сабор. Буковинско учитељство јако се заузело да при кандидацији посланика буде заступљен и учитељски сталеж. У идућем саборском заседању решаваће се веома важна разна школска питања, а при том раду потребно је да буду заступљени и практични учитељи.

Macierz Slaska, удружење за издржавање пољских школа у Шлеској, постоји већ 24 године и учинило је много за пољске школе у Шлеској. Сад издржава реалну гимназију у Орлову, грађанску школу за дечаке у Тешину, 7 народних школа са 1667 деце, 7 чувалишта са 384 деце. Месних одбора има 41 са 3162 члана, који издржавају 23 читаонице и 26 књижница. Год. 1909. било је примање Матице 125.000 К, а издавање 183.000 К. Из Шлезије примила је равно толико прилога као из целе Пољске. Ове године основаће Матица женску грађанску школу у Тешину, народну школу у Петрвалду и чувалиште у Порубу. Израдиће план за оснивање школа и за просветни рад у Шлеској. Осим овог друштва, ради на оснивању школа и „Towarzystwo Skoły Ludowej" и рад тај напредује тамо сваке године све боље. Тако ће Пољаци имати ове године већ четири грађанске школе у Шлеској.

Зближење учитељства пољског и украјинског (русинског) у Галицији. Пољаци и Украјинци у Галицији воде огорчен бој међусобом. Учитељство њихово пошло је сад бољим путем. Недавно је одржан збор у Збаражу после којег су приредили заједничку забаву у соколској дворани и веома срдачно се понашали међусобно. На зближењу овом највише ради Станислав Новак, садашњи председник Савеза словенског учитељства у Аустрији.

Школе и клерикалство у Белгији. Од обвезне деца за школу иде једва 20%, а 80% или слабо или никако. Међу 12.000 војника

њих 1610 не знају читати ни писати, а 709 не знају писати. Кад се сравни број неписмених у Белгији и по другим земљама налази овај преглед: У Немачкој на 1000 рекрута има 0·7, у Швајцарској 20, у Холандији 23, у Енглеској 27, у Француској 46, а у Белгији 101.

Учитељ — уметник у гладовању. За учитеље владају још и сад азијатске прилике, али се те шпак и народу освете. Црквена општина у Лапујтђ-у од 1908. године променула је 3 учитеља, јер ни један није био вештак у гладовању. 1910. године пак ваље се прави вештак у гладовању. Фебруара буде постављен за привременог, а 20. јуна за сталног изабран, уз обећање, да ће са државном припомоћи имати год. 1000 круна плате. Но државна припомоћ не стиже још ни данас. Црквена општина осигурала му је годишње 542 круне али и од овог за 8 месеци добио је само 334 круне (42 К. месечно), дакле за 28 крупа мање него што му припада и то са највећом натегом и молбаканем. 50 круна добија црквена општина од политичне на издржавање учитеља, али верни овај новац употребиће на оправку цркве, а учитељ нека чека. Учитељ је још морао из своје малене платице да набави писаћи прибор, штипце, табле, записнике и друге ствари, само да настава не трпи ушрба. Па како је могао све то спровести? Наравно гладовањем и прављењем дуга. Учитељ је више љубави имао за општинску децу, него њихови родитељи спрам њега, јер су га пустили да гладује.

Да је учитељ своју вештину у гладовању показивао, место што је децу учио, сигурно би боље прошао и не би морао пискарати и молькати жупан. управни одбор, на жупан. школ. надзорника, вероисповедне власти и на крају и самог министра, да му помогну. И таког учитеља — немојте се чудити — ни од куда ни одговором не удостојише. („Uj K.") Тако несносно стање могу да трпе још једино учитељи, јер данас се већ и најобичнији раденици организују и не дају се тлачити.

И још могу да дижу читаву хајку на учитеље неке натурене, жалосне воље народне да учитељство хоће да се отме, да узурпира себи право, које народу припада. Праве читаву буну у народу са протестима против нацрта за нову школ. уредбу, а не виде жалосна им мајка, да се учитељство — на жалост — само за бољитак школе и својих човечанских права мора да бори.

ПОЗИВ.

Поштовану господу чланове Учитељског Деоничарског Друштва „Натошевића" у Новом Саду позивамо овим учтиво у

IV. редовну скупштину

која ће се одржати у Новом Саду у четвртак 17. фебруара, 2. марта 1911. год. у 10 сати пре подне у заводском локалу. (Пурчинска улица број 26.).*)

ДНЕВНИ РЕД:

1. Оверење присутних чланова.
2. Извештај Управног Одбора о друштвеном пословању у 1910.
3. Подношење закључног рачуна за 1910.
4. Извештај Надзорног Одбора.
5. Предлог Управног Одбора о подели чистог добитка.
6. Давање разрешнице Управном и Надзорном Одбору.
7. Избор два члана у Управни Одбор.
8. Избор Надзорног Одбора.
9. Предлог Управног и Надзорног одбора о резервним фондовима.
10. Евентуални предлози.
11. Избор три скупштинара за оверење скупштинског записника.

У **Новом Саду**, 2. 15. фебруара 1911.

Управни одбор.

*) Деоничари имају своје деонице деповирати на 8 дана пре скупштине у заводу „Натошевића."

ЗАКЉУЧНИ
Учитељског Деоничарског Друштва
за пословну
Рачун изравнања

И М О В И Н А	К	п	К	п
Благајница			2641	55
Менице			79849	34
Хартије од вредности			1590	—
Дужници			3477	13
Намештај и прибор			328	65
Кауција			1680	—
Осниваčки трошкови:				
пренос из 1909. г.	341	35		
по одлуци 20%	170	66	170	69
Преносна ставка			160	—
Заводска кућа			63907	46
Књижара:				
Имовина књижаре			110143	67
Штампарија:				
Имовина штампарије			55499	28
			319087	77

Рачун губитка и добитка

Р А С Х О Д И	К	п	К	п
Камате:				
од улога	1812	75		
на ресконтоване менице	475	03	6287	78
Трошкови:				
канцеларијски трошкови			1462	18
Плате:			840	—
Државни порез и варошки прирез			620	06
Порез на камату од улога на штедњу			580	91
Отпис од осниваčких трошкова			170	66
Отпис од сумњивих потраживања			333	04
Књижара:				
укупни расходи у 1910. год.			29057	12
Штампарија:				
укупни расходи у 1910. год.			43639	30
Добитак новчаног посла:				
чист добитак за поделу 1910 год.	4099	70		
Добитак књижаре:				
чист добитак књижаре у 1910. (у смислу скупштинске одлуке уноси се у резервни фонд књижаре)	3858	38		
Добитак штампарије:				
чист добитак штампарије у 1910. г. (у смислу скупштинске одлуке уноси се у резервни фонд штампарије)	1004	17	8962	25
			91804	90

У Новом Саду

ТАНАСИЈЕ КОСТИЋ,
благајник.

МИТА
председник

УПРАВНИ

ДАЗАР ВУКОТИЋ, ЂОРЂЕ ГАЗИН, МИЛАН ЂУРИЧИЋ,

НАДЗОРНИ

АРКАДИЈЕ МАРКОВИЋ, ДР. ВЕСЕЛИН

РАЧУН
„НАТОШЕВИЋА" у Новом Саду
1910. годину.
31. децембра 1910.

Д У Г	К	п	К	п
Главница: 1000 ком. деоница по 50 круна			50000	—
Резервни фонд			872	49
Приремени резервни фонд деоничара			7183	16
Улог на штедњу			134510	54
Менице у ресконту			9464	—
Веровници			2471	02
Полагачи кауција			1680	—
Преносна камата			456	27
Неисплаћени купони бр. 3.			430	—
Зајам за заводску кућу			34599	99
Књижара:				
Резервни фонд књижаре			37826	—
Друга дуговања књижаре			5984	95
Штампарија:				
Резервни фонд штампарије			18983	88
Друга дуговања штампарије			5842	41
Добитак новчаног посла: чист добитак за послу у 1910. год.	4099	70		
Добитак књижаре: чист добитак књижаре у 1910. г. (у смислу скупштинске одлуке уноси се у резервни фонд књижаре)	3878	38		
Добитак штампарије: чист добитак у 1910. г. (у смислу скупштинске одлуке уноси се у резервни фонд штампарије)	1004	17	8982	25
			319087	77

31. децембра 1910.

П Р И Х О Д И	К	п	К	п
Камате:				
од есконтованих меница	5107	65		
по текућем рачуну	8123	72		
пачине камата	14	55	13715	92
Провизија			504	01
Преписнина од деоница			35	—
Књижара:				
укупни приходи у 1910. год.			32915	50
Штампарија:				
укупни приходи у 1910. год.			44634	47
			91804	90

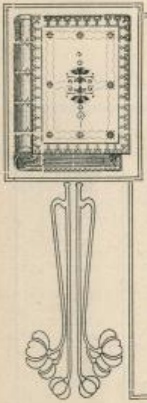
31. децембра 1910.

ЂОРЂЕВИЋ,
Управног Одбора.

ЂОРЂЕ ШИЛИЋ,
књиговођа.

ОДБОР:
МИЛАН КАЛУЂЕРСКИ, ЂОКА МИХАЈЛОВИЋ. КОСТА ПЕШИЋ.

ОДБОР:
ЂИСАЛОВИЋ. ДР. ЖАРКО КОВАЧЕВИЋ.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније изваћа**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом изваћа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. Телефон бр. 87.

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих ствари за намештај.

1—20

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: **Бока Михајловић**, учитељ. Одговорни уредник: **Гавра Поповић**, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Натошевић" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 3. У Новом Саду, 15. фебруара 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Мало упорећења. — Браћа Суварови пред српски учитеље. — О могућности систематског васпитања. — Постанак Школ. Уредбе од 1872. год. — Ново стање срп. основних школа у турској царевини. — Основа закона за учитељске плате у краљевинама Хрватској и Славонији. — Предлог о измени школског закона од 14. вар. 1904., у краљевини Србији. — Школа и настава: Феријални течајеви. — Практичне обраде: Шева, лекција из природописа. — Из школске самоуправе: Седница Шк. Савета. — Преглед књига: Најновије тешкоће у учитељеву раду, од Ђ. Шпадијера — Белешке.

Мало упорећења.

Баш као што је некад, пре 40—50 година, јака струја владала у корист преображаја основних школа, у свима просвећеним европским државама, тако је и сада. Из свију крајева стижу нови и нови гласови о срећњању прилика за основну наставу, а с тим у вези и о учитељеву положају. Та некадашња струја имала је утицаја и на наше српске школе овде у Карловачкој Митрополији и можда једино њој имамо да захвалимо, што имамо школе колико толико уређене као просвећени свет. Пре 40—50 година, у нас није било демагошке журналистике, која у напреднијем уређењу школе и положаја учитељског, види „отимање народног права“ и „навалиивање нових излишних терета на народ“, али је било ипак људи с конзервативним предрасудама, који су кочили точак, да се уређење школских прилика темељније среди. То нам доказује рад на доношању Школ. Уредбе год. 1871. А те предрасуде сметале су и онда, при доношању Школ. Уредбе, а и касније при извођењу њену, да је много одређење Шк. Уредбе остало само на артији и ако оно не би ни материјално, ни правно сметало никоме. Ово је додуше, била доста жалосна појава, нарочито кад се узме на око, да ми већ 100 година декламујемо о некој жудњи за просвећеношћу, а кад нам се пружи прилика, онда нађемо неке површне разлоге да није овоме или ономе сад време. Но колико је то и пре 40—50 година била жалосна појава, могла се она још како, тако разумети. Но покушај, којим данас иде против реформисања школе и учитељска положаја једна несавесна дружина, не, да је жалостан, него је управо сраман по цео српски народ у митрополији. Ту срамоту једино ће ублажити то, ако будући српски народни сабор стане на слободоумно становиште, те према могућности законодавна рада, или у опште донесе закон о школи у реформном духу или ако то не узможе, а оно бар нареди, да се делимично у напредном духу попуне недостатци без обзира на демагошку хајку неколико пакосних пролетера.

Данас су, у питању реформе школске и положаја учитељског, демагошке вође просто обневиделе. Сваки свестан члан српског народа у Митрополији види јасно шта је ту по среди. У питању је оронуо углед и изгубљена надмоћ, помоћу које се долазило до положаја. Таким јаким болестима помаже као лек само отров. С тога они и сипају отров. Само што је отров лек тренутне вредности. Сваки онај, који би без своје кривице допао таког положаја, настојао би да својим часним радом подигне свој углед и своју надмоћ, а људи свесни свога греха кажњају све и сваког да се приказку необавештеном свету невини као голубови и „први пријатељи“.

Да ти људи не мисле шта ће о њима рећи будући нараштаји, то се види из сваке њихове речи, из сваког корака који предузимају. А људи који не рачунају с тим, него ма по коју цену с отимањем за превласт'ну и учвршћивањем својег ја, само да могу продужити тамо где су стали и имати власт и надмоћ у рукама, не могу друкчије бити оцењени, него као себичњаци, који ће ићи и за обарањем највеће светиње, ако им је у изгледу да ће што лично постићи.

Напред смо споменули да је пре 40—50 година владала струја за реформисањем школе у свима просвећеним државама. Данас је отприлике тај исти положај. Нас би далеко одвело, кад би редом износили шта су све урадиле поједине просвећене државе и народи, у овом добу за унапређење својих школа и шта све у овај мах спремају и живо настоје да преудесе у свом просветном животу. Ми смо то често износили у овом листу и износимо, па се и томе наши назадни „напредњаци" ругају као и сваки други трговци уверења. Но то нама нити је сметало, нити ће сметати, да и од сада бележимо и упознајемо наше учитељске кругове с тиме. Прикупљањем таког градива ми ћемо се сви што јаче осоколити да будемо истрајни борци за напредак будућих нараштаја. Наша је борба часна, наше је становиште поштено, наши су погледи у просветне потребе јасни, нас у раду не руководи лакомост за моментаним задовољењем личних амбиција, него нас у раду води сталан правац којим, држимо, треба да се среде школска и учитељска питања, како би се помоћу таких срећених прилика могао развити интензиван користан просветни рад за дужи низ година, којим би се радом постигао видан стварни успех у народном напретку. То је уверење о којем ловци за личним користима могу имати према својим назорима и мишљење средно, али трезвен свет не да на то мишљење ништа, а суд тог трезвеног света је меродаван, не само сад, него и за будуће време. А поколења ће судити дела.

Да је учитељство у својим тражбинама за школу и свој положај на исправном путу, не треба да поткрепљујемо доказима износећи примере из западних просвећених држава, јер у овај мах имамо за то примере из своје најближе околине. Ето, у овај мах води се жив рад на побољшању учитељског материјалног положаја у краљевини Хрватској и Славонији и у краљевини Србији.

Основа закона о учитељским платама у краљевини Хрватској и Славонији што ће ускоро доћи пред тамошњи сабор, предвиђа учитељима основну плату од 1000 К и седам петогодишњих доплатака по 200 К., то би било завршетком службе 2400 К плате. Ово није ништа сјајно, али је према досадашњем стању знатна разлика на боље. Нема сумње да ће та основа ускоро постати законом, па ма нешто и измењена, јер сваки паметан човек увиђа да је крајње време да се учитељству већ једном помогне. И шта мислите шта ће после тога бити. Све оне сремске општине, које је глупа и несавесна ћудљивост страначког вође, одвела у ћорсокак сносиће, разуме се, те просветне потребе без поговора, а овамо су протестовале против Нацрта за Школску Уредбу, истичући лажно неке „непотребне" школске намете на народ. А у самој ствари они и не спосе те терете за школе и просвету у оквиру наше народне школске аутономије. Је ли ово смешно, жалосно безочно или глупо, неук свет заводити у такав ћор сокак!

Но још је лепши други пример. Државним животом краљевине Србије управља данас режим с којим су једномишљеници у свему, овострани незадовољници и критици нашег Нацрта за Школ. Уредбу. Док ови овде на све могуће начине наговарају општине да протестују против Нацрта за Школ. Уредбу, јер се њиме „подижу учитељске плате" (као да је то већ свршена ствар), ослобођавају учитељи од појања и т. д. дотле њихови једномишљеници у Србији доносе у државној скупштини предлог, да се реформише тамошњи школски закон у овим тачкама:

„1. Несавремен начин подизања и издржавања школа.

2. Једна учитељска плата и још бедњији правни положај по Уставу и закону о народним школама.

3. Несавремен надзор над народном школом.

4. Вршење поповске дужности у цркви од стране учитеља.

5. Рђаво примењивање члана 86. закона о народним школама, по којем министар сваки час прописује неке нове и нове дужности учитељима."

Је ли икад игде било веће ћушке, за једне дрекавце од заната, него што је овај предлог, који је скупштина у Србији прихватила без икакве ларме и издала једном из своје средине изабраном одбору, да те предлоге проучи и поднесе оцену о њима?

Кад би се могло претпоставити, да демагози могу имати стида, онда би ови наши демагози требало да пропадну у земљу.

Но ко њих познаје тај је на чисто с тим, да демагози немају стида, јер да га и најмању мрву имају, не би ни почињали свој прљави посао. Једна брука мање или више, њима је свеједно! Главно је што напред споменусмо: подићи оронуо страначки углед и страначку надмоћ, помоћу које се долазило до положаја.

А на-а-а-род! А народна брука!

Народ нека иде бесвесно као овца за својим вођом! **М.**

Браћа Суварови српски учитељи.

Српске су црквене поглавице добро знале, да аустријске власти теже двојаким начином поунијатити Србе — силом и школом. Сила је, у то доба према наоружаним Србима, мало вредила и честе побуне српске због унијаћења улиле су толики страх у војничке власти аустријске, да су се врло ретко у том раду лаћале силе, особито у крајевима где су Срби живели у великом броју, него су стале касније особите наде полагати на школу и на ласкање у њој и ван ње, да је православље близу римокатоличанству и да је то само формалност, — признати папу за црквену поглавицу. Тај је пут био опаснији за Србе него први и зато је већ Арсеније III. тражио допуштење од двора аустријскога (1706. год.) да може основати, средњу, латинску, школу једну. Његова се молба није испунила. И та му је жеља за века остала неизвршена као и многе друге, те су српска деца ишла у римокатоличке средње школе и често се у њима одпађавала од своје вере и тако и од свога народа. Школе пак приватне, што су их Срби једино тада имали, биле су такослабе, да су се у њима ђаци једва научили читању, писању и најпотребнијем знању за свештеничко звање, јер су готови само будући свештеници учили школу и то једино зато да науче занатлијски оно, што ће им у каснијој служби требати. Па и таких је свештеника било мало, те су многа места са свим без њих остајала и када је Аустрија освојила 1716. и 1717. год. делове Србије озбиљно се спремала да у така места постави римске свештенике, јер се народ, говорили су, без духовних пастира не може оставити. У така би се места за извесно насељавали и колонисте, који су смели бити само римокатолици, и тако би се у чврстој маси српскога становништва створиле римокатоличке насеобине, које би земљу прво непрелетале као нека мрежа, а онда је са свим освојиле. — Жестока и често насилна политика унијаћења за Карла VI. падала се тако у Србији већем успеху него у непокорној и на устанке спремној Војној Граници.

Тадашњи пак митрополит београдски Мојсије Петровић (1713.—1730.) знао је тачно за све те намере аустријскога двора, и с мишљао, како би најуспешнији одбио ту опасност од „љутих зверова" што прете народном биће српском. Бавећи се тад због својих и народних послова у Бечу он напише руском цару Петру I. молбеницу 1. септембра 1718. год. у којој је молио за Србе два учи-

Поводом публикације: Рукописи Д. Исаија Мисаила Суворова руско-српског учитеља и митрополита Мојсија Петровића. Из XLIX књ. Споменика Српске Краљевске Академије.

тења и за цркве милостињу. За учитеље вели, да су Србима преко потребни, јер да ће иначе римокатолици неуко свештенство и народ поунијатити и упропастити.

Није доиста Митрополиту лако пало обраћати се за ту помоћ страној држави, али он није имао другог излаза, и знао је још, ако због тога буде имао неприлике, да ће цео српски народ бити на његовој страни. Народни су и наиме прваци из Угарске већ раније осврtали на руску помоћ као на спас Србства и вере православне у великој беди, која их је снашла у Аустрији. Надали су се користи и од дипломатске интервенције Русије и директне помоћи цара руског за кога су знали, да уводи, истина, западњачку културу у своју земљу, али да је при том заштитник православних уопште, а особито Словена. И Србима је било јасно, да морају примити западњачку културу, ако се мисле одржати у Аустрији, али је нису могли примити из онога извора и оним начином како им је нуђена. Западњаштво је овако постало Србима чак и немило због унитарске тежње коју је тек непотпуно покривало. Страсном народу је пак избор ту лако пао те се брзо, али само за час, одлучио — не треба ми ни култура, која се изједначује са унијом. Тако су се елементи западног образовања могли пренету у Србе само преко Русије, где је из њега, бар у главном, излучено све што је за православље опасно, кад је постало већ сигурно, да се без западњачког знања и вештина никако не да издржати народна борба у Аустрији. Бечки двор је то већ пре Срба врло добро увидео, ако не снагом политичке увиђавности, а оно путем осећања народне снаге и слабости у тој старој држави увек пуној религиозних и народних борби, те је пшао на тим, да Србе или поунијати, или некултурне полако ратом упропасти, или бар германизира. Срби због тога и нису требали остати из Пожаревачког мира (1718. год.) један народ, него их је требало расцепити на старе и нове поданике, новима одузети привилегије старих, измешати их са странцима, поунијатити, а онда и старе поданике присилити на унију и безусловну покорност. Изгледало је, да се Срби у борби што их је чекала нису имали ни у кога уздати, него у себе, али то није било тачно, јер су и Срби, прво као православни, а друго као Словени гледали у Русији своју заштитницу и сматрали је дужном, да им врати добра, што су јој Срби учинили за доба татарског ропства и одмах иза њега. Прилози српских владара Русима и рад српских просветника у Русији нису били у почетку XVIII. в. у Русији заборављени, али, да није требало из политичких разлога одржати Србе у Турској и у Аустрији у добром расположењу, не би сигурно толике помоћи Русија Србима чинила, колико смо их добили. Њој је, наиме, због њених освајачких тежња у Турској требала оданост најнепоузданијих и војнички најбољих поданика турских. И зато су тако српске молбе у Русији уважаване, и зато смо толико помоћи из Русије добивали.

Поред свега тога ипак је та прва молбеница Мојсија Петровића остала неопажена у Русији. Петар I. због великих државних послова није у маси молбеница ову приметио, али је ту своју непажњу поштено и обилато исправно када је стигла цо Влад. Малееску другу Митрополитова молбеница писана 20. октобра 1721. — За дуге три године што су протекле између првог и другог писма имао је мудри Мојсије Петровић доста времена размислити о свом кораку што га је с највећом опасношћу за себе учинио 1718. г. и он се одлучио, поновити га — то је већ добар знак за ваљаност идеје и моралну снагу њезина извршиоца. Због њега није имао митрополит другога места где би могао набавити „оружје“ што му је у борби с унијом и народним му непријатељима требало. Петар I. пак увидео је оправданост жеља Мојсија Петровића, осетио је нужду српску и колико он користи од помоћи Србима може имати те је одредио, да се по жељи митрополитовој пошаљу из Русије и тражене црквене утвари, и два учитеља, које ће царевина руска плаћа. Ти су требали код њих бити српски просветници и учитељи у тешкој борби с римским свештенством и државним властима. Обе-

ћане црквене утвари прилично су се лако спремиле, али учитеља се није могло наћи, јер нико није хтео ићи у далеке земље чија је улућеност била, и према Русији онога доба, примитивна. Када се секретар митрополитов Влад. Малаеску већ одвише начекао и на поклоне и још више на учитеље он јави Св. Синоду да је сам нашао учитеља за словенски и лат. језик и то преводиоца синодалног Максима Суварова који је, вели, „угоденъ по обычаю сербскаго народа", а грчки се учитељ може и у Србији наћи. Св. Синод је пристао на то и одредио да М. Суваров пође с платом од три стотине рубаља годишње у Србију. Одређено није тада у Русији значило и извршено! Трими државни чиновници завлачили су полазак Максимов својом леношћу и формалностима те се Суваров заједно са женом и братом Петром могао кренути тек под крај 1725. г. из Русије и 1. јануара 1726. г. био је већ у својој тазбини у Прагу одакле је писао једно писмо Влад. Маласку.

Нови овај учитељ био је племићки син из Козлова у Тамбовској губернији и учио је у Москви поетику када је послан 1716. г. у Праг као преписивач Ивана Војејкова, који је преводио познати лексикон Хибнеров на руски. Ту се је оженио и остао до 1720. г., све до смрти Војејкова, а онда је био неко време у Бечу и уредио руске посланичке рачуне, те се 1721. г. вратио у Русију. После свога доласка добио је место у синодалној штампарији као преводилац и радио своју дужност, изгледа савесно, до 1724. г. када је одређен да иде у Србију. Максим се хвалио касније, да је у Русији живео у сваком изобиљу, али то неће бити истина, јер је био задужен, можда због болести, али тек имао је дугова и исплатио их тек онда када је пошао међу Србе. — По изворима што нам за сада стоје на расположењу није нам јасан карактер Максимов, а још мање поједине његове одлуке у животу. Расправе П. Кулаковског и Р. Грујића*),

*) Кулаковскій П. Начало русской школы у Сербовъ XVIII. в. Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ VIII. (1903.) 2. и 3., Грујић Р., Српске школе (од 1718.—1739. год.) 130. издање задужбине И. М. Коларца. Б. 1902.

које желе разјаснити и рад Суварова, не престављају никако завршне радове у разјашњењу питања о првим руским школама код Срба и недавно издана неканиема Максимова од Д. Руварца само нас опомињу да будемо особито опрезни при приказивању рада Максима Суварова и околине из које је и у коју је дошао. Одушевљење за учитељски рад није првог српског учитеља доиста међу Србе водило, јер је био увек слаб учитељ и као болестан човек за учитељевање и неспособан; тежња за поправљањем материјалног стања исто тако није га довела до одлуке да иде међу Србе, јер је знао, како га је Русија неуредно у Прагу плаћала и према томе, шта га и код Срба чека. Он је то и пребацивао Св. Синоду пред полазак из Русије и показао том приликом много наглости и жучности, што је вала опет била последица његове болести. Таке пак особине карактера нису згодне за рад у звању каква је била преводилачка канцеларија синодална и тешко да се Максим у њој добро осећао, а његова жена је без сумње чезнула за Аустријом те је и то могло потаћи Максима да промене звање и место. Год. 1726. био је он једва једном у Карловцима и то сам болестан и са целом породицом болесном. Новац је у Прагу и путем потрошио те је морао живети од онога што му се из двора давало, а то се није давало ни с вољом, ни довољно. Митрополит је наиме већином био у Бечу, а његов заменик у Карловцима био је протосинђел Василије Димитријевић. Колико је Мојсије Петровић волео школе и од њих се надао великој користи за српски народ, што се особито види из саборског закључка 1726. год. о школама, толико их је Василије Димитријевић мрзио и сматрао сав новац на њих издан као бачен: поред школе наравно да је мрзио и Суварова, ком је требало само мали знак ненаклоности дати па да се одеди и ражести као да му је највећа увреда нанешена. Митрополитов протосинђел био је дакле и сам један од многих тадашњих Срба, на које се Суваров горко тужи, који мисле, да је школа беспослица, да треба учити колико за богослужење треба, а

за обрану привилегија да ће се више поклонима („дашкрецијама") учинити, него науком. Таки непријатељи школе, већином незналице и суј етњаци, који су се бојали да их млађи не претекну знањем, нису за наше прве редовне школе били тако опасни као други, који су мислили да ће их руски учитељ у најкраћем времену све науке и вештине научити. И првих и других се и данас у нашем народу налази. Сви смо чули како прости људи децу не даду у школу, јер „неће бити попови", а разјаснити многима и данас, да после свршених школа човек не може бити или судија, или свештеник није сасвим лак посао. Пре готово два века било је таких школиних непријатеља још више и једљивом Максиму Суварову сви су они били и лични непријатељи. Они збиља нису ни мрзили њега само као човека, него, што је он врло тачно приметио, као првог учитеља (а што и терпело за то, јако школы начаљ). Мржњу њихову враћао им је Максим оговарањем, заједањем и страшним немеханањем које их је за душу грызло, а и они су опет њега омаловажавали и нису га у његовом послу ни мало потпомагали, него му још сметње правилним немилосрдно га пред митрополитом оцрњивали. Мојсије Петровић испрва није слушао та сумњива оговарања, него је својим заповестима млађима ишао колико је могао на руку Суварову — само што се те заповести нису испуњавале никако или у најбољем случају на пола и касно.

(Свршиће се).

О могућности систематског васпитања.*)

— Dr. Imre Sándor. —

I.

О могућности васпитања уопште.

Будући да се васпитање не да одвојити од заједничког, јавног живота људског, то оно по закону нужности захтева, да га безусловно промотримо са гледишта јавног, социјалног живота. С једне стране зато, што нисмо у стању да га изолирамо од друштва; не мање и с тога, пошто ћемо само тим начином доћи до нужне мере, којом би за у будуће вредност васпитању установити могли. Јасно је, да с тога још не смемо сме́сти с ума ни то, да се и социјални утицај васпитања очитује само преко појединаца. Дакле, размишљајући о социјалном васпитању, не губимо из вида ни индивидуум.

Међутим толико далеко не идемо, да би у жељи да промотримо данашње стање јавног васпитања, само школско васпитање у обзир узели. Истина је, да прост говор редовно идентификује школу уопште са васпитањем, али тешко да не само зато, што у целом васпитању, којега је почетак непознат а свршетак неопредељив, нема ни једног одсека који би се регулисати и према васпитању одговорним учинити могао. Очевидно је пак, да је школско васпитање, у целом току васпитања, његов само један одсек, који не стоји одељен сам за себе и на који се баш никако не би могло утицати.

Проста је истина, да је школско васпитање свагда само продужење, пошто га је васпитни утицај породице већ претекао. С тога, чим помислимо на то, од какве је вредности педагогика у јавном васпитању, т. ј. да ли се васпитање обавља систематски, немогуће је да се не осврнемо и не прелетимо у мислима и преко домаћег васпитања, на све до почетка живота, којим би се могао означити почетак васпитања. Ту нам се јавља највеће питање о целокупном васпитном мишљењу, од које га како га будемо ухватили, зависи ће све остало, а које се односи на могућност васпитања. Сасвим другим очима гледамо на целокупно питање о јавном васпитању, ако неповедамо начело о могућности васпитања, или пак ако га негирамо, с тога ћемо пре свега о томе да установимо наше мишљење.

Да ли смо у стању да васпитавамо, или можемо ли управљати дечије мишљење, утицати им на вољу, да би постала таквим, каквим их жели васпитач њихов да види? Знамо ли тако утицати на

*) Преведено допуском из дела писчева: „A nevelés sorsa és a szocializmus, az iskolai nevelés jelentősége és a szocialisták nézetei a nevelésről, a tárgyias nevelői gondolkodás érdekében." Irta: Dr. Imre Sándor, Budapest, 1909. глава II. стр. 12—60.

њих, да и знају, да и хоће да траже увек што је добро, лепо, истинито и кад их нађу, да знају и да хоће по њима да раде? Има ли уопште васпитање утицаја на друштвени и морални развитак дечији?

Питање о могућности васпитања заиста није ново, међутим га ипак горка искуства нарочито млађих учитеља — ваљда свакога — покрећу изнова и изнова. И онај који са Шопенхауером веома мало верује у моћ васпитања, ни тај не може сасвим одрећи снагу васпитању, пошто се свакиданим искуством неоспорно и не баш ретко страховито доказује, како се човек под множином разноликих спољашњих утицаја образује формира. На исти начин немо да посумњамо и у то, да је подобност појединаца за васпитање због т. з. наслеђа веома разнолика и тиме да је моћ васпитања ограничена и да је неизвесна. У ствари овога обично се износи читав низ мисли одличних умова и са њима се доказује колико је силан утицај васпитања. И заиста, у садање време бескорисно би филозофирање било полемисати о овоме, пошто одношај наслеђа и утицај васпитања у најбољем случају само формулом можемо да определимо[8], и тако немо једноставно установити, да се уопште васпитати може. То међутим само толико значи, да се спољашњи утицаји опажају, на деци, и да на њима проузрокују извесне промене. Међутим васпитача не може задовољити тај одговор, а кад размишља о јавном, општем васпитању, тад ће га још мање задовољити. Друго је питање, да ли је у научном смислу могуће васпитање т. ј. да ли се може систематским радом постићи свесно, унапред истакнути васпитни циљ. О томе се већ може говорити и на овом је месту баш о томе и реч, пошто је педагогика позвана да руководи тим систематским васпитањем.

Једино је искуство у стању, да својом снагом покаже како и у којикој мери утиче систематски изведено васпитање. Јасно је, да је то покренуло и Хербарта да, мада сматра мисао о могућности васпитања за полазну тачку педагогике, одмах установи и то, да ту могућност васпитаникова индивидуалност, положаји и прилике доба јако ограничавају.[1]) Са васпитног гледишта, баш на томе се и обрће питање можемо ли систематски утицати на вољу, на образовање моралности. У томе се види велика разлика код појединих мислилаца, од којих Folt[2]) супротставља Хербарта са Шопенхауером: Хербарт држи да је и морално васпитање могуће, Шопенхауер само образовање разума.

Од тих мишљења претежнији је онај мисли, који Barth-a руководи у његовом новом дёлу[3]), доказујући могућност васпитања на основу стеченог искуства о сугестибилности животињских нагона, сугестије, и приликом васпитања умно и морално абнормалне деце. Заиста, резултати тих трију група згоди су, да побуде веру у моћ васпитања и да га у томе утврде. То се подудара с оним мишљењем, до кога је дошао Ratzenhofer на пољу свог непедагошког испитивања[4]), да се помоћу искуства индивидуалне способности, наклоности могу да модификују, чак и новима да умноже. Међутим са гледишта нашег питања приметити нам је, да је у случајевима код Barth-a реч увек о напредним приликама: да је онакав постигао истакнути васпитни циљ, коме је дотични васпитаник потпуно у власти био, па тако је и могао да свој поступак према своме плану и васпитанику неограничено примењује. Баш с тога из занимљиве студије Barth-ове смемо да закључимо само толико, да се васпитати и систематски може, ако је васпитно поље пред нама сасвим сло-

*) Кое што то Meumann у своме делу „Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik" I. (1907.) на стр. 374. овако обележава односај способности са радом који је замењује:

$$P = У. С.$$ дакле $$С = \frac{P}{У.}$$

Оиде је P = Рад, У = Увежбавање, С = Способност. Тако би се отприлике могло казати о односају наслеђа према васпитању, да што год је јаче наслеђе, да тим мање простора остаје спољашњим утицајима.

[1]) Umriss pädagogischer Vorlesungen, 1. и 4. §§.
[2]) Rein, Encykl. Handbuch der Pädagogik. I. 654—7.
[3]) Elemente der Erziehungs — und Unterichtslehre 9—29.
[4]) Soziologie 51.

бодно. Несумњиво је међутим, да се за доказе употребљеним мотивима: владањем над животињским нагонима, применом сугестије а нарочито занимањем са душевно абнормалном децом, још не исцрпљује делокруг васпитања, пошто се то не односи баш на морално васпитање; а у своме расправљању се пак и не осврће на васпитање гомилâ, што је саставни део појма јавног васпитања. С тога ћемо да у свој својој целини задржимо стављено нам питање, које се после до сада реченога овако развило: можемо ли систематским васпитањем доћи до истакнутога циља и онда, кад дете у душевном и моралном погледу није абнормално, кад дакле васпитање није дресура, него кад хоће да је слободно развијање свежих снага а да се врши у јавном заводу? Другом речју: да ли је у стању педагогика, да влада над оним спољашњим утицајима, које смо признали за такове снаге, које модификују и васпитавају.[1])

Систематски, по плану изведено васпитање догађа се на два места, обављају га два фактора: породица и школа. Исте ћемо да промотримо, и то пак тако да при томе не водећи рачуна о посебним, ни нарочито повољним нити врло неповољним случајевима, него да их по могућству околности са општег гледишта промотримо. Тим начином ћемо дознати, у којој мери може свесно васпитање уопште систематски да тече.

(Наставиће се.)

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

(Наставак.)

§ 210. Патронат је дужан преко једног члана свога надгледати тело професорско у његову раду барем четир пута преко године.

§ 211. Патронат води и држи дисциплину над професорским телом; и у преступима од те струке суди правоваљано.

Против одлуке патронатске има професорско тело као и сваки члан појединн право призива на главну управу школску срб. нар. школа.

§ 212. Плата и положај професора на гимназији Н. Садској и Карловачкој устројавају се по пропису за државне гимназије. Редовна плата правога професора јест год. 1200 ф. и 10% од редовне плате у име стана; затим сваки 5 година годишња повишица од 100 ф. а после 30. год. службе потпуна пензија. Суплент има 60% од редовне плате правога професора и дужан је после 3 године испит положити, иначе ће се после тога рока његово место за упражњено сматрати и путем стечаја попунити.

§ 213. За подмирење како професорских плата тако и осталих потреба постоје дотичне гимназијске закладе и државна потпора и за сада само за гимн. Н. Садску; а у колико те закладе и други извори, који постоје за издржавање гимназија, не би довољни били, притећи ће у помоћ народни фонд.

Гимназијски патронати подноће свагда уз документиран исказ доходака сваке године предрачуне потреба управни народ. фонда и потражиће припомоћ из овога за исказни мањак.

§ 214. И за изображавање професора гимназије одређује се једна стална стипендија од 800 ф. а. вр.

§ 215. Катихета је за сада само суплент са платом суплента.

§ 216. Главна управа школска овлашћује се, да концем сваке године одреди награду из клирик. фонда, од најмање 100 ф. а највише 500 ф. оном управитељу или учитељу гимназијском, који покаже особити успех, било на послу научном, књижевном или на пољу дидактичко — педагогичком.

§ 217. Патронати гимн. Ново-Садске и Карловачке имају у договору са гимназијским професорским телима о свему, што се односи на стално и коначно устројство наведених гимназија као на истим заводима испрпени предуготовити и будућем сабору на расправу и решење поднети.

[1]) Мештанп [н. д. I. 368.] стављ питање: могу ли способности да постану под утицајем васпитања и настање? Међутим, у своме одговору, говори само о учењу, а о моралном васпитању не. Наглашава још (I. 39.), да се не да свако педагошко питање експерименталним научном расправити.

ШЕСТИ ДЕО:

О срб. нар. богословији.

§ 218. У српској митрополији постоји једно богословско училиште и то у Карловцима.

§ 219 У богословији предају се следеће науке: увод у богословију у опште, славенски језик, грчки језик, увод у св. писмо старог и новог завета, црквена историја, толковање св. писма, догматичка богословија, литургика морална богословија, педагогија са учитељском методом, омилитична упражњења умења и писмена, црквено право, руралка економија и дијететика и црквено појање са правилом.

§ 220. Осим догматичке богословије, која се предаје на језику црквено-славенском, предају се сви остали предмети на језику српском.

§ 221. За предавање предложених наука постављају се 5 редовни професора и помоћник.

§ 222. Редовни професори намештају се стално.

§ 223. Плата је професора богословије 1400 ф. са 10 годишњим прилозима по 200 ф. и после 30 годишње службе ценија првобитне плате: а плата помоћника је 200 ф.

§ 224. Професори богословије могу бити из оба духовна као и световна реда.

§ 225. За изображавање професора богословије установљава се једна стална стипендија од 600 ф.

§ 226. Професоре богословије именује српски патријарх са српским епископима.

§ 227. У богословију примају се само они који су свршили вишу гимназију и положили испит зрелости са добрим успехом.

§ 228. Течај богословије траје четир године.

§ 229. Испитна комисија на богословији састоји се из патријарховог повереника као председатеља и духовног референта конзисторије као приседника.

§ 230. Уз богословију има се завести потребна библиотека, на коју се одређује прве године 2000 ф. а после сваке године 300 ф.

§ 231. За потпору 33 ученика богословије из пакрачке и горњо-карловачке дијецезе дозвољава се 3960 ф. из клир. школског фонда.

СЕДМИ ДЕО:

О надзору и управи српских школа.

§ 232. Све српске народне школске општине у опсегу једне епархије чине један школски округ.

§ 233. Све у опсегу једнога протопрезвитерата находеће се школске општине, чине редовно један школски срез.

У случају врло малог броја школских општина могу и школе, које су у опсегу два и више протопопијата сачињавати један школски срез.

§ 234. Сви Срби православне вероисповести у опсегу једне месне православне црквене општине чине једну школску општину.

§ 235. Све српске народне школе стоје под врховним старањем и надзором народно школског савета, као главне управе.

§ 236. Све српске народне школе једног школског округа стоје под старањем и надзором епархијалног школског одбора, као главне управе.

§ 237. Све српске народне школе уједној школској општини, стоје под непосредним старањем и надзором месног школског одбора, као месне управе.

§ 238. За месну управу и надзор постоји у свакој школској општини месни школски одбор из најмање 5 а највише 9 чланова.

Чланове тог месног школског одбора бира месна црк. школ. општина преко своје црквено школске скупштине на 6 година дана и подноси имена им окружној школ. управи знања ради.

§ 239. Ако црквена школска општина не би на позив окружне школске управе месни школски одбор за месец дана изабрала, онда ће га окружна школска управа сама именовати — из средине црк. школ. општине и то само на годину дана.

§ 240. Ако општина и после годину дана не ће у избор месног школског одбора да се упусти онда ће окружна школска управа именовати сваке године, догод то општина не буде чинила.

§ 241. За месни школски одбор бира општина чланове на 6 год. дана тако, да сваке три године половину чланова с нова бира.

Иступајуће означује коцка а иступивши могу с нова изабрани бити.

§ 242. У општинама, где има само један учитељ и један парох, ту и учитељ и месни парох по себи су чланови школског одбора. Ако је у таком месту више но један учитељ или више но један парох то општина чини избор који ће парох бити члан месног одбора а где су два учитеља ту бира, општина онога учитеља који ће на годину дана бити члан школског одбора: а где је три или више учитеља те они предлажу међу собом једнога и ту бира општина онога учитеља који ће на годину дана бити члан школског одбора. Где је у општини лекар Србин, ту је он по себи члан школ. одбора; у местима, где има више Срба лекара бира општина увек најмање једнога у месни школски одбор.

Избор бива као и остали избори. Ко би се без важнога разлога устезао примити се овога звања има платити општу 10—15 ф. у месну школску благајну.

Осим ових лица има у месни школски одбор да уђу управитељи средњих школа или један од професора, кога професорско тело на то изабере.

§ 243. Месни школски одбор позван је.

а) да буди и одржава у општини љубав и ревност према народној школи, да посећује редовно школу и да се уверава о спољњем и унутарњем стању јој, да подноси потребне извештаје и даје о својој школи како општини тако и свим школ. управама, да заступа школу у свима правним односајима јој, да рукује школским имањем, да присуствује школским испитима и свечаностима.

б) Извршује школски закон наредбе и одлуке виших школских управа. Спрема сва нужна за попуњење учитељског места, ако су упражњена, пописује сву за школу способну децу, стара се да се почетком школске године у школу доведу, да је преко године уредно походе, решава о отпуштању деце из школе и за неуредно шкљање и подноси ту норму општини на одобрење.

(Наставиће се.)

НОВО СТАЊЕ СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА И УЧИТЕЉА У ТУРСКОЈ ЦАРЕВИНИ.

(Свршетак.)

VI. Наставници.

Члан. 34. Управу и надзор над свима основним школама врши врховна просветна власт преко ових својих органа: епархијског обласног одбора, надзорника и реонских управитеља школа.

Члан 35. Све основне школе биће подељене по школским рејонима у којима ће једна бити средишна и најважнија. Које ће школе припадати коме рејону и које ће бити средиште рејонске школе утврдиће епархијски обласни одбор.

Управитељ средишње школе биће и управитељ свих школа у том рејону.

За рејонске управитеље постављаће се по могућству наставници са[1]) факултетском спремом.

Члан. 36. По осталим школама у једном рејону именоваће се помоћници рејонском управитељу, ако има два или више наставника.

Члан. 37. Рејонски управитељи могу бити ослобођени од рада у школи. Они ће имати додатак за вршење своје дужности, које ће бити везан за место. Величина додатка одређиваће се према њиховом послу и месним приликама.

Члан. 38. Дужности су рејонских управитеља:

1) да поред својих предавања управљају својом школом и воде надзор над наставом васпитањем и поретком у својој школи;

2) да назе ?да сви учитељи-це долазе уредно на дужност, да се при предавањима тачно држе прописаних програма и упутстава и да се служе одобреним уџбеницима и другим наставним средствима;

3) да наставнике уводе у дужност, да им саопштавају наредбе школских и државних власти и да се старају о њихову извршењу;

4) да одређују замену болесним и отсутним наставницима за краће време, а по потреби и сам управитељ да их замењује и да о томе извештава надзорнике или епархијски обласни одбор, ако надзорника не буде било;

5) да чува и одржава у добром стању школски намештај, школску књижницу, наставна средства, школску архиву, писаћи и други школски материјал, на што је и материјално одговоран, ради чега ће водити инвентар;

6) да прима и отпушта школеке послужитеље, да се стара о одржању у добром стању школске зграде, о чистоћи у њој и да на време тражи од општине потребне оправке;

7) да уписује на време оцене ученика у за то одређену књигу;

[1]) Додати: „Педагошко". — С. Уч. Удр

8) да води деловодни протокол и преписку са надзорником и вишим властима;

9) да пази на владање наставника и опомиње их на дужност, а о већим погрешкама и кривицама извештава надзорника или вишу просветну власт;

11) да руководи радом наставничког већа;

12) да води преписку и са властима кад је он зато позван;

13) да стоји у преписи и са свима својим помоћницима у рејону и по потреби обилази најмање два пута у години све школе у рејону, прегледа рад у њима и о свему реферише вишој просветној власти;

14) да крајем свака три месеца а по потреби и чешће подноша надзорнику или вишој просветној власти извештај о стању како своје тако и свих школе у његову рејону.

Члан. 39. Дужности су помоћника рејонских управитеља: све дужности поређане у претходном члану у тачкама 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, и 11 само за његову школу, а уз то он ће морати: водити преписку са рејонским управитељем и извештавати га о свему што се у његовој школи уради као и извршивати наредбе, које од њега буде добио.

Члан. 40. Сви наставници једне одвојене школе чине учитељско веће.

Председник је већа помоћник рејонског управитеља или сам управитељ.

Пословођу бира веће из своје средине. Сваки је наставник дужан учествовати у раду већа.

Члан. 41. Учитељско веће ради ове послове.

1) договара се о правилном поступању при предавању и о одржавању везе и јединства у настави кроз све разреде;

2) споразумева се о подједнаком поступању свих наставника у погледу васпитања деце и потребног поретка у школи и ван ње;

3) приређује школске екскурзије, школске свечаности и забаве;

4) предлаже набавку потребних наставних средстава;

5) распоређује уџбенике и учила за рад у школи.

6) предлаже надзорнику одличне ученике за награду;

7) одређује сиромашне ученике који добијају помоћ из школска фонда;

8) стара се очувању школског фонда и имања;

9) брине се о напретку школе и њеног угледа;

10) приређује кад потреба захте родитељске састанке у школи ради договора о васпитању деце.

Члан. 42. Школски надзорник врши административни и инструктивни надзор над свима основним школама у својој области.

Надзорник може бити професор педагошке струке или у недостатку њихову вишегодишњи учитељи, који су се одликовали својим радом у школи. Њега поставља врховна просветна власт.

Надзорник ће имати своју плату која му припада по његовој претходној служби или квалификацијама.

Члан. 43. Сваки надзорник имаће одређен рејон. Он ће водити надзор над свима школама у томе рејону.

Члан. 44. Дужности су школског надзорника:

1) да бар два пут у години походи и добро проучи сваку основну школу у своме рејону и да отклања све сметње школском раду;

2) да према потреби поучава наставнике у правилном школском раду а да се стара о њиховом усавршавању;

3) да надгледа службени рад управитеља и наставничких већа а да о томе извештава вишу просветну власт;

4) да сазива рејонске учитељске зборове и управља њиховим радом;

5) да преко управитеља рејонских саопштава учитељима-цима све школске наредбе и упутства;

6) да оцењује рад и владање наставника, пслеђује њихове кривице и да их кажњава за мање кривице а веће да доставља Главном Просветном Савету;

7) да извиђа сукобе између општине и учитеља-ца и решава спорове између њих и у случају неуспеха да све поднеси на решење вишој просветној власти;

8) да одобрава мањи школски одмор, који се у току године а због каквих радова може дати, као и да решава о прекидању ради због каквих изузетних прилика;

9) да се стара о попуњавању празних места и да наређује замену болесних наставника за дуже време;

10) да наставницима одобрава одсуство до 6 дана а за веће одсуство да спроводи молбе вишој власти;

11) да води статистику свих школа у своме рејону;

12) да нази да се само одобрене школске књиге употребљавају у школама и да се поред школа стварају школске књижнице и народне читаонице;

13) да предлаже врховној власти место за отварање забавишта и приправних разреда;

14) да подноси вишој просветној власти полугодишње извештаје о стању школа у свом округу и да чини потребне предлоге за поправку тога питања;

15) да води преписку са свима школским властима;

16) да се у свом раду управља према инструкцијама које буде добијао од врховне просветне власти.

Члан. 45. Надзорнички савет састављају сви надзорници[1]). Он се састаје по позиву врховне просветне власти у место и време кад она одреди.

[1]) За сада нема ни једног једног. — Ике.

Председник је савета лице које одреди врховна просветна власт. Деловођу савет бира из своје средине.

Члан. 46. Надзорнички савет веће:

1) о наставном плану и о програмима предавања за народне школе;

2) о уџбеницима и наставним средствима за те школе;

3) о раду рејонских учитељских зборова;

4) о научним и практичним течајевима за усавршавање наставника;

5) о напредовању основне наставе;

6) о средствима за унапређење образовања и просвете у народу.

Члан. 47. Овај правилник ступа у живот од данас и тиме се замењују правилници који су до сада постојали.

2. Учитељски правилник.

Он је ступио у живот 1. јула тек. год. Такође је и он претресан на првој Учитељској Скупштини и допешене су неке напомене са жељом да их вишна просветна власт и усвоји. Хоће ли их усвојити или не, има се тек видети. Те ће напомене стајати испод сваког члана кога се тиче.

Члан. 1. и т. д. Напомене Савеза Уч. Удружења:

1) у чл. 5. алинеја 6-та после рада: „10 год. сталне службе" додати: „по молби или кад се лекарским прегледом утврди, да је неспособан за рад."

2) чл. 9. да отпадне или да стоји: да се учитељице и по удаји задрже у служби."

3) чл. 10. ти после речи „кад су на послу ван школе" додати: „по своме пристанку."

4) „Да се чланом 18. тач. 2-гом обухвате учитељи који су свршили потпуну гимназију с матуром а за прелаз у стално за све из те тачке уместо „1895. г." да стоји „1900. год."

5) „Да у истом члану, тачки 3. уместо „1900. год." стоји „1905. год."

6) „тачку 4. истог члана изменити у толико, што ће одредба, обухваћена том тачком важити за оне учитеље-це са квалификацијама из тачке 3-ће па су с пуни, а у служби су од 1. јан. 1905. год.

7) Учитељску заступници (чл. 18. тач. 6-та) које ова уредба затекне као учитеље-це I. класе, а у служби су од пре 1. јануара 1900. године, као и учитељски заступници, које ова уредба затекне као учитеље II. класе, а у служби су од пре 1. јануара 1895. год. постају стални наставници.

Основа закона

којим се уређују берива и основни односаји учитељскога особља јавних опћих пучких и учитељских школа у краљевинама Хрватској и Славонији.

I. Пучке школе

А. Трошкови за јавне опће пучке школе.

§ 1. У свима општинама изузевши градове Загреб, Осијек, Вараждин и Земун, терети издржавање општих нижих пучких, женских стручних и виших пучких школа општине и то страном непосредно, а страном посредном уздружене општине школске благајне, која ће се у Загребу основати (§ 4.)

§ 2. У градовима Загребу, Осијеку, Вараждину и Земуну издржавање све у § 1. наведене школе градске општине непосредно (§ 4.)

§ 3. У уздружену општинску школску благајну улазе:

а) Приноси свих у § 1. наведених општина краљевина Хрватске и Славоније.

Те ће општине бити дужне сваке године у четвртгодишњим унападним оброцима упла-

ћивати у узадружену општинску школску благајну износ, који ће одговарати 30 % (тридесет постотака) од укупних у предидућој години прописаних изравних пореза, што по су подвргнути општинском намету.

Износ, који буде на тај начин установљен, имаду општине у смислу и уз примјену установа поглавља IX. законског чланка XVI.: 1870. осигурати у годишњем прорачуну дотичне општине. При том остају али коли појединцима некретнина, који не живу у дотичној општини (точка ц) §. 4. закон. чланка XVI.: 1870.), толи власницима таковних добара с којима је прије године 1848. било скопчано право јурисдикције, те која према томе уживају погодност §-а 48. точ. д) споменутог чланка досадашње њихове привилегије у плаћању намета у будуће нетакнуте само онда, ако износ годишње земљарине дотичног објекта не прекорачује своту од 800 круна.

б) Доходци општинских, котарских, жупанијских и других заклада основаних за издржавање и припомагање учитељскога особља у колико појединa заклада нема особите своје намјене.

ц) Пристојбе за школске извјеснице, свједоџбе полазнице и отпуснице; пристојбе за дупликате декрета и натјечаје, за књижевне огласе у „Службеном Гласнику".

д) Добровољни приноси, дарови и легати записани узадруженој општинској школској благајни или за издржавање или припомагање пучкошколскога учитељског особља или општено у школске сврхе без потање назнаке.

е) Приноси земаљског прорачуна.

ф) Приноси приватних особа и корпорација установљени § 33. школског закона од 31. листопада 1888.

§ 4. Из узадружене општинске школске благајне намирићаће се плаће учитељског особља наведеног у § 1., затим добици, особни функционални и службовни доплаћи петога, награде за прекодужна обучавања (§ 11. овога закона), селидбени и путни трошкови те припомоћи за присуствовање жупанијским и земаљским састанцима као и припомоћи за образовање пучких учитеља те потпоре оскудним учитељима, њиховим удовицама и дјеци.

Све остале школске потребе, нарочито све стварне потребе, надаље одштете за стан и огријевна дрва, те мјесне доплатке подмириваће општине (§ 1.) из своје благајне.

Жупанијски управни одбор дужан је водити бригу о томе, да се сви пужни издаци за школу и учитељство прописно осигуравају и праводобно сврси приводе.

У градовима, поменутим у § 2. намириваће се сви у овом §-у наведени издаци непосредно из градске благајне.

Б. Берива учитељског особља јавних општих и пучких школа.

§ 5. Намјесни учитељи и учитељице нижих општих пучких и женских стручних школа уживају дневницу од 2 К. а намјесни учитељи и учитељице виших пучких школа дневницу од 3 К.

За привремене учитеље нижих општих пучких школа износи плаћа 900 К, за праве учитеље петих школа 1000 К, за учитеље виших пучких школа 1.600 К, а за учитеље вјежбаонице 1.800 К на годину.

Ова плаћа повисује се сама по себи након довршених 5 година, но највише 7 пута за вријеме читавога службовања, код учитеља нижих пучких школа за 200 К, а код учитеља виших пучких школа и вјежбаоница 240 К.

Плаћа учитељског особља женских стручних школа једнака је плаћи учитеља нижих пучких школа.

Износи педагошких доплатака, што их поједини учитељи уживају на дан, кад овај закон стане на снагу, повисује се унапријед тако, да се доплаци, које је појединац добио као учитељ нижих пучких школа, повисују на 200 К, а које је добио као учитељ виших пучких школа и вјежбаоница на 240 К. Овако повишени доплаци сачињавају унапредак саставни дио учитељске у мировину урачуњиве плаће.

§ 6. Поврх редовне плаће установљују се ови функционални доплаци:

а) за равнатеља више пучке школе, ако је спојена с нижом пучком школом, 400 К, ако је пак самостална 300 К;

б) за равнајућега учитеља пучке школе са четири или више учитељских лица, 200 К;

ц) за равнајућега учитеља пучке школе са два или три учитељска лица, 100 К.

Функционални доплаци рачунају се у мировину.

§ 7. Мјесни доплаци, које је у смислу § 122. школскога закона од 31. листопада 1888.

установила или потврдила кр. земаљска влада, остају овим законом нетакнути.

Поједине општине могу и даља учитељству нижих и виших пучких школа, које служи у подручју њихову, из властитих средстава (§ 4.) подјељивати мјесни доплатак у износу од најмање 120 К на годину.

Мјесни доплатак не урачунава се у мировину, па престаје или се у размјеру умањује, чим буде дотично учитељско лице премјештено на школу, гдје не има такова или толиког доплатка.

Установљени се једном доплатак не може без одобрења кр. земаљске владе ни укинути ни промијенути.

§ 8. Сваком учитељском лицу припада стан у нарави заједно с огрјевним дрвима или одговарајућом количином другога горива.

Под станом разумијевају се најмање двије собе прикладне за сталешко примјерено становање, кухиња, споредне просторије и господарске зграде.

Наредбеним путем одредиће се количина годишњих огрјевних дрва, што их има дати општина, у колико их учитељ не ужива из другога правног наслова.

Нема ли стана у нарави, онда припада намјесним учитељима и учитељицама свих школа станарина од 80 ф. дневно, осталим учитељима и учитељицама нижих пучких школа станарина од 300 К на годину, а учитељима и учитељицама виших пучких школа и вјежбаоница станарина од 500 К на годину.

Учитељском лицу, које ужива само дио стана у нарави, припада према износу станарине дјеломична накнада, коју установљује према приликама кр. жупанијска област.

Станарина надомјешта стан и огрјев.

(Настаниће се.)

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА У ЗАКОНУ О НАРОДНИМ ШКОЛАМА ОД 14. АПРИЛА 1904. ГОДИНЕ*) У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ.

Господо посланици!

Знајући да један народ може достићи западну културу само ако се убрза његово просвећивање, а знајући да маса нашега сеоског света не може бити културна, ако се што пре у њој не рашири права писменост и потребна знања из појединих грана наука, ми се усуђујемо поднети овим наш предлог, који би законодавним путем уклонио 5—6 сметњи, које нашим народним учитељима сметају у раду на народном просвећивању.

Те сметње, то трње на путу учитељскога рада, састоји се у овим главним тачкама:

1. *У несавременом начину подизања и издржавања школа;*

2. *У бедној учитељској плати и још бединјем правном положају по Уставу и закону о народним школама.*

3. *У несавременом надзору над народним школама.*

4. *У вршењу поповске дужности у цркви од стране учитеља.*

5. *У напредовању учитељске сталности у једном месту службовања.*

6. *У ређавом примењивању члана 86-ог закона о народним школама и т. даље.*

Скоро већ пола века како српски учитељ гази преко тих огромних сметњи, преко тога нечувеног трња које стоји на самом путу, којим наши учитељи имају пронети лучу културе кроз наш некултурни народ: скоро је већ пола века како наши учитељи запомажу, да им се уклоне те најглавније сметње, али је глас њихов остајао увек као глас вапијући у пустињи, те нам отуда стоји веома бедан процењат писмености у народу.

Кад већ и закон од 1904. г. није уклонио поменуте сметње са школског и учитељског прага, онда је (по нашем мишљењу) неопходна потреба, да се једном изађе на сусрет нашим учитељима т. ј. да се законодавним путем учине измене и допуне у закону, јер је крајње време, да просвета нашега народа мора поћи гиганским корацима напред, ако смо ради да се одупремо навали културнијих народа на наш животни и племенски опстанак, јер некултурним народима у скорој будућности нема опстанка.

Да би смо г. г. посланике убедили у оправданост измена и допуна у закону о нар. школама, ми ћемо у најкраћим потезима објаснити оправданост сваке измене и допуне, које нашим под .-/ приложеним пројектом желимо учинити, и то:

I. **Подизање и издржавање школа.** — Сва-

*) Прочитан на скупштинској седници од 13. нов. 1910. год.

коме је данас познато то, да подизање и издржавање школа није никада ни ваљало, а да је данас (по жалби целога сеоског учитељства, делом и варошкога) достигло врхунац у погледу недаћа школских и учитељских.

Народ даје и одобрава довољне суме новаца кроз општинске буџете за школе, али та одобрена сума увек послужи свему и свачему само не школи и њеним потребама.

Било је случајева да поједине општине унесе неколико година (узастопце) по више хиљада динара за зидање школе, па опет не озидају школе, већ дочекају да се и старе, као рабатне, затварају. И министарство просвете и сви учитељи теже, да се овај несавремени систем подизања и издржавања школа замени савременијим.

И ово-годишња Учитељ. Скупштина тражила је, да се сеоске школе издржавају и зидају из окружног школског прираза, а варошке да остану са малим модификацијама, као што је и данас.

И, заиста, кад већ постоји окружни школски прирез, који народ одобрава, онда је најцелисходније да буџети свију школа једнога округа сачињавају специјални, окружни школски прирез. Народ се овим ништа не оптерећује, јер му се укида позиција на школе из општинских буџета, а преноси се на једно јаче просветно тело, као што је Окр. Школски Одбор.

Уз овај начин подизања и издржавања школа долази следствено, да управитељ сваке школе мора бити и рачуновођа и благајник школски (као директор у гимназијама), а и право је да се и тим путем подигне углед управ. школе над осталим члановима месног школског одбора, које управитељ има чак и морално да поправља. Кад смо законом о општинама дали и ћатама општинским, да могу бити општински благајници, онда није право оставити ове школоване људе иза ћата општинских. Зар учитељ може, чим пређе у порезнике и полицајце, да рукује хиљадама, а не може са пиштавним сумама поверене му школе?!

II. **Плате и повишице учитељске.** — Почетне су плате један од најглавнијих узрока што су нам на стотине школа празне сваке године; плате су узрок што најбољи учитељи беже у друге службе или на веће школе, да би се ослободили гладовања; плате су узрок што су сви клонули духом и изгубили вољу за свој свети позив и т. д. и т. д.

Имајући у виду зле последице због мале плате наших учитеља, ми нашим предлогом тражимо, да се учитељима регулишу плате и повишице сразмерно према платама наших професора, јер су та два реда у чиновничкој хијерархији слични по професији.

Дакле, професор је учио 4 године више од учитеља, спремајући се за своје звање, а почетна је професорска плата 2400 дин. Професор има 6 повишица по 600 динара. Према томе учитељ треба да има $^2/_4$ од проф. плате, тако да почетна плата учитељу буде 1800 дин. Тако исто учитељ треба да има од сваке професорске повишице по $^2/_4$, а то је да свака учитељска повишица буде по 450 динара.

Према томе принципу учитељ би почињао са 1800 дин., а свршавао са 4500 дин. Узгред треба напоменути да управитељски рад у народним школама ништа није лакши од директорског, те би и ту право било, да управитељи основних школа имају $^2/_4$ од директорских додатака.

(Наставиће се).

Школа и настава.

Феријални течајеви. По наредби министарства просвете бр. 15510 приређиће се у току ове школске године уз више државних учитељских и учитељичких школа слично прошлим школ. годинама, течајеви за даље образовање учитеља-ица, који ће почевши од 3 јула три седмице дана трајати, и то за учитеље у државним учитељским школама у Араду, Бају, Чакторњи и Игло-у, а за учитељице пак у државним учитељичким школама у Пожуну и Шепшисепћерћу.

Заједнички програм за ове течајеве овај је:

1.) Предавање мађарског језика у немађарским основним школама (са тумачем нове наставне основе и нових односних упутстава) 10 часова.

2.) Предавање о најновијим правцима социјалне педагогије и њеним тековинама у страним земљама и у нашој домовини, 10 часова.

3.) Цртање и ручна вештина у служби очигледности, 4 часа.

4.) Предавање певања, цртања и ручне вештине у основној школи (и са тумачењем наставног плана за основне школе и односних упутстава) 8 часова.

5.) Практична примена социјалних смерова при настави предмета природописне и математичке групе, 5 часова

6.) Практична узорна предавања у вези са предавањима од 1 до 5. тачке, 12 часова.

7.) Газдинска удружења и нар. учитељ, 6 часова.

8.) Најобичнији начни вођења рачуна у газдинству, 2 часа.

9.) Практична занимања из цртања и ручног рада, 30 часова.

10.) Излети, посећивање јавних институција у часовима после подне према месним приликама.

На сваки од горњих течајева примиће се по 60—60 слушалаца, између којих ће у сваком течају по 30—30 слушалаца о државном трошку добити у заводском интернату стан и храну и осим тога по 20—20 круна у име путног трошка.

Остали слушаоци, који се пријаве да ће о свом трошку похађати ове течајеве, добиће бесплатан стан у интернатима, где ће по умерену цену моћи добити и храну.

На свих горњих шест течајева могу се тражити сви учитељи и учитељице.

Рок за компетовање је 6. март т. нов. кал. 1911. год. Молбу упућену на министра просвете ваља поднети преко надлежног државног надзорништва.

Практичне обраде.

Шева

Лекција из природописа.

I. Припрема: Када пукне зимска кора и пролеће хоће да нам покаже свој огртач, тада пошље оно своје весинке, који треба да нам објаве његово скорашње долажење. Ко су ти весници? (Птице.) како се зову птице, које се у јесен селе из наших крајева, а у пролеће се опет враћају нама? (Птице селице). Реци такове птице, које се већ рано у пролеће враћају у наше крајеве? (Рода, шева.)

II. Циљ: Данас ћемо разговарати кратко о шеви.

III. Обрада: Чиме нас нарочито весели шева? (Својим лепим певањем.) Она је права вештакиња певачица. Кад већ поздравља путника са својој веселом песмом? (Раним јутром.) Она пева по цео дан и још у вече весели својим лепим певањем ратара, који се уморан с њиве враћа својој кући. Шта ради шева кад пева? (Пење се у висину.) Коме хоће у исто време да узнесе своју песму? (Своме створитељу.) Она не пева само при полету горе, већ и при слетању доле. У које птице спада шева зато, што лепо пева? (У птице певачице.)

Збирање: Пазите, шта смо рекли за певање шевино? (Шева нас весели својим лепим певањем.) Она пева од раног јутра до мркле вечери, певући се горе доле. (Због свога лепог певања убраја се међу птице певачице.)

б. Шева је мудра и скромна птица. Какве јој је боје перје? (Мрке-сиве.) Није без значаја, што јој је Бог дао таково перје. Она има на име много непријатеља, који јој о глави иду. Где живи обично шева? (На земљи у трави итд.) Где може зато лако да се сакрије, пошто јој је боја перја као и земље? (На земљи.) Од чега може лако на земљи да се сачува? (Од својих непријатеља.)

Збирање: Шта смо казали за перје у шеве? (Шева је мрко сиве боје.) Није јој без значаја дао Бог таково перје, јер може лако да се сакрије од својих непријатеља.)

в. Где прави шева своје гнездо? (На земљи, у детелини или усеву.) Начини једну малу полукругласту јаму у земљи и постави је чисто са разноврсним жилицама. То је њено гнездо! . . . Обично снесе шева 4 јајета. Ова се за 15 дана најмање лежањем женке и мужака излегу. Шта смо казали о лежењу шеве? . . . Мале шеве одрасту брзо, како то? (Јер имају на све стране богату храну.) И сунце припомаже да брзо расту. Али при нези својих малих не заборавља шева свога створитеља. На који начин одаје она хвалу Богу, што се тако неизмерно стара о њој и деци њеној? (Узноси му своју песму.) Ко слуша богобојажљиво на певање старе шеве? (Младе шеве.) Шта оне уче на тај начин? (Певање.)

Збирање: Приповедите шта смо научили о лежењу шеве и о нези њених малих! (Шева прави своје гнездо на земљи. Начини полукругласту јаму и постави је са разноврсним жилицама. Кад је гнездо

готово снесе женка у њега 4 јајета. Јаја се од женке и мужака за 14 дана излегу. Младе шеве брзо напредују, јер налазе изобилно хране. Оне врло пажљиво слушају певање својих родитеља и на тај начин и саме науче лепо певати.)

г. Сто је за шеве у лето богато постављен. Храни се са цвећима, зарезницима и разноврсним семеном. Каква је за то птица, кад много зарезнике треби. (Корисна птица.)

Збирање: Пазите, шта смо казали о храни шеве? (Шева једе цвеће, зарезнике и семење. Она је корисна птица.)

д. Кад њиве и ливаде оголу и магловити јесењи ветрови преко поља зашуште, онда се и шева спреми за сеобу. Куда се селе птице које код нас зими не могу да остану? (На југ.) Зашто? (Јер је тамо зими топлије и т. д.) Шеве се зими склоне највише у јужну Европу, нарочито у Италију. Али су Талијани врло неблагодарни према овим лепим певачима. На хиљадама их хватају, пеку и једу. За то се и враћа врло мало шева опет натраг.

Збирање: Приповеди како пролазе шеве са својом сеобом на југ. (Шеве се селе у јесен на југ где је топлије и где и зими себи хране нађу. Талијани их хиљадама хватају, пеку и једу. Зато се мало шева и враћају у пролеће натраг.)

V. Закључно збирање: Пазите: **а.** Шта сте рекли о певању шевину: **б.** О перју, **в.** О лежењу и нези младих: **г.** О храни; **д.** И како пролазе шеве у својој сеоби на југ!

Прим. Из закључног збирања изведе се лако мали састав. Тај би изгледао отприлике овако:

Шева.

Шева је весник пролећа. Она нас разveseli својом лепом песмом. Она пева од раног јутра до мркле вечери, пењући се горе доле. Због лепог певања спада у птице певачице. Њено одело је врло просто: изгледа мрко-сиво и има боју земље. Творац јој је за то таково одело дао, да се може лако од својих непријатеља сакрити. Шева прави своје гнездо на земљи. Направи полукругласту јаму и постави је са разноврсним жицицама. Женка снесе обично 4 јајета у гнездо, које се наизменце женком и мушкарцем належе. Мале шеве расту брзо, јер налазе изобилно хране. Оне пазе врло на певање својих родитеља и на тај начин уче певати. Храна шеве састоји се из цвећа, зарезника и семена. За то, што треби силне зарезнике, шева је корисна птица. У јесен селе се шеве на југ, јер је топлије него код нас. Али су Талијани грозни према овим лепим певачицама. Они их хиљадама хватају пеку и једу. Зато се мало шева и враћа натраг нами.

По немачком **Т. Костић.**

Из школске самоуправе.

Седница Школског Савета од 27., 28. и 29. јануара (9., 10. и 11. фебруара) о. г.

У овој је седници донесено 92 одлуке, од којих споменимо важније:

На захтев кр. уг. министарства богочасти и јавне наставе послаће му се и оверовљени преводи оних исправа, које доказују, да је срп. пар. веропоседна школа у Чуругу постојала до 24. марта 1878. год., те да је против воље срп. прав. месног школског одбора покомуњаљена и да школска имаовина и сада постоји. — Кр. уг. министарство богочасти и јавне наставе моли, да му се пошаље рад одобрења један примерак наставне основе за срп. веропосп. школе у Угарској и то у оверовљеном мађарском преводу. Наставна ће се основа поднети министарству на српском језику с том напоменом, да Школ. Савет нема чиновника, који би ту основу могао превести на мађарски. — Министарство б. и ј. н. узима на знање расположења, која је Ш. С. учинио ради сапирања недостатака у срп. веропосп. школи у Кам. Св. Ђурђу. — Од срп. пар. црквене сабора путем Саборског Одбора Школ. Савету уступљена молба црке. општине у Шурјану ради подељења припомоћи за лакше издржавање срп. пар. школе, вратиће се црквеној општини с позивом, да је најпре прописно инструише и по томе путем Ш. С. поднесе Саборском Одбору. — Пар. црквена сабору поднесена молба црквене општине у Батањи ради подељења 4000 К год. припомоћи за школу, вратиће се општини с тим, да је Саб. Одбор није могао уважити, јер је у горњу сврху расположива свота у целости подељена према предлогу Шк. Савета из 1900. год., а црквена општина у Батањи није тим предлогом Ш. С-а препоручена, будући није доказала потпуно

спромаштво. — На допис Саб. Одбора, у предмету уџбеника за срп. учит. школе, образложење се Саб. Одбору, да му се не може поднети конкретнији предлог у овоме питању, наиме: колико би који уџбеник износио штампаних табака, колико би годишња проћа била, у колико би се примерока штампало и колико би који уџбеник коштао и т. д., — са разлога, што питање опстанка ових школа захтева журно решавање питања о уџбеницима, а надаци ће се накнадити приходом уџбеника за основне школе („Буквара“ и др.), који имају велику проћу.

Саборски Одбор саопштава, да је управа Српске манастирске Штампарије у Карловцима нарадила на основу одлука Шк. Савета из 1900. год. цртанака, писанака, бележница и атласа за срп. нар. осн. школе у Угарској за своту од преко 40.000 К, но како се ова учила, која је Шк. Савет одобрио и прописао, веома слабо купују тако, да се наруџбина не може да распрода, пити ће се услед тога штампарија а тако и клирикални школски фонд трпе велику материјалну штету. Саб. Одбору одговорите се, да је Шк. Савет поново најенергичније позвао месне школске одборе, да имају само ова учила набављати за школе, а штампарија је на овим училима дала сада црквеним општинама још 5% попуста, свега дакле 25%. — Уважена је молба месног школ. одбора у Сентомашу, да се одмор у томашњем забавишту држи у месецу августу (место у јануару), јер и државни закони дозвољавају, да се у забавиштима одреди одмор према месним приликама, а ове у Сентомашу говоре за месец август. — Издани су декрети сталности овим срп. нар. учитељима и учитељицама: Тодору Лазићу у Пачиру, Драгићу Бојићу у Врањеву, Ивану Надашком у Соки, Чедомиљу Главашком у Кларији, Ружици Вајдићевој у Вел. Кикинди и Даници Радаковој у Вршцу. — На представку епарх. школског одбора бачког, да се прибирање статистичких података о школама стави у дужност епарх. канцеларији, а не епарх. школском референту, те да се сумарни исказ или скрати или да се за његову израду исходи извесна награда за канцеларијске помагаче — решено је, да се досадашња овопредметна одлука Шк. Савета остави у крепости. — Умољене се Саб. Одбор, да што пре реши молбе оних црк. општина, које су искале припомоћ за издржавање срп. нар. школа, како не би опстанак неких школа, дошао у опасност. — Упућене се епарх. школски одбор бачки, да сам у своме делокругу реши питање: ко је дужан платити глобу од 100 К, на коју је кр. уг. министарство унутрашњих послова осудило председника месног школског одбора у Ст. Шовама, што није на тамошњој школској згради истакао мађарски натпис. — Известите се месни шк. одбор у Сентандрији, да оснивање школског одреда (чете за вежбање) међу српском школском децом није по закону обавезно. — Молба црквене општине у Доњој Нани ради подељења припомоћи од 5235 К за зидање нове школске зграде, враћене се ради прописног инструисања.

Упућен је главни школски референт, да са Ђоком Михајловићем, чланом Шк. Савета, наради нацрт за подношење извештаја о методичким упутствима, која је епарх. шк. референат дао појединим учитељима и учитељицама на основу обављене инспекције, — Није уважена молба Јована Травића, срп. нар. учитеља у Костајници, да му се изда декрет сталности, јер није положио испит за коначно учитељско оспособљење (дефинитиву). — Одбијен је уток месног школског одбора у Срп. Елемиру и потврђена одлука епархијског одбора темишварског, којом су сви чланови месног школског одбора лично и солидарно осуђени на спошење извиђајних трошкова, насталих услед тога, што је епархијски изасланик на лицу места скупио и испунио статистичке исказе школске. — Препоручите се Саб. Одбору молба црквене општине у Пардању ради подељења припомоћи за издржавање једне учитељске снаге. — Поводом избора Стевана Стратимировића, катихете срп. учитељске школе сомборске, за перовођу црквене општине у Сомбору, изречено је, да катихета може бити црквени општински перовођа, а само парох не може бити. — Поводом молбе црквене општине у Јасеновцу п/С., да јој се наводно одобрена припомоћ од 500 К за школу исплати, упућене се ета општина, да се ради подељења припомоћи обрати парочитом, прописно интрујисаном молбеницом на Саб. Одбор путем Школског Савета.

(Свршиће се.)

Преглед књига.

Најглавније тешкоће у учитељском раду, написао Ђуро Шпадијер, школски надзорник. Цетиње. Штампано у Кр. Црн. Држ. Штампарији. Цијена 0·80 пер.

У последњем броју овога листа из прошле године објављена је књига под горњим насловом. Овом приликом хоћемо поближе да упознамо наше читаоце са њеном садржином.

Књига је подељена на увод и на два дела. У уводу се говори о наставничком раду уопште, о циљу наставе и васпитања.

У првом делу наводе се све оне тешкоће у учитељском раду, које потичу од учитеља. Те тешкоће ваља учитељ да отклони, ако жели да му рад буде од успеха. О тим тешкоћама расправља писац у пет чланака. У 1. чланку захтева се да учитељ сврши пре свега учитељску школу. Али како ни једна школа не може дати све потребно знање својим васпитаницима, то је потребно да се учитељ непрестано усавршава. То ће пак постићи пратећи лепу књижевност, а уз то сваку новину у својој струци.

У 2. чланку се препоручује, да учитељ буде свуда и у свему најбољи пример својим васпитаницима.

У 3. чланку говори се о томе, како учитељ ваља да се жртвује за народно образовање тако, да та са тога пута не може скренути ни морални ни материјални интерес.

У 4. чланку је напомена како учитељ не треба да прецењује своје знање, нити да презире своје звање.

У 5. чланку изнет је метод, како треба обрађивати наставно градиво, да наставни рад буде од стварне користи.

У другом делу ове књиге је реч о тешкоћама у учитељском раду, које потичу од других прилика. У овом делу има три чланка.

Први чланак говори о уређењу школе у којем се захтева, да се подигну модерне школске зграде; да се установе области школски лечници; да управа школска пропише правила школ. послужитељу, по којима се има управљати у свом послу. Даље се наводи, како многе школе страдају са немарности школских одбора јер многи чланови особито чланови по положају свом, не врше с вољом одборску дужност. Најпосле захтева се да се учитељу даде већа власт у школ. питањима, како му се не би стварале неприлике и тешкоће, због којих страда и учитељ и настава.

У 2. чланку, у којем се расправља о примању деце у школу вели се, да је данашњи закон о тамошњим школама учинио велику и значајну реформу у школама, али се на жалост многе његове напредне одредбе нису остариле. Тако многи учитељи имају сувише ученика, а незнатан је број оних школа, где је законски број ученика. Осим тога нема потребног броја учитеља и т. д.

У 3. чланку овога дела говори се о испитима. Писац припада оном кругу педагога, који су против школских испита и наводи сасвим оправдане разлоге, због којих би ваљало укинути испите.

Ово је укратко преглед ове марљиво написане књиге, у којој се сва истакнута питања расправљају у родољубиву смеру.

Ми је топло препоручујемо нашим друговима по звању. Набавите се може код писца на Цетињу и преко учитељске књижаре „Натошевић“ у Новом Саду.

БЕЛЕШКЕ.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“ примио је у фебруару о. г. Од Душана Катића, равн. учитеља у Нештину 8 К чланарине. — Од Ђире и Александре Недељкова из Сирига 20 К прилога уместо венца на одар своме куму пок. Радовану Поповићу, посједнику у Сиригу. Од Николе Вујашковића, учитеља у Миклеушки 152 К чланарине. — Од Илије Ковачевог из Гор. Ковиља 70 К чланарине. — Од Александра Богдановића, пароха у Градишту 2 Кућишине у чланство. — Од Паје Латинчића, месара у Новом Саду 20 К чланарине.

Испитно поверенство за ниже пучке школе у Загребу. Кр. земаљска влада, одио за богочашће и наставу, именовала је испитно поверенство за учитељску службу у нижим пучким школама за трогодиште 1911., 1912. и 1913. и то: Равнатељем Јосипа Кирина, жупанијског школског надзорника придељеног на службовање кр. зем. влади, оделу за богочашће и наставу, Адолфа Вуковића, жупанијског школског надзорника, придељеног на службовање поглаварству слоб. и кр. главног града Загреба заменком равна-

ЧИТЕЛСКА БИБЛИОТЕКА

тела; чланоовима испитачима: Милана Пејновића, професора и управитеља кр. мушке учитељске школе, Стјепана пл. Јарића, професора, Сигисмунда Чајковца, Милана Фабијановића, Антуна Малчевића, Стјепана Шмида и Јосипа Томашевића, главне учитеље исте учитељске школе, па Ферду Хефлера, професора и учитеља вере кр. мушке учитељске школе и Димитрија Витковића, професора и учитеља вере средњих училишта: надаље Вилка Новака, учитеља глазбе и Ивана Трстењака, учитеља гимнастике, па Фрању Адерлића, Стјепана Фугера, Ивана Јохлера и Душана Жидовца, учитеље вежбаонице уз кр. мушку учитељску школу у Загребу.

Статистика основне наставе у Угарској. — Званични извештај за последњу школску годину пружа жалосну слику о стању основне наставе у нашој домовини, по коме последње школске године не мање него 427,155 школских обавезника уопште није ишло у школу. То је врло карактеристично за овдашње прилике, да скоро пола милиона деце није видело школе и да оскудева у најпотребнијем знању. Занимљив је међутим и факт, да је недостатак у школама највећи у пештанској жупанији, надаље у најбогатијој жупанији бачкој и по народносним крајевима, а нарочито пак у јако настањеној мармарошкој жупанији. Наиме, у пештанској жуп. остало је 24.216 обавезних полазника без школе и од тих су по матерњем језику 23.060 Мађари. У бачкој жуп. 16064, у бихарској 24.178 а у мармарошкој 34.890. У последњој жупанији је као што се види стање најжалосније. Истина да је влада од 1896. амо дозволила отварање скоро стотину нових школа, али од тих до данас није се могло ни пола да отвори.

Б. Л. —

Савез хрватских учит. друштава има овај иметак: Савез: 60.033·18 К; Фонд учит. конвикта: 111.706·23 К; Фонд учит. задруге (за сирочад и др.) 65.716·80 К; Штедно предујмна задруга: 236.41 К; свега 237.692·62 К.

Како се цени продужна школа. У спомен 60 годишње владавине цареве, бечка општина поклонила је земљиште од 9600 кв. м. у вредности од 840.000 К. да се на њему подигне зграда за продужну школу. У њој ће бити 3 дворишне за изложбу, 67 школских соба, 46 за цртање, 4 за моделирање, 8 атеља, 3 дворишне за лакирање и мазање, 2 азила за шегрте и стан за школског лекара. Цела зграда биће удешена за 5680 ђака, а стаће 3 милијуна круна.

Школе у Бугарској. Развитак бугарског школства напредује сваке године све већма. Школе се множе из године у годину а с њима издаци на школе. г. 1908. радило је на основним школама 7500 учитеља, а на средњим 2081. Прошле године било је на основним школама 8788, а на средњим 2051. учитеља, г. 1908. издато је на школе 10,287.282 лева, а прошле године 21,276.920 лева. Ове 1911. год. отвориће се много нових школа.

Међународно свеучилиште. Како изгледа, престоница Холандије Хаг, биваучесницом све веће среће, постајући све више средиштем моћних установа, које служе мирном братимљењу народа и светској култури. У најновије доба састављено се једно повереништво, које увелико чини припреме за међународно свеучилиште, које ће у Хагу подићи. Трошкове истога спосиће Карнеџи, амерички милионар. Он је дао назидати и хашку палату мира. Свеучилиште би стало по једном плану 7, а по другом 14 милиона, а волели би га да отворе већ 1913. када ће свечано отворити и међународну палату мира.

Топао доручак. У Русији, за коју се каже да има још много да поради на подизању и уређењу својих школа, постоји једно уређење, које и културној Европи може за углед служити. Наиме у многим местима постоје друштва, која набављају сиротој деци посла и дају им топао доручак. У округу Воронешком у 32 школе добијају деца топао доручак и учитељи тога округа тврде, да то уређење има великог уплива на напредовање дечије у наукама. Деца су здравија и свежија, школу уредно похађају и раде вољније. Др. Шпигарев препоручује, да се при зидању нових шк. здања у обзир узме и зидање кухиње.

М. Б.

Многобројност учитеља у Галицији. До недавно било је у Галицији мало учитеља, али оснивањем нових учитељских завода, памножио се број учитеља толико, да сад има око 1000 учитеља и учитељица без места. Уз све то уписано је ове године у јавне учит. заводе 2811 кандидата и 1729 кандидаткиња, а у приватне заводе 1500 ђака.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 4. У Новом Саду, 30. фебруара 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Здравље у школи. — Браћа Суворови први српски учитељи. — О могућности систематског васпитања. — Основа законa за учитељске плате у краљевинама Хрватској и Славонији. — Предлог о измени школског закона од 14. апр. 19 4., у краљевини Србији. — Из школске самоуправе: — Седница Шк. Савета од 27, 28, 29. јан. о. г. — Практичне обраде: Гљиста, лекција из природописа. — Учитељство: Одлука митров. учит. збора. — Скупштина учит. д. д. „Натошевић". — Дисциплинарна правила за учитеље. — Преглед књига: На отвар г. Терзину. — Белешке.

Здравље у школи.

У нацрту нове Школске Уредбе предвиђено је место школскога лечника. Ова установа је од врло велике важности по здравље у школи, а преко ове, по здравље читавога српскога народа. Установа шк. лечника уведена је по свима модерним државама, а и у нас је уведена по средњим школама, по великим варошима; а у великим општинама здравље у школи поверено је општинским лечницима. Али већ у овим школама велики део, управо сав рад на овоме пољу спада у делокруг учитељу, а морамо признати да смо у здравственим поукама тек дилетанти, а никада не можемо и не треба да будемо и лечници. Брзу помоћ треба да знамо пружити, док лечник не стигне, а после се све њему оставља.

А како смо тек заостали у оним општинама где ни општинског лечника не ма? Г'де лечник тек сваке недеље по један дан општину обилази. С тога нас терети велика одговорност према будућим поколењима чији напредак у многом погледу зависи и од здравственог васпитања. Пред учитељем је развитак душе и тела детињег отворена књига о којој мора учитељ бригу водити и свака промена на детињој души и телу мора скретати на се пажњу учитеља.

Пошто се до сада на све ово мало пазило, то ето нацрт нове Шк. Уредбе предвиђа, да је то једна врло велика и пресна потреба, јер је и то један од великих узрока, што нам је народ у здравственом погледу — на своју велику пропаст — заостао иза свију који су око нас. У нашем народу се највећма одомаћују заразне болести, па умирање мале деце. Нигде ни у једног народа не падају тако деца у болест па и у смрт као у нас, те се већ обично говори: умиру као мухе на мразу. А шта да рекнемо за сушицу, за трахому па у најновије доба за колеру, све те болести као да нас Србе највише воле.

У нашим шк. није заведено да се деца мере — по тежини. А само да сваког месеца по једанпут дете измеримо о томе да тачан списак водимо, те како би приметили да по који ђак опада или иначе какву наглу промену, те би о томе одмах лечника известили. Од слабуњавог, бледог, малокрвног детета неможемо и несмемо ни интелектуалан, ни телесни напредак захтевати као од здравог, развијеног детета. Слабуњаву децу не смемо присиљавати. Телесни састав стално бледе, болешљиве деце лако може бити узроком, туберкулозе или друге какве органске болести. У оваком случају ће учитељ као филантроп, задржавати таког ученика од великог телесног напора, ма да често баш овакови силом на штету свога здравља ушињу се да постану први међу првима.

Ако је узрок детињој слабости, бледилу, малокрвности недовољна и слаба храна као што се то у нашој општини

догодило да је ученик у време поста, због слабе и недовољне хране у несвест пао — онда ће учитељ извршити најплеменитију социјалну дужност, ако пазећи, да родитеље не увреди, опомене их да је за децу у првом реду потребна снажнија храна и тада им препоручи и одвикне их од онога што је код нас — на нашу штету — већ јак корен пустило: „Мало једе, а лепо се носи."

Има у нас деце која морају долазити у школу издаље слабо одевена; те неможемо од ове полу-смрзнуте деце захтевати душевне свежине и запете пажње при настављању. Има деце коју недотупавши родитељи кључају алкохолним пићем а особито ракијом, тим највећим непријатељем, отровом дечијега организма. Овде се тек јако тражи учитељев рад и његов узвишени социјални задатак: да помаже, упућује и наставља.

А како стојимо са чистоћом у нашим школама? Какав је ваздух и темпаратура у школи? Ово је најважније питање шк. здравља. Пре неколико година упознасмо боље један народ који као да не познаје граница при одржању свога тела у чистоти. Овај народ се састоји из малих човечуљака — Јапанаца. Не да су им школе, станови, одело, већ им је и цела држава чиста. Куда год се окрене човек, ђубрета, отпадака, нигде нема, нигде их не може видети. Сасвим је разумљиво, да велику чистоту одржавају прањем и купањем. Ни један народ не негује тако своје тело као Јапанац. Држава им је пуна топлих сумпоровитих и других лековитих купатила, тако да на сваком кораку наилазимо на врло јефтина народна купатила, где се Јапанци уз невероватно малу цену од 3—4 филира купају.

У Токију има до 800 народних купатила, где се и најсиромашији радник купа уз незнатну цену. Али ово и употреби Јапанац. Од раног јутра до после вечери све зује у купатилима као у кошници. У вече, после дневнога напора врућине, знојења, ни кули, ни један радник из пристаништа не иде својој кући док се не окупа у доброј врелој води од 40—45°. Јер Јапанци само топло купатила воле.

А колико смо ми „образовани Европљани" у томе погледу заостали иза ових „Азијата"? Код нас је нега тела у нижим слојевима народа сасма непозната — непотребна. Та потреба је највише онима непозната, којима је управо најпотребија. Ово највише важи за занатлијски, раденички и земљоделски сталеж. Знамо да се разне болести искључиво купањем лече. Али да наш народ заволи купање, треба га као дете још на то привићи, научити, осладити му: за ову циљ ће у блиској будућности служити школска купатила.

Како леп задатак чека у томе учитељство? За школска купатила код нас тек се зуна, а у Шведској, Немачкој и Данској већ постоје ове благотворне установе. Нису то купатила с базенима, кадама; ова одузимају много времена и с хигијенског гледишта није добро да се у једној истој води више дечака купају већ су та купатила с тушем, где се дете насапуне и истрљају сапуницом затим стоје по пет минута под млаким тушем и купање је готово.

Како за здравље шк. деце тако исто и за наставничко особље од неопходне потребе је, да у свима просторијама шк. зграде буде увек довољно чистога, свежег, једнако темперираног ваздуха. То се да постићи тако, да обратимо што пречизнију пажњу на грејање и ветрење шк. зграде.

За познавање температуре најбоље је употребити термометар. Овај треба да је испробан и подељен по Целзијусу на 100°.

Термометар се обеси у висини човечијој на тако место, где би могао показивати средњу температуру појединих дворана; никада на зид, ни близу врата, прозора, већ на какав дрвени предмет на пр. на школски орман. Дворане за учење треба загрејати пре учења на + 16° С. тако да се топлота за време учења најдаље до 20° С. сме попети. Дворане за цртање и писање са два степена мање дакле + 14° С. а за време

гимнастисања највише сме бити + 22° С. односно + 18° С.

Ветрењем постизавамо у школским дворанама то, да покварен ваздух пуштамо напоље а на његово место долази с поља свеж ваздух. И справе за ветрење су само оне добре, којима можемо наведени резултат постићи.

Најприроднije су справе и најпримитивније прозори и врата. Како је пак то зими сасма немогуће а често и лети, то је за ветрење потребно да се начине нарочити вентилатори. Ови се обично мећу на прозоре или су прозорска окна удешена да се могу дизати и спуштати, или се по варошима удешавају са електричном струјом. А може се — и врло је згодно — одвести покварен ваздух и кроз димњак.

Што се грејања тиче, то је најздравије где се ложи дрво и то у гвозденим пећима, којих сада има у разним конструкцијама све боље од бољих.

Све сам ово навео са тога да би се у првом реду здравље како шк. деце тако и њихових наставника што боље сачувало и унапредило. **Л. В.**

Браћа Суварови српски учитељи.

У таким приликама морао је, још болестан, Максим почети школу и он ју је отворио 1. октобра — о покрову Богородичином — 1726. год., дакле онда, када су и Језуите у Београду, основале прву средњу школу. Разлика је између њих било доста! Максим је имао неколико деце без књига, без згодне школе, имао је за непријатеље у раду оне, који су га највише требали помагати, а Језуите су имали воље за рад и власт им је ишла што је могла више на руку, те зато није чудо, што се Максимова школа није никако могла развијати, а Језуите су око себе скупљали све више и више српских ђака. Непријатељство између Суварова и дворских калуђера у Карловцима било је за кратко време толико нарасло, да он није могао више задржати у Карловцима. Осим тога није имао ни пристојна стана, ни школе, ни довољно деце, те је тежио да се премести у Београд, где се надао, да ће и њему и жени му, у великој чиновничкој и трговачкој вароши, бити живот угоднији.

Митрополиту није баш ово премештање било право, али он остави то ипак на вољу Суварову, који се затим и пресели у Београд и отвори ту 2. фебруара 1727. год. школу у коју се накупило доста деце, можда до шездесет, али им се број касније све већма смањивао. Суваров у својим писмима Св. Синоду криви због тога српске учитеље „даскале“, који му, вели, заједно с његовим непријатељима из митрополитског двора одбијају ђаке од школе. Он не крије ни њихове разлоге: Говорили су деци, да не иду код „Москаља“ да их учи оно, што ни српске владике не знају. Бунили су их да не изговарају речи при читању по руски, како их је Суваров учио, него српскословенски. Држали су уопште цео његов рад овај некорисним и занимљиво је чути, шта су све од њега очекивали! Мислили су, да могу поред њега за кратко време постати особити правници, филозофи, богослови, да ће постати мудри, како он заједљиво вели „возрѣніемъ точію на него“. Оно што их је учио, говорили су, да и сами већ знају, него су тражили готове проповеди од њега на да их уче напамет: „Пусть-бы лучше онъ писалъ для своихъ учениковъ проповѣди и давалъ имъ выучивать ихъ наизусть. А что такое: мой, твой, свой, — онъ, она, оно. — Мы это знаемъ и безъ грамматики.“ Та су пребацивања Суварову врло тешко падала. Он се није дао ни од кога учити и с особитим поносом говорио је: „не посланъ всмъ учится, но учити“. И изазван тако, немеховао је српски начин читања црквених књига, српску несрећу и незнање и сам га је Митрополит морао због тога оштро укорити. Други се пак нису као он, речима задовољили, него су га због оштрога језика и плетања у ствари које га се нису тицале чак и тукли. Навике такве полуварварског друштва, наравно, да су му тешко падале, али

*

ни он збиља није онако радио како би се од образованог човека имали надати. Показивао је своје јаче образовање само јачом заједљивошћу него његови непријатељи, а кад њих нису ум и језик у одговору на заједања помогли, они су позвали у помоћ руке и батине. Корили су чак и самога Митрополита да је уништ, кад толико воле школе и образовање, те да је довео Суварова, Латина, да их поуништи, а не просвети; то су изгледа Суварову пребацивали и због жене, која је пре удаје била римокатоличкиња. Међутим се Максим није дао ни тиме у своме послу збунити, а није престао ни Србе немахати због незнања, ни мешати се у народне послове. Наставио је уз то некако учење граматике Мелетија Смотрицкога како је и почео, само је још нешто скратио, јер за учење саме граматике, вели, да треба добра предспрема и две пуне године рада, а тако споро није могао учити нестрпљиве српске ђаке. Он их је уопште мало учио, а више се бавио препирањем, оговарањем и изгледа да је особиту вештину у тој врсти говорништва стекао, јер Митрополиту нерадо пише своје муке због сплетака, него би их радо усмено рекао. Више се дакле уздао у своју живу реч, него у мртво слово!

Када је чвор сплетака био до лудила замршен, када се није знало ни шта је Суваров добио од годишње му обећаних две стотине фоината, ни шта има добити. Када се он задужио, пао у оскудицу, јер плаћа из Русије није стизала, а он и његови увек били болешљиви, он смисли да је најбољи пут, отићи Митрополиту у Беч и разјаснити му свој и школин положај у Београду. Мојсију Петровићу није било мило, да му Максим долази у Беч, али је ипак попустио, да дође на свој трошак, те он и дође јуница 1727. год. у Беч, а место себе остави за учитеља свога брата Петра. Ту је остао све до октобра 1727. год. али изгледа, да није уверио Митрополита, да није он крив смутњама у Београду и слабом напредовању у школи, јер је одмах иза његова одласка из Беча стизало за њим писмо иза писма, да се из Београда сели у Карловце и тамо отвори школу. Обзира је тада према њему било врло мало, него му се отворено и жестоко претило и он сам у туђој земљи, без плате из Русије, с болесном женом и једним тек скоро рођеним дететом морао је напустити Београд и почетком децембра 1727. год. селити у Карловце где је мало иза тога отворио школу, пошто су ученици по заповести митрополитовој давно већ били у Карловцима искупљени.

Тада се Максим Суваров осетио усамљен, остављен, болестан и јадан, али се није смирио. Као често болесни људи сматрао је он заједања и неплодне личне препирке животном борбом и тако трошио своје здравље у препиркама и свађама, док на послетку није стао претити, да ће властима аустријским открити, ко га држи међу Србима. Тиме је знао, да ће се најљуће осветити Србима, јер му је било и одвише познато, како Аустрија гледа на српске везе с Русијом. Он сам је на путу међу Србе осетио, како се сумњиво сретају путници из Русије и колико мита треба дати чиновницима за унашање руских књига у Аустрију. Када је то смислио претити, можда и извршити, за извесно није више намеравао дуго овде истати и чекао је само згодну прилику да се у Русију врати. Тада га је наиме био напустио и митрополит Мојсије и није му давао животне намирнице онако као дотле, него све одређено и измерено, али нема сумње да Василије Димитријевић није ни то своме непријатељу издавао.

Поред свега тога рад Суварова у Карловцима од 1727.—1730. год. био је још најплоднији и 1729. год. он је између својих ђака могао изабрати помоћнике, који су млађе учили, а он је задржао за себе само напредније у науци. Исте године је почео његов брат Петар, за кога он сам, истина, вели да „лâности и небрежењю подвержењ“, школу у Араду и тада су већ и некадашњи противници школе увиђали да је Суварова школа за народ корисна. То је за извесно и охрабрило Максима, да од епископâ тражи, да уђуткају противнике његове

и школине. И збила је збор епископски маја 1728. год. прогласно, да су само „луде главе“ против Суварова и запретио проклетством нападање на руску школу. Тако је Максим могао сада почети чак и с ученем латинског језика.

У његовој школи је утврђен раније започет темељ мешавини славенороског са славеносрпским језиком и створен књижевни рускословенски језик, који је не само владао у нашој литератури више од једнога века, него је упутио Србе на руску литературу као на готово једини извор за српско народно просвећивање. Максим Суваров, наиме, није трпео опозицију. Морало се читати у школи онако, како је он учио, морало се знати добро руски и књиге што их је он у школи употребљавао: Граматика М. Смотрицкога, Поликарпов Лексикон тројезични и Т. Прокоповича Прве учиније отрокомъ јесу основ знању касније књижевног језика словенороског и словеносрпског. Наши српски писци, као н. пр. З. Орфелин, писали су готово тачно руским књижевним језиком, а и који су уметали србизме падали су се, да тиме не руше јединства словенског књижевног језика, који је, како су они мислили, подлога културном словенском зближавању и каснијем јединству.

Тај рад Суварова био је прекинут смрћу митрополита Мојсија Петровића 27. јуниа 1730. Истина је, да је и Митрополит био охладнео у последње време према Максиму због његове незгодне природе, мешања у народне послове и туђег оговарања, али је његова љубав према школи и наде у корист народу од ње била толика, да је волео и икакког него никаквог учитеља. Он је сам морао увидети да је почетак редовног школовања тежак, да је учење, на око непотребних ствари, Србима немило и морао је и тим правдати слаб успех Суварова, који се својим учитељеваљем страшно огорчио, стекао уверење о незахвалности српској и гледао, да се што пре опрости школског рада међу Србима.*)

Међутим није хтео оставити своју службу без поводнога сведочанства о раду, те је претьом, да ће рећи ко га је међу Србима издржавао, изразио, да су му народни посланици на сабору 1731. год. дали сведочанство, да је успешно обављао учитељску службу у Карловцима и Београду. Сада је тек Максим оставио Карловце, које је искрено мрзио и упутио се у Беч где је годинама чекао плату из Русије и одређење шта да ради. Наследник Мојсија Петровића, Вићентије Јовановић, имао је грдних неприлика од власти аустријских, када се је дознало, да је Максим Суваров био послан од руског цара и због тога је страшно мрзио учитеља, који је сам ту вест протурио до власти. Своју мржњу пак није смео отворено показивати, јер је Максим имао добрих веза и у руском посланству у Бечу и међу Србима, него се је чак са њим морао и измирити и изгледало је, да ће се Суваров латити на дуже времена, учитељског звања међу Србима. Та му је служба међутим била црна и он је само привидно ступао у преговоре са Србима, а у збиљи је једва чекао да се врати у Русију.

Пошто је на плату и трошак морао одвише дуго чекати то се је вратио тек 1737. год. и истицао тамо сваком приликом, да је највећи део животне снаге сатро у служби међу Србима. Рад је његов збиља био напоран и он се поред силетака и у школи много трудио, много једно, јер је велики посао био прекинути вековне традиције српскогласовеноучења и увести руски језик, који се тада сматрао згод-

*) Када је касније митрополит Павле Ненадовић тражио опет учитеље из Русије, али их није добио због својих незгодних односаја према Русији ради српских свеба тако, онда се Св. Синод правдао због неиспуњења Србима учитеља пред министарством свеиљских послова овако: због и пређиже туда по именову Его Императорскаго Величества, блаженныя и вѣчной славы достойныя памяти Государя Императора Петра Великога 1724 года февраля 5 дня указу, отсюду на вдѣшнихъ жавенемых жошітъ и содержаніи учителей отправленіе и тамошнее ихъ пребываніе, по тогдашнимъ неисключеннымъ къ тому тамошнихъ бывшихъ въ то время нѣкоторыхъ духовныхъ персонъ и народнымъ обязанныхъ поступкомъ ядо же о семъ по дѣлу, имѣющемся въ Св Синодѣ, довольно извѣстуетъ и Коллегіи иностранныхъ дѣлъ не безъизвѣстно, не только никакової явитой подьзы и вдѣшней сторонѣ славно не принесло, но ы найсче еще для непріятство и колеврствого тамъ съ ихъ стороны оныхъ же вдѣшнихъ учителей трактованія принуждено было оттуда ихъ свое время, обратно сюду съ Росіею отозвать.. Петровъ И. И. Васпитаники Кіевской Академіи изъ Сербовъ и пр (1721.—1762) У. Извѣстія отдѣленія русск. яз и слов. Имп. Акад. Наукъ IX. 4. стр. 7.

ним и ваљаним за све православне Словене, међу Србе. Његова особита енергија и необично висока свест о рођеном знању и важности његовој нису му дали да прави компромисе са српским начином учења. Он је дошао да учи друге, а не себе и само таким схваћањем, уз незнатан школски рад, могао је он сасвим потиснути већ раније руским књигама уздрман српскословенско књижевни језик и увести словеноруски као књижевни језик Срба. Руси учитељи што су из њега долазили нашли су најтежи део рада свршен, нашли су посао образовања Срба у руском правцу започет и рад је требало само наставити, а то је много лакше него почињати га. Срби су сада могли примати преко Русије западњачко образовање без икаквог страха, да ће им се место њега подметнути унија.

У врло дугу овога чланка (бр. 3. о. г.) треба исправити ове крупније штампарске погрешке: стр. 35 б. ред 42. стоји *најудешенији*, а треба *најудешеније*, стр. 38. в. ред 19. стоји *ја*, а треба *се*, и стр. 38. в. ред 10. стоји *Провалим немилосрдно*, а треба *Провалим и немилосрдно*.

Никола Радојчић

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

II.

Породица.

Породично васпитање руководе у најређим случајевима они, којима су позната начела педагогике. Зато је ипак могуће да се у породици настојава, да се према одређеним принципима, свесно и као што треба приближи истакнутом васпитном циљу. Промотримо тај случај. Узмимо, да је некоја породица у материјалном, интелектуалном и моралном погледу у таковом стању, да у томе нема препоне која би сметала свесном васпитању дечијем према одређеном плану и родитељи га споразумно и обављају. Да ли је то довољна гаранција, да ће васпитање постићи истакнути му циљ? Била би довољна, да је породица толико незавиена и толико снажна, да у интересу свога или својих васпитника знаде све што је окружује, да примора, да врши извесну васпитну службу. Али која породица не стоји под оним законом, по коме она васпитање само отпочиње, а самостално га, за дуго, не може да настави. У најповољнијем случају дете је до своје шесте године под утицајем породичног васпитања, када се по закону мора настава отпочети. Тада уз породицу, уз родитеље на поље васпитања ступа такав чинилац, чији је утицај — било да се дете учи код куће, било да иде у школу — јако неизвестан, с породицом није истоветан, у најбољем је случају њој само сличан. По томе узимимо да имамо пред собом најповољнији случај, да породица и хоће, и зна да васпитава, и да има потребних средстава за то: несумњиво је, да породично васпитање систематско и по плану може да буде само дотле, док је породица у стању да се изолује од спољашњих утицаја.

Међутим то изоловање не може да буде циљ васпитања, а не би било ни сретно средство за исто. Но не да се потпуно ни извести. Ма колико да се чува гдекоја породица од спољашњих утицаја, ма како брижљиво да и изабира лица и прилике пред које ће дете систематски стављати да на њ утичу: и тада је само произвела факт утицања, али у којој ће мери и у коме ће правцу исти утицати, не може им одредити. И то старање не може дуго трајати. Међутим ма и колико дуго да траје немогуће је да траје све донде, докле се потреба систематског васпитања осећала буде. Усљед животних односаја друштва и животног позива индивидуе, породица је безусловно приморана да отвори пут страним утицајима.

Кажемо да је школа први страни, стални васпитач и то са утицајем који се обавља по плану. Тај утицај — у колико већ зависи од учитеља — може да буде без поговора; могу да замислим да се дух и наставни поступак учи, тељев и породични сретно надопуњују, дакле да се систематски утицај са та два полазна места, идеално стапа у једно. Међутим са школским утицајем упоредо иде толико многи неопажени и

контроли не подвргнути утицај улице и школских другова, те породица у најбољем случају мора да напусти мисао да ће моћи без препоне продужити систематско васпитања. Од тога почевши, породично васпитање постепено прелази у брижљиво надзиравање, често пута пак у горку борбу са утицајима који долазе са улице. Ако је у детету, до поласка његова у школу породично васпитање ухватило дубоког корена, надати се, да неповољне околности неће постати господарем душе његове. Но, и овако је већ за извесно, да је породични утицај престао бити самосталним и неограниченим, коме је до сада само индивидуалност дечија била границом. Међутим васпитање се овим није привело крају, оно заиста тек сада отпочиње.

Могућност систематског породичног васпитања се дакле одмах ограничава, чим се не узме у обзир слободни утицај тог једног васпитног фактора, већ кад је реч о јавном, обичном васпитању које се врши према данашњим животним приликама.

Не говорећи о томе, како тече породично васпитање, које су му повољни а које неповољни моменти, овде смо пошли само за тим, да видимо: да ли је могуће, да породица ефектуира своје васпитно начело, ако га до душе има. Познато је, да је то ефектуирање данас заступљено у једном постојећем начину, т. ј. ваншколском, домаћем васпитању. Њиме се остварује породично начело онда, кад погођеног васпитача руководи исто таково начело или ако га не руководи никакво начело већ само воља његових господара. Међутим, домаће васпитање није нам предмет испитивања, пошто на овом месту није реч о могућим изузецима, него о садањем стању васпитања, у погледу кога је опште, јавно васпитање од карактеристичног значаја. А и зато се не бавимо са васпитном системом домаћих учитеља, што се васпитање због његовог утицаја не сме сматрати за приватну ствар, и с тога ћемо да проматрамо велику масу, школске полазнике, који учествују у васпитању, као и то, у чему се састоји њихово васпитање. Школско васпитање треба да је заиста систематско, удешено по плану и према начелима педагогике, зато је могућност школског васпитања важно питање у интересу човечанског напретка а и ради излаза из нашег данашњег мутног стања. Школа мора бити потпуно прожета васпитним мишљењем, што породицу врло ретко руководи; породица не води бригу са начелима која су од опште вредности пошто све само собом доваља у свезу па јој тако није пред очима маса, већ увек само индивидуа. Са породичним васпитањем смо се бавили само као с уводом, а главно нам је да разбистримо у колико је могуће да школа систематским радом дође до фактичног утицаја свог.

(Наставиће се).

Основа закона.

којим се уређују берива и основни одношаји учитељскога особља јавних опћих пучких и учитељских школа у краљевинама Хрватској и Славонији.

(Свршетак).

§ 9. К бесплатном стану у нарави припада по могућности и врт.

Доходак од школскога врта припада учитељу, који га обрађује.

Где су учитељи досад уживали школско или опћинско земљиште, имаде им се то и даље оставити на уживање.

§ 10. Код службених и замјеничних путовања тер приликом селидбе припадају учитељском особљу јавних нижих и виших пучких школа ове дневнице:

Намјесном учитељском особљу 4 К, учитељском особљу нижих пучких школа 6 К, а опоме виших пучких школа и вјежбаоница 7 К на дан.

Путни и преселидбени трошкови накнадиће им се према прошпенма, који вриједе за земаљске чиновничке управне струке и то учитељима нижих пучких и стручних школа XI., а учитељима виших пучких школа и вјежбаоница X. чиновног разреда.

§ 11. За преководжна обучавања одредиће кр. земаљска влада учитељском особљу награде наредбеним путем.

На исти начин уредиће се и награде учитељима необвезних предмета, учитељицама женскога ручног рада и кућанства, затим награде за различне суплеције, полудневну, двократну дневну неразједињену, измјеничну цјелодневну и опетовну обуку, те обуку одраслих аналфабета.

§ 12. Учитељском особљу нижих и виших пучких школа те вјежбаоница, удовицама учитеља, те сваком дјетету учитеља дотично учитељице припада мировина односно опскрба према установама, које вриједе за земаљске управне уреднике у краљевинама Хрватској и Славонији.

Установе § 169. закона од 31. листопада 1888. о уређењу пучке наставе и образовању пучких учитеља у краљевинама Хрватској и Славонији остају и надаље на снази.

У мировину се урачунавају све године што их је ко марак у којем својству након свршене учитељске школе, учитељишта или некадашњега учитељског течаја и положеног испита зрелости у учитељској служби на нижој или вишој пучкој или у категорији ових спадајућој којој јавној школи у краљевинама Хрватској и Славонији дотично у служби, за коју закон од 10. ожујка 1892., о умировљавању и опскрби земаљских уредника и службеника у краљевинама Хрватској и Славонији признаје урачунивост службовнога времена.

Свима, који пођу у мир, чим стане на снагу овај закон, а налазили су се у учитељској служби, у раздобљу од 14. листопада 1874. до 31. листопада 1888., има се унапредак оно вријеме службовања с обзиром на установу § 140. школскога закона од 14. листопада 1874. рачунати тако, да се три службовне године узимљу за четири.

§ 13. Све мировинске пристојбе учитељскога особља нижих и виших пучких школа подмирићаће се из доходака земаљске мировинске закладе.

Земаљском учитељском мировинском закладом управља земаљска влада, а извори су јој ови:

а) аверзуални приноси, што их свака општина при устројењу новога учитељскога мјеста једанпут за увијек положити има и то у износу од 300 К на нижим, а 600 К на вишим пучким школама;

б) приноси привремених и правих учитеља, који износе 4% свих у мировину урачунивих берива. Ови ће се приноси приликом исплате берива устезати мјесечно унапријед;

ц) карносне глобе учитељскога особља (§ 135. сл. ц);

д) приноси заручника, који се за сваког учитеља, кад се жени, установљује са 200 К једном за свагда;

е) добровољни приноси, дарови и легати;

ф) принос земаљскога прорачуна наколико се годишњим дохотком закладе не би могле покрити све потребе речене закладе.

II. особни однашаји учитеља пучких школа.

§ 14. Све учитељско особље јавних општих нижих и виших пучких, те женских стручних школа у општинама, које спадају под удар § 1. овога закона, именује кр. земаљска влада, одио за богоштовље и наставу, на предлог жупанијских области, дотично приватних особа имајућих право предлога.

Све се учитељско особље изједначује гледе дознаке берива, премјештења, умировљења, те опскрбе њихових удова и сирота са земаљским чиновницима управне струке, па вриједе у том погледу за њих исти прописи, у колико овај закон друго шта не одређује.

§ 15. Ниједан учитељ (равнајући учитељ, равнатељ) није дужан поучавати на нижој пучкој школи више од 30 сати, а вишој пучкој школи више од 25 сати у седмици (§ 11. овога закона).

§ 16. За карносни поступак против учитеља мјеродавне су установе школскога закона од 31. листопада 1888. с овим преиначама:

1. Карносну казан опомене властан је подијелити (§ 136.) кр. котарски предстојник (градски начелник) и то усмено или писмено.

2. Дисциплинарна казна ускратe или обустављене петогодишњега доплатка (§ 135. д) замјењује се ускратом или обустављом добне повишице плаће (§ 5.),

3. С дисциплинарном казном сврштује са службе равнатеља или равнајућега учитеља (§ 135. е) може се спојити обустава функционалнога доплатка на тачно одређено вријеме.

4. Брисање карносне казне укора може се тражити (§ 14.) већ након бесприкорно минуле једне године.

§ 17. Надзор над дјеловањем учитеља као што и читаву управу пучких школа врше

области према прописима закона од 31. листопада 1888. уз преиначке одређене овим законом.

У том се правцу установљује још ово:

1. Уредба мјесног школског надзорника (§ 183.) посвема се напушта. Предсједника школског одбора бирају чланови општинског школског одбора из своје средине, док је равнатељ, односно равнајући учитељ перовођа.

2. Вршити надзор над школама и учитељским особљем читавога свог подручја како гледе одржавања школских прописа, тако и у педагошко-дидактичном правцу звана је кр. жупанијска област дотично поглаварства градова, наведена у § 2. овога закона.

II. Земаљске учитељске школе.

§ 18. Особље земаљских учитељских школа сачињава посебан статус земаљских чиновника тер ужива берива, која га иду по односном чиновном разреду.

Равнатељи управљају се у VII., а прави учитељи тих школа у VIII., IX. и X. чиновни разред тако, да се у сваки од тих разреда имаде уврстити једна трећина учитеља. Увршћење појединаца у чиновне рареде бива именовањем.

III. Заглавне установе.

§ 19. Све установе закона од 31. листопада 1888., о уређењу пучке наставе и образовања пучких учитеља у краљевинама Хрватској и Славонији (Зборника број 74.), које се косе с овим законом, стављају се ван снаге.

Жупанијске школске благајне (§ 34. закона од 31. листопада 1888.) имаду обуставити своју дјелатност даном, када овај закон стане на снагу.

§ 20. Посебне одредбе, које је закон од 31. листопада 1888. установио заједнички за градове Загреб и Осијек, имаду се примјењивати и на градове Вараждин и Земун.

§ 21. Дан, кад ће овај закон стати на снагу, одредиће бан наредбеним путем.

§ 22. Проведба овога закона повјерава се бану краљевина Хрватске, Славоније и Далмације.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА У ЗАКОНУ О НАРОДНИМ ШКОЛАМА ОД 14. АПРИЛА 1904. ГОДИНЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ.

Кад се пак узме у обзир и то, да је учитељски посао шест пута тежи од професорског, јер учитељу морају сви ђаци научити па да добије повишицу (а професору могу сви понављати на опет добива повишицу); кад се узме у обзир да учитељ мора тешким методама да постиже успех, а професору ђаци уче на памет код својих кућа: кад се узме у обзир да учитељ мора да ствара и одржава културне установе у селу и да буде душа тих установа; кад се узме у обзир да се на селу скупље плаћају намирнице, него ли у варошн на пијаци; кад се узме у обзир да учитељ оптерећен породицом на селу мора да тражи лекара и школу по варошима, — онда је право да учитељ и од ове сразмере имаде прилично веће плате, јер му је иначе немогуће живети и радити.

Ми имамо пуногa уверења, да ће наши учитељи (изгубивши веру у правни поредак у овој земљи) дићи руке и од Земљорадничких Задруга и од Сеоских Читаоница и од Продужних Школа и од Стрељачких Дружина и од сваког рада на културном преображају нашега народа, ако их још који месец подржимо у овако бедном положају правном и материјалном.

Већега штрајка, већега краха за једну земљу не може бити, него кад та сплна војска од учитеља баци патриотизам под ноге. Учитељски је посао, посао љубави, а где љубави нема ту репресивне, административне власти не могу учитеља натерати да подиже културу у народу.

Србија не може нигп сме више бити сваком реду чиновничком мајка, а учитељима маћеха.

И официри и свештеници и поштари и порезници и царинари и железничари и срески економи и монополски контролори и т. д. нису веће школе учили за своја звања нити светије и теже послове раде од наших учитеља, па су они опет од најкада 5—6 пута више награђени од учитеља, а њихови пандури има-

ју и данас веће плате од српских учитеља?!*)

Ми, народни посланици, не треба да допустимо, да се учитељство као сталеж бори са државом за своја права и да ту трпи драгоцено време, већ треба праведно изаћи на сусрет учитељима, како би они окренули борбу против мрака и незнања, који прете смрћу нашем сеоском народу.

Зар није то жалосно и бедно кад српски учитељ (по положеном испиту зрелости и стручности) служи пуних 18 година просечно са $2_{/24}$ дин. дневно, када се одбије пореза, Упр. Фондова и осталог?!! Дакле, у добу женидбе, јер се мора оженити у интересу морала, у добу извођења на пут своје деце, у добу претурања преко главе свих главних породичних трошкова (и у радости и у жалости), као и у добу када треба куповати књиге и листове за своју струку и да помаже културне установе у својој околини, у том добу, велимо и подвлачимо, — српски учитељ није плаћен ни за насушни хлебац себи и својој породици?!!

Овако да остане више не сме, јер је то уперено чак и против наших националних интереса. Краљевина Србија, као Пијемонат, мора да плати поштено њене учитеље, те једине културне радинке у маси нашега сеоског света, који трупе у мраку незнања и неумења. Српскоме учитељу морају да завиде па награди и учитељи непријатељских држава.

Кад није пропала финансијски Бугарска која има 8600 учитеља, давши им почетне плате 1300 динара; кад није пропала Норвешка, која је дала своме учитељу почетну 1120, а завршну 5880 дин.; кад није пропала Данска која је пре две године дала својим учитељима почетну 3136, а завршну 5880 динара, коју дански учитељ добива у 20. години службе, — онда неће пропасти ни богата Србија, ако бар попут тих (њој равних држава) награди поштено своје учитеље, давши им, као што рекосмо почетну 1800, а завршну 4500 динара.

Кад су и културне државе наградиле своје учитеље, који не морају радити на култури свога народа, онда је код нас неодложна потреба, јер наши учитељи морају и ван школског прага радити на култури сеоског народа. Узгред да напоменемо да је и сиромашна Црна Гора боље наградила своје учитеље и боље надржава народне школе.

Уз подизање учитељскога положаја платом, мора да дође и подизање угледа по правном положају према правима осталих чиновника (сличних по професији), а то је да и учитељ мора бити пензионисан, ако буде изабрат за народног посланика.

Кад се већ и сам Устав није сетио учитеља т. ј. оних људи, који су га и извојевали онда правда налаже до се то исправи бар овим специјалним законом, кад је то по правним појмовима са свим могуће, а то је и Учитељска Скупштина (у овој години) тражила својом резолуцијом.

III. Надзор над школама. — Сваки је надзор (у неколико) једна врста неповерења према оним људима над којима се врши. То су од прилике казали и професори у њиховој резолуцији против гимназијског надзора. И над учитељским радом није потребан никакав надзор, пошто резултат рада српских учитеља (за последњих 30 година) даје довољно гаранције за будућност, али наши учитељи (ради брже администрације) и сами траже неки згодан (према нашим политичким приликама) надзор, који неби крњио аутономију њиховога слободног мишљења и деланја на просвећивању народном, јер учитељи желе да пред просветно-културном историјом наше уже отаџбине сами одговарају за успехе и неуспехе на просвећивању масе нашега сеоског народа, а ту им корисну амбицију (или тај њихов идеал) треба потпомоћи и дати им онакве надзорнике, какве они сами желе.

Ми, народни посланици, налазимо, да неби било ни лепо ни поштено увести професорски надзор над учитељима, који би коштао близу 1.000.000 динара, а не бацити тај 1.000.000 динара на побољшање учитељских плата. То би значило да наши учитељи гладни раде, а бирократија (надзорници) да

*) По поднесеном пројекту државни службеници почињаће са 160 дин. а српски учитељи са 800 и 600 дин. И учитељ иће доће у Министарство које, треба да дâ онаке службенику грош — два. Има л' веће пропасти!...

Пр. Ур.

се возају на фијакерима и да бичем терају учитеље на посао.

(Наставиће се.)

Из школске самоуправе.

Седница Школског Савета, од 27., 28. и 29. јануара (9., 10. и 11. фебруара) о. г.

(Свршетак.)

Представништво молске политичке општине моли жупно најављење Школског Савета о томе: да ли је потребна срп. нар. школа на салашу Оборњачи, коју стално полази само 8—10 деце, и уједно саопштава, да је изреклo излишност те школе односно позвало црквено општину молску, да се изјасни о потреби ове школе. Решено је, да се ови списи уступе епарх. школ. одбору бачком, да ову ствар реши у своме делокругу. — Управи срп. учит. школе у Карловцу замерено је исправљање у јавности извештаја о раду Школ. Савета; одбијена је у целости молба управитеља те школе ради одобрења плате редовног професора, накнаде селидбених трошкова, осигурање отправнине му за случај отказа и др., те је остављена у крепости одлука Школ. Савета о одређењу и издавању награде реченом управитељу као хонорарном професору; питање о праву јавности те школе и коедукацији у њој одложено је за сада. — Није уважен предлог управе срп. учит. школе у Карловцу о фиксирању и подели такси за приватне и пријамне испите у тој школи. — Уросиу Грбићу, суплеиту срп. учит. школе у Карловцу, одобрен је допуст од 17 дана ради полагања испита за више пучке (грађанске) школе. Миливоју Јаребици, привр. срп. учитељу у Гојаковцу, у Босни, дозвољено је полагање испита зрелости у срп. учит. школи у Пакрацу крајем 1910-11. школ. године. — Није уважена молба Стевана Релића, бившег приправника III. разреда у Сомбору, ради поновног полагања испита из тога разреда. — Александру Коларову из Ковиља дозвољено је полагање испита за учитељско оспособљење крајем 1910-11. школ. године у срп. учит. школи сомборској. — Јовану Пајићу, свршн. ученику IV. разреда грађанске школе из Меленаца, дозвољено је приватно полагање I. разреда срп. учит. школе сомборске крајем 1910-11. школ. године. — Није уважена молба Мите Живковића из Фелдварца ради приватног полагања испита из III. разреда срп. учит. школе сомборске. — У питању о начину примања ученика са несрпских учит. школа у српску учит. школу решено је, да се примање свакако веже за успешно положен испит разлике у наставном градиву свих свршених разреда, али да би се и ученицима, који за ово нарећење не би знали, омогућило прелаз са несрпске учитељске школе у српску, има се у том случају молиоцима дати највише четири недеље дана времена за спремање око таквога испита. — Рукопис: „Психологија примењена у педагогији“, француски написао Габријел Компејре, I. део. Теоретски појмови, превео Васа Стајић, професор срп. учит. школе у Сомбору, издаће се директору Радивоју Врховцу, члану Школ. Савета, на оцену и мишљење: да ли се ово дело може одобрити за уџбеник у срп. учит. школама. — Дарвини Воргићевој из Петрова села бачког дозвољено је приватно полагање испита из II. разреда у срп. учит. школи сомборској крајем 1910-11. школ. године. — Узето је на знање, да је црквено општина у Панчеву укинула конверзацију из немачког и мађарског језика у тамошњој срп. вишој дев. школи. Одбијен је као непосредно поднесен уток учит. збора у Ст. Футогу против неодобрења измене дана седмичног одмора у школи тамошњег учитеља-управитеља, но поводом овим је изречено, да месни школски управитељ-учитељ може према потреби за своју школу одредити, место четвртка, други који дан у недељи за школски одмор, како би могао остале школе и учитеље надзиравати и потребна упутства давати. — Позиваће се проф. Божидар Борђошки у Сомбору, да свој састав „Наука о човечјом телу“ према примедбама оцењивача, проф. Моје Медића из Загреба, исправи, да га према новој наставној основи допуни нгијеном, те да га скрати односно преради. — Књижница: „Поступак у рачунској настави за I. разред основне школе“ од Милоша Попаре, срп. нар. учитеља у Сарајеву, препоручиће се учитељству као помоћна књига. — За учитељицу новоустројене вежбаонице при српској учитељској школи у Сомбору изабрана је Катарина Радивојевића, срп. нар. учитељица у Јозепову, и то у привременом својству за прву годину дана и с тим, да своју службу има наступити 1. марта о. г. по нов. кал.; месни школски одбор у

Сомбору позваће се, да за ову већбаоницу одреди потребан број деце. — Уз уважење утока црквене општине у Земуну, разрешена је одлука архидијецезанског школског одбора којом је наређено, да се за месног школског управитеља у Земуну изабере активни срп. нар. учитељ; избор проф. Ђорђа Гавриловића за месног школског управитеља у Земуну потврђен је, јер је изабрано стручно лице. — Притужба односно жалба четворице српских књижара у Новом Саду против неких срп. нар. учитеља новосадских због трговања школским књигама и писаћим прибором на штету тамошњих књижара а у корист књижаре „Натошевић", чији су деоничари и управитељи дотични тужени учитељи, — уступиће се епарх. школ. одбору бачком, да позове жалиоце на подношење конкретније тужбе и онда нека епарх. школ. одбор у свом делокругу поступи, изузевши део притужбе против управитеља М. Ђ., чије се најављење узима на знање и тужба против њега одбија. — Саставши Танасије Костића, срп. нар. учитеља у Новом Саду: „Таблица множења, садржавања и дељења" за I. разред, II. и остале разреде срп. основних школа, одобрени су као помоћна школска књига. — Спровешће се Саб. Одбору молба Милоша Тубићевића, суплента срп. учит. школе у Карловцу, ради подељења селидбених трошкова. — Прихваћени су од главног школског референта израђени нацрти: а) за израду извештаја о српским учитељским и вишим девојачким школама, које крајем школске године имају да издају управе тих школа; б) за израду годишњих извештаја епарх. школских референата о званичном прегледању срп. нар. основних школа у школској години, који се поднесе епарх. школским одборима и одавде Школском Савету; в) за исказе о прегледању појединих школа, по којима имају епарх. школ. референти да сачине своје годишње извештаје о стању школа у епархији; ови ће се искази отштампати и у довољном броју разаслати епарх. школ. одборима. — Прихваћен је од главног школског референта израђени Роковник агенада управитеља српских учитељских и виших девојачких школа у предметима, који се подносе Школском Савету.

Урош Коларов из Доњег Ковиља примљен је за редовног ученика у III. разред срп. учит. школе у Панчеву. — Одбијен је већ и као закашњен уток срп. прав. општине у Вишковцима и потврђена одлука архид. школског одбора, којом је ова општина позвана, да своме бившем учитељу Јовану Саграку, сада учитељу у Јасеновцу, плати 188 К 81 пот. селидбених трошкова. — Одговориће се Саб. Одбору, да би састав „Слике из историје српске књижевности" од Мите Ђорђевића пашео око 15 штампаних табака обичне осмине, пропа би била око 70 комада на годину, а откуп за Срп. Ман. Штампарију стајао би 900 К. — Није уважена молба Јована Јанка Кнежевића умировљеног професора срп. учит. школе у Панчеву, ради реактивирања у служби, већ и због тога, што су сада попуњена сва наставничка места у срп. учит. школама. — Како је кр. уг. министарство б. и ј. н. умело на знање приказана му дисциплинарна правила за срп. нар. учитеље и учитељице у Угарској, решено је, да се ова правила штампају у 1000 примерака и доставе учитељима и учитељицама путем епарх. школских односно месних школских одбора. — Остали предмети били су мање важности.

Другога и трећега дана ове седнице претресао се нацрт за нову школску уредбу и претресано је све до одсека „школске власти", који ће се поднети пред заједнички одбор Шк. Савета и Саб. Одбора у марту месецу.

Практичне обраде.

Гљиста

Лекција из природописа.

Припрема: Има пуно малих животињица које човек презире и гади, јер не познаје њихову корист. У ове спада гљиста.

II. Циљ: Данас ћемо се упознати са гљистом.

III. Обрада: а. Гљиста се врло ретко виђа дању. Али после кише излази на површину. Како јој је састављено тело? (Танко је и опружено издугачко. На чега личи (На цев од перета.) Колико је дугачко од прилике тело у гљисте? (20 до 30 см.) Какве је боје гљиста? (Црвенкасте.) Кад разгледате у гљисте тело боље, наћи ћете, да је састављено из самих прстенака. Број прстенака није код свију гљиста једнак. Тело младих гљиста има 92 прстенка; у старих се гљиста паће већ 200 прстенака. (Већбање.) У каквој је сразмери

глава у глисте према телу? (Тања је од тела.) А како изгледа место репа? (Место репа је сплоштено.) Шта примећујете иза 29. или 30. прстенка на телу глисте? (Оток.) Тај се оток зове појас. Пресечени се глиста, а да се појас не повреди, то ће делови и даље живети. У сваком се делу образују уста срца и плућа. На каква је онда животна моћ у глисте? (Животна је моћ у глисте врло велика.) На који се начин креће глиста? (Гмиже.) Тога ради има испод доњих страна прстенака појединце или спојене чекиње. Шта су те чекиње глисти? (Ноге.) Глиста нема очију, па опет брзо стругне у своју рупу, чим примети да јој може што год штете нанети. Које јој чуло мора бити за то добро развијено? (Чуло осећања.)

Збирање: Опишите сад у кратко глисту! (Глиста је дугачка отприлике 20 до 30 cm. и дебела као цев од перета. Тело јој се састоји из 92 до 200 прстенака. Има иза 29. или 30. прстенка оток, који се зове појас. Глава јој је танка, а место репа сплоштено. Креће се помоћу чекиња, које се налазе испод доњег дела прстенака. Глиста нема очију, али има врло фино осећање. За то одмах стругне у своју јаму, чим примети што год сумњиво.

б. Где налазимо глисту? (У вртовима, на оградама, уопште на влажним местима.) А кад се не да видети? (Дању). Кад излази да једе? (После кише топле кише у вече и ноћу.) Зими преспава у дубљини земље на 1 до 2 m. Кад се опет појави? (У пролеће, кад сунце топлије сија.)

Збирање: Шта смо рекли о борављењу глисте? Глиста борави у влажним и хладовитим местима. Преко дана се не види. Ноћу и иза топле кише се појављује. Зиму преспава.

в. Сад још нешто да чујемо о храњењу и користи глисте. Где живи глиста? (У земљи.) Али ту не налази своју храну. Што неки људи мисле, да она живи на жилама биља, то се варају. Шта копа себи глиста у земљи? (Многе цеви — лагумове.) Те употребљава за свој стан. Кад лети рано ујутро отиде у врт, то ће те видети како је глиста из свога лагума измолила предњи део тела, па вртећи главом тамо-амо и тражећи храну, држи стражњи део тела у лагуму. Ко је то већ видео? Она тражи труло лишће, остатке угинулих животиња, сламке и друге ствари, увлачи их у свој стан и тиме се исхрањује. Ко је јутром видео у врту или на степеницама сламке, перје, хартијце и др. сличне томе као да је засејано, па шта више још и мисано, да су то урадила деца, која су се играла? (Зацело сва деца.) Овако сејање је сведоџба, шта глисте ноћу раде. А тиме је она учинила за ратара и вртара добро дело. Јер колико год више навуче у земљу тог ситниша у толико је више дато ратару ђубрета, које би иначе пропало. Каква је дакле животиња глиста за ратара? (Корисна животиња.) Али још више. Глисте и прогутају земљу. Ова прође кроз њен дроб и опет се сталожи. Ко је видео такову сталожену земљу, која из глисте извире? На тај начин се образује најбоље ђубре за земљу. Које животиње дакле поправљају земљу? (Глисте.) Ову цељ постижу, само кад их има много. А број глиста је врло велики. Један енглески природњак пронашао је, да је на једној површини њиве од 40 a било 54000 глисти, које су 350 центи сочне, фине, плодне земље превриуле. Према томе, какве су животиње глисте за ратара? (Глисте су врло корисне.) Шта чини ратар, да своју земљу начини рејавом, да на њој биље може добро да се укорени и добро да роди? (Он ори и дрља своју земљу.) И при овом послу га помаже глиста. Шта на име копа она у земљи? (Многе лагумове.) Тиме она чини земљу рејавом. А чему користи тиме? (Растењу биља.) Тако видимо дакле, да је глиста врло корисна животиња.

Збирање: Шта смо казали о храни и користи глисте? (Глиста се храни од трулог биља и животињских материја, што у своје лагумове увлачи. Тако увлачи у земљу материје, које би иначе пропале. Прогута многу земљу, коју опет из себе поврати. На тај начин се ствара плодна њива. Кроз силне лагумове, које у земљи себи копа, чини земљу рејавом и потпомаже на тај начин растење биља.

IV. Закључно збирање: Опиши кратко глисту. (Глиста је 20 до 30 cm. дуга и дебела, као цев од перета и тд.) Пазите, шта смо рекли о борављењу глистину? (Глиста најрадије живи на влажним местима ит. д.) Пазите, шта смо казали о храни и користи глиста. (Глиста се храни од трулог биља и животињских материја и т. д.

Прим. Из закључног збирања даје се лако извести закључни опис овако.

Гљиста

Гљиста је отприлике 20 до 30 *cm.* дуга и дебела као цев од пера. Њено се тело састоји из 92 до 200 прстенака. Иза 29. ил 30. прстенка налази се омот који се зове појас. Расечени се гљиста, да јој се појас не повреди, то делови опет постану гљисте. Место где је глава, то је танко, а место где је реп, то је спљоштено. Гљиста се креће помоћу чекиња, које се налазе на доњем делу прстенка. Нема очију, али има јако осећање. За то одмах и побегне, чим осети што опасно. Гљиста најрадије живи на влажним местима. Дању се не да видети. Ноћу и после топле кише се појављује. Зими се зарије дубоко у земљу и преспава. Храни се од трулог биља и животинских остатака. То увуче у своје лагумове. Тако нагноји земљу, која би иначе пропала. Прогута и многу земљу. Пошто прође кроз њезин дроб, опет је врати патраг. Из те се земље ствара плодна површина њиве. Многим лагумонима земља орејави и постане плодна за биље. Зато је гљиста врло корисна животиња по ратара и вртара.

По немачком **Т. Костић.**

Учитељство.

Одлука митрополијског учитељског збора. Срдита немоћ неких уображених вођа, који се на учитељским крилима подигли, посегнула је већ више пута да укаља учитељство. Врхунац те пакости показао се при састанку митропол. учитељског збора у Нов. Саду 5. (18.) и 6. (19.) новембра 1910. године, кад су у „Застави", у оној „Застави", којој су некад у најкритичнијем њеном моменту, учитељи душу одржали, напали митрополијску учит. скупштину назвавши је „срамотом по срп. нар. учитељство", а учитељство назвавши „пијаном руљом". Толико је могао пустити својој пакости на вољу само пуст свет. И као што је један лист умесно приметио, тај којеко, није заслужио да се њиме позабави и обрати пажњу на њега скуп свег нашег учитељства. Али учитељство у праведном огорчењу на те запета „пијане" испаде против себе, није могло у оној мах да њутке пређе преко таког дивљаштва, него је донело осуду над таким поступком и упутило свој извршни одбор да ту одлуку митроп. збора, достави свима органима наше честите штампе. Ми смо ту одлуку донели већ у извештају о раду митропол. учит. збора, а по одлуци тог збора и извршног одбора доносимо је овде поново:

Бр. 14.
1911.

„Целокупно српско народно учитељство Митрополије Карловачке, окупљено у Новом Саду, 5. (18.) и 6. (19.) Новембра, 1910. г. **једногласно** осуђује и огорађује се и одбија од себе пакосне нападаје политичког листа „Заставе": „да је ова митрополијска учитељска скупштина и по форми и по раду своме једна грдна срамота по српско учитељство и да се учитељство на овој скупштини понашало „као пијана руља." Овлашћује председништво, да се ово једногласно решење има отштампати у свима српским политичким листовима с молбом, да и они заузму одлучан положај у одбрану угледа учитељства, те покрену акцију и у ширим слојевима народа у овом правцу."

Из седнице извршног одбора, одржане у **Новом Саду**, 3. (16.) фебруара, 1911.

Жарко Алексић перовођа. **Михајло Косић** председник.

Скупштина учитељског деон. друштва „Натошевић." одржана је у Новом Саду, у четвртак 17. фебр. (2. марта) о. г. у 10 сах. у заводском локалу. После отворена присутних чланова прочитан је извештај Управног Одбора о друштвеном пословању у 1910. год., а исто тако и закључни рачун за 1910. и извештај надзорног одбора. Биланција нашег друштва „Натошевић" штампана је у „Шк. Гласнику". Из ње истичемо да је менични посло био у 1910. 79.249·34 К даклe са 2.276 К јачи него у 1909. год. Улога на штедњу било је 134.510 К 54 фил. а то је са 28.117 К 48 фил. више него у 1909 г. Књижара је дуговала новчаном заводу 1909. г. 44.752 К 80 фил., а 1910. год. 37.326 К; штампарија је дуговала новчаном заводу 1909. год. 31.396 К 51 фил. а 1910. год. 18.983 К 88 фил. Имо-

вина друштва „Натошевић“ је: Главница од К 50.000, књижара у вредности од К 110.443.67 фил., штампарија у вредности од К 55.499.28 фил., и кућа у вредности од К 63.907.46 фил. Добитак новчаног посла био је у овој години К 4099·70, у књижари К 3858.38, у штампарији К 1004·17. Штампарија је фактички зарадила чистог добитка 4126 К 99 фил., али пошто се по правилу мора од њеног материјала отписивати један известан постотак на рачун тога што слова, машине и остали материјал интензивним радом губе од своје правшње вредности, то је на рачун тога отписано на сав материјал у штампарији К 3122.82 фил. Пошто је још при куповању штампарије и књижаре донето скупштинско решење, да ова предузећа својим чистим добитком себе отплаћују, то су и ове године своте чисте зараде у овим предузећима отписане од њиховог дуговања новчаном заводу „Натошевић.“ а за поделу чисте добити остало је К 4099·70 фил. Од чега је по решењу скупштинском припало деоничарима 5% дивиденде, односно 2 К 50 фил. по акцији. Док у току неколико година штампарија и књижара неплате себе, па уз то док и кућа буде исплаћена, тада ће ово друштво које је врло скромним средствима започело свој рад, давати својим члановима и дивиденду много знатнију, а монше и учитељским и другим просветним установама својим прилогом притећи у помоћ.

Скупштина је прихватила и одобрила извештај о друштвеном раду и дала разрешницу управном и надзорном одбору. Затим је у управу изабрала Милана Ђуричића и Ђоку Милића. А за члана заменика у надзорном одбору на место Ђ. Милића, Душана Ружића.

Скупштина је записнички изрекла признање управном одбору на марљивом старању око унапређења ове установе. Пошто је тиме завршен скупштински рад, присутни чланови растали се са пуно поуздања у леп напредак ове тековине учитељске, са жељом да се око ове установе окупе што шири кругови учитељски, што ће још у јачој мери моћи бити, док се распише нова емисија деоница.

Нова дисциплинарна правила за учитеље. У званичном листу Српске Митрополије број 4. о. г. објављена су нова дисциплинарна правила за учитеље. Колико су стара дисциплинарна правила била глупа, толико су ова садашња у толикој мери аутократска, да један учитељ нагледа према њима као „сламка међу вихорови.“ Људи који су кумовали овим правилима, хоће да се заштите неким државним захтевом, а не виде да су српског учитеља ставили баш они међу две ватре. Још да нема оне наумљене прагматике, у којој су још многу горку чашу напили били учитељству, можда би им се могло што и веровати. Али кад се зна да су у нацрту за учитељску прагматику, имали намеру да учитеља просто ставе у бесправан положај чак и у случају болести, онда им се не може веровати, и сва њихова испричавања по новинама нису ништа друго него забашурисање грехова према учитељству. Они сад адвоцирају за учитељство и нападају Школ. Савет, што не учини ово или оно што они предлажу. А није тако давно било кад су они ведрили и облачили у Школ. Савету, но тада не да нису мислили да што добро учине за учитељство, него су напротив у сваком поступку свом пили за тим, да учитељи осете страначки терор једне групе самовољних и необуздиних партизана, којима је и појединац учитељ и сво учитељство заједно ништа и ништа, ако није поклоник њиховог страначког наслова које заглупљује свет.

Преглед књига.

НА СТВАР Г. ТЕРЗИНУ.

1. Таман пре две недеље добио сам лист од мог пријатеља из Европе, у коме спомиње Терзинов одговор на мој приказ и сажаљева га с речима: „али чисто мене женира, што један управитељ српске препарандије није у стању да нешто стварно рекне у своме одговору.“ Зачудно сам се да писам приметио тај одговор и пођох у траг томе броју „Ш. Гл.“ Два три пута покушавао сам да нађем тај број, па увек узалуд. Напослетку сам слегао раменима и помислио у себи — oh, never mind! Прекључер ми дође у лабораториј мој ђак, Др. Пјер Марић, и пружив ми „Шк. Гл.“ рече: „This must ve yours, you left it with my report.“ Драго ми беше, што се лист ипак није изгубио. Но, баш тај дан био је први дан конгреса амер. психолошког друштва и нисам имао каде ни да га отворим. Тек јуче отворих га и видех да је баш онај број што га требам. Прочитах Терзинов одговор и пренe-

разих се. Искрено речено, ја сам у Терзину нешто више гледао. Жалим што сам се уопште лаћао пера да о њему и његовом педагошком раду ишта јавно говорим. Али „Erfahrung macht klug.“ Можда ће ко рећи, па кад је тако, зашто се опет обазирете на њега. Ево разлога.

2. Искрено речено, ја сам још јуче, чим сам онако с ногу прочитао Терзинов одговор дошао до уверења, до ког је дошао мој поменути пријатељ. Јест, и мене је женирала помисао, да напишем ма и једну ижицу више и о Терзину и о његовом „првенчету“. Али данас по подне угледах опет „Шк. Гл.“ и паде ми на ум све што сам у њему јуче читао. Опет узмем у руке лист и почех да мало спорије читам. Мислио сам у себи: Најбоље је ништа и не одговарати, јер то ће и не може схватити педагошки ум сомборског дидактичара ни са праксом од „16 година.“ Али, ако му не одговорим, резоновао сам онда ће тај чово па ће у своме уображењу написати још какво педагошко дело онима, који „не могу да имају велике библиотеке,“ и којима је потребно „да их потстрече на размишљање“. Не! Кад си већ загазио у блато — терај док не изађеш на чистац, ако не толико ради самог аутора и његовог „првенчета“ а оно ради наше јавне публике и научне педагогије. Неко мора правити пут!...

3. Пре него што пођем на ствар, морам рећи да Т. у своме одговору не одаје ни зерн стварног критичког реаговања. Кроз читав његов одговор веје нека детињаста и фиктивна идеја, да ја као „апостолски загрејан за једноспасавајућу експерименталну педагогију,“ идем против њега само зато што је он Хербартовац. Око те централне идеје ниже се свака његова реченица и свака његова реч изузев последње три реченице које су посвећене Кнежевићевој критици. Мене се овде не тиче ни Кнежевић ни његова критика али, правде ради, морам истаћи празан одговор Терзинов и на Кнежевићеву критику, која је заиста, куд и камо објективнија и оригиналнија од његовог. Терзиновог „првенчета.“ И ако је Кнежевић бурног темперамента, налик на немачког Базедова, ипак је он доста и много много више и боље учинио у српској и хрватској пед. књижевности, него ли један Терзин. Не могу да одолем срцу своме а да ма и са оволико речи не протестујем против дрског (више не могу рећи „напиног“) одговарања Терзиновог, не само за то што Кнежевића поштујем као мог бившег доброг наставника, већ и ради саме јавне правде. Али на ствар!

4. Мој приказ био је врло благо написан. Писао хтео да „бацам у блато“ Терзиново „првенче, с разлога, које сам истакао. Међутим Т. и ово мало критике схваћа онако како то не може схваћати напиан човек. Он мени приговара да ми је „трн у оку што је дело у хербатовачком духу.“ Зар је Т. тако напиан да мисли да сам му завидан што је „Хербартовац“. Мене се то ни мало не тиче. Као критичару моја је дужност само та да конштатујем факат. Наиме, у предговору Т. вели да се држао „најновијих извора“ и да се није „слепо хватао једнога писца.“ Међу изводима спомиње и Мојмана и Раншбурга, преставнике експерименталне нормалне и абнормалне педагогије. Из предговора излази да је Т. рад да нам даде једну нову дидактику, коју је „средно“ на темељу најновијих диверзних представника педаг. школа, и као синтезу тога наговештује да је употребљавао „шта се код којег слагало“ с његовим „назорима“. Ја сам опет у сваком погледу истицао факат, да Терзинова дидактика није синтеза коју нам обећаје у своме предговору, већ проста стара хербартовачка дидактика у врло лошем руху. У истину Т. је требао споменути у предговору да је његова дидактика хербартовачка. Али он то не чини, већ ниже дела, која немају никакве логичке и генетичке везе са читавим његовим дидактичким „системом“. И онда каква смелост називати ово дело „првенчетом.“ Та Радуловићев и Вукићевићев систем (чија имена и рад) Т. ни не помиње, и ако је њак и наследник славног Вукићевића. Па кад се Т. онако поноси својим Хербартовством ја се не могу начудити да у својим изворима не спомиње ни једно једино дело наших признатих старијих и новијих Хербартоваца. Зар се Т. није могао и морао послужити „Општом“ и „Посебном Педагогиком“ Др. В. Бакића, „Педагогијом“ (у IV. дела) од С. Басаричека, „Педагогиком“ Љ. М. Протића, „Дидактиком“ Др. Д. Рајачића, Рајновим „Основама Педагогике (у преводу г. г. Марића и Вл. Стојановића). Науком о узгоју од Др. Ј. Турића, многим преводима и оригиналним радовима Др. С. Окановића, Б. Ж.

Ђурђева и др. У мојој критици ја сам све то одбијао на Терзиновој напивност. Али сада када чујем да се он назива Хербартовцем, мени није он пишта друго до ли уобразкена величина и подмукао нападник на оне, који му лепо и можда и сувише лепо и учтиво приказују његово дело. Та Т. треба да иде још у школу наших поменутих Хербартоваца, и тек онда пек се легитимира за ма икакву компарацију с поменутим нашим трудбеницима.

5. Т. приговара мени, да одбацујем све „што није по АЗБ-ци експерименталнога." Шта ли мисли под експ. педагогијом, јесте „сушта физиологија", „дечја психологија" „школска игијена", американске „педуљице." Не ћу се ни мало обазирати на мишљење што га Т. има о мени и мојој педагошкој инклинацији, прво за то што из мог приказа није могао извести ексклузивност апостолског прихваћања експ. педагогије а друго, што се и површи пратилац мојих педагошких публикација може уверити, да се моја амбиција креће између експерименталне и биолошке педагогије. То своје стајалиште изнио сам недавно у мом њиглеском раду: „What is education" (Шта је васпитање) публикован у Ст. Холовом „Педагошком Семинару" (Pedagogikal Seminary, 1911. св. за мрт.) Али се овде морам обазрети на Терзинову смелост да се упушта у ствари о којима он нема врло слабе или никакве појмове. Он вели да нема вере у т. зв. американску школу, јер она испитује децу „путем педуљица." Какво знање и детињасто чикање! Та ко вели, да је то американска школа и експ. педагогија? Те педуљице некада је употребљавао проф. Русел у својој препарандији (Вустер, Месачусец) и неколико амер. учитеља. С њима се загрејавао наш Кнежевић и неколико немачких педагога. Данас оне немају никакву научну вредност. Проф. Мојман одавна их је осудио, и на место њих пропагира са Штерном и другима експериментално испитивање ђака. То је валда читао какву мађарску критику на те цедуљице („questionary method") па хоће и он да се покаже да није мачји кашаљ, па употребљава туђе аргументе и онде где томе нема места. И онда, место да одговара на те моје приговоре, он без разлога и криво напада сасвим треће ствари, ствари које с његовим делом немају никаква посла.

Др. П. Радосављевић.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

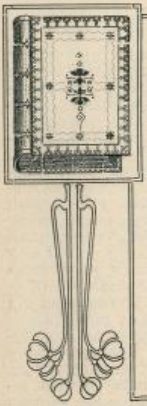
Г. др. п. Р. Радосављевић, професор у свеучилишту у Њујорку, наш многоуважени сарадник, држао је 3. фебр. о. г. предавање у Американском педагошком збору: „Кефалички индекси и интелигенција у ђака." 27. марта о. г. држаће два предавања: 1. „Историја и проблем школске антропометрије"; 2. „Мерења главе у односу према добу, полу, раси, наслеђу, даровитости и социјалним приликама". Ова предавања држаће у Њујоршкој Академији Наука, одсек Антропологија и Психологија. 21. априла о. г. држаће предавање на збору професора педагошке психологије у држави Њујорк, о „Методама и резултатима експерименталнo-педагошког рада" у Њујоршком универзитету. Редак је научењак и у далеко напреднијих народа са тако богатом спремом, вредноћом и енергијом као наш Радосављевић и можемо се поносити што у тако великом и одличном научном свету имамо Србина представника, који Србство задужује таким својим одличним радом, великом захвалношћу. У идућем броју „Шк. Гл." донећемо мишљење др. П. Радосављевића о нацрту за нову Школ. Уредбу, које је он изнео у „Србобрану."

За „Школски Гласник". Српска Женска Задруга у Ст. Футогу, претплатила је „Шк. Гласник" и ове године као и прошле године за Стану Крстић, учитељицу у Д. Нани. — Наш друг Милан Грујић, учитељ у Кулпину, шаље већ три године по 10 К у име претплате за „Шк. Гласник", дакле 2 К годишње више; за тај сувишак шаљемо ове године „Шк. Гласник" школи у Кисачу.

За алумнеум учитељ. приправница у Сомбору. Светле недеље о. г. приредиће учитељ. приправнице из Сомбора концерат у Новом Саду, у корист оснивања свога алумнеума. Држимо да би згодно било да се концерт закаже тога дана, кад се у Новом Саду одржи седница учитељског збора новосадског школског среза.

Бачка епархијска скупштина заказана је за 10. (23.) март о. г. На њој је између осталог стављен на дневни ред и Нацрт за извештај епарх. школ. одбора. Расправа о овом нацрту требала се извести још 1906. год. Но како код нас све школске ствари морају чекати дуго на своја решења, није чудо што је и овај нацрт тек сад стављен на дневни ред. Но међутим, прошла му је реч, јер како изгледа Шк. Савет ће у том правцу, који је заступљен у нацрту, прописати поступак у подношењу извештаја за све епархије, те тако ће ова тачка бити беспредметна за епарх. скупштину.

Промене у учитељству. Милан Радивојевић, учитељ у Кашфаруби, изабран је за учитеља у Срп. С. Мартону.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније израђа**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом израђа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Меҥрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради

има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. **Телефон бр. 87.**

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих ствари за намештај.

3—20

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 3 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то што је огласе више у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongric).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Напредак" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 5. У Новом Саду, 15. марта 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Доситеј Обрадовић. — О могућности систематског васпитања. — Постанак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Преглед закона о изменама и допунама школ. закона од 1904., у краљевини Србији. — Поводом Нацрта за Нову Школ. Уредбу за срп. пар. шк. у Митрополији Карловачкој. — Педагошки преглед: Светски конгрес и питање о домаћем васпитању. — Из школске самоуправе: Бачка епарх. скупштина. — Преглед књига: На ствар г. Терзину, од Др. П. Радосављевића. — Белешке. — Нове књиге.

Доситеј Обрадовић

рођ. 20. окт. 1739. † 28. марта 1811.

Српски народ чини стогодишњи спомен од смрти свог великог учитеља Доситеја. Кроз свесне народне редове, струји захвални осећај великом мислиоцу и просветитељу народном. Све просветне установе узеће на себе свечан облик, да се достојним покажу такова врсна сина свог. А Доситеј је био врло скроман, он није био човек од фраза него од дела. Он је имао топлу жељу „да наша деца и унуци бољи и паметнији буду“, и та топла жеља нашла је израза у свакој реченици његовој. Његов је правац у раду био „совет премудрога Питагора: да се к себи вратим, да у себе дођем, и да размислим, откуд сам на овај свет дошао, што сам у њему чинио, и куд мислим поћи“. И кад је с те тачке пошао први му је поклич био: „Воспитаније младости — ствар је најнужнија и најполезнија човеку на свету, будући да од ње зависи сва наша доброта или злоћа, следователно и сва срећа и несрећа, колико телесна толико и душевна; за које родитељи највише ваља да се старају, да добро воспитаније чадом својим даду.“ Добро домаће васпитање, дакле, тај постулат и садашњег напредног просветног правца, Доситеј је истакао за излазну тачку, ако се мисли доћи добру и срећи, јер „ваља се мало и усудити и почети мислити, како ће људи на сто година после нас мислити, ако нисмо ради, остати всегда у првој простоти и детињству.“ И кад би у правцу тог и осталог учења Доситејева, разгледали бар мало у прошлост шта смо учинили, да то учење Доситејево постане живо дело, једва да би смели изаћи на суд пред великог народног учитеља. Нарочито ми који прослављамо његов стогодишњи спомен.

Доситеј Обрадовић.

Светла сени великога учитеља, пред тебе долазе да се поклоне моћни и слаби, умни и ништи духом, долазе људи од науке и они неписмени, доћи ће заточници истине и правде, али ће доћи и књижници и фарисеји и они, за које ти рече „лажу, и истину светлу као сунце под ноге бацају, притворно и лицемерно за атар пишу.“

Данас је модерно доба. Стидно је не бити у општем слављењу великога учитеља, проповедника вечних истина, а није стидно на сваком кораку свом радити противно том мисаоном учењу. Стидно

је не рећи народу неколико правих истина из богате оставшине тог великана, а није стидно наводити народ да те истине данас не усвоји. Стидно је не узносити мисли, речи и дела великога народног мислиоца, а није стидно у народу радити против тих високих мисли, одабраних речи и великих дела.

Или је зар тежња за просветом нешто друго била онда, за време Доситејево, а друго данас? Или смо се зар свима покличима Доситејевих захтева већ давно одазвали, све потребе што је он истицао, давно у ред довели, те сад нешто друго требамо? Та ми нисмо још ни знатнији део његових просветних начела, не извели, него ни близо прихватили. Како ли је незгодно пала та Доситејева прослава баш у ову годину, кад ће по којем назадњаку и демагогу морати бар у потаји пренети образ кад сравни оно, што је Доситеј истицао као народну потребу, са оним својим демагошким учењем и подилажењем народу у његовој простоти и нехају за својим просвећењем ступњем!

Велики учитељу, нисмо те још ни близо разумели!

Али међу онима, који су по примеру твоме, васпитачким позивом пошли у народ, светле твоје речи као луч бољој срећи народној, светле твоја дела као узор рада у корист стварне будућности народне. Читави низови таких раденика троше се на том послу и млађи прихватају рад изнемоглих, освежавајући у раду своме велике идеје твоје и трудећи се да радом својим докажу, да је великој и дивној згради народне среће, још увек васпитање и образовање: „Камень его́же и́зверго́ша зи́ждущіи, сій бы́сть во главѣ у́гла.“ Ти ће раденици и од сад бити посиоци твојих мисли, твојих речи, твојих дела, шат при другој стогодишњици узмогну прићи на поклоњење твојој светлој сени, сви редови потоњих нараштаја, светлија образа него ми данас! **М.**

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

На почетку школског рада мало је услова за систематско васпитање. И у томе погледу школа је у много тежем положају од породице. Породица у почетку не мора водити бригу ни о чему другом, до ли са детињом оном одређеношћу, за коју ћемо рећи, да је резултат наслеђа (и ако се у овоме садржи све оно, што је од почетка живота апериципирано). Родитељи могу будним оком да прате развитак индивидуалности дечије, могу да се према појединим указаним знацима брижљиво прилагођују и поступају; у почетку су бар кадри да у потпуној превласти својој очувају индивидуу која се развија, да одрже свој утицај према утицају страних. Дете се налази у почетку школског васпитања већ у одређенијем виду, пошто се на њему већ огледа и утицај домаћег васпитања. Школски васпитач није у стању да слободно посматра индивидуалност дечију, пошто су јој манифестације већ домаћим васпитањем ограничене; није у стању да дете јасно види, пошто малиша кад у школу ступи, носи на себи резултат васпитања посталога својином његовом у кући родитељској. Кад се дакле људи са педагошком спремом лаћају васпитавања, немају пред собом истакнуто земљиште, него морају да отпочну свој посао на земљишту, које је или брижљиво обрађивано или запуштено, запарложено или посве искварено. Сваки од тих случајева налази се у сваком поједином разреду и таково градиво је прва, велика тешкоћа, која ступа пред мисленог васпитача и спремљеног на систематски рад. Хоће да ради по педагошком свом плану, но да ли му се план може односити на свако дете подједнако? Волио би да свој посао систематски изводи, но да ли допушта та велика разноликост да свако дете у ступању свом одржи свој корак? И није главно то, што је индивидуалност дечија разноликa, него што се учитељ сваког тренутка су-

дара са којом дечијом у породици стеченом и с њом негованом особином са несвесним или штетним обичајима и често мора тако да отпочне свој рад, да поруши или преобрази попеки део у садржини душе дечије. Дакле у интересу свог васпитног плана руши резултат дотадањега васпитања. Тако се увек први корак догађа баш према указаној потреби, не пак по каквом унапред утврђеном плану. И почевши од првог трепутка узајмно утичу а често и међусобну борбу воде на заједнички рад позвана два фактора: школа и породица.

Међусобни односај њихов већ је много пута испитиван, а и данас — у колико се све више опажа потреба моралног васпитања — често се спомиње. Но зато није нужно да се на то и овде осврнемо. Али ћемо да промотримо: у каквом се односају налазе њихове снаге, и уколико може школа да се ефектира. Треба да размислимо и о томе, докле може да досне школа онда, кад је породица у раду не спречава, него је оставља на саму себе или је баш умесно и потпомаже. Дакле са гледишта могућности школског васпитања, потребно је, да узмемо у обзир не само спољашње услове, породичну околину, него и унутарње услове школског васпитања, сами школски живот. Природно је, да основа увек треба да је такова, да је школа на чисто са сврхом својом, да се од почетка до краја труди да систематским радом настави васпитање, и да је у погледу ствари и лица (т. ј. опреме и учит. особља), у колико се може савршена.

Пошто постоји разлика између појединих степени школских, то ћемо и при упоређивању утицаја школе и породице на развитак детиња извесне разлике поставити. Утицај основне школе је већи и јачи, средње школе је слабији. Узрок мислим да лежи у томе што дете према степену развитка свога неједнако прима нове утицаје, према разноликој отпорној снази свог раније добивеног васпитања.

Уместо размишљања и замишљања вредило би много више, кад би, говорећи о почетцима школског васпитања, могли по индивидуалном искуству своје мишљење да рекнемо. Није немогуће, да би искуснији дошли до другог резултата, него ли овако са извесне даљине посматрајући рад основне школе, па мислим, да би школско васпитање као наставак домаћега лако могло да постане господарем над дететом. Сва душа детиња, кад у школу ступи, испуни се свим оним што је школско, а то је за њ све ново и свега опомиње, да је школа сила и да је све оно што се онде догађа, врло важно. Цео ток живота његовог управља се према школи, па и сама породица се обзире на ту промену; дужности дечије, те према испуњавању њиховом добивена похвала или укор увек су последица извесног односаја породице према школи; многа школска ситница уједно узета тако утиче на њ, да се уз тај утицај потискује навикнута породична околица, која новог чега није у стању, већ да дâ. Према природи душе дечије испочетка ствар тако стоји, да је утицај школе владајући: учитељ постаје у очима детињим најглавнијом особом, а школа најзнаменитијим местом. За време учења највише деце и код куће мисли на учитеља свог; васпитни утицај овога, морална снага што се излива из њега регулише марљивост и истрајност, све дотле, докле у појединој деци организмом и индивидуалношћу њиховом опредељене могућности допиру. Само је то питање: да ли уме учитељ да одржи авторитет свој и своје школе?

На дете, које у школу ступа, безусловно школа озбиљно утиче, но то утицање може само дотле да траје, докле се авторитет школин било из ког разлога није пољуљао. Ако се једном пољуљао, успоставити се по некад може, али увек, тешко је. Тиме се и разумети даје оно, да утицај школског васпитања, који се испочетка неограниченим чином, полако опада. Са променом разреда, ступањем ученика у коју другу школу као да би се повраћао, али га после опет брзо нестаје. Честа је појава, да је учитељ кадар да само за време часова, за време непосредног опћења одржи свој авторитет, међутим утицај му се губи за неко време заједно са одјеком школскога звона.

(Наставиће се.)

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

в) Месни школски одбор надзирава и бди да учитељ или учитељи врше све дужности свога звања по прописаној наредби, стара се да настава у случају болести и препреке учитеља не трпи никаква ушрба, у случају да није у стању томе по закону доскочити, дужан је то окр. управи надлежно да јави; дужан је потпомагати учитеља у свим целисходним тежњама му старати се да се учитељска плата уредно и потпуно и на своје време издаје.

г) Месни школски одбор стара се споразумно са учитељем у смислу прописа главне управе о доброј дисциплини школске деце.

д) Месни школски одбор може различите струке старања и надзора око школе поверити појединим члановима својим, тако материјалну или школску страну школе своме једноме члану као школском старатељу, струку здравствену своме члану лекару и т. д. који реферују школском одбору о своме раду — и чине у пређним случајевима у повереној им грани нужна расположења на своју одговорност и питу у важнијим случајевима за то накнадно одобрење од школског одбора.

§ 244. Месни школски одбор одговоран је за своју радњу месној школско-црквеној скупштини.

§ 245. У школским општинама са три учитеља бира општина једнога за месногa школ. управитеља, а где је више но три учитеља, бирају учитељи тројицу које општини кандидују, а општина бира месногa управитеља од те предложене тројице.

Месни управитељ управља све унутарње односе срб. нар. школа, бди са осталим учитељима да се законом прописана настава у означено време и у означеном опсегу предаје, да се у школи добра дисциплина одржава, у то име држи са учитељима зборове, у којима се саветује о свим унутарњим потребама своје школе, по подробном упутству главне управе срб. нар. школа.

§ 246. Све општине у опсегу школска среза са три или мање учитеља стоје у дидактичном и педагошком погледу под управом једног школског среског назорника. Среског школског надзорника бирају учитељи тога среза под председништвом окружног школског референта између учитеља тога среза на три године дана.

Дужности ових надзорника означиће главна управа срб. нар. школа.

Срески школски надзорник добија 2 ф. из школске благајне сваке школске општине, 50 ф. из епархијалног школског фонда и слободан подвоз од општина.

§ 247. Епархијални школски одбор састоји се из: 15 чланова и то из епархијског школског референта 4 учитеља и 10 осталих чланова.

§ 248. Епархијског школског референта бира сабор, а остале чланове бира епархијска скупштина за време, на које је и сама изабрана. Чланови врше дужност бесплатно и примају дневницу од 3 ф. и путни трошак из епархијског фонда.

§ 249. Сабор бира за архидијецезу једнога, за бачку и будимску дијецезу једнога, за темишварску и вршачку дијецезу једнога, за пакрачку и горњо-карловачку једнога епархијалнога референта.

§ 250. Плата је епархијалног референта 1200 ф. годишње 200 ф. у име стана, потребни путни трошкови, петогодишња повишица од 100 ф. и после тридесет година службе пуна пензија,

§ 251. Епархијални школски савет бира сам себи председника и држи своје састанке сваки два месеца у једанпут за свагда означени дан, на сазив свога председника или када то трећина чланова захтева.

§ 252. У делокруг епархијалног школског одбора спада:

1. Стара се, води надзор и управу на српским нар. основним школама у своме подручју.

2. Одобрава избор и именује учитеље у појединим школ. општинама по пропису.

3. Прима извештаје месних српских надзорника школског одбора и епархијалног референта школског о стању срб. нар. основних школа у своме округу и већа о њима.

4. Одобрава подизање нових школских задања, решава о споровима међу учитељима и школским општинама у II. инстанцији, одобрава од општина издате школ. фасије и уговоре.

5. Подноси епархијалној скупштини и

главној управи годишњи извештај о унутарњем и економном стању срб. нар. основних школа свога округа.

6. Извршује све наредбе тичуће се срб. нар. школа, издане јој од главне управе срб. нар. школа и бди да се исте извршују у свим школ. општинама.

Поближе опредељење овога делокруга одређује нар. школски савет као главна управа срб. нар. школа особитом инструкцијом.

§ 253. Епархијални школски одбор одговоран је за своју радњу епархијалној скупштини.

§ 254. Народно — школски савет као главна школска управа састоји се из следећих чланова:

1. Главног школског референта.

2. Управитеља сомборског учитељишта и управитеља карловачке богословије.

3. Од сваког патроната гимназије карловачке и новосадске по један од патроната изабрани члан.

5. Из шест чланова, које срб. нар. сабор изабере.

5. Из нар. секретара као бележника.

§ 255. Главног школског референта бира срб. нар. сабор. Плата је главног референта 2000 ф. год. 300. ф. у име стана и потребни путни трошак, десетогодишња повишица од 150 ф. и после 30 година службе пуна пензија.

§ 256. Остали чланови савета обављаће своју дужност бесплатно, но ако нису из места оно са правом на дневнице и подвоз по мери саборских чланова.

§ 257. Народно — школски је савет народна управа и надзор оних виших учевних и просветних завода који примају подпору из срб. нар. фондова.

§ 258. Народно школски просветни савет бира себи свога председника и држи своје седнице по потреби, било на сазив председника или тројице својих чланова

§ 259. У делокруг народно — просветног сабора спада:

а) Главни надзор над свим срб. нар. основним школама, над учитељским школама над гимназијама и богословијама у смотрењу наставе и образовања.

б) Стално намештење, кретање и отпуштање, стављање у мир свију учитеља на горе напоменутим народним заводима.

в) главни надзор над имањем школа, руковањем му, над званичним приходом учитеља.

г) Дозвољава устројење школа, издаје планове за школ. зданја и заједницу и деобу школ. општина.

д) Надаје општи учевни план, који уређује градиво наставе за сваки степен и време које се има обратити на изучавање које науке.

е) Стара се да се напишу потребне школске књиге и означава учевна средства и стара се о најцелисходнијој набави им. Раздаје школским законом уведене стипендије.

ж) Решава у свима призивима у школским стварима као друга односна трећа инстанција.

з) Даје школе преко глав. школ. референта повремено прегледати.

и) Издаје све наредбе односеће се на унутарњи и економни односај срб. нар. школа. Саставља и подноси срб. нар. сабору годишњи извештај о стању свију народних школа.

ј) Саставља целокупни буџет и подноси га срб. нар. сабору на одобрење.

§ 260. Народно школски савет као и врховни школски референт одговорни су сабору за своје деланье.

§ 261. Професори богословља, главни и епархијални референти примају своје плате и мировине из клир. школ. фонда.

§ 262. Када опредељена овог школског закона ступе у живот, престају сва на школе и школске власти односећа се опредељења саборских закључака од год. 1865. потврђених рескриптом од 10 авг. 1868.

(Настављаће се)

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА У ЗАКОНУ О НАРОДНИМ ШКОЛАМА ОД 14. АПРИЛА 1904. ГОДИНЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ.

Кад може од попа бити окружни и срески старешина поповима; кад може од среских писара бити старешина писарима — капетан —; кад може од поштара бити старешина поштарима; кад може од порезника порезницима; кад може од професора професорима и т. д., — онда зашто да од стручних учитеља не може бити стручним учитељима, као што је и био овај последњи школски надзор.

Ми смо мишљења да се овај последњи школски надзор врати законом и да се тај

посао поверн учитељима с тим, да учитељи сваког просветног округа бирају сами надзорника, кога би министар само утврдио; јер такав јевтин надзор од учитеља пружа државн више могућности да поштено плати своје учитеље.

Не дати учитељима тај надзор, тај једини ананзман у тој струци значи њн отворено противу угледа целога реда учитељског, а убијати некоме углед и одузимати му све почасти у друштву и иначе, то значи убијати у њему и последњи атом патриотизма. Кад данас и учитељи просвећене Немачке траже надзор од учитеља, онда предухитримо Немце бар у том погледу.

IV. **Учитељска служба у цркви.** — Учитељ мора да ради шест дана недељно у школској загушљивој учионици, где смрди и распада се органска материја од мокрих и пресних опанака сеоске деце, како школска прашина и све остало утиче на учитељско здравље, то је већ познато и нама и нашим лекарима, који врло често дају учитељима поштеде од рада.

И, када учитељ шест дана мора предавати ђацима „живим говором," предајући ђацима и повећи број песама црквених и световних, онда је право и Богу драго да и учитељ бар седмога дана одмори своје говорне органе и своје трошне груди, а не да одслужи тежу половину дужности у цркви.

Некада се учило у основној школи само читати, писати и Богу се молити, те је онда и могао учитељ служити са попом у цркви, али је данас дух времена потпуно толико предмета учитељу на леђа, да му је апсолутно немогуће да више врши и клисарске дужности у цркви, што данашњег учитеља (модерног) и понижава. Треба учитеље поштедети једне овакве туђе дужности, па би лекари много мање давали учитељима поштеде од школе, а не, као данас, просветна управа крије лекаре што дају учитељима боловање.

Учитељима је доста што раде наставничке и управитељске послове (тако рећи) бесплатно, доста им је што ће сутра, као војници окренути прса непријатељском куршуму; доста им је што од своје платице издржавају војне вежбе, што поп све не мора, те према томе и Богу би било криво кад би се и даље учитељ гонио да врши клисарске дужности у цркви. И учитељ је родитељ, те је и њему потребно да бар седми дан посвети својој породици и да обиђе културне установе, којима је учитељ душа на селу.

Сви разлози данашњега духа времена императивно налажу, да учитељи од сада имају оне дужности према цркви, које имају и наставници осталих нижих и виших школа.

V. **Учитељска сталност у једном месту.** — Ни једном реду чиновничком није потребна толико сталност у једном месту службовања, као што је потребно учитељу, чија се вредност има ценити по томе, кад му се створи могућност за рад, колико је за 15—20 година (боравећи у једном месту) могао крепути културни напредак у својој општини на селу.

Учитељ у маси нашега сеоскога народа има тешке и узвишене задатке, задатке које нема ни један учитељ које друге државе, а о тим задацима нећемо овде ни говорити, јер би се о томе могле читаве књиге писати.

Доста је напоменути само то, да је учитељу сеоском немогуће радити савесно у школи, подизати у селу Зем. Задруге, Сеоске Читаонице Стрељ. Дружине, Продужне Школе, Културну Лигу и т. д. Ако његова сталност стоји у руци каквога кмета, посланика и Министра.

Ако збиља хоћемо сеоски народ да је писмен, да је моралан и да је културан, онда морамо законом прецизирати сталност учитељску. Стога смо мишљења (придружујући се овогодишњој учитељској резолуцији), да се казна премештајем укине, а да се учитељ може преместити од стране министра само онда, ако би учитељ био осуђен од судова за бешчасна дела до три месеца, ако их је учинио у месту службовања.

Учитељицу и учитеља, кад су у браку, да не може министар ни у ком случају раздвојити.

Кад је већ законом заведен конкурс за места (и учитељ плати држави два пута таксу за место) онда је апсурд да неко може из политичког ћефа отерати учитеља из места добивеног конкурсом, а у коме је учитељ тек отпочео рад на култури народној.

Ми смело тврдимо, да нема неморалнијег дела на врху просветне управе, него кад неко од Министара растави мужа и жену, учитеља и учитељицу. Није ли то копање јаме једноме браку и једној породици и једној нашој просвети?

VI. Члан 86-ти зак. о нар. школама остављено је толико слободе Министру, да су појединим министри почели расписима да закрајују учитељима и оно, на шта им је Земаљски Устав дао право, као и оно на шта су им специјални закони, као слободним грађанима дали право.

Од свију расписа треба напоменути само један, којим се забрањује учитељима да уче ђаке за пријемни испит, а то се допушта нестручним ђацима — гимназистима?!!

Дужности и права учитељска је тачно прецизирао закон, те стога овај члан закона треба да се измени у духу нашега доба и практичног живота у њему.

Пошто је наша компетенција за решавање ових питања народне школе (јер се овде предлаже чисто спољашње уређење наших школа): пошто ми ништа више овим не тражимо, до оно што и наше учитељство тражи; и, пошто мислимо да смо овим напред наведеним мотивацијама довољно обавестили Нар. Скупштину, то немамо част поднети Скупштини формалан закон о изменама и допунама у закону о нар. школама, а који гласи:

Закон о изменама и допунама у закону о народним школама (од 14—IV—1904. г.)

Чл. I. Нов чл. 13-ти да гласи овако:

Школе по селима и варошицама подиже и издржава сваки округ, а по варошима саме вароши, како овај закон прописује.

Круг школске општине одређује Министар просвете.

Свако село или засеок мора се прикључити оној школи, која му је најближа.

Школа носи име по месту у коме је.

Чл. II. Нов. чл. 14-ти да гласи овако:

За подизање и издржавање школа установљава се „специјални округни школски прирез," који ће се састојати из буџета појединих школа по селима и варошицама дотичног округа. Овај прирез неће падати на варошке општине.

Одобрени школски прирез (од стране Окр. Шк. Одбора) постаје извршан сваког 15. јануара, а разрез истога дужни су порески органи извршити до 15 фебруара.

Буџет сваке основне школе мора обухватити ове главније позиције:

1. Да школа откупи довољно земљишта за школско двориште и ђачко игралиште, а по селима и варошицама још по 1. ектар земље за извођење практичних пољопривредних радова са ђацима основне и продужне школе. Производи са тога земљишта припадају наставницима.

Процену земљишта вршиће Окружни Шк. Одбор, чија је пресуда одмах извршна.

2. Да се уносе довољне суме за зидање школе и свега што је са њоме у вези (како парећују правила о грађењу школа од 18—III—1881. год, бр. 1360.), као и суме за оправке и одржавање свих школских зграда и ограда у добром стању.

3. Да се уносе довољне суме за зидање школе (и свега осталога) и ономе селу или засеоку, које жели (због зимских непогода над ђацима) да се оцени од дотичне школе.

4. Да се уносе довољне суме за намештај и учила по правилима реченим у 2-ој тачци овога члана, као и довољне суме за све уџбенике ученицима дотичне школе.

5. Да се уносе довољне суме на огрев школе, служитеља и наставника, где има стана у школи. Огрев се набавља у почетку године за целу годину.

6. Да се уносе довољне суме за школске служитеље, којима плата на селу не сме бити мања од 35 дин., ни већа од 50 дин.

7. Да се уносе довољне суме за дечија забавишта, ако их има, као и за одржавање свих културних установа и свега што служи напретку просвете и културе у опште.

8. Да се уносе станарине и ових наставника, који су на боловању или осуству.

Буџете састављају по ов. закону управитељи школа са месним одборима, а на случај да Окр. Одбор не одобри, онда ће решити спор Министар просвете.

(Наставиће се.)

Поводом Нацрта Уредбе

за срп. пр. вер. школе у Митрополији Карловачкој.

1. Ми Срби из Хрватске и Угарске одавна јењамо са нашим аутономним школама. Немарни конзервативизам толико се зацарио,

да би етнолошки психолог зацијело рекао да потичемо од каквих затупаних старих Кинеза. Сјећам се једног врло живог разговора са нашим познатим библиографом, протом Димитријем Руварцем из Ср. Карловаца. Све што је добро и велико учинио какав човек, он му одмах поприче српско поријекло. И ако је то можда претјерана психолошка фигура, факат је да постоји врло слаб однос између познате велике латентне диспозиције нашег српског и хрватског племена и нашег актуелног свакиданьег рада. Јест, слаби смо мајстори да ту природену силу претворимо у кинетику. Та слаба страна наше народне психе огледа се особито у извањању баш оних ситних посала, без којих се не може ни замислити велико народно дело.

2. Није ми овде намера да даље анализирам ову страну нашег опћег народног бића. Хтео сам само да истакнем једну врло лошу, некултурну навику Срба и Хрвата, навику, које се морамо што пре и што озбиљније отрести, ако смо поле ради да нас буџица модерне борбе за опстанак не однесе у вртлог који је уништио силесију индивидуа, малих и некада великих и славних нација. Јест, треба се спремити на све непогоде.

И један од најелементнијих услова за такво обезбјеђење јесте познавање одређене мете, фиксирање извесног идеала и настојање да се поће ка томе циљу. Ти циљеви, наравно, могу бити индивидуални, друштвени и национални. Путеви за те циљеве још су многобројнији. Већ према провинцијалном, вјерском политичком убјеђењу ти се путеви могу мијењати. Примјера ради, социјалиста ће упријети прстом на свој друм, радикал на свој, либерал на свој, самосталац на свој. Сви они могу радити по својој увиђавности, али има један пут, који их све уједињава. Тај пут јесте ход у школу. — Народно основно и више школовање, или како се то идеално каже: васпитање и образовање. Ако се разилазимо по политичким начелима и дјелима, у школи и у цркви треба ли би барем да смо једно. Велим *требали*, јер нажалост и ту нас мора наша народна куга: раздор и вјечита свађа. У овај пар оставићемо српску цркву и њезине модерне невоље. Шта је са Српском Школом?

3. Ко поле познаје историју српске правосл. вјероисповједне школе у митрополији карловачкој допустиће да смо силно времена утукли, поред дивних прилика њезиних младићких дана. Онај наш познати нехај, она апатија напрама унутрашњем и спољашњем уређењу њезином, она анархија у нашем сопственом аутономном просвјетном тијелу, онај моментани кукавичлук у поштовању и љубави наших рођених просвјетних права — све то бјеше узрок оних многобројних и дуготрајних просвјетних банкротстава. Дођуше ту и тамо јављало се по гдјекоји великн и одушевљени српски школник (др. Ђ. Натошевић, Ник. Вукићевић, прота Беговић), који су озбиљно настојали, да руду наших просвјетних кола управе на прави пут. Но то је мање више било изоловано лично пожртвовање и емоционално есконтовање, које се послије истурило у врло несавремену педагошку навику. И ако се овдје и онђе опажао интензиван просвјетни рад, ипак то није могло, дуго трајати. Великог центра није скоро никад било, т. ј. великог научног, модерног и за реалност удешеног плана срп. прав. вјеросп. школа није имала.

4. Предамном је најновији „Нацрт Уредбе за срп. прав. вјеросп. школе у митрополији карловачкој". Искрено речено — то је за мене, заиста, врло велико пријатно педагошко изненађење. Незнам ко га је саставио, или тај човјек или ти људи мора да су 1. добро опипали пулс наше вјер. школе и народног просвјећивања, 2. они су добро познати са школским и просвјетним приликама народа, у којима се Срби крећу; 3. они су потпуно фамилијарни са најмодернијим постулатима народног просвјећивања и школовања, основаним на народној и експерименталној педагогији, школској и народној хигијени, психологији народа и индивидуалног људског живота. И онај који би имао образа да нападне овај смишљени и научни педагошки план школовања за данашње наше прилике или је незналица или пуст и покварен на рачун опћег националног добра. Нисам досад чуо да се ико противио том „нацрту", али по једном приватном писму, чујем да се вели, како се овај „Нацрт" ни мало не разликује од старог „Нацрта" у погледу на главни циљ. То може бити сушта истина. И ја сам у то не сумњам, као што не сумњам ни у то, да је циљ свих трију наших народних религија један те исти. Али, разлика између ова два

напрта лежи баш у мотивисању главних и споредних циљева. И то мотивисање у новом „Нацрту“, запета је на моderној, педагошкој висини. Велим „педагошко-научној“, јер данас има много „модерних“ школа, које се оснивају на свему, само не на научној педагогији.

Примјера ради слободна школа једнога Толстоја (не „слободна школа“ нашег великог педагога Даворина Трстењака), некоје екстремне практичне америкапске школе, гдје се све сваћа на рад с руком и стицање новца, некоје социјалистичке народне школе, на основи једноспасавајуће стварности á la Пелагић и т. д. — све те школе поред свих њихових можда добрих страна, не могу се узети за углед, барем не за наше прилике.

Нов „Нацрт“ далеко је од свих ових тенденција: његова педагошка алтитуда креће се између српских народних потреба и најмодернијих постулата индивидуалне научне педагогије, као што се то огледа у Мањајмском школском систему, модерним забавиштима и модерним школским реформама. Разлика између новог и старог нацрта баш и лежи у овим „споредним“ стварима. Није довољно само истаћи идеал: да ли је то пусто мапшање или интелигентно схваћање. Идеал старог „Нацрта“ је више идеал етичког мотива. Идеал новог „Нацрта“ је у суштини такође етички, али са *plus* поближим нагомилењем социјалног, хигијенског, нацијоналног, и стручно педагошког фактора.

(Наставиће се)

Педагошки преглед.

Светски конгрес и питање о домаћем васпитању. Трећи светски конгрес о домаћем васпитању одржан је у Бриселу, од 21—25. августа 1910. год. Са свих страна света послато је било до 100 извештаја, који су унапред одштампани и разаслати члановима да их прочуне, јер се због кратког времена на конгресу не могу читати. На конгресу је било око 300 чланова из Европе, Америке, Азије и Аустралије и дворишне у једном од павиљона светске изложбе приказивале су живу слику и одјекивале звуцима разних језика и наречја за време конгреских седница. Тезиси појединих извештаја прочитавани су и пресуђивани, састављене су резолуције, које су затим биле примане и утврђиване општим скупом.

Васпитање детета мора се почети у породици одмах првих дана његовог живота и од домаћег васпитања зависи често детиње здравље, његов умни и нравствени развитак, с тога питања тог васпитања и занимају у садање доба тако јако сво друштво. Место тога, што би се трошила снага и време на исправку недостатака тога васпитања, разумније би било правилним његовим уређењем предупредити те недостатке и својевремено пратећи породици у помоћ, како у њеном старању око деце до школског доба, тако и за време док деца походе школу, која без суделовања породице не може успешно извршити своју високу задаћу.

Извештаји на конгресу тицали се разних страна у томе васпитању и били су подељени на о с а м секција.

У прву секцију ушли су извештаји о изучавању дечје природе, о заинтересованју предавачког особља за изучавање експерименталне психологије, о родитељским вечерима и т. д.

Друга секција занимала се значајем игара и читања за децу, сурадњом породице у нравственом и грађанском васпитању наравштаја што прирашћује, религиозног и естетског образовања и т. д. Обе секције дошле су до сагласности, да је потреба утицати на родитеље, имајући на уму ону народну: „Ивер не пада далеко од кладе.“ Извештаји из Североамеричких сједињених држава, упознали су присутне с читавим низом разних установа, створених у корист спровађања у породицу здравих појмова о васпитању деце и за узајамни рад породице и школе. Необавештена породица обара оно, што створи школа, а с друге стране и родитељска љубав неправилно схваћена, смета а не сарађује у обради карактера дечјег, тог главног услова среће у њиховој будућем животу.

У трећој секцији, осим питања о храни, оделу, стану дечјем и првом занимању, извештаји су се тицали васпитне задаће у првим годинама његова живота, осећаја одговорности за своје поступке у слободном избору између добра и зла. Са трећом годином живота, држи се да је могуће васпитати дете с тим појмовима, полако, али чврсто и истрајно настојати у томе, развијајући његову уобразиљу и личну иницијативу, по не тражећи још оно, што се тражи од одраслих људи. Ауторка једног извештаја Miss M. Mihlan, указује на то, што живљење детиње у задружној породици, не утиче на развитак личне иницијативе, која се силно развија

у борби за одржањем и често добре матере и учитељи сметају, а не помажу његову умном развитку, лебдећи над њим нежним старањем и не дајући му прилике да он сам што почне на своју руку. Из таког топлог затишја дете улази у свет волшебних бајака, старајући се да се овим или оним путем искобеља из тога, јер природа детиња тражи делатности.

Много је било говора о потреби бољег избора и боље спреме домаћих васпитачица, као најближих помоћница породици. У многим земљама постоје заводи, у којима се младе девојке поучавају правилном опхођењу с децом, не само теоретски, но и практички, у чувалиштима и забавиштима.

Занимљиво је било предавање у тој секцији о једној школи у Балтимору, како мисли о домаћем васпитању здраве деце, која из ма којег узрока не могу полазити школу. Место домаћега учитеља, који скупо стаје, око детета треба да је особа која зна само основна знања из енглеског језика, све остало би добило дете од школе, која руководи дете у учењу. Школа сваке недеље шиље подробна упутства, како се дете има држати сваког дана; израђени радови исправљају му се у школи, затим му се задају радње и таким начином способно дете не би требало време, које оно често у школи бадавадишући проводи, а већина слабо дете имало би прилику да темељније прими предмете.

(Свршиће се).

Из школске самоуправе.

Бачка епархијска скупштина, одржана је у четвртак 10. (23.) марта о. г. у Новом Саду. Њој је главни задатак био, сугерирани страначки терор т. зв. радикалне странке, да протестује против нацрта за нову Школ. Уредбу. Но господа која у тим протестима траже фластер својим страначким недаћама, нису се баш најбоље провела на скупштини. Већина њихових присталица, који су неупућени у саму ствар и не знају колико је истина у свима оним измишљотинама и неистинама, које та господа шире у народ, та већина ратарског света, кад је чула како други људи тумаче потребу установа, што су предвиђене у нацрту, била је у великој незнаности, у толико више, што је видела, да и људи који су истакнути јаче у тој странци, не могу да оборе стварну вредност оних предлога, који су у нацрту изнесени. Они то нису ни покушавали, него су напротив хвалили онај део нацрта, који се тиче просветних установа, али су одмах покушавали да и ту своју хвалу пониште, истичући материјалне потребе, које би требале за увођење нових установа у наш школски живот. Међутим да је то све ширено у необавештен свет и да се шири, једино из себичних страначких интереса, види се већ по томе, што је позната ствар, да је и митрополијски учит. збор, а и Шк. Савет чинио измене у тим предлозима и неке су ставке изостављене баш од тих, које ти страначки ожучени људи сматрају као своје главно оружје и велико уздање за своју рехабилитацију. Они то знају, па опет неће да кажу својим присталицама праву истину, већ их заводе. Они знају и знали су, да сваки нацрт закона пролази кроз више редакција док дође до санкционисања. Они знају, да је онај који ствара нацрт, дужан дошети у њему све оно, што као најбоље и најпотребније познаје у оквиру тога материјала. Они све то знају, али њима треба незнање простог света да га експлоатишу, а за то се по њихову моралу не морају бирати средства. О часности оваког поступка не може се с тим страначким диктаторима говорити, јер то стоји у очитој опреци са њиховим становиштем у овом питању. Али да они сами међусобом виде и знају с каквим рачуном предузимају једну недостојну акцију против опште народне просвећености, то је јасно рекао онај њихов члан, који је поред похвале просветних захтева у нацрту, замерио му што не тражи потпуно отцепљење од цркве, јер би тада и он био за тај нацрт па ма дошао у опреку са целом странком. Овако је по свој прилици дошао у опреку, само са главнијим прирећивачима ове пљаве акције, којима ни једна реч не вреда у нацрту, јер га нису они предложили.

Ток скупштине имао је овим редом: Дневни ред, установљен од адм. одбора измењен је, јер је требало после верификације као први предмет ставити предлог да се протестује против нацрта за нову Шк. Уредбу. Овај предлог поднео је др. Бранко Вујић, и образложио га је колико је знао и могао то учинити обичним фразама, што спадају у сокачку журналистику. Ни сам прочитани предлог није имао стварних мотивација, нити је имао смелости, а свакојако ни разумевања

саме ствари, да је могао нешто конкретније изнети пред скупштину, против главних начела на којима се оснива сам нацрт Шк. Уредбе.

Против овог предлога говорио је Љ. Лотић, епарх. школ. референт и у своме излагању потпуно доказао неоснованост таког држања према нацрту за нову Шк. Уредбу. Његово разлагање било је прави и истинити израз душе Србина и родољуба, који појми значај онога успеха по народну просвећеност, који би се постигао уважањем оваког реда у нашој народној школи и просвети.

После Лотића говорио је против предлога за протест Ђ. Михајловић, упоредивши рад и тежње наших народних првака пре 40 година са тежњама истакнутим у овом нацрту, затим је упоредио рад и становиште садашње радикалне странке у Србији, у питању просвете и у питању баш овога нацрта, а после тога је истакао несмисао тога предлога у толико више, што су баш ти људи, који подносе тај предлог годинама заступали то становиште, које је у нацрту заступљено и што су у своме страначком органу „Застави", писали одушевљено и енергично у корист тих начела, која сад овај нацрт заступа, а против чега они сад предлажу протест. Михајловић се придружио Лотићеву предлогу који гласи овако:

„Обзиром на то, што је Нацрт за Школску Уредбу већином израђен у духу, у којем су школе и друге просветне установе у напреднијим народима уређене, па иако се ко с истим не слаже, ипак се не може одрећи добра воља и искреност намере онима, који су га градили; обзиром на даље на то, што је и Митрополијска Учитељска скупштина тај Нацрт знатно поменила, па се и онако измењен нацрт тај има сматрати само као информативан предлог нашим врховним автономним телима, а који уз то не садржи у себи ништа противнародног; обзиром још и на то, што се овај Нацрт налази у претресању код вел. Школског Савета и Саборског Одбора, а која нам тела у сваком погледу дају потпуно јемство, а тако и вис. Народно-Црквени Сабор са већином својом, да ће како тај Нацрт, тако исто сви други Нацрти за остале автономне уредбе бити добро урађени, предлажем, да се предлог г. дра Бранка Вујића у целини одбије а усвоји овај мој предлог и донесе овако решење:

Ова Епарх. Скупштина, потпуно уверена у искрено родољубље, добро познавање нашега народа и његових потреба и у одличну спрему и искуство како чланова вел. Школског Савета и Саборског Одбора, тако и чланова Српског Народног Црквеног Сабора у већини његовој, да ће како нову Школску Уредбу, тако исто и све друге автономне уредбе и умети и знати тако урадити, како то захтева и напредно тешко време, које је много беде и невоље нашему народу донело, а и стари традиционални дух нашег Српства и прославља и то урадити све на корист нашега народа у просветном и сваком другом правцу народног живота његова, — с потпуним поверењем гледа у тај автономни законодавни рад и изводом из записника свога о овом решењу извештава вел. Саборски Одбор, Школски Савет и Народни Црквени Сабор о овом своме поверењу."

За предлог да се протестује говорио је др. Живко Продановић, лечник из Сентомаша и др. Јован Мапојловић, адвокат из Суботице. Др. Продановић био је бар толико искрен, да је признао нацрту у просветним погледима напредно становиште, корисно по народну просвећеност, а кад је већ то признао разуме се по себи, да је обарањем другог дела нацрта, који говори о средствима за спровађање тих напредних и корисних установа, донако самим собом у контрадикцију. Др. Мапојловић пошто није могао улазити, јер не разуме, у битност саме просветне основе, покушао је мало адвокатски да заступа предлог за протест, износећи учитељске тражбине као дечје захтеве и приказујући ствар као неозбиљну. Он није водио рачуна о мишљењу свога предговорника и једномишљеника Продановића, и тако место да је постигао у слушаоца утисак, да је нацрт неозбиљна ствар, постигао је обратно, а то је, да се приказао сам као неозбиљан. Ми се другом чему нисмо ни надали. Али смо бар држали да ће који школски човек из тог круга устати да заузме неко становиште у том питању, али од тога не би ништа. Од школских људи били су ту присутни: Божидар Борђошки и Душан Темерински, проф. учитељске школе, Срдан Увалић, Милан Настић, Душан Пејић, Сава Лудајић и Лаза Димић, учитељи и чланови епарх. шк. одбора, осим њих: Душан Гуцуња и Милорад

Борђошки, и ниједан не устаде да каже шта не ваља у нацрту. Неки од њих као н. пр. Сава Лудајић, Душан Пејић и Милорад Борђошки, суделовали су у претресу тога нацрта на митрополијском учитељском збору и пристајали на прављу редакцију нацрта или на измене, како је где збор усвајао. Према томе пристали су и на опаку измењену редакцију, каква је поднета Шк. Савету. Питање је каква их доследност руководи у држању према овом нацрту.

Изгледа да је то једино страначка дисциплина. Али питање је сме ли се прави, свестан учитељ подврћи у оваким питањима дисциплини једне странке, па ма она била и много друкчијег калибра, него што је то садања т. зв. радикална странка. Јер од некадање праве радикалне странке, која се била сва заложила за оваке напредне просветне идеје, какве су у нацрту, ето дочекасмо да видимо како она сама у својим идејама врши самоубиство и проповеда против својих идеја рат до уништења.

Какве су побуде тим појавама? И кад се у њихово оправдање не могу још никад да изнесу прави, стварни разлози, каквим се именом могу назвати таке појаве?

У такву претпоставку, по свој прилици, дошли су и они чланови епарх. скупштине, који пису дубље у ствар посвећени и кад су осим онога, што им је већ месецима дневно натуривано, као неко јавно мишљење, чули овде на изворy, да то није тако, разумљиво је да им се на лицу читала неодлучност, а да та неодлучност не би била кобна по предлог за протест, настојали су неки, који су посвећени у страначку задаћу тих протеста против нацрта, да се прекине расправа и да се гласа, јер тако је онемогућено да се народу каже још која реч о истинским побудама, које крећу приређиваче тих предлога за протест.

Тако је већина гласала за предлог да се протестује, а међу том већином били су и напред поменути професори и учитељи.

Како они просвету замишљају и каквој они просвећености служе, било би занимљиво знати, али на то питање нисмо добили одговора (а тамо му је право место било) и ако је Лотић ставио у том смислу једно питање.

Ово гласање, а не питање о нацрту, била је, како се видело, главна ствар и кад се ма и тако јадно постигло нешто гласањем, спасено је царство. Да, дивног ли царства којем се темељи трошутно љуљају, а трошутно учвршћују на песку од данас до сутра!

Међу осталим предметима дневног реда, који су се тицали школе, решено је да се у корист спажења епарх. школ. фонда јача акција поводе, што је Љ. Лотић, епарх. шк. референт почео одмах, те тог и идућих дана задобио за чланове фонда око 30 прилагача.

Из тог епарх. шк. фонда предузмљено је на скупштини, за одржање школе у Кисачу 400 К, док се не реши у току ове године о сталној припомоћи тој школи. Исто тако прихваћен је рад Љ. Лотића на одржању школе у Гложан-Чебу.

Усвојен је предлог адм. одбора да се умоли сабор, да повуче своју одлуку, којом украћује припомоћи вишим девојачким школама у Сомбору и у Новом Саду.

За чланове епарх. шк. одбора на два упражњена места изабрани су Милан Тосин и М. Клинин.

Предлог да се члановима тога одсека у будуће дају дневнице, није усвојен. За тај предлог гласао је један једини члан скупштине и то заступник тога предлога К. Брадваровић. И ту се види шта вреди страначка дисциплина кад је у питању повчани издатак, нарочито у такој страници која таким средствима подилази необавештеном свету против оних, који неће да се владају по њеној корану.

Међу члановима тог епарх. шк. одбора има као што напред рекосмо и више учитеља, те се и њих тицало, да ли ће се изгласати исплаћивање дневница. И како бедно профоше при расправи о томе. Један члан с правом им пребаци неисправност кад сад траже дневнице, а јутрос при расправљању о протесту против нацрта за Шк. Уредбу, гласају с онима, који су противни издатцима за просвету и за побољшање учитељских плата.

Тако то бива, кад се не пази ко смо, шта смо, скиме смо и за чега смо. Али та господа морају имати на уму да су они врло незнатан део учитељства и да осим њих има нас још више стотина учитеља и да сво то учитељство пази и чува свој углед и није заслужило, да углед учитељства у опште, страда пред необавештеним светом, због њих

неколицине, који то све попесу кући као свој „тал," који су добили на епарх. скупштини за верно држање уз страначку пор дисциплину, а по цену срамоте свога учитељског угледа.

Преглед књига.

НА СТВАР Г. ТЕРЗИНУ.

6. Да се види какав је Т. у критичком мегдану ево још неколико примера. Помиње песлогу експерименталиста, Лаја и Мојмана. И помислите како он свађа ту песлогу. Т. вели, да „чим поче Лај да срећује неку систему, а он брзо поклизнуо у т. зв. омраженн Хербартизам и од једном се позавадише" (т. ј. Лај и Мојман). Бива Лај Хербартовац! Та Терзину, Ви нисте или прочитали или проучили ни Лаја ни Мојмана. Из њихових радова могли сте се уверити да су обојица велики начелни непријатељи Хербартоваца, особито Лај, чија су дела пуна агресивног сарказма и на Хербарта и на Цилера и на Рајна и на све који иду за њима. Лај никада није „поклизнуо" у Хербартизам. Из 1. броја „Zeitschrift für die experimentelle Pädagogik, etc." могли сте се прво на бело уверити да је Мојман раскрстио с Лајем само због тога, што су га критичари (Dr. Cordens) назвали плагијатором. Лај се није могао стварно оправдати и Мојман као научни ритер прекида сваку везу са човеком, ког Терзин сада трпа у Хербартизам.

7. Још један пример како је Терзинов „критички" одговор спао на ниске гране. Уместо да одговара на приговоре што сам изнео, он хоће да поништи мој рад. Помиње како један мађарски лист не верује у исправност мојих испитивања, а то не зато, што се тај Мађар уверио из свог сопственог проучавања, већ што се моји резултати не поклапају са резултатима другог аутора, чије име Т. и не спомиње (можда је тај Мађар какав хербартовски полетарац и срећивач à la Терзин). У првом реду мени је непознат један рад, који би се могао сравнити са методом и материјалом мојих експеримената, изузев Ебингхауса и Др. Вебера. Вебер је чинио исте експерименте као и ја, па је нашао да су моји резултати исправни. На рецимо да моје резултате нису могли други потврдити. Зар узрок не може лежати у нечем другом, рецимо у индивидуалним диспозицијама за ову или ону врсту рада напаметног учења. И онда, ако се експерименталіете не могу сложити, како ће се тек моћи сложити пуки шпекулативни педагози (рецимо Хербартовци Терзинова кроја и соја), који се у својој полемици боре пуким доскочицима, хватањем за реч. И онда, кад Т. тако марно прати страни рад на пед. пољу, зашто не извештава нашу, педаг. журналистику о најновијим стварима. Та учитељи би му врло захвални били, јер су им „Ш. Лист" и „Школ. Гласник" једине библиотеке. Не, из свог педагошког Терзиновог рада видим да није кадар ни схватити што чита из области експерим. педагогије. Да је то тако види се и по томе, што тврди да се Др. Раишбург" засада ослања само на абнормални физиолошки, те по томе и психички дечји живот." Непопятно непознавање експерименталних радова тог непитанског научника! Та ено му његових радова у „Zeitschrift für Experimentelle Pädagogik", „Zeitschrift für Angewandte Psychologie." „Zeitschrift für Psybologie", „Archiv für gesamte Psychologie", који прво на бело потврђују да је он експериментално испитивао и испитује и нормални психофизички живот школске деце. Мене је просто упрепастило кад сам прочитао шта све одговара онај „смрешн" Терзин. Мудрост нашег народа право каже, да баш из тих мирних сто ђавола вири. Сада ми је драже и милији један отворени агресивни дух једног Радића, него ли сто преподобија једног оваког човека. И не чудим се што је даровитост једног Радића морала да подивља у соморској препарандији, где су скупљени и таки људи који никад не видеше нити универзе, нити проучише и сварише једно модерно пед. дело. Тешко срп. препарандији у Сомбору и срп. учит. подмлатку под новим барјаком Терзиновог Хебартизма! Где си Никола Вукићевићу, да видиш како се напушта твоја оригиналност и одушевљење, и грозно пада у туђинско имитовање и духовну летаргију!...

8. Нећу даље да резонујем. Можда је и ово претерано. Пре него што оставим перо, морам Терзина мало јаче дрмусти и ради њега самог и ради наше педагошке науке. Он тако познаје моју искреност, да мисли е сам све на душек изрекао што сам имао. Он је тако незахвалан или кратковидан, да не види да кроз моју критику и сувише прове-

јава дух благости према његову првенчету. У тој својој имагинацији он „као частан човек“ не може да се чудом начуди што велим да и ово у чему се слажем с његовом дидактиком није његово. Али стани мало Терзину. Да видимо ко је частан!

На стр. 9. своје „Дидактике“ Т. је изрекао врло добре (т. ј. педагошки оправдане) мисли о градиву основне школе. Али ја сам уједно приговорио зашто се он није држао тог начела у свом даљем разлагању. И баш за то, што између оне добре карактеристике о градиву основне школе и Терзинове Дидактике нема везе, ја сам морао да протестујем против таког конфузног писања школског уџбеника. Али Т. се не да, он вели да је и тај принцип његов. Међутим то начело о избору градива за осн. школу узето је управо из мојих шкрипата, које сам као учитељ сомборских препарандија припремио за своје ђаке. Ако не верујете заштите та хектографисана шкрипта у једног од мојих бивших ђака (Косић, Живановић, Вртиправши, Чубриловић, Павловићева, Искуљев, и т. д.) па нете се уверити да је Т. скоро дословце узео онај читав пасус од десет редака. Немам те хектографисане страпе, (јер сам их у Сомбору дао самом Терзину) али сам ту моју „Дидактику“ изнео у нацрту у „Новом Васпитачу“ (1907.) Да видите како Т. узима туђе мисли без икаквог навода:

Терзин:	Нова Васпитач (1907.)
1. „Школа мора за наставне предмете узети оно, што одговара њеном карактеру.“	„Наставни предмети морају одговарати карактеру Основне Народне Школе“ (197.)
2. „Карактер је нам основне школе тај, да деде своме ученику опште основе (елементарно) образовање.“	„Позитивно речено: наставно се градиво мора тако одабрати да поствне елементарно образовање.“ (197.)
3. „О тога се може узети само оне наставне предмете, који оспособљавају за сваки уделе живота без обзира на отаџбину, али да је зато нпак све суврсмено.“ (стр. 9.)	3. „А нетатично: и, и избору градива не смије се у обзир узети било које отаџбине или повиш или појединца знаност.“ „Наставно градиво треба да одговара духу времена.“ (стр. 198.)
4. „Дидактика се дели по устројству школа. Основношколска има своју посебну дидактику.“ (стр. 6.)	4. „Неопходно је да се што боље развијују три врсте Дидактике: 1. Дидактика Осн. Нар Шк. 2. „ Средњих „ 3 „ Виших „ (стр. 49.)
5. С обзиром на своју циљ, да детету стиче знање и умење, и рад осн. школе мора двојак бити: 1.) помоћу целокупне наставе мора снабдети дете нужним основним знањем, дакле материјалним сврха, и 2.) мора душевно оспособити дете за свако доцније (образовање душевњање, а то је формална њих способности)“ страна школске наставе“. (стр. 7—8.)	5. „Слободно и позитивно се 6. „Оне се две стране васпитне може рећи да неки материјална једна од друге никако јаснот образовања без форме могу одвојити, нек редеки налазе и обратно. Обе се у материјалном правцу нетачне задаће у настави не дају времено делимо и у формално одвојити“ (стр. 53.) може и обратно“ (стр. 8.)

Има још оваквих примера, али их сада нећу изнети. Кад Т. не помиње ауторе српске, како му можемо веровати у његову исправност у употреби других аутора. Али, што се мене тиче, ја би му и опросто што није споменуо од кога је узео горње принципе, али ја не могу бити равнодушан, кад видим да он те принципе игнорише у васколиком свом спису. То је само знак да он слабо или никако не схваћа ни нове, ни старе дидактичке принципе. Да је то тако види се и из 5. примера где знање идентификује са материјалном, а умење са формалном страном наставе. Т. да је имао искрености и исправности, не би смео ни речи подизати проти мојих приговора да добри принципи у његовој дидактици нису његови. Али он је хтео да спасе свој „ауторски“ углед у публици, јер је мислио да сам све рекао о њему, а није јадан увидео да сам му и суишше благ. Да ми је био трн у оку, како он то заминља, ја бих могао све ово друго одмах изнети. Мислио сам да је Т. „богодано“ чедо наивности, и не хтедох да му убијам воље. Но сада видим да је Т. опасан и за нашу јавну педагошку публику и за нашу официјелну дидактичку наставу и за напредак наше педагогије.

Др. П. Радосављевић

(Наставиће се).

БЕЛЕШКЕ.

Доситејева прослава у Новом Саду. — У славу и помен стогодишњице од смрти великога књижевника народног, просветиоца и родољуба Доситеја Обрадовића, прирећују Срби Новосађани у Новом Саду у недељу 27. марта (9. апр.) 1911. Народну свечаност у 3½ сата после подне у великој дворани Хотела Речељева. Улазак је бесплатан. Распоред прославе: 1. Свечаност отвара председник приређивачког одбора А. Хаџић. 2. а) Дижите школе од чика-Јове Змаја, декламује Петар Вланкалић, ученик VI. разреда српске народне основне школе. б) М. Ђорђевић:

Соколи, соколи, рече чика-Јове Змаја, певају ученици и ученице српске народне основне школе. На гласовиру их прати Јелка Јосифовићева, ученица IV. разреда срп. више девојачке школе. 3. М. Ђорђевић: Учимо се. — Свет, рече чика-Јове Змаја, певају ученице српске више девојачке школе. На гласовиру их прати Даница Главашка, ученица IV. разреда. 4. И. Бајић: Одломак из Даворја на пољу Косову, рече Ј. Ст. Поповића, пева мешовити збор ученика српске велике гимназије. 5. Анђео Срба од чика-Јове Змаја, декламује Анка Гоња, ученица V. разреда српске народне основне школе. 6. С. Бинички: Слободи, рече А. Шантића, пева мушки збор српске академске омладине новосадске. 7. И. Бајић: Песма о стогодишњици од смрти Доситија Обрадовића, рече Ј. Живојновића, пева Јелка Латинчићева, чланица „Невена." Лазар Протић, ученик II. р. гимназије и мешовити збор српског занатлијског певачког друштва „Невена". Прати их на хармонијуму учитељ и хоровођа Борђе Гајин. 8. Свечани говор о Доситеју Обрадовићу, држи професор Јован Живојновић. 9. И. Бајић: Песма српских соколова, рече Ј. Живојновића и М. Рашића, пева мешовити збор српског гратарског певачког друштва црквеног. 10. Емилог: Васпе после 100 година од Јована Живојновића, говори Емилијан Ковачев, ученик V. разреда српске велике гимназије.

Састанак пакрачких и сомборских приправника. Бивши пакрачке учитељске школе дошли о Ускрсу о. г. у посету учит. школама у Сомбор. Том приликом приређене забаву на којој ће се приказати педагошка драма „Песталоци у Станцу.

Промене у учитељству. За забављу у Трсту изабрана је учитељица Анђелија Петровић из Сомбора,

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду" примио је у марту о. г. Од Румске Штедионице 50 К прилога. — Од Душана Петровића, пароха у Надаљу 2 К уписнине и 10 К чланарине. — Од Милована Тодорића, рапш. учитеља у Добрпцпи 20 К чланарине. —

Учитељски саветник. За школске, за учитељске званичне и друштвене потребе, а у оквиру државних закона и наредаба уредили су „Учитељски саветник" држ. надзорник Бене и Ђеркеш учитељ у Секељудвархељу. По садржају истога види се да је књига добро уређена. Допоси: тумачења закона и на основу истих обрасце, за молбе, пријаве, преставке, питања, извештаје и др. Држим да ће књига ова добро доћи учитељима а нарочито онима, који су у селу сами без искусних старијих другова. Књига стаје 3 К а поручује се од: Gyerkes István tanító Székelyudvarhely.

Државни учитељи и уређење плате. Пошто су државни учит. у свом удружењу решили да ће евентуално, приступити пасивној резистенцији, то се у мин. просвете показала тежња да се и плате учит. побољшају. Тако је већ подигнута станарина за 1911. год. 7424-орици учитеља, те је израђен нов нацрт, да се учитељима станарина рачуна по VII. станарпнском разреду, тако исто, да се спреми извештај о службовању, пре 1893. год. Тако државни учитељи ма да су боље наплаћени, за мање посла и радних часова него и комунални и вероисповедни, ипак по мало иду напред, а ми?!

Статистика о похађању школа у Угарској. Жалосна је слика коју нам пружа званична статистика, а још жалоснија кад се узме да иије довољно и савесно ни сачињена јер силне опћине, како вероисповедне тако и политичке, из многих узрока не дају истиниту слику о похађању школа у своме подручју. Према званичном исказу не полази школу у читавој држави 428,155 деце, која су обавезна а то готово износи пола милијуна будућих држављана, који ће у свом животу остати слепи код очију. Чудновато је то, што је највише њих из пештанске, па одмах затим долази богата бачка жупанија, у пештанској жупанији 24.216, деце не похађају школу, од тих је 23.060, деце која говоре мађарским матерњим језиком: а у бачкој 23.142, не похађају школу, међу којима ће по свој прилици бити доста и српске деце. **Л. В.**

Песталоцијево старо имање. Учитељско удружење у Базелу латило се посла пуног шпјета. Великом швајцарском педагогу, Песталоцију, подићиће споменик достојан његовој слави. Купило је његово имање у Најхофу иту ће подићи узорпту земљоделску школу, а зваће се „Schweizerisches Pestalozziheim." Тај посед лежи у атару села Бира, где је Песталоције сарађен, педалеко од Брута. Одбор за конституисање купио је за 120 хиљада марака земљу од 20 хектара, оправка старих зграда стаће 40 хиљада марака а капитал од 100 хиљада марака прелиминиран је за пољопри-

вредне сврхе. Отприлике половина те своте већ је и скупљена.

Сељаци и култура. Јавно мњење држи, да се сељаци, ратари увек боре за скраћивање школског времена. Баш напротив томе занимљив је онај оригинални исказ, по коме су у Француској баш сељаци они, који су веома жестоку акцију покренули у корист продужења школског времена. Шта више већ су и отпочели полазити предавање за даље образовање од 16. године живота, а „лига за образовање“, која стоји блиску влади предложила је међутим до 18. године да се уче преко дана млади радници и шегрти.

На много места непознати су курсеви за одрасле. У Француској одрже годишње отприлике 50.000 таквих курсева, број ученика достиже до пола милиона мушких а четврт милиона женских. Један јак покрет иде за тим, да те течајеве учини по свима општинама обвезним, а држава има то да са 10 милиона франака потпомогне. Нарочито су се показали велики успеси на техничким и практичним течајевима.

Целибат учитељица. Покрајински сабор Д. Аустрије донео је био закон, по коме су учитељице осуђене биле на целибат т. ј. на уздржавање од удадбе, а у случају исте брисане су биле из статуса учитељског, те нису могле остати учитељицама. Том неправедном закону стаће се на пут тиме, што ће заузимањем бечких учитеља за своје природно право, покрајински сабор поново узети у претрес тај закон — и по обећању посланика — досадања крута законска наређења ће се изменути у корист учитељица, што је и потпуно оправдано.

Шта би желеле учитељице у Италији. Лист „Volume“ прикупио је неколико таких жеља: „Људина би изменула срце, а женама мозак“. — Послала бих некога, знам кога, (биће школ. надзорника) у пакао.“ — „Одрекла бих се учитељске службе“. — „Приволела бих матер мојег младожење да не стоји на путу нашој свадби“.

Кратке белешке. За учитељицу у француској војсци ради поучавања аналфабета именована је госпођа Лагардел. — У доњој кући енглеског сабора оптужио је министар просвете учит. удружење, да подноси неисправне податке о броју учитеља без места. После два дана протестовало је 1000 младих учитеља и учитељица без места против таке сокачке школске политике. — Почетком 1911. уводи се у Виртембершкој шестогодишња настава у учитељским семинарима. — 12. септембра п. г. отворен је у Бечу дом Слободне Школе. 10.000 особа било је присутно кад је барон Хок у своме говору рекао: „Ево једног победног споменика слободне мисли над ђудљивошћу власти и над мрачњаштвом, што све хоће да разори, што је у Аустрији слободно и велико“. — У Штајерској има Немаца две трећине а Словенаца једна трећина, па Немци имају 17 средњих завода, а Словенци морају да се задовоље само са једним немачко-словенским заводом. — У Крањској има 23.177 Немаца на имају две потпуно немачке средње школе, и 6 мешовитих; а 475.902 Словенца имају 1 словеначку и 5 мешовитих завода. Према томе долази један завод на 3500 Немаца и на 39.000 Словенаца. — У Приморју издржава држава за 19.454 Немца, 6 средњих завода, Талијани имају 5 завода. 143.602 Хрвата имају 1 завод, а 212.978 Словенаца немају ниједну своју средњу школу. — Све европске државе троше на основне школе 1.700 милијуна марака. Од тога се издржава 465.460 школа са 45.281.700 ђака и 1,050.632 учитеља. — Сдружене америчке државе троше на школе 700 мил. м., Британска Аустралија, 58 мил. мар., Јапан, 68 мил. марака.

НОВЕ КЊИГЕ.

Мали ђаци, приповетка за децу из живота Доситеја Обрадовића са седам слика. Написао Душан *Ђурић*, учитељ, слике цртао Душан *Ружић*. Издање учитељске књижаре „Натошевић“. Цена 50 пот.

Д. Ђурић је врсно написао ову лепу одељке из живота Доситејева и тиме дао деци прилику да у занимљивој лектири упознају живот и рад овог великог народног учитеља. Слике је цртао Д. Ружић и врсно приказао поједине моменте из детињства и калуђеског живота Доситејева.

Књига је израђена на лепој хартији, укусно и новим словима а тако и белом штампарском бојом. А књижара ју је издала у спомен стогодишњице од смрти Доситејеве. Те како је сад прилика да књига што већа уђе у школску омладину, то јој је и врло повољна цена одређена од 50 пот.

Препоручујемо браћи учитељима да је у што већем броју набаве како о прослави Доситејевој, тако и о годишњим школ. испитима.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Изашла је из штампе књига

Живот Доситеја Обрадовића

ИЗ ЊЕГОВИХ ДЕЛА САСТАВИО

ТИХОМИР ОСТОЈИЋ

Из Доситејевих дела: *Живот и приключенија, Писмо Харалампију Совети здравога разума, Басне* и *Домаћих писама* састављен је у овој књизи живот Доситејев. Користи на Доситеја су тако одабрани да се, поред живота Доситејева, могу познати и његове мисли и реформаторске идеје и културне прилике Српскога Народа у XVIII. веку. Што није изнесено у целини оно је непричано укратко, те књига има заокругљеност и довршеност.

Књига је уређена за школску употребу. Стога уз Доситејев текст има *Додатак* с овим одељцима:

I. Стварни тумач текста Доситејева
II. Библиографија Доситејевих дела
III. Значај Доситеја Обрадовића
IV. Језик Доситејевих књига
V. О Доситејеву правопису
VI. Речник мање познатих речи, нарочито словенских
VII. Питања за усмену обраду
VIII. Задатци за писмене радње.

Ово је *1 књига збирке*:

Ако ова књига сва збирке нађе одзив у кругу наставника и ученика, следоваће даље ове књиге:

2. *Богдан Поповић*, професор универзитета: *О књижевности*,

3. *Др. Ј. Скерлић*, професор универзитета: *Одабране беседе Војислава Илића*,

4. *Др. Н. Радојчић*, професор гимназије карловачке: *Житије светога Симеона од св. Саве*, у српском преводу с чланком о српској штампарији,

5. *Др. Милан Ресетар*, професор универзитета: *Дундо Мароје, комедија Марина Држића*, уређена за школу, с уводом и тумачем,

6. *Др. Тих. Остојић*, професор гимназије новосадске: *Народне романце и баладе*, избор за школу.

ДР. ТИХОМИР ОСТОЈИЋ
професор Српске Вел. Гимназије
Нови Сад, Угарска (Ujvidék, Hongrie).

Част ми је овим српском православном **свештенству и цркв. општинама** до повољног знања ставити, да сам у мојој **кројачкој радњи свештеничког одела** увео и

СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ УТВАРИ

као: **одежде, стихаре, неба, литије, црквене, школске и друге барјаке, полијелеје, кандила, рипиде, чираке, св. иконе,** као и све у ову струку спадајуће предмете.

Ласкам себи, да су ме са мога солидног и дугогодишњег рада својим високим поверењем удостојили **Његова Светост српски Патријарх**. Високопреосвећена г. г. **Епископи** и велика српског православног **свештенства.**

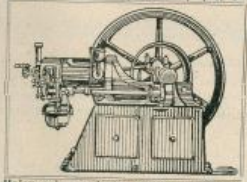
Пошто сву робу за **црквене утвари** из првих и најизаменитијих светских творишта повлачим, могу ове предмете по **најнижој цени** рачунати. — Послуга најсолиднија.

20—20

С поштовањем **СТЕВА ПИСАРЕВИЋ,**
НОВИ САД. Дунавска улица број 29.

Мустре се шаљу на захтев бесплатно.

◀ Најсавршенији и најштедљивији рад. ▶

Најстарија књажећа фабрикана кепму.

Оригинални „ОТО" мотори

за течна горива **машине са рекасањем гаса, мотори за сирову нафту** на висок притисак (Diesel) у најбољој изради од 4 до 1500 HP. (коњских снага) за занатлијске потребе, пољопривреду и индустрију.

Бензин-локомобили

од 4 до 20 коњских снага за пријадбу, **потпуне вршаће гарнитуре.** Специјалитет: **самоходни локомобили, покретљиве машине за цепање дрва, шмркова са колима, кола за осветљење итд. Машине за обрађивање дрва од фирме Е. Киссинг и комп.** Leipzig.

Langen & Wolf, Motorenfabrik.

Филијала: **НОВИ САД,** *темеришког улица бр. 7.*

Проспекте и прорачуне бесплатно! — Тражи се солидни заступници!

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније изваћа**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом изваћа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. Телефон бр. 87.

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих ствари за намештај.

4—20

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изашао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Напредак" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 6. У Новом Саду, 30. марта 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Углед учитеља као појца. — О могућности систематског васпитања. — Постанак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Преглед закона о изменама и допунама школ. закона од 1904., у краљевини Србији. — Педагошки преглед: Светски конгрес и питање о домаћем васпитању. — Школа и Настава: Старање о непомоћној деци у Енглеској. — Статистика почетне наставе у Европи. — Народна културна. — Учитељство: „Школски Гласник“ као орган ера нар. учитељстава у митрополији. — Из школских самоуправе: Седница Шк. Савета од 7. 8 и 9. марта о. г. — У корист српских школа у будимској епархији. — Преглед књига: На отвар г. Терзину. — Српска вила од Мих. Стојковића. — Белешке. —

Углед учитеља као појца.

Кад се лаћамо пера, да ово, већ скроз и скроз прорешетано питање узмемо опет на нишан, напред уверавамо свакога, да не чинимо то без узрока. А како се опет, за писање о овоме предмету, даје увек узрока наћи, нема сумње, да је посве оправдано што ово чинимо.

Не треба нам много.

Завиримо у поједине општине, где су учитељи појци, наћи ћемо пуно узрока, да о овоме питању пишемо. Не треба дакле силом да их стварамо. Ту су дела сама, која нам их пружају. И ни једну прилику не можемо пропустити; па за то и узрок, који нас је кренуо и опет на ово писање, оснива се на таком делу.

Ствар је пак у овоме:

Ту, не давно, читали смо опширну полемику једног свештеника, са учитељем који је плаћени појац црквени. На, апстрахирајући све, што се нас овде апсолутно ништа не тиче, издвајамо из те полемике само оне речи, које нам дају повода да о њима говоримо а које је тај свештеник, у одржању свога ауторитета, изговорио. Он на име рече:

„За сав рад у цркви: за појање, за богослужење и све, што се у цркви догађа, одговоран сам ја мојој предпостављеној духовној власти. Кад сте се примили, да вршите дужности црквеног појца „додељени сте мени у цркви као потчињен помоћник, да будете при богослужењу и да оно и онако чините, што и како вам ја будем одредио. Као што свуда има дисциплине, и у цркви мора бити дисциплине. Зна се ко је старији, а ко је млађи. У цркви сам ја Ваш старешина, а ван цркве то право моје престаје.“*)

И сада питамо ми:

Кад се овака сакраментска буквица чита учитељу, плаћеном појцу, каква ли се тек чита ономе јунаку, који није плаћен, већ којега је каква назадњачка наредба школске ракције везала за певницу?

Шта је управо учитељ-појац према овим речима?

Ето се изрично, јасно и гласно каже: Потчињени помоћник свештеников у цркви.

А шта то значи? Без сумње много. Врло много. Мора се покоравати свештенику у толикој мери, да повељено строго испуњава, а о свему много да не расуђава.

Није ли зар тако?

Али сад тек долази најглавније.

Шта је онда у томе случају са његовим наставничким и васпитачким ауторитетом?

Очевидно — ништа. Сургуписан је под купус. Да! . . .

И управо, где је ту ауторитет? Где

*) Види „Бранич“ бр. 40 Додатак.

углед, кад гледи публика, а гледе и ученици, како сваког богослужења свештеник навриће и заковриће „господина учитеља," као какав фонограф, само да што јаче истакне старешински ћеф свој?!...

Али такав учитељ, тим моментом, престаје бити више учитељ. Он од тога часа је само појац и — ништа више. А то је од учитеља опет са свим друга „нација", јер учитељ и појац не могу никад ићи упоредо. Чисто и јасно, као оно сунце на небу што је.

Појци су људи, који свој углед одржавају само у својој појачкој дужности. За то, ако им је поле стало до њега, као природно потчињени органи свештеницима, удешавају сан свој живот и све што могу, да се овима, као својим предпостављенима додворе и њихову благонаклоност задобију. И то потпуно разумемо. Ту њихов углед не пати, а не може се ни понижавати. Они су свештеницима потчињени, па им не може криво бити ни што су им свештеници господари, а с тим још мање, што су њихови претпостављени — у цркви, па по вољи и и ван цркве.

Са свим нешто природно и — не може друкчије ни бити.

Али бити учитељ-појац, те онда, дакле као учитељ, чувати свој ауторитет и не дати се малтретирати од свештеника, коме није потчињен; а опет као појац пустити, да свештеник над њим командује, као његов претпостављени, очевидно да не иде.

На шта излази из тога? Излази то, да учитељ мора остати само учитељ. Мора остати васпитач и наставник. А учитељ и појац, више не може бити. То је већ апсурдно, што се не може никако разумети, па ни самим, да кажемо, „страначким" ћефовима доказати.

Треба ли ту зар још доказа?

Па шшак!

Навешћемо још један случај који се на делу оснива. И тај смо прочитали у једном листу, као и горњи случај. Скоро се догодио, а потекао је од једнога проте.

Приликом једног богослужења, тај прота отвара јужне двери, те учитељу појцу добацује:

„А шта ви ту спомињете руске цареве, кад треба нашег владара поменути?" *)

Ово је прекор. Очевидан. И тај прекор је пао на појца, а из уста црквеног старешине. Али тај је појац учитељ. И оваким прекором је несумњиво његов учитељски ауторитет повређен. Шта сад?! . . .

Или, ко да одвоји сад „појца" од „учитеља", те да се прекор тиче само појца? Јер дотични учитељ, на кога је овај прекор пао, ако је поле човек од части, мора се од њега ужаснути.

Шта је њему, као учитељу — прота?

Ово, што и свима другим православним, који дотичној цркви припадају.

Је ли му зар старешина? То нигде не пише.

Па одкуд да му може делити прекоре у цркви?

Шта да се каже на то?! . . .

Па колико тај прекор ужасава дотичнога, који је због њега морао црвенити, ал како тек звони у ушима осталих верних — присутне деце и њихових родитеља?

Какав им се чини у томе трепутку, дотични, прекорени учитељ за певницом?

Шта вели на ово закорела реакција?!...

Али свакоко, да се овај прекор, редовног обичног појца, не би могао толико такнути, да би се овај сматрао толико пониженим. Као истинити протин потчињени помоћник у цркви, ако је само непажљив у појању, мора бити готов, у сваког прилици и више шта прогутати. И то се даје дословце разумети. Ал учитељ, на да гута такове и сличне прекоре за певницом, не сме се ни замислити. Ако је тога и било досада, доста је. Сад се мора у томе поћи напред. Учитељ је потпуно свестан данас онога што је. Мора дакле остати на висини свога позива. А то ће бити само онда, кад више не буде и појац црквени. Ту престаје свако друго резоновање и којекакво неразложно измотавање. Ту је само реч: *Учитељ не може бити и по-*

*) Види „Бранич" бр. 46.

јац, па крај. И, когод и даље још гура учитеља за певницу, тај му је највећи непријатељ. Таки му отворено жели, да и даље остане у положају ничим неоправдане ропске потчињености и да се никад од ње не еманципује. А то је очити назадак, који се ничим оправдати не да. Такима ће и покољења судити, што су се изметнули у камен претицања, те овај праведан захтев учитељства отештавали да се што пре крају приведе.

Но на крају ће и пак учитељство победити. А то неће бити ни далеко. Само стрпљења. А у учитељству је тога и сувише. Оно се томе научило у своме мукотрпном раду. Стрпиће се и дочекати. Нека живи само та нерасудна реакција, пак ће видети!

Белобрешка (Бан. Клисура) **Т. Костић.**

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

Авторитет не схваћам тако, да учитељ крутим уображењем стане пред свој разред, већ под тим разумем спонтано признање старешинства, што је тим истинитије и вредносније, што се мање оснива на показивању или на давању да се осетити може то старешинство. Резултат школског васпитања обрће се око тога: да ли уме учитељ да пред очима дечијим остане на оној висини, на коју се првог дана без своје заслуге подигао, просто само зато што је учитељ? Другом речју: да ли учитељ уме да преобрати у свој лични утицај онај утицај, који испочетка само приликама има да захвали?

Из тога је јасно, да је снага школског васпитања идентична са снагом личности учитељеве. Ако је дотични учитељ право учитељско лице, карактером, знањем, животом својим подједнако снажан и чист: тад му рад може бити успешан. Но успех није нешто безусловно, пошто се не односи на свако дете подједнако а не значи ни то, да смо план потпуно остварили. Међутим може да значи, да смо план, који смо према приликама удесили и свесно скучили, тачно извели.

План се увек мора према приликама прилагођавати а успех ће и тако ограничен бити, пошто се у свакој школи, сваке године веома много напињава оних елемената, у које учитељ мора да себе умести. Али ћемо ипак овако уопште да кажемо, да није могуће да се у основној школи научна педагогика ефектуира. Учитеља треба тако да посматрамо, да му цела личност стоји у служби задатка живота његовог; тај задатак испуњава по свесним, доследним и јасно схватљивим начелима, која су резултати педагошког проучавања и самосталног размишљања. Или то треба тако да разумемо, да је учитељ представник научне педагогике, да му утицај кроз њега добије важности, да му се у његову раду он очитује, па тако када учитељ постигне циљ свој, да је то победа педагогике. Међутим, то само тада можемо да тако кажемо, кад претпостављамо, да за научне резултате практични учитељи знају, јер — понављам — теорија васпитања и школа не смеју се једно од другога удаљавати. Ако је ова претпоставка тачна и одговара истини, тад утицај основне школе показује, да овде може да тече систематски рад заснован на педагошкој науци.

Међу учитељима основних школа и данас има многих који су заиста прави педагози, више их је, него ли међу учитељима на којем другом степену. Али још много више треба да их буде да би учитеље називати могли представницима научне педагогике. Врло је природно, да суштину данашњег школског васпитања увелико одређује и то: у каквој се близини налазе наши учитељи према самој њој.

Међутим истина је и то, да су спољашње околности у очитовању и најправије учитељске личности врло знаменити чиниоци. Између тих на првом месту мислим на породицу. Ко да не зна какву улогу игра у животу школину

опо: из какве су околице деца, шта чују код куће о школи и учитељу, да ли им родитељи држе науку за срећу или сметњом која их спречава у заради њиховој У појединим школама има разлике у свим тим погледима и с тога о самом учитељу смемо свој суд изрећи тек онда, кад смо узели у достојни обзир све те разнолике међусобне односаје.

Држећи школско васпитање као продужење домаћег систематског васпитања пошли смо даље са том поставком, да се школско васпитање надовезује на свесно породично васпитање. Међутим то се са јавом баш не поклапа, јер где је такове школе, у коју би само брижљиво васпитана деца полазила под руке учитељеве?! Напротив, истина је баш то да васпитаници извесне школе, било то да су они дошли у њу из ма којег друштвеног сталежа, највећим делом нису имали дотле учешћа у систематском, свесном васпитању, пошто породица за то није способна. Баш код основне школе нарочито морамо узети у обзир то, да ту код деце постоје напредне разлике како у ствари њиховог порекла, тако и у ствари живота им изван школе, због чега су сва та школска деца само у том једном погледу једнака, да свако од њих носи собом у школу својих првих шест година неизмерно много, несређених утицаја, који су душу појединих врло разнолико питомили, но од систематског васпитања много јаче, пошто су слободно утицали.

Замислимо сада, да школа са таковом масом отпочиње свој рад. Можемо ли се надати, да ће она у стању бити да постане господаром душе целе те масе? Одговор је врло неизвестан и у великој мери зависи од саме личности учитељеве као и од случајне смесе дотичног разреда. Веома је велика разлика у погледу круга, слоја из каквог је већина деце у школу дошла. Према нашим приликама други је случај у престоници, други по већим провинцијалним варошима, а други по седима; по различитим окрузима престонице и по провинцијалним школама где се становништво бави земљоделством или занатлијством. Нећемо да говоримо о оном друштвеном слоју чија деца не иду редовно у основну школу, него полажу нешто приватно и без тога остаје нам доста разноликости.

Деца т. з. интелигентних људи, као и деца сеоских газда ступају у школу са извесним сталним карактеристичним цртама; биће у по неким општинама да има од тога и одступања, но зато је учитељ инак у стању да према тим местима уноша њихове карактеристичне црте и да се према томе и равна. На тако ако дете на дому родитељском и не узима учешћа у свесном васпитању т. ј. ако се и не васпитава свесно, на њ често пута утиче много доследнији утицај: неизбежни а одређени утицај дотичног друштвеног слоја, круга, у коме живи т. ј. општег духа који влада у дотичној општини.*)

Уопште тек тада се можемо надати успеху школског васпитања, ако учитељ темељно познаје дух који влада у околини своје школе, или оно земљиште из кога су му васпитаници израсли. Наука о души детињој оспособљава га само на то, да види на својим васпитаницима што је уопште детињско а шта од тога одступа. Међутим је сасвим друго знање потребно, да тё са околином заједничке, особене црте разумети може и да се према њима и равнати знаде.

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе"

од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Сад кад смо изнели нацрт школскога закона и текст саме „Школске Уредбе",

* С педагошког гледишта добро би било, да они учитељ, који темељно познају односаје свог учит. места, да прибележе и протумаче ове приликe и околности у којима онде школско васпитање превладава стаючиње а остали тече; та похвалну оне црте, које се као резултат спомнатог, бесвесног васпитања сматују при њиом ступању свом у школу на деца дотичне општине. Било би од користи да видимо те завета различите прилике, што би разумети могли много што — шта и о свом културном стању далеко истинитију слику би добили.

како је изашао из саборске расправе, износимо и саму саборску расправу о томе нацрту. Та је расправа изашла у новосадским листовима „Застави“ и „Народу“ од год. 1871. те смо је одатле пренели у целини, јер смо уверења, да је баш данас потребно да се зна, ко је све кретао и кочио точак нашем просветном напретку, и јер се у њој као у огледалу виде интенције српске омладине у школским стварима. Та расправа и сама говори за себе и сувише много, а да би је требало још опширније коментарисати.

Да пређемо, дакле, на саборску расправу о напред штампаном нацрту школског закона!

* * *

Седница 80. — 13. маја у вола 10 сати

Прелази се на дневни ред.

На дневном је реду претресање школског нацрта.

Стева В. Поповић, известилац шк. одб. налазе начела, праћан намеру и сврху, која је одбор школски руководила, — намеђу осталог вели: да наш народ до пре 6 година на својим саборима врло се мало бринуо за школе народне, зато се могу пре 6 год. на сабору донешене одлуке у погледу школе као напредак сматрати. Од тога доба неђ је у Угарској о том донешен закон, и школски одбор дужан је био, да се како на те околности, тако и на потребу народну обзире, која је показала, да јој одлуке саборске од 1865. г. не одговарају и за то одбор пову зграду предлаже. Потом прелази на користи, које нам доброуређење пар. школе обећавају, говорећи: Сви смо господо толико богати искуством, да можемо појмити, да нема јаче полуге, која би покретала просвету народу, по што је развитак његови просветни завода. Међу заводе, који унапређују народ, спада народна основна школа, онај народ, који има најбоље народне школе, ако није данас први биће сутра. Разлаже затим задатак школе. Бацајући кривицу што нам школе нису напредовале, на околности и вели: Данас кад смо автономију добили, треба да се побринемо да се просвета у народу разграна, а то немо постићи ако удесимо школу, да нам буде полугa напретка. Саборски одбор желио је, да покаже своју лепу намеру тиме, што је прегао да школу изнутра и с поља усаврши. Споља̀шње, што је увео таке науке које су данас преко нужде, што је означио начин како да сваки шаље децу у школу, да народ увиди корист и потребу школе. Исто је тако желио, да онај, који је изаша онога духа што неје у школи, може се одати из свег срца старању за школу; да даде достојан положај срп. учитељу, да му осигура опстанак. Баца даље кривицу, што смо назадни у просвети, храњ̀ењ̀ем плаћати учитеља. Зато одбор предлаже боље снабдеење учитеља.

Но као што човек не живи само од леба, тако је и одбор тежио, да даде учитељству слободно незапсено кретање, да ово загрејано љубављу према народу, даде изаша свему оном што иде на бољак школе. Зато је одбор одредио држање учитељски зборова, дао им је средства за даље образовање: установом школских месних окружних књижница. А будући да учитељи без стручне припреме не би могли свој позив извршивати, зато је одбор одредио, установовно заводе за учитељево стручно образовање. Доказује потребу, да се један приправнички завод подигне у горњој крајини. Говори да се одбор при одређивању средстава за образовање учитеља поглавито о том старао да буде вешт учитељ, и да буде опште образеење. Зато је одредио, да буде у приправничким заводима онолико радни снага колико могу тај огромап посао свршити. Разлаже даље: да је узрок опадања недовољно образоване женскиња; и како су Срби своје ћери у туђину слали, да су се туђинским духом напајале; да је образоване женскиња само породицама остављено било.

Зато је одбор донео предлог, да се подигне виша школа за изображенье женскиња. Говори, да одбор није могао донети предлог за подизање тако званих института, који би женеку од породице отргли, него завод који ће у свези са породицом васпитати и одгајати женске, да буду не само добре ћери, сестре, верне љубе, и кућанице, но које ће чувати и народне обичаје и особине, те је према томе и одредио предмете што ће се у тој школи учити. Казује даље: да се у новије доба покренуло питање да се женскињама даде особити положај и самосталност но почем то питање, које се сада живо претреса још није решено, зато је одбор држао да се не могу подићи заводи за стручно изображаване женскиња, и да ми у том по напој снази не можемо предњачити. Женску школу сматра одбор за завод у ком би женске толико знања прибавиле да могу после специјалне школе похађати. У погледу гимназије Новосадске и Карловачке говори да оне требају унутарњег напредног устројства и материјалне потпоре. У унутарње преуређење није се мислио одбор упуштати, него их је ставио на онај степен на ком су такви заводи у држави. Унутарњу организацију упућује је да се прилагоди унутарњој организацији државних завода. У спољним односајима предлаже оне промене, које одговарају духу времена и идеалтерпшу жељу оснивача. А почем се у овим заводима и свеђеници наши обучавају и спремају за даљи свој позив, и по-

чем данашње доба пште од свеђенства да буде оне образовано, како би могло сав свој уплив на умни развитак народа употребити, зато предлаже одбор реформисање богословије намештање што бољих учитеља. Говори даље: да је битни фактор напредовања школа — власт која се брине за те заводе, зато је школски одбор, постављо месне органе и окружне по епархијама, који врше надзор над свим тим народним заводима. Позива сабор да узевши ово за основ свом раду, својом вештином и саветовањем покаже пут како ће се развитак народа постићи; препоручује нацрт, за основ шпецијалне дебате.

Председн: шта хоће ли се сада читати нацрт?

Др. Суботић предлаже да се узме као прочитано. — Прима се.

Анђелић нарок чини сабор пажљивим да се не може у претрес упустити јер нема довољан број посланика.

Др. Суботић — вели — само кад се гласа нуждан је довољан број, а овде има приметбе саборског одбора да се прочитају, те можда неће ни доћи до гласања.

Др. Касапиновић обележава становиште са ког је саборски одбор сматрао нацрт. Говори како се одбор знајући да у школском одбору стручњаци седе немогуће упустити да чини и оно што је строго школско, но само оно што му се чинило да није систематично. Зато предлаже да се одвоји закон основне школе од закона за девојачку школу, гимназију и богословију. Јер ти заводи нису са основном школом једне природе.

А. Сандић пита шта ће бити са закључцима учитељских скупштина; и како ће се ови поднети?

Др. Суботић - вели — да ово не може бити предмет дебате, но нек г. предговорник донесе предлог пред сабор па ће се решити.

После кратке дебате у којој учествоваше Др. Павловић, Др. Касапиновић. и В. Ђурђевић, који се прими да на дотичним местима заступа предлоге учитељских скупштина, почем је у школском одбору то већ решено.

Др. Суботић започиње ђенералну дебату. Говори како је код нас жалосно стање да се више гледи на терете него на корисни које те терет условљавају. Казује да је материјално благостање услов напредовања и то стање треба у нашег народа подићи. Он има више навора: први је у рукама државе о коме ми неможемо говорити: други су школе и тај спада у наш делокруг. Да је овај сабор своју пажњу на њих обратио то је познато: сабор је дакле почео са своје стране кораке чинити, ал све се наједаред учинити не да, јер су нам силе мале. Овом приликом признаје заслугу оних људи што нам наворе приправише који основаше фондове да се из њих народ помаже. Средство које цељи води то је основна школа, у нас су школе запуштене и желити би било у народу више добре воље за школе. Говори како народ нерадо шаље децу у школе зато и сматра да је нужно да они, у које народ поверења има обавесте народ, да треба децу своју у школу да шаље, и да свака крајцара што ју на школу потроши у животу дечијем дукате носи. Зна да ће бити људи који ће народ заварквати да паре не троши, али то нису пријатељи него злотвори народни. Ми би били непријатељи народа кад би чували ону крајцару која ће народ учинити напреднијим. Учитељи треба да су наплаћени, али у том не треба на пречац ићи. Што се тиче садржаја школ. нацр. он га цени и уважава а неузмогнел се све на једанпут пшак треба лагано ал поуздано корачати напред да се постигне она сврха која је стављена. Радује се томе што се са свију страна тежи за оним што у напреднији народа постоји, јер то је доказ да смо познали користи тога што желимо, и ради смо да се то и нама пренесе. Позива сабор да сву позорност на школу обрати, тада се — рече — можемо мирном савешћу разићи, јер смо ударили темељ лепшој будућности народној. Моли сваког да што краће буде јер је настало доба кад треба више творити нег говорити. (Живио.)

Стева В. Поповић усваја приметбе саборског одбора. Разлаже потребу недељни школа којој би био задатак да по околностима живота народног унапређује просвету и науку. У погледу повћаних жртава свакако је умесно да народ те жртве радо приноси, јер ако у народу нема воље на те жртве, нема ни напретка. Држи се у оне да је народ суверен а кад ми видимо да тај суверен на просвету врло мало троши, тад се морамо бојати за опстанак тог суверена. Са жалошћу примећује да народ овој ствари оволико пажње непокланља колико заслужује. Препоручује сабору, „нацрт“ за основ шпецијалне дебате.

Председник ставља питање почем и извештајац школског одбора усваја приметбе саборског одбора на школски нацрт: она г. која примају нацрт одборски с приметбама саб. одб. за подлогу шпецијалне дебате, пека паволе устати. — Устаје сви.

Извештач чита: „Нацрт закона за срп. нар. школе.“ На предлог дра Касапиновића и према приметбама саб. одб, мења се овако: „Закон за срп. народне школе.“ место нацрт и т. д.

Извештач чита § 1 и 2 и приметбе саборског одбора да се § 1 и 2 споје.

Прота Бранковић предлаже да се место: дужни су слати у срп. нар. осн. школу метне: дужни су од 6—12 односно 15 год. у срп. нар. осн. школу слати.

(Наставиће се.)

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА У ЗАКОНУ О НАРОДНИМ ШКОЛАМА ОД 14. АПРИЛА 1904. ГОДИНЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ.

(Свршетак).

Чл. III. Нов чл. 15-ти да гласи овако:

Сиромашним окрузима и варошима притиче у помоћ државна у зидању школе. Државни је буџет дужан да сваке године одвоји по неку школу у сиромашним окрузима и варошима.

Чл. IV. У чл. 16-ом да се укине друга алинеја, а нова да гласи:

Стан учитеља и учитељица мора да одговара по правилима од 18—III.—1891. Број 1360.

Чл. V. Нов члан 33-ћи да гласи:

Стални учитељи и учитељице имају почетне плате 1800 динара. Платних повишица има шест, а свака износи по 450 динара.

За сваку се повишицу служи само 4. године.

Наредне повишице одређује министар тачно и на време, а без учитељеве молбе за пету.

После 30 година Министар мора пензионисати учитеља са целом последњом платом, али опет искључиво по молби учитеља-це.

Стални учитељи и учитељице могу се ставити у пензију у случају душевне и телесне слабости, и тада добијају 50% од своје систематичне плате, а за сваку годину преко 10 година службе увећава се пензија са $^{3}/_{100}$.

Пензију даје Министар на основу уверења три државна лекара, који ће извршити преглед или у окружном граду где је наставник са службом или у Београду, у Држ. Болници ако наставник-ца тако жели.

Стални наставници, који служе мање од 10 год., морају у случају болести, добити из државне, и то 58% од своје последње плате.

Исту плату и остала права имају стални учитељи и учитељице, који служе у заводу „Кр. Дечански," у Дому Сиротне Деце," у школи за осуђенике и у касарнама за непismene војнике, као и у другим хуманим установама ако се буду образовале.

Министар мора и онда пензионисати учитеља, чим би учитељ био изабрат за народног посланика.

Чл. VI. У чл. 45-ом укида се тачка 3., а нова да гласи:

Учитељи и учитељице испуњаваће према цркви само оне дужности, које испуњавају и наставници средњих школа.

Чл. VII. У чл. 52-ом укида се прва алинеја, а нова да гласи:

Казну премештајем над учитељима-цама може (по чл. 50. ов. зак.) извршити министар само у том случају, ако би учитељ био осуђен до три месеца за бесчасна дела, која је почињо у месту службовања.

Учитеља и учитељицу, кад су у браку, не може Министар ни у ком случају казнити премештајем.

Чл. VIII. Нов чл. 56-ти да гласи:

Председник је сваког месног школског одбора управитељ школе. Он ће водити и записник седница, који ће чувати у школској архиви.

Рачуне ће школске прегледати окружна рачуноска контрола, а надзорник ће школски такође прегледати при сваком обиласку школе преко године.

Окружна је благајна дужна дати свакој школи по $^{1}/_{12}$ њеног буџета на крају сваког месеца.

Варошки општински благајници дужни су такође дати школи сваког месеца по $^{1}/_{12}$ њеног буџета, а у противном платиће двајестину као казну, која се у року од 10 дана има извршити од стране пореских органа дотичног среза, а по саслушању дотичног благајника.

Чл. XI. Нов. чл. 72-ги да гласи:

Школски надзорник вршиће административне и инструктивне послове у своме делокругу, како му одредбе овога закона наређују.

Надзорник може бити сваки стални учитељ (са положеним испитом зрелости у Учитељској Школи) који буде изабрат од стране учитеља-ца дотичног просветног округа.

Сваки учитељ-ца мора да гласа, а гласање је тајно, картицама, које ће после избројати 10 лица, које пре гласања изберу збор учитељ-ца дотичног округа.

Надзорника бира збор на пет година. Ако другог избора не буде изабрат, онда се враћа у своје место службовања без конкурса.

Школски надзорник има плату, права и положај учитеља основних школа, а станарину добива из окружног школског прireза.

На име попутнине добива 1000 дин. на годину.

Чл. X. У члану 73-ем укида се последња алинеја, а нова да гласи:

Изабратог школског надзорника (по чл. 72-ом) утврђује Министар просвете и црквених послова.

Чл. XI. Нов чл. 86-ти да гласи.

Никакве нове дужности не може Министар прописати расписима учитељима, осим предвиђених овим законом.

Учитељима је допуштено, да могу, ван школских часова, отправљати сваки частан посао.

Чл. XII. Закон овај ступа у живот 1. јануара 1912. године, а одредбе зак. о нар. шк. и одредбе других закона, у колико би се косиле са овим изменама и допунама, престају важити.

У Београду, 13. Нов. 1910. год.

Милош Милојевић
Милан Марковић
Јован Стојковић
народни посланици.

Педагошки преглед.

(Свршетак).

Светски конгрес и питање о домаћем васпитању. Извештаји 4. секције груписали се око питања естетског васпитања, важности ручног рада, интереата за девојке, спреме васпитача и васпитачица и око потребе родитељске да се уведе у наставни план женских школа обавезно предавање хигијене, кућарства, неговање детета и других практичких знања. Важно питање о томе, у каквом обиму васпитања и образовања може то извршити породица, што није у стању или не мора школа (н. пр. питања о полном васпитању), било је, на жалост, мало обрађено за време секцијских седница.

Сматрајући матер средиштем породице, у опште жену главном васпитачицом младог нараштаја, извештаји што су приспели из Белгије и Холандије. Немачке, Шпаније и Америке, траже за женске као преку потребу теоријску и практичку спрему за њен будући позив, протестујући против једностраног искључивог књижевног образовања, какво јој даје савремена школа. Но за време расправе о томе питању, неки говорници, држећи се ускога, утилитарног карактера, да би тим потребама женског образовања било помоћено од стране родитеља, штитили су право женских на подједнако образовање женских с мушкима. Они су доказивали неопходност женског општег широког образовања, које ће је помоћи да има бољу зараду, да ће се боље спремити за позив матере и домаћице и створиће од ње просвећену половину мушког. У свези с тим донесене се и неке измене у резолуцији.

У извештајима 5. секције било је разних питања. Њихови писци држе за неопходно, да се допуни школско образовање за децу обојега пола, допуњујући школама, лекцијама, разговорима, читањем. Већа задаћа оставља се породици у обиму религиозног и економског васпитања, развићу грађанских осећаја, цењење рада и обради карактера.

Неопходност ручног рада у његовим разним облицима, почињући са занимањем по Фребловој методи, признаје се са свију страна, но на тај рад да се не гледа као на спреме било каквом занату, него као на васпитно средство ради хармоничнијег развића личности, ради снажења здравља (вртарство) и ради васпитања да се уважава физички рад.

Питање о завађању обавезног учења, скренуло је конгресу пажњу на заостало и непормално децу; питањима о њиховом васпитању и настави занимала се шеста секција конгреса. Извештаји су донекле разјаснили узроке појавима непормалности у деце и упозорили на обвезу родитеља, да се старају о томе, како би така деца могла добити образовање и обучити се занату, који ће им дати самостална средства за животни опстанак. У ту секцију уврсте су биле школе за глухонеме и слепе.

Статистика показује, да број непормалне деце т. ј. такове, која по својој неурачунљивости и по слабости својих умних способности не могу се успешно занимати у обичним школским приликама, у разним земљама износи 4—5 %, па и 10% школске деце у добу од 6. до 13. године. Овој деци треба посебна управа, специјална занимања, добро спремних и оданих наставника и тада ће 95% те деце

постати способно за посао, а остану ли без старања, постаће преступници.

Седма секција расправљала је извештаје о разним установама, које се односе на васпитање деце, као што су: Школске колоније лига против алхохолизма, туберкулозе, лига за заштиту деце, чувалишта, консултације за матере, удружења за међусобну помоћ, судови за децу и т. д. Све те установе имају сврху да смање смртност и одрже здравље у деце, да их заштите од опасности и да их уведу у самопомоћ.

Уз многе извештаје били су придодати списокови књига за разна питања, код неких показана књижевност за читање деци и омладини, журнали за родитеље и васпитаче и т. д. Уз неке извештаје у 8. секцији расправљало се о питању дечјег читања, које треба нарочитог избора књига и разумног надзора.

У недостатку времена, многи извештаји нису били расправљени, но у свима секцијама била су истакнута главна питања, по којима су биле састављене резолуције, утврђене општим скупом.

Члановима конгреса дата је могућност, да се упознају с многим специјалним установама у Бриселу и његовој околини, могли су посетити уметничке изложбе под руковођењем специјалиста и разгледати главнија одељења светске изложбе. Закључна општа седница имала је свечани облик, сједињавши представнике разних земаља у једнодушну жељу, да продуже заједнички рад у корист младог нараштаја, спремајући му бољу и срећнију будућност.

„Школа и Живот".

Школа и настава.

Старање о ненормалној деци у Енглеској. Мис Денди која је посветила свој живот бризи о слабоумној деци, испитивала је преко 40.000 школске деце у Манчестру и установила, да више од 1, 2% међу њима нису умно нормални. Ако се томе додаду и она деца која не походе школу, постотак ненормалне деце био би до 2%.

Из тих несретних створова често се пуне редови преступника, јер невоља ствара погодну основу за развитак ненаравних прекршаја који се међу њима дешавају.

У три грофовства подигнуто је за таку децу 179 специјалних школа, у којима траје школска обвеза до 16. године живота. У Ланкастру се основало друштво да се стара о тим невољницима, те је подигло колонију Сандлбриџ. Деца се овде занимају с добрим успехом земљорадњом и разним занатима. У слободним часовима води се о њима брига, да се проводе у корисној забави, да се уче питомом опхођењу, а нарочито се пази на нравствено васпитање.

Статистика почетне наставе у Европи. Швеђанин Сендборг изнео је у „Rev. Ped." ове податке о томе: Европа троши годишње на почетну наставу 2100 мил. франака. Од овога највећи део — 650 мил. — иде на Немачку, Енглеска троши 560 мил., а Француска 250 мил. Русија, рачунајући сво становништво њено као $^1/_4$ европског становништва, има удела у том целокупном европском издатку са $^1/_{12}$, а према томе би део издатака у Немачкој био $^1/_3$.

Тим новцем издржава се у Европи 460.000 учевних завода, са 45 милијуна ђака и милијуном учитеља. Просечно број неписмених у Европи износи још увек 30%, усљед тога што је велики број неписмених у Русији и у католичким земљама изузевши Француску, где има неписмених 4%.

Народна купатила. У Немачкој има удружење за народна купатила, које је приредило свој скуп прошлог лета у Хајделбергу. У овом месту има већ пет школа са тушевима за ђаке, а сва нова школска здања подижу се са нарочитим таким собама за туширање. На скупу је изнет предлог, да се, као у Енглеској и у Белгији, установе праонице уз народна купатила, јер је чистота рубља важна по народ као и чистота тела. Берлински проф. Штраус прочитао је реферат о негда знаменитом доктору Хуфеланду, који је још пре 100 година доказивао значај хидротерапије и истицао важност купања нарочито за децу.

Учитељство.

„Школски Гласник" као орган срп. нар. учитељства у Митрополији. Митрополијски учитељски збор на састанку свом, одржаном у Новом Саду, 5./18. и 6./19. новембра 1910. г. под бр. 16. а). једногласно је решио, да се уз претходан споразум са власником и уредником „Школ. Гласника", Ђ. Михајловићем, помоћни лист, *прогласи органом срп. народнога учитељства Митрополије Карловачке*. Закључак овај додељен је на извршење, извршном одбору.

Извршни одбор Митрополијског учит. збора у седници својој, одржаној у Н. Саду, 3/16. фебр. 1911. извршио је поменути закључак овако:

И. О. Бр. 10.
1911.

„Школски Гласник", лист за школу и учитеље, који у Н. Саду излази под власништвом и уредништвом друга Ђ. Михајловића, у смислу решења митрополијског учит. збора, а на основу постигнутог споразума са уредником, *преузима извршни одбор у име целокупног срп. нар. вероисповедног учитељства Митрополије Карловачке и издавање га као свој орган* путем учитељског удружења Натошевић, с којим се извршни одбор коначно споразумео.

Да би се опстанак листу обезбедио, позивају се сви управни одбори српских учитељских зборова, да на ускршњим зборским састанцима донесу одлуку којом се обезбеђује опстанак овоме листу, јер he се само тако моћи развити стална организација учитељства.

Остварење организације састоји се у том, да свој лист, који he бити стожер ове, осигурамо потребном сарадњом и претплатом.

Извршни одбор, ради једноликости поступка, подноси на усвојење, овај текст, закључка, који треба да је обвезан за сво учитељство:

„Срески учитељски збор . . . . . школског среза, у редовној седници својој одржаној . . . . . 1911. у . . . . . на основу решења митрополијског учитељског збора, од $\frac{8/18.\text{ и }6/19.}{\text{XI.}}$ Бр. 16. а) из 1910. за све чланове свога среза обавезним проглашује следеће:

Сваки члан свога среза, обавезан је 8 К. — осам круна — прилагати у благајницу среску. Прилог овај има се у два маха исплатити и то приликом пролетњег састанка збора 4 К, а јесењег 4 К, односно и у један мах. Прилози ови, употребиће се у име претплате за „Школ. Гласник", за посебна издања, угледних предавања из педагошко-методске књижевности и за награђивање сарадника Школ. Гласника. За ту чланарину добијаће сваки члан „Шк. Гл." и посебна издања.

Како је ово једини пут и начин, да се закључак митрополијског учитељ. збора оствари и опстанак листу за сва времена осигура, молимо, да ту ствар изволите сходно овоме позиву решити, а потписано председништво, известити оверовљеним изводом записника, који се на то решење односи. У Новом Саду, 3. (16.) фебр. 1911. *Михајло Косић*, председник *Жарко Алексић* перовођа.

Из школске самоуправе.

Седница Шк. Савета. од 7. (20.), 8. (21.) и 9. (22.), марта о. г.

У овој је седници донесено 130 одлука, од којих спомињемо најглавније:

Узет је на знање отпис кр. угарског министарства богочасти и јавне наставе, којим узима на знање дисциплинарну пресуду вршачког епархијског школског одбора, изречену против Светислава Петрова, српског народног учитеља у Суботици (у вршачкој епархији), као и извештај истог министарства да не може повући првостепену опомену, подељену српској народној школи у Суботици. — Поводом тим, што Саборски Одбор није одобрио, Јулији Максимовићевој, учитељици у новосадској српској вишој девојачкој школи, накнадну исплату стамарине и станарског доплатка за оно време, када је иста са потпуним оспособљењем заузела наставничко место у тој школи, упражњено умировљењем Александра Јорговића, подиже се ово спорно питање о надлежности српском народно-црквеном сабору. — Отпис кр. угарског министра-председника у предмету одобрене награде Милану Недељковићу и Мити Клицину, бившим члановима Школског Савета, за вршење агенда главног школског референта за време суспензије Ђорђа Поповића, сада умировљеног главног школског референта, па до постављања Павла Терзина за привременог заменика главног школског референту, издат је на мишљење и предлог г. др Сави Путнику, члану Школског Савета. — Одбијена је молба Христифора Свирчевића, темишварског и вршачког епархијског школског референта, ради исплате трошковника му приликом митрополијске учитељске скупштине, јер му такве дневнице не припадају ни као вирилном члану ни као госту скупштине. —

Узето је на знање више дописа Саборскога Одбора о стављању у течај разних доплатака припомоћи, стипендија, плата, предујмова и трошковника, рачуна за разне школске потребе и т. д., припомоћи од 6500 К за набавку уџбеника и 3500 К за устројство вероучионице уз српску учитељску школу сомборску као и 1600 К годишње за дотацију учитељици у споменутој вероучионици, затим извештај Саборскога Одбора, да се суботицкој за српске више девојачке школе у Сомбору, Новом Саду и Панчеву одобравају још само до краја августа 1911., и најпосле, да се за инвестиције у приправничком интернату у Сомбору одобрава 2000 К припомоћи. — Одбијен је утук Милана Јовановића, рехабилитованог учитеља у Даљу, против одлуке архидијецезалног школског одбора, којим је потврђен избор Милице Павловића и Јулијане Јовановићеве за српског народног учитеља односно учитељицу у Даљу. — Узет је на знање извештај архидијецезалног школског одбора, да у Привиној Глави постоји српска народна школа, која је дозволом кр. земаљске владе у Загребу од 24. априла 1910. призната за јавну српску народну школу. — Молба месног школског одбора у Земуну у предмету уплате српских народних учитеља у мировински фонд вратиће се с упутством, да се обрате српском народном црквеном сабору. — Архидијецезални учитељски збор, као српски збор замолио је Школски Савет: 1.) да се српско народно учитељство из Тројединце, које је допуна чиновничко-професорске мировинске уредбе од 1908. године у служби затекла, опрости уплаћивања 2%-ног мировинског приноса за дотадашње године службовања а да им се те године нпак урачунају у службовање; 2) да се српском народном учитељству у Тројединци законом уреди основна плата и доплаци; 3) да се изрече, да школски управитељ мора бити један од активних учитеља. и 4) да се учитељство разреши појачке дужности. У погледу молбе под 1) поверено је пододбору, у који су изабрани: др. Сава Путник и Глиша Стајић, чланови Школскога Савета, и др. Веселин Тисаловић, главни школ. референат, да за допуну и измену чиновничко-професорске и учитељске мировинске уредбе поднесу конкретан предлог. Остале су молбе међутим већ решене, односно подвесен је већ у овом предмету предлог срп. нар. црквн. сабору. — Издани су декрети сталности учитељима Стевану Бенину и Радоју Степанову и учитељици Љубици Ковачевићевој у Даљу. — Узето је на знање, да је Љубомир Лотић, бачки епархијски школски референат, повукао своју молбу ради одобрења селидбених трошкова. — Месни школски одбор у Сенти известиће се, да се у смислу XXVII. законског чланка од 1907. године и односног министарског упутства има водити и дневник о свршеном градиву школском, и то на српском и мађарском језику; слог печата школских има бити само српски. — У питању имовине српске народне школе у Чуругу поднео је бачки епархијски школски одбор неке изводе из записника тамошње црквене скупштине, црквеног и школског одбора у доказ, да та имовина онде постоји. Но како ови изводи не пружају градива за доказ, да та имовина и сада постоји, саопћено је кр. угарском министарству богочасти и јавне наставе, да Школски Савет за то не може доказати, да та школска имовина, нарочито готовина од 12.855 фор. 29 новч. и сада постоји што том имовином рукује политичка општина чурушка, чији рад не потпада под надзор овог Школског Савета. — Поводом замољеног упутства од стране месног школског одбора у Бегечу у питању: да ли ученик основне школе може полагати поправни испит из два предмета па да пређе у виши разред, и каква такса припада учитељу за тај поправни испит, изречено је, на предлог главног школског референта, да поправним испитима у основној школи нема места, већ се сваки ученик са оном оценом „недовољно“ има упутити на понављање разреда. Поправни испити нису нигде у основним школама уобичајени, а нема разлога за њихово увођење, тим мање, што § 31. Школске Уредбе ставља у дужност полазак школе до завршене 12. године, а у случају слабог успеха још једну годину дуже. — Издати су декрети сталности Аксентију Живановићу, учитељу у Ст. Кањижи, и Стевану Шашином, учитељу на салашу Милчићима у Сомбору. — Умољене се представником кр. уг. министарство богочасти и јавне наставе, да упути кр. школ. надзорнике, да они у држање и комуналне школе изабраног учитеља срп. нар. школе не уводе дотле у звање, док им не истече отказни рок од три

месеца дана у смислу §-а 25. Школске Уредбе, односно док им оставка на служби у српској народној школи не буде уважена. — Поводом захтева кр. угарског министарства богочасти и јавне наставе, да му се рачуни васпитне школске закладе у Араду имају редовно ради натпрегледања подносити, умољене се Саборски Одбор за мишљење у овом предмету. — Упућен је главни школски референат, да са Српском Манаст. Штампаријом утврди цену тисканице за „школске матице за ученике", тисканице даде штампати и о томе обавести школ. одборе ради набавке. — Јовану Саграку, српском народном учитељу у у Јасеновцу на Сави, издаће се декрет сталности, када епарх. школ. одбор горњокарловачки накнадно поднесе своју одлуку о потврди овога избора.

Будући да 2. алинеја §-а 13. законског чланка XLIII. од 1891., као и министарска наредба од 16. марта 1802. бр. 12.219. само оне издржавоце школа ослобађа од приступања земаљском учитељском мировинском фонду, који у току од пола године дана, рачунајући од санкционисања тога закона (од 28. децембра 1891.), писмено изјаве, да ће после поменутога рока својим посебним мировинским фондом обезбедити својем учитељству без његова већег оптерећења најмање оне погодности, које му овај закон даје известиће се црквена општина у Панчеву — услед њезине овопредметне молбе —, да само у том случају може с правом тражити ослобођење од уплаћивања у земаљски учит. мировински фонд за наставнике српске више девојачке школе тамошње, ако докаже, да је у споменутом року поднела у горњем смислу изјаву, иначе мора у смислу 3. тачке 26. §-а XXXII. законског чланка од 1875. године плаћати прилог и за упражњена учит. места у тамошњој српској вишој девојачкој школи. — Молбе месног школског одбора у Панчеву ради расписивања стечаја за стално попуњење сада привремено попуњених двају учитељских места у панчевачкој српској вишој девојачкој школи, као и ради отварања једногодишњег трговачког течаја уз ту школу, остављене су in suspenso до евентуалне нове одлуке српског народног црквеног сабора о издавању прилошких српским вишим девојачким школама. — Није уважена молба Косте Стојачића, професора срп. учитељске школе у Сомбору, да му се на основу српским народно-црквеним сабором урачунатих двеју година у својству српског народног учитеља у Старом Станару, одобри петогодишњи доплатак, јер су му те године урачунате само у погледу права на мировину, а не и у погледу права на петогодишње доплатке. — Јовану Искруљеву, учитељу вежбаонице уз српску учитељску школу у Сомбору, одобрена је за шест седмичних часова рада, као учитеља вежбаонице и за учитељичку школу тамошњу награда од 80 К по часу и то од 1. септембра 1910. до 14. марта 1911. године. — Стевану Сечујском, привременом учитељу у Молу дозвољено је полагање испита за учит. оспособљење у летњем року 1911. године у сомборској српској школи. — Невенци Арсиновој из Мокрина дозвољено је приватно полагање испита за I. разред сомборске српске учитељске школе почетком 1911./12. школске године. — Даници Јакшићевој, привременој учитељици вежбаонице при срп. учитељичкој школи у Сомбору, одобрен је скупарински доплатак од 400 К и станарински доплатак од 200 К годишње. — Одобрена су три петогодишња доплатка Богдану Ђурђевићу, професору, српске учитељске школе у Пакрацу, — Узето је с одобрењем на знање, да учитељица Десанка Шумоњина поучава три приправнице, које су се досада уписале у српску учитељску школу у Пакрацу, у женском ручном раду и кућарству о трошку њихових родитеља, те се дозвољава, да их у сведоџбама може оценити. Известиће се и краљевска земаљска влада у Загребу, да је овим сада постарано како за надзор ученица срп. учит. школе пакрачке у самој школској згради, тако и за обуку њихову у женском ручном раду према прописаној наставној основи. — Александар Мркшић, ученик III. разреда кр. учит. школе у Петрињи, примљен је за редовног ученика у срп. учит. школу у Пакрацу. — Дозвољено је Николи Мијачевићу из Старих Баиноваца, да може крајем школске године полагати у срп. учит. школи пакрачкој испит из III. разреда. — Милану Цветићу бившем привременом учитељу у Добруну, дозвољено је полагање испита зрелости у срп. учит. школи пакрачкој крајем ове школске године. — Дозвољено је Петру Зрнићу из Мохова, да може у пакрачкој српској учи-

тељској школи крајем 1910. 11. школске године полагати поправни испит из два предмета за III. разред.

(Наставиће се)

ПРИТЕЦИМО У ПОМОЋ СРПСКИМ НАРОДНИМ ШКОЛАМА У БУДИМСКОЈ ЕПАРХИЈИ — КУПУЈМО СРПСКЕ ШКОЛСКЕ ЖИГИЦЕ.

Што су телу човечјем очи, то су нашем народу црква и школа његова. Па ко не би чувао очњу својих, а како опет наш народ не би чувао два главна бранича и чувара завета и светиња својих: св. цркву и школу народну!?

И наш малобројни народ у Будимској епархији дубоко је прожет сазнањем о важности цркве и школе своје тим више, што је јако растркан на простору више жупанија а знатно удаљен од главне струје народне. Свестан је о том, да га црква и школа спајају са осталим целим народом и дају му снаге и крепости, духа и полета, да се може одржати у заветима дичних својих старих: славне браће Бакића и других својих јунака, чије су јуначке чете крстариле некада по овим крајевима у борби за хришћанску идеју; св. Стевана Штиљановића, чију је племенитост и узвишеност поштене душе тај део нашега народа присвојио па те врлине још и данас засведочава у збору и сваком тивору своме; незаборављеног патријарха Арсенија Чарнојевића, који је међу тим народом ударио основе обновљеној патријаршији, те славних и честитих будимских Срба, који дуго беху воће народне у сваком добру и који нам основаше и дичпо просветиште наше Матицу Српски.

Но и крај најбоље воље своје имовном снагом нејаки тај народ наш не може сам из својих средстава да се побрине за цркву и школу своју, ма да заиста примерном ревношћу све што може за њих даје. Особито за школе своје не може да се састара онако, како то нови угарски школски закон из 1907. године захтева.

Са две стране притекло се у помоћ школама у Будимској епархији; 1. из срп. народних фондова дадоше наше највише црквено школске власти лепе суме у помоћ и 2. „Дрва“, деоничарско друштво за производњу жигица у Осеку примило се да израђује Српске школске жигице. Од којих даје 5% у име помоћи српским народним школама у нашој епархији. Из овог другог извора притицале су прилично лепе суме школама у помоћ. Тако само 1910. године свега 1706 круна 22 филира, а од почетка до данас у свему 9159 круна 34 филира, из којега новца је многим школама помоћ пружена, највише школи у Ловри, у овом једином чисто српском месту, у ком је отворена и друга школа, за коју је зграда са учитељским станом из овог новца трошком од 6150 круна 20. фил. подигнута.

Но прети опасност, да ће овај други извор усахнути. На име, угарска држава спрема се, да у свој монопол узме израђивање жигица. Питање је још само кратког времена, када ће ово бити свршен чин, и онда ће школе у Будимској епархији отпасти и ако не од врло велике, али ипак зато од знатне и лепе помоћи.

Па да би се школе у Будимској епархији бар и до увађања државнога монопола за производњу жигица што више користиле приносима од друштва „ДРАВЕ“, умољавамо све родољубиве Србе и Српкиње, да у будуће још и са већом пажњом настоје око тога, да се у њиховим домовима и домовима њихових познатих, у читаоницама, певачким друштвима па можда и у кафанама искључиво Српске школске жигице употребљавају.

Ову молбу управљамо навластито на наше свесно свештенство и учитељство, молећи их, да обрате пажњу нашем народу на ове жигице и на помоћ, коју од њих добивају срп. нар. школе у Будимској епархији, те да народ што више те жигице употребљава.

Ако у којем месту нема тих жигица ни у једној продавници, умољавамо, да родољуби пореде трговцима да их набаве код фирме: „ДРАВА“ деоничарско друштво за производњу жигица Осек (Есек, Славонија) а трговце умољавамо, да ове жигице што више протурују, знајући да тиме не наносе себи штете а једном делу нашега народа велико добро чине.

У Сент Андрији 24. јануара (6. фебр.) 1911.

УПРАВА ЕПАРХИЈЕ БУДИМСКЕ.

Преглед књига.

НА СТВАР Г. ТЕРЗИНУ.

(Свршетак.)

9. Какав је Т. и његова ауторска часност види се и из овога. Ја сам му приговорио што се убраја у коваче формалних степена. Он се брани тиме, што му је слободно „у раду од 16 год. измислити" баремфор. сте-пене, примећујући, „јер колико ја познајем искреност критичара, да је он то где видео у истом облику он би то мени већ пришио па и право имао." И опет се Т. дао завести својом „часном" уобразиљом. Мислио је да сам изрекао све што сам имао. Али стани Терзину мало. У првом реду De Garmo је још 1899. истакао исту класификацију али није рефлектирао на икакву оригиналност, јер у суштини та тријас-класификација изведена је само на темељу пуке логике. Дерпфелд а особито Вигет, такође су истакли тај тријас, али, наравно, са неком мотивацијом, коју и Т. узима на једној страни, своја списа, а на другој опет то обара. Нанме на 41. стр. Т. вели: „Овај поступак назива Рајн предспремом, која ништа друго није, до ли растварање (анализирање) досадањих представа: с тога се овај степен може назвати и анализом." Т. критикује Рајнову „предспрему," а овамо сам усвајао тај облик у „своме" систему форм. степена, па на стр. 42. изрично вели, да је тај степен, неизбежан и потпуно основан." Тако шепртљанство и морско мотивисање! Али пођимо даље. „Свој" други степен он овако мотивише: „После тога (т. ј. после предспреме) саопштавамо деци ново градиво и свим могућим начинима се старајмо, да нам деца то ново градиво и схвате. Том приликом обрађујемо ново." (стр. 42.). Из овога се не може видети, које оригиналне форм. степене кондензује Т. у овом „своме" степену. Једи то синтеза, асоцијација и систем, или се ту схваћа само синтеза? Терзинов ум и његова часна оригиналност о томе не дају нам ни логичке, ни психолошке, ни педагошке, ни филозофске, ни практичке јоте. Шта му је трећи степен? Ево његових рођених речи: „После обраде срећујемо све, што смо том приликом научили и увежбавамо, да нам то деца и запамте. С тога и називамо тај рад срећивање и увежбавање." (стр. 42—3). У први мах читаоцу нагледа да Т. мисли овде на степен синтезе и апликације, али то није тако, јер овај степен тежи да обрађено градиво „деца и запамте." И ако нам Т. ни овде не даје ни логичких ни психолошких разлога ипак га можемо, или боље речено морамо, схватити кад изрично вели: „Формални степени могу се дакле свести на три психичка момента при настави: посматрање, размишљање и употреба (увежбавање) (стр. 43.) Дакле, управо класификација Дерпфелдова, Вигетова, Де Гармоа других. Где је сад та Терзинова оригиналност и часност! И још он има образа да себе правда! Заиста непоњатни морал! Та читав његов одговор оличава архинесправност. Место да ми стварно одговара, он публику заиграва са речима: „Ено оног лечника у „Напретку" шта каже такође за експерименталност критичара" (које тај лечник, и шта је он рекао за мене?!). Зар његова дужност није била да с разлозима оправда „своје" формалне степене. Нажалост и оно што је рекао о њима почетник не може схватити. Сво његово педагошко резоновање и апликовање о томе стављено је у три четири ретка: „Ова три степена заиста и постоје у свакој обради градива; нису тако сложени, те ће их сваки (!) учитељ лако разазнати и определити, а међутим не могу сметати ни психички ток душевног рада у детету" (стр. 43.) Каква препостављања (о учитељевој мађијској моћи схваћања) и глупости („психички ток душевног рада у детета) у изналажењу! Зар је само то Т. „измислио" кроз 16 година свог рада?!

Као што је познато „наставни" или „формални степени" створени су тобож као једини принципи индуктивног настављања. Хербартовци групишу те принципе у пет степена:

1. Припрема, т. ј. изнаћи се циљ (наставни" Туриће) рада и у свест се довести стара факта у чијој ће се светлости кувати нова факта. Т-ј степен односи се на употребу т. зв. принципа апперцепције у настављању.

2. Презентација, т. ј. указивање довољних и репрезентативних партикуларних чињеница.

3. Компарација и апстракција, т. ј. у проучавању ових презентовних чињеница ћаци изналазе битни опћи факат или закон.

4. Генерализација, т. ј. овај опћи факат или закон ђак јасно изражава или формулише.

Ову табеларни преглед што га Т. износи (стр. 43.) просто је узет из Рајнове мале Педагогике (ери превод), коју он ни не помиње у свом предговору. Он је само узео, или боље, речено, „измислио" други ред.

5. Примена, т. ј. нове индивидуалне чињенице (примери) проучују се помоћу го, е стечене уопштавања.

То је суштина тих формалних степена. Можда ће Т. рећи да сам и ја Хербартован јер ево уважам „нова“ имена и „нову“ таксацију формалним степенима. Ту морску логику могу учинити само „часни“ људи и они који су се окушали у 16. годишњој пракси. Моја амбиција не лежи у томе, јер таких морских „класификација“ могао би још изнети. Примера ради те петостепене наставе могли би кондензовати у ова три:

I. Апперцепција (чулно посматрање; конкретна илустрација):
1. Препарација — анализа.
2. Презентација — синтеза.
II. Апстракција:
3. Компарација и уједињавање; или индукција, асоцијација (сократичка)
4. Формулисање појмова — дедукција, долажећи опет до партикуларности.
III. Од схватања ка деловању — апликација, примена, метода или функција. Шта више тај свети Хербартовски петоклов можемо се свести на цигле две групе:
I. Презентација:
1. Препарација.
2. Презентација.
II. Елаборација:
3. Асоцијација и компарација.
4. Генерализација или апстракција.
5. Практична апликација.

Све ово класификације немају никакве научне педагошке вредности. Тих пет степена и ако могу бити згодни у планирању индуктивног предавања не вреде ако се између 4. и 5. степена не дода нови степен — верификација, у коме се општа конклузија потврђује или обара са апеловањем на суштина факта. И онда први степен тиче се више општег начела „апперцепције“, него ли индуктивног настављања у партикуларном. Четврти степен, и ако важан, кратак је и обично сам по себи долази са трећим, само ако се он успешно извео: пети је степен дедуктиван. По несрећи већи део т. зв. индуктивног настављања протеже се на 1. и 2. степен; на 2. степену гомилају се врло несретно одабране чињенице, а тек у 3. степену даје се маха ђачкој активности, и резултат тога остаје не оверовљен. Овака настава мора да ствара и рђаве и добре навике, па ако ђак и дође до правог знања о општој истини, то не долази из 3. степена, већ у току кад он почиње да то знање примењује. Та боље је и оно настављање, где се одмах пружа каква чињеница или закон са неколико добро одабраних илустрација, него ли оваке надри индукције формалних степена.

Читава теорија формалних степена не само да је непрактична, већ и теоретички дефективна. У мом раду „Однос психологије напрама педагогији“ (сарајевска „Срп. Школа“, 1908.) то је истакнуто. Па и сама прослављена „апперцепција“ данас је пала пред форумом експерименталне и биолошке педагогије У мом пигпеском раду: „The problem of apperception i the light of experimental investigation on school children“ (проблем апперцепције у светлости експерименталног испитивања на школској деци) ја сам то још боље и опширније обрадио. Dr. Messmer написао је читава дела о томе, (Allgemeine Pädagogik, 1909; Psychologie, 1909; Kritik der Lehre von Unterrichtsmethoden, 1905; Grundlinien zur Lehre von Unterrichtsmethoden, 1905. — све публиковано у Leipzig-у код Teubner-a). која најтоплије препоручујем свим нашим педагозима теоретичарима и практичарима.

10. Да завршим. Педагошка, као и свака друга књижевност зависи прво од спреме писаца а онда од интелигенције читалачког круга. Писац огледа своју способност (1) у самој идеји свог рада, (2) у научном мотивисању свог предмета, (3) у јасном излагању, (4) у искрености напрама самом себи и читалачкој публици. Терзин у својој дидактици није испунио ниједан од ових услова. У првом реду он ни сам није на чисто са идејом свог рада. Друго, његов дидактички еклектизам није ништа друго до ли ало схваћање и домаће и стране хербартовачке дидактике и постулата експерименталне педагогије. Треће, и оно што је изнео врло је нејасно и погрешно, као што се то види н. пр. код формалних степена. Четврто, он приписује мисли које нису његове и не помиње литературу, коју је требао и морао навести.

Толико о писцу. А сад о нашој педаг. читалачкој публици. Она не сме бити равнодушна. Нека лепо и стварно истакне и добре и рђаве стране ауторове. Ако је он дрзак, треба га добро опшинути, не ради каквог личног уживања, већ ради саме ствари и будућег равнања. Овака ће критика заиста здрава бити. Од Терзина се више не можемо надати да ће написати и оваку дидактику,

СВЕТОСКА БИБЛИОТЕКА

коју Срби и Хрвати, хвала Богу, имају још од две три деценије. Ово му је и сувише слаб рад после 16 годишњег рада и „измишљања“ Он, као професор методике и дугогодишњи практичар у Ади, требао би да се лати методичког рада, да нам покаже како апликује своју педагошку филозофију у разредном раду. То ће бити од веће користи и по њега, и по његова предавања у препарандији, и по његове ђаке, и по практичан рад наших учитеља. Српски и хрватски учитељи сити су клепања дидактичког млина, и ред је да нам Терзић даде мало брашна из свог методичког млина, који ево улази већ у седамнаесту годину свог трудног живота....

Др. П. Радосављевић.

Српска вила. Књига за српску децу. Уредио Мих. М. Станојевић учитељ. — Београд 1911. Нова штампарија — Давидовић. Цена 0.60 дин.

Ово је једна лепа књижица. Кад је почнеш прелиставати и кад стадох прочитавати њене чланчиће, осетих неку благу пријатност, која ме одведе далеко у мислима.

Први део ове лепе књижице садржи: Народне. Други — Уметничке производе.

Тамо читају деца: Живот и обичаје нашега народа и упознају се са животом њихових прикупљача: Вуком Ст. Караџићем и Вуком Врчевићем. Овде се упознају са уметницима и животом наших главнијих књижевника. Ту су Досит. Обрадовић, Петар Петровић Његош. Бранко Радичевић, Степ. Митров. Љубиша, Ђура Јакшић, Љ. М. Ненадовић, Змај Ј. Јовановић, Јован Илић, Мил. Ђ. Глишић, Јанко Веселиновић, Шантић. М. Петровић, Соколовић, Ј. Дучић! И не да их видимо само у речма, већ их видимо и у сликама. А колико ће то занимати оне мале читаче, којима је ова књижица и намењена, може појмити само онај, који је са тим малим светом посла имао. Па онда, колико ће то све и иначе да утиче на тај свет и на њежну душу тога света! Још у раном детињству, уче се деца поступно упознавати са животом и обичајима народа, у којем су никла и обикла. Из раног детињства упознају се са умотворима које им у изобиљу пружају здраву душевну храну. Како ће то дакле све да распламти љубав млађаног срца и душе за својим.

За то би рекли, да је ова књижица, поред своје, већ речене, унутрашње лепоте, још добра и корисна за њежну српску млађану душу, која тек почиње овај свет познавати. Па као такову не остаје нам више друго ништа, већ да је топло препоручимо српским родитељима, да је набављају својој узданици за лектиру у доколним часовима.

Т. Костић.

БЕЛЕШКЕ.

Доситејева прослава у Новом Саду. У среду 23. марта (5. апр.) о. г. прославиле су свечане све школе у Новом саду стогодишњи помен од смрти Доситејеве. У срп. осн. школи декламовали су и певали су ученици пригодне песме, а учитељица Ј. *Ђурчићева*, говорила је деци о животу и раду Доситејеву. При завршетку прославе закључио је свечаност кратким говором у похвалу Доситеја шк. управитељ Мил. Тюсић.

У недељу 27. марта, (9. апр.) прославиле су све српске просветне установе заједнички веома свечано стогодишњицу од смрти Доситејеве. После литургије одржан је у саборној цркви парастос Доситеју, на којем је служио госп. епископ. М. Шевић, а уз њега сво новосадско свештенство. У 11. сах. одржана је свечана седница књижевног одељења Матице Српске на којој је науку, рад и заслуге Доситејеве по нашу народну просвећеност, врло лепо приказао др. Тих. Остојић, професор, члан књижевног одељења Матице Српске. После подне у 3½ часа одржана је народна прослава у спомен Доситеју, у великој дворници Речецјева хотела. Прославу је отворио А. Хаџић председник приређивачког одбора пригодним говором. Затим су песмом и декламацијом суделовале у прослави све просветне установе: основна школа, виша дев. школа, гимназија, занатлијско певачко друштво „Невен“, певачко друштво свеучилишне омладине, ратарско певачко друштво, а проф. Јован Живојновић говорио је о значају рада Доситејева, потрудивши се да популарно прикаже широј публици Доситеја и његов рад, на чему му је публика била захвална.

На свима свечаностима била је присутна многобројна публика, која је са пуно интересовања пратила извођење појединих тачака у програму и живо одобравала лепо певање,

декламацију и говоре. Једнодушном пажњом и поштовањем дочекала је и испратила преосвећеног госп. епископа и госта из Србије г. Стојана Новаковића председника академије наука и високоцењеног српског књижевника.

Спољашњим обликом одужили смо се Доситеју колико смо боље знали и могли, али сад би требало да и идејама његовим крчимо пута како би ушле у што шире редове народне. Самим прослављањем то се не може, него извесним организованим радом, који би био најтрајнији споменик Доситеју, јер би оплемењио многу душу у народу вечним истинама.

Умировљени. Ђока Милић учитељ у Новом Саду, ступа од 1. маја у мир после 39 година вредног и савесног отправљања учитељске службе. Желимо да још дуго и ван школе помогне својим радом сваку добру ствар учитељску и школску, као што је то увек чинио у дугом низу година свога васпитачког рада. — Танасије Костић учитељ у Новом Саду, ступа ускоро у мировину и настањује се уз свога сина у Темишвару, где се већ преселио. Како ће сад имати више времена на расположењу, то ће се и „Шк. Гласника“ чешће сећати, да из свог многогодишњег искуства послужи млађим учитељским друговима многим добрим саветом како у раду школском, тако и у раду за унапређењем учитељског положаја и слободе.

Промене у учитељству. За привр. учитељицу у Бегечу постављена је на место Ј. Лаковића, који је захвалио, Милева Нинчић рођ. Радић. — Нинфор Шустран постављен је привремено у Ст. Станару, а на његово место на новосадској салашкој школи на Малом Ларку, постављен је Ј. Мандић, досадашњи привр. учитељ у Ст. Станару.

Станарина Сомборски учитељи су ових дана под вођством свог посланика на држ. сабору били, код жупана Ст. Војнића и замолили ли су га да он посредује, да им се станарина повиси, јер за 360 круна што сад добијају у име станарине не могу да добијају у Сомбору пристојан стан. Велики жупан је обећао да ће свом силом порадити, да се станарина повиси на 720 Круна.

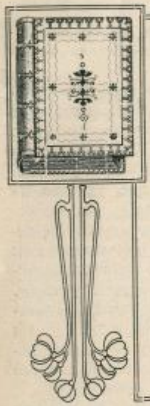
Шта ће добити држ. учитељи? Кад се дознало да министар просвете у државном прорачуну за 1911. није увео своту за уређење станарине и бирива држ. учитеља, сложило се исто учитељство, те је на зборовима заједничком акцијом тражило, да се накнадно унесе у прорачун извесна свота за горњу сврху.

На послетку је министарство саслушало оправдане захтеве држ. учитељства те је сад по милиона круна унето накнадно у прорачун. Из ове ће своте према 1. § XXVI. з. чл. из 1907. почети уређивати бирива држ. учитеља. За прва мах ће станарину држ. учитеља повисити на своту коју уживају држ. чиновници XI. платежног разреда, а плате ће повисити само оним заслужним учитељима који су било путем стечаја, било променом карактера школе, прешли у статус држ. учитеља, али којима нису урачунате године службовања, проведене пре 1. октобра 1893. г. Од ових они, који већ службују 20 година, добиће 200 К, после 25 година 400 К а после 30 година 600 круна лична додатка.

Радници на универзама. Недавно је тајник међународног завода за размену стеченог искуства за напредак, др. Брода одржао предавање у своме родном месту, Бечу, где је потегнуо идеју, да радници, деца народна досеђу на универзе, на велике школе. План му је овакав: на основу популарних предавања, која су се већ у више држава одомаћила, и где се својевољно и испит може да полаже, требало би дозволити онима који се пријаве, да пређу у народну средњу школу, где би се по америчанском плану за радењке који преко дана раде због зараде, вечерња предавања држала. То би требало помагати са мањим закладама. Затим би најбоље ђаке — по примеру Новог-Селанда — требало послати на велике школе, универзе, да се посвете њиху истраживачком. Ти би онда поштено послужили српској својој, од њих би постао најспособнији и најбољи материјал, који не само да би позвани били да руководе народом, него и да истражују испитују истине.

Богословски течај за женске, отворен је у Москви. На течају је уписано 75 слушатељица.

Русија за народну просвету. Комисија за народно образовање решила је да се повиси кредит на потребе почетног образовања, од седам милијуна на десет. А предложиће буџетној комисији, да се кредит за управне школске потребе повиси са четири на 10 милијуна.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

стално има̂де на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** па више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније изваћа**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантеријске послове**, које најтачније под гаранцијом изваћа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради

има највећи избор свакојаког

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. **Телефон бр. 87.**

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих остали за намештај.

5—20

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то како је огласе изнашло у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Напредак“ у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 7. У Новом Саду, 15. априла 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Зашто је потребна нова Школска Уредба? — Физичко растење и доба адолесценције. — О могућности систематског калиграфија. — Поглавак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Из школског круга: Седница новосадског српског учит. збора. — Из школске самоуправе: Седница Шк. Савета од 7. 8 и 9. марта о. г. — Преглед књига: Најглавније тешкоће у учит. раду, од Ђ. Шпадијера. — Белешке. —

Зашто је потребна нова Школска Уредба?

На ово питање и лако је одговорити и није лако. Лако је о тој потреби уверити онога, који је познат са стањем наших школа, у њихову спољашњем и унутрашњем уређењу, са положајем учитеља, њиховом стручном спремом и даљим усавршавањем. Познавалац свих тих прилика већ давно је стекао исправно уверење о свему томе. Он зна, да је садашња Шк. Уредба већ у зачетку своме претрпела знатне операције, јер је из ње изостављено на сабору од 1871. год. много баш од онога што је најбоље. А у оном материјалу што је у Уредби остао, није много што шта изведено опет од онога, што је понајбоље и најнапредније. А у низу од 40 година, натежући са многим незгодама, стигли смо и до државног школског закона од 1907. год., после чега је овака наша Шк. Уредба каква је сад, просто једна преживела ствар. Но и да нема тог државног школског закона, крајње је време да се нашој школи даде напреднији правац. Правац којим садашња Шк. Уредба води школу и просвету, показао се застарео и у раду спор, он настави и народној просвети не може да створи полета, једно што је застарео, друго што тим правцем руководе елементи, којима су сврха други позиви, а просвету сматрају или раскошом или непотребном дангубом или у најбољу руку сматрају нечим, што се може трпети, али кад све бриге пребринемо, онда ако што остане и за просвету да не будемо баш осим другог света. Но просвета је могла у старија времена бити тако сматрана, али данас то већ не иде. Сваки свестан човек кад разгледа друштво и живот у којем се друштво креће, налази довољно доказа да просвета не може бити више мерена онако, како су је мерили наши очеви и дедови. А да би школа и просвета могле стати на праву снагу, мора им се дати савремен правац и мора им се дати да њима управљају позвани фактори, који су упућени у путеве којима треба да иде школа и просвета, и који су упућени како просветни рад треба да се изводи и који знају шта је права сврха просвети.

Нова Школска Уредба потребна је дакле, с тога: Што садашња Шк. Уредба није у складу са државним школским законом од 1907. г., даље је потребна с тога, што треба да се рад школских органа постави на самосталну основу, јер до сада није био тај рад самосталан ни у месном школ. одбору, ни у епарх. школ. одбору, ни у Школ. Савету. Свугде су ти одсеци подређени у извесној мери, а где кад толико, да њихове одлуке постају илузорне. У свима тим школским органима претежан је нестручан елемената, с тога се њихов рад развио у администрацију и суд, а од стручног рада једва да се нађе где кад неки минимум. Уз самосталан делокруг школских одсека треба, дакле, да је у њима претежан стручни елемената, који ће повести

школу и наставу напредном просветном струјом. Такав рад мора имати сараднике који га потпуно разуму. А да таких сарадника буде, морају се учитељске школе предусести у напредњем правцу; да се те школе подигну на свој прави ступањ, треба да се за њих створе спреме и искусне професорске снаге, које осим добре и темељне стручне спреме, морају бити још и добри познаваоци наших просветних потреба, добри познаваоци нашег народа и интелигенције, морају бити изврсни практични познаваоци живота са идеалним проповедништвом истине о нашим просветним потребама. Тако сложени, они морају стварати учитељска поколења свога духа и својих идеала. Но таки професори и таки учитељи не могу бити остављени на милост и немилост несавесних и глупих партијских људи или што је још горе глупих и несавесних људљивих појединаца у партијама. Рад таких идеалних радника, мора бити нетакнут од сваке људљивости и пређавих намера са стране. С тога и постављање тих радника, и рад њихов и давање правца том раду, не може и не ѣме зависити од неупућених елемената.

Данашња Школска Уредба имала је у зачетку своме западњачки омладински полет, а српску несталожености и непрактичност. Док је дошла до свог ступања у живот, изгубила је много и од свог полета, а у ономе што је у њој остало, преотела је мах у току времена, несталоженост и непрактичност.

Ако смо ради, да с овим новим веком, пођемо и новим утврђењим путом, морамо раскретити са старим традицијама које се у пракси нису никако показале, морамо се отрести сугестија да смо сви колико год нас има позвани, да у просветним питањима пресуђујемо, него морамо стати на једино исправно становиште: да сваког треба поставити на своје место и онда неће бити забуне, ни сметеног и површног рада. А због тога што није свако на своме месту, пати цео наш просветни организам, и пошто он није сређен у својим главним органима, немогу функционирати како треба ни мањи и ситнији органи. С тога се из целог таког рада не види стварна резултата. А до год се не види стварнија резултата, дотле и просвета не може стећи популарности у ширим редовима народним у оној мери, како би била од трајне користи по народни интелектуални напредак.

Све је, дакле, везано једно за друго а свему је кључ: раскрети с погрешним традицијама и подај просвету у руке онима, који знају шта је просвета.

Кад се такав просветни кадар састави, онда има да се изводи важан просветни рад почев од забавишта па до даљег *ширег* образовања народног.

Рад у забавишту није на Фребловом принципу, него смеса од свега и свачега. Забавишта нису редовна потреба за предшколско васпитање деце, него сувишан луксуз поједних наших бољих општина, којима то може бити. Ни спољашња, ни унутрашња њихова страна, не одговара васпитној сврси, ни положај, ни дотација забавиља не одговара данашњим приликама живота.

Основна настава исто тако не одговара ни по унутрашњем, ни по спољашњем уређењу своме. Унутрашњем уређењу истакнут је неистинит циљ: *да спреми за живот*. А колико је њих са свршеном матуром средњих завода спремно за живот, где су трговци, занатлије, економи, који су са првим основним знањем спремни за живот? Колико је у томе скромнија велика руска нација и пространа Русија, кад истиче у предлогу за свој нови школски закон као циљ: *добијање основних знања*.

У извођењу таког неправног циља, разуме се да је и цео посао око тога неправан. С тога и нема у нас праве, постепене, развојне наставе у оквиру основних знања, него у свима предметима журећи за погрешно истакнутим циљем, прескачемо најживотније елементе знања, који су примичиви за детиње доба и машамо се оних ствари, које су и многоме од нас биле нејасне већ и као почетницима учитељским. Пођите од догматизирања у веронауци, па прођите кроз српски језик са

стилизацијом и граматичким основима, рачуном и мереньем са њиховим безбројним комбинацијама, од којих су многе у практичном животу непотребне, са природописом без мрве биологије, јер за биолошко посматране треба умерено градиво и више времена са више бављења у природи; разгледајте наставу у земљопису без честих излета и рељефног посматрања, и повеницу без културно историјског посматрања, јер за то све треба више времена, мање градива, више средстава, мање застарелих породичних и општинских погледа; разгледајте здравље и економију у народу и сравните са укоченом школском науком о човечјем здрављу и наставом о газдинству из читаначких предмета. Посмотрите све то и пребројте оне многобројне часове око Сизифова посла у настави мађарског језика, па кад све те само површно побољање неподесности процените како треба, сравните их са нашим наставним циљем, да школа треба да спреми за живот. А онда разгледајте ко треба да буде тај мађионичар који ће то извести?

Учитељ! Онај учитељ којег су за тако непрегледан посао врло слабо спремили у учитељској школи, нешто с тога, што ни они који су га спремали нису сви спремни колико треба, а нешто с тога што и њихов наставни план пати са многих недостатака и лоше постављеног циља. Тај тако слабо спремљени учитељ, који млад и неискусан и у животу и у своме послу, дође обично у круг где му обично сви одмажу, где нема искрена помагача и саветника, него моментане пријатеље и заговараче на странпутицу, где наплази не на помоћ и уважење свога просветног рада, него где се тражи од њега да буде свугде њирица и у цркви, и у перодуству и рачуноводству и као хоровођа и „презесу“ и тутору и сеоској засуканој партаји, коју води каква сеоска пропала надрикњига, и домину и поп, па можда још и каквом надувеном старијем колеги и још многом другом. С таким инпиром не обара се ни насип од земље, а камоли стене и градови незнања, глупости, предрасуда и залуђеног надрикњиштва.

А свих тих недостатака има у нашем народу много. Против њих се боре и вешти и искусни борци са просечно врло мало успеха. Зашто је то тако, носи на себи одговорност у претежној мери и законодавство како у држави, тако и у нашој автономији.

Ако се остави да неко начело или идеја, сами крче себи пута без помоћних средстава и да их пригрле шире народне масе из свога уверења, то ће освајању таких идеја требати Матусалемова лета. С тога законодавци свију времена, у тежњи да унесу добра начела и напредне идеје у шире слојеве народа, нису чекали да одличност тих начела и идеја задобију масу за себе, јер то не би никад било, него су путем дисциплине уносили таке нбвине у друштво. Да се хришћанство само путем својих добрих страна ширило, не би до сад захватило толике димензије; да је уређење државно, само својим добрим странама ширило себи земљишта, тешко да би до сад било што од њега; да се средства за одржање државног уређења набављају само логичким разлозима потребе за културнији начин живота, слабо би се дошло до каквог резултата; док се обвеза школска сматрала произвољном, слабо је требало школа, а и оне што су поникле биле су приличпо празне. Кад све то знамо, а знамо да ономе који не зна шта је просвета, није му она за срце ни прирасла, онда ако хоћемо у истину да дамо просветном раду пластичнији облик, а тиме заједчимо и бољи просветни успех, ништа нам друго не преостаје, него да узакопимо све оно, што видимо из дугогодишњег искуства да нашем просветном раду недостаје, а исто тако да законом сузбијемо оно, што видимо да смета развитку просветног рада.

Нашем просветном раду недостаје стручног руковођења, то му треба дати; а смета му нестручно уплетање, то треба уклонити.

Нашем просветном раду недостаје финансијских средстава, којима ће стручњаци самостално располагати, то му треба дати; а смета му неразмишљена штедња и симулирана тежња за штедњом (јер се у исто доба на друге непо-

*

требне ствари десетоструко троши без обзира на штедњу), а уз то често несавесна манипулација непримерених и непознатих и за ствар незагрејаних манипуланата; то треба уклонити.

Из разлога што просветним радом, нарочито у основној настави, не руководе прави стручњаци, него људи других позива, често и неписмени, а у најбољем случају људи стручњаци за више образовање, не даје се значају основне наставе и предлозима и тражбинама њених представника онолико вредности, каква у истину припада тој основној настави, јер је она једини извор просвете за најмногобројнији део сваког народа. С тога се често најживотније потребе у корист те наставе, квалификују као неке излишности без којих се може бити, а не узима се у обзир да је захтевање тих потреба основано на многогодишњем искуству многих генерација васпитачких. Недостатност тих најживотнијих потреба повод је, да се у образованијим друштвеним редовима, често сматра рад основне наставе као површан или недостатан. Многу недостатност и површност учитељи и сами увиђају, с тога су увек и тражили и траже реформе, али пошто њихов глас није меродаван, него мишљење нестручњака, то школа и основна настава остаје тамо, где је била и у мање напредном добу. Тада се њени недостатци нису тако јако могли опажати због не велике напредности самога друштва којем школа служи, али данас, кад се дух времена у напредном правцу рапидно развија, осећају се све већма недостатци основне наставе. Чекати да се они сами од себе поправе, или тражити од васпитања и школских радника да их они сами поправе, а тим радницима скучавати делокруг или им давати правац у раду, према уверењима нестручних људи и неупућених у веома сложени васпитачки и наставнички рад у основној настави, то значи не знати шта се хоће и обарати онај идеал за којим сви тежимо, а то је просветни напредак народни.

Говорити о доброти и лепоти просветног напретка, а ускраћивати све оне услове, који могу том напретку користити, то је, ако се чини нехотице, неозбиљност, а ако се чини хотимице, шарлатанство и покварењост последње врсте.

Кад би се скупило све у једно што су учитељи за последњих 30 година истицали као потребно у преображају школа, била би то грађа која и сад и увек може осветлати образ учитељству. Из тог материјала прибрани су предлози што су унети у нацрт за нову Школ. Уредбу.

Као њене начелне основе узети су ови назори:

1. Боља заштита деце од 3—6 године, у којем добу пропада највећи проценат деце. У свези с овим боља нега и дошколско васпитање деце помоћу забавишта. Затим помоћу даљег ваншколског просвећивања народног.

2. Стварнија основна настава помоћу напредних метода по слободном избору; смањен број деце по разреду, умерен број седмичних наставних часова; заједничко и савремена набављање школских књига и осталог прибора од стране издржаваоца школе и бесплатно давање истога сиромашној деци; тачно снабдевање школâ са потребним уџбеницима а по стручним информацијама; осниване и редовно проширивање школских књижница.

3. Боље хигијенске прилике установом школских лечника и сталним прегледањем деце, а нарочито тачним лечничким прегледом при првом упису деце у школу; здравијим школским зградама и учитељским становима.

4. Јачим дисциплинисањем родитеља при ушколовању деце; бољим васпитавањем родитеља у опште.

5. Стручнијим и интензивнијим школским инструктивним надзором, бољом стручном спремом учитељском и даљим учитељским образовањем, самосталнијим положајем учитеља, ослобађањем учитеља од споредних наметнутих му дужности, збрињујућим материјалним положајем учитеља, да не мора тражити заслуге ван школе, а да се тако може са више оданости унети у свој васпитачки и наставнички рад.

6. Укључење нестручног утицаја у наставу и васпитање, а место овога учвршћење стручног утицаја од најнижег до највишег школског органа.

7. Финансијска самосталност свих школских тела.

8. Признавање већих материјалних жртава за школу и просвећеност у опште и васпитавање народа у том правцу.

9. Оснивање хуманитарних завода.

10. Организовање истраживачког рада на даљем просвећивању народном.

Оваке начелне основе примљене су данас у целом просвећеном свету. Њиховом остварењу теже све државе, с тога неуморно раде на њихову остварењу и приносе знатна материјална средства у корист тога. И не само да се старају да обавезне прорачунске просветне своте буду што спаснији за извршење тих просветних сврха, него изазивају знатну приватну иницијативу, која данас код просвећенијег света већ видно помаже званичну делатност у корист просвете.

Наша је приватна иницијатива још увек у главном оснивање по неке стипендије за појединца. Рад наших званичних органа, ограничава се на недостатна материјална средства, шири слојеви народни учвршћују се у погрешном уверењу, да на просвету не треба давати, и док им се сугерира да немају материјалних средстава на просветне сврхе, у исто доба се опрезно (јер им се човек може замерити) опомиње, да не троше знатне своте на моду, алкохол и сличан раскош.

Из тога излази да ипак има материјалних средстава, само одлазе у бесплодне сврхе. А то све знак је, да наша школа, васпитање, наставе и дали рад на просвећености народној нису до сад могли довољно утицати у јачим размерама на душу, срце и ум у ширим слојевима народним. Нису могли утицати с тога, што им је истакнута неправилна сврха.

С тога је потребна нова Школска Уредба, која у оквир свој неће обухватити само формалну страну наставе, него ће на реалној основи применути извођење своје задаће у корист што јачег интелекта масе друштвене.

Ако је овакав рад за нас нешто излишно, онда немамо права да говоримо о потреби просвете, ако за овакав рад немамо материјалних жртава, онда се одричемо права на бољу будућност.

Ако се овакав рад може извести на неки други, бољи, нов, напреднији начин, који уз то још не тражи материјалних жртава, онда да пођемо тим путем, али до сад не видесмо да је неко тако што спасоносно изнео. Биће да спасоносијег и нема од онога, што су наука и искуство просвећених народа у дугом низу година изнашли и као исправно оверили. О тачности и исправности тога и у нас су се уверили сви они људи, који се тим баве, а тачност и исправност томе одричу само они, који се тиме никад нису бавили и не баве. С тога њихова реч и не може бити меродавна, него реч позваних, стручних људи. Ни код најпросвећенијих народа нису ни сви меродавни фактори позвани да просуђују вредност педагошких истина и потреба, али су они толико просвећени, да имају вере у суд позваних и стручних људи. Ове вере недостаје у нашем српском друштву. А док ње не буде нема ни просвећености спаса. **М.**

Физичко растење и доба адолесценције.

Dr. phil **Паја Радосављевић**, ђелђ педагошког факултета у Њујорку.

I.

Дете је, заиста, дивно и загонетно биће. Почев од свог првог плача кад дође на свет, па до свршетка своје периоде развића, оно нам даје проблем за проблемом и загонетку за загонетком.

Како посматра дете ствари, што налази око себе? Који су духовни процеси најкарактеристичнији и који највише утичу на правац његова растења? Ова питања и читава поворка других, не само у правцу његовог духовног живота, већ у свакој фази дечијег живота, — та питања траже прешан одговор.

Међу најинтересантнијим развићима, која су потекла из новијег покрета у проучавању детета, јесте откриће дечије фи-

зичке природе, природе, коју тако јако багателишу и родитељи, и учитељи и школске власти са својим наставним програмом и наставним планом.

Имајући пред собом најзгодније прилике, ми све до јако не показасмо много успеха у испаљавању мање евидентних физичких дефеката у деце, па на тај начин занемарисмо штудију најважнијих средстава у мерењу њиховог физичног, телесног стања. Ономе који сумња у ово рецте да одговори на ово неколико питања:

Да ли сте сигурни да свако дете у вашем разреду може јасно видети сваки део школске табле? Да ли сте сигурни, да свако дете држи своју књигу у размаку, који не напреже очи? Да ли сте сигурни, да свако ваше дете може чути што год се каже? Да ли у вашем разреду има делимично глуве деце? Да ли неактивност или спорост њихова долази од недостатка моторичке способности или болести? Да ли сви ђаци при седењу и стајању имају најбоље држање? Да ли са свима ђацима посве тачно подједнако поступате у погледу на степен прецизности, што се захтева? Да ли сте икад покушали да нађете узрок бледоће у ученичковом лицу? Да ли се свако дете дома поучава и влада према хигијенским, здравственим начелима, која су од битног значаја по здравље? Да ли чините икакве изузетке за различите диспозиције? Да ли вам је позната количина рада, духовног или ручног, ког дете обавља изван школе? Колико се вежба свако дете? Да ли сте настојали да епунцијација буде што боља, па и код оних, који показују мале дефекте у вокалним органима?

Овим питањима могли би додати читаву листину питања, што обраћају пажњу на стања, која морају постојати. На пример! Како далеко треба да просечно, средње дете види обична писања на школској табли? Како далеко и како далеко треба да се држи књига? Како велика треба да су слова да би их дете могло потпуно читати? Колико квадратних метара може — под средњим околностима — осветлити један квадратни метар прозора? Да ли ваша школска соба одговара овоме захтеву? Како брзо расту деца у свакој појединој години живота? Колико школског рада у стању је просечно дете да обави у различитим годинама, без да се опазе трагови умора? Који су најочитији знаци умора или уморности? Који је облик клупе најбољи?

Ова и стотине других питања од највеће су важности по нас учитеље и васпитаче. На нека од ових питања без сумње ће моћи одговорито читалац, но, у неколим од ових случајева може бити, да нисмо **сигурни** о ономе, што мислимо. Прошле недеље бејах у једној њујоршкој школи и један учитељ с великим искуством и репутацијом тврђаше, да у његовом разреду нема глуве деце. Петнаест минута после тога откривено је да је један његов ђак јако глув. Таквих случајева имаде на стотине. Ради тога је и питање: да ли сте **сигурни**?

II.

Задаћа ово неколико редака није та, да изнесе најновије резултате у сваком одељењу штудије детета, што додирује његову физичку страну. Сврха овог чланчића је та, да учитељима даде практичке напомене које ће му обратити пажњу на неке физичке особине дечије, које се нису испитале у погледу на њихову важност по рад у школи, надајући се, да ће то допринети коју апликацију здравих метода у нашем школском редином раду. Резултате научних испитивања у толико ћемо изнети, у колико се она непосредно дотичу школског рада и изгледају, да су практички сугестивна и корисна.

С обзиром на важност — **велику** практичку важност — ове физичке стране рада у проучавању детета, не ће бити на одмет, ако дадемо малу компарацију наше васпитне праксе с нашом теоријом.

Ми смо и сувише дуго сматрали дечију духовну моћ као нешто одвојено од његовог физичког живота. Ми сами себе тешимо са мишљењем Милтна и Омира, кад нађемо, да нам деца не виде добро, са мишљењем Цезара, кад не чује добро, и са мишљењем Греја и Шилија, кад изгледају слабуњава и бледа као неушени лимунови.

Но, наука вели, да ови људи не представљају просечност; она тврди, да је криминал, злочин — ако се не мари за проучавање оваких стања; она тврди, да је условна моћ физичког над духовним најважнија ствар и захтева, да јој се даде потпуна пошта.

Ми немо се у овај мах обазрети само на некоја физичка стања. То можемо класификовати у две главе: прво, стања, која показује дете кад ступи на школски праг и друго, та иста стања као модификована или појачана са школском средином.

Нормално дете, кад ступи под школски кров, доноша собом добро развијен нервни систем, помоћу ког стиче чулно знање и само себе унапређује. Оно има комбинацију навика, које образује и моторичку екипажу за самоизражавање и за своју диспозицију или т. зв. темпераменат. Оно је јако и здраво.

Но, све ове особине односе се на нормално дете. Испитивање наших разреда довољно је да нас увери, како је број те нормалне деце врло мајушан. У мајчиним очима нормална су деца у некој породици мање или више врло ретка, и мати је скоро увек у праву кад овако вели.

Међу децом не само да владају различити степени здравља и јачине, већ се мења и оштрина чула. Каткада та варијација у тачности чула налази се и у једног те истог детета. Некоја су деца актуално слаба на једно ухо или у једном оку без да су свесни о томе, док приличан постотак имају дефекат у обојем, што их јако назадује у њиховом школском животу. Болест опет ствара друге абнормалности у њиховој осетљивости или нервозности.

Доба адолесценције често пута доноша за собом неку немирноћу и неспособност за обављање духовног рада, па деца захтевају особити такт и схватање њихове природе од стране својих наставника. Према томе ми морамо употребити сва средства, што нам при руци стоје, да откријемо ове дефекте (поремећаје) и њихове узроке.

Ово захтева прилично велики рад. За то треба испитати очи, уши, такнуће, укус, мирис, моторичку способност, темпераменат, уморност; за то треба водити записник о прошлом и садањем здрављу, о крвној залихи, о храни, која се већином једе и која се највише допада, о ефектима адолесценције на нервни систем, спунцијацију и глас. Осим тога треба водити рачуна о стањима, на које утиче школски и домаћи живот, о ефекту извесних стања, као што су сувоћа и влажност, хладна и топла струја ваздуха, седење, вентилација (ветрење) и друге важне ствари школске хигијене.

То је у главноме низ испитивања физичке природе ђака. Ми се за сада не немо свим тим бавити, већ немо се ограничити на физичко растење и доба адолесценције.

III.

Једна од најинтересантнијих тема по родитеље јесте телесно растење. Сваки од нас с неком бојазни сравњује своје дете с другом децом у погледу на висину и тежину и даровитост. Можда је један разлог и тај, што је растење једно од најочитијих тачака за компарацију. И мати се може дичити са развићем своје рођене деце (или она може барем тако уобразити), без великог хвалисања и уображења. Но, осим тога може бити и један други, и то врло озбиљнији разлог за важност штудије дечијег растења. То ће нам објаснити ово неколико редака.

Поред факта, да се екстреми, како у висини тако и у тежини деце јако разлазе, пак је истина, да се нормална или средња висина и тежина, а особито нормални прираст за сваку годину, врло апроксимативно приближује висини и тежини просечног детета. То је тако истинито, да нека неправилност у растењу значи рђаво стање.

Растење тела у своме реду практички је стално, и варијације у времену за сваки спол нису богзна како велике. Оно координира и са развићем духа. Ново физичко образовање повлачи за собом и кореспондентно ново поље духовне активности и развића.

Неки тврдаху, да су виша и тежа деца даровитија, и неки експериментални резултати као да то доказују. Но да између тога двога има икаква каузална веза нама је врло сумњива ствар. Као да је вероватније да једна те иста добра стања храњења, одмора, слободе од болести, нега и неумесне сигурације, што маркантно унапређује телесно растење, развијају и нервни систем, који је способан за активност и издржљивост. Ова једна те иста добра стања можда су одговорна за важност, која се често пута приписује обиму прсију, као индикатору растења, и сумњива је истина, да у просечности постоји извесна корелационитност између духовног успеха и обима прсију.

Колико су интересантна ова факта по децу, која испуњавају захтеве сталног мерила, тим су она још значајнија и важнија но оно дете које не испуњава ове нормалне захтеве. Интерупције у растењу не даду се тако лако чинити, као што би човек могао веровати. Младеж увек остаје слаба тачка. Растење овде није никад перфектно. Болести, које делују на дечије зубе увек остављају за собом перманентни деформитет. Ако дете не постигне своје нормално физичко или духовно растење у извесној перијоди, то није најпаметније претоставити, да ће се овај недостатак сам од себе повратити, и да неће показати никакав перманентни губитак, и ако се то не ће одати у самој тежини и висини.

Др. Бејерд Холмс[*]) овако је класификовао опструкције или интерупције напрама нормалном физичком растењу:

Прво, инадекватна храна и одело.

Друго, поремећаји и болести.

Треће, претерано или слабо надражавање средине.

Четврто, вештачко уздржавање.

Пето, невремени тешки рад. Овоме би могли додати утицај расе, који је више сталан, а у неким случајевима, особито у Јапанаца, и посве маркантан у степену.

*) Dr. Bayard Holmes, Order of Physical Growth in the Child (Transactions of Illinois Society for Child — Study, II. св., број 2 стр. 201.).

До данас немамо сатисфактних података да научно докажемо опструктивну важност сваких ових појединих услова изузев онде, где се ствар креће око расе болести и рђавог храњења. Остало, додуше, има толико разложности, да приличио можемо антиципиовати научне податке са нашим покусним резултатима. Нека научна испитивања о растењу изгубиће донекле своју важност, јер су се и сувише мало обазирала на ове друге могуће, и ако не актуелне, утицаје.

(Наставиће се).

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

Нарочито је потребно да је на чисто са тим због оних околности, у које су економске прилике сиромашног човека доведе. Без да се упуштамо у разгласање тих економских односаја, приметићемо само толико, да сиромаштво и бедно материјално стање веома снажно утиче на развијање душе дечје, на с тога, имајући у виду у главном основну школу, морамо и са тим чиниоцем јако рачунати.

Учитељ долази у додир са таквом децом која су у недостатку скоро свега онога, за што би свој васпитачки рад успешно надовезати могао. О томе нам даје тужну слику Werner Sombart*). Дете пролетаријата, пуке сиротиње одрашћује без икакве везе с природом, нарочито пак ако живи у великој варошн. Ни појма нема о оним лепотама, које у свим својим разноликостима познаје пастирче. Не пужа се никада за птичијим гњездом, не зна за певање њихово, не зна за мирисе ливаде посуте шареницом цвећа, нема у њему природности, јер му се живот извештачио у време варошког и под најконтрастијим утицајима. Обично се каже да пролетаријат нема своје домовине, међутим — Sombart каже — он

*) Das Proletariat. Bilder und Studien (Die Gesellschaft I.) 9. и даље.

нема свога стана, где би свог корена имао, где би му се мисли враћале, срећивале, чији би му се особени утицај у душу ужљебио. Стан му се и не може назвати станом, у њему не може да се осећа као код своје куће, губи му се из душе многа таква њежна црта, коју ћемо наћи код других слојева народних. И ништа нема, што би својим назвати могао, не тако као што је то пре било, кад је најсиромашнији имао комадић земље своје, пар животиња, нешто сиротиње своје, која би га целом душом његовом себи привлачила.

Размишљајући о могућности и задацима општег народног васпитања, хита ми увек мисао на ону слику, коју су нам Sombart и други живо насликали о одношајима сиромашног радничког сталежа. Без познавања тога бадава нам је и размишљати о васпитању, за основну школу бадава пишемо наставне планове и истичемо јој наставне циљеве, а нарочито бадава се лаћамо васпитавања деце такове судбине, ако не знамо за њихову судбину и не познајемо им душу њихову.*) Кад пак за све то знамо, кад нам је то добро познато, можемо ли држати да је школско васпитање могуће за такове, за које се односно домаћега васпитања може рећи, да га и не познају, па дакле и не учествују у васпитном утицају његовом?! Овде то не питам, да ли се таково стање допада или не допада радничком оцу или матери, само факт треба констатовати, нас у овом случају само то занима.

Ако из тога изведемо закључак, да је васпитавање на степену основне школе тешко, било би од користи и занимљиво да знамо, како, се деле школски полазници према занимању родитељском и имовном стању њиховом.**) Без таквог пказа нећемо имати јасан преглед својих ученика. И иначе ће свака школа другу и другу сразмеру показати, те тако ће за сваку поједину школу бити и друкчија мера могућности систематског рада т. ј. мера којом ћемо дознати уколико је могућан при дотичној школи систематски рад. Сразмера ће бити другачија још и по томе кад узмемо у обзир у каквим породичним приликама живе деца интелигентнијих отаца имућнијег сталежа а вишег звања, јер добро нам треба промислити, да о грађанским породицама смемо изрећи, да се о души своје деце више и паметније старају но што то могу да чине сиромашни радници.

Када све то узмемо у обзир тек тада јасно видимо питање систематског васпитања и тек се ту види заиста важност личности учитељеве. Јер успех васпитања баш на томе се и оснива: уколико се учитељ зна да наће, да унесе у случајно груписане прилике, како уме да прибави важности начелу у датим околностима, које му педагогика дајући директиву његовом раду општим цртама обележава. И посматрајући то ма и са најтачније стране падати нам се треба, да ће та лична снага знати осигурати успех школском васпитању. Међутим нећемо то за извесно да тврдимо, да, пошто ствари тако стоје, школа сама за себе не може бити лек против свих оних невоља које њу у раду њеном спречавају. Школско васпитање не може никада рачунати на то да постигне унапред истакнути му циљ, пошто на душу васпитаникову и онда утичу непосредне прилике, када иде у школу, те одношај двостраног утицаја опредељују од школе независне случајности.

Тако ћемо доћи дакле донде, да се због детерминантне, ограничавајуће снаге животних прилика не можемо надати успеху школског васпитања ни од чега другога, до ли од учитељеве личности. Та је мисао она што подиже, пошто показује вредност човекову, важност учитељеву. Али уједно побуђује и на извесно

*) А знате ли како је не познајемо! Реч и Sombart-ове су истините: „Wir, die wir in satter Selbstgefälligkeit auf der Sonnenseite des Lebens dahinwandeln, wissen ja so blutwenig von den grossen Leiden und kleinen Freuden derer, die im Dunkeln schreiten, wir kennen die Lebensgewohnheiten der grosser wimmelnden Masse unserer Mitbürger viel schlechter, als die der Wilden oder der Singalesen, die uns von geschäftigen Reisenden beschrieben und von reisenden Geschäftsleuten in den zoologischen Gärten sogar gezeigt werden. Aber wann sehen wir einmal etwas von den Proletariat des eigenen Landes? Wann sehen wir, wie es von Tag anfängt, wie es ihn verbringt, ihn endigt?“ —

**) W. Sombart (опом. дело) рачуна, да у Немачкој од становништва 67.5% може се рећи да је пролетаријат.

одрицање, пошто тако не видимо никојег другог јемства за успех васпитања, за могућност систематског рада, само човека, а да ли је он за учитеља, на то смо се навикли и о томе умемо да се унапред врло непотпуно уверимо.

IV.

Средња школа.

Да је личност (Persönlichkeit, személyiség) фактор од важности првога реда испоставило се и на средњој школи. Ту је иначе положај у главном друкчији али у ствари систематског, по плану изведеног васпитања ни изблиза није бољи. Утицај домаћег васпитања на живот дечији у том добу врло је лабав и средња школа није способна, да сама за себе задоста учини, како би и васпитање уместо породице сама обављала.

Нарочито сам опазио на мушкарцима да узрастом њиховим утицај домаћег васпитања постепено опада, наравно тим пре, штогод је исти испочетка слабији био. То не кажем, да утицаја тог сасвим нестаје, штавише искусио сам, да временом постаје поново чврстим, али је несумњиво, да опадање утицаја породице — валда без изузетка код сваког случаја — настуна. Тешко да може да се то и догоди друкчије са мушкарцем у добу развитка самосталности његове.

Могао би човек помислити, да слабији утицај домаћег васпитања надокнађава неизмерни утицај школе, т. ј. да домаћи утицај опада због школине снаге. У ствари пак није тако. Не може ни да буде тако, пошто се не догађа промена у односају снага породице и школе, већ се душа васпитаникова тако развила, да јој пријемљивост опада према сваком систематском васпитању. Зато видимо, да у добу основне, и на крају средње школе често надјача утицај или породице, или школе, али у средини средњошколског доба, у 13—16-ој години, васпитна снага породице и школе отприлике једнака је, једнако је снажна или слаба. У том добу живота сваки мушкараи осећа исте оне елементе и код куће, и у школи, па такав један је природна надмоћност, о којој већ размишља, али у главном бесвесно и тако с тим не може да буде на чисто; други је често наглашавана дужност, чије је извршивање за младића непријатно, јер би га наклоности одвеле на другу страну, међутим живот му је опредељен баш редом који је без промена, сталан, шта више чак и досадан.

Утицај породице и средње школе зато је исте судбине, што деци у то доба и школа постаје монотоном, једностраном, па тако не уме да задовољи душу дечију, која вечито тежи за нечим новим, за разноликим. Не може се желити, да дете не тежи изван породичног круга, и заиавесно је, да је мало породица, које су у стању да као што ваља задовоље ту тежњу дечију. Тако им у души остаје празнина: њу би требало да испуни школа, а пошто је не зна, не може да буде мила. Зато често видимо, да са немирном, у породици истакнутом дечом ни школа не прокопсава, баш зато, што су јој средства којим она утиче истоветна са средствима породице. Има наспрот доста примера и за то, да она породица, која зиаде да као што треба врши васпитање према развитку душе детиње, која зиаде да створи прилике у којима се паметно задовољавају и паметно спутавају тежње дечије, са дететом такве породице школа, т. ј. управитељ и учитељи немају белаја. То међутим не значи, да је школа на тога дечка јако утицала и да се исти зато зна да унесе у васпитни ред школе. У тим случајевима морамо предпоставити, да је породично васпитање увек било свесно и сигурно, и да се није ни показивала потреба, да исто место домаћег васпитања школа попуни, него да је школа створила услове за утицај школски и свагда регулисала очитована тога утицаја. Међутим већи део случајева није такав. Због тисуће узрока измигољи се душа дечакова испод вођства породице, па је тада самој себи остављена и сама средња школа је — немоћна. Може да саветује, да кори породицу (то често и чини), може да се јада због своје немоћи (т. ј. ако има савести), али господар ситуације не уме да буде. Дакле

морамо признати, да средња школа само у том случају може заиста да развије свој васпитни утицај, ако је и породица у стању да то учини. На којег дечка нема утицаја породица, на тога нема ни средња школа.

Та појава не потиче увек са једног извора и нарочито велика одступања могу да наступе у том погледу кад испитујемо колико при томе греши школа а колико породица. То се међутим не да установити, пошто свака породица живи друкчијим животом, те по томе су и школини греси или заслуге, друкчије при развијању сваког појединог васпитаника. Једно је међутим извесно: на томе степену великим тешкоћама средњошколског и домаћег васпитања узроком је иста она околност, из које се уз домаће васпитање, или и против њега развија велики утицај основне школе на почетку својега васпитања. То није ништа друго до ли интересовање и пријемљивост која карактерише дете и дечака према свему што је ново. То је она природна подлога к томе, да на површину ступи трећи васпитни фактор: *околина изван домаћаја породице и школе.*

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе“
од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

После кратке дебате прима се предлог сабор. одб. са исправком проте Бранковића.

Известилац Ст. В. Поповић чита § 3. Прима се. Код § 4 говори да је прека потреба да се означи начин да се натоне родитељи да шаљу децу у школу и усваја предлог саборског одбора.

Димић предлаже ову допуну на крају другог става: „коју ће политичка власт утеривати.“

Рогулић није зато да се политична власт меша у ствари наше.

Др. Павловић је за помоћ полит. власти али не за појединн случај, јер би тад пета власт код другог случаја изговорити се могла.

Кречаревић да је исправак противу велике глобе и предлаже овај начин: за 1-ви пут 10 нов. за 2-ги 25, за 3-ћи 60 нов. за 4-ти 1 фор.

Сандић Иште бољу штилизацију и зато је да месни школски одбор утерује новце.

Дожудић је зато да се то преда месном школском управитељу, који ће бити свагда свештеник.

Анђелић пар. примећује на редакцију одбора саборског јер није речено: дали и старатељ спада под глобу ако дете у школу не иде, и подноси на последњи став исправак: „глобу од 4 ф. дотле упражњавати док не одговоре родитељи својој дужности.“

Бранковић прота подноси исправак на последњу ставку одбора сабор: „Остањели и највећа глоба без успеха тад се извешћује окр. школ. одб. који ће на то њи да се детету старатељ постави.“

Живковић прота подноси исправак у другом ставу: Остањели и највећа глоба без успеха тад одређује месни школ. одб. повчану глобу која несме бити већа од 5 ф.

После дуже дебате усваја се предлог школског одбора са допуном саборског одбора и исправком проте Бранковића.

Известилац чита § 5 — § 6 отпада на предлог дра Касапиновића. § 7 замењује се на предлог саборског одбора овим: „Родитељи и заступници могу своје или поверено им дете настављати код куће у својим или другим јавним приватним заводима, само су у том случају дужни местанском. Даље чита параграф осми: Сви Срби православне вероисповести у општу своје црквене општине, сачињавају једну школску општину.“

Др. Касапиновић предлаже од стране саборског одбора, да се место „школска општина“ метне „црквено школска општина“ и према томе да се свуда измене.

Сандић има примећбу, коју јуче због вођења дневника није могао навести, а та је, да се сваки параграф, који се без измене прими, после стилизује.

Др. Суботић примећује, да ће то редакција учинити.

Димић: Пошто се параграф осми у парагр. 234 налазе, предлаже, да се изостави и подпаша на § 9. исправак место: „Свака така општина дужна је и т. д.“ да се метне „свака црквена школска општина дужна је и т. д.“

Известилац школ. одбора **Ст. Поповић**: Цел је § осмог, да се дефинира одбору доста верном небелегованом сведочбом доказати, да им се дете у свим наукама настављ а што се законом за срп. пар. шк. одређује. Деца која се код куће настављају, дужна су из свију прописаних предмета приликом општега испита положити јаван испит у срп. осн. школи, она пак деца која се у другом јавном или приватном заводу уче, дужна су тај испит

само на српског читања и српске повеснице положити.

„Застава", број 57. од 16. маја 1871.

Седница 81. 14. маја 1871.

Прелази се на дневни ред.

Известилац школ. одбора **Стева Поповић** чита из нацрта закона за срп. нар. основну школу први део: О српским народним основним школама. Мисли, да ово према оном, што је у наслову наменено, опширти може. (прима се) скуп оних људи, који сачињавају једну школску општину. Нема ништа против тога, да се §§ 8 и 9. уједно споје.

Др. Касапиновић мисли, да се по Димићу § 8. изостави, па исправак на § 9. донесе.

Др. Суботић: Пошто § 8. садржава дефиницију, а то нето и § 234, то и он приступа Димићу да се § 8. изостави.

На гласању прима се, да § 8. изостане.

Известилац школ. одбора **Стева Поповић** чита § 9. „Свака така српска школска општина дужна је, чим има 50 за школу дорасле деце, да држи за њих школу и учитеља. Један учитељ обучава највише до 80 деце. Пређе ли број школске деце стотину, дужна је школска још једног учитеља узети: пређени број школске деце 160, дужна је узети и трећега учитеља, и тако на сваких 80 деце по једног учитеља више у толико нето одељених соба."

Стева Поповић: Сл. Сабране! Овај § означава околност, кад је општина дужна отворити школу а то је, кад 50 за школу одрасле деце има. То је с тога што у Срему, а особито у Барањи има општина које 20, 30, 40 деце за школу имају, па због трошкова, школе подићи немогу. Добро би било, да се оние обвежу и на мањи број деце школу отворити али се то због материјалног стања неће моћи учинити. Друга алинеја говори колико је деце један учитељ дужан обучавати. Кад се узму у обзир велике дужности учитеља, неможе он прекомерни број деце настављати. У педагошком свету уређено је да од 40 деце један учитељ с успехом обучавати може. Потреба је и код нас, да се ограничи број деце, коју ће један учитељ обучавати; а одбор имајући на уму оскудно материјално стање пашег народа одредио је тај број на осамдесет, јер је изгледа, да се с толиким бројем цељ постићи може. Ако би пак број 80 прешао за неколико опет се није могло због материјалног стања одредити, да је општина дужна издржавати и другог учитеља, и имајући на уму, да због разних околности у разним часовима од 100 деце до 10 % од школе изостају, одредило се, да учитељ до 100 деце обучава, пређен број школске деце 100 тада, да општина има још једног учитеља узети. Даље се нормира дужност општина, да кад број до 160 нарасте, мора узети на свако 80 деце по једног учитеља и да за толике бројеве деце мора бити одељене собе.

Др. Касапиновић спроваја примедбу саборског одбора, која гласи овако: У § 9. првој алинеји, треба уместо 50 казати 30. — Друга алинеја истог § треба да овако гласи: Један учитељ обучава највише до 80 деце. Пређени број школске деце 90, дужна је општина узети још једног учитеља: пређени број школске деце 160, дужна је узети и трећег учитеља у толико нето одељених школских соба и вели, да је одбор одредио, да су општине на 30 деце дужне школу подићи, што се тиче друге алинеје, држи, да није добра, јер кад би стао број 80, питање је шта би било, ако има 95 или 97 за школу одрасле деце. Зато одбор предлаже, чим број 80 пређе, да се узму два учитеља.

Известилац школ. одбора **Ст. Поповић** усваја измену саборског одбора. На гласању прима се редакција са изменом саборског одбора.

Известилац **Ст. Поповић** чита § 10. „Српске школске општине са мање од 50 за школу дорасле деце, ако немогу саме за себе, дужне су да држе школу у заједници са најближим српским школским општинама, но ако су таке општине преко по сата хода раздалеко, имају за школску децу уз школско здање наредити погодита и потребну храну, иначе дужна је така школска општина у својој средини држати за наставу уређену школску собу, а заједнички учитељ ће напизменце долазити, те децу барем сваки други дан поучавати све док се неби редовна школа отворила.

Др. Св. Касапиновић примећује, да према примљеној измени у § 9. треба и овде број 50 да отпадне. Говори, да се у предлогу школског одбора оно „но ако су таке општине преко по сата хода раздалеко, имају за школску децу уз школско здање наредити погодите и потребну храну" неда остварити, зато саб. одбор предлаже, да то изостане.

Посланик **Васа Ђурђевић** даје исправак: „српске општине са мање од 50 деце, ако не могу саме за себе дужне су да држе учитеља у заједници са најближим српском школ. општином, заједнички ће учитељ напизменце долазити, те децу сваки други дан обучавати све дотле, док се редовна школа не отвори. Учитељ има, кад полази школу подвоз или накнаду за подвоз." Држи да није практично, да деца иду учитељу и погодају, него нека се даде учитељу подвоз или пристојна награда за подвоз, те да он њима иде.

На гласању прима се редакција школ. одбора са изменом саб. одбора и допуном посланика Ђурђевића.

Известилац **Ст. Поповић** чита § 11. „Свака школска општина, која би имала мање од 40. за школу способне деце, а неби по сата била

удаљена од општине, која нмаде већ своју школу, ако нема довољно средстава, да си својом снагом издржава школу, може тражити, да се у ту школску општину уврсти, ако се тим неби повећали трошкови оне школске обштине, која већ имаде своју школу, или ако се уврштена општина обвеже, да ће то увећање из свог извора подмирити. Примећава, да се према примљеним изменама број 40. замене са 30. и да се после „по сата“ дода „хода.“ На гласању прима се редакција са допуном посланика Ст. Поповића.

Известилац **Ст. Поповић** чита § 12. „Окружни школски одбор властан је такову општину ако она то неби сама понекала, у оближњу школу уврстити. У колико неби општина, што је уврштена, на њу спадајућим § 11. поменути суплинак школских трошкова сама подмирити могла, подмириће се исти из клирикалног школ. фонда. Ова припомоћ покрыи право самоуправе првобитне школске општине.“ На гласању прима се § 12. по редакцији школског одбора.

Известилац **Ст. Поповић** чита § 13. „Кад услед тога, што су две или више општина у једну школску општину уврштене, приносе кога једна од уврштени општина, има приносити на издржавање заједничке школе, буде већи но што би био у оном случају, кад би пета општина сама своју школу издржала, разрешиће окружни школски одбор таку општину из заједнице и унутиће је, да држи самостално своју школу.“ — На гласању прима се § 13. по редакцији шк. одбора.

Известилац **Ст. Поповић** чита § 14. „Окружни школски одбор решиће таке заједнице и онда, ако се изкаже, да деца због хрђавих путева или других немесних сметња несу у стању, да заједничку школу походе.“ — На гласању прима се § 14. по редакцији.

Известилац **Ст. Поповић** чита § 14.: „У општинама, које несу у стању ни да самосталну своју школу издржавају, нити пак по растојању и пределним препрекама могу уврстити у оближњу школску општину, а имају до 30. за школу дорасле деце, обучаваће ту децу месни парох уз награду, коју ће му одредити окружни школски одбор.

Посланик **Димић** примећује, да се по примљеним изменама место „а имају до 30. за школу дорасле деце“ метне „а имају мање од 30. за школу дорасле деце.“

Парох **Анђелић** жели, да сабор суму одреди, јер је овде неопредељено, на одбор може мало или много одредити и подноси исправак, да се месном пароху стална награда за обучавање до 30. за школу одрасле деце одреди.

Др. Ст. Павловић је против тога, јер држи, да се ту морају узети у обзир околности и материјално стање народа.

Панта Поповић противан је, да се свештенику наплата одређује, но предлаже, да му се то у дужност стави.

Посланик **Ратковић** мисли, да ди има црква и свештеник, ту мора бити и певац, зато предлаже, да певац децу обучава.

Ст. Поповић говори, да је сабор од 1864—5. ставио то у дужност свештеницима, он би примио из рескрипта ово: „у споразуму са општином уз сразмерну награду, коју одређује окружни школски одбор.“

Прота Бранковић подноси исправак, да се место „обучаваће ту децу месни парох“ метне „може обучавати ту децу месни парох,“ јер може бити стар и болестан свештеник.

Посланик **Дожудић** подноша исправак: „парох ако педагошке науке свршио није, дужан ће бити у јавном заводу педагошки практични испит положити. (Ратковић како смо ми могли без испита учити).

Др. Суботић мисли да треба створити могућност свештенику, да обучава децу, а да му се и праведна награда одреди. Није нико противан. Ал известна сума одредити се неможе, зато што сабор непознаје месне околности. У свађа исправак проте Бранковића, јер може да није за то, и ако би се за ту награду могао други наћи, то нек је и њему могућност отворена.

Иса Павловић није за исправак проте Бранковића, јер би тад општина без учитеља могла остати.

Др. Ст. Павловић даје исправак „обучаваће децу месни парох, ако је за то способан“ Није за исправак проте Бранковића, јер се то неможе дати на вољу човеку. При гласању прима се редакција школског одбора.

Прота **Бранковић** предлаже пред парагр. 16. нов. парагр. што је школ. одбор из вида испустио: „О васпитању деце салашких становника дужна се постарати она општина, којој салаши припадају и то прво или подизањем редовних салашких школа или другог, где редовне школе због удаљености и расцитканости салаша неби могле цели одговарати постављањем путујућих учитеља. (Прима се).

Известилац школ. одбора **Стева В. Поповић** чита § 16. који овако гласи: „Свака срп. школска општина дужна је да има своју школу (или школе) за настању и здравље деце згодно школско здање и у њему потребни школских соба, уз то место за дечије игралиште и гимнастику и школску башту.

Општина, која нема своје школске зграде или ако је има, па је недовољна, има се постарати, да за што краће време или нову зграду назида или стару по потреби рашири и оправи.

Главна управа срп. нар. школа издаће упутство и планове за зидање и оправу школских здања. (Прима се)

Известилац **Стева В. Поповић** чита § 17. који овако гласи: „Наставни предмети српске народне школе јесу: 1.) Наука хришћанска 2.) Српски језик. 3.) Земљопис. 4.) Отечаственица са повесницом српскога народа. 5.) Рачун и геометријско облицословље. 6.) Природопис и природословље. 7.) Права и дужности грађана. 8.) Наука од чувању здравља. 9.) Практично упутство у пољодељству и вртарству. 10.) Појање и певање. 11.) Краснопис и цртање. 12.) Обична и војничка гимнастика за дечаке. 13.) Ручни радови за девојке.

Посланик **Васа Ђурђевић** даје исправак да се у 2. тачци дода: „са кратком историјом српске књижевности:“ и 10 „хармонично појање и певање и на крају да се дода као тачка 14. „Неговање свилених буба и држање пчела.“ Препоручује српску књижевност зато што неки ђаци одлазе устране у гимназије, те немају прилике учити ту науку, хармонично певање зато, што потреба изискује, а тако исто и неговање свилених буба и пчела.

Прота **Бранковић** даје исправак да после друге тачке дође као трећа „словенскога језика читање и разумевање.“

Сандић даје исправак у § 8. да буде прво зачело „у српској народној школи наставни је језик српски са ћирилицом у писању,“ а под број трећи да дође: „историја света са земљописом“ под број четврти „историја српскога народа,“ под пети „рачун мали и велики, под шести „природне науке,“ под седмим бројем да изостане „права и дужност грађанина,“ под осмим да дође наука о човеку (антропологија) под деветим, „науке земљоделске, занатлијске и трговачке,“ под десетим „музика с појањем и певањем,“ под дванаестим да изостане реч „за дечаке“. Подкрепљује свој исправак тиме, што наводи да је нужно, да се у закону прецизно назначи, који је језик наставни, јер се данас ради за комуналне школе. За писмо ћирилско није му слободњачка мисао, али је опортуна, што се правда нашом историјом и борбама за то писмо, а школске ће власти за цело њим и на то да се научи и латинска азбука. Земљопис са историјом зато препоручује, што је земљопис без историје суводаран предмет, и што течај школски 6 година траје.

Држи да треба, да шарање геометријских слика изостане и то зато што заузимају много посла и времена. А ко оде у гимназију, тај ће их тамо учити. Место природописа да се метне „природне науке“ зато што је овај израз већ опште познат. „Права и дужност грађана“ треба да зато изостану, што ми писмо у својој држави треба вели, Србина одгајати да буде поштен човек, па ће и права поштеног човека уживати. Место наука „о чувању здравља,“ да дође „наука о човеку,“ да се деца упознају са природом човечијом, да у њима зону лекаре место што траже велике и мале молитве. (Свештеници се ограђују. Не дирај молитве. Вика: На ствар.)

Председник опомиње говорника, да се у говору уздржи од таких израза, који узбуђују (Ратковић; ко искључава молитве, тај је јеретик).

Сандић захваљује председнику на опомени али вели „ја сам човек, који исповедам, што мислим.“ Наставља говор, у ком још на последњу разлаже нужност ратарских, занатлијских и трговачких школа, пошто их ми немамо. Доказује, да треба да се учи и музика у основној школи, јер ако дете неваучи музике, неће моћи после накнадно толико постићи. Моли сл. сабор, да усвоји његов исправак.

Димић место овог параграфа због тог што је врло опширан, предлаже, да се метне § из предлога шк. одбора 1869 године који овако гласи: „У српској основној школи уче се ови предмети: основи из науке хришћанске, са свима овамо спадајућим струкама; рачун на памет и писмени са основима из земљомерства, писање ћирилице новог правописа са читањем ћирилице грађанске и црквене, а само онде још и писање и читање латинице, где то родитељи изричо пишту.

Уз читање уче се основе од матерњег језика и од сљедујућих реалних знања: од земљописа и повеснице српске, отачаственице и од грађанских права и дужности и основни закони земаљски, од науке о човековом стварању, чувању здравља и владању у болести; од природописа и природословља и од домаћег и пољског газдовања; све на основу науке гледања, а са непрестаним обзиром на потребе свакидашња живота уз нека практична упутства.

Осим тога вежбају се деца у краснопису и цртању, и појању и певању, гимнастици малој, простој и војничкој. Овај му се чини да је много крађи а и јаснији је и томе се може додати предлог Ђурђевићев.

Др Ст. Павловић рефлектује на то, што Сандић предлаже, да изостане: „права и дужност грађана,“ наваља нужност и користи од тога и приписује баш томе, што народ незна односаје своје у држави и према властима да доста страдава, вели да би се тад могло рећи, као што неки и кажу, да Србији у Угарској своје земље нема.

Место „отачаственица“ да се друга уделиша реч употреби, да се под бројем 4. овако исправи: „Отачаственица и повесница српског народа.“

Вујић Божидар даје допуну на Сандићев исправак, да наставни језик буде „српски језик са ћирилицом, а по потреби и с латини-

ном" кад католички Срби могу шиљати децу у нашу школу, да науче ћирилицу, зашто се и наша деца не би учила латиници.

Архим. Анђелић говори о науци хришћанској и зачe разлагати, ко да ју предаје. Но почем га више гласова опомену, да ће о том на другом месту говора бити, то он одустаје од речи и задржава себи право тада о том говорити.

(Наставиће се)

Из школског круга.

Седница новосадског среског учит. збора, одржана је у Н. Саду, у понедељак 18. априла (1. маја) о. г. Радом у седници руководио је спарх. шк. референт т. Љ. Лотић, пошто је Мл. Ђурошевић председник збора због болести изостао.

Љ. Лотић поздравио је присутне искреном другарском речи, после чега је г. Лотића поздравио у име збора Ж. Алексић члан управног одбора, а уз овај поздрав одазвали се присутни једнодушним поклицем: Живео Лотић!

Збор је поздравио свога члана Ђ. Милића, који је тога дана ступио у мировину и на предлог Љ. Лотића увео у записник захвалност Милићу као вредном члану овога збора, а Милић се захвалио збору на пажњи и одликовању и опростио се у кратком говору са члановима збора. Исто тако учињено је кад је прочитан писмени опроштај са збором Т. Костића и поздрављен је брзојавно.

У име управног одбора митропол. учит. збора, поднео је Ж. Алексић извештај о раду тога одбора и известио присутне, да су решења митроп. учит. збора сва извршена. А у вези са решењем о проглашењу „Школ. Гласника" за орган целокупног учитељства у митрополији, поднет је овом збору предлог управног одбора у погледу осигурања материјалних средстава за одржање листа, те је усвојен предлог да је сваки члан овога збора обвезан уносити у среску благајну 8 К годишње, за коју ће свету бесплатно добијати лист и остала издања, која се буду издавала. Ова свота да се и пословником прописе као обвезна чланска уплата. Чланови збора који су чланови једне породице, плаћају свако по 8 К, а колико таких заједничких чланских уплата буде, толико ће се примерака „Шк. Гласника" шиљати сиромашним а добрим ђацима учитељских школа, женских и мушких. У вези с тим усвојен је предлог управног одбора да у управни одбор листа уђе свакадашњи председник среског збора.

Затим је прочитан извештај управног одбора о раду му у току последње године.

Пошто је председник Мл. Ђурошевић својом болешћу био спречен, те није могао суделовати у припремама за овај збор, то је највише труда око тога положио члан управног одбора Ж. Алексић. У тим припремама било је код неких зборова и нехотичног неспоразума, те с тога нису сви радови приспели за ову седницу у оном правцу, како је то било одређено решењем управног одбора. С тога су ти радови одложени за јесењу зборску седницу. Од приспелих радова прочитан је преглед специјалног наст. плана за I. II. заједнички разред, што је прегледао Ђ. Михајловић и исти такав рад за заједнички III. IV. V и VI. разр. што је прегледао Ђ. Петровић. Према мишљењу оба известиоца, поправиће се поднесени спец. наст. планови и одштампати у „Шк. Гласнику," како би и у будуће могли бити поправљани ако буде евентуалних примедаба на поједина места у њима.

Затим је прочитао Ж. Алексић своју расправу „О уређењу наставе у попторним школама." После овога развила се живља расправа о овом делу из рада Алексићева, где је реч о даљем образовању народа.

Уређење правилне наставе у повторној школи немогуће је из више разлога. Јаки су разлози што нема тачно одређеног наставног плана, што у ту школу долазе деца са неједнаком спремом, што су та деца напила испод сваке дисциплине, што нема уџбеника за те школе, што та деца у опште неће да носе уџбенике, што нерадо иду у школу, што власти не могу да приморају родитеље, а родитељи децу, да походе ту школу, што се та деца не баве редовно школом, те поборање већином све што од знања изнесу из основне школе, што је уопште то доба најбертета најнезгодније за сваку наставу. Те из свију тих разлога констатовано је, да се за даље образовање народно не може положити никаква вредност на повторне школе, него се главно тежиште рада у даљем просвећивању народа има положити у образовању омладине народ-

не у добу од 18—30. године живота. На основу свега тога усвојено је становиште, да то даље образовање народно свуда у општини треба да се пренесе у земљорадничку задругу, где она постоји, а где не постоји да се на самосталној основи оснује така школа. Пошто се у свима таким радовима не можемо искључиво ослонити на поједине власти, јер то не постоји ни у других народа који су у томе послу показали знатна успеха, то да се развије рад што јаче око тога, како би се ангажовала у сарадњи око тога приватна иницијатива. У вези с тим да се ступи у споразум са савезом земљорадничких задруга, те да овај набави за сваку земљорадничку задругу један скиоптикон, као помоћно средство у предавању. А учитељи у смислу наставног плана, који је у кратким потезима означио овај збор још 1906. год., а што је отштампано у 1. бр. „Шк. Гласника“ о. г. на стр. 14., да спремају из појединих предмета популарно градиво, па по нека така предавања и у „Шк. Гласнику“ изнесу за упутство осталима. А да би се тај рад могао почети идуће зиме, то да се на раније до тог доба учине потребне предпреме.

Једна од важних тачака дневног реда било је: Саветовање о појединим методским поступцима. Ми смо већ пре неколико година имали у седници такав предмет и свакоме је остао у угодној успомени. Овом приликом развила се расправа о разним питањима из праксе, која је неусиљено текла, јер је сви чланови пуне по своје праксе те су им познате разне потребе, разни недостатци, сметње, дечје и учитељске навике, које неопажено живе, а међутим сметају напретку наставе. Из свију појединих предмета споменуто је што је главније и једном приликом донећемо опширније о томе.

Затим је прихваћен предлог да појединн месни учит. зборови у току овога месеца прикупе градиво за које мисле да треба да уђе у прагматику, исто тако и градиво које би требало да буде допуна статуту за месне, среске, епархијске и митрополијски учитељски збор. То градиво да пошљу управном одбору овога среског збора. А за исти такав рад да се позову и остали зборови.

Идући састанак одржаће се у Ст. Паланци 15. септембра о. г. На овоме састанку обрадиће се још необрађени специјални наставни планови, а једну практичну радњу о разломцима за V. и VI. р. радиће Урош Дрндарски учитељ из Бегеча.

Пошто је тако завршен рад ове седнице, у 2 сах. по подне епарх шк. референт г. Лотић захвалио је присутнима на лепој пажњи и похвалио сложан и спразуман рад.

На заједничком ручку који је одржан у гостионици „код Беле Лађе“ провели су чланови неколико угодних часова, где су наши одлични певачи Ђ. Гајић, У. Дрндарски и Б. Стефановић одабраним песмама дали целом друштву пријатно уживање, а сви чланови брзојавно поздравили свога председника Мл. Ђурошевића, пријавили му радост што се после дужег лечења на клиници од опасне болешће повратио кући оправљен.

Из школске самоуправе.

(Скраћетак.)

Седница Школ. Савета од 7. (20.), 8. (21.) и 9. (22.), марта о. г.

Приправници пакрачке српске учитељске школе В. Н. и М. Р. релеговани су на годину дана због појединог тумарања по гостионицама. — У питању увођења полудневне наставе у српским народним основним школама пријавио се Школски Савет против оногга увођења непрекидне (полудневне) наставе, али ће у оправданим случајевима на парочиту молбу допустити увођење а) сталне полудневне наставе 1) у непотпуној шесторазредној школи тако, да у једним разредима буде настава пре, а у другим разредима после подне, и 2) у школама и великим градовима и равничарским салашима, ако велики број школске деце станује далеко од школске зграде; увођење пак б) привремене полудневне наставе дозволиће Школски Савет 1) зими због краткоће дана, када се после три сата после подне не може у школи због помрчине радити, и 2) у месецу јуницу, када се због јаке врућине не може после подне успешно у школи радити. — У предмету коедукације у српским народним основним школама Школски је Савет у начелу противан коедукацији као сметњи у настави и васпитању, ну обзиром на слабо материјално стање многих црквених општина, које издржавају српске народне школе, и обзиром на тежак положај и задатак српских народних учитеља у Угарској, Школски Савет допушта у пракси коедукацију у I., II. и III.

разреду српских народних основних школа на начин, који ће се поближе означити посебном наредбом Школског Савета у званичном листу. Поделу разреда међу учитељске снаге као и спајање разреда извршује крајем школске године месни учитељски збор и доставља апсња ради месном школском одбору, а у случају спора решава надлежни епархијски школски одбор. — Од главног школског референта израђени кратки „Нацрт за уредбу о припредним школама у српској православној митрополији карловачкој“ узеће се у претрес при данашњој Школске Уредбе. — Примљен је од главног школског референта и члана г. Ђоке Михајловића израђени нацрт за методичка упутства, која епархијски школски референти имају по потреби давати учитељству приликом прегледања подручних српских народних школа. — Поверено је г. Ђоки Михајловићу, члану Школског Савета, и г. дру Веселину Ћисаловићу, главном школском референту, да израде потпун нацрт за нову „Уредбу о држању учитељских зборова Састав: „Хемија за више девојачке школе“ од Маре Максимовићеве, учитељице у српској вишој девојачкој школи у Панчеву, одобрен је и прописан за уџбеник у српским вишим девојачким школама, пошто га је писац поправио према примедбама оцењивача, сада већ пок. проф. Светислава Коларовића. — Књига Алексија Бенедека: „Повесница мађарског народа“ за V. и VI. разред основних школа одобрава се за уџбеник, док се не јави друга књига, која би обухватила и историју Срба у Угарској. — Од главног школског референта израђени нацрт „О вежбаоници и учитељу вежбаонице српске учитељске школе“ уступиће се професорским зборовима српских учитељских школа у Сомбору да поднесу што пре образложено мишљење о овом нацрту. — Прихваћен је предлог главног школског референта, да се ради бржега званичења од сада сви поднесци, који не подлеже расправљању — као н. пр. молбе на Саборски Одбор ради подељења приномоћи, одлуке Саборског Одбора о подељењу приномоћи, декрети сталности и др. — решавају председништво, на ће се упутити епархијски школски одбори, да и они од црквених општина и месних школских одбора прибаве непрепорне поднеске председништво достављају Школском Савету, а председништва решења Школског Савета такође председништво снабдевају подручним властима. — Књига Љубомира Лотића, бачког и будимског епархијског школског референта: „Наша народна просвета задаће јој и потребе“ (42. књига Матице Српске) употребиће се при градњи Школске Уредбе. — Илији Сурдучком, свршеном ученику петог разреда новосадске српске велике гимназије, дозвољено је приватно полагање испита разлике за први и други разред пакрачке српске учитељске школе крајем 1910/1. школске године. — Није могла бити уважена молба Душана Ђурића из Свилоша, оспособљеног учитеља за више пучке школе, да се постави на које упражњено наставничко место у српским вишим девојачким и учитељским школама, јер за сада нема упражњена места, али ће се његова молба држати у евиденцији. — Дозвољено је Каменку Чури, комуналном учитељу у Надаљу, да може у сомборској српској учитељској школи допунити своје оспособљење за српског народног учитеља. — Дозвољено је Свет. Торњанском из Новога Сада, да може крајем ове школске године у сомборској српској учитељској школи поново полагати поправни испит из мађарског језика. — Предлози школских референата за нацрт за нову школску уредбу употребиће се при коначном установљавању текста том нацрту. — Позваће се гимназијски професор Милан Недељковић из Сремских Карловаца, да прикаже Школском Савету један примерак новога издања своје „Опће географије“, да се констатује, да ли је исправљена према примедбама кр. угарског министарства богочасти и јавне наставе. Уједно ће се исти известити, да Школски Савет није на себе примио никакву обавезу, да ће му одобрити какву приномоћ у сврху штампања те књиге. — Спровешће се Саборском Одбору с препоруком молба Милоша Тубиновића, суплента српске учитељске школе у Горњем Карловцу, ради одобрења скупарипског додатка од 400 К, који ужива и сви остали такви наставници. — Узет је на знање допис Саборског Одбора, да је црквеној општини у Фењу поделио 400 К годишње приномоћи за издржавање школе. — Извештена је управа српске више девојачке школе у Панчеву, да наставници те школе пису дужни пред краљевским школским надзорником ни угарско подаништво исказати ни службену заклетву положити, јер се уопште цео XXVII. законски чланак од године 1907.

тиче искључиво недржавних основних народних школа и учитеља на тим школама, а на по се пак 32. § тога законског чланка наређује, да учитељи основних школа имају пред краљевским школским надзорником исказати угарско поданинство и положити званичну заклетву. — Уважена је представка, односно уток месног школског одбора у Великој Кикинди против одлуке темишварског епархијског школског одбора, којом је препоручено српској црквеној општини у Великој Кикинди, да крајпра још једно појачко место за богослужења у дворишту за школску децу. — Молба Божидара Борђошког, професора српске учитељске школе у Сомбору, ради накнаде разлике у плаћи од 1. октобра 1893. до 1. септембра 1895. и од 1. септембра 1896. до 1. јануара 1897., као и ради одобрења трећег квинквенала од 1. октобра 1908. уступиће се уз извештај српском народно-црквеном сабору. — У ствари обрачуна и спорова Ђорђа Поповића, умировљеног главног школског референта, са Школским Саветом, решено је, да му се исплате неке из обрачуна о предујмовима и изасланичким трошковима настале диференције; молба пак ради исплате наводно неисплаћених петогодишњих доплатака одбијена је, а тако исто и ради ревизије његове дисциплинарне ствари, јер се ова ствар налази пред српским народно-црквеним сабором. — Молба митрополијског српског народног учитељства, да се обука у црквено-словенском језику премести из трећег у четврти разред, као и предавања истог учитељства у предмету реформисања наставе у вероиауци у српским народним школама, решиће се онда, кад се буде градила нова наставна основа. — Препоручиће се црквеним општинама и учитељству, да прилажу у фонд Николе Ђ. Вукићевића, из којега би се сваке године у српским учитељским школама у Сомбору награђивао један од најбољих практичних радова. — Молба српског народног учитељства карловачке митрополије ради примања у народно-црквени чиновничко-професорски мировински фонд уступљена је пододбору за измену мировинске уредбе. — Спровешће се с препоруком српском народно-црквеном сабору молба српског народног учитељства карловачке митрополије, да се 81. § Шк. Уредбе, који говори о замени болесног учитеља, тако протумачи, да заменика има плаћати издржавалац школе, а не оболели учитељ. – Белешке молског учитељског збора, које се односе на V. тачку дневног реда митрополијског учитељског збора „О школским књигама“, уступиће се школској анкети. — Спровешће се кр. угарском министарству богочасти и јавне наставе с препоруком представка српског народног учитељства карловачке митрополије, да се број година учитељске службе смањи од 40 на 35 година. — На предлог Радивоја Врховца, потпредседника Школском Савету, упутиће се све српске учитељске, више девојачке и основне школе, да дне 27. марта (9. априла) о. г., као на дан стогодишњице смрти Доситеја Обрадовића, приреде јавну школску свечаност, на којој ће један од наставника говорити о Доситејеву раду на пољу народнога просвећивања. — Поверено је г. Ђоки Михајловићу члану Школског Савета, да изради нов нацрт за службену учитељску прагматику. Исто се тако имају израдити и дисциплинарна правила за наставнике српских виших девојачких и учитељских школа. — Изискаће се од епархијског административног одбора извештај у питању правоваљаног рада црквене скупштине у Великом Бечкереку, која је изабрала за учитеље Бранка Јовановића и Војина Жупанског, на ће се по томе са извештајем поднети кр. угарском министарству богочасти и јавне наставе списи у ствари тамо поднесених утока Јована Стефановића и другова на Великог Бечкерека против потврде избора речених учитеља. — У дисциплинарној ствари М. В-а, учитеља у К., због немарности у звању и других ствари, поделен је истом учитељу писмени укор и осуђен је на сношење истражних трошкова, а непринадлно подигнуте своте има црквено школској благајници у месечним оброцима вратити. — Одбијен је Милан Вујковић, српски народни учитељ у Малом Бечкереку, ради одобрења првог квинквенала са 1. септембром 1910., јер му такав припада тек са 3. фебруаром 1913., када ће навршити пуних пет година службе као сталан учитељ у Малом Бечкереку. — Одбијен је уток Милице Зечеве, привремене српске народне учитељице у Мелентцима, против потврде избора Олге Думићке Петровићеве за српску народну учитељицу у Мелентцима. — У дисциплинарној ствари Стевана Бенића, српског народног учитеља у Далју, на теме-

лу резултата истраге, спроведене од стране архидијецезалног школског одбора као и допуне истраге од стране Школског Савета, проглашује се нети учитељ крив због тешких дисциплинарних преступа, почињених тиме, што је посејао раздор и мржњу и позавадио дотле мирно српско становништво у Далу, што је запемарио своје школске дужности честим изостајањем од школе, а своје изостанке није могао оправдати, даље и тиме, што је грешно у избору дисциплинарних средстава за децу, као н. пр. њушањем женске деце, и најпосле тиме, што је у много прилика заседочно суровост у своме понашању па се то посведочило и код школске деце, те је, узевши у обзир отежавајуће околности — пошто је већ био кажњен прво и другостепеном казном за теже дисциплинарне преступе, али без успеха — кажњен сада тежом другостепеном казном: ускраћењем једне трећине учитељске плаће му за једну годину дана и осуђен уједно на сношење истражних трошкова, с тим, да ће за поновни доказани преступ бити суспендован. — Кр. земаљској влади и земаљском сабору у Загребу поднеће се представка против нове законске основе о уређењу учитељских бервва обзиром на установу те основе о прирезима црквених општина за издржавање школа. — Наређено је, да се у петом и шестом разреду новосадских српских народних основних школа имају одмах одделити мушка и женска деца. — Одређен је главни школски референат, да одмах спроведе извиђај у пакрачкој српској учитељској школи поводом пријаве професора Б. Б. и да по томе о целом стању завода извештај поднесе. — Подељен је Петру Радаковићу, супленту у српској учитељској школи у Горњем Карловцу, тромесечни допуст у сврху полагања професорског испита.

Преглед књига.

Ђуро Шладијер. *Најглавније тешкоће у учитељском раду.* Цетиње, штампано у Кр Цр. штампарији, 1910. стр. 48. Цена 0.80 перпера (40 повчића.)

Овај рад недавно добих од самог аутора, школског надзорника у Црној Гори. Писац је један од млађих педагошких радника, и својом вољом, својим истрајним радом обећана много нашој и опако спромашној педагошкој књижевности. И ако се писац у многоме ослања на нашу традиционалну педагогију ипак је оригиналан, јер зналде вешто да среди своје мисли, и да локалните добре и лоше стране нашег школског и просветног живота. Он није задовољан с оним што имадемо. Његов дух помно пиша пуле данашње школе и вешто и модерно прописује педагошке рецепте. Одлика ове мале књиге и лежи баш у томе, што кроз њу провејава велика нада у идеалну мисију народног учитеља, и што престом указује где и како да ти народни пионери нађу пристаниште свог потпуног и непрецењивог задовољства. Ево кратке анализе тог списа.

После уводних речи о главним чиниоцима у васпитању (природа и друштво, прелази се *прво* на потешкоће које потичу од учитеља. Овде се помиње:

1. Усавршавање учитељево, које се оснива на самообразовању. Писац с правом захтева да поред лепе књижевности наш учитељ „треба да је упознат и са сваком новином на свом стручном послу," јер онај „који се новуче и само обучава децу, строго се придржавајући уџбеника, који друго не чита, нити друкчије ради на свом усавршавању, посталачи се и запушти." Због тога се траже учит. удружења и учит. органи.

2. Примери, особито на дому, јер се у породици деца науче много чему, што је доцније тешко и школи искоренити." Али пример треба да даде и учитељ, јер „и одлични ђаци немарни постану кад им је учитељ немаран." Шта више, „учитељи су на првом месту позвани, да ратују против корупције, а више етичке идеје."

3. Интерес. У првом реду учитељ треба да живи за свој позив он „је дужан све легалним путем предузети, да заштити своје школе интерес."

4 Високоумље, т. ј. истински успех учитељ постиже само онда, „ако све ради у своје време по плану, који је израђен према педагошким принципима."

5. Методи, која треба да је (а) елементарна, (б) природна, (в) очигледна, (г) проста, (д) непосредна, (ђ) битна, (ж) логички смишљена и (з) методички распоређена. За овим се говори каква треба да је настава (поступна, напредна, занимљива). Ток наставе дели су у догматички и генетички а овај други

опет у анализу и синтезу (реалне и идеалне наш логичке). Формални степени изнесени су према Дерфелдовој (Витетовој, или Де Гармовој) класификацији: посматрање, мишљење и примењивања (класификација усвојена и у Терзиновој дидактици). Али наш писац и ако одобрава Рајну и његовој класификацији форм. степена ипак примећује, да се не сме „узети као непроменљиво правило, него учитељ треба да буде слободан у своме послу, и да се не прилагоди толико теорији, да изгледа, кад предаје, као да из једне књиге гледа шта ће предавати, а из друге, како ће предавати." Да аутор није пука пришпетља хербартијанаца види се из тога што он наглашује, да наставни рад треба да добије социјално обележје, ако је наша школа рада да постане модерна народна институција. Тај социјални правац у нас добро истиче. Др. Милан Шевић, Трстењак, Аџић и Младеновић (у Немаца Наторп, Бергман, Вилман, Рисман; у Француза Огист Конт, у Енглеза Мекдугал и Лестер Уард; у Американаца, Дуп, Балијет, Скат, Џед, у Швајцараца, Сајдл и Штајн).

После овог прелази се на потешкоће које потичу од других фактора. Ту се говори о уређењу школе, примању деце у школу испитима (који „не дају, нити могу дати, верну слику суварних способности и знања једнога разреда"!) При свршетку свог рада наш аутор мушки захтева да „треба створити могућности, да школе дају народу позитивна знања, знања која су му потребна за живот." Ми Срби и Хрвати баш овде смо врло слаби. Једини радници на томе пољу јесу дивни покушаји у Србији — рад српског Песталоција, *Живке Давида, Др. Светозара Марковића и Др. Н. Петровића.*

Наш аутор тражи прво „спремне учитеље," па онда литерарна друштва, музеје, изложбе, јавна предавања, анализабетске курзеве недељно-празничне и вечерње школе. Прави захтеви практичког Американца. На посао млади и стари, учитељи и професори, овако завршава свој рад наш Црногорац, јер и ако смо ми мали народ, ипак можемо бити и велики народ, само ако будемо одржавали наш стари и витешки дух, снажили и приправљу држали храбру мишицу, наоружавши се високим моралом и самопоуздањем, не губећи из вида националну задаћу и користећи се савременом културом напред стално корачали."

Пошто рад није намењен као какав школски уџбеник, и пошто му је гесло више инспирација него ли догматизам, ја га најтоплије препоручујем свим нашим просветним радницима, особито учит. приправницима, богословима и младим учитељима, који се још нису отровали прозом јавног школског рада.

Паја Р. Радосављевић — Њујорк.

БЕЛЕШКЕ.

„Српски учитељски Конвикт у Новом Саду" примио је у априлу о. г. Од др. Игњата Бокура, апсолв. студента филозофије из Крчедина 2 К уписнине и 20 К чланарине. — Од Емила Теофановића, учитеља у Митровици 6 К 70 прилог ученика II. разреда тамошње срп. нар. осн. школе уместо венца на одар своме другу пок. Миливоју Мрђи.

Дом за опорављање (Санаторијум) **Земаљског Јевр. учитељског друштва.** 1. јуна о. г. отворише горње друштво Санаторијум у Кестхељу поред Балатона. Дом је уређен за 40 особа, од којих ће сада док се осн. капитал не оснажи 10 бесплатно, 10 у по цене, а 20 уз целу своту од 60 Круна уживати стан, осветљење, огрев, послугу, доручак и купање у Балатону.

2000 деце без наставе. У Ходмезевашархељу не иде 2000 деце у школу и то само зато јер нема места за њих у садашњим школама.

Министарска наредба у корист патронаже. С обзиром на законе о патронажи донешене последњих година, угарско министарство просвете позива у једној наредби, коју је пре неколико дана издало, све школске власти да позову све учитеље-це да ови ступе у патронашко друштво и у њима развију делатност; једно ставља у изглед морално признање и материјалну награду свима онима учитељима-цама који на пољу патронаже стеку особитих заслуга.

Надзорнички стручни испит. У мај. школским круговима се сад много расправља о стручном надзору. Неки траже осим учитељске дипломе и 10—15 годишње праксе још и полагање стручн. испита из ових предмета: Педагогија и дидактика. Орґанизација и наставни планови и упутство свих завода за

народно образовање. Историја педагогије. Читање радова најзнаменитијих педагога. Организација и наст. планови иностраних завода за нар. образовање. Иностране васпитне организације и њихова администрација, школски закони и њихова спров. упутства. Статистика. Организација и правни односи домовинских цркава. Административни закони и школско-правна питања.

Течајеви за учитеље шегртских школа. И идућег вел. школског одмора биће течајева за учитеље шегртских школа и то: у Ђуру, Темишвару и Брашову курс цртања општег правца; у Марошшашархељу, Коложвару и Иглоу курс стручног цртања: у Араду, Кежмарку и Пожуну курс за учитеље занатлијских школа, у Сегедину за учитеље трговачких школа. Молбе се имају поднети до 10. маја на гл. управитеља обртне наставе (Ipariskolai főigazgató Budapest, IX. Bakács tér 3.)

Учитељска станарина у Темишвару. Пре кратког времена је управа града Темишвара уредила станарину својих учитеља. Станарина управитељу је првих 10 год. 800 К, а после 900 К, учитељима 720—800 К.

Тешко уверени учитељи. 25. нов. пр. год. решило је учитељско друштво околине Ђура између осталог да покрене акцију у ствари уређења учит. плате, у ту сврху да организује пресбиро (sajtó bizottság) и на сресним зборовима уређење плате да је стално на дневном реду. Ово је решење министр. проучинтило из разлога што се организовање пресбироа противи осн. правилима друштво, а непрестано расправљање убражених повреда пак дражи мирно грађанство.

Обвезна настава за глувонеме. Земаљски савез професора глувонемих завода израдио је законски предлог о обвезној настави за глувонеме и о финанцирању глувонемих школа, и поднео престоничком сенату ради препоруке. Сенат се одазвао молби додавши законском прелогу још то, да настава буде бесплатна и поднеће је с препоруком престоничкој муниципијалној скупштини с молбом да ова поднесе исти законски чланак држ. сабору и министру просвете.

Част ми је овим српском православном **свештенству и црк. општинама** до повољног знања ставити, да сам у мојој **кројачкој радњи свештеничког одела** увео и

СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ УТВАРИ

као: **одежде, стихаре, неба, литије, црквене, школске и друге барјаке, полијелеје, кандила, рипиде, чиране, св. иконе**, као и све у ову струку спадајуће предмете.

Ласкам себи, да су ме са мога солидног и дугогодишњег рада својим високим поверењем удостојили **Његова Светост српски Патријарх**. Високопреосвећена г. г. **Епископи** и већина српског православног **свештенства.**

Пошто сву робу за **црквене утвари** из првих и најзнаменитијих светских тиграција повлачим, могу ове предмете по **најнижој цени** рачунати. — Послуга најсолиднија.

С поштовањем **СТЕВА ПИСАРЕВИЋ,**
НОВИ САД. Дунавска улица број 29.

20—20

Мустре се шаљу на захтев бесплатно.

◀ **Најјефтиније и најштедљивије рад.** ▶

Најстарија и највећа фабрика на коњу.

Оригинални „ОТО" мотори

за течна горива **машине са ренсањем гаса,** мотори за сирово **уље на висок притисак (Diesel)** у најбољој изради од 1 до 1500 HP. (конјских снага) за занатлијске потребе, пољопривреду и индустрију.

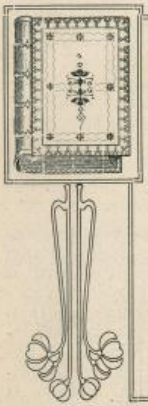
Бензик-локомобили

од 4 до 20 коњских снага на брзинду, потпуне пршаће гарнитуре. Специјалитет: **самоходна локомобили, покретљиве машине за цепање дрва, циркова са колима, кола за осветљење итд. Машине за обрађивање дрва од фирме Е. Кислинг и комп.** Leipzig.

Lauger & Wolf, Motorenfabrik.

Филијала: **НОВИ САД,** *темеринска улица бр. 7.*

Проспекте и прорачуне бесплатно! — Траже се солидни заступници!

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

стално има у стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније израде**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом извађа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради

има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. **Телефон бр. 87.**

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих остали за намештај.

6—20

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 – динара. Ослоси се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине године, и то ако је ослоа више у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шиљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, управ. учитељ.

Електрична штампарија Учитељске з. д. „Напредак“ у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 8. У Новом Саду, 30. априла 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Састанак Сабора. — Физичко растење и доба адолесценције. — О могућности систематског васпитања. — Постанак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Поводом нацрта за нову Школ. Уредбу. — Педагошки преглед: Основна школа у Русији. — Учитељство: Скупштина српских и хрватских учитеља у Загребу. — Из школског круга: Седница темишварског српског учит. збора. — Из праксе: Како сам учио једног analfabetu. — Преглед књига: Одговор др. П. Радосављевићу, од П. Терзиног. — Белешке. —

Састанак Сабора.

Српски народни црквени Сабор састао се у Ср. Карловцима 2. (15.) маја о. г. За ово заседање саборско одређен је рад на уређењу наше црквене и школске самоуправе.

Нас, школске људе, у толико више интересује рад овога сабора, што у њему треба да се приступи реформисању школског уређења, како би се наставио за народ дао стварнији правац и темељнији ослонац за њено извођење. Уз то да се учитељима побољша положај и материјално стање.

Реакционари виде у томе баука и драже свет и против нас учитеља и против школе. Тако некултурне појаве су једна сведоџба у првом реду по те реакционаре, а затим по све оне чланове нашег народа, који тој бесомучној хајци дају неку ма и мању вредност.

Како ће се развити рад овога сабора то се не може унапред знати, као што се ни до сад није знало код рада претходних сабора. У томе, на жалост садашњег просветног доба, не одлучују просветне потребе, него често баш они мотиви, који су непријатељи просвети. Кад то знамо из искуства, онда је природно да све учитељство живо чека, да ли ће и школска ствар доћи на сабору у посао, јер томе је већ крајње време.

Нацрт Школске Уредбе који је био пред целокупним учитељством, а затим пред Школским Саветом редигован је коначно у седници Школ. Савета од 7. 8. и 9. марта о. г. Важније начелне основе у нацрту, које исповеда све српско учитељство у Митрополији прихватио је и Школ. Савет и поднеси их Сабору преко саборског одбора. Но „Застава“, орган т. зв. радикалне странке шири гласове, да ће саборски одбор редиговати по нека места у нацрту и изоставити најглавније захтеве учитељске. То додуше не би смело бити, јер то онда није поднесак Школског Савета, али би то добро дошло посланицима т. зв. радикалне странке. То би била њихова топла жеља, да се тако на лак начин извуку у Сабору, да не морају отворено изјавити како мисле н. пр. о појачкој дужности учитељској, јер они већ сад подмећу, да је члан Шк. Савета, учитељ Ђ. Михајловић, рекао учитељима, да ће се и на даље морати појати.

Из тога се види да би то њихова скромна жеља била, јер нама је познато да тај члан Шк. Савета, није то могао рећи из простог разлога, што је Школ. Савет унео у нацрт Школ. Уредбе овај § 90.:

„Учитељ је дужан са својим ученицима појавити јавна богослужења, али није обавезан ни уз награду вршити појачку дужност, међутим може вршити ову дужност само на јавним богослужењима недељом и празником уз награду према погодби са црквеном општином.

§ 91. Сви учитељи имају надаље вршити појачку дужност у цркви као и до сада за две године од дана ступања у живот ове уредбе; за то време дужне су црквене општине постарати се за црквеног појца.“

Ми сумњамо да је и сам писац „Заставиних“ измишљотина уверен у оно што пише, али њега плаћају за те виртуозности и он то мора да ради. Ми му не завидимо на такој „витешкој“ служби, јер и за то се тражи „нарочити“ образ.

Учитељство чека да нацрт Школске Уредбе изађе онако пред Сабор, како га је коначно редиговао Школски Савет у поменутој седници, а затим чека рад сабора у том уверењу, да су подвале радикалне странке сувише провидне, а да би могле изазвати у свесних саборских посланика надлицитирање радикалске демагогије.

Крајње је време да се захтеви учитељски испуне, а како ће се то извести, то је ствар Сабора.

Но учитељство држи, да такав један минимум учитељских захтева у корист положаја и напретка школе и учитељства, не само да је безусловна пређа потреба по наш даљи народни развитак, него се учитељство нада, да ће посланици стати на још слободоумније становиште, те школи и њеним просветним радницима дати још шире поље за успешан напредни рад, јер те су слободе јака полуга да се наш народни просветни живот крене напред. Сваки који схваћа сав тај рад на реформисању наших школских прилика и учитељског положаја, као неко *учитељско питање*, мисли ситничарски, јер то није питање учитељско, није сталешко, него је то наше опште *просветно питање*.

Просветна питања могу бити уђуткана овда, онда, али ће она све јаче и бујније поново излазити на површину, и никакво уђуткивање неће их моћи претрпати. А они народни представници, који завремена увиде значај од правилног решења просветног питања, задужиће свој народ на сва времена, јер ће створити могућност, да они редови нашег народа који још у мраку живе, изађу на чисто и јасно поље светле будућности. **М.**

Физичко растење и доба адолесценције.

Dr. phil. **Паја Радосављевић**, фелô педагошког факултета у Њујорку.

III.

Вештачко храњење у добу инфанције и у каснијем животу трошење пекарског хлеба од стране сиротиње, хране, која је више него ли начињена за прољу за употребу, и инадекватно одевање сиротиње — све су то проминентни узроци застојног растења, које се не може много контролисати без побуђења грађанског осећаја и искреног родољубља.

На и у богатијим породицама обично није боље, јер се детету тако често пута дозвољава да одабире више ону храну, која му се највише свиђа, него ли ону која се ставља пред њега. Учитељ би у овом испитивању требао увек да обрати своју пажњу на прошла испитивања здравља ђака, које је на почетку године добио да подучава.

Историја детета у ономе је важна. Позната је ствар да у првих пет година детињег живота болест и жари и пали. Према извештајима немачке царевине (од 1892. године), скоро 23% смрти за ту годину беху деца испод једне године, а у Саксонској тај је постотак скочио до 30. Максимум отпорне моћи за болести пронађен је, да лежи између шесте и дванаесте године. С тога се постотци смрти тако не јављају за време школског доба, но, траг тих болести огледа се у великом броју дефективне чулне моћи и претераног или слабог сензитивног осетног живчаног развића. То се особито огледа у ранијим годинама школског живота.

Варошко дете, са својим брзим вицом и прераном мудрошћу, пример је претераног надражења. Ми се често пута варамо држећи га да је неколико година млађе него што је у истину. Варошко је дете увек ниже, док је сељачко дете, које можда и теже ради и теже је радило, спасено од сличног застоја у висини услед својих обичних супериорних услова за храњење и слободе од

напрезања. Варошка маза и лени, троми сељачки дечак подједнако пате од слабог надражења.

По срећи, модерне методе и проучавање деце дошле су до опћије увиђавности за неопходност активности, како у духовном тако и у физичком развићу. Америка, у којој се највише проучавају деца и ђаци, и која се с правом назива колевка педологије, већ од две-три деценије применила је у своје ниже и више основне народне школе резултате научног испитивања. Мене просто задивљава америкапско народно просвећивање. Деца су у њиховим школама као и на дому (што је врло главна ствар) ослобођена оног вештачког напрезања, што наше ђаке чини да су тако малосвесни, алчаци подли и нервозни.

Др. Холмс обраћа нарочиту пажњу последњој тачци у својој листини узрока онструкције за физичко растење, наиме невременитом, неумесном тешком раду. Он показује, *прво*, да се с децом не поступа економски, *друго*, да она раде оно, што практички не преди ни „по луле дувана“ и *треће*, да ` на длаку држање наставних часова брзо исцрпљује виталне силе, чини застој у растењу и убија у њима дух и савесност.

Истину овога потврдиће сваки учитељ, који има посла с децом овакве багре. *Др. Холмс* тврди, да је радничко дете по свој прилици најгрозница интерференција детињег раста изван слабог храњења, од које ће једном патити будућа генерација. Његова конклузија треба да је сваком васпитачу дубоко урезана у срце: „Живот, који је слободан од жеље, бриге и тешког рада неопходан је за духовно и физичко развиће детета; и пошто се физички стас пре деветнајсте или двадесете године живота не завршава потпуно, то би требало да ниједно дете до деветнајсте или двадесете године младости не зна шта је то тешки рад.“ А како је то у нас? Како су јадни наши средњешколци а особито приправници! За мог учитељовања на сомборским учитељским школама од њих 107 приправника (да не спомињем тако исто бедне и јадне незаштићене приправнице), беху 41 туберкулозни (19 их је бацало и крв!) 39 патило је од перијодичне главобоље, (један је и формално полудио), 28 беху жртве несанице, ал` што да ређам ове различите болести, које сам помно и с повереньем својих ђака водио — укратко речено: *од њих 107 не беше ниједног здравог.* И још се онако јадници морадоше патити глађу, лошим станом, осветљењем, школским прибором, кубуром око тихог и мирног учења, бубањем ствари, које немају никакву вредност, нити ће им икад у животу доћи*). Не, у нас, као и у браће Хрвата, Словенаца и Бугара ђаци су велики патници. Погледајте их само а особито учит. приправнике, који су и иначе мање више доживели разна прикључења док не ступише на праг препарандије: згурени бледи као исушени лимунови, не можеш им ухватити чврста погледа, сенилни, тајанствени, клонули или ексцентрични, перверзни, сервилни — неспособни за велики и свети рад српског народног учитељ. Ја их добро разумем и жалим их као своје најрођеније, тим више, што то није њихово дело, већ средине, у којој се крећу, садањег изопаченог васпитног система и нехаја оних, који их образују. Ал оставимо ово сад — пођимо даље, јер повређене ране двапут више боле.

III.

Важност нашег мерења растења није просто интересантна ствар, у колико истражујемо узроке, већ се оно повезава и фактом, да се скоро сви ови узроци могу отклонити. Инадекватна храна и за радничко дете може се и мора спречити бољим социјалним приликама; они, који се интересују и љубе своју омладину (коју називају и „узданицом неба и земљи, ал` то су пажалост пусте речи,“ као и речи наших „литерарних“ патрицијата) морају форсирати да друштво притекне у помоћ њиховој бољој реорганизацији.

Сметње, које чини болест морају се паралисати појачаним васпитањем у правцу хигијене, и школски лекари требали

*) У најновије време те су се неколе дошекле убацивале, а нарочито самарјанским судом таманише срп. добротворне женске задруге, задруге које и-ше „српске“ него да ова таманићу муслиманке

би да спречавају, а не да лече болести; они треба да ђаке испитују кад су здрави, а не кад су већ једном ногом у гробу. Кад је већ у злу навику прешло, да наш народ зове доктора кад му треба поп, онда барем у школи треба лечити ту злу и штетну навику.

Вештачко напрезање може се скоро посве сузбити са професионалним образовањем учитеља, док се претерано или слабо надражење средине дечије може поправити само опћим васпитањем и просвећењем човека, који ће знати, који су неопходни услови за уживање дечијег права у слободи развића.

Да би учитељ и родитељ могао испунити своју дужност у брисању опструкција у растењу детета, у првом је реду неопходно да знаде, где оне постоје. То захтева знање о нормалној висини, тежини и обиму прсију за детиње доба, а онда је неопходно да знаде детиње актуалне мере. С тога се мерење састоји просто у детерминисању висине, тежине и обима прсију, што онда треба сравнити са нормалним вредностима. Онде где су деца мања испод те нормалне или просечне вредности, треба потражити узроке. Класификација, коју мало час поменусмо може при том добро послужити као руковођ. И ако је могуће те би узроке требало отклонити пре него што се јаве перманентни или озбиљни поремећаји.

Таблице под бројем 1., 2., 3., и 4., уђешене као нормалије за висину, тежину, обим прсију и средње разлажење од нормалне вредности у висини и обиму прсију, престављају растење деце у различитим деловима Сједињених Држава. Ја их за то изнашам, јер су она досад најауторитативнија.

Таблица 1. показује просечну америкаиску висину, коју је математички израдио Њујоршки антрополог универзитетски проф. *Др. Франц Боас*, на темељу података од 45.151 дечака и 43.298 девојчица из Бостона, Сент Луиса, Милвокеа, Вурцестра, Торонта (Канада) и Окланда (Калифорнија). Ова таблица уједно износи и апсолутне и процентуалне годишње приросте истих вредности.

Таблица 1. (за висину).

Редни број	Доба у годинама	ДЕЧАЦИ: Апроксимативно просечно доба	ДЕЧАЦИ: Број прегледа	ДЕЧАЦИ: Просечност за сваку годину (Инчи)	ДЕЧАЦИ: Апсолутни годишњи прираст (Инчи)	ДЕЧАЦИ: Постотак годишњег прираста	ДЕВОЈЧИЦЕ: Број прегледа	ДЕВОЈЧИЦЕ: Просечност за сваку годину (Инчи)	ДЕВОЈЧИЦЕ: Апсолутни годишњи прираст (Инчи)	ДЕВОЈЧИЦЕ: Постотак годишњег прираста
1	5 год.	43.7	1595				1360			
2	6 „	439	3957	43.9	1.9	4.3	3818	43.3	1.8	4.3
3	7 „	46.0	4729	46.1	2.2	5.0	4913	45.7	2.4	5.5
4	8 „	48.8	4936	48.9	2.8	6.1	4817	48.1	2.4	5.2
5	9 „	51.9	5031	52.0	3.1	6.3	4907	50.7	2.6	5.4
6	10 „	55.0	4729	55.2	3.2	6.1	5132	53.8	3.1	6.1
7	11 „	58.4	4334	58.5	3.3	6.0	4887	57.0	3.2	5.9
8	12 „	62.5	3985	62.5	4.0	6.8	4587	60.7	3.7	6.5
9	13 „	66.9	3585	66.9	4.4	7.0	3911	64.4	3.7	6.1
10	14 „	71.3	2980	71.3	4.4	6.6	3268	68.1	3.7	5.7
11	15 „	75.7	2289	75.7	4.4	6.2	2652	71.8	3.7	5.4
12	16 „	79.7	1711	79.7	4.0	5.3	1960	75.5	3.7	5.2
13	17 „	82.9	1220	82.9	3.2	4.0	1433	78.7	3.2	4.2
14	18 „	85.3	929	85.3	2.4	2.9	1111	81.1	2.4	3.0
15	19 „	87.3	674	87.3	2.0	2.3	820	83.1	2.0	2.4
16	20 „	89.1	474	89.1	1.8	2.0	627	84.9	1.8	2.1
17	21 „	90.9	329	90.9	1.8	2.0	474	86.7	1.8	2.1
18	22 „	92.5	229	92.5	1.6	1.7	329	88.5	1.8	2.0
19	23 „	94.1	158	94.1	1.6	1.7	229	90.3	1.8	2.0
20	24 „	95.7	114	95.7	1.6	1.7	158	92.1	1.8	2.0
21	25 „	97.3	79	97.3	1.6	1.7	114	93.9	1.8	1.9
22	26 „	98.9	57	98.9	1.6	1.6	79	95.7	1.8	1.9
23	27 „	100.5	41	100.5	1.6	1.6	57	97.5	1.8	1.9
24	28 „	102.1	29	102.1	1.6	1.6	41	99.3	1.8	1.8
25	29 „	103.7	21	103.7	1.6	1.6	29	101.1	1.8	1.8
26	30 „	105.3	15	105.3	1.6	1.5	21	102.9	1.8	1.8
27	31 „	106.9	10	106.9	1.6	1.5	15	104.7	1.8	1.8
28	32 „	108.5	7	108.5	1.6	1.5	10	106.5	1.8	1.7
29	33 „	110.1	5	110.1	1.6	1.5	7	108.3	1.8	1.7
30	34 „	111.7	3	111.7	1.6	1.4	5	110.1	1.8	1.7
31	35 „	113.3	2	113.3	1.6	1.4	3	111.9	1.8	1.6
32	36 „	114.9	1	114.9	1.6	1.4	2	113.7	1.8	1.6
33	37 „	116.5	1	116.5	1.6	1.4	1	115.5	1.8	1.6
34	38 „	118.1	1	118.1	1.6	1.4	1	117.3	1.8	1.6
35	39 „	119.7	1	119.7	1.6	1.4	1	119.1	1.8	1.5

Таблица 2. показује просечну америкаиску тежину, која је математички израчуната на темељу података око 68.000 деце у Бостону, Сент Луису и Милвокеу; она уједно показује и апсолутни и процентуални годишњи прираст исте вредности:

Таблица 2. (за тежину).

Редни број	Доба у годинама	ДЕЧАЦИ: Просечност за свако доба (Фунте)	ДЕЧАЦИ: Апсолутни годишњи прираст (Фунте)	ДЕЧАЦИ: Годишњи процентуални прираст	ДЕВОЈЧИЦЕ: Просечност за свако доба (Фунте)	ДЕВОЈЧИЦЕ: Апсолутни годишњи прираст (Фунте)	ДЕВОЈЧИЦЕ: Годишњи процентуални прираст
1	5 год.	45.2			43.4		
2	6 „	49.5	4.3	9.5	47.2	3.8	8.8
3	7 „	54.5	5.0	10.1	52.5	5.3	11.2
4	8 „	59.6	5.1	9.3	57.4	4.9	9.3
5	9 „	65.4	5.8	9.7	62.6	5.2	9.0
6	10 „	70.7	5.3	8.1	68.5	5.9	9.4
7	11 „	76.9	6.2	8.7	74.2	5.7	8.3
8	12 „	83.8	6.9	8.9	80.3	6.1	8.2
9	13 „	91.4	7.6	9.0	86.4	6.1	7.6
10	14 „	100.1	8.7	9.5	93.8	7.4	8.5
11	15 „	109.4	9.3	9.3	101.2	7.4	7.9
12	16 „	118.6	9.2	8.4	107.7	6.5	6.4
13	17 „	126.8	8.2	6.9	113.5	5.8	5.4
14	18 „	133.2	6.4	5.0	117.9	4.4	3.9
15	19 „	137.6	4.4	3.3	121.2	3.3	2.8
16	20 „	140.6	3.0	2.2	123.6	2.4	2.0
17	21 „	142.8	2.2	1.6	125.4	1.8	1.5
18	22 „	144.4	1.6	1.1	126.7	1.3	1.0
19	23 „	145.6	1.2	0.8	127.7	1.0	0.8
20	24 „	146.6	1.0	0.7	128.5	0.8	0.6
21	25 „	147.4	0.8	0.5	129.1	0.6	0.5
22	26 „	148.0	0.6	0.4	129.6	0.5	0.4
23	27 „	148.5	0.5	0.3	130.0	0.4	0.3
24	28 „	148.9	0.4	0.3	130.3	0.3	0.2
25	29 „	149.2	0.3	0.2	130.5	0.2	0.2
26	30 „	149.4	0.2	0.1	130.7	0.2	0.2
27	31 „	149.6	0.2	0.1	130.9	0.2	0.2
28	32 „	149.8	0.2	0.1	131.1	0.2	0.2
29	33 „	150.0	0.2	0.1	131.3	0.2	0.2
30	34 „	150.2	0.2	0.1	131.5	0.2	0.2
31	35 „	150.4	0.2	0.1	131.7	0.2	0.2
32	36 „	150.6	0.2	0.1	131.9	0.2	0.2
33	37 „	150.8	0.2	0.1	132.1	0.2	0.2
34	38 „	151.0	0.2	0.1	132.3	0.2	0.2
35	39 „	151.2	0.2	0.1	132.5	0.2	0.2

Таблица 3. (за обим прешју).

Ређи број	Просечна старост године (дани)	Апсолутни годишњи прираст (дани)	Релативни годишњи прираст (дани)	Број ђака	Просечна старост године (дани)	Апсолутни годишњи прираст (дани)	Релативни годишњи прираст (дани)	Број ђака
1	2247			711	2374			677
2	2341	94	4·18	1631	2387	13	0·55	1708
3	2349	8	0·34	2046	2448	61	2·55	2065
4	2366	17	0·72	1966	2516	68	2·77	2120
5	2461	95	4·01	1893	2580	64	2·54	1997
6	2592	131	5·32	1654	2647	67	2·59	1722
7	2689	97	3·74	1024	2767	120	4·53	1065
8	2807	118	4·39	1313	2879	112	4·04	1328
9	2879	72	2·56	1050	2985	106	3·68	1495
10	3023	144	4·99	659	3127	142	4·75	1016
11	3167	144	4·76	367	3314	187	5·97	486
12	3304	137	4·32	215	3449	135	4·07	305
13	3445	141	4·26	109	3597	148	4·29	161
14	3544	99	2·87	82	3747	150	4·19	82
15	3771	227	6·41	66	3947	200	5·34	66

Таблица 4. (за разликовање у висини и обиму прешју).

Ређи број	Разликовање у висини: Просечна старост године (дани)	Разликовање у висини: Апсолутни годишњи прираст (дани)	Разликовање у висини: Релативни годишњи прираст (дани)	Разликовање у висини: Број ђака	Разликовање у обиму прешју: Просечна старост године (дани)	Разликовање у обиму прешју: Апсолутни годишњи прираст (дани)	Разликовање у обиму прешју: Релативни годишњи прираст (дани)	Разликовање у обиму прешју: Број ђака
1	1744			709	1747			677
2	1842	98	5·62	1850	1894	147	8·41	1708
3	1953	111	6·02	2223	2040	146	7·70	2065
4	1948	−5	−0·26	2295	2122	82	4·02	2120
5	1957	9	0·46	2087	2053	−69	−3·25	1997
6	1976	19	0·97	1819	1772	−281	−13·68	1722
7	1986	10	0·51	1553	1782	10	0·56	1565
8	1985	−1	−0·05	1208	1825	43	2·41	1328
9	2049	64	3·22	965	1915	90	4·93	1033
10	2149	100	4·88	680	2058	143	7·47	1020
11	2241	92	4·28	420	1958	−100	−4·86	1047
12	2402	161	7·18	266	1938	−20	−1·02	1015
13	1496	−906	−37·71	164	1934	−4	−0·21	1027
14				85	1939	5	0·26	1027
15				79	1921	−18	−0·93	1009

Таблица 3. показује просечни обим прешју по средини између експанације за свако доба, одабрано из елаборатних таблица, које је начинио *Др. В. Т. Портер* на 30.000 сентлујске деце; она уједно показује и апсолутни годишњи прираст и постотак годишњег прираста:

Таблица 4. показује могуће разликовање од средње висине и обима прешју што је *Др. Портер* добио на 30.000 ђака из Сент Луја:

Ове просечне вредности начињене су према броју ђака, на којима су добивени подаци у свакој поменутој вароши. Вредности су означене у инчима (инч од прилике 2·5 цм.) и фунтама (фунта 453·59 грама). Обим прешју тако је добивен, да се обим прешју у потпуној инспирацији (удисању) додао обиму прешју у потпуној експирацији (издисању) и онда се тај збир поделио са 2. У 2. таблици *Бодић*[*1]) износи извештаје за 24.500 деце из Бостона; *Портер*[*2]) за 35.400 ђака из Сент Луја и *Пекхем*[*3]) за 9.600 ђака из Милвокеа.

(Наставиће се).

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

На дете основне школе спољашњи свет конфузно још доста слабо утиче, ако породица и школа знају и хоће да одговоре своме опредељењу, позиву. Младић доцније све више и више опажа у свету, и што сам опажа, интересантније му је, примамљивије од онога, што му се показује. Исто тако је и с оним, што није читао из школских књига, није чуо од учитеља, родитеља својих. Све што се разликује од навикнутога, дакле обичнога, још више ако је с тим у противности, обично живље, јаче интересоваће побуђује. Довољно је познато све оно, што на овом месту треба да се у обзир узме: позориште, новине, улица, друштва,

*1]) Dr. H. Bowditch, Growth of Children (Report of Board of Health of Massachusetts VIII. св., 1877.)

*2]) Dr. W. T. Porter Physical Basis of Precocity or Dullness (Transactions of Academy of Science of St. Luis. VI св., 161. стр.)

*3]) G. W. Peckham, The Growth of Children (Report of Wisconsin Board of Health, стр. 28—73).

дечији балови и стотина других ствари, од којих би вредно било сваку поједину разглобити, пошто је њихов утицај на душевни живот веома снажан и често и сложен. Овде то наравно не можемо учинити, али указујем на то, како позориште проблематичне појмове ствара у детету о животу показујући им модерне слике (bioskop), а рубрика вести у новинама и белетристички им део како упропашћује свако тихо и подједнако душевно развијање. Веома ме привлачи, да овде разложим ону улогу, коју приписујем политичном животу на развитак моралног и интелектуалног живота данашњег нараштаја, и онај опасан утицај, који чине дневни листови а без свога знања. Али сам предмет на овом ступњу захтева само једно начелно решење. Т. ј. то, да сви ти изван школски и изван породични чиниоци могу при васпитању да корисно суделују, шта више васпитању које заиста спрема за живот нужни елементи могу да буду у том случају, ако породица уме да буде међу њима водиљом, а ако не она, онда школа. Не смемо међутим пречутати, да је то вођење врло ретко. А што год је млитавије, тим брже околина осваја себи васпитаника, и тиме је крај систематском, по плану извођеном васпитању, чији је циљ истина да упознаје са животом, али бадава седи кочијаш на боку, кад су му коњи истргли кајасе из руке! Није немогуће, да се у младићу који свашта види и апериципира развије критичка наклоност, те самоваспитање у њему постаје снажним. То је велика срећа, и тад се немамо чега бојати; али ако се расплини сваки утицај систематског васпитања и уместо њега душа младићева постане игром слепе случајности, шта онда!? Колико ли је пак чест тај случај!

Пошто интересовање за околину постаје постепено све јаче и јаче и на све шири круг се распростире, и оне нехотичне и несвесне васпитне силе све већма јачају, а породица је само ретко кадра да се с њима успешно бори: то задатак средње школе треба да гледамо у томе, да своје васпитанике васпита на правилно пресуђивање свих тих околности. Нека не искључи никога од света, нека ништа не затаји, него нека тако делује, да јој се ученици знају наћи на разним стазама које им се буду указивале. Постићи ће то ако се не задовољи само са својим дивним позивом развијања разума, него ако то споји са развијањем не мање лепих врлина частољубља и самопознања. Средња школа одговориће свом васпитном задатку тада, ако јој се васпитаници не ослободе сами испод њеног туторског васпитања, него ако то ослобађање наступи као напред истакнути резултат шк. васпитања. Међутим то би само тако могуће било, кад би они спољашњи, васпитачи у власти школе били. Морамо признати, да ствар обрнуто стоји: данас школа не може се мерити са снагом њиховом. Факат је то, да двојици по позиву васпитних фактора, породице и школе данашњи рад није непрестано грађење, него — ако једно — друго и не узнемирује — јесте бесконачно борење и сва снага им се троши на слабљењу трећег васпитног утицаја. Ако је борба нарочито истрајна и школа у њој не малакше, може већ да се и победи нада, али тада долазе једне ферије и на крају њих отпочиње борба изнова — са не већом надом.

Кад говоримо о борби школе и околину треба сужено разумети, она се не протеже на сваког чиниоца појма школиног, него значи само учитеље. Изван тих а унутри у школи морамо све убројати ка моћној, неодговорној васпитној групи, нарочито пак заједници коншколара, чија је васпитна моћ бесприморно јака. У основној школи тај елеменат не броји много, јер нејако доба дечије и природа самог рада основне школе, олакшава лични утицај учитељев и не потпомаже развијање ког другог чиниоца у школи. Средња школа је у том погледу друго, и ту већ јако морамо у обзир узети заједницу ученика и васпитни утицај који се у њој скрива. Због тога не уме средња школа да се ослободи, еманципира од утицаја околине, пошто разноврсност ученика доноси собом у школу скоро све друштвене појаве, а опћењем са спољашњим светом добија стално но-

ве хране ова или друга која особина ученичка, коју би школа волела другачијом да учини. Није дакле реч само о томе, да деца живе изван школе у атмосфери која обара свесно васпитавање него чисто осећамо, да то обузима и учитеље унутри у школи.

Нисам казао ништа ново ни са тим, јер сваки мисаон учитељ и тако знаде то. Али кад је реч о могућности систематског васпитања, ту знатну сметњу његову не могох прећутати, нако је већ позната. Рад учитељев не може бити успешан, ако са том тешкоћом није на чисто. Тешко да сам само ја опазио, да речи и пример мој често нема стога жељеног утицаја, што их спрече речи и пример овог или оног ученика мог. Годинама сам баш с том мишљу пратио ученика једног разреда, и на крају сам већ тачно знао, из које скамије, од којег ученика могу очекивати потпомагање своје у моме раду, а где ћу наићи не само на сметњу, већ баш на правог супарника. Из таковог посматрања бива многи час горак, и тешка је судбина почетног учитеља, док не разуме, да ученике не гледа само као ђаке, него као веома снажне васпитне чиниоце, који се у систематско васпитање често, нако не увек намерно, уплећу. Можемо ли се утицај тога да израчуна? Можемо ли знати, шта се догађа у душама, како се људа понајвише ученика под оним осећајима, које им стварају противни утицаји добивени од учитеља и од ког садруга свог?!

Мало праксе и познавање тог факта доста је, да учитељ упозна те који се колебају и да знаде свој утицај снажити оним начином, који се примењује према индивидуама. И тада још колико пута се преварисмо! Чисто би већ веровали, да имамо разред (не сваког члана његова, али већи део) у нашој васпитној власти да нас је он упознао и да нас поштује, јер води у поступању нашем сушту свесност и ваљаност власти, већ се радујемо, што можемо да гледимо по својим стопама — и тада долази у разред по једно страно дете, кадгод и више њих, биће да је нешто старије, лепше се одева, идући са школе на школу много је искусило и тиме ето леда на учитељевом усеву. Не уништује све, али му траг остаје скоро на свему, пошто тако ново дошавши ђаци ретко кад да се претопе у разред, пре се овај према њима развија. Много би о томе причати знао сваки средњошколски учитељ, и штета, да један од другога о томе једва што и чујемо. Видели бисмо, да су други сретнији, јер не само да су знали да спрече рђави утицај појединих ђака, него су знали свој разред према свему да очувају; или су можда видели, да наше прилике нису још најгоре, јер гле, у овој и оној школи околности не дају учитељу ни толико моралног успеха, колико нама. Такве и сличне појаве на унутарњем животу школином открију најозбиљније препреке систематског васпитања, показују оне конце, кроз које се увлаче у живот средње школе карактеристичне црте околине, јавног живота, а које су међутим васпитању на сметњи. Колико је потребно искуства зато, да се човек најзад осети јаким на положеном му поверењу у његову малену снагу! И то поверење и онда се односи на васпитање само једног разреда, пошто је та снага веома различита, и у једном човеку се мења с временом, као што ни васпитни утицај ученика није једнак, него зависи осим учитељеве снаге и од саставних делова разреда.

Рећимо међутим, да у самом разреду учитељи немају разлога да се озбиљно туже, да дотични разред заиста свесно знају да воде ка циљу. Колико пута се опет догоди, да наједанпут спопадне разред нешто страно, појави се неки необичан глас и необичан такт. Многом — многом таковом приликом разредни старешина немирно тражи начина да то протумачи, но у разреду не може да га нађе. Тада је обично који други разред изворном, па често и није који виши разред, од кога нама непријатни и нежељени тон пређе међу наше ученике. Заједничко бивање појединих разреда на ходнику, дворишту, друштвима изобилно ствара кадкад тако јаке конце тог утицаја, да систематско вођење појединих

разреда тешким постаје. Или помислимо на заједничко становање ученика. У таковом заводу (интернат, алумнеум) не васпитавају само наставници који надзиравају, него се ученици узајамно васпитају, но не по плану и духу Песталоцијевом. Знамо за жалосне последице које потичу из тога, и заједничко становање ученика не можемо назвати непријатељем систематског васпитања само зато, што не смемо претпоставити, да су такови заједнички станови и онда штетни и немоћни, када стоје под руководством потпуно доследних педагога који васпитавање систематски обављају. Каква је могућност школског васпитања онде, где велики део ђака станује по изнајмљеним собама а без надзора!?

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред отварање новога школскога закона.

IV.

Посланик **Кречаревић** примећује на исправак посланика Ђурђевића, да се историја српске књижевности неможе у основној школи предавати, пошто је то позамашан предмет, а малим се деца хаснити неће.

Посланик **Васа Ђурђевић** одговара посланику Кречаревићу, да је баш нужно, да дете добије бар преглед о својој књижевности, а књижевност се неће опширно предавати.

Прота **Бранковић** почем није нико против његовог предлога говорио немели га ни бранити, него примећује само Сандићу, да државна власт наређује законом, да се права и дужности грађана у школама уче, и прети да ће у противном случају увести комуналне школе. Примећује такођер и другу Павловићу, да се отачаственица мора учити.

Посланик **Сандић** усваја предлог проте Бранковића, што се тиче славенскога читања с разумевањем јер вели, да је нужно словенско читање.

Доказује потребу, да се историја српске књижевности учи, пошто ће дете бар појам добити о Доситеју, Вуку и другима.

Одговара другу Павловићу да није нужно право и дужности грађана и вели: „да смо ми у српској држави, неби био противан, и да су та права на словенском или српском темељу основана али немогу допустити, да Србин учи устав Бахов и Шмерлингов (вика: на ствар). Ми имамо толико јуриста, на коме устреба наћи ће бранилца." Вели Бранковићу да влада много штошта прети, али људи, који имају своју автономију, не плаше се претње. Препоручује поново свој исправак.

Др. Павловић, у своју обрану против Бранковића говори, да он није против отачаственице, него само да се назив промене. Сандићу вели, да се ми не смемо туђити, јер смо и ми грађани у Угарској и ми имамо права и удела у Угарској.

Посланик **Божидар Вујић**: Пошто се против његовог исправка није говорило, одустаје одговара.

Известилац **Ст. Поповић** радује се што сви исправци смерају, да начине од српске нар. школе оно, што треба да буде, само ваља имати на уму, шта је школа. Он вели, да основна школа развије ум дечији, и да у њој веје народан дух. Према томе треба удесити и предмете: законоподаство треба да означи основе, на којима мисли, да ће се циљ постићи. Оно обележава круг у ком мисли, да ће се циљ постићи, али како ће се постићи, то оно одредити неможе, то је ствар школског савета у ком седе људи стручњаци. Приступа на разне исправке и вели да ће се историја српске књижевности морати поред језика и историје српске предавати.

За славенско читање држи, да треба да се поред српског језика узме; и она власт, која буде одређивала учевни план, неможе а да не одреди словенско читање са разумевањем. Прима исправак дра Ст. Павловића у 4 тачци: „Отачаственица и повестница српског народа." За геометриско облицословље вели, да је нужно, пошто се тиме дете на правилност побуђује. Прима исправак Ђурђевићев, да се негује свиларство и пчеларство, како ће се пак о том предавати, то је ствар стручњака. Према означењу своме прима исправак дра Павловића и Ђурђевића и по распореду држи, да ће школа моћи свој задатак вршити. Што се српског језика са ћирилицом и латиницом тиче, држи, да школа у општини и коју уређује срп. пар. сабор, неможе други језик до српски имати. Препоручује славном сабору предлог школског одбора.

Др. Суботић предлаже, да се гласа на поједине алинеје. (Прима се.)

Председник ставља на гласање прву алинеју (прима се) па онда другу (прима се уз допуну проте Бранковића за словенско читање и разумевање.) По том четврту, која се са исправком дра Павловића „Отачаственица и повестница срп. народа" прима.

Посланик **Сандић** вели, да се на његов исправак није гласало.

Др. Суботић предлаже, да се ради умирења г. Сандића гласа и на његове исправке,

Др. Касапиновић обавештњује Сандића, да је његов исправак при гласању пропао.

Ставља се на гласање 5. алинеа (прима се) затим 6. (прима се) после 7. (прима се).

Парох **Анђелић** тужи се на перовође, што непријављују исправка.

Др. Касапиновић одговара пароху Анђелић, да их сами исправљачи требају пријављивати, јер перовође и онако имају много посла.

Ставља се на гласање 8. тачка (прима се) затим 9. (прима се са Ђурђевићевим додатком, да се свиларство и чеварство негује). Ставља се на гласање 10. тачка (прима се). Једанаеста (прима се). Долази дванаеста тачка.

Известилац **Ст. Поповић** прихваћа исправак Сандића, да је и за женску децу нужна гимнастика.

Др. Суботић, предлаже почем је известилац усвојио исправак посланика Сандића, да се овако шпилизира „Обична гимнастика за све и војничка за дечаке“ (прима се). Долази на гласање 13. тачка (прима се).

Известилац **Ст. Поповић** чита 19. § који овако гласи: „Главна управа срп. пар. школа, пошто саслуша мњење учитељских зборова, зборова учитељских школа, окружних школских одбора, издаће учевни план, распоређење наставних течаја у разреде на једног или више учитеља, означиће број и каквоћу учевних књига и наставних средстава.“

Посланик **Сандић** подноша овај исправак: „Учевни план састављају учитељи и подноше школској управи на потврђење.“

Разлаже, шта је учевни план, говори, како немамо у тој струци доста стручњака, него имамо доста ваљаних учитеља, а биће их још више, па зато му је већа слобода у томе, да учитељи сами на слободи састављају план, или још слободније, да на те зборове дође ко хоће; и тај план да се поднесе главној школској власти на потврду.

Прота **Бранковић** мисли, да сумња Сандићева одпада, почем школска власт има претога да саслуша мњења учитеља.

Др. **Касапиновић** да је Сандић ово боље проучио, видио би, да је то, што предлаже, практично немогуће.

Посланик **Сандић** (жагор, гласајмо) одбија од себе ту поуку (жагор, гласајмо!) Ограђује се, да није добро проучио. Он одобрава предлог школског одбора, али вели, учитељски зборови већ постоје, а главна управа ће се тек одредити. (Гласајмо)

Посланик **Ст. Поповић** (гласајмо) недам се ја уђуткати јер би изгледало, да сабор одбацује либерално начело г. Сандића.

Немогу прихватити Сандићева предлога зато, што наше учитељство — и ако их има ваљаних — нема толико практичног знања а и тамо, где хиљадама ваљаних учитеља има, опет управа израђује учевни план. На пример у ширишком кантону у швајцарској учитељи ће се према плану учевном моћи јавно наразити, а школска управа мора се осврнати на јавно мњење.

На гласању прима се § 19. по редакцији школског одбора.

Известилац шк. одбора **Ст. Поповић** чита 20 §., који овако гласи: „По том општем учевном плану зготовиће месни школски одбор, односно месни учитељски збор пре почетка сва шк. године распоред предавања у својој школи, у ком ће јасно означити, којим редом, у који школски дан, у сваки школски час, шта послушу учитељи и ученици и поднеће тај распоред пре почетка сваке школске године шк. управи; не учини ли ова никаква приговора, сматраће га месни школски одбор, односно месни учитељски збор, за добар и одпочеће по њему предавање.“

Др. **Касапиновић** подноша исправак саборског одбора, по коме треба уместо: „месни школски одбор“ односно „месни школски збор,“ а где овога нема „месни школски одбор.“ Он држи, где има већ месни учитељски збор, ту треба у првој линији ту ствар њему оставити. Друго да се место: поднеће тај распоред пре почетка сваке школске године“ метне: „поднеће тај распоред на четири недеље пре почетка школске године,“ јер држи да је свакако нужно одредити рок и то зато да може и управа школска своје приметбе учинити.

Посланик **Васа Ђурђевић** предлаже, да се овај параграф изостави, јер је, вели, сувишан а њиме се њему учитељу руке, јер би он био обвезан по том плану целе године предавати и могу се десити околности, да он по плану дужности вршити неможе.

Известилац **Ст. В. Поповић** доказује потребу тог параграфа и усваја предлог саб. одбора.

На гласању прима се § 20. школског одбора са исправком саборског.

Известилац одбора **Ст. В. Поповић** чита 21. § који овако гласи: „Наставни метод има се свуда прилагодити годинама и степену развитка, на ком су ученици, те постепеним напредовањем у појединим знањима и вештинама, уједно свестрано развијати снаге ученика: у дисциплинарном пак поступку служити се средствима, која поправљају ученика“. Прима се.

Известилац **Св. В. Поповић** чита § 22. који овако гласи: „Главна управа српских народних школа има се постарати, да се потребне школске књиге према стању појединих наука новим књижевним језиком и правописом што скорије напишу.“

Посланик **Сандић** је за то, да се каже „новијим“, а не „новим“ језиком, јер он нема нови језик; даје исправак: „Књижевним је-

зиком и новим правописом." Зато што у управу могу доћи, који ће ѣ, а, и т. д. увести.

Др. **Касапиновић** подиаша предлог саборског одбора, да тај параграф изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** непризнаје сабору право, да он решава о правопису, зато је и он, да тај параграф изостане.

На гласању прима се предлог саборског одб. да § 22. изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 32. који овако гласи: „У срп. пар. школама употребљавају се оне учевне књиге, које главна управа српске народне школе прописе, а од верозаконских књига оне, које свети синод на предлог исте управе одобри." Прима се.

„Застава", број 58. од 21. маја 1871.

Седница 82. 15. маја 1871.

Предлази се на претресање школског закона.

Известилац школ. одбора **Ст. В. Поповић** § 24. „Све наставне предмете у српској народној основној школи предаје учитељ (учитељка) и има се при том придржавати наредбе и прописа главне управе срп. народних школа." примећује, треба да стоји „учитељица" место „учитељка."

Архимандрит **Анђелић** моли да му известилац разложи овај параграф.

Известилац **Ст. В. Поповић** држи, да је овај параграф јасан „све предмете предаје учитељ или учитељица."

Архимандрит **Анђелић**: Рекох јуче; да може бити реч о том, ко да предаје науку хришћанску, одговор је по овом параграфу, да учитељ или учитељица предаје. Ја, господо, не делим то мишење, него би желио, да се тај предмет свештенику преда, ја сам уверен, да ће то бити многом учитељу право, што ће му се скинути један терет: на против да дакојем свештенику неће бити право, јер ће му се терет наметнути. Међутим ја се не осврћем овде, шта коме годи, шта ли не, него се осврћем на цељ, а цељ ми је та, да видим свој народ срећан, напредан и благополучан овог света, а онога блажен, што се неда без религиозно моралне наставе получити. Средство, које води цели тој и учитељи су, али не у овој мери, у којој су свештеници. Разлаже, које су дужности учитеља, а које свештеника и настављаа: По нацрту овом има дете од 6 година у школу ступити и услед тога долази младо, слабо и нејачко: мати га доводи и предаје учитељу, да му он буде заступник родитеља. Од тога доба постаје учитељ отац, благодеј и васпитатељ детињи. Дете то бави се под надзором учитеља 6 до 9 година. Године теку, па и то време прође и наступа доба, кад дете оставља школа и учитеља. Учитељ изнађа дете и показује му поље и небо, дајући му штап и торбу, у којој се налази маса основног знања. Учитељ показује детету небо и поље, па му вели: „Путуј путиче тим пољем," али је то поље, господо моја, тако велико, да се оком прегледати не може, а камоли кораком измерити. На том пољу налази се река, камења, пећина, гудура и провалија. Небо то има болести, којима ни Ребарбара помоћи не може (вика: на ствар.) Молим и то спада на ствар. Има рана, које не може никакав лекар телесни залечити, него духовни — свештеник: — и то добрим саветом. Питам Вас, господо, да ли би могао тај путник прећи то поље и савладати све те невоље у животу, а да нема, ко ће да га брани, држим да не би. Тај путник неможе ићи тим пољем без путеводе а тај путевода у животу то је свештеник (живио, вичу свештеници.) Он прима тог путника, кад остави школу, па колика је то тешкоћа примити га, а не познавати га. То је грдна тешкоћа и још већа тим, што свештеник неможе сваки дан с тим путником у додир долазити.

Зато држим, да би било много пробитачније, да свештеник зарана дете позна, како би га после могао водити на пољу практичног живота, и за то сам, да се преданање науке хришћанске уручи свештенику. Ово можда неће строгом педагогу годити, јер држи, да свештеник није по педагошки стручно наоружан ал то не стоји. Ја држим, да ће свештеник, који је свог позива и авалија свестан, помоћу опог педагошког знања, што га је поцрпио у богословији и помоћу свог колеге учитеља гледати, да попуни оно што му оскудева и да ће обојица заједничким радом постићи цељ. Ја се бојим, да ако се будемо строго држали становишта педагошког, да од суве педагошке теорије непожањемо суву кору школског задатка. Зато сам слободан славном сабору поднети овај наметак на § 24. „А науку вере предаје месни парох и има при том употребљавати оне књиге, које је свети синод на предлог главне управе срп. нар. школа одобрио."

(Наставиће се.)

Поводом Нацрта Уредбе

за срп. пр. вер. школе у Митрополији Карловачкој.

(Свршетак).

Истицање смјера и важности забавишта, чувалишта општег и летњег; уписивање ђака у присуству вјештог школског љекара; ограничавање броја ђака у појединим разредима; тачно истицање стручног и општег образовања забављача, чувача, дадиља, учитеља и професора; захтјев да вјеронауку предају они, који су за ту високу дужност најпозванији (свештеници); бирање школског управитеља од стране самог школског колегија; израда распо-

реда часова од стране самог учитељског збора; истицање границе путника учитеља; завађање пристојба од приватних испита у корист школе; ограничавање полудневне и непрекидне наставе: захтјев да се за ђаке слабијег дара или умно слабијег развића установе посебни помоћни разреди, ограничавање наставних часова у појединим разредима: захтјев да се ни за један наставни предмет осн. школе не прописује одређен наст. метод, већ да се настава уђеси тако, да сврху њезину постигну сва нормално развијена деца. Захтјев да се сиромашној дјеци морају дати све књиге, учила и прибор бесплатно; захтјев да школска обавеза траје свега 9 година (6 год. за свакидашњу а 3 год. за поновну школу; захтјев да уз школ. зграду мора бити пространо двориште (за игралиште и гимнастику) и школски врт: захтјев да се за народно просвећивање установе (1) течајеви за аналфабете, (2) за даље образовање оних младића и дјевојчица, који су свршили основну и повторну школу, (3) течајеви за занатлијску и трговачку школу: (4) народна сијела: (5) зимње вечери за одрасле, (6) радничке гимназије (7) нар. универзитет, (8) течајеви за дјевојчице ради поука у кућанству: (9) њега здравља и ширење трезвености у народу: (10) оснивање антиалкохолских друштава: (11) приређивање љетних школских склоништа за слабућкаву дјецу: (12) ђачких трпеза: захтјев да се оснивају хуманитарни заводи (за васпитање и образовање глувонијеме, слијепе, слабоумне, нахочад, сирочад и напуштену дјецу): захтјев да се уз сваку срп. прав. женску грађанску школу установе продужни стручни течајеви према прилицкама и потребама оног краја, у коме се школа налази: захтјев да се школски надзор врши у повјерљивом, благом дидактичком смислу: захтјев да неписмени не могу бити изабрани у школ. одбор: захтјев да се упис ђака обави мјесец дана прије почетка школ. године итд. — све су то баш оне „ситнице“, које дају праву ваљаност новом „Нацрту.“ Баш у овим ситницама досада смо врло слаби били, и према мом мишљењу, велики је добитак ако је човјек свјестан свог циља у детаљу; то је такорекућ напола превађен пут. Но ситнице новог „Нацрта“ не односе се само на смјер и средства народног школовања и просвјећивања; оне се односе и на бољу, интелигентнију и савременију организацију школских власти, учитељског материјалног обезбјеђења (које није од судбоносног замашаја, јер има учитеља, који су добро ситуирани па су ипак сразмјерно врло, врло лоши и у школи и ван школе) учитељског основног и даљњег професијоналног образовања итд.

Многе старе школске и просвјетне грешке могу се исправити сугестијама новог „Нацрта“. Захтјева да школским фондом рукује мјесни школ. одбор, да се полаже испит за сталне учитеље, да прив. учитељи уживају потпуну плату редов. учитеља, која је с тим мјестом скопчана, уз стан и огријев или примјерну накнаду за то: да се стечај расписује путем службеног листа, са роком од 4 недеље дана: да споредна занимања нијесу допуштено стављати у стечај: да стан учитељев треба да је под школским кровом, али са засебним улазом: да се послове даљег нар. образовања установи посебан просвјетни референт: да се митрополијски савјет и епархијски школски одбор састоји из стручног и управног одјељења: да све забавиште, учитељи и професори припадају мировинском фонду, и т. д. — све су то „ситнице“, без којих је тешко постићи успјеха и са „Нацртом“ од најфилозофскијег циља школе и просвјете. И баш за то што се нови „Нацрт“ оснива на помној стручној педагошкој систематици са не ограниченом слободом учитељевог и просвјетниковог индивидуалног рада баш због тога у њему видим велику врједност за данашње наше прилике.

Велим данашње, јер те „Нацрте“ треба овако у детаљима ревидирати и надопуњавати, ако не сваке године, а оно сваке пете, или барем сваке десете године. Карактер новог „Нацрта“ најпослије то и омогућава.

5. Можда ће неко приговорити новом „Нацрту“ што је учитељима повећана плата (поред мировинског фонда). Те приговоре може истаћи само опај човјек, који не познаје велике јаде нашег нар. учитеља и који игнорише елементарни услов сваког просјечног рада у просвјетно-школском пољу. Све реформе без просјечног материјалног обезбјеђења оних, који су и дан и ноћ упрегнути у та школско-просвјетна кола, остаће само на папиру или ће бити врло кратког вијека. За данашње животне прилике ни оне сугерисане плате у новом „Нацрту“ нису богзна шта. Тек да се мало душом дане, а поготово кад

се има на уму да се од школ. власти тражи, да добро плате на све споредне радове учитеља. Некада се учитељи могли бити богати, али данас — не. Учитељски социјални и економни углед толико је спао, да се учитељу теже окупити него ли једном сеоском биљежнику и „стражмештеру". Учитељ и свештеник морају бити обезбеђени, ако је народ рад, да му ови његови елементарни просвјетни радници буду независни у својим високим мисијама.

Многа ваљана учитељска и свештеничка снага малаксала је усљед личног лошег обезбеђења: многи наши ваљани просвјетни радници окренуше леђа својима само за то, што нема никог да човјечански схвати њихову вјечиту материјалну борбу. На ако ти људи изгубе и свој народни и индивидуални понос — они постају већа опасност по народ и његов џеп него ли највећи душмани непародне крви и душе.

6. Да завршим. Нови „Наџрт" добар је и у главним и у споредним правцима. Сад је на реду да се позвани људи заинтересују за ту ствар и кад дође вријеме, да се он и акцентује. Али то акцентоване је тек само један корак у даљем, најглавнијем раду. Опог чега се ја бојим јесте то, да ће се тај нови „Наџрт" примити само на папиру, и аутори његови можда ће се разочарати кад се он буде у стварност провађао. Српска је мана, да се одушевљавамо и усвајамо велике и добре планове, а кад дође до истрајног и „ситног" рада кукамо и критикујемо скрштених руку или „сједећи — немајући каде." Надзорни фактори, прожети очинском љубављу у својој мисији, требали би да сву своју памет и срце уложе, да се усвојене наредбе извршавају. У нас се баш у томе досад грије шило. Тужимо се што нам туђини газе наше привилегије, а овамо сами их непоштујемо и газимо. Нови „Наџрт" слабо ће користити ако се будемо и надаље купали у нашој познатој лијености, уображености, пуком „критичком раду", и „литерарном родољубљу". Претаалаштво и судјеловање у народном просвјећивању према способностима — то треба да је наш први поздрав новом „Наџрту."

Из „Србобрана". *Паја Р. Радосављевић, Њујорк.*

Педагошки преглед.

Основна школа у Русији. Министарство просвете поднело је думи 1. новембра 1907. законски предлог о уређењу опште основне наставе у руској царевини; 23. марта 1909. г. поднело је министарство допуну томе предлогу о положају основних школа.

Једна група посланика (Милуков, Воронков и др.) указала је на неподесност тога што се дели на двоје ствар, која је у тесној вези и предложили су да се расправа о положају основних школа одгоди док прорачунска комисија не поднесе законски предлог о општој настави. Но ово није усвојено. И тако је новембра прошле године дошао тај предлог у думу.

У томе предлогу опште основе су ово:

Све основне школе у царевини потпадају под установљени нови поредак организације основног образовања. Ово не важи за црквено приходске школе православне вероисповести; за школе које уче само вероучењу и за школе у прибалтијским губернијама, губ. Тобољској и Томској које имају посебне статуте за основне школе. О уређењу црквено приходских школа није ништа ближе одређено, јер оне имају своју организацију. За школе чисто вероучног карактера речено је, да не потпадају под опште школе. А оне у појединим покрајинама изузете су из општег уређења стога, што тамо постоји засебан начин за издржавање тих школа, јер би новим уређењем морала се и тамо установити земства која тамо не постоје.

Као циљ наставе истакнуто је:

Основне школе имају сврху да учврсте у ученицима религиозне и нравствене појмове и да им саопштавају најпотребнија прва знања. Под овим првим знањем мисли министарство: Науку вере, руски језик, аритметику, у мањем геометрију у вези с цртањем, земљопис, историју Русије, прва знања из природописа, лепо писање и по могућности, појање, цртање и телесна вежбања. Осим овога где је могуће а у споразуму са школским саветом може се завести настава у рачуноводству, ручном раду, газдинству и др. према месним приликама. Где је становништво странога језика допушта се предавање тога језика. По трајању деле се школе на једноразредне са четворогодишњим или трогодишњим течајем

и дворазредне са шесторазредним и петоразредним течајем. Министарство ће издати подробнији наставни план.

У школу се примају сва деца без разлике по стању и вери, по навршеној 8. години. Но од овога се може и одступити по одобрењу школског савета или где овога нема, по одобрењу управитеља основних школа. Настава је бесплатна. Но и овде има изнимке за оне школе које не спадају у школску организацију или не добијају средства из благајнице у пуном сразмеру. За таке школе може се установити пристојба по увиђавности издржаваоца.

У школама предају вероучитељи и учитељи или учитељице које бира издржавалац школе, наставници морају бити Руси, православни, и оспособљени за учитеље. При постављању учитељских снага постоје ови услови: вероучитељи се постављају по споразуму са епархијским начелништвом и школским саветом; учитељи за оне предмете, а у школама које издржава земства, држава, градови или удружења, уз допуст школског савета; остала удружења или особе дужни су тражити пристанак надзорника основних школа да им изабрани кандидат може бити учитељ. Тако изабране учитеље потврђује у звању педагошки савет, кад се у току прве године њихова рада увери о њиховој спреми.

Број учитеља у свакој школи одређује се према трајању течаја: у једноразредној школи са трогодишњим течајем, осим вероучитеља има по један учитељ за опште предмете; у једноразредној школи са четворогодишњим течајем и дворазредној школи са петогодишњим течајем, не може бити мање од два учитеља, а у школама са шесторазредним течајем не може бити мање од три учитеља или учитељице. Један од учитеља водиће економску и административну страну школе и све канцеларијске послове.

Министарство допушта да се може одступити од помених прописа у програму течаја, у одређивању броја ученика, и то за оне школе што оснивају становници другог језика и вере. Тако у оним крајевима где преовлађују бројем православна деца, веронаука је обвезна само за православне, где је у школи већи број неправославне деце, предаје се веронаука и једнима и другима, а где нема православних ученика, питање о предавању веронауке решиће Школски Савет.

Тако исто је у погледу наставног језика који је свугде руски с тим, да деца пруска која не говоре руским језиком, при ступању у школу користе се својим матерњим језиком и на њему уче све предмете за прве две године наставе.

У погледу постављања учитеља допуштено је, да у пруским школама могу бити учитељи и пруси и неправославни, ако знају матерњи језик деце и имају учитељско оспособљење.

У погледу школског уређења и управе предложено је, да наставно-васпитним делом управља педагошки савет, а економским делом школска старатељства. Педагошки савети састоје се из свију наставника и једног члана економског старатељства: а у старатељству су чланови, осим учитеља који управља школом и вероучитеља, један из наставника којег изабере педагошки савет, два лица које изабере издржавалац школе на три године и најпосле лица која су указала школи материјалну помоћ.

Делокруг педагошког савета и старатељства може бити проширен према броју школа.

Осим оваке месне управе има још окружни, градски и губернијски школски савети. По мишљењу министарства, сви ови савети морали би бити у тајној вези и опћењу са министарством просвете и унутрашњих послова, са земствима и градовима и са референтима надзора, педагошких савета и др.

Окружни и градски школски савети имали би делокруг (осим свог конституисања и склапања рачуна): да дају допуст за отварање школе, потврђују и отпуштају учитеље, да путем надзора надгледају школу и њен рад и ако не одговара својој сврси да се затвори или издржавалац позове на одговор.

Тако би се сав рад управе усредсредио у окружне и градске савете: губернијски савети били би као виши надзорни органи за губерније и инстанције за решавање спорова од окружних савета и надзорника и призиве против решења окружних савета. Призиве против решења губернијских савета решавао би сенат, а протесте школских надзорника у наставним стварима министар просвете.

Склоп окружних савета дели се на три одсека: три члана по дужности (представник племства, инспектор и председник управе); три именована члана (од минист. просвете,

унутрашњих послова и духовне власти); и три изабрана члана (једног бира градско веће, а двојицу скупштина земства.) Осим тога у савет улазе управитељ или управитељка месног учитељског семинара ако постоји и представник козачке војске у областима где има школа за козачке становнике.

Председници и председнице старатељстава могу бити присутни у седницама савета са решавајућим гласом у стварима својих школа; окружним областима оставља се право да попуне број бираних чланова у савету, лечником, са решавајућим гласом у свима стварима.

У градски савет не улази представник племства; место председника управе улази градски начелник, а од изабраних чланова улазе два градска представника и један од чиновништва. Губернијски савет састављен је скоро искључиво члановима по дужности (губерн. представник племства, председник губернијске управе и управитељ основних школа) а по именовању (од минист. просвете и унутрашњих дела и од духовне власти). Избором су чланови само два члана губернијске скупштине.

Председник губернијског и окружног савета је представник племства, а где њих нема бира окружни савет председника на своје средине, а у губернијском савету председава управитељ основних школа.

Изабране чланове школског савета потврђује или опозива начелник губерније или области, а могу бити опозвани ма у које време, ако је пристао министар просвете и унутрашњих дела.

Ради побољшег суделовања државне управе у раду основног образовања, поставиће министарство просвете заступнике, директоре и инспекторе основних школа. Они ће пазити на тачно испуњавање закона, на избор наставника, на извршење програма и на порушење закона, како од стране надзиравања и предавача, тако и од школског савета. Ово право надзора није савсим јасно одређено у закону. Толико се види да је министарство оставило право призива својим органима у свима решењима губернијског и окружног савета и обустављање тих решења док се не реши призив код више инстанције.

Напослетку тим законским предлогом уређује се давнашње питање о материјалном обезбеђењу учитеља. Минимум плате је предвиђен од 360 рубаља годишње учитељу и 60 руб. годишње вероучитељу. Осим тога на месних средстава мора учитељ имати или стан или накнаду за стан.

(Наставиће се)

Учитељство.

Скупштина српских и хрватских учитеља у Загребу. Несносно стање у којем се налази српско и хрватско учитељство у краљевини Хрватској и Славонији, морало је напослетку силном снагом избити на површину, да увери властодршце, да се то више не може сносити. Материјалан положај учитељски тамо је још много лошији него у нас. Све су то учитељи годинама сносили и чекали да се испуне она обећања која су им давана са свију страна. Но од обећања се не може живети, а од учитеља се тражи не само да ма с каквим средствима живе и често многобројну породицу исхрањују, васпитају и изводе на пут, него да и осим својих редовних дужности буду свугде најагилнији радници и десна рука сваком потхвату у корист друштвена напретка. Свега се тога учитељи од увек радо прихваћали и прихваћају, али се слабе ко сећао и сећа, да бар колико толико поправи њихов материјални положај, како би могли скромно излазити на крај у данашњој скупоћи. По нико ни мукајет. Недавно се као бајаги почело радити на поправци учитељских плата, али се као и увек почело без сталне намере да се што учини за поправак учитељских плата, те се набрзо нигчаурише стотину препрека од куда да се њих извори. Кад год се дође до школе и учитеља онда искрсну брижни покличи народних отаца: „Нема извора, не може се народ теретити новим теретима". А кад треба наћи угледне плате другима, онда се не води така „очинска" брига о народу. Појмљиво је, да тако запостављање не може учитељство трпити у бескрајност. С тога су по неки срески учит. зборови у Хрватској и Славонији, устали у обрану учитељства и истакли лозинку да учитељство мора сложно и мушки устати у обрану свога положаја и одлучно поступати у том питању. Тај покрет довео је до сазива учитељских скупштина Срба и Хрвата учитеља. Скупштина је одржана у четвртак 28. априла (11. маја) о. г. у дворани Срп. Сокола, а била је необично добро посећена. У 9 сах. отворио је скупштину председник Миле *Бурић*. Поздравио је чланове и позвао да имају на уму, да ово није само сталешка борба, што се данас води, не ради се данас само о питању, хоће ли учитељи имати веће плаће, него хоће ли наш народ имати и даље својих школа. (Бурно одобравање). Упозорује их, да пазе, шта ће закључити, да се не даду завести за Голеш планину, одакле неће бити часног излаза. Затим је за председника скупштине изабран: Душан *Попо-*

вић, учитељ из Руме, за подпредседнике *Симићева* и М. *Боројевић*. У то су дошли изасланици Савеза хрв. учит. друштава а у име њихово позвао је *Пештачек* српске другове да у 10 сах. дођу на заједничку скупштину. Овај позив примили су Срби бурним одобравањем, уједно су изабрали *Ђурић*, *Мандић* и *Орешчанин* да јаве тај закључак браћи Хрватима. После тога је продужена седница у којој је председник изнео питања: Какво ће се становиште заузети у питању насилне резистенције у културном раду, економском покрету, у појачној дужности и др.

О *појачању* развила се дужа и врло жива дебата, у којој су учествовали г. г. Ђосић, Крајновић, Милојевић, Вуксан, Вукдраговић и др.

Већина говорника разлагала је, да је појачање једна тешка посебна дужност, за коју учитељи данас нису нарочито награђени, зато и у овој функцији треба провести *пасивну резистенцију*. Спомињу примере, како ова функција доводи учитеља често у понижавајући положај. Један свештеник је на пример, кад учитељ није хтео да се покори његовој самовољи и тврдоглавости, *денунцирао* учитеља, да није хтео у појачу споменути име владарево. (Опће згражање. Повици: пфуј!).

Долази депутација, која је јавила Хрватима пристанак Срба за заједничку скупштину, те се прекида дебата о појачању.

Пред. г. *Поповић* позива чланове, да се састану на скупштину у 3 сата после подне, да настави већање о специјалним питањима српских учитеља. — (Прима се).

У 10 сати скупштинари корпоративно одлазе на заједничку скупштину у „Коло“.

*

Састанак хрватских и српских учитеља и учитељица.

Соколска дворана дупком пуна. Галерије крцате. Преко 1500 учитеља и учитељица.

Према договору на предконференцији изабрани су у председништво скупштине ови: председник Јосип *Кирин*, I. подпредседник Даворин *Трстењак*, II. подпредседник Вјекослав *Клаић* стар. Перовође Виктор *Рудолф* (Сисак), *Шимић* и Оскар *Дир*. Известитељ Јосип *Бинички*.

Председник Савеза Јосип *Кирин* отвара иза 10 сати скупштину. Поздравља сакупљене нагласивши у каквим се тешким приликама састаје учитељство. Законодавно тело није учинило ништа за хрватско учитељство, премда се то не престано обећавало. Кроз 35 година није се ништа учинило за хрватско учитељство. И Босна, Далмација, Истра, Црна Гора далеко боље уређене то питање него ли је у Хрватској. Чита представку „Савеза“, послану у јануару о. г. на сабор у којој се све ово истиче.

Спомиње основу, која је сабору предложена, а која није могла удовољити свим најбитнијим захтевима. „Савез“ је поновно предложио сабору 4. марта нову представку, у којој упозорује на недостатке основе те моли, да се исправи у смислу учитељских захтева. Учитељство се надало решењу, али дошисло је разочарање. Превареше су све наде. И сад се је огорчено учитељство само стало енергичније дизати. Прво се дигло слушеко учитељско друштво. Бурно одобравање и силан пљесак. На Слушање свирају цвеће). Иза њега дизала су се и друга учитељска друштва тражећи најрадикалније мере, апстиненцију, да се постигне успех. Једино два друштва, осечко и жупањско (силан аншут!), изјавила се против.

На овој скупштини свију учитеља треба да се створи закључак, што се има учинити. Предлаже, да се расправља објективно и мирно. Истицајући енергично за своја права, треба да не заборављамо и на интерес свога народа.

У име српских учитеља Душан *Поповић* из Руме поздравља ову скупштину хрватских учитеља и захваљује, што су их другови хрватски позвали на заједнички рад. (Одобравање).

Председник на то чита пословни ред према ком имају скупштине „Савеза“ да теку, а онда подељује реч известитељу *Биничком*, који предлаже резолуције „Савеза“ од прилике овако:

Тешким срцем и ојађеном учитељском душом састасмо се да с огорчењем просвједујемо против големе неправде која попут страшне мора немило тиштн већ пуне деценије наш учитељски сталеж, а у другу руку, да озбиљно одредимо стални правац своје будуће борбе за сталешка права.

Унатраг осам месеци још смо се тешили, веровали стално у родољубље и земаљску правду и очекивали с пуним правом, да ће нашим праведним учитељским тежњама не само поштено него праведно и од свега срца радо задовољити. Али смо се разочарали.

У најозбиљнијем моменту, констатује говорник даље, наше полит. странке су повукле ово чисто културно питање народа у свој страначко-политички вртлог. Иста се кобна игра с нашом школом и просветом тера од год. 1888., од онога прпога часа, кад је наш школски закон учитељске плаће *снизио* (Бурни повици: аншут Куен!), године службе *повисио* а учитељство луто *понизио*. И тако се од тога истога времена непрестано бајаги енује о новинцима учитељских беринa, и како би се што чешће уредили учитељски правни односаји, али све је то остало само празно обећање.

Недаћама учитељскога сталежа није крив народ, а ни народно сиромаштво, већ то су зло у Хрватској скривили политичке вође, који нису за 23 године могли разумети неизмерне важности пучке школе и просвете.

У сабору се учитељство понижује пред образованим светом, успоређује се *„стрејарима“*, *„кондуктерима“*, говоре, да су се учитељи *„томамили“* за плаћама, а боје се учитељима признати и праву важност у просветном напретку, јер би се таковим признањем могли учитељи похолити и постати *„мегаломанима“*. (Повици:

Анџуг Девић!). Дакле за наклене муке у сваком погледу и за сву своју пожртвовну културну мисију у народу добили су учитељи као плаћу — увреду.

Говорник реферише о акцији, коју је „Савез“ подузимао за последњих 8 месеци.

Али сва та акција, није могла не само да осујети неповољну страну основе, него се је догодило и то, да је основа у саборском одбору исправљана још и *на горе*, а у њој нема ни спомена о *удаји учитељица*, коју траже сви прави пријатељи школе и народнога узгајања. Чуди се, како је на то могла ћутати „Удруга Учитељица“.

Ако у наших државника и народних заступника има и трунка родољубља, онда морају бар сада отворити очи и увидети, да је учитељству догорело до ноката на мора помишљати и на крајна средства своје сталешке обране. А злоје то и велика ку турна срамота у XX. веку, кад иноври народне мисли и просвете морају помишљати на штрајк и пасивну резистенцију, да извојују већ давно и крваво заслужени делићи положај у људском друштву. Стога би била сада прва дужност патриота, да се учитељско питање одмах реши али и по правици. Кобно је ту мудровати и оклевати у исти час, кад Хрватску попаљује туђа мисао и туђа просвета.

Било би, вели, потребно, да се сабор чим пре састане и учитељско питање коначно расправи, да препозна учитељство и сав народ оне наше политичаре, који бацају пучкој просвети клипове под ноге, проузрокују да се школе ради несташице учитеља затварају и да се већ у учитељску службу намештају и неквалификоване особе.

И нова законска основа не задовољава учитеље; али поред свега тога мораће учитељи водити стишу политику, те примити и оно мало, што им се у невољи даје, па и на тој макар и чедној течевини мудро дозидивати што солиднију зграду учитељских идеала. И босански учитељи, као и учитељи у краљевини Србији, добили су пре пар година прилично плаћу; али зато нису бацали копље у трње већ су и надаље јуначки војевали за своја потпуна учитељска и човечанска права и како се чује — они ће доскора трајно успети. А тај успех може и наше учитељство само веселити, јер ће и наши државници морати да ударе напредним стопама својих суседа, ако желе сачувати добар глас и напредак наше миле домовине Хрватске.

У име савеза предлаже ову резолуцију:

Хрватско пучко учитељство сакупљено дана 11. маја 1911. у Загребу на ванредној опћој скупштини „*Савеза Хрватских Учитељских Друштава*“.

1. изјављује своје негодовање и огорчење, што у прошлом заседању хрватскога сабора није уређено питање о материјалним и правним односајима пучкога учитељства, премда је била сабору за то предложена законска основа с Пре-вишњом председницом; 2. не прима празних похвала и одлучно одбија увреде, које су пригодом саборске расправе о том питању нанесене целому хрватскому учитељском сталежу; 3. протестира против тога, да се учитељско питање, које је скроз културно питање хрватскога народа, израбљује у политичко-страначке сврхе; 4. одбија од себе сваку одговорност за све последице, које би ради очајне ситуације, у коју је учитељство доспело, могле бити погубне за народни напредак. 5. Анстиненцију, коју један део ради оваких прилика незадовољства и огорченога учитељства мисли провести несуделовањем својим код различних културних и хуманитарних друштава, као и код другога културног рада изван школе уопће, ова скупштина ради интереса самога народа начелно не одобрава, али допушта, да би у изванредним случајевима учитељство могло бити принуђено, да своју помоћ украти у многим таквим пословима јавнога интереса, у којима је досада врло радо суделовало. 6. Коначно скупштина закључује да средишњи одбор „Савеза хрватских учитељских друштава“ и надаље све своје настојање усредоточује у енергичној и стварној акцији за уређење овога питања, које се расправљањем било каквих сталешких и народно-просветних питања друге врсте не сме ни за час макнути са средине сталешке учитељске борбе.

Након прочитане резолуције отвара се генерална дебата.

Први прихваћа реч председник *слушког* учитељ. друштва *Добросављевић*. Приказује живим речима, како жалосно стање влада у Хрватској у погледу школа и учитеља. Недостатне и нездраве школске просторије у премногим местима, а недостатак школа уопће у толиким местима, једне плаће учитеља, који су с тога изврнути највећим невољама, оскудици, глади, убијању телесном и душевном — ето то је слика данашњих учитељских прилика у Хрватској. Он у име својих слушких другова може да изјави, да би био сагласан са 4 точке „Савезне“ резолуције, док одлучно одбија 5. и 6. точку. (Одобравање).

Сакер (Осек): Тврди, да је у новинама била штампана резолуција, коју „Заједница осечких учитеља“ није предложила нити је тамо онакова резолуција прихваћена. Чита резолуцију, којом се осечко учитељство проглашује солидарним са закључима данашње скупштине на макар се и пасивна резистенција закључила. (Одобравање).

Келер (Св. Петар-Чвртешћ): Противи се резолуцијама „Савеза“, јер су одвише мекане. Предлаже своју резолуцију, која гласи:

Хрват. учитељство сакупљено дана 11. маја 1911. у Загребу на ванредној опћој скупштини „Савеза хрватских учитељских друштава“: 1. Изјављује своје негодовање и огорченје, што материјални и правни односаји хрватскога учитељства нису у задњем заседању сабора уређени; 2. Не прима празних похвала, а одлучно

одбија увреде, које су пригодом саборске расправе том питању нанесене целому хрватскому учитељству, нарочито с највећим негодовањем одбија незаслужене нападаје нар. заст. С. Радића на хрв. учитељство у хрв. сабору као и страначким политичким новинама „Дому“, јер је сврха тих нападаја очито та, како би се неистинитим описивањима оправдаиога огорчења, које је завладало међу учитељством избио страначки капитал. 3. Да се рад учитељства у свим културним и хуманитарним друштвима обуставе, надаље, да учитељство не суделује никако пригодом избора заступника у општинска већа, жуп. скупштине и за сабор. 4. Свој рад у школи стегнути у границе школ. закона, те не поучавати више него ли 80 ђака по особи. 5. Свекупно учитељство било оно уздружено у „Савезу“ или не обвезује се све ове закључке провести.

Гргинчевић (Митровица) противан је пасивној резистенцији. Готово целокупна скупштина га бурно прекида. Против Гргинчевића дигла се заглушна бука тако, да једва долази до речи. Предлаже којекакове преговоре, анкете и слично. Меродавни фактори, који су основу саставили нека позову законодавно тело, да расправу наставн и прихвати основу, а ако не буде ту дошло до споразума, нека влада наредбеним путем учитељско питање уреди. (Смех). Говорник коначно завршује у општој буци.

Пестачек (Оточац) вели, да је доста анкета и преговора, треба да они сада сами пређу на дело. Он је за прве четири тачке резолуције „Савеза“. Није за то, да се у резолуцији спомиње Радићево име, јер би се он могао утварати, да они до њега што држе. (Бурна смех). Он је за пасивну резистенцију, али предлаже, да се она наступи тек 31. августа. (Бурно: одмах!).

Предс. констатује да се све предложене резолуције слажу са прве 4 тачке резолуције „Савеза“, на стога предлаже, да се те тачке емитрају за примљене. Не прима се ни једна. Бука и галама траје неколико минута. Чује се само: Живио Келер!

(Наставиће се.)

Из школског круга.

Седница темишварског српског учитељског збора одржана је 27. IV. (10. V.) т. г. у Темишвару — Фабрици под председавањем епарх. школског референта *Хр. Спиричевића*. После призивања св. Духа председник је отворио седницу прикладним говором. Опртао је данашње школске прилике, измењене XXVII. чл. од 1907. год. Нарочито је нагласио, да учитељство, савесно извршујући захтеве споменутога закона не губи из вида *складност* у васпитавању и настављању поверене му младежи. Осим законом истакнуте наставне сврхе из мађарског језика нека срп. нар. учитељство не запемарује ни *религиозно-морално* васпитавање својих ђака, нарочито пак нека се труди око *наставе у српском језику*, јер у томе погледу се у последње време осећа *приметан застој*.

Затим се прешло на дневни ред. Пошто је једна практична радња услед болести предавачице изостала, то се је темишварски учитељ Ђура *Терзин* примио, да прикаже три практична рада у својој шесторазредној школи. Радио је непосредно: у III. разреду писмено дељење са две бројке у дељитељу, у II. разреду логично српско читање и у V.—IV. разреду једно мађарско штиво повесничке природе. При томе је занимао и све остале разреде тихим вежбањима на таблицама на месту, или размештене по групама под надзором старијих ученика. Чланови збора су са великим интересовањем пратили како рад самога предавача, тако и тихи рад осталих разреда. У касније критици збор је примио ове радове као врло добре, а предавачу је изрекао заслужено признање.

После тога читао је М. *Вујковић*, учитељ м. бечкеречки своју писмену расправу *„о зборском раду“*. Ово управо није расправа, него пре тужбалица или напај, што је *осећање колегијалне заједнице у збору тако слабо, што је воља за радом мала, те управо само њих 3—4 раде*, а остали су пасивни. Као ремедиум за ту летаргију предлаже, да се одредбе §§. зборских правила преначе тако, што ће збор изрећи, *да ће се за одређене теме од сада имати сваки члан збора безразлике једнако спремити, ил да на дан самога збора председник једнога од пригутних одреди да истакнуту тему разиље*. Збор је овај *предлог са свима, против 2 гласа одбио*, него је изрекао, да се у будуће тачно имају испуњавати сви §§ зборских правила, те ће се у оквиру тога и без предложених строжијих мера моћи постизавати живљи рад и веће интересовање.

За тим је збор на предлог Ђ. *Терзина* изрекао: Из разлога што је већина наших школа непотпуних разреда, у којима на *рачун и српски језик* — према генералном седмичном распоред у часова важеће наставне основе — долази и сувише мало времена, чиме се успех у та два најглавнија наставна предмета угрожава: то прописаним путем и начином умолити вел. Шк. Савет, нека у из-

дати се намераваној новој наставној основи за рачунску наставу и српски језик свакако одреди *више времена*. А да би се и настава из осталих школских дисциплина стављала у службу матерњег језика, то умолити вел. Шк. Савет, нека у *српске читанке по начелу концентрације*, даде уврстити и целокупно наставно градиво, прописано из реалија, чиме ће се с једне стране олакшати рад и учитељству и ученицима, с друге стране пак омогући ће се, да се српски језик као главни предмет у нашим школама обрађује интензивније него што је то — по речима г. референта — ове године чињено.

Прочитан је предлог *новосадског* среског учитељског збора о проглашењу *„Шк. Гласника"* за орган учитељства митрополије Карловачке, те о истим збором предложеном начину, како да се тај лист сарадњом и обавезном претплатом обезбеди. Са свима против четири гласа, изречена је морална обавеза за чланове збора, да се на „Шк. Гласник" претплате.

За тим је за зборског благајника изабран Мл. *Радивојевић* за перовођу пак М. *Вујковић*, утврђено је ко су управо одборници овога збора. Није примљена оставка заменика председнику Душана *Бернића*, и поште је заказано да ће се јесења зборска седница одржати у Чакову, то је председник затворио седницу.

Из праксе.

Како сам учио једнога аналфабету, човека од 30 година

I.

У својој учитељској пракси, за оних 36 година, није ми се дала прилика, да научим једнога старијег аналфабету чему. Једаред само, али доста давно, почео сам једнога учити читати и писати. Али беше то човек тврде главе и тешког памћења. Покрај тога непаџрљив, те једва што сам нешто ушао с њиме у посао, већ је био одустао и тако се тај мој први покушај најаловио.

Доцније не беше ми ни времена доста, да сам се могао, покрај редовних дужности својих, одавати и на споредна таква запремања. Обхрвала ме беше брига за одржањем породице, те сам грабио сваки часак, да што више средстава прикрабрим, да ми породица не злопати. А то је са свим и оправдано. Јер они, који непрестано истичу, како учитељи треба да раде на просвећивању свога народа нису једно у томе народу уздигли углед учитељства и поправили, да се учитељу побољша прво његово материјално стање. Да се даде човеку маха, да прво може безбрижно исхранити своју породицу и још безбрижније да је може на пут живота извести, па тек онда да се преда сав ономе, што би они хтели да он чини. Већ баш напротив. Ти, који би радо да заковрћу учитеља и који траже, да се учитељ преда сав њима у руке, те они да командују њиме, шта и како у народу да ради, ти данас баш и вичу: „Не дај народе! Учитељи ништа друго не знају, већ траже само велике плате."

Дижу у народу на учитеље дрвље и камење. Буне народ против његовог учитељства. Заваравају га, само да народ, којега је учитељство на ноге подигло, уме му очи отворило — не позна своје најбоље и најискреније пријатеље...

Дакле није ни чудо, што писам имао времена, да се латим и аналфабета да их учим и што ми је моја учитељска пракса без тога прошла. На крај, сам крај је испао неочекивано. Да кажем како.

Моја дугогодишња болест, није ми давала више наде од јесенас, да ћу моћи у школи на раду надржати. Да се не би више ни у посао упуштао, коначно сам одлучио, да затражим замену и евентуално да се и пензионишем. 36 година било би много и министровати. Живци би без сумње и ту попустили. А учитељевати, шта на то да речем? Да су нам живци и жељезни најванији, морали би се растројити. У осталом то знамо само ми, који смо толико времена провели у школи. И тако дакле и учиним. Али уједно, ради промене ваздуха, повучем се из Новог Сада и отидем у Банатску Клисуру, у село Белобрешку и ту се код сина пастарим. Предео диван и здрав. Место на подножју крајњег огранка Карпата, од Базијаша удаљено један сат, а на Дунаву, где је трговински промет, са Нов. Градиштем, преко у Србији. Ту дакле проведем пуна три месеца.

Боравећи дакле у томе крају, међу чистим нашим светом, убрзо сам почео упознавати тај народ и мотрити прилике, у којима се налази. У томе сам са многим људима до-

лазио у додир и разговарао о многом чему, а највише о животу њихову. Све ме је интересовало. Па тако се поближе упознам и са једним младим ратаром, човеком својих 30 година и станем се с њиме чешће упуштати у разне разговоре, јер сам видео да паметно говори и да добро познаје прилике и о свему да се у разговору лепо изражава. Још кад ми стаде причати о својим доживљајима на путу кроз Србију, упознадох у њему једног самоуког трговца, као што су оно по бачкој Чивути перјари. Купује по Србији перје и препродаје га овданшњим Чивутима. Тако исто купује по Србији и косу (женску) и опет такве препродаје угарским Чивутима, који грдан новац на свему зарађују, те се са српском робом и богате. Па тако у разговору једном ће ми се он потужити, како не зна ни читати, ни писати, а тако би волео кад би знао. Држи да би му трговина много напредније била, кад би само још знао читати и писати па и нешто бар са бројкама рачунати. Знаде рачуна нешто напамет, ал не зна ништа забележити, на хартији, како је видео да се ради, рачунати. И т. д. И пуно се жалио и вајкао, што то није научио у детињству, а како му сад треба.

И мени сад сијну мисао кроз главу и помислих: Ха, ево мени прилике, да поцуним своју учитељску праксу, ма и на сутону свога учитељевања. Да научим овога човека што жели, па да забележим и то у свој тефтер, који је већ на крају, али је давно жељан још о овоме ма и реч једну.

Ал шта ћу са болешћу! Нисам смео даље у школу да идем и радим, а да се латим школе опет овако. Но ово је човек. Настава ће ова њим много лакше. Живци ће ваљада моћи издржати! И ја му тад рекох: Е, Светозаре (през. Стојковић), кад тако волеш да знаш књигу, ја ћу те научити. Долазићеш ми свако вече по сат, сат и по и — ти ћеш брзо научити што желиш. Шта мислиш?...

Беше га обузела радост и чисто не знаде човек, шта да ми одговори. Та је ли могуће, да ја научим читати и писати?! — Ето ћеш видети, само мораш бити издржљив. А почећемо већ од идуће недеље, чим стигне Буквар. Даље даље не бригај. Само напред!

И ја сам даље нисам часио часа. Одмах сам поручио *Боке Милића* Буквар, који је четвртог дана стигао, да сам у заказано време и дан већ могао отпочети наставу.

II.

Данас се на све стране води брига о аналфабетама. У томе нисмо ни ми изузети. И у нас је још грдан број оних, који не знају ни читати ни писати. Једни нису никад ни учили, а други, који су ишли у школу, па не вежбајући се никад на књизи, заборавили су, као да ни они учили нису. Па није чудо што се толико повела брига око њих, да се на све стране пregло, како да се аналфабетство сузбије и бар на што мањи број сведе. А у тој ревности око заузимања за учење аналфабета, тражи се и начин, како да се та вештина код њих што лакше и што брже изведе. Траже се једна посве лака метода, за коју се стварају и измишљају и Буквари, који би као помоћно средство припомогли постигнућу томе.

Ја сам знао то све, када сам се одлучио да мога Светозара аналфабету, научим читању и писању. Знао сам и за Буквареве који данас постоје у нашој школској књижевности. Знао сам за Андерлићев и за Просветин Буквар. Знао сам и за буквар ульманског методичара, по којем и онај Лала, са стапарских салаша, научи у једном скоку читати, јер је то опет „Чудо од Буквара.“ За све сам ја то знао, али сам ипак преко свих тих Буквварова прешао, без да сам на њихову помоћ и помишљао. Мислио сам, један обичан добар дечји Буквар за I. разр., са свим ће бити добро средство. Методу ћу ја ипак употребити ону, нешто мало друкчију, којом сам се служио кроз цело време свога учитељевања. И што ја не би, без нарочитог иначе многог премишљања, успеха постигао. Та за то сам и поручио Милићев Буквар, по којем, кад и дете прочита десетак слова, може прочитати и без нарочите велике обуке и цео Буквар. А шта тек треба са зрелим човеком да буде. И тако, кад ми је Буквар стигао, ја сам саму наставу отпочео овако:

Првог часа, после обичног увода, како треба да паши само, пак ће ускоро осетити велику радост, дао сам му таблицу и писаљку у руке. Упутио га за тим, како писаљку да држи и захтео, да по таблици повуче какве год линије, које је ма кад где повукао у каквоме послу своме. (А говорио ми је, да је са оловком бележио по дрвету овда-онда, кад

је хтео што да направи и тестером да претестери.) И пошто је то учинио, те ја видех, да оловком добро влада и разне линије по своме начину повлачи, упозорио сам га на стране од таблице и на грешно неправане ознаке и како се међу њима пише. Нарочито сам га упозорио на редне ознаке ради потезова и слова и позвао га, да пише било какве линије само између редова дотичних линија, па сам му онда рекао, да се такове линије зову потезови. Неке сам му потезове и ја припомагао написати показивањем, а друге многе је писао он сам, уз моје упућивање. И ја сам тако извео с њиме скоро све потезове, који су му били потребни за склапање првих слова према Буквару, а он није о томе ништа ни знао, нити сам му говорио, за чега ја то с њиме пишем.

(Наставиће се).

Преглед књига.

Одговор Др. П. РАДОСАВЉЕВИЋУ.

У 4. 5 и 6 броју цењеног овог листа одговорио ми је г. критичар на широко нападајући ме немилице. Изгледа ми, да је заборавио шта је писао у први мах о мојој дидактици, а уједно да је заборавио и на књижевничку пристојност, па и личну скромност подмећући ми, да сам од њега узео поједине мисли. Управо због овог потоњег нападаја морам још једном одговорити др. П. Радосављевићу. Нека ми извини г. универзитецки професор у Америци, али ја његове чланке по часописима не читам откад нам из Сомбора отиде, те тако до данас нисам читао ни оно у „Новом Васпитачу“ од 1907. год. ја које вели, да сам од њега узео мисли. Да нисам читао ко хоће нека верује, ко неће — не, ну да оне наведене мисли нисам узео од истог универзитецког господина доказ је то, да смо ја и тај господин истовремено радили на овој сомборској школи и у исто време имали своја посебна литографисана скрипта он из педагогије, где је у неком хум-бугу додиривао и дидактику, а ја посебно дидактична скрипта и тада тај господин нити мени, а нити икоме да је говорио о каквим узетим мислима. При своме одласку од нас, мени је предао своја скрипта из историје педагогије, јер сам га у томе заменуо, а педагошке белешке мора да је предао колеги Б. Борђошком, јер сам од истога добио о. год. 6. априла да их чуда ради видим, шта лежи у њима тако скупоценога, да сам знао узети. Уверих се, да би ми из њих срамота било што узети. Из „Новог Васпитача“ 1907. год, пак да нисам могао узети доказ је, да се у записнику школског савета седнице од *6. и 7. септембра 1906. год.* оно налази: „рукопис Дидактика од проф. П. Терзина издаће се на оцену глав. школ. референту“ (види „Школски Лист стр. 416. извештај седнице Школ. Савета). дакле ја подастирем своје дело на оцену пре год. дана, а узимам мисли једног наводно универзитецког професора у Америци из „Новог Васпитача“ после године дана. Тако што сме да тврди један књижевник „свецког гласа“ и апостол „јавне правде“. Заиста баш сваћега у Америци!

После овога могао би и завршити сваку даљу полемику са високоученим, али нескромним г. универзитецким професором. Али ради његове „јавне правде“ опетујем што сам и пређе рекао, да моје дело није без мане, ну да је оно у нашој школ. књижевности прво, те није ни чудо што је несавршено; сређивах и наведох шта сам употребио; мој позив као практичног предавача на учитељској школи и није, да испитујем нове истине, већ да утврђене дидактичке истине дадем својим ученицима. А које ће ја истине узети за подлогу свога рада, то је тек чисто моје право; ја признајем велики успех експеримената за интроспекционалну психологију, али не могу још засада признати посебну експерименталну педагогију; признајем и уверавам све срп. учитељство да је и да ће г. др. П. Радосављевић много допринети својим трудом за напредак психичких испитивања, признајем да у томе раду додирује и дидактичка питања, али категорички негирам, да је икаковић авторитет у дидактици, јер још ни чуо нисам да се стим питањем систематски бавио. Читати — читао је и о томе много, али све то неспематицки репродуцира; признајем, да се његова „амбиција креће између експерименталне и биолошке педагогије“, верујем да ће и у томе путу вредно радити, али сам напред уверен, да ће и ту остати на испитивању и ништ више. На поклетку, јако би се радовао, да високоучени г. наводно

универзитецки професор у Америци и његов пријатељ из Европе напишу што боље па пека се моје дело и забрани.

Сомбор. **Павле Терзин**
управитељ учитељ. школе.

БЕЛЕШКЕ.

Признање учитељу. Српска црквена општина у Новом Саду, дала је Ђоки Милићу умир. учитељу, у име признања за дугогодишњи исправан рад, златан сахат. Дар му је предао председник општине прота М. Ђирић, а уз то кратким говором видно истакао вредноћу и тачност Милићева рада. Милић се подужим лепим говором захвално на дару, а затим су му честитали присутни чланови месног школског и црквеног одбора и учитељског збора.

Учитељске приправнице из Сомбора одржале су други дан Ускрса концерат у Нов. Саду, у корист оснивања свога алумпеума. Трећи дан Ускрса концертовале су у Жабљу. Концерат у Нов. Саду био је приказан врло лепо и са више одабраних тачака. Штета је само што одбор, који је чинио спреме за приређивање концерта, није згоднije доба дана изабрао, те је с тога било сразмерно мало публике, а према томе мало и материјалног успеха.

Читуља. У В. Кикинди преминуо је 25. апр. (8. маја) о. г. *Душан Марковић* учитељ у 45. год. живота. Оставио је за собом удовицу Смиљану и троје деце. Душан је био добра душа, добар друг и пријатељ. Слаба плата, велика брига за одржање своје породице и напоран учитељски рад савладали су и онако већ нежан организам покојников, те је пре времена отишао у гроб. Нека је вечан покој и трајан спомен нашем другу Душану!

Родитељи за учитеље. О католичким Цветима одржана су у Будимпешти два бурна збора. Један је одржало престоничко прогресивно грађанство а други социалдемократе и то у корист школа и мај. учитељства.

Једнодушно су усвојене резолуције 1) да све нар. школе треба подржавати и 2.) Учитељи треба да су достојно награђени. Једногласно је изражено и негодовање против министра просвете што је конфисковао Учитељско Слободно Удружење.

Како на једном тако и на другом збору било је хиљадама грађана и радника а и до 300 учитеља са стране.

По примеру овог збора држаће се слични зборови у свим већим местима у Угарској, да би се грађанство што боље упознало са горњим захтевима.

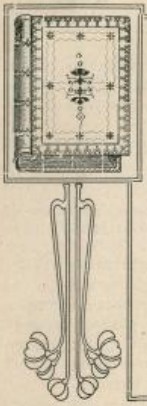
На страни мај. учитеља су дакле прогресисте, суцијалдемократе а у најновије време и Јуштова 48-машка независна странка. Само не знамо како су се они сви усудили на тај корак, кад нису за то тражили дозволу од Јаше Томића и хоће ли и он помагати да се све школе подржаве.

Ала су издашни према учитељима! Санаторијум надвојводе Јосифа погодио се са зем. Савезом Угарских Учитељских Друштава да учитељи купе од својих ученика прилоге за санаторијум а „стављa туберкулозним педагозима или члановима њихове породице *пет* бесплатних места" на расположење.

Гроб Коменскоов. Сенат града Прага решио је да пренесе кући кости Коменскове из Холандеског Naarden-a. Али ова племенита намера је неизведива, јер власти из Naarden а јављају да пезнају где су кости Коменскове.

Учитељске плате у Пруској. Прошле године ступило је у живот закон о уређењу плата држ. учитеља-ца. Чудновато је да по истом учитељице имају доста мању плату него учитељи. Основна плата учитеља је 1400 марака а учитељици 1150. Учитељи имају 9 доплатака које добивају сваке три године два по 200 250 и за тим пет по 200 марака. Плата им је дакле после 30 година 3300 марака. Доплатци учитељица су скромнији један по 100 а други по 150 марака, а завршна им је плата 2000 марака. Станарина је по општинама 330, 450, 650, и 800 марака. Осим овога имају по селима и месних доплатака, да би што мање њих тежило у варош. Максимум ових месних доплатака је 900 марака. Тако дакле један пруски учитељ може имати свега 5000 марака плате.

Учитељска школа за престоницу. Б. Пештански је сенат у последњем заседању решио да подигне препарандију, која ће једино за престоницу васпитати учитеље. Ко ову сврши, добиће одмах место у престоници. Ово ће многе способније младиће привлети на учитељску струку, јер по новом плаћевном напреду учитељска плата у Б. Пешти може достићи до 7000 К. Препарандија ће годишње давати до 25 оспособљених учитеља, а тако је и опет могуће, да одлични учитељи и из провинције могу доспети у престоницу, јер тамо годишње треба 40—50 нових учитеља.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** па више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** па захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније изваћ**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ону струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом извађа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу готових намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. **Телефон бр. 87.**

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих сировина за намештај.

7—20

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 – динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четворине стране, и то ако је оглас напшшан у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Напредак" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 9. У Новом Саду, 15. маја 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Учитељска представка Сабору. — Физичко растење и доба одолесценције. — О могућности систематског васпитања. — Поглавље „Шк. Уредбе" од 1872. год. — Педагошки преглед: Основна школа у Русији. — Учитељство: Скупштина српских и хрватских учитеља у Загребу. — Изасланство митроп. учит. збора, срп. народном Сабору. — Српски учитељски зборови: Седница учит. збора будимске епархије. — Из праксе: Како сам учио једног заосталог. — Белешке. —

Учитељска представка Сабору.

Изасланство Митрополијског учитељског збора, предало је Српском Народном Црквеном Сабору, ову представку:

Високи Саборе!

Проучавајући наше наставне прилике и народнопросветне у опште за 40 година нашег самоуправног школског живота, српско народно је учитељство на многим својим зборовима изнело своје назоре о томе и предлоге, како би се то могло поправити да просвета буде од стварне користи.

На последњој митрополијској учит. скупштини, сазваној од Шк. Савета с том задаћом, да учитељство изрекне своје мишљење у којем правцу да се реформише рад на настави, васпитању и народном просвећивању, учитељство је истакло као важне чињенице:

1. Елиминирање нестручних елемената из овог просветног рада, који је строго стручан.

2. Самосталан делокруг просветни и финанцијски, тако склопљених школских тела.

3. Заштита учитељевог положаја бољим материјалним средствима, и заштита учитељеве радне снаге од ничим неоправданих наметнутих му послова.

Високославни Шк. Савет и ако је у погледу поправке материјална положаја учитељског, остао при досадањем становишту и узео за подлогу оно стање што постоји у краљевини Угарској на основу XXVII. зак. чл. од 1907. год., ипак је бар усвојио становиште учитељско истакнуто у осталим тачкама, те је предложио да се реформише склоп школских власти, од најнижег до највишег органа у том правцу, да позвани стручни људи поведу рад на нашој настави и просвећивању, напредним правцем.

Уз то је Шк. Савет предложио финанцијску самосталност тако напредно склопљених школских органа. А затим је предложио да се учитељева радна снага заштити од ничим неоправданих наметнутих му послова.

Но високосл. Сабор. Одбор, баш те најважније основе није узео у обзир, него је поднео Владом Сабору предлог за нову Школ. Уредбу, по којој би склоп месног школског одбора, епарх. школ. одбора и Шк. Савета остао исти као и досада и са истим делокругом и финанцијском несамосталношћу.

40 годишња пракса је доказала да садашње стање не ваља. То је факт који су констатовали сви они, који добро познају садашње наставне прилике у школи, и васпитне и просветне прилике у народу. Ако мишљење таких радника није меродавно, онда не знамо чије је мишљење меродавно. О неподесности садашњег система расправљало се много на учитељским зборовима, писало се много и по стручним и осталим листовима. Одређи правилност тима свима назорима и кон-

стаљованим чињеницама није могуће стварним протудоказима. А оставити у сенци и даље такав систем, значи напустити претежни део нашег народно просветног питања својој судбини.

Увођењем XXVII. зак. чл. од 1907. г. у краљевини Угарској, где су тако рећи све наше срп. нар. вероисповедне школе, садашње стање наше основне наставе дошло је у тако тежак положај, да ће он постати неиздржљив, ако се учитељству не заштити радна енергија, скидањем с њега силом наметнутих дужности, од које неке чак немају ни директне везе са наставничким позивом.

Учитељ је преоптерећен наставним часовима због мађарског језика толико, да ће морати клонути под тим теретом, ако му се с друге стране не олакша. А олакшало би му се, кад би се настава у вероучењу и словенском језику предала свештеницима.

Учитељ је преоптерећен говором осим осталих наставних предмета, нарочито наставом у мађарском језику толико, да ће и најјачи организам у том тешком раду на брзо издати, ако му се не олакша, да бар не мора трошити груди своје у оном раду, који не спада у његов задатак. А у томе би се учитељу олакшало, ослобађањем учитеља од појачке дужности у цркви, јер та дужност нити је кадгод спадала, нити спада у оквир учитељева васпитачког рада. Али се у прећашња времена могла бар сносити у толико, што су наставне прилике биле примитивније. Данас је оптерећавање учитеља појачком дужности грех и с педагошког и с хигијенског и с хуманог гледишта у опште, а с правног гледишта је то заробљење и експлоатисање једног незаштићеног друштвеног сталежа, каквом експлоатисању нема слична примера ни код једног другог реда, који живи и ради у правно заштићеном људском друштву. С друге стране рађа се из тога приморавања потцењивање свечаног богослужбеног чина, кад се приморава да поји и онај, који нема ни органа за појање, ни слуха, те се тако са естетске стране убија сваки смисао у слушалаца, а против тога појца-учитеља изазива се одмах у простих слушалаца, од чега не само да трпи углед таква учитеља, него и школа нема поред тако схваћена појца поспоја, никаква угледа и значаја, па ма тај учитељ како био дорастао своме наставничком послу. А то утиче лоше и на ученике учитељеве.

Ми смо у најкраћим потезима изнели овде тешкоће са којих пати, не у ужем смислу школа и учитељство, него у опште наша просвета, јер то нису питања уског значаја, него су наше опште просветно питање. Опширно излагање начелних основа за уређење нашег просветног питања, није овде могуће, с тога смо се дотакли само битних чињеница на којима треба да је основана просвета, која тежи да се еманципује од назатка и развије рад користан по народ у савременом напредном правцу.

Високел. Шк. С. рачунао је с тим околностима и прихватио више знатнијих предлога митрополијског учитељског збора, те их унео у предлог за нову Школску Уредбу. Високословаски Саборски Одбор изостављо је баш те главне основе за реформу наших школа.

С тога молимо да Високи Сабор прихвати за подлогу свога рада онај предлог, који је Школски Савет поднео Саб. Одбору, а уз то да узме у обзир и прихвати и остале назоре, које је изнео митроп. учитељски збор, при расправи о нацрту за нову Школ. Уредбу, јер само ће се тако моћи уклонити несређеност која влада у нашим просветним питањима.

Због несређености тих питања наша народна просвета траје бедне дане.

Ми народни учитељи као најбољи познаваоци тога јадног стања и као чувари народне наставе и просвећивања, сматрамо за своју дужност да Вас, посланике, као изабранике народне учинимо пажљивим на то неправилно стање наше наставе и васпитања, и да вас још и овим позовемо да помогнете, да се то стање поправи.

Последице које могу наступити са тог несређеног стања биће веома тешке. Ако не прискочите у помоћ да се отклоне таке последице, немојте зажалити на

нас ако дође до катастрофе, јер мисмо се обраћали свима факторима од најнижих до највиших. Чинили смо све, да пробудимо пажњу меродавних на несносно стање наших просветних прилика.

И после свега тога, ако меродавни чиниоци и сад не поклоне пажње нашем гласу, скидамо са себе сваку одговорност.

Још није касно да се злу помогне с тога вам кличемо: Спасавајте што се још може спасти.

У име извршног одбора Митрополијског Учитељског збора.

С високим поштовањем

У Н. Саду, 12. (25.) маја, 1911. год.

Душан Ружић
зам. перовође.

Ђока Милић
председник.

Физичко растење и доба адолесценције.

Dr. phil. **Паја Радосављевић**, ђеловођа педагошког факултета у Њујорку.

Таблице под бројевима 1.„*1) 2. 3. и 4. дају нам важна средства за компарацију мерења извесног детета са нормалном вредношћу. Додуше, ова је нормална вредност за Американце. Ја је не бих изнео да имадемо ми своју. Но, нажалост ми Срби и Хрвати ни јоте не можемо рећи о таким мереньима. Све до данас ни загрејали се нисмо том мишљу, а некмо ли да смо што предузели. Кад ће једном време доћи да се и ми озбиљно латимо научног испитивања ђака! Погледајте само наше „педагошко-књижевне" листове: пуни су и препуни дубоких мисли, тешких фаза и широких погледа, и то обично позајмљени из туђе шпекулативне кухиње, које не вреде ни за наше народне потребе, нити су за научну педагошку науку, нити их нико озбиљно схваћа, а најмање они, који се не баве филозофијом. И у педагогији се и сувише попује као и у политици, — а ништа се не чини.

*1) Dr. Franz Boas, Anthropological investigations in schools (Pedagogical Seminary, 1891, I. св., стр. 225 - 228): Growth of Children (Science, 1895, св. их прва -).

Ја сам за то овде истакао ове, американске норме, што су оне добивене на великом броју ђака и што се односе на скоро сву индогерманску децу, чији се родитељи стално или привремено налазе у Америци. Ја бих могао споменути и некоје инглеске и немачке норме, ал' оне су добивене на тако малом броју ђака, да их треба узети као и сувише индивидуалне вредности. Онде, где се опази да је дете много испод ових вредности, на било то у актуалној величини или у односу растења, треба одмах потражити узрок.

Треба на уму имати, да се интересовање овог испитивања не оснива на коначној величини детета, већ на истраживању неповољних утецаја у његовом духовном развоју. Ретардација, састој у физичком растењу може се поправити касније акцелерацијом, напредовањем, но, узрок ове ретардације може мање — више да буде узрок састоју духовног развића.

Ђави услови најбрже се огледају у разилажењу од нормалног односа растења. У опће речено: степен разилажења, који је тако обичан, а по свој прилици и без озбиљног момента, врло је незнатан, као што нам то показује таблица 4. Ако је дете наследило мали стас, то однос прираста треба да је нормалан, а некоја слаба разилажења од просечности могу бити од малог значаја.

Има два факта, која су вредна да их споменемо: *прво*, бројеви за дечаке и девојчице су посве различити, а особито у добу адолесценције (које почиње од 13. или 14. године па траје до 25. године); *друго*, варијације од средње, просечне вредности у сваком добу незнатне су. То се нарочито огледа у 4. таблици.

Изгледа да постоји евиденција за опадање нервне моћи детета око седме и осме године. Тако барем тврде *Брајанова*[1]) и *Жилберова*[2]) испитивања. Дете се у ово доба лакше умори. По свој прилици да то долази од факта, да прираст у величини мишића срца не корешпондује

[1]) Dr. Bryan y: American Journal of Psychology, V. св., стр. 173. и даље.

[2]) Dr. Gilbert y: Studies from the Yale Psychological Laboratory, II. св., стр. 63. и даље.

са рапидним прирастом у висини и тежини тог доба. (Сравни мој чланак: Проблем умора, „Српски Учитељ," 1908.).

Факат је, да је физичко растење деце куд и камо рапидније за време летње сезоне него ли за време зимске, ова последња периода сугерира периоду хибернације (зимско преспавање) за животиње. Пролеће и рано лето обухвата доба прираста у висини; каснији део лета и јесен обухватају растење у тежини. Сезона опадања и растења за вегетацију посве јако корешпондује са периодама рапидног растења у човека. Човек је у лето у неку руку физичка а зими психичка машина.

V.

На нормално растење такође рђаво делује и пракса, која се јавља с растењем свести о сполу. Дечак нарочито пати од овога. Ово кочење растења може се узети као поремећај и болест, јер је то навика, која може обоје изазвати. На ово се до данас слабо пазило иако је то од тако огромне важности.

Ординарне форме игара, без обзира на брзину дечије сопствене природе, теже да дечака упознају са самим собом. Док се дете претходно не ономене на рђаве последице ових ствари, оно може постати жртва рђавих и погибељних навика, које би се могле препречити са мало очинске или материнске пажње. Та пажња или то саветовање данас се даје и сувише касно. Дужност је родитеља да с дететом тако поступају, да им је оно скроз поверљиво; они морају унапред знати његове потешкоће и настојати, да се дете што сигурније и лакше маше њих. За највећу је срамоту и осуду, како у погледу на здравље тако и у погледу на морал наше српске омладине, да је дете препуштено само себи или својим рђавим и посрнутим друговима. И шта видимо? За најкраће време, оно је експоновано рђавим навикама, које је сада тешко предупредити, јер су постале *друга* природа, с којом се тешко борити.

Кларк универзитет*) на источној и Стенфорд универзитет на западној страни Америке недавно су покренули читаву кампању за проучавање спола и сексуалне хигијене. Резултати ових испитивања показују, да се велики немар у погледу на нормално растење и развиће спола не огледа само у дечака већ и у одраслих људи. Они тврде, да се врло велики постотак деце не поверава својим родитељима у оваковим стварима. Велики број женскиња потврдише своју игноранцију с обзиром на значење промена у свом рођеном животу; оне посведочише и то, како покушаваху да се лише своје менструализације, коју су сматрале као абнормално стање.

Слична сведочанства добивена су и од људи, показујући, да је врло обична ствар: недостатак знања о нормалном сполном феномену и хигијени. Некоји се и користе оваким стањем. То се нарочито опазило у Америци, где поред велике слободе могу бити и највеће подлости и неваљалштине. У једном новијем чланку: „The Psychology ond Pedagogy of Adolescence" (Pedagogical Seminary, V. св., стр. 61.) — *Др. Ленкестр* извештава како се у Америци израбљује омладина. Наиме, у држави, у којој се он налази постоје осам фирма, које су својим вештачким огласима побудили патолошку, болесну бојазан од сексуалних болести. Симптоми, који спадају у нормално развиће навађани су као знаци болести. И шта би? Одједном наврнуше силесија упита и наруџбине ствари, које су те фирме препоручивале као „добро, сигурно и безопасно" средство лечења. Једна од тих фирма добила је за кратко време 705.000 оваких наруџбина.

Жртве су патиле више психолошки него ли физички од оваких импозиција. Духовне тортуре, које су годинама патиле индивидује перфектно здраве беху резултат овог погрешног поверења и најбоље доказују перманентни застој духа, што долази од немарности данашњег васпитног система да ђаке подучава у овом правцу.

За мог учитељевања у сомборској учитељској школи г. *Др. Лаза Поповић* издао је једну малу сексуалну књижицу за ђаке. И ако сам пре тога приватно

*) Овом је универзитету президент (т. ј. доживотни ректор) чувени педолог: Др. Стенли Хол.

држао предавања о овим стварима, јер сам настојао да што више откријем тајне приправничког сполног стања, што ми је и пошло за руком, — ја им препоручим да читају ову књижицу. Ђаци то и учиниће. Но, шта мислите какав резултат беше? Одмах затим дођоше ми много ђака и казаше, да су и они абнормални што је била проста фикција. После тога састао сам се са г. *Николом Шумоњом*, управитељем пакрачке препарандије. Поведосмо и о томе реч. Он ме уверавао да је књижица г. *Др. Поповића* побудила већи процепат сексуалних инвалида. Ја мислим да су оваке књижице слаб Ментор. Оне имају тек онда вредност, ако ђаци имају пријатеља, лечника, који ће им дати праву дијагнозу њихова стања. Велим *пријатеља* лечника, јер већина данашњих школских лекара нека су врста шпијуна ђачких. Место да их барем они људски схватају, они их баш одају директорима и професорима, а ови опет поред своје соломонске мудрости подигну читаву хајку на ђака а не ће да знају, да пред собом имају неискусно „дете," које је постало жртва лошег васпитања, рђавих прилика, дете, које се може тога излечити и бити ваљан и добар човек. Овако непедагошко и нехумано држање наших наставника не само да није добро већ је и за осуду, јер ђаци постају подли, неповерљиви, не лече се и трују себе, свој пород — читаво српско племе.

Талијанац *Др. Маро**) с правом истиче четири тачке, које су од специјалне важности у сексуалној хигијени. А то су:

1.) добра храна;

2.) физичко вежбање;

3.) сходно одевање, и

4.) здрава духовна средина (друштво). У свези с тиме он наглашава купање и рад.

А како се испуњавају ови захтеви у нас?... Хвала Богу, кад се и у нас покренула „соколска" идеја међу грађанством, надајући се, да ће здраво схватање телесног неговања у грађанству појачи свој глас за што бољу и већу негу физичког здравља наших ђака, чији се болесни идеали данас налазе у потесу учитеља и професора, који су мање-више дегенерисани у свом правом и светом васпитно — образовном раду.

Најбоља духовна средина за младеж врло је добар субјекат проучавања. Др. *Еткајнлон**) извештава, да ђаци првог разреда више школе у Спрингфилду (држава Масачусец), који су тек дошли из граматичке школе, читају куд и камо паметније него ли старији ђаци више школе (што одговара нашим горњогимназистама, реалцима и приправницима). Он износи неке податке, који јако бацају сенку на учитеље виших школа. Здраво друштво, здраве књиге и здрава кућевна атмосфера битни су фактори за сатисфактну духовну средину школске младежи и омладине.

Рад или континтно занимање најважнија је ствар у сексуалној хигијени. То не да младежи да мисли на рђаве ствари, и тежи да прошири његово интересовање и идеје. Купање је најпредније средство за одвраћање од оваких штетних ствари. А кад се купа наш приправник? Зар се и дан данаш не лове они ђаци, који скочише у хладни Дунав, који се тоцињају, грудају, веслају и т. д? Заиста је до века несретан онај, који је дететом, као оно Рафаило, био затворен у својој собици, где је непрестано сликати морао, или као Доротеја, која је још у трећој години морала да зна латински и грчки, или која је, као још нејачко детенце, морала пратити на балове мајку своју, да би се мајка само показала пред светом са разборитом њерком својом. — Наш ђенијални *Бранко* одавна је умро. Његов род у многоме се „модернрао", ал српски ђаци — нажалост — и дан данаш с тугом певају оне његове стихове:

*) Маго, La Puberta 1898. (Цитирам по проф. Холу).

*) Dr. M. Atkinson u: Pedagogical Seminary, VIII. св.

(Свршиће се.)

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

У свему томе се многоструко очитује по школама традиција. Ко да није осетио, како високу прегради ставља та традиција пред младог учитеља, који се свесно латио свога посла и који знаде шта му је циљ? Како се скрши на томе много добре воље, како клоне духом или добије друго лице силна снага, која би да од стране школе т. ј. да ученици од т. з. традиција својих не беху спречавани, много новога и доброга подићи могла из старих основа! И то је један одсек из учитељских живота који клопућим духом теку, а усамљени свршују, и то је важно становиште за онога, ко се буде икада латио, да нам даде слику унутарњег живота наших школа. И моћ традиција морамо амо уробјати у сметње васпитања, али не смемо заборавити, да држање за ништа тих сметњи или отворено нападање на њих чини нам рад тек заиста немогућним.

Према томе у опсегу средње школе је много више и добрим јачих незваних а неуклоњивих чинилаца васпитања, него што то у основној школи налазимо. Шта више, ако све до сада речено и заборавимо и претпоставимо, да су породица и основна школа свој посао са пуно успеха вршиле, и да средњу школу с поља ништа не ремети у напредовању ка своме циљу: односно те школе тешко нам се и тада уздати у успех васпитања, иако тече по напред утврђеном плану. Замислимо то блаженство, да ни изван школе, нити међу ђацима, ни у души им нема ничега, што би нам раду тешкоће чинило, него да све по нашој вољи иде: још и тада морамо рећи, да средњешколско васпитавање не може бити заиста систематско, пошто му устројство спречава извршивање главнијих захтева педагогике. Устројство његово у свом историјском развитку, ток живота му као што је данас, не само да није помоћ него директно осим наставе спречава остале делове васпитнога рада*).

Говорећи о основној школи показао сам, да се ефектуирање педагогике обрће на личности учитељевој. О средњој школи такође то морамо казати, утолико пре, што је први захтев педагогике у вези са појмом личности. Циљ васпитања је стварање личности код ученика а то васпитивање врши развијена личност учитељева. Тим начином фактор личности ступа на прво место и тако пред нама имамо питање: може ли данас у средњошколском васпитању да се ефектуира личност[1]). Та реч значи (по тумачењу *Шпелеровом*), да се индивидуалност развије на моралној основи и да свесним постане. По томе се њиме имају да признаду и изврше индивидуални захтеви васпитања, али тиме појам није неприкосновен, пошто је само тако могуће да постане свесним, ако индивидуа схвати односај свој са заједницом. Зато дакле постајање (формирање) личности значи и то, да дотични у заједници заузме извесну тачку и тако се у појму личности признају и изводе социјални захтеви васпитања. Исто то налазимо и у мишљењу Сечењијевом, када познавању самога себе — самопознању (die Selbskenntnis, önismeret) приписује највећу важност. По њему, познавање самога себе састоји се у познавању своме и својих околности, и тако и васпитивање за упознавање самога себе значи то, што и васпитање личности, склад, хармонију између индивидуалног и социјалног становишта и тиме нас чува од једностраног наглашавања било којега[2]).

*) Кад говоримо о могућности васпитања, не мислимо о резултату наставе, нити о свршивању наставног градива ни о ефектуирању којег метода. Настава, учење је само један део и одвек ће доћи на ред, у каквом је односају са васпитањем.

[1]) Schneller J. Paedagógiai dolgozatok I. Bevezetés: Опет ОН, Egyéniség — Személyiség. Magyar Paedagógia 1906. 137. и даље. За појам личности и за употребу те речи види: Linde, Persönlichkeitspädagogik: Опет ОН Natur und Geist, als Grundschema der Welterklärung (1907) 133—4; Die deutsche Schule (Leipzig) у свакој тадашњи на више места (Rissmann); Ratzenhofer, Sociologie више тачака (стр. 923. и на том). Fr. W. Foerster, Schule und Charakter 96., O. Netolitzka, Individualität und Persönlichkeit, (1908. Сибиљ.) итд.

[2]) Не можемо индивидуалност идентификовати са личношћу, у васпитању личности тим више гледати крајност индивидуалног васпитања, као што то садгод тако схвате.

резултат размишљања о васпитању који понајвише задовољава: можемо рећи за систематеко, по плану извођено васпитање да је могуће онде, где се у школи слободно може да очитује развијена учитељева личност и у достојној пажњи реши ученичка индивидуалност, која је темељом личности што се развија и у своме развијању се систематским васпитањем потпомаже. Имамо ли та два услова, тада школа има већ у виду и развијање друштва, у коме васпитаници јој морају живети.

Хотећи упознати данашње стање средње школе се таковог становишта, природно је да нам за основу служи та претпоставка, да је сваки учитељ развијена личност. За васпитивање само такови могу бити способни. Међутим та учитељева личност у средњој школи не може да се ефектупра. Не може, а не сме се ни ефектурати у том погледу, да спољашњи и унутарњи поредак школи по својој вољи формира, удешава. Школско васпитање је опште васпитање, и тако ни речи не може бити о томе, да би поједи учитељ у своме раду одступио од оних граница, које су устројством општег васпитања одређене*). И нема у томе никакве бојазни, пошто она везаност која је дата са битношћу општег васпитања по себи још не спречава ефектуирање личности. Личност означава баш то, да је индивидуа у заједници нашла своје место и ако су дате границе за рад, то није сметњом слободе. Учитељева личност дужна је баш те границе, тај оквир да попуни, она особено извршује општи, универзални јој задатак и све, што се дâ применити у интересу свог циља, употребиће према битности, суштини личности своје — ако може.

Пошто сама личност ни у школи нема те слободе, зло се већ на том месту отпочиње**). Учитељ је само намештеник, кога нико не пита и ако ко и каже, бадава каже, како и шта би требало по његовом мишљењу преустројити на организму васпитања. Нема дакле начина, да успешно дела на подмирењу ученичх потреба, јер — сведок је за то повесница наше педагогике — новије нашег јавног васпитања нису се догодиле по жељи оних који у школи раде. Не испитујмо, да ли то тако уопште иде у прилог васпитању, само констатујмо факт. Из тога ће се испоставити, да снага која се налази у личности учитељевој не може да делује толико, да би у стању била да оквире, услове свога делања учини згоднијима, бољима. Зато и немамо узрока да се тим и на даље бавимо. Остаје нам ужи круг, само школа: не би ли учитељу њену животу развити могло цели васпитни утицај своје личности.

У основној школи смо проматрали ту могућност са повољним резултатом; међутим у средњој школи ефектуирање личности још и онда је врло-врло сумњиво и ограничено, ако је та личност снажна и потпуно чиста, ако су спољашњи, изван школски услови посве и повољни. Та тврдња тумачи се оном околности, што је у основној школи редовно један учитељ, а већ у првом разреду средње школе деле се више њих у послу, али исто онолико их се устежу да приме одговорност за успех. И имају потпуно право. По један човек не може бити одговоран за успех васпитања, ако у дотичном разреду недељно само неколико часова одржи. Утицај му је слаб, а нема баш ни много више начина, с тога морамо из нашег расправљања изоставити таквог учитеља, који у средњој школи углавном иде од разреда до разреда, међутим се темељније и сталније не бави ни са једним. Ти само обучавају, осим настављања о другом чему баш не воде бригу, само јављају дисциплинарне случајеве разредном старешини и иду даље.

Са гледишта, како се очитује личност разредног старешине, морамо их боље промотрити, пошто ове имају више прилике и начина да развију васпитни утицај свој и често ове чине одговорним у погледу моралног развитка разредног.

Већ само та околност опомиње нас, да у средњој школи васпитање није у

*) У погледу тога знамења је Rein, Abhängigkeit und Freiheit der Lehrer. Encykl. Handbuch der Päd. I. 20—22.

**) Један од досад њих резултата експерименталне педагогике је и овај: „mehr Selbständigkeit und Bewegungsfreiheit für den Lehrer und Erzieher.“ Meumann, v. d. II. 431.

своме реду. У заводу од осам разреда осим управитеља може да наће осам професора поље за развијање своје васпитне личности, остали морају да се одрекну тога (повремено или за свагда) и да се задовоље с тим, што извесне предмете предају и предавано испитују. Међутим незгода није само у положају тих, још је у већој мери у разредног старешине, који ако је заиста васпитна личност, свесно се труди да води свој разред према извесном одређеном циљу. Тај циљ безусловно се слаже са законитим циљем школе, према коме се прилагођује сав рад разредников, али по нужди, по моранју носи на себи обележје дотичне личности, пошто васпитач своје морално појмање, свој стални поглед на свет не само да не може затајити, него га по самој природи унутарњости своје ефектуирати мора. И сада ми је тешко казати, премда бих волео веровати да претерујем, да наставник у највише случајева бадава троши своју снагу, према циљу се приближити не може, своје мишљење не може да победи приведе.

После до сада реченога указујем само на две препреке: једна је у томе, што се са разредником у његовом васпитном послу деле њих много наставника, а други је у томе, што је у данашњим школама главно учење, настава.

У средњим се заводима нашим са данас уобичајеним стручним системом иде, да се у сваком разреду више учитеља бави својим предметима и учитељи појединих разреда случајно се, само по струкама групишу. Не може се баш на то гледати, у којој мери полазе од њих хармонични васпитни утицаји, нити се због начелних разлика које се случајно могу јасно да уоче, може посао друкчије да подели. Није нам потребно на то ни мислити, да ће у збору од 12 и више чланова не само разлика бити, него могу да се нађу и чисте противности; доста је то, да многи обучавају у једном разреду. Из самога тога следи, да ток и успех систематског васпитног рада разредног старешине у првом реду зависи од те случајности: Какве ће колеге бити уз њега. Ако сваког од њих руководи одређено начело, а мишљење им се у битним елементима слаже и у интересу циља свака осећа наклоност за одржавање или стварање хармоније; онда је ствар у реду, разредни старешина неће остати усамљен, шта више добио је помоћи. Догоди се међутим, да они остали нису васпитачи, него су само стручњаци, који веома савесно обучавају, али пред собом изван тога не виде виши циљ, и себе, свој стручни предмет не умеју или кадгод и неће ничему да потчине. Тада ти часови не само да се губе у времену систематског васпитања, него служе за сметњу. Често се догађа и то, да се поједини учитељ самостално, без да се разговарао са разредником, упуће у вођење разреда. На тек ако се још — што није немогуће — наће и онакав, којега се пример не слаже са разредниковим, нити у вршењу дужности, нити у погледу свог понашања, ако је међу учитељима представљена која онакова друштвена мана, против које се школско васпитање треба да бори. Тиме сам споменуо само једну-две могућности, у случају којих ће разредник бадава напрезати снагу своју, труд ће му тим мање успешан бити, штогод је дубља разлика између личности његове и његових колега.

Дакле није нам доста да видимо велике сметње васпитања у спољашњој околини; има тих и унутра између школских зидова. Велики полазак наших средњих завода и тако разно доба чланова осам разреда су узроком којих тешкоћа! Та сва мноштва деце доносе у учионицу јаке друштвене противности, борбу, — несвесно, но тим нам је теже поступати с њима. У толико пре, пошто се и учитељско тело у свакој школи састоји из тако много чланова. Колико разлике у погледима, у схватању света, нарочито данас! У погледу хомогеног схватања верозаконске школе још могу да су донекле задовољне, али колико је опасности по државним и општинским школама, на које се дух које вероисповести не свађује и тако дух завода њени наставници морају сами да определе! То би било идеално стање, пошто би се тада личности могле ефектуирати баш у својим најдрагоценијим цртама, али посматрајући

праксу зло је у томе, што док се духом многих људи развије дух завода а и по томе још. трвење иде на штету васпитаника. И данас не претерујемо, кад кажемо, да та хомогеност баш и не постоји. Честа промена особа, очита противност схватања не толико у основи, колико у самој спољашности — јако религиозан учитељ и учитељ социјалиста — не допушта хомоген рад, душа васпитаникова лако постаје бојним пољем, која свакако страдава и пропада, ма ко победио. Хомогено васпитање би тек тада могуће било, кад би нашли начина за то, да сваки учитељски збор саставимо из људи који имају хармоничан поглед на свет. Али то је према данашњим приликама немогуће, јер ни сад ашњи начин избора, ни именовања не обезбеђује непомућену хармонију зборова.

Баш нећу да затајим, шта више истичем, да разредне старешине и опет зато имају васпитне моћи, пошто има случајева, који показују ефектуирање њихово. Доследно, и свесно вођење које годинама траје може да остави на поједином разреду, и на појединој школи повољне отиске. Али колико је чест онај други случај где тужни трагови означују утицај негативног васпитања.

О личним сметњама васпитања то је најмање што смо морали казати. Не мислећи на лица, нити на који завод, него видећи у томе резултат својих опажања, тешко могу да верујем, да и други тако не виде сметње при очитовању учитељеве личности које смо сада расправљали.

Премда праву истину каже онај, који свему томе то пребацује, да тек учитељске полете не могу бити сметњом међусобног рада! Ко тако мисли, без сумње је човек теорије и своју мисао погрешно држи да је верни тумач јаве. Нека се обазре и нека не суди ни добро ни зло о познатом овом или оном заводу, него нека свој суд створи у колико је можно на основу општег познавања тих ствари и тада ће барем толико рећи, да смо — људи*). Заиста, и здраво смо људи и у врло незнатној мери учитељи. Човека учитељем чини само одређено васпитно мишљење, па било то ма и колико жалосно, не судим тако само ја, да то васпитно мишљење међу нама није опште. У опште није нам свестан онај циљ, према коме треба да се управља цело васпитање наших школа и нисмо сви прожмани оним осећајем, да нам сваки корак наш при обављању својих дужности добар може бити само ако га одређено мишљење води. Не за извиру, но нека је речено ради објашњења, да је узрок само у малој мери код учитеља; већином се да наћи у томе, што је данас у свакој нашој школи давање знања нешто најважније. Закон и правила истина не искључују ни васпитање, теоретичари и у настави виде васпитање, али зато је и опет истина то, да се васпитање, развијање душе свесним вођењем, отворено показивање етичког циља богме запостављ а. Дисциплиновање још не значи једно са васпитавањем!

(Наставиће се).

*) Добри огледала својог учитеља су и у многим обавештају наш школе стојеће два поворишна конака, обадва шкрипу и нарочито учитеља највише на повр шку: Dreyer, der Probekandidat и Otto Ernst, Flachsmann als Erzieher.

Постанак „Школске Уредбе"

од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Панта Поповић: Славни сабор! Ја сам био и учитељ а и клирик сам, те држим, да ћу се моћи на обе стране обазрети. Ја бих после двадесет година рада пристао на предлог поштованог предговорника г. архимандрита Анђелића, али данас, кад узмемо ствар, као што јесте не могу. Кад узмем ствар и са политичног и са практичног гледишта, не смем се придружити исправку госп. арх. Анђелића с тога, што се данас комуналне школе завађају. Ја сам зато, да се остави учитељу предавање хришћанске науке, што знам из искуства, да клирици — овде не разумем само богословце, него све, који у клир спадају — немају никакова педагошка знања. Ја кад сам био у богословији, ми смо целу педагогију, за два сата спрашли. Да су клирици невешти педагози, имам јасна доказа, што су ми се многи учитељи тужили, а и сам сам видео, да на испиту наука хришћанска најлошије испада, те зато и учитељи више пута страдају, јер је наука хришћанска на првом

месту, па испитна комисија, прво из те науке испитује, а кад деца не знају катихизис, онда је учитељ крив. Нисам ни зато, да свештеник, као неки цензор, контролише учитеља, него ако се прими те дужности, нека је савесно испуњава. Ја да ми је могуће ја бих науку вере сасвим изоставио из школе, као што је у северној Америци, па нек се црква стара и нек гаји своју децу, али почем су у нас друге околности, то прихватам предлог школског одбора.

Прота Бранковић није се надао да ће тај параграф толику дебату изазвати, говори као окружни надзорник основних школа и као управитељ приправничкога завода, који је ту ствар проматрао и о томе промишљао.

Признаје, да је начело г. арх. Анђелића лепо и пробитачно, кад свештеник не би с другим дужностима оптерећен био, ал би се могло десити, да свештеник баш онда, кад би требало да иде да предаје науку хришћанску, има другу дужност да обави, те би час напустити морао. Он налази доста гаранције за предавање у учитељима, да предају науку хришћанску, ако остане препарандија и надаље тако удешена, као што је сад, јер је данас у приправничком заводу тако удешено, да је веронаука у склад са сваким другим предметом доведена, те ће учитељ и поред других предмета веронауке се дотицати.

Г. архимандрит Анђелић могао се уверити, кад је као комисар на приправничком испиту присуствовао, да се данас у препарандији наука вере у свима грановима учи, те да су том приправници бољи и од богослова. Ако дакле остане, да се тако и у будуће наука вере у препарандији предавала буде, као данас, онда је боље, да учитељ предаје ту науку деци, него свештеник. Но њега у сумњу доводи то, што у нацрту стоји, да се у препарандији само катихизис предаје, о чему ће, кад буде реч о приправничком заводу, своје мишљење изрећи. Он је за редакцију.

Архимандрит **Анђелић** наглашује, да је рекао, да налази средства и у учитељима, али нема у њима толико гаранције, колико у свештеницима. Препоручује свој исправак славном сабору.

Известилац **Стеван В. Поповић** брани редакцију говори. Г. архимандрит Анђелић добро је одпочео свој напад, ја ћу да му следујем тим путем. И ја бих се, господо, као и он врло радовао, да видим свој народ „срећан, напредан и благополучан,“ али на овоме свету. Нема сумње, да кад се известна сврха хоће да постигне излажу се и средства, која тој сврси воде. Једна од главнијих полуга, да народ буде срећан, то је неговање религиозно — моралног чувства, зато нам треба начина како да се то средство одржи. Цел школе није та, да учитељ даде детету „штап и торбицу знања,“ па да га упути до свештеника као путовође, него је та, да изнутра развије и оспособи дете, да оно после налази највише снаге у себи. Увек је сигурнија собствена снага, него туђа подпора. Свештеник целом свом стаду, кад би овом требало у један пети мах помоћи, не би могао помоћи. Ја иштем од школе, да она развије у човеку све оне дарове, што му је природа — Бог дао, те да он може после сам на свом развитку даље делати. Методика и педагогика није само наука, него и вештина, није то доста, господо, само начела знати, но нала их умети прилагођавати. Педагогија излаже начела обрађујуће наставе, учи како да се та начела у практици примењују. Као што рекох, да је методика и педагогија не само наука, него и вештина, па кад се учитељи у приправничким заводима тој науци и вештини уче, зашто да им се одузме предавати науку хришћанску. Ја држим да су се они за то боље спремили него богослови, који се само дотичу тих предмета, да их упознају. Бојазан г. архим. Анђелића, да ће се свештенику одузети прилика да може упознати децу, не стоји, јер то би и тада било, кад би се свештенику предало предавање науке хришћанске, јер према малом броју часова, који му је одређен, не би ни тад могао децу упознати. Ја иштем од свештеника, да је он такви пријатељ школе, који ће увек сваком приликом у школу долазити и својим саветом школу потпомагати, иштем, да је пријатељ детета, који ће дете и у школи и у породици и у општини верно пратити, да му у свим потребама са свим средствима у помоћ притече. Што се тиче „суве педагогије“, ја не знам, које су сува начела, а које мокра. Педагошка начела прилења су из емпиричне психологије и из антрополошије, а не из нравених канона. Господин Анђелић не налази толико гаранције у учитељу, колико у свештенику, то се вађда односи на чистоћу вере. Што се тога тиче, ја сам подпуне умирен § 23., где се вели, да ће се од верозаконских књига употребљавати оне, које свети синод на предлог главне управе српских народних школа одобри. Што господин Панта Поповић вели, да би одело школу од цркве, држим, да у тим речима нема доста јасности. Ја, као педагог, држим, да се човек без моралне основе не може унутарње развити и да се за живот мора неговати особито морално чувство, јер ово друштво може опстати само на моралном основу. Ја сам најодлучнији противник тога, ако сам добро схватио речи г. Панте Поповића, да се тај правац, којим школа негује религиозно, а особито морално чувство, на школе пренесе. Држим да ће неговање моралног чувства бити темељ, на коме ће се човек развијати, а желио бих, да се неговање тог чувства поври

са свим оном човеку, који је за то најбоље спремљен. (Живио!)

Председник: Почем је ствар испрпљена, мислим да би се могло гласању приступити. На гласању прима се § 24. по редакцији школског одбора.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 25. „При поуци у женским радовима има се њен на то, да се женска младеж учи поглавито реду, чистоти и разумном домаћем газдовању. Из ове поуке искључује се уметнички и луксузни радови."

Сандић предлаже, да се последња алинеја „из ове поуке искључују се уметнички и луксузни радови" изостави, и ако буде когод бранио ту алинеју, обећава и он свој предлог бранити.

Димић: Постоји наредба (нас се не тичу наредбе).

Известилац **Ст. В. Поповић** препоручује предлог школског одбора.

Сандић хоће да говори (гласајмо! Известилац је имао последњу реч, гласајмо!)

Председник: Ја држим, да није лепо одузети посланику реч, ал молим и господу посланике да не почињу онда, кад прође време (нека говоре).

Сандић одустаје од речи. — На гласању прима се предлог посланика Сандића, да последња алинеја изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита §. 26. „месни школски одбор има се састарати, да се за подпору поуке у женским радовима образују из пријатељица школе женске задруге. Такове задруге имаће право давати мњења при избору учитељке за женске радове и у стварима, које се односе на ову поуку."

Димић предлаже, да се у другом реду после речи „из пријатељица школе" уметне „по градовима" јер по селима то ни за сто година бити неће.

Др. **Светислав Касапиновић** мисли, да се г. посланик Димић може умирити тим, што се вели, да месни школски одбор води бригу, јер има и села, где би се могла такова задруга образовати, па зашто им се могућност ускраћује.

Сандић има да поднесе одлуку учитељске скупштине на овај параграф и подноси је као исправак, да се §§ 26. и 27. уједно споје Овим би се параграфи тиме као измењули, што би се друкчије штипзовати морали, и тада би овако гласили: „Ако нема где учитељице, која би предавала деци и школске научне предмете и ручне основе, то да се учитељице за женски рад плаћају из општинске благајне, а трошкове око материјала за тај рад да имућнији родитељи сносе, а за сиромашну децу мештанска благајна."

Прота **Стефановић**: Друга ставка није довољно јасна: „Такове задруге имаће право давати мњења при избору учитељке за женске радове и у стварима, које се односе на ову поуку." Дакле сви чланови те задруге имаће право и т. д. Зато би то овако исправио: „Такове задруге имаће путем своје председнице право и т. д.

Известилац **Ст. В. Поповић**: И поука о женским радовима допринана одгајању, почем би се могло десити да месна женска задруга не зна како да се та поука предаје, то им се даје само право, да своје мњење при избору учитељице за женске радове о способности исте изнаси. Нема ништа против спајања §§ 26. и 27.

Васа Ђурђевић. Мене плаши реч „трошкови," да учествујем у дебати. Ја не знам, какви су то трошкови за набавку ствари, што су нужне за женске радове. Зато бих ја, и ако се прими предлог г. Сандића, и ако остане редакција имао исправак, да се и једни и други трошкови плаћају из месне школске благајне за све јер, ко ће пресуђивати, ко је спрома, ко ли богат. Ако се то остави учитељици, да она пресуђује, то ће она доћи у неприлику са дечијим родитељима, а ако одбор буде пресуђивао, може да се гледа на кумство, пријатељство и т. д. Зато предлажем овај исправак: „Трошкове око поуке у простим женским радовима подмирује општина из благајне школске."

Прота **Бранковић** предлаже, да пред § 25. дође нов параграф, који ће разјаснити, ко предаје те женске ручне радове, јер се говори о тим радовима, а не каже се, ко те радове предаје. Зато предлажем, да се после § 24. пред § 25. уметне овај параграф: „Поуку у женским радовима где постоји учитељица, која и друге наставне предмете има обављати а где такове нема, ту се има засебно учитељица за ручне радове поставити." И још као подуну на Ђурђевићеву исправку: „А за уметничке радове подмирују родитељи сами."

Известилац **Ст. В. Поповић** усваја предлог Бранковића. — На гласању прима се предлог проте Бранковића.

Известилац **Ст. В. Поповић** усваја предлог г. посланика Сандића, да се §§ 26. и 27. споје.

„Застава", број 58. од 23. маја 1871.

(Наставиће се.)

Педагошки преглед.

(Наставак.)

Основна школа у Русији. Предлог министров говори о приватним нижим учевним заводима и о обавезној настави. Но при свем том, основе министровог пројекта у многоме нису нашле на пријем у комисији за народно образовање.

Комисија стоји на становишту да народне елементе треба више заинтересовати за основну наставу. С тога мисли да треба да се измене склоп школских савета. Она нарочито држи за неподесан утицај чланова по дужности и по именовању. Уз то је неподесно што законски предлог даје администрацији пуну могућност, да сасвим уништи сваки утицај народних елемената у савету, јер оне чланове које земства или градови изберу не што може власт да не потврди, него их може у свако доба уклонити од сарадње у савету. С тога је и заузето становиште, да у савету буде што више изабраних чланова, и да скидање чланова са дужности може савет у свом делокругу извести, а уједно да се ослободи савет од притиска председникова установом да сам бира председника из своје средине.

Установа надзора власти над радом савета а помоћу директора и инспектора, не само да ће сметати делокругу савета, него може да онемогући сваку добру делатност, јер би од директора и инспектора зависило свако решење савета, јер би му они могли својим протестом сметати.

Да би се такав ненормалан положај уклонио, Савет је предложио, да се ограничи круг компетенције директора и инспектора, једно тиме, што би се један део њихова делокруга пренео на новоустановљене отправничке дужности т. зв. руководитеље наставе, а друго тиме што не би се сузио делокруг директора и инспектора да не могу својим протестима зауставити правоснажност решења савета. Напослетку је комисија за оне школе што их имају поједине установе и приватне особе, нашла за потребно да им се прошире права.

Према томе је пројект министров, допуњен комисијом изишао овакви:

Школа. 1. Разредни учитељи, одговорни за рад и успех у своме разреду. 2. Вођа или равнајући учитељ, одговорни управитељ за сву школу. 3. Педагошки Савет, у којем су предавачи који су меродавни за наставно васпитне мере за сву школу.

Издржаваоци, који се старају за економску страну основних школа имају удела у наставно-васпитном раду школа које издржавају.

Окружна организација. 1. Окружни педагошки савет у којем су предавачи свију основних школа и руководитељи наставног рада, с правом решавања општих наставно васпитних питања. 2. Окружни школски Савет, који се стара о наставно васпитним односима основних школа у округу. У њему је усредређена сва власт за основно образовање у округу. 3. Инспектор је представник управног надзора, уједно је представник министарства просвете у школском савету. 4. Руководитељи наставног рада уопште или по појединим предметима. Управне власти немају. Старање им је да се поправи наставни рад.

Губернијска организација. 1. Губернијски школски савет. а) апелациона власт за окружне и градске школ. савете. б) ствара услове за уважање обвезне наставе у разним окрузима. в) води рачуна о стању осн. наставе у губернији. г) Директор основних школа врши делокруг надзорника. Изводи надзор власти у губернији. Претставник министарства просвете у губернијском Школ. Савету.

Средишта управа. Министарство народне просвете, руководи и надзирава у општем основно образовање. Стара се о његовом развитку и поправци. Води општу школску статистику. Комисија је тога становишта да је преко потребно да овако уређење обухвати све школе у држави, ради јединства организације народног образовања, и стога се заузело код питања о положају црквено приходских школа, јер министарство хоће све школе да излучи из општег закона.

С тога чланови комисије нису могли доћи до споразума. На крају је питање решено у негативном правцу. У погледу приватних завода проширена су права надзирања измену осталога и тиме, да се у њима наставља на матерњем језику. У комисији је било много расправљано и о циљу наставе и много фразе и формалности које немају никакве садржине, отпале су.

Сво градиво за нови закон, комисија је поделила овако: 1. Опште основе. 2. Оснивање основних школа. 3. Наставни део. 4. О ученицима. 5. О ученицима и лечнику. 6. О педагошким саветима. 7. О директорима и инспекторима основних школа. 8. О управницима наставног дела. 9. О школским саветима. 10. О старатељствима за основне школе. 11. О правима основних школа и њихових службеника. У први одељак ушао је и одређени

дист за основну школу. У тому је комисија прихватила ова три начела основног образовања: религиозно-нравствено образовање, љубав домовини и давање ученицима основног знања. Главна је сврха, да основне школе својом организацијом и програмом удовоље општим економским интересима у складу са религиозним и народичним приликама дотичног становништва. У организацији школској одређено је, да основне школе спадају под старање министра просвете; оснивање школа изводе школски савети, надзирваоци школе и школска старатељства. Чисто наставни део спада у компетенцију педагошких савета. Органима министарства, директорима и инспекторима основних школа, спада само надзор над школама и уз то нарочито у оним местима, где школ. савети нису још уређени. У таким случајевима, делокруг њихов полако ће се преносити на директоре и на инспекторе.

Учитељство.

(Свршетак).

Скупштина српских и хрватских учитеља у Загребу. Наставља се генерална дебата. *Н. Тот* чита свој говор, у ком осуђује владу, која је својом основом учитеље заварала, и Радића, кога зове шуфтом и комедијантом. (Бука. Предс. одузима говорнику реч, јер вређа достојанство скупштине. Једногласно одређује одмор).

Турић предлаже, да се учитељство не изјављује ни за резистенцију ни против ње, него нека тражи начин, како би у садашњој повишици (Доле!) У највећој галами *Турић* одустаје од речи.

Председник одређује одмор.

После одмора председава *Д. Трстењак*. Он прво констатује, да неприимање резолуције центр. одбора не значи неповерење одбору. (Повици: не значи!) а онда ставља на гласање резолуције. *Прима се резолуција Келерова* за подлогу специјалне дебате огромном већином.

Затим се резолуција тачка по тачку прима без дебате, само се у оном пасусу, који протестује против Радићевих инсулта на учитељство изоставља име С. Радића.

На предлог *Анатолића* и *Пестића* додаје се резолуцији, да ће пасивна резистенција престати, кад се учитељски приходи уреде као код других чиновника њихове надлежбе.

Мадријан тражи, да се тачно одреде, које су то функције које треба учитељи да напусте. Предлаже, да се апстиненција не протеже на оне крајеве у којима је хрватски и српски елеменат угрожен од страница.

Долењак препоручује, да се са резистенцијом причека, али буде изванредан и онемогућен му говор. Херман говори против ограничења резистенције. *Муха* разлаже, како је потпуна резистенција у национално угроженим крајевима убитачна. (Бука).

Стахуљак предлаже, да се и оргуљање и појање изостави, док се пристојно не награди. Прима се.

Стахуљак даље предлаже, да се изабере један сталан одбор, који ће се бринути за намештања учитеља, који буду напустили своју незахвалну службу и који ће одвраћати младиће од препарандије. (Прима се).

У 4 сата после подне настављена је седница. Г. *М. Ђурић* износи у кратким потезима историјат Савеза. Савез је био основан и нешто радити; покренуо је био и лист, за који су и стручњаци признали, да је био један од најбољих српских педагошких листова. Али дошли су бурни дани. Српски противници су ударили у првом реду на његове просветне раднике, учитеље. Савез је распуштен, друштва растурена, имовина запљењена и уништена.

Прошле године се Савез опет пренуо на нови живот.

Да се стекне једна чврста подлога за организацију, којој се неће моћи догодити оно, што се догодило Савезу пре три године, одбор Савеза је на својој конференцији од 6. (19.) маја прошле године закључио, да се оснује „*Српска Учитељска Штедионица добровољно друштво у Загребу*.

Основна главница друштва била би 100.000 К, која би се делила на 2.000 акција, а свака акција по 50 К номиналне вредности.

Акције би гласиле на име, а уплаћивале би се на овај начин. Од номиналне вредности приликом уписа 17 К по акцији, а остатак од 33 К у два једнака оброка, и то најдаље за 1 годину дана.

У име уписнине и осниначких трошкова имало би се уплатити од сваке акције по 2 К. Након подмирења осниначких трошкова, унео би се евентуални вишак у резервни фонд.

Све уплате као уписнине и први оброци акција имали би се изравно послати на Српску Банку д. д. у Загребу, која би све примљене своте укаматила, од дана уплате до почетка рада осниначког друштва са 4% чисто.

Сви, који желе уписати акције, треба да се јаве г. *В. Вукдраговићу*, учитељу у Окучанима.

Г. Д. Поповић, препоручује ову основу, али исправља је у толико, да уплата акција не треба да буде исплаћена у року од годину дана.

Г. Ј. Орешчанин, разлаже, да је немогуће организацији српских учит. друштава извести на другој подлози, јер влада неће да потврди правила. Нада се, да ће данас, кад је очито, да се организација може извести само на материјалној подлози, предлог одборов бити примљен и проведен.

С. Радић. (Ириг) у полетном говору позива другове, да приступе делу и да још данас сви присутни уплате акције. (Бурно одобравање).

В. Вукдраговић реферише, да је до сад уписано 338 акција од 85 акционара.

Приступа се уписивању акција. Уписали су готово сви присутни без изнимке.

На општи захтев остао је стари одбор, који ће ову ствар водити: г. г. Миле Ђурић (Бродац/С.), Душан Поповић (Рума), Максим Огорелица (Н. Градишка), Васо Вукдраговић (Окучани), Миливоје Мајбан (Нова Градишка), Васо Баловић (Н. Градишка), Влада Војновић, (Госпић) Остоја Зјалић (Слатина), Коста Драгосавац (Кусонье).

Након тога су прочитани многи поздравни брзојави.

Јово Живковић предлаже, да сви чланови организације уплаћују месечно 1 К за фонд, којим би се подупирали они учитељи, који буду ради свога политичког држања прогоњени. Прима се.

Модалитети о уплаћивању и раздели овога новца препуштају се одбору.

*

Скупштина хрв. и срп. учитеља.

После дуже дебате примљена је коначно огромном већином гласова ова резолуција:

„Хрватско учитељство сакупљено дана 11. маја 1911. у Загребу на ванредној оној скупштини „Савеза хрв. учитељских друштава".

I. 1) Најављује своје негодовање и огорченье, што материјални и правни односаји хрв. учитељства нису у задњем заседању хрв. сабора уређени;

2) не прима празних похвала, а одлучно одбија увреде, које су приградом саборске расправе о том питању нанешене целом хрв. учитељству.

II. Све дотле, док се међу чиновницима исте квалификације не даде пучком учитељству достојно место изравнањем плате и уређењем правних односаја, обвезује се све хрв. пучко учитељство одмах провести следеће:

1) да се почасни, а неплаћени рад учитељства у свим културним и хуманитарним институцијама обустави, као што и оргуљање и појање, где није достојно паплаћено, затим да учитељство не суделује ниједном изберу заступника за обћ. одборе, жуп. скупштине и за сабор.

2) Свој рад у школи стегнути у границе школског закона, те нарочито не поучавати више него 80 деце по једној учитељској особи. Препоручује се тодо целокупном учитељству, да си потражи боље звање. У Загребу нека се зато устрои одбор, који ће водити скрб за намештање учитеља, који траже друго звање. Младеж нека се наговара, да не полази препарандије".

На предлог г. *Ј. Голдштајка* обвезују се учитељи, да ће у заједничку благајну уплаћивати по 1 К месечно за оне другове, који буду прогоњени у борби за учитељска права.

У одбор, који ће водити бригу о прогоњеним учитељима, изабрани су: г. г. Голдштајн, Боранић, Томичић, Горанић, Катић и Олга Шах.

После тога закључена је скупштина у 3½ сата по подне.

*

Социјалистичка скупштина за учитеље.

28. IV. (11. V.) одржала је социјално демократска странка велику пучку скупштину, да означи своје становиште према учитељском покрету. Скупштина је била врло добро посећена; осим радника и чланова странке било је доста и учитеља и учитељица.

Ј. Демстровић је у подужем говору разложио да социјалисти сваћају и одобравају плаћену борбу учитеља. Оштро је осудио режим у Хрватској, који плаћа тамничаре боље него наше културне раднике.

Говорно је још *Д. Трстењак*, који се радницима захвално на указаној солидарности и саосећању. Они су у Загребу једини доказали, да сваћају биједу учитеља, док су остали Загребчани остали индиферентни, сви Загребчани, који знају окитити куће заставама, кад им долазе у посете какви изасланици капиталиста и банака.

Скупштину је закључио *В. Буквић* позивајући учитеље, да у борби не клоне.

„Србобран"

Изасланство митроп. учит. збора, срп. народном Сабору. Митрополијски учитељски збор, изнео је своје становиште у погледу преображаја наших школа и поправке учитељског положаја.

Све важније основе на којима би се развио здрав правац у корист наше народне просвете, прихватио је и Школски Савет и с таким предлогом за Шк. Уредбу учитељство би за овај мах могло бити задовољно. Једино што Шк. Савет није прихватио предложену основу за учитељске плате, него је остао при основи која је проглашена државним законом од 1907. год. Но пошто је предлог Шк. Савета, према саборском устројству морао проћи преко Саборског Одбора, Саборски Одбор је несома важне основе из Нацрта за Школ. Уредбу препначио и то тако, да учитељство са таком уредбом никако не може бити задовољно. Да би се расположење у учитељству за промена приказало Сабору, на брзу руку је сазвано из ближе околине учитељство у Нови Сад, да као изасланство Митроп. учит. збора изађе пред Њ. Светост патријарха као председника Сабора и пред клуб саборске већине.

У изасланству су били: Нови Сад: Ђ. Михајловић, Д. Ружић и Ђ. Гајин: Ст. Футог: Ж. Алексић, Л. Вукотић, Ст. Бошњак и В. Марцијански; Врбас: Мил. Калуђерски; Ст. Шове: Коста Пешић; Ст. Бечеј: Љ. Милованов, Вл. Михајловић и Милана Миловановић; Мохол: Марко Славковић; Ада: Д. Бешлић,

Ненад Рајић; П. Село: Д. Вишковић; Турија: Милан Протић; Фелдвараш: Ђ. Малешевић и П. Томић: Сентомаш: Арк. Павловић, Мил. Загорица и Даринка Сремчевић; Ст. Кањижа: Акс. Живановић; Сомбор: П. Лалошевић, Н. Шашић; Ст. Сивац: М. Лесковац, Јелена Мајска и Вида Ружићева; Кула: Жарко Вукадиновић, С. Ђурић; Стапар: Бошко Поштић: Мокрин: Ник. Николајевић; Митровица: Дим. Рашић, Јов. Удицки, Б. Лалошевић Зорка Јеремић и Зорка Трумић; Карловци: Радован Малушевић, М. Павловић; Беочин: Богдан Глумац.

Пошто је Њ. Светост патријарх био заузет у седници св. Синода, то је изасланство отишло прво у клуб срп. самосталне странке, где је у име учитељства, а у смислу поднесене представке, пашео жеље учитељске Ђ. Михајловић. Подпредседник Сабора Др. Душан Пелеш, одговорио је изасланству, да је Саб. Одбор при измени дотичних предлога Шк. С. имао у виду прилике у Краљевини Хрватској и Славонији. Признао је тежак положај учитељски, али с тим учитељство не би могло бити задовољено, да сам клуб самосталне странке преко свога подпредседника, проте и умир. проф. богословије Милутина Јакшића, није са пуно братска саосећаја схватио жалбе и тражбине учитељске и истакао, да ће се у корист захтева учитељских учинити све што већина саборска буде могла.

У подне је изасланство примио Њ. С. патријарх, где је Ђ. Михајловић истакао поново жалбе и тражбине учитељске, напомињући и становиште Шк. С. па и Његове Светости као председника Шк. С., и нагласио наду да ће Њ. С. као пријатељ учитељства, заштитити праведне захтеве учитељске, који не иду учитељству у прилог као сталежу, него иду у корист опште народне просвете. Њ. С. је веома предусретљиво примила учитељско изасланство нагласивши, да је још од ђаковања свога имао прилике да се упозна са учитељством, те је од увек био пријатељ учитељству. А и овом приликом ће прихватити праведне жалбе учитељске са жељом, да се заиста тежак положај учитељски олакша и наставнички учитељски рад доведе у склад како би корисно послужио и цркви и школи.

Изасланство је на то изјавило да ће радо и на даље прихватити и наставу у вероиауци, ако није могуће извести да свештеници то предају, али коначно тражи да се учитељство ослободи од појачке дужности.

Њ. С. патријарх изјавио је, да неће томе бити противан, ако Сабор заузме то становиште, али држи да би по саму наставу у вероиауци било корисније, ако је и на даље предају учитељи.

Учитељско изасланство стекло је после свега овога уверење, да је и већина меродавних чинилаца увидела, тежак положај учитељски и да ће сви фактори уважити оправдане дугогодишње тражбине учитељске да је томе заиста крајње време, нарочито сада, све то при знадоше после и у приватном разговору многи посланици.

А да ми учитељи постигнемо оно што тражимо, треба да смо сложни и одлучни, јер то импонира сваком па и оном, ко забада три у здраву ногу и подмукло експлоатише неке од наших другова, да сметају нашем сложном раду и организацији која треба да се спроведе помоћу нашег учитељског органа „Шк. Гласника."

Но смисао за честит, сложан и напредан рад, све се боље развија у учитељству а то му може служити само као једна лепа одлика а и као јасан доказ, да су покушаји наших непријатеља узалудни, јер ће а пре а после и ти наши другови, који су под њиховом сугестијом дођи на прави пут и прићи у своје јато, у своје коло, јер „тешко свуда своме без својега!"

Срески учитељски зборови.

Седница учитељског збора будимске епархије, држана 28. Априла (11. маја.) о. г. у Мохачу. Као што се већ из самога наслова види, ово је био учит. збор *целе епархије*. Ево: зашто. У будимском среском збору има више од 12 чланова. У мохачком има де 33 члана. С тога, на молбу и у споразуму оба ова среска збора, дозвољено је да се спојимо те да држимо заједничке седнице као: *учитељски збор будимске епархије*. С обзиром на то, што ће, овим начином, трошкови око држања оваког заједничког збора, (због велике удаљености места из два разна протопрезвитерата) бити знатно већи, с тога је решено и то да се овај збор састаје годишње

тек само једаред и то увек у пролеће. Оволико, ради објашњења нашег збора, као епархијског.

А сад о самом збору.

Збору је председавао Г. *Љубомир Лотић* епарх. шк. надзорник. Чланови су били заступљени у лепом броју: свега 36 на броју. И то: Из будимског среза: 8, а из мохачког среза 28. Није дошло из будимског: 4, а из мохачког 5-оро. Од ових скоро сви су се извинили. Од гостију били су: преч. г. г. *Јован Бешлић*, окр. протопрезвитер Мохачки; *Пешар Весин*, из Дунасечуја, јером. *Евгеније Ристић*, *Душан Андрић* из Мајша, и много ратара и интелигенције из Мохача.

На реду је ток саме седнице. У напред морам рећи ово: Да бих што више штедео простор нашег листа трудићу се да будем што краћи. Гледаћу тек само то да наведем, што је битно. Код говора навешћу тек само мисли, остављу се разраде истих идеја. Главно је, да не изостане ствар, а речи могу и изостати. Њих није тешко представити, кад видимо мисли, идеје саме ствари.

Председник Љубомир Лотић је узео реч. Рекао је ово: Свечан је ово час, кад се састају просветни радници срп. народа и то оног дела, који је одсечен од главног стабла народног. Ми са народом живимо и у добру и у злу. Желимо да смо увек с њим и онда, кад му ваља помоћи. Слика народног живота, јесте слика његове интелигенције. Ми нисмо задовољни са том сликом. За то желимо да се наћемо сваки на свом месту, па да помогнемо свом народу, да се ни пред странцима не стидимо. Бреме дужности је велико да се скоро не да попети. Но ми нећемо клонути. Сваки свој посао нек обавља савесно, као што најбоље уме, па ће бити добро. У Будиму 1707. г. био је српски учитељ: *Лаћко Крнштовљевић*. Дужности су му биле: у цркви појати, свеће палити, звонити и (узгред!) децу учити. Па и он је чинио своју дужност како је најбоље умео. Било је резултата његову труду. Срби у Будиму свагда су били први. У сваком народном покрету су ишли напред испред свију. Ето примера у оснивању српске гимназије и Матице Српске. У вршењу својих дужности угледајмо се на свог старог друга Крнштовљевића. Не заборављајмо да смо једно коло, које спаја велики задатак да у народу подижемо и јачамо: Православље, родољубље и домољубље, као 3 главна стуба народног живота.

У вереп је, да ћемо сви бити на бриљези у свом послу. Хтећемо радити за народ. Но, ко може радити? Ко је и сам *јак* и то: *телесно јак*. С тога, неговање здравља не сме се занемарити. Јер: трагедија учитељска јесте трагедија народна. — Други задатак је *просвећивање* себе и другога. Трећи део нашег рада је *економски!* Свој живот тако удешавати, да материјално збринемо себе. *Четврта* страна нашег рада је *етички* део. Морамо сами неговати карактер и код себе и у школи и у самом народу. Не смемо бити учесници ничега, што је ситно, мало, неправо и неморално. Прекаљен карактер не изневерава оно, што је узвишено.

Ето, то су 4 зида, на чему треба да се подиже народна зграда. Одиегујмо нове, боље Србе, који ће знати за братство и пријатељство; који ће увреде умети опростити а не мењати своме противнику на главу врело углевље! У тој нади поздравља искупљено учитељство и госте, те отвара седницу.

Предлаже, да се брзојавно поздрави Њ. Светост, преузвишени *Г. Лукијан Богдановић*, патријарх српски.

Поздрављајући говорника прима се предлог.

За тим се збор конституисао. Да би се одржао паритет оба *среска* збора, изабрати су из будимског среза ови: *Алекса Михаљчић* из Пеште за потпредседника. За перовођу: *Софија Станковићева* из Ловре. За одборнике: *Светозар Радашин* из Будима, *Стеван Стојић* из Помаза, *Лаза Терзин* из Св. Андреје и *Вукосава Гајићева* из Бате. А из мохачког среза ови: *Ђорђе Петровић* из Бремена за потпредседника: *Јован Гушуња* из Барања-Бања за перовођу. За одборнике: *Сава Капурић* из Шиклуша, *Светозар Печујлија* из Херцегсулоша, *Милан Марјановић* из Срп. Титоша и *Видосава Ђурчићева* из Борјада.

Пошто је ово прва заједничка седница а из прошлих среских зборских седница био је за оба збора утврђен по 1 дневни ред, с тога је новоизабрани одбор, овако спојеног збора, повукао се те је углавио себи овај дневни ред за ову седницу.

Примедбе на нову „Наст. Осн.“: Лаза Терзин.

Специјални наст. план: Светозар Радашин.

Слободна писмена радња: Стеван Стојић.

О шк. записницима: Саветовање о стању народном. Саветовање о методским поступцима у свима наставним предметима: Лаза Терзин.

Практично предавање из фононимике: Лаза Терзин.

Председник поздравља новопозване чланове. *Душан Радојчић* из Дупасечуја предлаже: да овај збор пошаље поверенцу вел. Срп. Нар. Црквено-Шк. Сабору на његову потпомагању просветних тежњâ срп. учитељства. Решено је: предлог усвојити.*)

После овог *Лаза Терзин* из Св. Андреје износи своје примедбе на нову Наст. Основу. У главном је казао ово: Н. О. својом опсежношћу, садржином је промашила своју сврху. То се чује од свију страна. Али *наш глас није треба да буде од свију најјачи, јер ми смо, сви раденици са непотпуних школа.* Они, који су градили Н. О., то нису узели у обзир. Ето то је кардинална погрешка Н. О. Сад је чињено испорођење двају распореда часова и то: са непотпуне школе и са потпуне школе, где рада 6 уч. снага. Према томе, рачун испада овако: *Док је потпуна шк. добила за све недељно 3½ за н. вере, слаз. ј. и појање дошле је под. шк. добила* **16** *ч. недељно. Нешто тако стоји сразмера између свију осталих предмета и то: За срп. ј. 5 према 32; рачун: 4½ према 20; прир. науке 1 према 6 и т. д.* Ови бројеви најбољи су доказ, да за непод. *шк. морамо имати другу, нову Н. О!* Ни, то није све. Ово је тек само *најмањи минимум!* Кад би хтели, као што ваља, требало би много више Н. О.; наиме: за *варошке*, друга, за *сеоске* шк. друга; *за један крај — предео* једна; а *за други крај* друга и т. д. Но, ово је тек онолико, што се *мора* учинити. За сад је доста ово. Касније ћемо поправљати и ово, па ћемо доћи све до бољег и бољег, а у крајњој мери и до најбољег! Он је пријатељ опе мудре тактике: лагано ал сигурно!

(Наставиће се).

Из праксе.

Како сам учио једнога аналфабету, човека од 30 година

Када сам с тим био готов и видео, да све добро иде и да се не морам дуже посебно бавити написивањем потезова, ја сам без околишења пошао даље. Упустио сам се с њиме у обичан разговор. Понешто га питао и наводио да и он мене пита. И онда сам га питањем довео до одговора, како нас двојица сад разговарамо. Говоримо устима и у томе говору из уста нам излазе разни гласови. Па сам му онда, као резултат тога рекао, да се наш говор састоји из разних гласова. А таких гласова, имамо ми Срби само 30. И са тих 30 гласова, можемо ми да кажемо о свему, што видимо, чујемо осећамо, пипамо и т. д. свашта, што год нам срце жели. Онда сам захтевао од њега, да ми из говора напиет, изучи више таквих гласова, које смо говорили. Ја сам му у томе помогао наводећи га питањима да до њих лакше дође. (Како заустављаш коње? Како пиршиш? Како дуваш у шаке да их загрејеш? И т. д.) И он је убрзо био начисто. Већ ми је почео читаве поједине речи растварати на гласове, да сам онда могао одмах сврати на слике у Буквару и тражити, да из сваке дотичне речи у слици издвоји први глас, те је он сам дошао дотле, да ми је рекао: Па то је, господине, сад лако. Ево око-о, столица-с, анђео-а, пушка-п, игла-и, табла-т. (Нагађао је шта је, јер му је била непозната, пошто никад није ишао у школу. Зато сам га ја довео до речи, према таблици, која му је била у рукама.) И т. д., да ми је код сваку слика редом изговорио у речи први глас и ја сам био потпуно задовољан. И када сам истерао са тим сликама и гласовима до краја, ја сам се повратио опет на почетак и према дотичним сликама поновио два гласа: *о* и *е* и задржао се ту, да га одмах упознам и са дотичним писаним и штампаним словима. А то је ишло најједноставније.

Као што је у разговору из речи *око*, издвојен глас *о*, тако видимо, ево овде, од гласа *о*, с леве стране писан, а с десне стране као издвојен, штампан *знак* његов. Сад одмах учи и он писан знак писати. Сваки пут, кад га напише, каже му и глас ради памћења. На послетку се одбацује израз „знак“ и говори се „слово“ *о*. Вежба се довољно у написивању и памћењу. Исто тако се научило и слово *е* писано и штампано. Нарочито сам настојао одмах, да даде словима све потезове и да их пише одмах правилно међу редовима, како би се то лакше извело до краја.

*) Ми смо већ споменули једном у „Шк. Гл.“, да би требало напустити систем овација. Ур. Шк. Гл.“

Пошто сам му дао, да се у писању свега тога вешба и код куће и ништа више, закључили смо овај први покушај нашега ученика. Но овај први покушај већ, дао ми је велике наде, да ће ми ђак брзо успевати у учењу. Јер овај час је пошао више онако, што би се рекло у летењу, јер сам видео, да он сам хоће и да има велике воље.

Овога пута били смо забављени сат и по.

III.

Прошога часа писам хотимично хтео да приступим спајању научена два слова. Било би и много. Али још више сам хтео, да добро запамти глас и облик слова писаних и штампаних и да их научи обадва лепо и правилно и писати. То ми је било главно. Јер кад се то постигне, не може ићи тешко ни спајање. Нарочито за зрела човека. А о томе сам се уверио одмах другог часа.

Кад ми је сутра дан ђак дошао, дакле на *други час*, прегледао сам му прво рад на таблици. Познао га онда, да тако исто и преда мном поново напише обадва слова и да им одмах и глас рекне. То је радосно учинио, јер му је пошло све лако и лепо, да сам му ревност одмах и похвалио. Онда сам га познао, да ми та обадва слова нађе и у књизи (Буквару), ал не само код слика дотичних, где их је и познао, већ и даље на другим странама у редовима. Он ме је и тим задовољио. Уз упућивање на редове писане и штампане, испалазио је обадва научена слова, показивао их и глас им говорио. И сад сам пошао даље.

Како се зову знаци од гласова? Колико си слова досад научио? Како се зову слова која су писана? А како она друга! Та се штампана слова могу само у штампарији штампати. Од куда се добију штампана слова? Каква си досад научио два слова? Али тога није доста. Кад ми тако по један глас тај или слово изговарамо, не знамо још ништа. Већ ми морамо те гласове, или њихове знакове, слова заједно изговорити, онда ћемо одмах знати, шта говоримо.

Ево, баш тако заједно видимо та два слова и овде, под *е* у реду. Кад год стоје тако слова заједно, онда их морамо заједно и казати. А кад заједно кажемо тако два слова, онда ми читамо. Баш ево она прва два (*со*), како стоје заједно, прочитај!... (Нема сумње, мучи се, мисли, крха се и — тек ће наједанпут прочитати *со*.) Кад је прочитао поново сад то још неколико пута и онда учи растварати. Које је прво слово? Које друго? Прочитај! (Тако више пута. Прочитај опет!) И т. д.

Но сад ћемо и овако растварати. Пази! (И ја поклопим прочитан слог, односно прочитану једносложену реч.) Реци ми, шта си прочитао малочас? Које је први глас? (Кад је слог покривен и слово се не види, онда је глас). Које је други? Заједно! — И увећава се појмити реч „растварати," те да зна одмах шта значи, кад му кажем „раствори." Пошто је поновно више пута растварање, онда сам га питао: Шта значи то што си прочитао? — Зато дакле, што то, што си прочитао, нешто означава, то се зове „реч". Шта је то што си прочитао? Зашто је то реч?... Читај даље! (Зато, што видимо овде у среди овај мали потезић, свака ова два слова чине један слог. Шта је дакле ово *со*? А шта је ово *со*? — Кад истиснемо, између та два слога, овај потезић и изговоримо их заједно *сосо*, онда смо опет добили једну реч. Шта значи та реч? (Од сосе-сосо. Женско име.) И то је читао поново више пута. Онда се већбао даље и у растварању, као напред што је показано.

Сад је учио други део тога реда прочитати. Али сам га одмах упозорио, ради упоређења, са већ прочитаним. Хоћеш ли и даље читати, као ово напред што си читао? Пази? Зашто нећеш? Дакле како је овде прво слово? Како је друго? На кад нећеш читати као овде, онда пази, да одмах прочиташ онако, како треба. Прочитај! (Без икаквих тешкоћа, одмах је прочитао.) И сад је поновно више пута. Растварао је за тим гледајући и прочитавао. Онда је растварао и негледајући — напамет. Које је први глас? Које други? Заједно!

Пошто се добро увећбао у растварању, запитао сам га на послетку: Шта значи реч *ос* (Није му била позната. Зато сам му објасниo. Онда се сећао и сам ми још после рекао, да личи на пчелу. Ни у природи ни у слици писам му могао показати. И сад је прочитао тај ред до краја. Кад је прешао у други ред, застао је, кад учи три слова заједно. За то сам му рекао, само да чита. Без обзира, колико слова има заједно толико мора и прочитати. Као што је прочитао два, тако исто се читају и три. Он је мало још

размишљао и био је одмах начисто, те је прочитао *сое*. Сад је и то учио растварати и спајати, те сам га на послетку запитао: Шта је то *сое*? И т. д. Онда сам га позвао, да поново прочита то све, и он је, сад са свим лепо без запињања поновио све, што је већ прочитао, да сам без оклевања прешао одмах и на штампане редове.

Према ономе, што је већ сазнао, које се зове писано, које штампано слово, знао је одмах, да је прочитао писане, а сад ће читати штампане редове. А пошто је оне писане добро научио, читао је штампане, као да је и њих нарочито учио. И пошто сам га испитао и значење појединих штампаних речи, било је овим читање испуњено, да је остало још вежбање у писању.

И ово није сад већ ишло тешко. Слова обадва зна написати. Зато сам му дао само поново да прочита код писаног реда онај први слог, односно реч. Кад је прочитао, онда сам тај слог ја поновио и питао га: Шта је прочитао? Шта је ту прво слово? Шта је друго? Рећи заједно! (Кад гледи, онда „чита". Кад напамет растврара, онда говори заједно — спаја.) Сад ћеш и ти то исто написати. Шта ћеш прво написати? Напиши! Шта сад треба? Напиши!... И сад му показаем само, како треба у писању слова да спаја, што ми у школи кажемо, да продужи. На кад је написао, онда је одмах и прочитао, па тако исто ишао даље, док није све преписао — и писано и штампано. Код штампаног реда сам му казао, да се такови редови штампају само у штампарији, као што смо већ рекли, а он и такове редове мора да пише. И онда сам му казао, да све то поново и код куће тако исто препише, па да ми донесе да видим. И сад хтедох завршити учење. Он међутим превртну лист и рече: Господине, ево, ово је *а*, јер је ово слика аџео. Да научим молим вас, само још ово *а* написати. Ја га пустим и уз моју исправку написао је слово *а*. Пошто сам му га упоредно са штампаним, те је и ово научио, прекинуо сам даљи рад, јер беше већ и време. Мал да пас није опет ухватио сат и по рада. Ал писам марио. Видео сам пред собом вредна и одушевљена ђака, па што не бих и ја што жртвовао за његов напредак!

IV.

Следећег дана, кад је дошао, разгледао сам му домаћи рад и тек што ћу му похвалим ревност, уредност и тачност, а он ће ме прекинути речима: Господине, ја мислим да знам већ и код *а* читати, ма да нисмо још учили. Покушао сам код куће, па да чујете је ли добро! — Одмах ћемо — одговорих му — то учинити, само да поновимо оно, што смо још научили. Да видим само, да ли то иде добро, онда знам, да ће ићи добро и код *а*.

И сад му отворим опет прву страну у Буквару и позвах га, да чита како смо још научили. Он ми је пречитао и писане и штампане редове лагано и пажљиво тако, да нигде погрешио није. Када сам то видео, рекао сам му: Но сад да видимо, како си читао под *а*. И он стаде лепо спајати по два и по три слова дотична, ма да претходно није са мном учио, нити сам му речи рекао, како да спаја познати суглас са новим самогласом. Прочитао је и писане и штампане редове. А то је мени већ било са свим доста. Мој је ђак појмио добро одмах на почетку спајање и сад ми ни бриге није било. Треба само да памти добро облик и глас новог слова, пак ће брзо постићи циљ.

И сад сам га још испитао значење појединих речи и упозорио га поново на „слог" и на „реч", ради бољег разликовања, те сам му рекао: Е сад пријатељу мој, да видим, како ће ићи писање. Још је ишло добро. И код куће си добро преписао. А сад ћемо да се вежбамо даље у писању. Ја ћу говорити оно што смо довде учили читати, а ти ћеш ми лепо растворити и писати.

Тако сам му ја говорио пир, са, со, сое, саса, и т. д., а он је прво растворио сваки слог и слово по слово написао у слоговима лепо спајајући их. Тако исто спајајући слогове у речи. Тако сам га одмах досљедно упућивао у распознавању слова, слогова и речи. И на тај начин синтетичким путем се примицао циљу.

Но даље данас нисмо ишли. Цео смо сат скоро провели у писању. Вежбао се у растварању и спајању слогова и речи. Вежбао напамет и у читању свега, што је сам написао. А то је доста, да се почетник и уморити може. Зато сам му задао још да код куће препише и писане и штампане редове под *а* и да од почетка чита све докле смо учили.

Све довде, што сам постигао с њиме, сматрао сам за први успех, који ће ми бити

основ за даљи рад. А као што се види, тај сам успех постигао једино упућивањем и навађањем на угодни пут до онога, што треба да се постигне. *Никад му ја нисам ништа напред казао; или кад му је што теже било, да сам му ја то напред рекао.* Не. То не би био успех. То би био чист механизам. А то права настава не трпи. Већ је ово успех до чега је он сам уз моје упућивање дошао, као што се то довде и збило. Али стрпљења и — једино стрпљења нам треба. Тога нам треба, не само код оних малишана, већ — ево — и код људи од 30 година. Без стрпљења не би могли ништа постићи. У настави школској, без стрпљења, ни живи на би могли бити. . . .

Сутра дан, кад ми је ђак на *трећи час* дошао, прво сам поновио с њиме читање под *е* и под *а*, па сам онда тек даље прешао.

(Наставиће се.) **Т. Костић.**

БЕЛЕШКЕ.

Српска виша девојачка школа у Н. Саду приредила је Забаву с играном на Спасов дан 19. маја (1. јуна) 1911. у просторијама новосадског грађанског стрелишта. Чист приход намењен је фонду за издржавање српске више девојачке школе у Новом Саду.

„Српски учитељски Конвикт у Новом Саду." примио је у мају о. г. Од Драгомира Радошевића, пароха у Митровици легат пок. Ане Вукашиновићке, рођаркё из Јаска у износу 200 К — Од Аркадије Варађанина из Новог Сада 5 К свечарског прилога. — Од Милована Тодорића, равн. учитеља у Добрици 8 К чланарине. — Од Душана Катића, равн. учитеља у Нештину 10 К чланарине.

Научни течајеви у Јени држаће се ове године од 21. Јула до 3. августа (3. до 16. авг.). На овим течајевима држаће се предавања из природних наука, на педагошких наука, из науке о религији, из филозофије, психологије и филозофије, из литературе, уметности, историје и националне економије, из реторике и туђих језика (из немачког, енглеског, француског и италијанског језика), из државних и правних наука. — Педагошки течајеви обухватају ова предавања: 1) Педагогика и дидактика; 2) Теорија наставног поступка; 3) Специјална дидактика: 4) Почетна настава у туђим језицима: 5) Гимназијска педагогика; 6) Социјална педагогика; 7) Педагошке идеје немачког идеализма; 8) Социјалне помоћне установе школске: 9) Политичко васпитање: 10) Настава ручног рада: 11) Методика певања: 12) Гимнастичка настава: 13) Школска хигијена; 14) Неговање органа гласа; 15) Сексуалност дечијег узраста: 16) Црквена историја у школи; 17) Методика наставе матерњег језика; 18) Школско дете: 19) Дечји говор: 20) Физиолошка психологија. — Поједине године походио је ове течајеве 631 учесник. Програми ових течајева могу се добити бесплатно код др. В. Бакиња професора Велике Школе у пенсији у Београду.

Учитељска захвалност. 4. маја о. г. умро је Б. Нешти К. Хиеронимин министар трговине, који је учитељима дао исправу за путовање на железници у по цене. Из захвалности је Зем. Савез учитељских друштава у Угарској положио на одар венац и са ових шест учитељских друштава корпоративно учествовао на укопу: Tanitók szövetsége, Budapesti Tanitó testület, Eötvös Alap, Magyar Tanikók Otthona, Budai Tanitóegyesület,, Budapesti Tanitók segélyegyesülete, Magyar Tanitók Turistaegyesülete).

Гроф Тиса и учитељство. Пре кратког времена молила је једна малена сиромашна протест. општина гроф Ст. Тису да им овај помогне да њихову, авт. школу прими држава у своју режију, јер би ради били да учитељском платом издржавају свештеника.

На то је гроф. најавио да је по вероисповест главнији учитељ односно школа но свештеник. Ако је икад а оно је — вели — сад најпотребније да вероисповест издржава школе, да би могла надгледати рад учитеља, који су атеисте или безверници.

Мађ. учитељство огорчено је против ових Тисиних речи.

ЛИСТОВИ.

Наша Школа, алманах и уредник Вој. Р. Младеновић. Година IV. Годишња претплата 5 динара или круна.

Наша Школа је препоручена 25. јануара 1909. Број 991. завичајним народним школама. Претплата и све остало шаље се: Вој Р. Младеновићу, учитељу у Мелници, Петровац. Комплети Наше Школе за II. и III. годину могу се добити само у оне питоме поседу по цену од 7 динара.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 10. У Новом Саду, 30. маја 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Појачка дужност. — Физичко растење и доба адолесценције. — О могућности систематског васпитања. — Поетикан „Шк. Уредбе" од 1872. год. — Уредба за дотацију забавиља, учитеља основних и виших дев. школа, проф. учит. школа и надзорника. — Школа и наставa: Војничке вежбе у основним школама. — Из праксе: Како сам учио једног аналфабету. — Српска зборска: Седница управног одбора новосад. српског учит. збора. — Седница учит. збора будимске епархије. — Белешке. — Позив српским учит. зборовима. —

Појачка дужност.

После стогодишње борбе падоше већ једном све предрасуде и наше се коло људи, да отворено узме у своје руке решавање о учитељевој појачкој дужности. Већ кад смо у својој борби дотле стигли, да заинтересујемо за то питање млађе коло разборитих народних првака, сматрали смо то као један мален успех. Не порицемо да је свакоме, ко није учитељ, тешко било загазити у решавање тога питања, јер традиције некадашњих примитивних времена и њихових појмова, толико су окупирале све редове нашег друштва, да се тешко било пробити кроз ту густу маглу која је била обвила то питање. Али напослетку после истрајног рада на решавању тога питања, дошли смо ипак до повољна резултата.

Српски народни црквени Сабор у седници својој од 9., (22.) јуна о. г. решио је при доношању Уредбе о дотацији наставничког особља и питање о нашој појачкој дужности.

Према решењу Саборском усвојен је у тој дотационој уредби § 5. који гласи:

„Ако учитељ врши појачку дужност у цркви на јавним богослужењима, припада му посебна годишња награда, према погодби са црквеном општином."

Затим је међу прелазним одређењима усвојен § 19. који гласи:

„Учитељ основне школе дужан је вршити појачку дужност у цркви још за три године, пошто ова уредба ступи у живот, онако како је до сада био обвезан."

А поводом тих усвојених параграфа, Сабор је донео ову одлуку:

„У свези са § 5. усваја се предлог одбора за предлоге да се Ш. С. позове, да § 17. т. 3. и § 18. ал. 1. Дисциплинарних правила за учитеље од год. 1876., према установама §§ 5. и 19. ове уредбе измени. Усваја се уједно у свези с тим параграфом други део предлога нар. посланика г. Млад. Пилића, да се позове Митрополијски Црквени Савет и Саборски Одбор, да у споразуму са Школским Саветом учине потребна расположења, како ће се појање у цркви после 3 године у ред довести."

Тако је једном и Сабор као законодавно тело, рекао своју реч у овоме питању.

Оно што су претци наши муком прешли пре 40 година добило је једва једном живота. Неодлучност Сабора од 1871. поправио је Сабор 1911. и као што се с признањем сећамо оних слободоумних посланика са тог Сабора од 1871,. који су то питање отворено заступали у корист народне просвете и учитељства, тако с признањем бележимо слободоумље и одлучност оних народних посланика данашње Саборске већине, који су правилно схватили ово питање и у интересу школе и народне просвете свели га у оне границе, у којима треба да се креће

та дужност, а тиме ударили темељ стварању новог правца о народном појмању учитељског рада у настави и просвети народној.

Тежиште појачког питања лежи баш у тој тачци, па и ако то многима изгледа сада безначајно, време ће доказати, да је то један од најјачих стубова школиних, да она у народу задобије другу важност и да је народ поштује по вршену њене праве задаће.

Ово је освитак леших школских дана, а тим освитком пробијена је магла која је притискивала народну просвету.

Ситни духови не могу то да схвате, али су људи јака духа појмили значај тог корака и одлучно су коракнули напред. Тај корак забележиће њихова имена светлим словима у повесници наше просвете. А нараштаји који буду одневани под утицајем овако схваћене школе, знаће школи изаћи на сусрет и у добру и у злу самопрегорним пожртвовањем, да никаква сила неће имати моћи да угаси огањ на таком огњишту народне просвете.

Тако ће учитељство на завршетку 100 годишњице свога појачког обележја, пресвући своју стару одору и повести школу у нову епоху просветна рада, у којој неће школа бити само за то ту што је појац потребан, него ће она бити зато ту, што је ту народ којем треба просвета, коју не воде учитељи, који су у првој линији појци, него коју воде напредни учитељи, који су на свима линијама и у свима питањима самопрегорни просветни радници.

М.

Физичко растење и доба адолесценције.

Dr. phil. **Паја Радосављевић**, фелд педагошког факултета у Њујорку.

(Свршетак).

„Ој даворе учитељи клети,
Да чудне сте и дивље авети,
Пола људске а мачије ћуди,
А те избе и за књигу клупе
Ништа друго нег мишије рупе
Па по ваздан срце вам уздише
Да од ђака направите мише,
Псуј и карај, па на мацке вуци.
Па их онда к'а скотиње туци,
Да свак од њих дрхће и трепће.
Када госа крај њега прошеће.
Ој мачкови, скотиње несите
Јесте дивље, јесте племените,
Ви мишева својих не би јели
Крв и мозак само пити хтели
Лепо ли ти знали како ваља
Од човека правити богаља:
С књигом свани, с књигом и одркни,
Седи, бубај, па на књизи цркни
Ал' скочити у Дунаво хладно
Те повратит своје здравље јадно
Заметнути шешану на плећи
Па у гору у ловак потећи
Ту вас грдна спопадне љутина
Па лајете ко на ланцу псина:
Псина лаје ал' и кућу брани,
А ваш лавеж хоће да сарани.
Ведро лице и слободно око
Права кичма глава на високо".

Ако наши учитељи и професори буду и надаље терали своју стару „школску политику," заиста ће се посве обистинити оне Бранкове речи:

„Не ће бити соколова ока
Нити плећа к'о стена широка
Нити груди као сиви камен
Кад удариш да истераш пламен.
Место раста место оморике
Биће само треске и шибљике."

„Богови су пријатељи игара." Ова *Платонова* изрека треба да је написана над сваком дечијом собом и у сваком школском разреду, као што беше над делфиским храмом написано: „Познај самог себе!" Ко се не сећа оне дивне слике Плутархове о дечијој соби краља Агесилаја, који је заједно са својом децом по соби на трсци јахао?! Зар није и то леп призор, кад генерал Форкад, строгога краља Виљема I. находи, где се игра лопте са својим сином Фридрихом? Зар није дивота како америкаиски наставници живе са својим ђацима, као да су им од срца отпали?

Толико о дечацима. А како је са девојчицама? Врло се мало настојало, да се за девојчицу осигура некоји имунитет, барем у погледу на притисак школ-

ског рада за време месечних периода. Има много сведочанства, и од стране лечника и од стране патница, за факат, да је необазирање на ове периоде проузроковало силне болести.

Девојчица, да не рекнем „девојка“ обично је природно самосвесна. Она је обично амбициозна и не ће да има писку оцену. У нас су обично мушкарци учитељи на девојачким заводима. Ти фактори терају девојчицу да ради и онолико, колико не одговара њезиној јачини.

Овај проблем треба да је на срцу учитељима. Они се морају обазрати на овака стања девојчица и што више их ослобађати претераног напора у то доба. Мало више љубави и обзира на ће бити и већег успеха.

VI.

Најважнија питања са гледишта спола а у светлости претходне дискусије јесу ова: Да ли дете има нормално, здраво знање о полу из каквог поверљивог врела, или оно има патолошке, неморалне сугестије, које је примило од својих разуданих и покварених другова? Да ли се оно поверава својим родитељима? Да ли оно има праву физичку средину за сексуалну хигијену, која се огледа у храњењу, телесном вежбању, купању и оделу? Да ли оно чита ваљане књиге? Да ли се дружи с ваљаним друговима или дружицама?

Учитељи, као и родитељи каткада се од чуда крсте, да су им деца која су све до јуче била даровита и активна, радина, — данас ступидна и лења, тромa. Периодички наступи ступидности, тамни колутови испод очију, тежња да се буде сам, нервозност, неспособност правог гледања у учитељеве очи и нарочита тенденција да се језутро остане у кревету без икаква узрока — симптоми су познатог зла. Додуше, ниједно од ових знакова не може доказати ђаву праксу. У опће речено: учитељ може тврдити, да с дечком није добро и мора га послати школском лекару да га испита. Управитељ или родитељи могу такође да лепим начином учине, да им се дете исповеди, што је још од веће моралне добити по ђака.

Не само да родитељи не подучавају своје дете рано о сполним стварима, већ се налази, да су и родитељи и учитељи јако склони с обзиром на природу и дубоко сезајуће промене у доба адолесценције. Неке од тих промена јесу: промене у органима, менструација, повећавање грклана, продужење вокалних органа, растење браде и бркова, и промене у облику, како у дечака тако и у девојчица.

Ове промене тако се постепено јављају за време адолесценције, да се њихова велика важност посве губи из вида. Врло је тешко повући границу између физичке и духовне адолесценције. Пошто и физичка страна има своје главно значење у духовним променама, то се морају истаћнути оне, које су најочитије и најинтимније у својој вези са физичком страном.

Ако добро промотрите мало час изложене бројеве уверићете се, да постоји маркантна разлика у растењу девојчица кад се оне сравне са дечацима, та се разлика јако истиче у првом делу адолесцентне периоде. Девојчице почињу да рапидно расту од дванајесте до четрнајесте године, па обично наткриљују дечаке од истих година. Периода рапидног растења у дечака налази се између четрнајесте и шеснајесте године.

И ако се не може рећи, да родитељи и учитељи не опажају ове разлике, ипак се може казати, да се све до данас ништа није учинило, да се наше школске прилике прилагоде овој сексуалној разлици у растењу. Неки су тако далеко пошли, па тврде, да се дечаци и девојчице морају одвојено подучавати за време периоде адолесценције. Да ли је ово најбоље решење саме ствари још је нерешено, но нема сумње, да се различити наставни планови морају равнати према различитим потребама и интересима сваког појединог спола.

Осим ове наше кратковидности у овом партикуларном проблему, ми се ни данас не обзиремо на све то јачу енергију и тенденцију за дечију активност у овој

перијоди, тенденцију за путешествијем и бегањем, вољом за самоћом, очитом немарношћу за одговорност, тенденцију наслеђа да се у овој перијоди што јаче нагласи своје „ја.“ (Сравни мој рад: „Проучавање ђака“, „Женски Свет,“ 1907.)

За време адолесценције срце расте у својој величини. Артерије постају скоро трипут веће. Кожа бива осетљивија а чуло вида, мириса, па и куса бива веће или у погледу на екстензију или с обзиром на интензитет своје осетљивости, сензитивности. Ове се промене комбинују са обичнијим и видљивијим адолесцентним променама, па чине да је дете сметено и самосвесно.

У ово доба опажа се недостатак моторичке контроле, која чини да се лакше пада преко столице, него да се око ње обиђе. (Госпођица Даница Илићева, врло ће се добро сећати једног младог џентлмена из Беча, који је тако неспретан био, да је својом неописаном неспретношћу редовно обарао шампањске боце.) Самосвест овог доба огледа се у тежњи за самоћом. Стотине афектација изражавају нову свест о себи у овој перијоди. Чувени педагог Др. *Стенли Хол**) врло добро вели: „Adolescence is natüre s last effort to be generic,“ што у нашем језику значи: „адолесценција је последњи напор природе да буде генеричка.“ (Сравни мој рад: Стручно проучавање и оцењивање ђака“, „Српска Школа,“ 1908.).

VII.

Повећана залиха крви има важнију функцију, него што је то показано у овим резултатима физичке промене. Рапидно образовање физичке природе ставља читаво тело у q ü i v i v e за надражење. Овој напетости треба доскочити са активношћу у томе правцу, који ће допринети и садањем и будућем блаженству.

Перијода адолесценције маркира и висине и дубине душиних тежња. Сада је време кад се амбиције и идеали јако дивергентног типа форсирају у нормалној индивидуји. Шеснајста година доба је највећег броја конверзија. У том добу кулминује најгори и највећи број злочинстава. Немилосрдно трањење своје залихе енергије у добу адолесценције и конзеквентно опадање снаге и омлитавање физичког „ја.“ — такође су узроци флуктуације између активности и глупавости, што такође образује један случај у овом добу разних контраста.

Повећани облик срца и дирање церебралних центара (средишта сиве мождане коре) пре него што су активни, наравно да мора повећати поље дечијег интересовања и побудити у њему изобиље тенденције за активност. Јаки осећаји (чувства или емоције) час у овом, час у оном правцу врло су карактеристични. У том добу нарочито се огледа променљивост и претерано еликање будућих амбиција и пада. Животи најславнијих васпитних реформатора показују ову променљиву, али јако груписану тенденцију за активношћу, час у правцу физичком, час у духовном, час у правцу практичком, час у правцу рафлективном. Помислите само на Песталоција, Русо-а, Коменског и друге педагошке великане! Извештаји младежи показују овај фантастички живот, фазу, која је тако својствена добу адолесценције.

Контраст између правог и идејалног живота неопходно наводи дете да жели радити по свом рођеном искуству. С тога и она љубав за лутањем, за бегањем од школе и воља за самоћу — све су то преставници новог живота, који су се у детету побудили са променама његова доба.

По свој прилици да од тог истог узрока долази и онај дечји видљиви нехај за дужности тога доба. То не мора значити да дете на ништа не пази и да му је све свеједно; то значи да је ново и широко поље знања сцена његовог правог интересовања и духовне делатности. И конзеквентно старо се губи испред светлости овог ширег, новијег и интензивнијег живота.

VIII.

Гледиште оних, који заступају исто женско образовање као и у дечака, исте

*) Dr. Stanley Hall, Adolescence, у две дебеле свеске 1904.

шпортове и облике физичког вежбања, — то је гледиште тешко оправдати са физиолошким променама, што се јављају у добу пубертета. Најперфектније развијене са становишта материнства, значи оне у сусрет специјалној потешкоћи, што може да за собом повуче и сам пореметај. Онде где се много јаши на сексуалној равноправности треба енергично подићи глас против тога. Озбиљни ефекти умора и напора после пубертета стварно су, о којима се може сваки уверити. Количина физичког вежбања кој узимају девојчице, може се с друге стране врло лако ограничити. Умерено вежбање треба да је и овде правило. Изрека мудраца: „У свим стварима и пословима треба знати меру!“ — такорекући је тоцило на коме се оштрина ножа најзад опроба.

Тенденција неких девојчица — услед недостатка амбиције и идеала — да себе учине или да буду прекобројна створена без конкретних дужности, врло је озбиљне природе. Осим етичке стране оваке егзистенције, његов патолошки, болесни егоизам брзо долази до незадовољства, а евентуално и до болести. Кад би имали један идеал онда ништа не би требало, до ли оне, који су непосредно око нас, учинити срећнијима за нашу егзистенцију; то би дало смисао за живот и појачало и дух и тело.

Дечак би опет требао да има варијетет праваца за надавање своје енергије. Његов ентузијазам у основној школи и у средњим заводима, његове својствене „мушице“, — све то треба да респектујемо, као његове амбиције и немирноћу. Он осећа тежњу да скаче, да се јако не напреже, јер је то за одраслог човека. Уморност и напрезање, које тако јако делује на девојчице, за дечака може да не значи богзна какву потешкоћу. Куд и камо је опасније по њега, ако мора да сузбије своје природне тежње за активношћу његове природе, па била та активност физичке или психичке природе.

IX.

Да завршим. Растење, ма и рапидно ни у једном времену не може тако лако закржљавити као у доба адолесценције. Важна питања настају: Да ли дете има васпитне и здраве активности, које ће послужити као спасоносни вентили за његову енергију? Да ли има оно амбиције и идеале, којима се може посветити? Да ли оно има штетне тенденције, од којих се мора спасти управљајући правац његове акције ка освежавањима или озбиљним тежњама, које не побуђују само интересовање, већ апелују на његову вишу природу?

Овде морамо стати с даљним расправљањем тог тако важног доба — доба, које је врло важно по нас васпитаче и учитеље. Ови су редови написани више популарно — за ширу читалачку публику. Ко се мало више интересује о овоме — ено му неколико мојих стручнијих и детаљнијих радња:

Растење и васпитање (Просветни Гласник, 1908.).

Физиолошка основица васпитања (Ibid. 1907.)

Сексуалне разлике у светлости нове антропологије и експерименталне психологије (Учитељ, 1904.)

Проблем коедукације у светлости експериментално — статистичког испитивања (Nastavni Vjesnik, 1908).

Антропометријска и психо-физичка мерења ђака (Просветни Гласник, 1908.)

Методе и резултати неких педолошких испитивања (Наставник, 1908.)

Проучавање вашингтонских ђака (Nastavni Vjesnik, 1908.)

Тјелесно растење дјеце (Napredak 1908.)

Педагошко-дидактички проблеми у светлости физиологије, биологије и експерименталне психологије (Нови Васпитач, 1908.)

„Чланци из Експерименталне Педагогије“ (Школски Одјек 1904—1906.)

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

Од увек је било, да је школа морала да образује, васпитање је вршила поро-

дница. Међутим школско васпитање је опет ишло руку под руку са наставом, док учитеља стручни систем није приморао, да само онај мали део: наставу у своме предмету сматра својим задатком. И пре тога се обучавало, али пошто је све у једној руци било, настава је била само један део великог рада на полу-и васпитна снага која се налазила у предметима могла је хармонично да утиче. Сада — колико пута су већ то рекли! — сваки учитељ руководећи важношћу свога предмета, мисли једино на постигнути резултат у своме предмету, трудећи се у главном, да известан резултат покаже, али како да покажемо резултат у ономе, што утиче само на душу!? Ко уме из тога да оцењује и што је главно: ко зна то да контролише?! Ни то ми није нужно напире да разлажем. Сваки познавалац школског живота знаде, у каквом је очајању и у какве крајности пада понајвише млађи учитељ, кога на почетку свога рада још узнемирује педагошка мисао, која му је обележила стазу живота, али већ види, да та не води успесима. На тако један брже, други лакше, али сваки разуме, да не треба да васпитава него треба да обучава, јер што год више води бригу о души дечијој, тим мање напредује са наставним градивом, дочим је баш оно господар! Тако је; ко хомоген, васпитни циљ држи пред очима и на својим сатима се за тај труди: безусловно ће заостати у свом специјалном послу, у својим стручним предметима, који су му додељени, а за које он има да одговара. Премда — стара је истина и то — боље би било да научимо децу како треба учити, тада би „градиво" слободно и мање могло бити. Данас држимо испите, које осуђује сваки трезвени васпитач, али који од нас уме да се ослободи од те помисли, да би на том испиту добро било сјајан успех показати. Данас делимо оцене и лудо их дамо и штампати по извештајима, а да је то штетно и неправедно само њих мало не осећају, али за то не знамо да се ослободимо од те страшне дужности. И знамо и то, како је то велика сметња при удубљивању у наставу, при старању о душевном стању својих ученика! Ето, те фразе у настави спречавају васпитање, јер времена одузимају. Али спречавају га и тиме, што је појединца за неправедну држана или запета погрешна оцена, душу дотичног детета учинила неповерљивом, за примање васпитања је онеспособила, боље речено: намераваним васпитним утицајем противно је створила.

Те органске особине (уз до сада примећене још и стручна настава и оцењивање) наших средњих завода, личност уопште не развијају код почетног учитеља, него је пре упропасте, ако нарочито није јако у њему васпитно мишљење. Без тога је тако лако и комотно да човек постане машином за учење и да не осећа одговорности изван свога ускога круга низашто. И учитељев рад тако се развија према староме, као кад упоредимо фабричког радника са његовим старијим мајстором. Постепено опада и труд за ефектуирањем личности као и унутарњи нагон, пошто параштаји наслеђују већ један од другога мишљење, да осим опог познатног круга другог чега бадава ће се лаћати. Врше дакле одређен посао свесни надзора, спремајући се за обрачун. Што год се тачније то догађа, што се на више односи изрубрицирани исказ тим је мање времена, прилике за теоретско проучавање душе и онога што треба да се чини. Васпитање тиме не да би постајало бољим, него све већма вене јер данашњи рад у школи доста брзо сужава хоризонт учитељев.

После до сада реченога није ми ваљда ни потребно рећи, да хомогени дух, једнообразно васпитање није у стању ни управитељ да осигура ма и колико горко да ради. Толико је чиновник, да о себи само у заносу своје власти може да мисли, да он уме васпитањем да управља, мада је истина и то, да за исто може много да уради. Међутим кад би и све учинио, тај један човек не може бити одговоран за васпитање, нити можемо имати наде у њему једном. Шта ће бити, ако своје место ма из ког разлога мора да напусти?

Из свега тога следи, да крајњи уз-

рок сметњама систематског васпитања тражимо у васпитању средњошколских учитеља. Морамо да кажемо, да њега данас заиста нема, пошто практична предспрема још ни данас није општа, а теоретска припрема је и сувише стручна а баш и не спрема за учитељеваље, него је пре научно проучаваље. О разлици њиховој нећу да говорим; научну предспрему бесусловно држим за потребну, али наглашујем, да је то са гледишта школскога само онда од вредности, ако га прожима васпитна мисао, пошто унутарњи живот средње школе неће бити све донде друкчији, докле год јој сваки учитељ не буде био педагог, чије ће се целокупно деланье градити на темељном и успешном занимању с педагогијом и тећи у непрекидном педагошком размишљању*). Није то главно, да зна извесна правила, и да има гомилу знања, него да јединством мишљења учитељевог заједничко буде уређење васпитне мисли. Свест о заједничком циљу знатан је елемепат тог мишљења, без кога се личност учитељева не само да се не да ефектуирати, него се не да ни развити. Кад говоримо о могућности школског васпитања, не смемо ни то заборавити. Теорија педагогије захтева, да се личност учитељева ефектуира, али себи може прибавити ефекта, важности само оно, што постоји.

Средња школа слабо може да задовољи и други захтев педагогике: да држи у евиденцији индивидуалност ученичку. Педагози то одавно наглашују и потребу јој сваки учитељ осећа. Међутим велику важност заиста јој дајемо од тада откако смо на основу истраживања последњих деценија, и најновијег великог дела*) Meumann-овог у стању да о грдној величини и разноликости које постоје између ученика, створимо себи мало јасније и у неку руку одређенију слику. Та велика одступања лако би нас могла покренути на то, да претерујемо, да од школе захтевамо оно што је немогуће, на пример на таково ефектуиране индивидуалних разлика, које би школу сасвим од тога чиниле зависном. Умерености и научне трезвености показује, да Meumann те захтеве овако изводи: „Тај захтев, да се у настави ученика индивидуалност у обзир узме, може се односити само на поступак код појединих случајева појединих ученика. Жели, да се учитељ пре свега упозна са особинама сваког појединог детета, нарочито пак са случајном једностраном способности њиховом; да знаде исту нарочитим начином брзо и тачно определити, да знаде саветовати ученика на употребу душевних средстава које одговарају његовим способностима, особито пак на начин којим треба да појима и учи; надаље да при пресуђивању ученика узме у обзир њихову индивидуалну способност. Учитељ нека држи у виду, да његов начин наставе и жеље које су везане за рад детињи често се удешавају према способностима извесне врсте. Ученике који се битно разликују од тога мора упознати и удубити се у особепост способности њихове." Исто тако је важно, да по могућности изједначимо постојеће разлике између способности и да незгоду проузроковану недостатком способности засебним вежбањем укинемо[1]).

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Седница 83. 18. маја 1871.

Известилац шк. одбора **Стеван В. Поповић** чита § 26. „Месни шк. одбор има се старати да се за потпору пауке у женским радовима образују на приватнима школе, женске задруге. Такове задруге имаће право давати мњења при избору учитељске за женске ра-

*) Сечењи је рекао (Hitel V. издање. 41.) „Mennyit irtak a nevelésről, jó lsten! s mily sok jól, derekast! De hány ember olvasta, mily kevés emészette meg s ugyan kik hozták élethe? Ezzel is csak úgy vagyunk... kiki elmondogatja s kevés vagy senki se követi." Те речи су по нас прво карактеристичне на да се уопште односе на публику.

*) Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik und ihre psychologische Grundlagen. 2. свеска (Leipzig 1907.)

[1]) П. д. I. 5.6—8., и II. 427.

дове и у стварима које се односе на ову науку."

Др. **Суботић** жели, да се пријаве исправци на тај параграф, пошто су већ прошле седнице учињене, и сад да се о њима већа.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Овде има 4 исправка: прво г. Сандића, који гласи: „ако нема где учитељице, која би предавала деци и школске научне предмете и ручне послове то да се учитељице за женски рад плаћају из општинске благајне, а трошкове око материјала за тај рад, да имућнији родитељи сносе, а за сиромашну децу мештанска благајна." Друго исправак Васе Ђурђевића, који овако гласи: „Трошкове око науке у простим женским радовима подмирује општина из благајне школске." Треће, исправак проте Бранковића, да се Ђурђевићевом исправку дода као допуна ово: А за уметничке радове подмирују родитељи сами." Четврто исправак проте Стефановића: „Такове задруге имаће путем своје председнице право давати, мњења при избору учитељке за женске радове, и у стварима, које се односе на ову науку."

Председник: позива исправљаче да изволе своје исправке разложити и потпомоћи.

Васа Ђурђевић вели, да је разложио и поднео свој исправак за то да се трошкови разјасне. Он усваја допуну проте Бранковића на његов исправак и препоручује сабору, да га с том допуном прими.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Пошто су ти исправци јасни, ја их од своје стране прихватам.

Др. **Суботић** жели, да се то упути на редакцију, па да она у склад доведе.

Председник пита, дал да се ова два параграфа 26 и 27. споје?

Известилац **Стева В. Поповић**: Мислим, да би питање овако могло гласати: да ли се прима, да ли се два параграфа 26 и 27. споје.

Др. **Суботић**: Мислим, да кад сам известилац не брани редакцију, да редакција пада не може се на њу ни гласати; зато би ја био, да се гласа, дал се принцип прима.

Председник: Ова господа, која примају исправак Ђурђевићев са допуном проте Бранковића на §§ 26 и 17. нека изволе устати (Прима се).

Председник: Ова се два параграфа заједно са исправком г. Васе Ђурђевића и допуном проте Бранковића имају упутити на редакцију.

Известилац **Стеван В. Поповић** чита § 28: „За наставу ученика у пољоделству и разним струкама ћртарства имају се употребити тамо где већ постоје, школски вртови, а где их још нема дужна је општина, да свим могућим средствима настоји да се исти што пре подигну. Месни школски одбор има се састарати, да се за ту обуку најпотребнија оруђа обдељавања набаве." (Прима се.)

Известилац **Стеван В. Поповић**: чита § 29. Свака српска основна народна школа мора имати по пропису главне управе српских народних школа, потребни школски намештај и учевна средства. Гл. управа срб. нар. школа има се постарати о путу и начину, како ће шк. општине потребна учевна средства најлакше и о најмањем трошку набавити."

Др. **Св. Касапиновић**: Примедба је саборског одбора да се друга алинеја изостави, тим пре може се ово усвојити, што је у § 16. примљено, да главна школска управа има падати упутство о школском намештају и учевним средствима.

Известилац **Ст. В. Поповић** прихваћа предлог саборског одбора.

Председник: Прима сл. Сабор овај предлог саборског одбора, да последња алинеја из параграфа 29. изостане? (Прима се).

Известилац **Стеван В. Гоповић**: чита § 30.: „Месни шк. одбор набављаће сву учевну опрему за децу, као: Књиге, таблице, пера, артије, мастила и тд. о трошку школске благајнице и раздаваће их по потреби школској деци бесплатно, осим књига и таблица, које се дају на поклугу под условима, које ће означити наредба главне управе срп. нар. школа." Овде господо, има примедба саборског одбора, да после речи „набављати" дође о општинском трошку."

Димитријевић. Држим, да овај параграф сасвим изостати може, пошто је нека инструкција, а то је ствар шк. савета.

Др. **Касапиновић**: Ово је врло важно за то, што се уједно начело уводи, које досад није било.

Г. посланик Димитријевић има право, јер би се и то могло оставити главној управи, ал ће општине боље примити, кад сабор реши.

На гласању прима се редакција шк. одбора и исправак саб. одбора.

Известилац **Стеван В. Поповић** чита § 31.: Свака школска општина дужна је приликом свог годишњег шк. буџета, увек одредити навесну своту, која ће се годишње трошити на набавку потребних школских сретстава.

Др. **Касапиновић**: Примедба је саборског одбора, да овај § изостане, јер је већ казано у § 30. да то општине набављају. Природно је дакле да ће оне и набављати; то је ствар буџета, па ће месни шк. одбор одређивати.

Предлог саборског одбора, да овај § 31. изостане прима се.

Известилац **Стеван В. Поповић** чита § 32.: „Уза сваку школу дужна је шк. општина основати школску књижницу набављајући у њу књиге и стручне листове, што служе за даље образовање учитеља, и књиге за младеж.

У то име ставља ће шк. буџет навесну своту, којом ће месни школ. одбор на предлог учитеља прибављати и умножавати шк. књижницу."

Др. **Касапиновић**: Овде је саборски одбор

учинио штилистичну измену, да гласи овако: „Свака црквено школска општина дужна је основати школску књижницу, и набављати по предлогу учитељског одбора, односно месног школског збора, књиге и стручне листове, што служе за даље образовање учитеља и школске деце.“ Али осим те штилистичне измене има ту и принципијелне промене, што се каже, да је прво место месни учитељски збор; и зато ће се о набављању најпре саслушати месни учитељски збор, где га има, а где га нема месни школски одбор.

На гласању прима се редакција саборског одбора.

Известилац **Стеван В. Поповић** чита § 33.: Свако је дете дужноићи у школу, оне школске општине, у којој живи код својих родитеља или њихових заступника.“

Др. **Касапиновић**: Примедба је саборског одбора, да се §§ 33 и 35. сасвим збришу, јер се то само по себи разуме.

Известилац **Стеван В. Поповић**: Ја немам ништа против тога, да изостане.

На гласању прима се предлог саборског одбора.

Известилац **Стеван В. Поповић** чита § 34.: који гласи: „Деца се редовно примају у школу почетком шк. године; доцније се прима само оно дете, које је било болешљу препречено почетком шк. године у школу ићи и дете, које је особом место свога пребивања променуло. У овом последњем случају мора дете принети сведоџбу, да је школу походило. Сведоџба се та издаје бесплатно.“

Димић: Почем је већ у § 18. одређено, шта се учи, а у §§ 24 и 25. ко учи, рекао би да §§ 34. 35. 36. нагледају као да нису на свом месту, зато би предложио, да ови параграфи дођу § 4 у нацрту.

Др. **Касапиновић**: Не зна се још каква је судба § 35, дакле сте рано дошли.

Димић: Зато ја предлажем, да ови параграфи напред дођу, што нагледају овде као нешто прекинуто.

Известилац **Стеван В. Поповић** држи, да се у овим параграфима излазе, како су учитељи дужни примати децу у школу а у 3. и 4. кад су родитељи или заступници дужни слати децу у школу:

Др. **Суботић**: Ја мислим, да то спада на редакцију, то је њена дужност, да одреди место, где ће који параграф доћи; зато би био да се упути на редакцију. (Прима се.)

На гласању прима се § 34. нацрта уз предлог посланика дра Јована Суботића.

Известилац **Стева В. Поповић** чита § 35., који гласи: „Ако је каква душевна или телесна болест препречила дете, да ноће у школу, или ако их родитељи или њихови заступници настављају иначе, то ће се та околност пријавити и учитељу срп. пар. основне школе и болест исказати доста верно лекарском сведоџбом, а у последњем случају дати изјаву, којим се начином дете наставља у законито прописаним наукама. Учитељ спроводи ону молбу о разрешавању од похађања школе месном шк. одбору, који решава о њој.

Известитач саборског одбора др. **Св. Касапиновић** подноси исправак, да овај параграф изостане.

Известилац **Стеван В. Поповић**: Пошто је специјална ствар, то ја немам ништа против предлога саборског одбора, да тај параграф изостане.

Известилац **Ст: В. Поповић** чита § 36., који гласи: пре навршене 12. године не може ни једно дете бити опроштено од похођења основне школе, већ ако „пређе у средње школе, а у својој 10. години оде на занат или му само који месец оскудева до пуних 12 година. У то име имају сва деца, што по годинама излазе из основне школе положити пред месним школским одбором и окружним школским референтом или заменником му, јавно строги испит из свију за основну школу прописаних предмета, о чему им се издаје сведоџба поштo положе 40 нов. у месну школску благајницу.

Ако тако дете не зна течно читати, читко писати и обичне рачуне рачунати, властан је окружни референат школски или заменик му упутити га, да још годину дана иде у основну школу, осим ако је тако душевно слабо, да нема нагледа, да ће моћи успех учинити.“

Димић: Ја би овде спочетка после „дванајсте“ додао „односно петнајсте године“ јер смо у § 2. усвојили 15. годину. (Вичу му: средња школа.)

Др. **Касапиновић**: Димићев исправак нема места, јер овде се каже, да ако оде на занат онда не би могло похађати редовно школу; зато се вели „пре навршене 12. године не може из школе изаћи, осим ако пређе у средње школе и т.д.

При гласању прима се предлог школског одбора.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 37. „Родитељи или њихови заступници дужни су децу у време школе редовно слати у школу.

Главна управа срб. пар. школа означиће у особитој наредби, случајеве који извињују изостајање од школе.“

Известилац саб. одбора др. **Св. Касапиновић** подноси исправак, да се овај параграф стави иза § 4.

Димић предлаже, да овај параграф сасвим изостане, а да се у усвојеном 4. § дода реч „редовно“ (Вичу му:) не може бити, јер је овај параграф већ примљен.

Прота **Бранковић** вели, да треба да изостане, јер се у 4 § каже то исто, и тамо је то све обележено.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Параграф 4. не говори за констатно похађање школе, него

ако родитељи неби хтели дати децу у школу; а овде је реч, ако их нередовно шаљу.

Прота **Бранковић**. Па да зашто је оно?

Ст. В. Поповић: Овај је за стално нешиљање.

Прота **Бранковић**: Ја сам мислио за нередовно шиљање.

Др. **Касапиновић**: Овде има две феле каштиговања: прва кад неће дете да упишу, а друга, кад су га уписали, али нередовно шаљу.

Известилац **Ст. В. Поповић**: у § 38. говори се за нередовно извршивање дужности шиљања, а оно за неизвршење дужности, дати дете у школу.

Кречаревић: Ја мислим, да овом параграфу овде нема места, јер је ово специјалан случај. То се у сваког школи налази.

Др. **Суботић**: Мислим, да ни један ни други параграф изостати не може, јер се у § 4. одређује за онај случај, ако неће родитељи дете у школу да даду, а у § 37. ако неће да га редовно шаљу; 38 § пак регулише каштиге, које тада на родитеље падају а држим, да је нужно одредити све случајеве.

Можда ће кога запитати, дал да се ти параграфи овде или после §§ 4. и 5. ставе ал то је ствар редакције, нек она то у склад доведе, а ми да се тиме не задржавамо.

Божидар Вујић: Ја имам један исправак на тај параграф. Желио би, да се дода на крају ово: „политична власт истерује ту глобу“ (вичу: то је прешло.)

Известилац **Ст. В. Поповић**: У кратко да кажем: ја немам ништа против тога, да овај параграф дође после 4. §; — ал да сасвим изостане то не могу допустити.

Председник: Овај се по предмету саборског одбора они параграфи преместити?

Др. **Касапиновић**: Ако се прима предлог, дра Суботића, да се то све упути редакцији, ја сам за то, да то за све параграфе важи, и да ми о реду не дебатујемо.

На гласању прима се предлог школског одбора уз предлог дра Суботића, да се овај параграф упути одбору ради редиговања.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 39. који гласи: „На срб. основ. пар. школи траје шк. година 46 недеља, и почиње свуда од Преображења.

Почетак шк. године има се објавити у општини уобичајеним начином на 14 дана у напред.“

Изветитач саб одбора др. **Св. Касапиновић**, подноси исправак, да рече: „и почиње свуда од Преображења“ изостану.

Васа Ђурђевић подноси исправак, да се место „46 недеља“ каже „10 месеци“; а рече почиње од Преображења“ да изостану зато, што шесу свуда једнаке околности.

Др. **Максимовић**: Овај последњи исправак нема места, јер то исто и саборски одбор предлаже, а примедбе саборског одбора примљене су за основ специјалне дебате.

Васа Ђурђевић: Ја дакле напуштам последњу исправку, а остајем при првој, да буде место „46 недеља“ „10 месеци“.

(Наставиће се).

УРЕДБА ЗА ДОТАЦИЈУ ЗАБАВИЉА, УЧИТЕЉА ОСНОВНИХ И ВИШИХ ДЕВ. ШКОЛА, ПРОФЕСОРА УЧИТ. ШКОЛА И ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА.

Доносимо укратко Уредбу о дотацији учитељства и школских надзорника, која је предложена срп. пар. црк. Сабору и коју је сабор усвојио с малим изменама у седници од 9. (22.) јуна о. г.

1. Забавиљи плата 900 К. Стан с две собе патосане, кухињом, комором, огрев 3^{q} тврдих или $4^{1}/_{2}{}^{q}$ меких дрва или накнаду у новцу за стан и огрев, што према месним приликама одређује црк. скупштина.

2. Плата учитељу:

1. Основна плата

а) 1200 К б) 1100 К в) 1000 К

2. Шест петогодишњих доплатака по 200 К у свима црк. општинама без разлике.

3. Осим осн. плате и доплатака ужива учитељ стан са три патосане собе, с кухињом и комором за смок и дрва и огрев од 4^{q} тврдих или 6^{q} меких др. или накнаду за огрев у новцу према просечној цени тврдог дрвета у месту, и за стан. Врт од $^{1}/_{4}$ јутра земље. Где је земља саставни део плате, у случају сегрегације и комасације општ. земаља, уживаће учит. и онај део који том приликом припадне на уживану земљу.

§ 3. Где нема стана, станарина

а) од 600 К Б. Нешта Загреб, Н. Сад, Река.

б) 420 К у општ. под 1. а.

в) 360 К у општ. под 1. б.

г) 200 К у општ. у малим општ.

д) 300 К у свим осталим општ.

Где нема врта отштета од 20 К

§ 4. За повторну школу.

а) у оп̃. под 1. а) 150 К

б) у свима осталим 100 К годишње.

§ 5. Ако учитељ врши појачку дужност у цркви на јавним богослужењима, припада

му посебна годишња награда, према погодби са црквеном општином.

§ 6. М. Шк. управитељу је награда:

а) где је 5— 6 редовн. учит 200 К
б) „ 7—10 „ „ 300 К
в) „ преко 10 „ „ 400 К

§ 7. У срп. пр. верске ж. грађанским (вишим дев.) шк. основна плата је 2000 К годишње, 5 петогодишњих доплат. по 300 и 600 К станарине. Суплентн 1600 К годишње награде без икаквих других берива, а катихете или помоћник добива 80 К годишње по седмичном часу.

§ 8. Управит. ж. гр. шк. 400 К год. доплатка урачунљива у мировину.

§ 9. Учит. вежбаонице плата као на вишој ж. школи.

§. 10. Учитељице ж. грађ. и учит. шк. ако су оспособљене за учит. осн. шк. и за ручни рад 1600 К год. плате, а станарину и доплатке као учитељице осн. шк.

Ако су оспособљене само за ручни рад 1200 К плате, а ако су оспособљене и за другу групу наст. предмета, имају плату као и остале редовне наставнице те школе.

§ 11. Професори учит. и учитељичких шк. основну плату 2600 К, 5 петогодишњих доплатака по 300 К и 700 К станарине. Суплентн 2000 К без других берива.

§ 12. Управитељи учит. шк. уз професор. берива 800 К годишње доплатка, урачунљива у мировину.

§ 13. Наставници који прелазе са нижих на више школе, задржавају право на петогодишње доплатке, како су их пре уживали. Доплатци према новом положају рачунају се од дана, кад је наставник ступио у службу више школе.

§ 14. Епарх. шк. надзор. уживају 3000 К годишње основне плате, петогодишње доплатке по 300 К и 700 К станарине.

§ 15. Митроп. шк. надзорник ужива основну плату од 4800 К. годишње, петогодишње доплатке по 400 К и 960 К станарине.

§ 16. Школ. надзорници имају на годину по 1000 К путног паушала, који су дужни свршетком сваке године обрачунати.

Прелазна одређења.

§ 17. Ако је учитељ основне школе уживао до сада већа берива него што су прописана овом уредбом, разлику ће и надаље уживати, а кад се учит. место упразни, издржавалац школе може берива снизити према установама ове уредбе.

§ 18. Учит. осн. шк. уколико већ нису уживали какове петогод. доплатке, уживају их према § 2. т. 2. ове уредбе од 1. јан. 1912. године унапредак.

§ 19. Учит. осн. шк. дужан је вршити појачку дужност у цркви још за две године пошто ова уредба ступи у живот, опако као је до сада био обвезан.

§ 20. Сва берива без разлике, како су одређена овом уредбом, стављају се у течај с 1. јануаром 1912. год. а петогод. доплатци, према установама ове уредбе, рачунају се од тога дана унапредак.

§ 21. Извршење ове уредбе, која ступа у живот с даном проглашења, поверава се срп. прав. пар. црквеним Саб. Одб. и срп. пар. Шк. Сав.

*

У вези са § 4. измењена је дотација у толико, да је награда за повторну школу установљена овако: општине под 1. а) 200 К, 1. б) 150 К, 1. в) 100 К.

У вези са § 5. донета је ова одлука:

У вези са § 5. усваја се предлог одбора за предлоге, да се III. С. позове, да § 17. т. 3. и § 18. ал. 1. Дисциплинарних правила за учитеље од г. 1876. према установама § 5. и 19. ове уредбе измени. Усваја се уједно у вези с тим 8-ом други део предлога г. Млад. Пилића, да се позове Митр. црквени Савет и С. О. да у споразуму са Школ. Саветом. учини потребна расположења, како ће се појаве у цркви после 3 године у ред довести.

У вези са § 6. ове уредбе, дошао је Сабор одлуку, да Шк. Савет нађа наредбу, да управитељи основних школа имају бити активни учитељи.

У вези са § 11. усвојен је предлог, да Шк. Савет уз учит. школе крајина места за школске лечнике који ће учит. приправницима предавати хигијену.

У вези с § 19. усвојен је предлог, да Шк. Савет наредбеним путем регулише односај између општина и учитеља у погледу хонорара за појање (т. ј. да таксира поједине општине према њиховом материјалном стању, али за то нијак то не везе поједине учитеље да морају обављати појачку дужност ако неће).

§ 21. гласи: Сва уређења која се косе с овом уредбом стављају се ван крепости, а § 21. предложене Уредбе добија број 22.

Школа и настава.

Војничке вежбе у основним школама. Мађарски учитељи почели су у последње време, да у своје школе уводе војничке вежбе. На часовима гимнастике деца су се вежбала у војничком „екзерцирању", „машировању", на чак и пуцању и гађању оштрим метцима у циљ. Учитељи су били официри, ђаци пак подофицири и редови. По неки пензионисани војнички часник вршио је инспекторске дужности. Ђаци су имали неке примитивне униформе. Звездице на огрлици су означавале степене господства у тој војничкој организацији. Покрет тај најбоље је примењен у кечкеметским и ујсентешким школама. Ових дана хтедоше такове вежбе одомаћити у својим школама и мађарски учитељи у Нађварађу, али им је тамошњи месни школски одбор ускратио за то своје одобрење са разлога хигијенских и педагошких. Слично стајалиште је заузео у томе питању и крал. уг. министар домобранства. На замолбу кечкеметског учит. збора, да тамошње ђачко војничко устројство у осн. школама испомогне из свога буџеа, одговорио је министар након претходног извињења, да тај покрет не налази за здрав, те да му не може указати помоћи. Војничке вежбе те назива министар „играњем солдати", штетним како са педагошког, тако — услед једностраности — и са хигијенског гледишта.

Ово мишљење је посве оправдано, јер се једностраним војничким вежбама, не само једнострано развије тело детиње, него хоће и дух да им подивља. Нисмо ли пре неколико недеља читали, да је једно пештанче од 10—12 година убило свога друга из флоберта. А учитељски збор те основне школе тужно се је, да су им ђаци услед употребе оружја управо подивљали, те су учитељи конфисковали неколико десетина дечјих флоберта?

Окајмо се милитаризма у основној школи! Најбоља телесна вежба за наше малишане остаје игра. А зажели ли дете, да се игра војника, тада ће оно само доћи до „сабље врвењаре" и „пушке од зове." Нађи ће себи и официре из свога круга, јер натуримо ли им се за старешине у обавезној игри, тада смо са ње суровом руком збрисали ону драж, која је иначе као пепељак обиља, а тиме је збрисан и васпитни утецај игре, коју она иначе врши на наш подмладак. **Ђ. Т.**

Из праксе.

Како сам учио једнога аналфабету, човека од 30 година.

(Наставак).

Према опоме, како је напред било, чим сам му рекао, да ћемо даље ићи, он је већ сам, према дотичној слици пружио прст на поједино дотично слово и рекао: Ово је писано слово *а*, а ово је штампано слово а. А ја сам га опет позвао одмах без околишења да чита. Он је слеђио моме позиву и лепо лагано је спајао дотичне слогове код писаних, па онда и код штампаних редова. Упућивао сам га само непрестано, да свуда пази, шта чита, па да ми и каже, шта која растављена реч у слогове и — значи. А код овога слова је већ више једносложних речи, то му је било одмах и разумљиво шта прочита. Тросложне речи је тако исто, после прочитања прикупљао без гледања и говорио ми шта која значи. На послетку сам га позвао да напише *а*. Кад га је написао, ја сам му одмах говорио, што се каже — у перо. Он је растварао и лагано писао. Нарочито сам му говорио оне једносложне речи са три слова односно гласа, које између два сугласа имају један самоглас. За тим сам прешао на *и*, вежбајући се и даље у читању и писању свега дотичног градива. А и је познао на исти начин, као и предходна слова. *Све сам, само мојим ушима!*

И на тај начин смо свршили овај трећи састанак за један сахат и мој ђак је био очаран, што је знао већ пуне три стране из Буквара прочитати и према дотичну градиву сваку реч са дотичних пет научених слова и написати. Знао је лепо слогове и речи и растварати. А то му је било потребно због писања. Чим му што изустим да напише, он раствори и лепо пише слово по слово, спајајући у слогове и речи, да га је било милина гледати.

V.

И према свему овоме држим, да је свако практично око наставничко довољно увидело, каквим сам путем пошао ја са својим овим аналфабетом. *Ја њему ништа у учењу да му*

кажем. То би био чисти механизам. Све мора он сам да проналази, али мојим упућивањем. А у томе и лежи вештина. То је прави рад наставников. Оно друго је прави механизам. Но и било је муке. Колико пута је у ова три састанка наша дошло било дотле, да ме је замолио, да му кажем, како шта да прочита.

Ево, ово баш не могу да прочитам; молим вас, господине, реците ми!

Не, не. Само, брате, мисли. Да ти ја кажем, то би најлакше било, али ти после и опет не би ништа знао. Већ само мисли, па сам. Без муке нема науке!

Ал како можете да ми не дате бар један шамар, вальда би лакше смислио!

Смислићеш ти и без шамара. Само пази!...

И одиста. На крају крајева је ипак лепо сам прочитао. Али опако му је после слично и ишло, што кажу, као намазана кола. Ето, видиш да можеш. Све што човек може сам, не треба да тражи туђу помоћ. И тако смо се ми кретали даље, па тако кроз цео Буквар. Ја сам га упућивао, а он је сам до резултата долазио.

Па да не бих понављао, нећу даље у појединостима да износим код сваког слова рад, јер је све то речено код досадањих пет слова. Већ хоћу да кажем, да сам четвртог дана (или часа) свршио с њиме опет два слова *ш* и *е* и читао сее дотичне редове, писао напамет по казивању и преписивао. Растворене речи прикупљао ради њиховог значења уједно и тако га вежбао пуп сат у раду. Пети дан свршио је исто тако опет два слова *ч* и *ш*. Свуда сам доследно истеривао све као од почетка. А то је припомогло, да је мој ђак певајући напредовао у читању и писању.

Кад сам видео, да иде већ без запињања, писам хтео ствар више одуговлачити. Полазећи напред, сваког следећег дана сам свршио с њиме по *три* слова. *Двадесетог* дана пак био сам готов са малим словима. И мој је ђак сад био просто ван себе. Господине, та ја још пре неколико дана писам знао у књизи ништа. А шта је ово сад са мном! Та ја данас знам свашта прочитати и свашта написати. Ја сам мислио, да то могу само деца научити, а где мене човека, па шта сам научио за неколико дана!... Просто, човек већ није знао, како своју радост да ми открије. Кад сам му још подметнуо и друге ствари — књиге и новине да чита, онда већ није имао речи за чуђење. Извините, господине, ал тек сад видим да знам све читати. А читао је још увек на слогове. Писао је пак све што год је видео, чуо, осећао и т. д. Све је то за њега било сад, као да је у другом свету. Но ја сам га умиривао, пека само и даље буде тако издржљив, јер треба научити још и велика слова и треба прочитати цео Буквар до краја па онда рећи хоп. И тако смо сад прешли на велика слова.

Разуме се по себи, да се до краја малих слова упознао и са реченицама. То је нарочито било од слова ј. Осим тога, упознао сам га и са знаком питања и онда ми је морао сваку упитну реченицу и одговора дати. Тако ми је и са те стране било са свим обично, да прећем и на упознавање великих слова и читање дотичног градива под њима. За то сам и могао одмах првог дана спрштти с њиме 13 великих слова и прочитати под њима све тамо изложено градиво. А то је ишло и лако. Ових 13 великих слова одступају од малих само по својој величини. Дакле ту не треба велике обуке. Просто сам га упозорио да ми каже разлику и онда је ишло све најобичније. А како сам га већ од почетка вежбао у разумљивом читању на речима, за тим и на реченицама, то је разумљиво читање добило овде и шире размере, због самих чланчића, који се код ових слова налазе. Кад год је прочитао који пасус у чланчићу, тражио сам, да ми каже и шта је прочитао. И ако је читање још продужено на слогове, није ништа сметало, да ми је могао лепо казати, шта је прочитао, па неку и приповетку целу ми испричати. А то сам наставио и даље и увек му истицао, да мора унапред поред доброг читања знати и казати, шта је читао. Само му онда читање и вреди. И он је то утубио и одиста следио мојим речима. Често је дошао од куће и казао ми: Читао сам овде о овом или оном. (Читао је већ и мање збирке наших народних песама). А то га је све више и привољавало и одушевљавало за књигу.

Други дан, код великих слова, предузео сам *писање на пропису*. Одмах сам почео онако, како је почетак градива код великих слова. Писам смишљао и измишљао ништа новог, како да отпочнем. Он је већ добро владао писаљком. Казао сам му само, како

перо увек да држи и писање је на пропису шило без икаквог запињања. За то сам на пети начин продужио и даље на пропису писање и већ други и трећи дан писам имао ништа да му приметим, нити на што да га упозоравам. Писао је сад већ као и писаљком. И тога другог дана научио је даље још 6 великих слова и прочитао дотично градиво. *Трећи дан* научио је опет 6 велика слова и дотично градиво прочитао. *Четвртог дан* научио је заостала још пет великих слова и прочитао је Буквар до таблице великих и малих слова, али све као што је напред речено: На слогове и са разумевањем. Покрај тога научио сам га зашто се и кад се пишу велика слова. Нарочито му је лако било упамтити, да се имена људи, села и вароши пишу са првим словом великим. Тако исто и презимена. Зато сам му задавао да ми ради вежбања пише сад имена људи (мушка и женска), сад опет имена од села, па варошки и т. д. Тако се вежбао, не само у памћењу где и кад се употребљавају велика слова, већ и у писању великих слова. Казао сам му, да се и свака реченица почиње са великим првим словом. Према томе и почетак писања, као и после тачке, да долази увек прво слово велико. И он је на то јако пазио. То се видело и до краја кад се вежбао и у писању писама.

(Настављће се.) **Т. Костић.**

Срески зборови

Седница управног одбора новосадског-среског учит. збора одржана је у Новом Саду трећи дан Духова 31. маја (13. јуна) о. г.

На митроп. учит. збору од 5. и 6. пов. 1910. а при претресу нацрта за нову Школ. Уредбу, учитељство је заузело становиште у погледу тражбина за школу и за себе, у оном правцу како су то наши старији другови од 40 и више година заступали. Све знатније захтеве учитељске Шк. Савет је усвојио и при сређивању нацрта за нову Шк. Уредбу, унео их у исту. Но како по саборском устројству предлоге Сабору подноси Саборски Одбор, то је и овај нацрт преко Саборског Одбора требао да дође пред Сабор, којом приликом је Саборски Одбор чинио измене баш у најважнијим начелним основима које је заступало учитељство. Поводом тога учитељство се нашло у великој непријатности са својим тражбинама и управни одбор новосадског среског учит. збора нашао је за потребно да сазове одборску седницу у Нови Сад и на исту позове и остале управне одборе среских зборова да као гости буду присутни.

Позиву овом одазвали се срески зборови у лепом броју и као њихови изасланици присутни су били у седници управног одбора новосадског среског учит. збора сви учитељи, учитељице и забавиље:

Арач: Душан Петровић, Милутин Бојић. Баја: Драгомир Аранђички. Бегеч: Урош Дрндарски. Стари Бечеј: Љубомир Милованов, Коста Дражић. Велики Бечкерек: Л. Грунчић Стев. Стефановић. Дероње: Жарко Шикопарија. Земун: Милош Грујић. Зорка Јанковићева. Карлово: Лазар Лера. Кетфељ: Коста Мијатов. Кулпин: Милан Грујић, Вера Грујићка. Кикинда: Михаило Косић, Милан Рацков, Лука Шибулов, Свет. Удицки, М. Мошић М. Бандић. Лалић: Чичовачки. Меленци: Пет. Мирков, Милан Николић. Мокрин: Ј. Суваџић. Моховл: Коста Замуровић. Манастир-Привина Глава: Ј. Миладиновић. Нови Сад: Љубомир Лотић, Ђока Михајловић, Душан Ружић, Ђорђе Петровић, Ђока Милић, Гавра Грбић, Кат. Михајловићка, Јованка Марковићка. Милана Ружићка, Кат. Максимовићева, Дан. Томићева, Ђока Гајић. Обровац: Младен Ђуровић, Ана Ђуровићка. Паланка: Милан Тирић, Паја Лалошевић. Парабуђ: Мих. Среман. Параге: Душ. Шикопарија. Пачир: Т. Лалић. Петровоселo: Данило Вишковић. Сомбор: Јован Искрульев. Сентомаш: Озреп Загорица, Миливој Загорица, Милан Кањански, Аркадије Павловић и Дар. Сремчевићева. Станар: Бошко Поштић и А. Поштићка. Ср. Карловци: Радивој Малушевић. Д. Ђукићка, М. Павловићева. Ст. Врбас: Милан Калуђерски и Зорка Калуђерска. Ст. Футог: Жарко Алексић, Стев. Бошњак, Лазар Вукотић, Веселин Марјански, Даница Марковићка. Ст. Шове: Коста Пешић, Ирина Томићева. Турија: Павле Бошњаковић, Мил. Протић. Угриновци: Јов. Дреновчанин. Черевић: Коста Цвејић, Круна Обушковићева. Беочин: Богдан Глуман, Олга Глуман.

Осим тога брзојавно су овај одбор поздравили и најавили се солидарним са решењима: Кротин и Стојковић из Осека: Ђура Терзин из Темишвара: Марко Вујић из Ку-

мана; Александар Дрндарски и Катарина Радивојевић из Јозефова; Симендић из Срп. Крстура; Вида Јојкић из Турије; Сиротановић из Срп. Елемира; Жарко Благојевић из Сомбора.

Председник Младен *Ђурошевић* поздравио је присутне лепим говором и отворио седницу. У кратким потезима износи разлоге овоме састанку. (Напред их споменусмо)

Да би сви присутни изасланици среских зборова могли суделовати у саветовању, претворио је председник седницу у конференцију у којој је после дужег саветовања дошло до резултата, који је председник у поново отвореној одборској седници изнео на претрес и одлуку.

Да би се ступило у споразум са посланицима саборске већине у погледу оних места које је Сабор. Одбор изменуо у неповољном правцу по тражбине учитељске, решено је да се као изасланици учитељства Мих. Косић, Л. Вукотић, Љ. Миловановић и Б. Глумац лично споразуму са посланицима саборске већине, како би се могло једно учитељско изасланство састати са посланицима саборске већине, ради информације о становишту учитељском, према изменама које је у пацрту за Шк. Уредбу учинио Сабор. Одбор.

Затим су изабрани изасланици који ће при евентуалном састанку са посланицима саборске већине поднети информације. У то изасланство изабрани су Ђ. Михајловић, Љ. Лотић, Ж. Алексић, Млад. Ђурошевић, Бошко Поштић, Милан Моцић, осим тога позвани су и остали другови којима време допушта, да буду присутни томе раду у Ср. Карловцима.

Затим је Ђ. Михајловић референсао о развоју ствари у погледу нацрта за Шк. Уредбу, те је по томе одређен да приликом састанка изасланства са посланицима саборске већине, изнесе становиште учитеља у погледу начелних основа на којима треба да базира Шк. Уредба.

Као те начелне основе истакнуте су ове тачке:

1. Елиминирање нестручних елемената из овог просветног рада, који је строго стручан.

2. Самосталан делокруг просветни и финансијски, тако склопљених школских тела.

3. Заштита учитељевог положаја бољим материјалним средствима и заштита учитељеве радне снаге од ничим неоправданих наметнутих му послова.

Као саставни део тих тражбина да се истакне:

да се уређење учитељских плата, ако није могуће боље, а оно изведе према сватданашњим одредбама закона за држање школе у Угарској;

да се учитељи засебно награде за све прекобројне часове, а тако и учитељице на наставу у ручном раду;

да се број наставних часова одреди према предлогу у нацрту за Шк. Уредбу;

ако Сабор приступи раду на доношењу нове Шк. Уредбе, да узме за подлогу свога рада нацрт Шк. Уредбе, који је нарадио Шк. Савет, а ако Сабор не приступи томе раду, да донесе одлуку којом упућује Шк. Савет, да сва она досад непзведена наређења која се помињу у садашњој Школ. Уредби (од 1872.) наредбеним путем изведе, а тако исто да протумачи она места у садашњој Шк. Уредби, која су због своје неодређености и нејасности доста сметала развитку школе и наставе, као што је н. пр. одношај м. школ. одбора према школи, настави и учитељу.

Затим је председник саопштио да је телефоном извештен, да ће изасланство учитељско бити примљено у клуб саборске већине после подне у 5 сахата.

Драгомир Аранички констатује, да свуда је у просвећеном свету, па тако и у нашој држави, све странке, а и сви просвећени појединци, настоје око тога да се школа и просвета упуте напредним правцем, да им се створи могућност за правилан развитак а просветни радници-учитељи заштите од прекомерног вршења дужности, нарочито оних које им по позиву не спадају у круг рада. Но напомињући то констатује, да код нас Срба на жалост има странка, која путем свога листа „Заставе“, на најдемагошкији начин сеје у једном делу нашег необавештеног народа мржњу према школи и учитељу, а што је још јадније, за такав свој рад има у помоћи и велико наших учитељских другова. То се показало у оном демагошком раду „Заставиног“ против нацрта за Шк. Уредбу, где су и неки учитељи непстинито информисали народ по црквеним општинама. Примећује, да знатан број општина које су заведене против нацрта за Шк. Уредбу, немају ни својих верописо-

ведних школа, нити су ангажоване у школској самоуправи и у питању учитељских тражбина. Јасно је, да је та неродољубива и непросвећена странка хтела да народ дигне против учитеља и омрази учитеље пред народом. Како се та назадна странка у свом недостојном раду против школе и учитеља служила веома одвратним средствима, предлаже да се сав тај поступак најоштрије осуди.

Усваја се с тим, да се то изнесе у „Шк. Гласнику."

У вези с тим, перовођа констатује с једним бројем „Заставе", да је учитељ Стеван Наћвински из Вел. Сентмиклуша, члан извршног одбора митропол. учит. збора, као заменик тамошњег општинског перовође, потписао протест општинске црк. опћине против нацрта за Шк. Уредбу, у којем је протесту као и у свима осталима, неистините приказана садржина нацрта за нову Шк. Уредбу.

За овим чита перовођа допис Стевана Наћвинског у коме извињава свој изостанак са овога учит. састанка, и изјављује солидарност и позива, да учитељство са овог састанка свом снагом протестује против нацрта за Шк. Уредбу, који је поднесен Сабору од стране Сабор. Одбора.

Констатујући у таком држању Ст. Наћвинског поступак недостојан учитеља, који је солидаран са становштем митроп. учит. скупштине, учитељство не уважава позив таког превртљивог друга, јер ће знати само шта му је задаћа, а недругарски поступак Ст. Наћвинског у погледу протеста против нацрта за Шк. Уредбу осуђује с тим: да се Ст. Наћвински позове, да даде оставку на чланству у извршном одбору, пошто учитељство нема у њему другарска повереља и не сматра га достојним, да то повереље и одликовање узима.

Ово решење има се објавити у „Школ. Гласнику."

Јов. Искрућев предлаже, да се целокупно учитељство позове, да ступи у масивну резистенцију у том случају, ако се оправдани захтеви учитељски не усвоје на садашњем Сабору.

Ж. Алексић је противан томе из разлога што би једгра народа, која је истински пријатељ учитељству трпела отуда штету, а и с тога што би учитељству непријатељска штампа, тај поступак једва дочекала као доказ да учитељство заиста није пријатељ народу, као што то и сад без икаква разлога покушава да унесе у народ разним неистинама.

Ђ. Михајловић поводом предлога Искрућева говори, да учитељство за сада још нема повода, да приступа масивној резистенцији, јер Сабор није још рекао своју реч о нашим тражбинама. За спровађање масивне резистенције држи, да у учитељству не би смело бити оваких другова, као што је она неколицина, која је по појединим општинама радила против нацрта за Шк. Уредбу, те тиме показала да нема осећаја ни за најважније потребе школе и свога сталежа, као што је доказ за то и мало час споменути поступак Ст. Наћвинског.

Према томе предлог Јов. Искрућева није прихваћен него мишљење Ж. Алексића.

Жарко Алексић. перовођа Митропол. учит. збора саопштава, да је извршни одбор извео до сад ова решења Митр. учит. збора:

1. Извршни одбор је у своје време поднео нацрт за школ. уредбу, како га је митропол. учит. збор усвојио.

2. Извршно је све закључке збора, а засебним образложењем представкама умолио је Сабор:

а) да се учитељство ослободи од вршења појачке дужности:

б) од предавања веронауке и словенског језика;

в) да оболелом учитељу плаћа заменика издржавалац школе, а не сам учитељ:

г) да се године службовања снизе од 40 година на 35, која је представка, упућена кр. уг. министарству богочасти и јавне наставе с молбом за препоруку од стране Сабора:

д) да се почетак учења словенског језика, премести из III. разреда у IV.

3. У предмету извршења закључка Митропол. учитељ. збора, који се односе на организован рад, упутио је извршни одбор, познату окружницу, на све учитељске зборове и позвао их да сходно решењу Митропол. уч. збора, у погледу „Шк. Гласника" обвежу своје чланове на потпомагање његово, претплатом и сарадњом.

Извршни одбор је овом ствари био подуже забављен. Коначно се споразумео са учитељским удружењем Натошевић, о излажењу листа.

Извештај овај узет је на знање.

Љ. Лотић изнеси рад којег би се орган митрополиј. учитељства имао придржавати, ако хоће, да се постигне оно, што се њиме намерава.

Пошто пак рад тај, захтева доста труда, времена, а и вишеструке способности, моли присутне, да из средине учитеља изаберу неколицину у редакциони одбор за сада привремено, док од свију среских зборова, не стигне званично извешће о раду тих зборова у том правцу.

Напомиње да је извршни одбор био тога мишљења, да су чланови управног одбора око листа, и сви председници појединих среских зборова.

Предлаже, да се путем митроп. извршног одбора, позову сви управни одбори среских учит. зборова, да даду писмено одлуку, која је потребна, да се регулише ово питање како ваља и обезбеди стално излажење органа митрополиј. учитељства.

Предлог реф. Лотића о привр. избору редакционог одбора је усвојен, тј. се у исти привремено бирају ови другови: 1. Ђорђе Михајловић из Н. Сада 2. Љубомир Лотић из Н. Сада 3. Душан Ружић из Н. Сада 4. Жарко Алексић из Футога 5. Драгомир Аранђички из Баје 6. Младен Ђурошевић из Обровца.

Овлашћује се изабрани редакциони одбор да у име целокупног учитељства, за сада привремено уређује лист Школ. Гласник у духу и правцу, који држи да је најнапреднији, најсавременији и по учитељство најкорисније.

Љ. Лотић примећује, да је рад, који изабрани привр. редакциони одбор чека, доста опсежан, пошто ће дужност овога бити да поради и на том, како би се дечја васпитна и поучна народна књижевност, посебним издањима унапредила, те држи, да би уз овај привремени редакциони одбор, требало позвати из средине другова неколицину за сталне сараднике.

Предлог Лотићев усвојен.

Председник Мл. Ђурошевић позива присутне, да се изјаве, ко би се хтео примити сарадње у том послу.

Драговољно се примају сарадње овога рада другови: 1. Бошко Поштић — Стапар 2. Зорка Јанковића — Земун 3. Коста Замуровић — Мохол 4. Стеван Бошњак — Футог 5. Лазар Вукотић — Футог 6. Јован Искрољев — Сомбор 7. С. Стефановић, — Бечкерек.

Пошто је дневни ред овога састанка исцрпен, председник Младен Ђурошевић затвара седницу, поздрављајући присутне и захваљујући на истрајном и озбиљном учешћу у раду.

*

У 5 сах. по подне отишло је изасланство учитеља у Ср. Карловце, где су се изасланству придружили и остали другови, који су раније отишли у Карловце, те су сви отишли у клуб саборске већнице, где су у лепом броју били сакупљени посланици самосталне странке. Одмах се приступило претресању појединих начелних основа које заступају учитељи. Овом приликом се много заинтересовао за становиште учитељско посланик Светозар Прибићевић, затим посланици Др. Душан Пелеш, Радивој Врховац, Милутин Јакшић, Јован Орешчанин и др. После расправљања јаче од једног сата, реасумирано је све и истакнуте су основе у главном оне, које је и учитељство заступало.

На крају расправљања, посланик Св. Прибићевић је у језгровитом говору истакао важност овог споразума и топлу жељу посланика окупљених у клубу, да се оправдане жеље учитељске већ једном остваре, како би тиме учитељство добило још јача полета, да у корист просвете народне развије што истрајнији рад.

Затим је подпредседник клуба прота Милутин Јакшић, са пуно познавања нашег тешког положаја и са пуно саосећаја за исти, означио становиште саборске већине да се заложи за нашу учитељску праведну ствар.

У име учитеља захвалио је клубу Ђ. Михаиловић на предусретљивости и одличном пријему, означивши да ће признање и уважење учитељских дугогодишњих тражбина, бити знатна корист по развитак народне школе и просвете.

*

Напред смо већ споменули резултат саборског рада о учитељској дотацији. Саборска већина није могла из важних разлога приступити расправљању нацрта о Шк. Уредби, али је узела у расправу предлог о дотацији наставничког особља и надзорника на срп. вероисповедним школама, којом приликом је расправила и питање о појачкој дужности.

Расправу о томе донећемо по стенографским белешкама.

Седница учитељског збора будимске епархије.

(Пчеларак.)

Покушао је да изнесе скицу једне реалније И. О. која изгледа овако:

Наука вере.

I. Разред. О родитељима. (Њихова доброта и о поштовању родитеља.) О Богу. (Отац небески; његова доброта; о поштовању Бога.) Дечје молбе к родитељима. Наше молитве к Богу. Како и кад се ваља прекрстити. *Библија:* Стварење света. Први грех, о казни и обећање спаситеља. Благовести. Рођење Исусово. О пастирима. Звездари; бежање у Египат. *(Све приповетке врло кратко!)*

Молитве: Оче наш, Богородице. *(Само српски!)*

II. разред. Дела мил. душевне и телесне. (Српски: са тумачењем истих. Нпр. „Болесне треба обилазити". За што? Да их тешимо. Како их тешимо? Кад се разговарамо с њима о ономе, што ће им добро чинити, да забораве на своју болест. — Добри људи гледе и то, шта треба болесноме, па *други пут* му то донесу. И т. д. и т. д.)

Библија: Исус од 12 год. Крштење Исусово. Проповедање Ис.: Исус благосиља малу децу. Свечани улазак у Јерусалим. (Врбица). Тајна вечера. Како су га ухватили. Мучење и смрт Хр. Ускрс. Вазнесење, Духови.

Молитве: Пре и после јела. *(Само српски!)*

III. разред. Заповеди божје (српски!) са тумачењем истих. Две највеће божје заповести. *(Српски!)*

Библија: Свадба у Кани. Обилан риболов. Бура на мору. Жена недужна. Разбољење. О сљепоме. Исус у Витезди. О немоме. Преображење. Јаирова кћи. Младић у Најину. Васкрсење Лазарево.

Молитве: Јутарња и Храниteљу. *(Српски!)*

IV. разред: Символ вере *(Словенски!)* са тумачењем.

Библија: Митар и Фарисеј. Мил. Самарјанин. Блудни син. О богаташу и о Лазару. О страшном суду. О сејачу. Неваљали слуга. Луди богаташ. Велика вечера.

Молитве: пре и после учења *(Српски!)*

V. разред: О литургији. *(Кратко тумачење главних момената!)*

Молитве: Оче наш и Богородице *(Словенски!)*

VI. разред: Предавач није предложио ништа. Пошто није радио у VI. р. сам неће да предложи ништа. У опће није пријатељ *резоновања изза зелених сточова*. Оставља, да за овај разред кажу своје мишљење они, који су радили у том разреду.

Као што се види у расподели градива из н. вере влада ова система: I. и II. р. да позна живот Исусов; III. р.; чуда Исусова; а IV. р.: науку Хр. која је изложена у његовим приповеткама. I. и II. р. познаће живот оснивача вере. III. р. ће научити чуда његова и тиме ће се још више утврдити божански ауторитет оснивача вере. IV. р. ће после овако свестраног изучавања живота Исусова, учити његову науку; V. р. ће разумети главне моменте из богослужења. Заповеди божје су у III., а вјерују у IV. р. и то за то, што предавач има искуства, да је овако лакше. Много је лакше капирати тумачење заповеди божјих, него апстракције из вјерују. Ово је искуство стекао у школи са својом шк. децом.

Словенски језик.

III. разред: Познавање м. и в. писмена. Читање молитава: Оче наш, Богородице, пре и после јела, хранитељу, пре и после учења, вјерују, литургијско појање. Тропари: божићни, ускршњи, духовски, спасовски, богојављенски, цветни.

V. разред: Апостоли: I. II. и III. дан Божића, Ускрса и Духова. Богојављења, на Цвети, Благовести, Спасовдан, св. Сава, Обрезања Господњег; Сретење, М. и в. Госпођина, Ваведење, Митров дан, Крстовдан, Арханђеловдан, Три Јерарха, св. Николе, св. Јована, Ђурђевдан.

V VI. разред. Недељни апостоли и нед. еванђеља.

Појање.

I II. разред: тропар: божићни и цветни. Спаси Господи. III. VI. цело литургијско појање. Тропари: Митровдан, Ваведење, св. Никола, св. Јован, св. Сава, Сретење, Благовести, Ускрс, Спасовдан, Духови и Храмовни.

Српско читање.

I. разред: Читање па слогове са м. и в. писменима.

II. разред: Умерено читање (целе речи од једареда!) с обзиром на интерпункције.

III. разред: Читање с разумевањем и разговор о ономе, што се чита.

IV. разред: Течно, правилно и разумно читање. Разговор о ономе, што се чита и казивање истога својим речима.

V. VI. разред: Потпуно разумевање и што многостраније разрађивање прочитаног градива у облику свестраног разговора.

Срп. писање.

I. разред: Самостално написивање речи и имена.

II. разред: Самостално казивање и написивање реченица (Највише од 5 речи!)

III разред: Самостално писање (највише до 5) реченица о једном предмету.

IV. разред: Писање садржине кратких приповедака.

V. VI. разред: Писање: обичних писама, сведочаба, признаница, рачуна, полит. повчаних упутница и товарних листова.

Разговор.

I. разред: О шк. стварима и о човечјем телу.

II. разред: Кућне ствари и животиње.

Рачун

I. разред: Усмено рачунање (4 осн. радње) до 20 и написивање бројева.

Мере и новци: m, dm; l, dl; 1 п., 2 п., 10 п. и 20 п.

II. разред: Усмено сабирање и одузимање (на памет!) у бр. простору до 100 и то са свима случајевима, *осим сабирање и одузимање дес. и јед. са дес. и јед. без и са прелажењем.* Ти случајеви да се раде, ал тако, да се задатци испишу на табли, а деца да их раде усмено, и то гледајући у задатке. Нпр. 58+39; 93—48. Предавач је стекао то искуство, да деца сама кажу: *„заборавио сам једнице!“* Док је радио са 1 разредом, те тешкоће је могао савладати, јер је било доста времена. Но, *од кад имадемо на сваки разред тек само до ½ часа, од тога доба је немогуће радити онако, као довле, што је могло бити.* Таблица множења и задржавање до 100.

Мере, новци и време: cm, ār, хектāр; cl, hl; kg, dkg, q; 1 К, 5 К, 10 К, 50 К; час, дан, седмица, месец, година.

III. разред: Писмено сабирање, одузимање, множење и дељење до 10.000. Код дељења: делитељ да је од 1 цифре. Предавач по искуства зна, а замачно су то приметили и остали другови, да се у III. р. може (писмено!) рачунати и до 10.000; па и даље. Кад дете уме до 1.000, ништа му није ни 5—6—10, па ни 15—20 и т. д. хиљада. За то је тога мишљења да се у III. р., са свим слободно, може рачунати у бр. пр. до 10.000.

Мере и новци: понављање градива из I. и II. р., а к томе још и ово: mm; mgr, тона; āков; 1.000 К; златни новци: 10 К, 20 К, 100 К.

Римски бројеви: до 20.

IV. разред: 4 осн. рач. радње у бр. пр. до 1,000.000. Код дељења делитељ највише да је од 2 цифре. Комбиновање задаће. Наиме: у једној задаћи да буде више врста рачунских радња. Нпр. одузимање и сабирање; сабирање, одузимање и множење; или: све 4 рачунске радње.

Римски бројеви: до 100.

V. VI. разред: 4 осн. рач. радње с дес. разломцима. Делитељ може бити и од 3 цифре. Израчунавање камате. (Сваћањем на јединицу!) Пропорцијонални рачуни.

Римски бројеви: до 1.000. —

Недељно бар једаред усмено рачунање са III., IV., V. и VI. р. заједно. (Овакве задаће: 43+35=? 65+73=? 59+37=? 96+79=? 93—29=? 8×19=? 0×87; усмени закључни рачуни; нпр.: 8 гусака вреде 72 К шта вреде 5 гусака?!

Земљопис.

III. разред: своју жупанију; **IV. разред:** Угарску; **V. разред:** Европу; VI. р. свих 5 делова света. (Све у главним потезима.)

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

Промене у учитељству. *Анђелина Јаношевић*, учитељица у Михаљевцима у Срему, премештена је за учитељицу у Инђију. — *Иван Малешевић*, учитељ на новосадској салашкој школи на Каменданну, изабран је за учитеља у Новом Саду, на школи, која ће се основати у Салајци.

За место у Српском Учитељском Конвикту у Новом Саду за ђаке средње и стручних школа мушког и женског пола ваља се пријавити најдаље до 8. јула о. г. по нов. календару.

Услови и правила за примање дају се бесплатно, а пријавити се ваља за то или

председнику Аркадију Варађанину или надзорнику др Милану Петровићу професору.

Учитељева одговорност. Учитељ Л. на часу гимнастике предузео је са својим ученицима прескакање у вис. При томе су узицу за прескакање држала два дечка. Усљед тога се је догодила несрећа. Дечко К., који је прескакао, баш је с тога пао, јер један од оних дечака, који су држали узицу, није на време испустио узицу, кад ју је К. ногом додирнуо. При паду на тле, које уз то није било прошћено умекшано, пребио је дечко К. руку. Учитељ је осуђен да плати отштету. Таких случајева налазили смо и по извештајима аустријским и немачким, и човек се не може доста начудити, да се и за таке случајеве чини одговорним учитељ. А ко је одговоран, ако дете на пр. зими склизне у дворишту и упакаши се? На крају ће доћи дотле, да ће од учитељског позива бегати свако, а саламењем незаштићеном положају учитељском друга лека за сад и нема.

Одговорност општине. Општина Р. давала је учитељици својој стан у парави. Стан је био влажан и плеснив. Учитељица усљед становања у њему добије пакон годину дана реому, те је принуђена била у више маха узети допуст ради лечења и на послетку се повући у стање мира. Због тога је судским путем затражила од општине отштету. Суд јој је после извиђаја на лицу места у име отштете досудио једном за свагда 2700 К. Ала је јефтин живот и здравље учитељево!

Награђени учитељи. *Младен Бурошевић* учитељ у Обровцу и *Марко Славковић* учитељ у Мохолу, награђени су од државног надзорништва за врло добро постигнут успех у настави из мађарског језика са по 100 К награде из Рудићевог фонда.

Положио испит. Г. *Жарко Благојевић*, оспособљени народни учитељ, син управитеља сомборске срп. више девојачке школе, г. Јована Благојевића, положио је ових дана на будимпештанском педагогијуму строге испите из *историјско-филолошке* групе и тиме стекао оспособљење за наставника у вишим народним заводима. Срдачно честитамо нашем сараднику на положеном испиту.

Апел на све српске учитељице и српске учитељске приправнице. Српско-прав. црквено-школски Одбор у Високом (Босна) незаконито је прогласио мјесто учитељице упражњеним, те је расписао на исто натјечај с год. платом од К 840. Велики Управни и Просвј. Савјет у Сарајеву, признао је дотичној учитељици својим актом од 17./III. 1911. број 68./1911., „да јој се служба рачуна од 1./I. 1911" као сталној учитељици. Исти Савјет својим актом од 17./III. 1911. бр. 23./X пздао је ово рјешење: „Високча срп.-прав. црквено-школ. општина нма учитељици О. С. у Високом исплаћивати плату од К 1200 годишње, односно по К 100 мјесечно, како то прописује Уредба о учитељским берпивима." Високча општина не признаје ово рјешење В. Савјета, него и сама по себи проглашује то мјесто упражњено и и без одобрења Савјета издаје натјечај с год. платом од 840 К, коју плату наша уредба не признаје.

Умољавају се све српске учитељице и приправнице, да на ово мјесто не компетују, да би се тиме очувала наша сталешка законита права и солидарност. Ако је која компетовала, нека повуче своју молбу. Ако мјесто буде законито упражњено, јавиће се овим путем.

Главни Одбор Српског Учитељског Удружења за Босну и Херцеговину.

ИЗВРШНИ ОДБОР СРПСКОГ МИТРОПОЛИЈСКОГ УЧИТЕЉСКОГ ЗБОРА.

Бр. $\frac{I.O.U.}{1911}$:

Свима управним одборима среских учитељских зборова.

Позивају се сви управни одбори, да у интересу што скорије и сигурније остварења закључка митрополијског учитељског збора, од 5. и 6. новембра 1910. год. доставе изводе записника о решењу својих зборова у погледу претплате на „Школски Гласник", а према окружници овог одбора од 17. IV. 1911. бр. 111.—124.

За извршни одбор:

У Новом Саду, 10. (23.) јуна 1911.

Ж. Алексић
перовођа.

М. Косић
предсједник.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 11. У Новом Саду, 15. јуна 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: После Сабора — Школа рада. — О могућности систематског васпитања. — Постанак „Шк. Уредбе" од 1872. год. — Учитељство: Срп. учит. Конвикт у Н. Саду. — Конгрес словенског учитељства у Кракову — На правом: Како сам учио једног инаћевђију. — Српска сборови: Седница учит. збора будимске епархије. — Преглед књига: На ствар г. Терзину. — Dr. Ignjat Bokur, Die Entwickelung der serbisch-nationalen Konfessionellen Volksschulen. — Педагогика XIX. столећа. — Извештај о срп. в. дев. школи у Новом Саду. — Извештај о срп. вел. гимн. Н. Саду. — Белешке. — Нове књиге. —

После сабора.

Велика демагошка кампања против учитеља распламнула се као магла. Питање о појачкој дужности и о дотацији учитељства, за које се највише хватала демагошка журналистика, решено је на врло прост и једноставан начин. Они који су алармирали *свој* народ против учитеља због појачке дужности, лојално су у Сабору признали пред целим народом, да то заиста није учитељска дужност, него да је учитељству силом наметнута. То смо чекали и то смо дочекали. Све, дакле, оне злонамерне подвале које се већ од толико година подмећу учитељству, и његовим појединцима, а нарочито подвале, обеде сумњичења, погрде и томе слични простаклуци за последњих 5—6 година, надоше једним махом у прашину. Данас већ више то оружје није употребљиво. Оно биће још по који ритер, који ће се зажелети средњевековног оружја, али њиме неће ништа постићи, јер то је оружје зађђало. Ми смо знали давно да је то зађђана сабља и да ће се њоме оштетити баш онај ко је потегне, па тако је и било. Не сигрaјте се, дакле конзервативни „народни пријатељи" таким сигрaчкама, јер оне ће бити на штету вама, а не учитељству.

Аларму, који је покренут био против учитељства ми нисмо давали никад озбиљне вредности, јер ми познајемо народ баш на извору његову, а не из сеоских намештених дописа и површних новинарских чланака. Ми смо знали да наш народ није тако зао као што га хтедоше приказати неки назови „народни пријатељи." Знали смо, да та сва кампања против учитеља народу не треба, нити би је он заметнуо, да ту нема оних који прометнуше напредан радикализам у „начело": Крпеж кућу држи! И покрпљујући своју посрнуту кућу, требало им да заврћу крајину баш против оних народних људи, који су највише у додиру с народом, али који су на жалост навели шаке од настрaног партизанства, и одрекли послушност дисциплини, која их је требала док су хтели бити добри кортеши и покорни меропси страначким диктаторима. А да би учитеље онемогућили у народу, прихватиће се недостојна посла, који ће им по злу забележити име у нашем народно-просветном животу. Но велики Доситије рекао је: „Све што нам се против воље наше дешава, може нам бити на пользу! И та света истина показала се и овде тачном, јер до сад сепаратизмом обележено српско народно учитељство, сложило се у једно братско коло, које ће тако загрљено не само знати штитити и унапређивати своје сталешке интересе, него ће тако братском заједницом и народној просвети допринети много више стварне

корисити него онда, кад је било партизанских измешар настраних партија и ћудљивих вођа са болесним личним амбицијама.

Оваком препорођају српског народног учитељства од срца се може радовати сваки поштен и прави Србин, сваки културан човек. А некултурност ћемо већ гледати да на сваком кораку лечимо и таманимо, као и сваки други коров који смета свежини и напретку сваког племенитог сада. **М.**

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. нар. учит.

Мој предговор.

Сваки школски раденик код нас, који поле размишља о данашњој срп. нар. основној школи, о градиву у наставној основи, о методским поступцима, о успеху и трајности обрађеног градива, морао је доћи до сасвим умесног закључка, да је набацано силно градиво, које не одговара у великој мери ступњу детињег умног развитка. Методски поступак неодређен и разноврстан. Обрађено градиво не остане трајно у дечијем памћењу, него га деца брзо забораве, тако, да оно, што је обрађивао пре два, три месеца тако се заборави, као да се никада није ни учило. То нам најбоље доказује искуство: после одмора од 10—14 дана, а нарочито велики школски одмор, а још већма примећују то они учитељи, који имају да раде у поновним или недељним школама. — Често ћете чути тужбе: „Све се заборавило, деца скоро ништа не знају.“ Када сада узмемо у обзир огромно градиво, које ми имамо да радимо још и на маћарском језику — онда је збрка готова.

Систем не вала у нашој основној школи, и догод не исти из основе не промене и не постави на савремену, напредну и здраву основу, догод се школа не реорганизује, наставна основа из темеља не измене, несавремено не избаци из ње, а ново и напредно не унесе, наша школа дотле не да неће напредовати, него ће у будуће све већма назадовати, рад учитељев биваће све тежи а неуспех све јачи. — Том назатку српске нар. основне школе има много узрока. Бирократизам у администрацији, немање довољно средстава за развитак школства од горе до доле и у опште незгодно стање наших просветних прилика. — Ко се бави модерном педагошком књижевношћу, напредним школским идејама, тај зна, да су на том пољу Немци и њихови школски људи врло напредни, па чак и оно, што су од других народа привојили — и то су унапредили и усавршили.

Разграната и богата педагошка књижевност бави се свима гранама хигијене, педагогије, методике и др. и међу радионицима свију тих грана данас заузима једно од највидљивијих места мињхенски школски саветник *Ђорђе Кершенштајнер*. Он је апостол идеја Песталоцијевих и Фребловић, које су се пре криво схватиле. Стога је Кершенштајнер узео себи за задатак, да идеје и смисао идеја поменутих школских великана шири, тумачи и у дело приведе. Он то чини у разним часописима, на јавним зборовима, а основне школе у Минхену служе за пример његових идеја, које се по целој Немачкој шире и напредају. Он те своје идеје шири под именом „Школа рада“, оне су захватиле сво напредно немачко учитељство, те је *учитељско удружење у Лајпцигу* прихватило све што Кершенштајнер исповеда, у своје школе унело његове идеје и издало је једно педагошко дело под насловом „Die Arbeitsschule“ (Школа рада). То дело сам прерадио на српски и упозоравам сваког читаоца, да га озбиљно проучи, јер је важно, доста компликовано и захтева озбиљну штудију.

У овом питању постоји данас већ читава литература, оно још није на чисто изведено. Оно се кристализује, мисли се мењају, и наскоро ће наступити време, када ће немачко учитељство бити на чисто са тим питањем и донети општа начела, која неће моћи остати неопажена ни код нас, јер је овде у питању нова фаза напредне школе.

Увод.

Данашњу школу називамо ми хрђавим изразом „Школа учења“. То чинимо мање у похвалном, него више у смислу прекора. Тим изразом треба да се нагласи јак формалан рад, који често замара ум, у место да се употреби у истој мери свака стихија, која снажи и развија ум. И ако морамо признати вредност, коју нам даје данашња школа, ипак се мора нагласити, да свеукупан успех наше основне школе не одговара труду и времену, које утроше како учитељи, тако и ученици и да се силна снага бескорисно прохарчи.

Неуспех школе учења на пољу градива и развијања ума доказале су нам прошле године, о чему се озбиљно говорило, што заслужује велику пажњу. Да споменемо само једну чињеницу. Минхенски школски саветник Кершенштајнер вели у једном чланку „Pädagog. Reform“ из 1904. год.: „У немачкој царевини има мало људи, који имају јасну слику о *успесима* и бризи наших вредних учитеља, које су они утрошили у просветан рад. Код нас у Баварској можемо да се уверимо о томе при завршним испитима недељне школе. После седмогодишњег свакодневног школског учења и завршних испита, дакле по навршеној 13. години, наступа недељна школа, која траје до навршене 16. године — и тада се држе завршни испити где можемо дубље да расматрамо. Овде је успех — што се тиче знања — управо поражавајући. Главе оних ученика, које су из основне школе понеле депот знања — при 16 годишњој ревизији, изгледају као празни котлови од бакра. Довољно беше три године практична живота — који је све порушио. Када сам при завршним испитима приметио ту противност, када сам видео, како су најбоље учитељске снаге са болом у души и жалошћу помишљале на нестале плодове свога рада, за који заложише свој живот тада сам за извесно знао, да је свестрано образовање, или боље рећи, рад наше основне школе са тежњом са богатим знањем — данаидски рад.“

О школи је данас опште мишљење; овако не може ићи даље, морају наступити промене. Само сада наступа питање *како?* Има један лак начин, а то је критиковање. Истина, критике мора бити; она сама, својим открићима има утицаја и може да нас освести и упути на бољи правац. Али критика може и анархизам да створи, па и реакцију. Школа, као једна велика установа, пуна одговорности, не сме служити за поље педагошких заблуда.

Упоредо са критиком треба свакако оцењивати и питање побољшавања. На тај начин ћемо уз примењивање старога доћи на пут постепеног прелажења на боље. Нова школа мора се препородити из старе школе; само се морамо бринути да нас преиначе не одведу унатраг. Зато је потребно, да поставимо велике циљеве, у теорији да покренемо идеје за преиначе у целини и о њима да расправљамо. Само када знамо целину наше будуће градње — испашће целисходно и корисно наше прве предградње.

За циљ моментаног напретка, морамо себи поставити појединости и трудити се, да се оне остваре. Овде долазе у питање и материјалне жртве, које играју велику улогу у нашој школи. Да би се у школи опажао напредак и посматрали утицаји рада, потребне су нам установе за покушаје, које нам дају сигурност за напредак. Чудновато је, да се овакви покушаји чине на свима културним гранама, само се за школу не употребљавају, вредност њихова се не цени, нити у обзир узима. — Тим је радоснија та појава, што је варош Цирих својим учитељима дала све могућности за истраживања и покушаје. Исто је тако радосна појава и то, што су саксонски учитељи у својим основним захтевима за нов школски закон ставили и ову жељу: „Закон треба да даде могућност дограђивању школства и његове преиначе. Нарочито се мора дати могућност, да се педагошка питања свестраним покушајима расветле, стога се имају оснивати разреди за покушаје.“

Општи назив жеља за реформисањем основне школе јесте *школа рада*. Овај назив није нов. Он је играо важну уло-

*

гу осамдесетих година прошлога столећа, и од тога времена често се појављивао. У првом одсеку ове књиге опширно је изложено, шта се подразумева, под тим насловом. Овде ћемо само да нагласимо, да се начелом школе рада изискује дубља штудија у настави, јер се не сме употребити градиво, које не одговара ступњу детињег душевног развитка. То значи потпун ток психичног процеса до *дејања*.

То би било управо пут за образовање. Он се према основи данашњих психолошких знања не може до ситнице казати, али се може маркирати. Сам циљ образовања, који је у градиву означен, може се повремено једино у пракси изнети у контурама. Могуће је, да ће градиво данашње основне школе, још за дуже времена исто остати, и ако се већ сада мора увидети, да интензивна његова обрада наилази на многе непогоде, нарочито када градиво доведемо у упоређење са душевном способношћу детињом.

Када с пажњом прелистамо педагошке класичаре, наићи ћемо, да су они већ дали правац семену данашњих жеља за реформе, шта више и означили су га. Овде се помишља нарочито на Русоа, Песталоција, Фребла, па и на Хербарта. Чудновато је, да се Песталоци назива оцем данашње школе, а његови захтеви, да се све унутарње снаге у складу развијају — данас се тако једнострано извађају. Где је од њега наглашавано тројство: глава (ум), срце и рука? Фребл, који надопуњава Песталоција даје већ јасна упутства за школу рада. Треба само да се сетимо ових речи из његовог дела „Васпитање рада човечанског“: „Данашње домаће и школско васпитање доводи децу до телесне лености и привикава их на нерад; услед тога силна човечанска снага остаје неразвијена, пропада! Било би од веће користи, када бе се у постојећим последњим дневним часовима школске наставе увели часови права рада; и до тога мора још доћи, јер је човек услед доста дање незнатне употребе своје снаге — изгубио из вида важност и вредност њену.“

Зар се ове речи не могу исто тако данас изрећи, као што су оне изречене пре 80 година? Заблуде и странпутице могле су наступити у немачкој школи само тако, што нисмо разумели наше педагошке великане, и што је у школи била одомаћена једнострана школска и наученачка традиција.

(Наставиће се.)

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

III.

Школа.

Те сам редове зато написао ту, пошто садрже у себи данашње резултате најновије гране педагогике која се сад развија. Педагошким експерименталцима лако је појмљиво да им је настава у главном пред очима; у погледу тога, мерења могу да се обављају, у погледу моралног развитка пак већ мање; осим тога истина је и то, да је поступак наш са ученицима заиста у нераздељивој вези и са наставом. Кад дакле *Мојман* говори овде о разликама које се очитују код ученика, извесно је, да мисли и на васпитни поступак*) и да нам је васпитавање (поступак наш са ученицима) не мање дужно, да се у сваком погледу прилагођује према индивидуалности васпитаниковој.

Но да ли је могуће то прилагођивање данас? Нема сумње, да се у извесном погледу и нагонски прилагођујемо, али ван сваке сумње је, да то прилагођивање не може бити потпуно. Нећу да почнем изнова, како се учитељев рад цепа по струкама, како је мален број часова у којима се бави са појединим разредима, како су препуњени поједини разреди по средњим школама (а нарочито гимназије), и како још друге организационе околности у овом погледу утичу, само ћу да споменем, да су то све сметње, које нас спречавају у темељном упознавању индивидуалности својих уче-

*) Мајнцић. II. 427.

ника. У стању смо дотле да дођемо, да у вези општим тртама напремо им способности њихове, добру или лошу наклоност им према нами, попеку црту значаја им, по тим мање смемо да зовемо то познавањем ученичких индивидуалности, што боље знамо, да низом година не седи пред нама један и исти ученик, него новије и новије створење развића, које се не да од један пут, за свагда да упозна, већ баш зато што је у развитку, морамо га непрекидно да проматрамо.

Па онда како да и познамо разлике? *Мајман* поново наглашава, да само оне ученике треба темељније проматрати, који битно одступају од просечности разреда. На то морамо да кажемо, да кад учитељ опази највеће одступање, тада већ и познаје отприлике индивидуалност одпосног, у колико је уопште може да упозна. На то се и не осврће, у којој мери може да се учитељ бави педагошким опитима и испитивањем. Међутим ћемо да приметимо, да *Мајман* уз начине с којима испитује индивидуалне диференције простом посматрању признаје само ту важност, да појединим, подацима од вредности може да попуни резултате опште*). А учитељ пак само путем проматрања долази до познавања индивидуалних особина својих ученика. Пошто је то познавање за сустапно и свесно васпитање безусловно потребно и пошто је по научном мишљењу од мале вредности онај начин, којим учитељ до тога може да дође, нарочито пак пошто учитељ на тај начин — из разлога који су ван његове власти — не може да примењује у жељеној мери: требало би да изрекнемо, да овом главном услову свесног васпитавања не умемо задоста да учинимо.

Међутим могли бисмо мислити, да није праведно да чак до тога дођемо пошто нпак толико смемо рећи, да смо у стању разлике на основу свог искуства да установимо. Само што баш у овом погледу опажа савестан учитељ, да искуство није довољно, јер је сваки ученик нешто друго, у животу сваког од њих су друге претчињенице и друге околности, оцењивати се могу само процесом, безусловну пресуду пак који ће од нас да искаже, након у раду проведених првих пар година?

Нарочито је тешко да створимо себи какво мишљење, не само у настави, него и у карактеру који се развија у индивидуалност. Зато нам и није довољно да познајемо само индивидуу. Коликогод пута сам се упознао са родитељима и осталим члановима породице мојих ученика, или сам дознао, са каквим друштвом долази у додир исти, увек сам му се ближе осећао, често сам и њега себи привукао, пошто сам у неколико информисан био о оним утицајима, који су му узроком били појединих индивидуалних црта његових а према којима се утицај школе треба да прилагођује**). Али то у сваком случају није могуће. Знам за много случајева, за које сам дошпје — понекад касно! — дознао, да ми је код истих поступак или реч неумесна била према индивидуалности дотичног. Дакле и укори или похвала је дотичног неправедно стигла. Но колико се пута може да догоди без знања нашег, кад нисмо у власти да је поправимо, па тако и поред најбоље воље грешимо против оне заповести: *чини све према индивидуалности свога ученика.*

Ма колико да настављамо, крај је то, да у маси васпитавамо, предајемо одређене предмете у одређеној количини, резултат не меримо према способности појединаца и према снази која је у рад утрошена, већ и у најбољем случају процесом. Не каже нико да би то према данашњем систему јавне наставе могло и савсим друкчије да буде, но многи тврде и то, да би много што могло и требало да је другачије.

*) Мейманн I. 372.

**) Само ће један незнатан податак да употпуни рад обележја добро познатог факта, да видимо колико су разлике међу дознаним околностима ученика. У Берлину је Tews основао дечу основних школа (Moderne Erziehung in Haus und Schule, 20.) о њиховим породичним околностима и између осталог одговорили су му, да је од 1514 деце 140 без оца, 37 без матере, 114 је мати изван куће, 833 код куће је зарађивала хлеб; 239 деце је од оца 3-7 од матере, 76 од браће, 135 од тетака, 24 је од старних особа помагано у свом школском раду; само 614 ручака и 658 вечераа појело с оцем итд. У самом овом малом податку има много диякова према којима се индивидуалне разлике могу да развију.

Са гледишта нашег предмета нужно је да установимо, да у средњој школи ученичке индивидуалне разлике не служе као вођа при васпитном раду. Изузетке не смемо генерализати и површне опажаје не можемо назвати познавањем индивидуалности. Добро дете, немарно, и други томе слични придеви, нити показују познавање индивидуалности, нити могу да служе као основа за систематски, индивидуални поступак. Ако кадгод педагошки опити дотле дођу, да своје резултате смеју да уређују*) и нас добро да поуче бар поступку који одговара извесним добима, тада ћемо захтевати моћи од учитеља, да опште резултате науке примењујући на поједине практичне случајеве, учине средњошколско васпитање индивидуалним, уколико већ васпитање може да буде индивидуално. Тада ће се ваљда уверити сваки позвани чинилац, да се нити са данашњим масама може истински васпитавати, нити да може током целе средње школе да остане нети одношај између наставе и васпитања. Према степенима развића систематско васпитање све већма треба да се претвори у свесно самоваспитање. Док средња школа није у стању да дође до тога резултата, дотле са васпитавањем њеним не можемо бити задовољни.

Васпитавање себе самога не може се догађати без познавања себе самога, то пак није могуће без тога, да веза са друштвом не буде свесна. Та мисао се потпуно слаже са оним педагошким захтевом, да нову генерацију учинимо способном за наставак рада старе. Ту се дакле још пита: да ли се тај захтев социјалног становишта испуњава, ефектуира у школи поред мало час непитиване индивидуалне стране?

То питање односи се на свесно и систематско ефектуирање овог становишта и тако као одговор не можемо указати на оне околности, које спречавају развој личности учитеља и систематско узимање у обзир индивидуалности ученикове. То су јамачно социјални фактори и ако когод напише *„социологију васпитања и наставе.“*) мора с њима рачунати као што треба. Међутим овде није реч о васпитном утицају друштва него то треба да промотримо: да ли уме средња школа своје васпитанике да удуби у данашње друштво, чијега су чланови? На то ћемо онда да одговоримо кад осим досадањих чинилаца, нарочито личности учитељеве, узмемо у обзир и садржај наставе. Наравно да о томе не можемо говорити, шта раде поједини учитељи, него треба да промотримо наставни план и упутства, која обележавају званичан циљ, жеље и дух директивних кругова. Ту ћемо видети, да предмети, који су нарочито позвани (нпр. историја) да упознају ученике са друштвеним односима и са данашњим станем његовим према наставним плановима истих, не одговарају захтевима који се у њих полажу и једино се на учитељевој личности обрће, како и којим ће начином увести свој подмладак у заплетене социјалне данашње прилике. Како да дође ученик до познавања себе самог а без да јасно види садашњост? Има их, који долазе близу томе, који почињу да виде место, на које хоће да стану, на дужност, која их чека. Најче се и такав који знаде, у какву ће струју ступити, као слободан свеучилишни грађанин. Али на жалост, тих није много и ученици су само такве школе, у којој учитељи тако мисле: да та деца неће да живе у прошлим столећима, него у времену што сада следује, дакле казали су им нешто о томе: како виде садашњост, како мисле о задацима будућности, о пољу свога рада. Такви учитељи васпитавају, уливају у своје ученике нагон за посматрање друштвених прилика и стања, ти изузетци међутим то показују, да се данашња наша средња школа не труди да тај нагон, према циљу установе њене, развија.

Средња школа хоће да пружи опште образовање и спрема за великошколско проучавање. Обоје ће тек тада постићи, кад отвори очи својих васпитаника, да

*) По Мајману (I. 332) су опити који се односе на типичне разлике дечијих индивидуалности „sind nun leider noch weit entfernt von einer wirklich systematischen Aufstellung der nachgewiesenen Differenzen.“

*) Тај нараз види: Edelheim, Beiträge zur Geschichte der Sozialpädagogik. 20.

виде, што данас треба видети. Нека виде утврђене, чврсте зграде старих и данас добрих установа, које и они треба да утврђују; али нека виде и збрку, из које може бити да баш они треба да нађу пут којим ће се изаћи на чистину. Размишљање о васпитању то поставља, јер хоће да служи напретку. Средња школа не уме ваљано да задоста учини тој жељи.

На остале школе се, са тог гледишта, да им оцртам њихова јавно-васпитна стања, нећу осврнути. Стручне школе не можемо сматрати за васпитне заводе; овде пак не спомењене мушке и женске школе отприлике би потврдиле резултат који смо овде изнели. Лако се даје разумети, да нпр. у мушкој грађанској школи, и уопште у женској школи појединн фактори шпсу у тој сразмери, као у средњошколском васпитању.

Досадашња разлагања доводе нас до тога резултата, да се у школи, нарочито пак у средњој школи, основни захтеви педагогике не ефектуирају. Пошто би пак школско васпитање, дакле систематичност јавне наставе, баш само њиховo испуњавање могло да осигура: тај сада добивени резултат то значи, да школа не уме да правилно иде циљу, што га је педагогика постакла пошто, нема у безусловној власти кораке који би је у томе помагали.

Када смо то установили, видимо и то, да су живот и школа једно другом страни, пошто се у школи не може да ефектуира педагогика. Дакле школа не може задоста да учини захтевима живота који напредује, па ни онда, кад јој за то даде начелну основу теорија педагогије.

Сада је пак настало питање, шта би могло да даде начина педагогици за ефектуирање њено, које су услови тога, да би јавно васпитање могло свесно, по утврђеном плану, дакле систематски да тече?

(Наставиће се).

„Од срџу незадовољника, незадовољан васпитач је најнесретнија.“ Polak

Постанак „Школске Уредбе“
од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Прота **Бранковић** држи, да је то много 10 месеци особито за сеоску општину због рала, па после Духова неможе још нико натерати, да децу редовно у школу шаљу. Навађа пример код протестаната и у мађарском законику где је одређено за варошн девет а за села осам месеци, зато би и он предложио, да место „46 недеља“ дође за варошке општине 9 а за сеоске 8 месеци.“

Др. **Касапиновић**: Бригa г. проте нема места, јер се побринуло, да се у време рада може неки одмор дати.

Прота **Бранковић**: То не искључује мој предлог, јер бадава је то господо, донети непрактичан закон, кад га неће нико испуњавати зато ја остајем при том предлогу, а за то време одмора, нека се држе недељне школе.

Панта Поповић прихваћа предлог проте Бранковића јер је и сам учитељ био. Он држи да је то излзорно и непрактично, што ће управа за време радова дати неки одмор јер тај одмор траје 5—10 дана а зна да у Бачкој, ако је испит после Духова, дешавало се, да је испитни комесар долазио на испит, па нашао самог учитеља или још двоје троје деце.

Ст. В. Поповић говорно би о тој ствари, али да не троши времена одустаје од речи.

Исидор Павловић: То би много било одмор од 3-4 месеца особито кад деца уче читати и писати (један глас: Лети се научи, него само зими).

Прота **Милутиновић**: Оно је практично, што видимо и код других народа да чини (Иса Павловић: онда би могли и infallibilitet папин примити).

Др. **Св. Касапиновић** опомиње на пословник.

Исидор Павловић: Дебата се није свршила.

Васа Ђурђевић: Пошто сам дао исправак морам говорити, ја сам за 10 месеци; што г. Панта Поповић вели, да је у нас фактично тако, да деца у време радова не долазе у школу, то ми неможемо узети за мерило; ако буде већи одмор, још мање ће нпи: зато напредимо мањи одмор.

Стеван В. Поповић прихваћа исправак Ђурђевића, да се каже „10 месеци“ и примећу саборског одбора, да се реч „од преображења“ изостави.

Председник: Која господа примају редакцију школског одбора, нека изволе устати. (Нико) — Која господа примају редакцију саборског одбора, нека изволе устати. (Прима се.)

Стеван В. Поповић Прво ваља на исправак госп. Ђурђевића гласати.

Председник: Она господа, која примају исправак посланика Васе Ђурђевића, нека изволе устати. (Прима се.) — Прима се дакле редакција школског одбора са исправком саборског одбора и исправак г. посланика Ђурђевића.

Прота **Бранковић** има овај додатак на тај § (вичу: прешло је гласање.)

Др. **Суботић**: Ово заслужује господо, велику позорност, јер то практикују и други народи и сама државна власт у Мађарској то је одредила. Код нас је још потребније, да се ово регулише, особито сад, кад хоћемо, да се глоба одреди за неуредно полажење школе. Течај траје 10 месеци, а одмор 2 месеца. Школска управа може по околностима местним, да тај одмор у које доба одреди, да се тим неби доводили људи у неприлику, да задржавају децу од школе.

Стева В. Поповић: Допустите господо, то има одређено у § 43. Овај предлог ми је непојасан, јер недељне школе нема, него повторне.

Прота **Бранковић**: Има јер недељна школа држи се за-ону децу, која редовно иду у школу за време одмора, да не забораве оно, што су учили.

Божидар Вујић: Имам једну приметбу на додатак г. проте Бранковића, да се измене реч „пољоделство“ са „пољски радови“, јер ја разумем под „пољоделством“ само „Ackerbau“ (agricultura), те би се тада пекључило виноградарство, воћарство и т. д.

Др. **Максимовић** предлаже, да се додатак проте Бранковића одложи до § 42. и тада да се узме у расправу.

Иса Павловић се неслаже са протом Бранковићем јер се још није решило, да постоје недељне школе, јер недељом долазе у повторну школу она деца, која су већ прешла 12 година, а осим тога има учитељ службу и повторну школу на кад би тада држао ту недељну школу.

Стева В Поповоћ: Немам ништа против додатка г. проте Бранковића само сам и зато да дође у расправу код § 42.

Прота **Бранковић**: Мени је до начела стало и држим, да би баш овде било место. Ми нетреба да идемо на то, да само параграфе множимо, јер нама је само до начела и ваљане наредбе, а не да се размећемо са стотинама параграфа.

Председник: Она господа, која примају додатак г. проте Бранковића у начелу, нека устану (прима се).

Известилац **Ст. В Поповић** чита § 40. „У српској нар. основној школи предаје се 30 сати недељно и то наизменце дане одмора, сваки дан пре и после подне по три сата урачунавши у то и часове појања, певања, краснописа, цртања, гимнастике, а у женске деце и часове женских радња и одмора између часова.

У зимњем течају трају учевни часови највише од 8—11 пре подне од 1½—4½ по подне, а у летњем течају јутром што раније, а по подне што, доцније.

Васа Ђурђевић подноси исправак да место „30 сати“ буде 25 место сваки дан 6 да буде „сваки дан 5 и то пре подне 3, а после подне 2,“ а од ког часа да се почиње, то да се остави учитељу и школском одбору на вољу, да они по околностима пареде. Овде се иде на то, да се обали број часова; не зависи, господо, од множине часова колико ће деца научити, него ако је учитељ вредан, он ће и за мање часова децу моћи научити. При том не смемомо с ума, да је учитељ и певац и да држи недељну и повторну школу, то би било претерано за једнога човека, те би се звало живот у гроб сахранити. 30 часова то је дакле премного за децу.

Прота **Бранковић** слаже се са Ђурђевићем.

Овде би, господо, здраво штетно било, да се одреди од ког до ког сата, да се држи школа, зато сам и ја, да се рекне пре подне 3, а после подне 2, а од ког часа, да се почиње и до ког да се држи, то да одређује школски одбор. Сувишно је 30 часова, па још кад се узме, да треба за гимнастику час.

Стева В. Поповић: Да се не би мислило, да школски одбор сарањује учитеље и децу морам неколико речи ради објаснења рећи. Овде није стрикте одређено само за поуку, помињите, да при рационалној настави учитељ неће ни 5 часова на дан провести, јер је овде урачунато и појање и певање и гимнастика, краснопис и цртање и одмор између часова. Овај је одбор либералнији, него и сами неправљачи. Ја нисам противан, да часове предавања одређује месни школски одбор према месним околностима, ал исправак за 25 часова не могу примити, јер је све једно ил примили исправак на неурачунали ту часове за гимнастику „певање и т. д. или останили 30 часова на то све урачунали.

Прота **Бранковић**: Ако се каже пре подне 3, а по но подне 2, ту се разуме само стрикте научни предмети јер ће учитељ после недељно 1—2 часа за гимнастику одредити, а то може и четвртком бити, јер то не спада у чисто научне предмете. Зими н. пр. неможе бити гимнастика (гласови: може) по варошима може, а по селима неможе, јер неће хтети општина задати дворану за гимнастику (гласајмо!) (Панта Поповић: Гимнастику они и па селу, јер се грувају снегом.)

Председник: Она господа, која примају § 40. по редакцији школског одбора, нека изволе устати. (Не прима се.)

Сад долазе исправци.

Др. **Касапиновић** примећује, да је Њег.

Преузвишеност ставила питање на цео § сад дакле треба да се гласа на прву алинеју.

Др. **Суботић** потпомаже дра Касапиновића да се на алинеје гласа.

Председник: Она господа, која примају прву алинеју по редакцији школског одбора нека изволе устати (Маљина.)

Председник чита исправак Васе Ђурђевића.

Васа Ђурђевић хоће да разјасни свој исправак.

Др. **Максимовић**: Ја би желео, да кад се овакви исправци подносе, који цео параграф битно мењају, да се цео параграф штилизира.

Васа Ђурђевић: Та да би овако гласио: „У срп. нар. основној школи проводе се 25 сати недељно и то изузевши дане одмора сваки дан пре подне 3, а после подне 2 часа (Прима се.)

Прота **Бранковић**: Томе долази мој додатак за гимнастику и баштоване (прима се.)

Председник: На гласању је сад друга алинеја — овде има исправак саборског одбора.

Известилац шк. одбора **Ст. В. Поповић** усваја исправак саборског одбора.

Др. **Касапиновић**: Пре почетка специјалне дебате, одма после генералне дебате, усвојено је, да се приметбе саборског одбора приме за основ специјалне дебате; зато би се могло питати: прима ли се редакција школског одбора са изменом саборског одбора, јер је то основа.

Др. **Максимовић**: Ја делим мњење г. дра Касапиновића и мислим шта више, да се на редакцију школског одбора неможе ни гласати (вика: то нешто) јер су већ приметбе саборског одбора примљене за подлогу специјалне дебате.

Павловић: Ми неможемо стављати начела како ће се гласати; онако ће се гласати, како природа ствари захтева, јер што се тиче формулована питања, то се у напред нарећи неможе: Приметбе саборског одбора донешене су као и други исправци.

Др. **Суботић**: Ја мислим, да ова ствар стоји овако. Нацрт школског одбора предат је саборском одбору и он га нма онако претресати, како га је саборски одбор усвојио и известитељ има да чита онако, како је од саборског одбора усвојен а може и мњење школског одбора поднети.

(Наставиће се)

Учитељство.

Српски учитељски конвикт у Новом Саду, има 10 добротвора, 4 почасна члана, 119 оснивача учитеља, који су исплатили своју чланарину, 18 умрлих чланова оснивача учитеља, који су исплатили чланарину и 12 учитеља оснивача који су у току уплате умрли. Осим тога има 12 оснивача који још нису уплатили сву чланарину и 22 помагача који нису исплатили своју чланарину, а 361 помагача који су исплатили своју чланарину по 1200, 1100, 1000, 600, 500, 400, 300, 200, 134, 130, 120 и 100 К.

Питомаца је било мушких 91, из свих осам разреда гимназије и 28 женских, од којих су две у трговачкој школи, а остале у срп. вишој девојачкој школи.

Стање благајне Српског Учитељског Конвикта у Новом Саду од 1. јула 1910. до краја јуна 1911. год. било је овако:

Тек. број	ПРИМАЊЕ	Круна	пот.	Тек. број	ИЗДАВАЊЕ	Круна	пот.
1	Готовина из школске 1909-1910. год.	846	76	1	На плату и хонорари	3184	83
2	Од чланарине оснивача	628	—	2	На огрев	23577	46
3	Од чланарине потпомагача	2384	—	3	На осветљење, воде и опраику рубе	4434	18
4	Од уплате питомаца	38116	—	4	На намештај и инвентар	1501	81
5	Од добровољних прилога	1516	46	5	На поштарину и штампу	167	79
6	Од свечарских прилога	20	20	6	На осветљење	783	70
7	Од дружина	708	20	7	На дрво и угаљ	1653	40
8	Од зајма	38061	80	8	На одежду	119	38
9	Од разних прихода	2531	34	9	На алатке	106	96
				10	На правне трошке	1798	80
				11	На отплату дуга о кламатом	3918	50
				12	На доградњење зграде	37062	16
				13	На разне издатке	926	11
				14	На улог	9400	—
				15	Готовина за 1911-1912. школ. годину	1149	01
		85092	26			85092	26

Друштвено стање на крају школске 1910—11. године било је овако:

ИМАЊЕ:

1. Готовина од 30. јуна 1911. године . . .	1159.01 К
2. Опрема и инвентај по одбитку 10% .	4050.— „
3. Дуг чланова осигурача	1734.30 „
4. Дуг чланова потпомагача	1437.— „
5. Дуг питомаца из школске 1908—1909. г.	115.— „
6. Дуг питомаца из школске 1909—1910. г.	562.— „
7. Дуг питомаца из школске г. 1910—1911.	529.— „
8. Кућа у Новом Саду	2200.0 — „
9. 21* ком. деоница „Натошевић" учит. д. д. по 50 К	1050.— „
10. Дар г. Исидора Спасојевића, јеромонаха Призренске Главе	5000.— „
Свега	23562·31 К

ДУГ:

1. Централном Кредитном Заводу у Н. Саду	70.000.— К
2. Фонд дра Натошевића с каматом . .	4.909.08 „
Свега	74 909·08 К

РЕКАПИТУЛАЦИЈА:

Имање	235626·31 К
Дуг	74909·08 „
Чисто имање	160717·23 „

* Од ових деоница 3 комада су поклон *Александра* и *Марије Коњовића* из Бач-Брестовца и 4 комада поклон *Косте Драгосављ.* учитеља из Кусоња у спомен свом пок. оцу *Драгосаву* и пок. матери *Анђелији*.

Конгрес словенског учитељства у Кракову, који је био заказан прошле године, одржаће се о. г. од 21—25. јула у Кракову, са овим програмом: У петак 21. јула, дочек гостију и пријатељско вече: у суботу 22. јула у пола 8 ујутро одборска седница Савеза, а у 9 с. пленарна седница Савеза са овим редом: Отварање конгреса. Избор почасних председника и перовођа. Примање дневног реда. Поздрави изасланика. Преглед народне школе у Аустрији а) данашње (Др. Хенрик Канарек) б.) у прошлости (Јос. Улехла). Напр. службене прагматике за учитеље народних школа (Карол Костелецки). Затварање седнице. — У 1 сах. по подне заједнички ручак. У 3 сах. рад у секцијама, у пола 8 у вече народна опера „Халка" у варошком позоришту. У недељу 23. јула, од 8—10 сах. пре подне наставак рада у секцијама. У 10 сах. друга пленарна седница Савезовог одбора, која ће расправљати о рефератима и резолуцијама израђеним у секцијама о 6 и 7. тачци (преглед нар. школе и прагматике). По подне разгледање места и излет у Окоћим. У понедељак 24. јула, даље разгледање Кракова, његових споменика изложбе и излет на врх Кошћушков до Вјелички и до Закопана у Татри. У уторак 25. јула излет до Закопана у Татри.

Из праксе.

Како сам учио једнога аналфабету, човека од 30 година.

А читање је још непрекидно ишло на слогове. Моје је несобрпво мишљење, да је читање на слогове основ правилном и лепом течном читању. И то не само да мислим код почетних малих читача, већ ево и код одраслих људи. Само се читањем на слогове, постиже добро и правилно читање. Али иначе, кад сам видео по неки пут, да би мој ђак често да имитира мене, чувши ме понекад брже читати, ја сам га пуштао, док на послетку није сам дошао до уверења, да не иде код њега још читање речи на једанпут, већ само на слогове. Не могу, господине да прикупим код дужих речи сва слова да их ујединем прочитам. Ја ћу још само на слогове јаче ми је. . . Само, брате, на слогове. До прочитања целих речи неш тек после увежбавања у слоговима доћи. За то немој читати одмах цело реч, полако и пажљиво, како ти кажем, пак неш жељу онда тек брзо постићи. И тако је он и чинио. Читао је са свим лепо и правилно на слогове, да га је било милина слушати.

Тако сам испрпио свршио цео букварски део ове почетнице. И тај ђак је био напреднији у читању и писању. Знао је потпуно добро како треба у читању владати са интерпункцијом. За то је пазио на запете и тачке, никад не би претрчао. Упознао се и са знаком питања, као што сам већ напред рекао. Научио сам га, шта је членак: читаначки и шта се зове натпис. На прошлу је писао преписујући из књиге писане и штампане предмете и писао је напамет. Испричао ми је нпр. што год, што зна и онда је то предамном писао. Сваку реч ми је напред рекао и онда написао. Тако је ишло све до

краја. Потпуно је савладао све тако, да је врло ретко писао по две речи уједно. Читао је пак тако, као одрилике врло добар прворазредан ученик, који је до краја године научио лепо и правилно савлађивати све техничке тешкоће у читању. А то је не само њему било мило, већ и ја сам био потпуно задовољан. Осећао сам пуно радости, што сам умно слепа, а телесно потпуно здрава човека извео из таме на светлост те као оно хришћански први и највећи учитељ богочовек Исус, отворио му очи и он не знаде од веље радости, како да ми се захвали.

Но хвалу на страну, а сад да пођемо даље.

VI.

Када сам видео толики успех, за тако кратко време, те да иде сад већ и писање и читање са свим добро, држао сам, да је мој главни задатак, око ученја мога ђака *Светозара Стојковића*, у вештини читања и писања, коначно свршен. Јер даље, да буде поступно вешт у течном читању и писању и да у обе те вештине дође и до савршене окретности, треба му само још непрекидно вежбање. Тако сам му сад само и говорио. На то сам га и упућивао. Казао сам му, да ни једнога дана не пропусти без вежбања. Ни један дан без црте и он ће убрзо бити у свему тако вичан и вешт као и да је учио из детињства. А сад још да му покажем и да га упутим у писање обичних, приватних писама, која су човеку потребна.

У писање писама сам га увео овако:

Казао сам му и показао њихов облик и какву треба садржину да имају. Пошто сам с њиме обрадио једно тако обично писмо, задавао сам му, да код куће и сам напише слично. Истакао сам с њиме градиво, које би требало писмо да обухвати и он га је код куће писао и мени доносио на увид. Онда сам захтевао да и мени напише једно писмо, али сам и ту истакао с њиме градиво и он ми га је одиста и написао, без да сам га био још упутио у писање писама, оригинално је по својој садржини и по своме облику. Са свим онако обично једно ратарско писмо, како их они уопште пишу. И то писмо чувам, да могу увек заинтересованима показати, шта је научио један аналфабета, човек од 30 година за 12 дана. Он ми и данас још пише, сећајући се на дневе, у којима га је често знојем подухваћао и у којима је шта пута под уздахом рекао: Ала је — господине — наука тешка. То ћу ја знао!...

Па и ако сам држао, да је моја мисија са ученјем читања и писања окончана, ја сам ипак био с њиме и даље сваки дан забављен поред другог рада, који сам у интересу његову даље предузео. За то сам после великих слова, прешао и на Букварску читанчицу. Ни овде ћу ја писати ништа особитог смишљао, како да и то мој ђак прочита. Предузимао сам предмете редом, како су у читанчици. Једино сам га упозорио на разлику чланака у прози и на оне у песми. И тако је он за 4 дана, односно часа испитао и читанку. И када сам се обазрео, на све време утрошено довде, на обуку мога аналфабете, видео сам *да сло са 20. даном свршим цео Милићев Буквар од 101 стране*, али и читање са писањем тиме потпуно исцрпели, да сам га уз потстицање на даљи рад пустио, да се у томе креће без моје непосредне помоћи. А 20 дана односно часова рада, остаће нам у живој успомени!

А сад даље, па и да завршим.

VII.

Други рад, који сам још са њиме предузео, био је *рачун*. Још кад је најавио жељу за читањем, кукао је и за писменим рачуном како сам напред рекао. И ја, да га задовољим и управо да видим, шта могу и из рачуна с њиме урадити, ја сам на тај предмет прешао већ осмог часа са читањем кад сам био. Онда ми је главно било читање те сам рачун полако и узгред предузимао, рачунајући већ унапред, кад свршим читање, онда ће ми оно бити узгредно, а рачун главно. Тако сам дакле и чинио. Већ осми дан сам отпочео с њиме и рачун. Није ми баш лако пало. Та почетак није био лак, а даље што се шило, изгледало је све теже. Но ипак рекох: Одлучно само напред, па да видимо, шта се може и ту са једним аналфабетом постићи. И отпочео сам тамо рад, где сам стао још кад је читање учио.

Сам почетак осмога дана био је овакав: Чуо сам већ од њега, како тргује по Србији. То ми је дало повода мислити, да свакако мора нешто знати и рачунати. Јер тек, без бар основног знања у рачуну, не би се смео упуштати у такове авантуре. А и он ми је сам говорио, да нешто зна. Но то ми све

није било доста. Ја сам га морао испитати па да добијем слику о његову знању. И то сам себи предузео. Пошао сам редом. Бројао ми је до стотине од напред и од натраг. Лазио сам нарочито на прелазу код десетица. После сам га испитивао, који број после којега долази; који број између којих стоји. И т. д. После сам прешао на набрајање основних бројева до стотине па онда и одбрајање истих од стотине. Покушао сам сабирање и одузимање чистих десетица, па онда и смешаних десетица и јединица. Испитивао сам га нешто и са стотинама и видео сам да је у свему томе добро ишло. Онда сам га почео препитивати множење и дељење (садржавање и деобу). Но ово је сад већ ишло трљаво. Није имао појма о „пута“ у множењу. Када сам му објаснио, он је покушао да пронађе умношжење бројеве, али је то ишло врло тешко, да на крају опет није знао колико је. Дељење према томе није ишло ни толико. Кад сам му дао какве предмете у мањем, као новац нпр. да подели, то је знао. Иначе напамет ништа, па ни најпростије. Но и ја сам био сад начисто, шта и како да отпочнем и шта да свршим с њиме, док је могао још долазити и док није пошао на своје пољске радове.

(Свршиће се.)

Срески зборови

Седница учитељског збора будимске епархије.

(Настављак.)

Историја. У овим предметима се, на жалост, не узима у обзир наше мишљење.

Природне науке. Све, што год имаде у читанкама, то да се узима на основу читања Време нам је тако скучено, да се од свега тог ништа не може узети, као засебан предмет.

Цртање. Замолити вел. Шк. Савет да даде израдити збирку прегледалица. Цртање из природе не може се извести у свима приликама: које због скупоће модела, а друго и због тога, што у неподељеним шк., због оскудице у времену за главније предмете, цртање треба да се предузима, као тихо вежбање.

Певање. *Никако не ће нотама, већ по слуху. Разлози: немамо* довољно *времена*, а богме ни *способности* за такав посао. Уједно замолити вел. Ш. С. да изволи издати једну збирку дечјих песама, које су удешене по народним мотивима.

Ручни рад. *За мушку децу да не буде. Разлог: недостаје* нам *времена*, а ни само *учитељство није стручно* за тај посао.

Мађарски језик. Предавач у овом предмету не може рећи ништа позитивно пошто у том погледу нема искуства. Он се налази у таким приликама, да његова деца већ од куће знају мађарски. С тога, сваки његов покушај, био би обично пагађање. Он се тога чува. С тога, оставља да о томе други ко каже своје мишљење, који у томе има искуства. А на послетку и ово је такав предмет за који се не иште, или се бар апсолутно не узима у обзир и наше мишљење.

Ето то је скица једне реалније основе. Сад је на реду друго зло. Време, што га прописује садања Н. О. тако је минимално, да је то, ни мање ни више већ: *права пронија за школу и за нестакнућу сврху неће*. Ево нек говоре факта! У непод. школи *за срп. читање, писање и разговор имамо у сваком разр. недељно по 1 ч. за рачун: недељно: ¾ часа. За природопис, физику, хемију, господарство и кућарство за оба (V. и VI.) разр. имамо недељно 1 час!* Све те чињенице и сувише јасно и гласно говоре о „реалности“ садање Н. О. Свака је реч излишна.

Износи овде један реалнији распоред часова. Узимајући у обзир задатак срп. нар. школе, као *једине нар.* установе овај нови расп. часова је тек само мало бољи, од садањег, који је кроз пререалан. Прилике су нам тако жалосне, да је боље узети ма и ове мрвице, јер су оне веће од оних сићушних трошица, што нам их даје садашња Н. О.

Ево тог реалнијег расп. часова:

	Свега:
Н. вере I.½ ч. II.½ ч. III.½ ч. IV.½ ч. V.½ ч. VI.½ ч.	3 ч.
Срп. чит. 1½ 1½ 1. 1. ½ ½	6 ч.
„ **пис.** I. II.: ½ ч. III; IV; V. и VI. ½ ч.	1 ч.
„ **разг.** I. II. 1 час.	1 ч.
Рачун. 1½ 1½ 1 1 ½ ½	6 ч.
Земљопис. — — ¼ 1 ½ ½	2 ½
Историја. — — — — ½ ½	1 ч.
Слав чит. — — ½ ½ ¼ ¼	1 ½
Пој. и пев. I. — VI.: 1 ч.	1 ч.
Прир. науке: на основу читанке.	
Цртање: као што вежбање.	
Телесно вежб.: нема времена за то у непод. шк.	
Мађ. ј. 1 2 2 2 1½ 1½	10
Свега:	33 ч.

Ето то је тај расп. час., који је мало, ал врло мало реалнији од садањег. Но *прилике* су такве, да српска неподељена школа не може доћи, за сад, до таког расп. час., који би могао надржати стварну критику. Но, поново наплашује, да је то: *добијање према злу!* За то: боље ништа, него ништа. А ово до сад је доиста: ништа! Отворено, *без икаквог лажног сјаја признаје: ко год је радио по овом расп. час. тај је морао дочекати ово: или му је остала читава гомила несвршеног градива, или је све једва претрчао, те му је читав ђачак кроз књиге прошао.*

На основу свега тога *предлаже*: како у интересу српске деце, српске школе, па и самог учитељства је, да се журном молбом обратимо всл. Шк. Савету да што пре (већ за идућу шк. год.) садашњу Н. О. измени, према овим примедбама, те да изда једну мању, лакшу Н. О. за неподељене школе. Така једна Н. О. ће бар донекле боље и више одговарати просветним потребама српског народа. Ако се све то не поправи у што краћем времену, већ се ова Н. О. остави и даље и за неподељене школе, *ми ћемо, за најкраће време дочекати највећи крах у својим школама. Одговаћемо себи један читав низ занемареног српског напретка.* Тај жалостан факт само ће потенцирати ону запарложеност наше народне њиве, која већ и овако, жељно пшчекује свог искреног и правог радешика, да ју очисти. С тога молимо всл. Ш. С. да даде срп. школи брза лека, јер је она први, најближи и најпозванији народни лекар.

После овог развила се жива дебата о Н. О. У дебати су учествовали: *Душан Радојчић* из Дупасечуја; *Сава Канурић* из Шпиклуша, *Љубомир Лопић*, шк. надзорник и *протојереј Јован Бешлић* из Мохача. После свега због је *решио*: да се замоли всл. Ш. С. да изда за неподељену школу другу, мању Н. О. и *да се проширн број часова за српски језик, рачун, и вере* и остале предмете. Уједно да се замоли Ш. С. *да изради потребна упутства за учитеље*, ради олакшице саме наставе. Исто тако *да се изради једна подесна збирка прегледалица за пртање и збирка песмица* удешених по нар. мотивима. Још је решено, *на предлог протојереја Јована Бешлића, да се замоли всл. Ш. С. да се предавање катихизиса пренесе из основне шк. у поћшторну школу.* Разлози: То су таке апстракције, за које треба веће зрелости, да се могу исте разумети. Предлагач је тога мишљења, да у осн. шк. треба предузети само библ. приповетке, те тиме развијати у деци морални осећај. За VI. р. да се узму: живоши главнијих светитеља, особито пак Срба — светитеља.

(Наставиће се).

Преглед књига.

И опет — на ствар г. Терзину!

1. Г. Терзин опет има реч. Тај свој „одговор" он назива „полемиком". Али то није ни одговор ни полемика. У првом реду он не одговара на ствари које се тичу мојих материјалних приговора, већ рафинирано забашурује пред публиком и критикује мене. Хвали се како моје чланке никад не чита одкад одох из Сомбора (1905. год.), а у другом ступцу опет признаје и уверава „све срп. учитељство" да ће у „много допринети својим трудом за напредак психичких испитивања"; признаје да у томе раду додирујем и „дидактичка питања", али категорички" негира, да сам „икаков ауторитет у дидактици", јер још није чуо „да се с тим питањем систематски" бавим. Осим тога он уверава публику како сам читао много о томе (т. ј. о дидактици), „али да све то несистематски" репродуцирам. Признаје и моју научну амбицију, верује да ће у и на томе путу вредно радити, али је и унапред уверен, да ће у ту остати на испитивању — „и ништ' више". Чудне ли проније од логике и пророчанске полемике! Од куд му то кадијско право и шта га је подстакло на то! Не чита моје радове а овамо суди о мени чак и у будућности, и уверава публику да додирујем и дидактичка питања! Very well! Дакле Терзин не чита моје радове. Куку мени и српској дидактици! Али на предговора његове дидактике видимо да он не чита ни Др. Бакића, ни Басаричека, ни Протића, ни Др. Рајачића, ни Др. Окановића, ни Др. Турића — с, на кога он то чита? И тај човек још има толико образа да јавно вели, да признаје „велики успех експеримената за интроспекционалну психологију", али да не може „још за сада признати посебну експерименталну педагогију"! Какво детињско уображење и читање! Да ли је Терзин заиста, свестан шта је овде изрекао. Чини ми се да је у том писању био посве неурачунљив, јер га је и су-

више, „немилице“ дирнула моја критика. Сам се одаје. Човек мирне савести не боји се најжешће критике. Место да је ћутао и покрио се на моју прву и сувише учтиву критику он се сада вајка и изгледа му да сам заборавио шта сам први пут писао о његовој дидактици (о, како су му пријали они моји релативитети!). Али тако је. Људи који варају себе и свет и који пошто пото хоће да имају неке научне и оригиналне претензије, долијају кад тад. Публика се да варати једном али не увек. И тако Терзин сам себи истера бувола. Али, поред обе његове „полемике“, мени ништа друго не преостаје, до ли да га поново људски опомењем: *И опет — на ствар г. Терзину.*

2. Г. Терзин до сад није узео у обрану ни један једини проблем који сам критиковао. Мени је то сада потпуно јасно — он није кадар ни бранити мисли што је написао у својој дидактици, јер их он нема шта их је икад имао. Ако истакне ма једну цислу дидактичку истину свога дела што би била његова, ја сам готов да за навек престајем говорити о његовом књижевном педагошком раду. Ја мислим да би то њему највећа радост била. Али, кад он и јавно вели, да је његово чисто лично право, које ће истине узети за подлогу свога рада, онда ми не преостаје ништа друго, до ли да бодро пазим и на ту нашу педагошку кугу. У дидактици као и у свакој другој науци нема таких личних права. Тамо експериментална педагогија и експериментална дидактика иду за тим, да изобличе све оне школске кадре, који дидактику узимају под неку аренду, и учитељима њацима приликују начела, која ни они сами не могу објаснити шта су икад настојали да их објасне, а нити су способни за то. То су они људи, који се киге туђим перјем, и поврх тога имају толико моралне куражи да уображавају да у свет доносе нешто ново и тазе. Ма то није ни педагошки еклектицизам г. Терзину.

3. Можда не би ни реаговао на овај Терзинов „одговор“, да се у њему не скрива једна врло рафинирана „исправка“. Терзина неће шта сам му ја рекао да бело доказао како плагијира. Али то он не признаје, на публици тврдоглаво вели: „Ко хоће нека верује, ко — неће — не.“ Јест, али факта су така да се не може говорити о каквом веровању или неверовању, јер је све то доказом поткрепљено. У том чланку: „На ствар г. Терзину“ ја сам рекао да је Терзин узео неке дидактичке мисли из мојих шкрипата, које сам као учитељ сомборских прпарандија припремио за своје ђаке. Ту сам нарочито опоменуо публику: „Ако не верујете заштите та хектографисана шкрипата у једног од мојих бивших ђака ... па нека се уверити да је Т. скоро дословце узео онај читав пасус од десет редака. Немам те хектографисане стране (јер сам их у Сомбору дао самом Терзину) али сам ту моју „Дидактику“ изнео у пацрту у „Новом Васпитачу“ (1907.). Мимогред речено та моја дидактика износи око *стотину* штампаних страница „Васпитачевог“ формата, а Терзин вели да „још ни чуо“ није да сам се с тим питањем „систематски бавио“. Потпун наслов тога рада је: „Нацрт дидактике на темељу експерименталне Психологије и Модерне Логике“. Рад је, додуше, пун штампарских грешака, али је у њему изнесена дидактика по којој сам предавао у женској и мушкој учитељској школи у Сомбору. Ту је посве јасно изнесена истина, т. ј. да тврдим да је Терзин узео она дидактичка начела из мојих хектографисаних шкрипата (оригинални рукопис био је у мене) што сам их њему дао при поласку из Сомбора. Али Т. не ће то да призна, већ вели да сам му предао само моја скрипта из историје педагогије, и онда се досетио лисичији, на публику заварава како је апсурдум и говорити да је он преписивао из „Н. В.“ од *1907.* год., јер је његов рукопис био код Школ. Савета у септембру *1906.* г. Хвата се човек и за ову сламку. Али ни та чиста не иде на дидактичку ногу. Терзин баш тиме сам себи потписује морално сведочанство. Ту не треба коментара. Најпосле, кад је Т. добио та шкрипта од г. Борбошког 6. априла ове године, нека јавно докаже да се наводи не поклапају с наводима из његове дидактике. Јест, у име правде и поштења, молим уредништво овога листа, да уме та шкрипта и да публикује односне наводе. Ако их је Терзин сада можда случајно изгубио (а не би ни чудо било поред оног силног стручног критичког суда) молим уредништво да се о тим шкриптима распита у којег од мојих ђака, и да се публика и тиме увери какав је у томе поступак једног

* Ја сам тада у III разреду предавао „дидактику“ (а не педагогију, где сам, „у неком хум-бугу додиривао и дидактику“), а то је и наслов тих шкрипата.

управитеља срп. учитељске школе. Ако је Терзину што неправо у мојим дидактичким шкрипцима, нека их прокритикује јавно где год хоће, а о њима у овом његовом одговору просто нема места. И то је један знак Терзиновог шепртљанства и исправности.

4. Не ћу да се осврћем на Терзинове алузије на мој положај у Америци. Он има појма о овдашњим приликама као и о дидактици. Ако је баш делија и хоће још јефтиније „славе“ него што је постигао у Европи од како се растао са својом Адом, препоручићу му, драге воље, адресе некојих овдашњих Срба, Хрвата и Словенаца, који су у Европи постали доктори филозофије и права, грмили са гимназијске катедре, дошли амо са добрим знањем енглеског језика, — па сад овде перу суђе у хотелима или се у фраку врте по келнерају. Тако исто немарим ни за Терзинову јеткост што мене и мог пријатеља из Европе чика да напишемо што боље. Терзин заборавља да сам ја само критичар у читавој овој „полемици“, а од њега нисам тражио да ми каже шта ћу, како ћу и када ћу писати о дидактици. И онда зашто уплетање личности г. Б. Борђошког. Ваљда Т. мисли да је он онај мој „пријатељ из Европе“ који ме опомиње на Терзинове полемичке куриозитете. И овде искрено велим, да г. Божидар Борђошки није писао оно писмо, које сам цитирао у прошлом чланку о Терзину. Ако је и то од какве велике важности, то писмо и тај пасус ја сам увек припреман изнети на јавност или часној групи људи. Г. Борђошки није ми никада лоше говорио о Терзину, и ја га познајем само као човека исправњег, искреног и спремног од једног Терзина. И ако г. Борђошки нема рафинирано држање, он зацело неће никада посрнути у рафиниране „одговоре“ и „полемике“ као што је случај са колегом му Терзином. Сретан сам и пресретан што сам далеко удаљен од таког човека. И још неки новосадски лист има образа да ме пита: *„Warum in die Ferne schweifen?“*. Зар не за то: *Weil die Nähe so bekannt ist* . . .

5. И сам видим да се далеко потерало. Али, отров се лечи отровом. Нек не мисли г. Терзин да ће својим рафинеријама замазати очи нашој педагошкој публици, и нек буде уверен, да ћу од сад још више припазити на таке красне одговоре. За сад га ево и по трећи пут, поздрављам: *И опет — на сиђар г. Терзину!*

Др. Паја Р. Радосављевић
New York University

Dr. Ignjat Bokur, *Die Entwickelung der serbisch — nationalen konfessionellen Volksschulen und Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinen in Ungarn und Kroatien-Slavonien von 1848—1906.* Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der ersten Sektion der hohen philosophischen Fakultät der Universität Zürich. Genehmigt auf Antrag der Herren Professoren: Dr. phil. et. med. Störring und Dr. phil. Meyer von Knonau. Neusatz, Buchdruckerei der Lehrer-Actien-Gesellschaft „Natoschewitsch,“ 1911. стр. VIII.+133.

У напред велим да писам компетентан стручно оценити ову лепу докторску дисертацију г. Др. *Игњата Бокура*. Али и ако је овај рад далеко од мог поља истраживања, ипак као члан читалачке публике имам право да искажем свој утисак што га добих преглеставајући овај најновији приложак нашој хисторијској педагогији. У првом реду, мени је особито мило што је Др. Бокур изабрао овакву тезу. Нека виде горди Немци да и ми на међи или још боље речено усред страних држава и туђих националних тежња знадемо да се концентришемо и да очувамо своје народне просветне идеале, међу које спада и срп. прав. нар. конфесионална школа. Тешки су дани срп. нар. школа у Мађарској и Хрватској. Мађари подстакнути немачким емисалницама не дају напред нашој школској аутономији, многи Хрвати у краљевини Хрватској и Славонији опет дотле дотеране у своме слепилу да срп. автономну школу сматрају као погибељ за хрватску народну идеју и „посрбљивање.“ Не жалимо што нас немилице потискују они који су туђа кост али нам је жао и прежао кад видимо неку браћу Хрвате како нам попреко гледају сваки напредни корак које наше народне аутономне школе, па настоје да угуше и оно што имамо, а овамо се сваким даном диже стране школе, у којима није наставни језик наш народни — српски или хрватски. Толики срп. православни народ у Хрватској и Славонији и тако мало српских народних школа! Некада је наш Китњасти Срем био пун српским вер. школама, али данас их је тешко и на прсте набројати.

Међутим, ено како дивно цветају силне несрпске и нехрватске нар. конфесионалне школе. За доказ ено вам и варошн и села: Земун, Фрушки дол, Бежанија, Бечмен, Обреж, Грабовци и т. д. поред Саве. Туга ме обузима кад помислим како се све променило за ово мојих тридесет година живота. Где су очи, где је срце и где је ум наших ратоборних политичара који ће се за кику ухватити и за најмању личну упреду а за оваке фундаменталне промене немају ни слуха ни вида ни резоновања. Мој Срем спава сном мртвијем. Кад год дођем у своје родно место, видим како се по сокаку терају лепа шваиска кола и бесни шваиски враници, а Срби, тај некадашњи расински задругар, тера таљуге и чува швабине свиње. Наш народни учитељ једва да се жив чује и у јавности и у својој професији, а немачки „лерер“ игра и социјалну и шваиску-националну улогу. Па кад је тако у мом забаченом селу како ли је то, мој Бого у Руми, Бешки, Инђији и другим немачким центрима у Срему. И још у тој невољи нема никог ни данас сажали, па ни сама браћа Хрвати, који су наше једно тело, један ум, један језик, један удес, једна мајка, једно словеиско млеко....

Др. Бокур добро, врло добро је учинио што је страницима показао како су Срби и у најлошијим државним и географским приликама истрајни бранноци своје народне школе Др. Окановић узео је за докторску радњу такође тезу српске грађе, Др. Милош Перовић лепо је оиртао педагошке погледе нашег Доситеја, Др. Бакић пише о срп. просветним приликама у Рајновој енциклопедији. У томе правцу треба што више радити. У Хрвата осим г. Цувија не знам да ли се ико стручно бави историјском студијом школ. прилика. Зар хрв. влада не би требала да своје младе и вредне учитеље шаље у иностранство и да се упознају са туђим школством и да се упознају са туђим школством и уједно да и страи свет упознавају са хрв. школством? Тако би требало да раде и остале наше владе и школске власти. Онај ко не путује и не учи својим рођеним очима, не може напредовати у модерно доба. Ено вам Јапанаца и Американаца да вам кажу од какве су велике добити овака путовања.

Критичко проучавање историје својих школа, исто је тако важно као и експериментално педагошко испитивање ђака. То су једине две методе помоћу којих се може доћи до боље просвете — педагошке дијагнозе.

Надам се да ће Бокуров рад бити добра сугестија осталим кандидатима у Цириху, Јени, Лајпцигу и Паризу. Др. Бокур је уложио доста труда у своју дисертацију, и заинтересовао два славна немачка универзитетска професора, који му одобрише рад. Служио се са многобројном литературом (чудим се што није употребио и монументално дело г. Антуна Цувија, које садржи и много грађе о нама Србима и нашим народним школама). И ако су ове ствари за нас Србе мање више познате, ипак не би требала да је и једна овећа књижница без и овог рада. Нек послужи барем као рекорд Србина учитеља, који из својих приватних средстава упознаје страни свет са историјом наших народних автономних школа у карловачкој митрополији.

Паја Р. Падосављевић.

Педагогика XIX. столећа. У прва два броја т. г. Рајновог часописа „**Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik**“ изашла је студија E. Scholz-a повлачећи паралелу између психичких струја и педагошких проблема последњих деценија. Задатак јој је тежак, пошто XIX. век нема обележје каквог индивидуализирања; разне духовне струје долазиле су једне за другом у брзом темпу и према томе мењали су се и правци педагошког интересовања. Прва половина столећа је већином књижевно-филозофског обележја, отеловљена у *Гетеу*. Немачки идеализам је цветао у првим деценијама, којега је најлепше наслеђе мисао народног јединства и политичке слободе. Карактеристична појава друге половине века је *Бисмарк*, у коме је отеловљена снага и моћ воље. Са мишљу народне политике измењују се идеје идеализма. Упоредо са тим струјама развио се међутим један не мање важан покрет, који је изворном постао силном развитку природних наука. Техника ослањајући се на природне науке извела је изванредне промене на пољу индустрије и комуникације. Последице тога брзо су се појавиле. Међу појавама које је развитак природних наука произвео, налазимо практични и идеални материјализам. Индустријализам и капитализам је проширио укус а пао је ниво занатског производњења. С друге стране тај развитак био је главним извором у Француској постаних социјалних

ЕТСКА БИБЛИОТЕКА

покрета, који су основа били четвртог сталежа, па кад је пети сведан постао снаге своје, ступио је са све гласнијим захтевима не само на привредном пољу, него и не пољу опште културних питања. Јак демократски и нивелирајући правац тог покрета побудио је противну струју индивидуалности, на челу са *Ниче*-ом. Наглашавањем права индивидуе, односпај вредности здраво се променуо. Избила је на површину снажна скепса и општар критицизам, који се на све протегао. Са јаким наглашивањем личности, у вези стоји и тежња ка уметничкој култури. —

Такову шарену слику показују психичке струје последњих деценија, са којима се упоредо појављују различити педагошки правци. Кад је било гесло века, да *„Култура чини слободним“*, и од школе су захтевали, да пружи што богатије знање. То је био век *наставних* школа, који је набрзо подстакао *„питање о преоптерећавању“*, кога се таласи још ни данас нису стишали. У средини столећа појам просвете постаје финији и почеше ценити карактер; са *Хербартом* се појављује идеа васпитне наставе, која је створила *васпитну школу*. Идеал њен није се могао ни остварити, кад је ширење националног осећања желело и *национално васпитање*. Упоредо са националном мишљу развила се социјална струја. Под утицајем њеним постала је *социјална педагогија*, која индивидуу хоће да васпита за члана друштвеног. Не против социјалне педагогије, него против оне школе која све под један калуп, униформу тера, која на свакога једнаку меру примењује, почели су наглашивати права индивидуе и развила се *педагогија личности*, која захтева, да учитељ буде слободна личност и да и ученика васпита да такав буде. Тај се правац развио скоро у неограничени *субјективизам*, а са тежњом за уметничком културом одвела је на *мисао уметничког васпитања*. Најзад су се скепса и критицизам очитовали одбацивањем емпиријске психологије и у вези са експерименталном психологијом појавила се *експериментална, модерна педагогија*, коју присталице њене држе да је свемогућа. Мисао *радничких школа* није нова, само је пожурују са новог становишта. Социјалне, економске и физиолошке разлоге наводе за њих.

Та велика врева показује, да живимо у прелазном стадиуму. Мотримо ли трезвено те разне правце, сваки даје нешто што је вредно знати и то је добар знак, да ће ти многи разнолики правци наћи прави пут, по коме васпитање мора ходити. Међутим васпитање се никада не сме одредни његовања и развијања моралности. — **Б. Л.** —

Извештај о Српској вишој девојачкој школи у Новом Саду, на крају 37., а шк. год. 1910/11. Књига 34. Саставио *Мита Ђорђевић* управитељ.

На уводном је месту чланак посвећен Доситеју Обрадовићу, затим су саопштени званични податци о настави, заводу, учитељима и ученицима.

Уписало се у завод свега 158 ученица, а испитано је 139. Од уписаних је било 149 Српкиња, 4 Хрватице, 2 Рускиње, 1 Немица, 2 Јеврејке. По успеху било је у сва четири разреда одличних 6, врло добрих 29, добрих 44, довољних 38, недовољних 11, рђавих 3. према томе има од 139 испитаних, одличних, врло добрих и добрих 79, довољних, 38, недовољних 14.

Извештај о срп. правосл. вел. гимназији у Н. Саду за шк. год. 1910—1911. Осим одељака који се баве званичним податцима у заводу, има у овом садржају на првом месту похвалан чланак раду *Васе Пушибрка* као дугогодишњег шк. управитеља, који је почетком ове шк. године ступио у мир. Затим светосавски говор Др. Д. Радића управитеља: О значају културног напретка у животу људском. После тога описан је излет ученика на Доситејеву прославу у Чакову. На завршетку извештаја је некролог дугогодишњем заслужном професору *Филипу Оберкнежевићу*, који је као умир. проф. преминуо у Н. Саду 11. (24.) јуна о. г.

Статистични податци о ученицима показују овај резултат:

Уписано је ученика у свих осам разреда 501, од тих је било 442 Србина, 9 Хрвата, 6 Словака и Чеха, 2 Руса, 10 Немаца. Испитано је било свега 469. Од тих је било у свих осам разреда врло добрих 15, добрих 89, довољних 256, из једног предмета недовољних 33, из два предмета недовољних 41, из више предмета недовољних 35. Према томе има од 469 испитаних врло добрих и добрих 104, довољних 256, а недовољних 119. То баш није утешна појава.

БЕЛЕШКЕ.

Српски учитељски Конвикт у Новом Саду. Одржаће своју редовну скупштину у понедељак 27. јуна (10. јула) 1911. год. у 9 сати пре подне у дворани Српског Учитељског Конвикта. Дневни ред: Пре скупштине у 8 сати свечан парастос покојним добротворима и члановима Конвикта у св. Николајевској цркви. 1. Оверовљење чланова. 2. Отварање скупштине и помен мртвих. 3. Извештај председништва, за школ. 1910.—1911. год. 4. Извештај благајников о рачунима за школ. 1910.—1911. годину. 5. Извештај прегледачког одбора о рачунима за школску 1910—1911. год. 6. Извештај лекарев о здравственом стању питомаца и питомица. 7. Прорачун за идућу школску 1911.—1912. годину. 8. Предлози одборски. 9. Евентуални предлози појединих чланова. 10. Избор питомаца и питомица. 11. Избор часника и управног одбора. 12. Избор прегледачког одбора и тројице чланова за оверовљење скупштинског записника. Уочи скупштине, у недељу 26. јуна (9. јула) о. г. у 5 сати после подне држаће се одборска седница.

„Српски учитељски Конвикт у Новом Саду“ примио је у *јуну* о. г. од *Николе Н. Рашића*, пореднika у Белегишу 102 К чланарине. — Од *Драгутина Чолаковића*, пароха у Ст. Керу 22 К чланарине. — од *Душана Петровића*, умир. учитеља у Врањеву прилог од 13 К 30 н. скупљен у сватови *Бранке Петровићеве*, учитељице и *Арк. Милетића*, учитеља у Врањеву.

Школски фонд епархије бачке. Г. Љубомир Лотић, епархијски школ. референт, покренуо је акцију, да се што више чланова добротвора упишу у школски фонд епархије бачке, основан 1904 год. ради потпомагања сиромашних срп. народ. основ. школа у епархији бачкој. Та је акција референтова крунисана приличним успехом, будући да се за сразмерно кратко време уписао леп број школских пријатеља за чланове добротворе поменутог фонда, који је био готово већ заборављен, уплативши делом целу чланарину од 50 К делом пак обвезавши се, да ће ту чланарину у пет годишњих оброка по 10 К уплаћивати. Ово су ти нови чланови: Љубомир Лотић 10 К; др. Лаза Бајић 10 К; др. Јован Мановљовић 10 К; Јаша Мркић 10 К; др. Владислав Манојловић 10 К; Ђ. Михајловић 10 К; Милош Катић 10 К; Милорад Борђошки 10 К; др. Миладин Синђарев 10 К; Гавра Плавшић 10 К; Георгије Николић 10 К; др. Александар Кола 10 К; Тома Милић 10 К; Влада пл. Стратимировић 10 К; Георгије Видицки, архимандрит 50 К; Васа Пушибрк 50 К; др. Бранко Николић 10 К; Аркадије Варађанин 10 К; Милан Зурковић — Миливојевић 10 К; Никанор Чобановић 10 К; „Натошевић“, учитељ. д. др. 50 К; Тома Добановачки 20 К. Осим ових уписали су се за чланове добротворе још и ови родољуби, који: Младен Јосић парох, др. Миливој Поповић, др. Бранко Вујић, Ђорђе Гајин, Душан Ружић, Владислав Ненадовић, Мирко Матић, Божидар Ковачић професор, Ђура Попов парох, др. Душан Радић гимн. управитељ, Коста Папић трговац Сомбор и Живко Бајазетов И. Сад.

Српски учитељи у Хрватској оснивају новчани завод. Српски народни учитељи у Хрватској покушавали су у два маха, под бившом Рауховом и садашњом Томашићевом владом, да створе своју сталешку организацију. Кад им то није допуштено, они су прегли да оснују у Загребу новчани завод на деониште под именом *Српска Учитељска Штедионица Деоничарско Друштво у Загребу*, са сврхом, да прима уштеде и главнице на приплод и да притиче у помоћ са зајмом сваком привреднику и предузетнику, коме је зајам потребан. Основна главница друштва је 100.000 кр. која се дели на 2000 акција, свака акција по 50 кр. Одмах при упису осим уписане од 2 кр. плаћа се од сваке акције 17 кр., а остатак се мора уплатити у дваред, 15 марта и 15. окт. 1912 г. Рок уписивању траје до 15 окт. 1911 г. по нов. кал. Упис прима Српска Банка у Загребу. Позив за упис као оснивачи потписали су десет најугледнијих српских учитеља у Хрватској.

Чеси о нами. „Věstník“, орган свих чешких учитељских удружења у Моравској, доноси у своме 34. бр. од 25. маја о. г. о нашем раду ово: *„Српско учитељство у Угарској и Хрватској и Славонији организује се сталешки.* Српске школе у Угарској и Хрватској и Славонији су автономне т. ј. православне конфесије. Учитељство се сазива двапут годишње, с пролећа и с јесени на српске збо-

рове, али није сталешки организовано на основу закона о удруживању као код нас. Прошле године у новембру одржала се у Новом Саду конференција (збор) учитељства целе митрополије карловачке: ту је било истакнуто, да је основ организацији добра сталешка штампа, и једногласно је одлучено, да органом свег српског учитељства у митрополији буде „Школски Гласник“ који је до сад издавао с великим жртвама колега Ђока Михајловић, учитељ у Новом Саду. Извршни одбор митрополијског збора установио је сада сваком учитељу као обавезу, да уплаћује у среску благајницу 8 К у два годишња рока, а зато ће добити сваки члан „Школ. Гласник“ и друга штампана издања, брошуре, предавања и др. из методичко-педагошког круга. „Школ. Гласник“ ће тако бити збринут материјално, и буде ли тако добро вођен даље као што га је до сад водио његов енергички оснивач и уредник колега Ђока Михајловић, подићи ће и оснажити сталешку свест у свом српском учитељству, у чему му желимо најлепше успехе из пуна срца.“ — Тако пишу Чеси о нашим приликама и о „Шк. Гласнику.“ Ми смо већ више пута читали у чешкој педагошкој штампи оваких похвалних речи о „Шк. Гласнику,“ али их нисмо доносили (иако то чине веома угледни и страни а и наши листови) да не изгледа као хвалисање. И сад не би ово донели, да није недавно неки намештени дописник „Заставин“ пишући о раду вел. бечкеречког среског учит. збора покушао да угоди својим умним туторима, те да се мало баци блатом на „Шк. Гласник,“ тек после таког „паметног“ поступка, доносимо ово мишљење о „Школ. Гласнику“ да га тај „духовити“ дописник упореди са својим „меродавним“ мишљењем и после тога бар у себи одлучи чије је мишљење о „Шк. Гласнику“ претежније.

„Сваки разуман учитељ мора бити напредан“ — рекао је школ. саветник проф. Др. Фр. Набелек у свом кандидатском говору у Бистрици под Хостином 7. маја 1911. год.

Умировљен. Госп. *Исак Томић* многогодишњи заслужни учитељ Сомборски, који је спадао у ред најбољих практ. методичара наших, — од 1. јуна о. г. ступио је у заслужени мир са 2200 кр. годишње мировине.

Псводом тим, на предлог кр. држ. надзорништва, бачке жупаније, вис. кр. угарско Министарство просвете као многогодишњем просветном раднику, падало му је писмено признање и похвалу у знак онога рада, на коме је као просветни радник увек са најбољим успехом делао више од 40 година.

Госп. Томић је свагда био свестан своје сталешке солидарности, па је као такав увек стојао у редовима просветних радника, који су се борили за напредније начела основне наставе, како у унутарњем, тако исто и спољашњем животу њеном, и ако је знао, да неће уживати плодове — постигнутог успеха из те борбе — али се борио, да бар млађи парантаји нашег учитељства у данас тешким временима, дође до лакшег сталешког положаја свог. Пратећи се са госп. Томићем, који је из редова активних учитеља ступио у заслужни мир, желимо му да плодове заслуженог мира, ужива до најширих граница човечијег живота, те да и као умировљени просветни радник не заборави на своје другове, који се данас боре, да начела основне наставе положе на здравију и напредију основу, од које би наш напаћени и заведени народ највише користи имао.

— **н.**

После 30 година. У среду 15. јуна састали се у Сомбору учитељи, који су пре 30 година свршили учит. школу. На окупу су били: Мита Ђорђевић, из Н. Сада Коста Драгосавац, из Кусоња, Ник. Јовановић из Иђоје, Мил. Настић из Сентомаша, Ст. Наћпински из В. С. Миклуша, Милан Поповић из Будимаца, Ђока Лазаревић из Павлиша, Коста Дражић и Младен Поповић из Бечеја. Другови који се пре 30 година разићоше из школе као свежи младићи, састадоше се на старом огњишту своме, да прелистају књиге свога живота и рада у њему и да освеже успомене на оно срећно ђачко доба, које је кипело бујношћу и свежином, не знајући за ону тешку збиљу, којом се у 30 годишњем дугом низу година запловило после веселих ђачких дана. Састанак је био ердачан, братски, праћен пажњом и поштовањем сомборског грађанства и учитељства са свих српских завода. Желимо друговима да и 50 годишњи састанак у пуном броју дочекају!

Чешка Школска Матица има 79 основних школа са 176 разреда и 6968, деце 66 чувалишта са 4371 дететом, 1 средњу и 1 грађанску школу За издржавање тих школа треба јој годишње 617.000 К.

3000 ђака релеговано. Руски министар просвете наредио је, да се сви ђаци који су започели своје науке 1905—1906., а до сад их нису довршили, релегију. Том наредбом страдаће 3000 ђака.

НОВЕ КЊИГЕ.

Основи знанствене педагогике у вези са законом еволуције и социологије, написао Др Густав А. Линднер, превео Илија Радивојевић кр. жупа. шк. надзорник. Друго поправљено издање. Цена 1 К 50. Н. Сад. 1911. Учит. штампа. „Натошевић."

What is edukation, by Paul R. Radosavljevich. Reprinted from the Pedagogical Seminary March, 1911. Vol. XVIII. pp. 31—43.

The Function of A Sch ol of Pedagogy, by Herman Harrell Horne, Ph. D. professor of the History of education, in New-Jork university.

Д. Руварац. **Два заборављена српска књижевника.** I. Сава Пашинац, архимандрит крушедолски. II. Никола Николић, прота и парох кнежки. Прештампано из Богословља. Карловци 1911.

Die Entwickelung der serbisch-nationalen konfessionellen Volksschulen und Bildungsanstalten für Lehrer und Lehrerinen in Ungarn und Kroatien Slavonien von 1848—1906. Inaugural-Dissertation, von Ignjat Bokur. Neusatz. Buchdruckerei der Lehrer Actiengesellschaft „Natosewitsch." 911.

Буквар за први разред основне школе, написао Љубомир Јовановић, школ. управитељ и учитељ у Хомољу. Четврто изд. Ц. 60 пот. 911.

Издательство газеты Школа и Жизнь. Проф. Людвигъ Гурлиттъ: О наслѣдствѣ. Переводъ съ нѣмецкаго. Съ предисловіемъ др. Л. Г. Орнацкаго. Книга первая. С.-Петербургъ 1911.

То исто. Книга вторая.

Изд-тво „Школа и Жизнь". Е. Чарнолускій. Общественныя Библіотеки въ Америкѣ. С.-Петербургъ 1911.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новом Саду. Књига 38. 1911. Саставио Мита Ђорђевић управитељ. Н. Сад Штамп. „Натошевић."

Извештај о српској православној великој гимназији у Новом Саду за шк. год. 1910—1911. Нови Сад. Штамп. Ивковић.

Извештај о српском учитељском Конвикту у Нов. Саду за шк. год. 1910. 1911.

◀ Најсавршенији и најстедљивији рад ▶

Оригинални „OTO" мотори

за течна горива **машине са ренсавањем гаса, мотори за сирово уље на висок притисак (Diesel)** у најбољој изради од 1 до 1500 HP. (коњских снага) за занатлијске потребе, пољопривреду и индустрију.

Бензин-локомобили

од 4 до 20 коњских снага за пропашћу, потпуне вршаће гарнитуре. Специјалитет: **самоходни локомобили, пензитељне машине за цепање дрва, шмркове са колима, кола за осветљење итд. Машине за обрађивање дрва од фирме E. Kiesling & коме.** Leipzig.

Langen & Wolf, Motorenfabrik.

Филијала: **НОВИ САД,** *телефонска улица бр. 7.*

Најстарија и највећа фабрика на свету. Проспекте и прорачуне бесплатно! — Тражите солидни заступнике!

Част ми је овим српском православном **свештенству и црк. општинама** до повољног знања ставити, да сам у мојој **кројачкој радњи свештеничког одела** увео и

СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ УТВАРИ

као: **одежде, стихаре, неба, литије, црквене, школске и друге барјаке, полијелеје, кандила, рипиде, чираке, св. иконе,** као и све у ову струку спадајуће предмете.

Ласкам себи, да су ме са мога солидног и дугогодишњег рада својим високим поверењем удостојили **Његова Светост српски Патријарх.** Високопреосвећена г. г. **Епископи** и велика српског православног **свештенства.**

Пошто ову робу за **црквене утвари** на врло и најзаменитијих светских тржишта повољним, могу ове предмете по **најнижој цени** рачунати. — Послуга најсолидније.

С поштовањем **СТЕВА ПИСАРЕВИЋ,**
НОВИ САД. Душанова улица број 29.

20—20

Мустре се шаљу на захтев бесплатно.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 12. У Новом Саду, 31. августа 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Школа и дух времена. — Школа рада. — Поставак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Педагошки преглед: Основна школа у Русији. — Учитељство: Скупштина срп. учит. Конвикта у Н. Саду. — Уређење учит. плаћа у Будимпешти. — Из Школске Самоуправе: Срп. Нар. Црква Школски Савет. — Српски учит. зборови: Седница учит. збора будимске епархије. — Из праксе: Како сам учио једног аналфабету. — Преглед књига: Мађарски Буквар и Читанка за II. р. од Јожефа Иструљева. — Cellerie, Lucien: Esquisse D'une science pédagogique. Les faits et les lois de l' education. Paris, Alcan, 1910. — Немачка педагошка штампа. — Белешке. — Нове књиге. —

Школа и дух времена.

Проучавајући историју педагогике дошћемо до уверења, да је школа пролазила кроз све фазе еволуције, кроз које је пролазило и човечанство. — Циљ школе се мењао према принципима, који су доминирали у појединим периодама еволуције људскога рода. Школе су пак од увек сматране као средство, којима су поједине врсте власти гледале да ојачају положај свој и да осигурају себи дугу владавину спремајући себи — помоћу школе — подмладак одигеован у духу владајућег система. Сва је срећа по човечанство што су идеални школски радници васпитајући омладину у духу времена, уједно предочавали јој напредније принципе, загревали ју за исте и подстицали, да им она временом осигура победу. Да није било ког школских радника тог идеалног рада, настао би застој у еволуцији људској, као што је то било у средњем веку и као што је то још и сад случај код Кинеза.

За данашњу школу не можемо рећи, да има да постигне само једну одређену сврху, него према томе коме служи школа: религији, држави, народности или помаже остварењу социјалних начела, има свака врста школе своју посебну главну циљ, по којој се означује и карактер школе. Како је власт религије над школама још увек јака, државна власт — која се свуда труди, да ојача владајућу народност — у напону је своје снаге, а социјализам се труди да себи присвоји и осигура школу, имају данашње школе пред собом ове циљеве: верски, народносни, а на помолу је социјални. — Наша народна школа пак, специјално има пред собом ове циљеве: морално религиозни, народносни, домољубиви, даље „да ствара једноплеменску Угарску државу“. Много циљева!

Као што видимо из наведенога отимају се о школу, као о златну јабуку. Сви је називају народном школом, јер је намењена народу, али уз услов, да васпита народ у оном духу, који ће бити погодан да послужи остварењу оних циљева, које поједине врсте власти захтевају од школе, да их постиђи има.

Но како су речене власти међу собом још доста толерантне, то поједине школе радећи на остварењу главног циља, не занемарују са свим ни циљеве других власти.

Школске власти прописују шта се има у школама учити, пишу и издају књиге, одређују начине којима имају учитељи предавати, приређују продужне курсеве и узорна предавања, за учитеље. Учитељи најбрижљивије пазе у раду свом на дидактичка и методичка правила, кидају се и раде — као н. пр. специјално у нашим школама предају 25 предмета — на испитима показују

добре успехе, али живот нам показује да је сав тај рад Сизифов посао. И данас је у потпуној снази Фенелонова тврдња, да деца у школи много чују, а ништа не запамте. Ученици за најкраће време забораве све, сем читати, писати и нешто рачунати. Забораве пак из простог разлога, што ми морамо деци да пунимо главу са оним стварима, чију примену у животу нити имају прилику да виде, нити ће их она икада моћи у животу применути. Народ не цени школу, јер он — сем писања и читања — не види никакву корист од школе. И глобе се родитељи што не шаљу децу у школу, па и поред глобâ добар % деце ни не завири у школу. — Установљене су и поновне школе, да обнове и утврде знање стечено у основној школи, али сви знамо, да је и тај рад потпуно безуспешан. Све ишчезава из памети с разлога тога, што тежиште целокупног школског рада није положено на прави стабилан темељ.

Моје је уверење, да овакове школе какве су данас, праву љубав народну никад неће задобити, јер су оне народне школе само по имену.

Данашња школа наглашава, да она не спрема васпитанике за извесну струку живота, него се а) са формалне стране труди, да хармонијски развије све дечје урођене способности а б) са материјалне се стране труди, да снабде ученике са оним знањем, које ће побудити и утврђивати у деци домољубива религијска чувства итд. кратко речено: школа има да развија урођене способности ученика у сврху, да корисно послужи држави, религији, народу и т. д. Но власти школске неће да виде, да сав тај идеални рад школе све донде неће вредити ништа, до год школа не прегне да помогне васпитанику свом у првом реду да му осигура материјални опстанак, те да стога читаво тежиште школског рада треба да базира, не на оснопцу који нема везе са животним приликама и потребама околине васпитаника, него треба да се баш на истима темељи.

Развијајући урођене способности васпитаника својих, школа треба да се служи таким средствима, која ће у првом реду помагати васпитаника да у материјалном погледу буде обезбеђен. Данас је доба материјализма. И школа ако хоће да задобије поверење и љубав народа, мора одговарати народним потребама односно мора се прилагодити духу времена. При свом раду пак школа треба да настоји, да доведе у склад интересе појединаца са саданьим идеалним циљевима и да — на основу закона еволуције — утире пута напреднијим идејама.

Да би пак рад школе био увек у складу са духом времена, школу треба извући из ига појединих власти и потпуно је уступити школским људима. Власти коче точак раду школском у нади, да ће помоћу школе — а средствима која су јој оне одредиле, — васпитати подмладак који ће бити погодан њиховом битисању. Усљед заустављања природног развоја школског рада од стране власти школски рад не иде паралелно са духом времена, него заостаје. Усљед тога живот нема свезе са школом, те пук не осећа ни благодат, па чак ни потребу школе. Власти пак и не помишљају да пусте школу из својих шака и ако виде да ни једна врста школе ни изблизо не постизава онај резултат који оне очекивају. С тога је школа данас подобна воденици која напразно меље, те нико и није с њоме задовољан.

Основна школа треба да научи децу — у нижим разредима — читати, писати и рачунати, да тиме снабде ученике нужним средствима, којима ће моћи, у вишим разредима, лако присвајати знања чију примену виде деца у својој околини и која ће знања већина деце примењивати у животу кад одрасту. И та наука дакле у првом реду треба да послужи развоју способности за извесну струку живота, а у другом реду да послужи као средство постигнућу идеалнијих циљева.

З.

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. нар. учит.

Мој предговор.

На супрот немачкој, америчанска основна школа се слободније развила. У њој јаче провејава Песталоцијев и Фребелов дух. И ако она не може још да служи за пример и не одговара потпуно принципима школе рада, у њој ипак превлађује свежина, која подстиче васпитаника на свестран живот. Какво је школство у Америци, нека служи за пример ово неколико Киперових речи: „У америчанској основној школи упада у очи метод прилагођивања наставе према својствима дечије природе. Овај метод се мање састоји из простог посматрања слика, справа и других учила, но више из објашњавања помоћу цртежа. Слика се не извеси пред ученика, она постаје пред његовим очима. Излази се на сусрет нарочито дечијем нагону за саморадњом, те тако сам ученик врши очигледност. Средства за то су у првом реду описи. Цртање и сликање (моловање) не ограничавају се само на формалну вредност образовања, као школски предмети, него су они једна врста изражавања дечијих мисли по садржају и форми, као што је усмен и писмен начин изражавања и то у служби свеукупних предмета. Ова стваралачка саморадња ученика иде преко граница графичног изражавања мисли. Сви нагони за рад, који су у детету, треба да дођу до изражаја. На овај начин постаје једна врста методе рада, један поступак, који већ у чисто теоретским предметима — ако у Америци о оваковим у опште може бити говора — захтева поред умног и телесни рад и кулминира у раду са рукама, које врше обраду градива појединих предмета, помоћу оруђа за тај рад.

Са овим методом долази усавршавање руке и ока упоредо са теоретским учењем, телесни рад са душевним, појам моћи, поред знати и вежбање практичног погледа за практичан циљ. Сватање лепоте ствари иде руку под руку са естетским школским васпитањем посредством представа и појмова. Овај начин наставе доводи школу у додир са предметима из природе. У горњим разредима доводи се у везу занатлијски и домаћи рад а у доњима игралиште и забавиште, те је прелаз за децу сасвим неприметан."

Не само америчанска, него и шведска, данска, енглеска, као и француска мудра настава с методом самораднје, могу нам дати подстрек. И у Немачкој су чињени по неки покушаји, који значе известан преображај у сватању васпитања наше младежи. Овде води прву реч град Минхен, који заузима данас у немачкој царевини јако напредан положај, што има да захвали човеку широка погледа и вредном школском саветнику Кершенштајнеру. Он даје пример немачким школским људима од уплива, како може варошка управа да се задобија, да за школске ствари жртвује велике новчане своте и да весела срце продужује свој напредан рад у васпитне сврхе.

Минхенска изложба, у одељењу за школе, изнела нам је 1908. год. слику Кершенштајнерова рада. И ако скептичари сматрају школске изложбе за неку опасност, ипак се мора признати, да оне дају најбољу прилику, да се на њима покажу новине. Не као да приказано увек износи осредњи успех ученика и свију школа; али нове гране наставе и њен начин дају се ипак распознати.

Погледом на мисао практичног и природног васпитања, Кершенштајнер је дао нову основу, на којој има нова школа од доле до горе да се организује. За горње разреде је он створио радионице за наставу у физици и хемији, а покушаје са апаратима врше сами ученици. Настава у ботаници је потпомогнута школским вртом и рукосадима у посуђу, а земљописна настава помоћу рељефа и модела од иловаче. Осим тога су у горњим разредима уведени курзеви за обраду ствари од дрвета и метала, лети раде четир часа недељно са дрветом а зими са гвожђем. Када узмемо у обзир вољу дечију за рад — успех је особити. За девојчице је спроведена прерада наставе у ручном раду и кувању. Све то има корена из практичног живота у Пе-

*

сталоцијевом смислу, а у тесној је вези са спољним светом. Овако свестрано мисли он да створи идеал школе рада.

Учитељско удружење у Лајпцигу такође се изразило за реформисање основне школе. Оно је пред ускрс 1910. год. надлежним факторима поднело своју молбу у тој ствари, која гласи:

„Данас се у Немачкој свако труди, да се настава развије према прописима озбиљних педагошких назора. Како искуство, тако и научна истраживања дају основу за захтев, да се детињем природном душевном и телесном развитку обрати већа пажња, него што се то до сада чинило. Назори за општи закључак којим се истражују педагошки назори за основну наставу, јако се концентришу.

Ово учитељско удружење је после многогодишње предрадње и искуства, свој суд и предлоге за преиначе овако саставило: 1.) Данашњим радом у основној школи, уназађује се телесни и душевни детињи развитак, јер дете прерано полази у школу а у школи превлађује једнострано душевно — формално образовање, (читање, писање, рачунање), а број недељних часова је превелик. Усљед тога пати и у идућим годинама наставе. 2.) Да би се осигурао миран и здрав детињи развитак, има се читање и писање сасвим одстранити из првог разреда, рачун да се одржи само у облику очигледности, а број часова да се смањи на дванаест. Захтев је, да се душевна и телесна настава овог степена развијања у опште одржава како у слободи, тако и у соби, јер овака настава спрема за касније школски рад. 3.) Ови захтеви за слободну наставу, уз придржавање саданег општег циља за три прва разреда могу се произвести, ако а) један учитељ води исти разред кроз три године, али б) да је обвезан имати у виду циљ шестог разреда а њему в) да се у оквиру тога циља дозволи слободан избор градива и да слободно распореди часове, дакле да је ослобођен од наставног плана и распореда часова. Да би се могло сигурно поступити и да би се властима дала могућност надзора, предлаже оснивање извесног броја разреда за покушаје са гореозначеним основним начелима тако, да се на стари систем свагда може повратити. Желити је, да се такви разреди оснивају код сваке школе. При каснијем општем извађању ове молбе, обећава лајпцишко учитељско удружење једну бољу основу за школу и објашњење о разредима за покушаје."

Образложење овде изложених делимичних циљева и захтева, налази се у 3. одељку ове књиге. Захтев, да учитељ води један разред кроз три године у напред изложеном облику, не ставља на школске власти никакву одговорност, али он значи један снажан корак напред.

Да би лајпцишко удружење своју молбу и остварило, оно је пре годину дана изабрало један извршни одбор, који је имао ове идеје и реформе да распростире међу родитељима. Одбор је свој задатак извршио тиме, што је у дневној штампи и предавањима у разним удруженьима објашњавао родитељима, што је све имало повољног успеха и утицало је.

Они се надају, да ће им се молба скорим остварити и да ће унапредити школу помоћу власти и обавештених родитеља.

Школа рада.

„Снажно, потпуно развијање и образовање сваког идућег стушња, оснива се на снажном, потпуном и својственом развијању свију и сваког појединог претходног степена живота."

Ја стављам ове Фреблове речи на чело моје расправе, како би већ спољашњим знаком показао, да се садањи покрет на педагошком пољу за њега поново везује. И баш сам тај израз изабрао пошто он, као ретко који други показује опште основне назоре.

Закон и правило за свако васпитање вала да послужи развијању детета. И основна начела за школско васпитање имају да се изводе из детињег развијања. Овај стари захтев садржи у себи цео наш будући програм. Јер данас школско васпитање није основано на темељу детињег развијања. Ван ових назора одређују ток школског васпитања

будуће потребе, пред које ће човек једном бити стављен, или које састављамо из општег света и погледа на живот. Само развијање пак има стално посла са садашњошћу.

У закону за основне школе у Саксонској постоји и ово лажно сватање о задатку школе: „Основна школа треба да пружи општа знања и спрему за будући грађански живот.“ — Тај се задатак са обичну основну школу тако проширио, да она има — бар у оквиру општих црта — да пружи такозвано опште *образовање*. Овај наставни ток за децу разних сталежа, без обзира на то, што је њихова душевна способност различита, на још у раној младости, јасно показује, да се данас темељ развијања не примењује на школу. Већ сама штедња са временом и снагом захтева, да се при васпитању детета све оснива на развијању детета. Све што се од детета прерано тражи, потребно је за савлађивање истог више снаге и времена, и то сразмерно много више, него када би се сачекао одговарајући степен развитка. При томе је и успех слабији, што више, често је сумњив. Јер када се изветан рад тражи пре одговарајућег ступња развитка, онда за то баш предуслови недостају. Ако су овде у питању само поједини делови градње, још је лако накнадно помоћи. Али ако је недостатак у општем стању, тада није у стању никаква употребљена снага ни време да произведе онакав успех, какав можемо очекивати тек од каснијег развитка.

Главно је начело, да се свако градиво тек онда захтева, када је дете за исто способно, и да се градиво и рад у прилагодном облику изнесе пред дете. Ми постављамо велики захтев, да васпитање има да се оснива на развитку. Све треба да бива по потреби, коју сам развитак тражи, или другим речима: потреба детета у садашњости његовој треба да влада. Тиме ми одбијамо од школе све захтеве, чијим су основима разлози будуће потребе, или који се прибирају из других извора, ван развитка.

Ово одлучно становиште не баца нас у бригу, да ћемо пасти у протусловље и да ћемо превидети потребу и врхунац развијања. Ни то нас не баца у бригу, да ће градиво изгубити вредност, када се прилагођава детињем сватању. У свакој фази треба да се развијање што већма усаврши. Према овом становишту имају све снаге да се приведу на рад и што је могуће већма развију. Како је свако развијање беспрекидно и свагда једно из другог произилази, свако ограничење развијања мора донети на доцнијем ступњу и у једној непотпуности се на сваком идућем ступњу приказати.

Ова се штета неће тиме исправнати, ако се што друго постави, на место оног, што не достаје. Јер како то није произашло из развијања и не одговара у целини унутарњем особеном захтеву, остаје увек страно и не утиче даље на развијање као живо у организму, није примљено, те тако нема места ни природном понављању. — У суштини развијања лежи, да се све дешава из унутарње потребе. Ова унутарња потреба мора се при васпитању свагда налазити код свега, што дете ради, и што му се пружа. Тада све то постаје једним делом особе. Примена и употреба дају природну обнову и вежбу. Па чак и оно, што се као јединица изгубило, ипак је утицало и утиче даље на развијање.

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— **Прилог раду српске омладине на просветном пољу.** —

Реч пред стварање новога школског закона.

IV.

Председник: Она господа, која примају 2. алинеју § 40. по редакцији школског одбора нека изволе устати. (Мањина — неприма се). — Она господа, која примају редакцију саборског одбора, нека изволе устати. (Прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 41.: „Учитељ може дозволити детету, да изостане један дан од школе, месни школски одбор даје дозволу изостајања најпише на три дана.“ Примећује, да је примедба саборског одбора, да овај § и још § 42 дођу после § 38.

Васа Ђурђевић даје овај исправак: „Учитељ може опростити дете од школе на један дан, а месни школски управитељ, где пак овога нема, председник школског одбора може дозволити детету, да изостане три дана од школе. Ово је господо, врло важно, ја овај параграф схваћам тако, да би се, кад год би се детету заискало одпуст на три дана, морао школски одбор састати.

Др. Касапиновић: Ја мислим, да то нестоји јер је то ствар унутарња школ. одбора, а он може свог председника опуномоћити, да одпуст даде.

Прота **Бранковић**: Ја сам за то, да овај параграф изостане јер нема места у овом закону, почем је инпструкција, зато је посао главне школске управе. Даље ће управа и о том наредбу донети, подпаша предлог, да овај параграф изостане.

Председник: Примал сабор § 41. по редакцији школског одбора. (Прима се).

Др. **Суботић**: Редакција је пала, сад треба да се гласа на предлог проте Бранковића, ако се тај прими, онда исправак Ђурђевићев по себи отпада.

Др. **Касапиновић**: Нека се гласа о предлогу проте Бранковића. На гласању прима се предлог проте Бранковића, да § 41 изостане.

Известилац **Стева В. Поповић** чита § 42.: „Окружни школски одбор може, по предходном одобрењу главне управе, дозволити, да се у време највећих и виноградских послова разреше од похађања школе деца од 10—12 година за време трајања тих послова. Но иста деца дужна су бар по три сата недељно долазити на науку.“ По предлогу г. проте Бранковића, који је код § 39. примљен, овај § отпада.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 43. „При концу сваке школске године држи се при свакој основној народној школи јавни испит, коме мора присуствовати, срески школски надзорник, а у местима, где на једној школи више но три учитеља раде, дотичан месни школ. управитељ најмање са два члана месног школског одбора. Дан тога годишњега испита одређује срески школски надзорник односно месни управитељ и има исти преко месног школског одбора уобичајеним начином објавити становницима те школске општине.“

Морам вас, господо, учинити пажљивим да ако се прими овако тиме се прима и институција окружни надзорника.

Прота **Бранковић** има исправак, јер држи да је довољно, да месни школски одбор на испиту присуствује и да се општине не терете плаћањем надзорника; чита исправак, који гласи: „При концу сваке школске године држи се при свакој основној народној школи јавни испит пред изасланством месног школског одбора. Дан годишњега испита одређује месни школски одбор по саслушању дотичног учитеља, што се има свагда на осам дана напред уобичајеним начином становништву те општине објавити.“ Ја не видим разлога, зашто, да где је један учитељ, ту да компсар присуствује, а где су више учитеља, месни школ. одбор.

На гласању прима се § 43. по редакцији школског одбора са исправком проте Бранковића.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 44.: „за школски одмор служи осим недељних и празничних дана четвртак или дан недељног трга. Одмори о великим празницима јесу: О Божићу 3 дана, о Ускрсу 8 дана а о Духовима 3 дана. Велики је одмор на свим основним школама од Петрова дне до Преображења. За време одмора, дужна су школска деца, долазити редовно недељом и празником у цркву.

Главна управа може по местним околностима школски одмор и друкчије одредити.“

Васа Ђурђевић: Према оном, што је примљено у § 39. мора се друга алинеја изменути. Он предлаже, да се друга и трећа алинеја споји и онда би овако гласило: „Велики одмор школски одређује главна управа по местним околностима.“

Прота **Стефановић**; има на прву ставку прве алинеје исправак, по ком би овако гласило: „За школски одмор служи осим недеље четвртак, ако се те седмице у какав радни дан не догоди празник.“

Јер свода је тако, да се празничан дан замењује четвртком. **Димић** неможе да пристане на то, јер ако је у свиј других конфесија недеља одмор, то у нас није, јер код нас је учитељ баш празником највећма оптерећен, зато би предложио, да сд. сабор узме у призрење то што је у празничне дане учитељ са децом заједно обвезан, да иде на јутрењу и службу, а осим тога још има, да држи поновну школу, зато да се празнични дани не надокнађују. Он се слаже с редакцијом.

Прота **Бранковић** предлаже исправак зато што зна, да деца, кад је седмични трг, н. пр. код њих у Сомбору, без опасности у школу ићи немогу, зато у исправку жели, да осим недеље још буде један дан седмични одмор, и то овај, који месни школски одбор за удесан нађе, јер ће он то најудесније уредити.

Др. **Суботић**: Ја сам зато, да се прва алинеја остави као што је у редакцији, то исто жели прота Бранковић, јер је четвртак најудеснији зато, што у средини седмице пада што се пре њега 3 а после њега 2 дана ради, и што суд нема недељног вашара. У осталом овде се регула поставља, која треба да је стална; а за напредне случајеве нека месни школ. одбор одреди.

За другу би алинеју, нек се упути на редакцију, да се доведе у склад. Што се цркве за време одмора тиче, то сам зато, да се остави родитељима на вољу (Ратковић: мора

се њих у цркву, јер то од њих зависи, који родитељи ушиљу децу у цркву, та ће и њих.

Стева В. Поповић: Ја молим сл. сабор, да се узме у обзир и појезија, дечија живота да се обазре на четвртак јер је то већ од толико година уобичајени дан одмора. Ми певамо: „Сви су дани од сребра ковани, а недеља од сувога злата," а ђацима је „четвртак од сувога злата."

Председник ставља прву алинеју по редакцији школског одбора на гласање (Прима се.)

Исидор Павловић чита другу алинеју која гласи: „Велики је одмор на свим основним школама од Петрова-дне до Преображења. За то време одмора дужна су школска деца долазити редовно недељом и празником у цркву."

Васа Ђурђевић повлачи свој исправак у колико се тиче треће алинеје, али у колико се тиче друге алинеје задржава га.

Др. Суботић: Ја сам рекао, да се на редакцију упути, јер главна управа може одредити два или три месеца.

Прота **Бранковић**: Кад смо казали да школа траје 10 месеци; то је јасно, да велики одмор траје 2 месеца.

Председник ставља 2. алинеју на гласање. (Не прима се.)

Васа Ђурђевић држи, да би се могло на његов исправак гласати, јер он одређује време кад да буде велики одмор, и по себи се зна, да је 2 месеца.

На гласању прима се исправак проте Бранковића.

Прота **Бранковић**: Ова друга ставка, што се тиче цркве отпада, јер ће пријником распитивања деце одбор школски посаветовати, да деца уредно у цркву долазе (прота Милићевић: треба да се одреди, да морају у време одмора у цркву долазити, јер се нема ко облачити у чираке и рипиде.)

Иса Павловић: Друга алинеја дакле гласи овако: „Велики одмор траје 2 месеца" (Неки вичу: није гласано на прву тачку).

Стеса В. Поповић: Нека се дакле гласа и на другу тачку.

Иса Павловић: Прота Бранковић је предложио, да друга алинеја гласи овако: „Велики одмор траје два месеца," но чим је то примљено, оно друго по себи отпада.

Др. Суботић: И ја сам тако разумео; ако је сл. сабор друкчије разумео, нека се гласа на ставке.

Др. **Ст. Павловић**: Како је сумња, онда није решено. Нека се дакле гласа на ставке.

Председник: Она господа, која примају 2. ставку нек изволе устати. (Мањина.)

Председник ставља трећу алинеју за гласање. (вика: Неприма се).

Кречаревић: Ово нема смисла, почем је примљено да петраје од Петрово дне до Преображења, ово се мора друкчије ставити: „Главна управа опредељује почетак и свршетак великог одмора."

Др. **Суботић**: Ја дакле, да је ово ствар јасна, нека се упути на редакцију.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Кад је ово одлучено „од Петрова до Преображења," онда нема места томе.

Др. **Касапиновић** потпомаже Ст. В. Поповића.

Др. **Суботић**: Ми видимо, да нешто треба урадити „а да се заштеди време, нека се упути на редакцију.

Кречаревић: Може то редакција превидити. (Гласови: то не доћи опет пред сабор.)

На гласању прима се предлог школ. одбора с тим додатком, да се упути на одбор ради редиговања.

Известилац школ. одбора **Стева В. Поповић** чита 45 §. „Напрта" „У школским општинама, где је само један учитељ, уче се и мушка и женска деца у једној дворани, но седе одељено.

У свакој школској општини, где има два или више учитеља, то има један или мања половина учитеља да учи женску, а друга или већа половина мушку децу."

Прота **Стефановић**: Ја имам исправак за то, што су мушка деца несташна а и у пријенву на морал предлажем ово: „У школским општинама, где је само један учитељ, уче се и мушка и женска деца у једној дворани, и то мушка деца пре, а женска после подне."

(Гласови: неприма се, неможе се постићи цељ, гласајмо!) На гласању прима се предлог школ. одбора.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 47. „Напрта": „У женским основним школама уче се све оне науке, што су прописане за народну основну школу са обзиром на позив и потребе женскиња."

Прота **Бранковић** предлаже, да тај параграф изостане, јер је то већ одређено, а ствар је школског савета, почем то спада у инструкцију.

Димић подноси исправак, по коме би ваљало овом параграфу као другу алинеју, ово додати: „Изузимају се они у § 18. под бр. 3. и 7. означени предмети, који се сасвим и они под бројем 5. и 9. из којих се геометријско обликословље и практично упутство у пољоделству" изостављати има.

Др. **Касапиновић**: Ја се не слажем ни с Димићем ни с Бранковићем, него сам за редакцију шк. одбора, јер је овде јасно речено „са обзиром на позив и потребе живота женскиња."

На гласању прима се § 47. по редакцији шк. одбора.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 48.: „Главна управа српских народних школа има се постарати, да се за женске школе напишу нарочите књиге." (Прима се).

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 49.: „Недељна школа траје 3 годишња течаја.“

Др. **Касапиновић**: Имам примедбу саборског одбора, по којој пада, да се замене „недељна“ са „повторна“ школа, и према томе у свима другим §§ тако измену учинити. На гласању прима се предлог школ. одбора уз исправак саборског одбора.

(Наставиће се.)

Педагошки преглед.

(Настављак).

Основна школа у Русији. У погледу отварања школа, комисија је настојала да тај поступак упрости. Но то није могла потпуно постићи. Министарство је хтело да уведе двојаки начин: путем објаве и путем отписа. Објавом да се отварају школе градске, земске разних друштава и управних власти, а отписом све остале. Комисија је ишла за тим да се у року од месец дана тај званичан пут пређе и после тога да се школа огласом отвори.

Комисија није прихватила предлог да се школе поделе на једноразредне и дворазредне, о броју радних дана у години, о правилима за испит.

Дискусије је било у питању о предавању језика и веронауке за Русе.

Пошто се у комисији није могло доћи до споразума у питању о наставном језику за странце, предато је то питање нарочитој комисији. После дужег саветовања и дотеривања тог предлога и одашиљања од једне комисије другој, решено је да се у прве две године узме као наставни језик, матерњи језик. А шира права у овоме установише се за сваку народност, место или покрајину нарочитим званичним актом.

У погледу ученика одређено је да се у основну школу примају деца сва без разлике положаја и вере, настава да је бесплатна, а на једнога учитеља да не долази више од 50 ученика.

Године живота за полазак школе нису одређене, да би могао сваки ко хоће доћи до прост образовања.

У погледу месних педагошких савета комисија заступа мишљење, да ти савети бирају председника сами из своје средине.

У погледу затварања школе и уклањања учитеља, комисија је то право придржала инспектору школа.

Као нова установа важи дужност управитеља наставе. Показало се да је настава свуда напредовала, где су њоме руководили искусни педагози.

И министар и комисија стављају као главни орган школске управе, школске савете гувернијске, окружне и градске. У тим школ. саветима постарано је и за оне који нису Руси. У сваки такав школски савет улази и представник појединих неруских народности, према томе како их где има, ако их је више има њихов представник решавајући глас у свима предметима, а ако је мање има решавајући глас само у питањима своје вероисповести. За поједине школске савете, и ако им је дата потпуна самоуправа установљено је, да им председник мора бити руски грађанин, мора знати руски језик и мора имати *извесни степен образовања*, а и председник и половина школ. савета, морају бити хришћанске вере.

Предлог о новом школ. закону са мишљењем комисије био је поднесен думи при крају јесењег заседања. Било је жестоке дискусије, нарочито због црквено приходских школа. Известилац црквени В. Н. Львов нарочито је ударао на то, што се тражи да се и црквено приходске школе подвргну општој државној контроли.

Он је тврдио, да укидање самосталности њихове, није пошкло поводом тога што су оне лошије од државних школа, него као да та њихова самосталност пада на жртву начелу да све школе буду под једном управом. А тако уједињење обара историску везу међу школом и црквом.

Наводио је, да утицај цркве у школски рад постоји и у Енглеској и Немачкој, а где се по другим земљама тај утицај поништио, да је било од штетних последица.

Тако конзервативизам свуда нађе неке своје разлоге за које се неразложно хвата, баш као што и у нас има конзервативаца, који проповедају, да ће бити од штете и православљу и школи и народној просвети ако учитељ не поји у цркви са певницом!

Осим известиоца Львова био је читав низ говорника, већином од духовенства, који су бранили интересе црквено приходских школа. Они су чак пашли и у назорима славних руских педагога Ушинског, Пирогова, и Рачинског назора, који по њихову мишљењу

заступају то, да црква треба да утиче у школске послове.

Осим ових заступника који су говорили у корист црквено приходских школа, критикован је предлог за нови школски закон с погледом на права шповерних и на утицај племства на управљање школом. Да је у тим дебатама дизао главу и шовинизам сасвим је природно, јер и у Русији има људи као и свугде, који не могу да се ослободе уских погледа, па ма се то тицало и тако нежне и свете ствари, као што је васпитање и образовање нејаке дечице, уздапице људског друштва.

Било их је који су предлагали, да се у школу уведу и војничке вежбе, да се постави за чланове шк. савета цензус по имању. Но осим неколицине сасвим једностраних посланика, ипак су сви признали да је предлог добар и да знатно може допринети унапређењу школе и наставе.

29. октобра завршена је генерална дебата после које су прочитане формуле појединих партија којим заузимају становиште према предлогу за нови школ. закон.

Затим се приступило гласању, после којег је предлог са изузетком незнатног броја гласова примљен за основу специјалне расправе.

„Школа и Жизнь."

Учитељство.

Скупштина срп. учит. конвикта у Нов. Саду, одржана је у просторијама конвикта 27. јуна (10. јула) о. г. под председништвом А. Варађанина.

Присутно је било 30 чланова. Пошто је констатован довољан број чланова, прешло се раду скупштинском.

Председник је јавио да су умрла три члана помагача Др. Ант. Богдановић, Васа Максимовић, обојица из Руме и Јосиф Јагић из Мохача. Имена њихова уведена су у друштвену читуљу уз поклич: Слава им!

Извештај за 1910—1911. усвојен је једногласно. Исто тако и извештај рачунски за ту годину по којем је примање било: 85.092 К; издавање: 83.943·25 К. а готовина за идућу годину 1149 К 01 пот. Прочитан је извештај прегледачког одбора за рачуне у 1910./11. год. и дата разрешница управном одбору и благајнику Боки Милићу.

Пошто је друштвени лечник у купатилу то није био поднешен засебан извештај о здравственом стању деце у конвикту, но о томе је било помена у надзорниковом извештају.

Прочитан је прорачун за шк. годину 1911—1912. који је састављо управни одбор и по којем је установљено примање: 39.702 К 01 пот. издавање 39.480 К; суишак 222 К 01 пот. скупштина једногласно усваја прорачун с предлогом, да се благајнику повиси хонорар од 600 на 800 К годишње почињући 1. јулом о. г.

Чита се извештај надзорника др. Милана Петровића и надзорнице Меланије Татићеве о владању и успеху мушке и женске деце у конвикту у год. 1910—1911. Оба извештаја узета су на знање. Читају се предлози управног одбора, да се:

1. Због скупоће животних намирница повиси питомачка пристојба у шк. години 1911 – 1912. за неучитељску децу месечно на 40 К без прања, а 43 К с прањем. За учитељску децу месечно на 30 К без прања а 33 К с прањем.

2. Да се питомачка пристојба за месец јуни уплати већ 1. маја с тога, што питомци већином остану дужни за тај последњи месец.

3. Да се сви питомце имају разићи својим кућама чим се сврше годишњи испити и само још сутрадан има им се дати храна.

4. Да штету коју нанесу питомци и питомце на згању, намештају и другим стварима имају подмирити из своје Братске Касе.

5. Да се питомци и питомце, који понављају разред не приме у завод на основу § 45. друштвених правила.

Сви ови предлози усвојени су једногласно.

Усваја се поступак одборов према дужницима.

Правила кућевног реда имају се отштампати и доставити сваком питомцу и питомици ради равнања.

Примљено је у конвикт са 1911.—1912. год. 70 мушке деце и 24 женске, а не примају се троје мушке деце јер су пали на понављање разреда.

Сви родитељи примљене деце позваће се да до 25. авг. нов. к. пошљу уписнину и пристојбу за лекарије за месец септембар.

За председника је поново изабран и за идућу годину Арк. Варађанин, за подпредседника Александар Коњовић, за благајника

Ђ. Милић. У управни одбор: Ж. Алексић, из Ст. Футога, Гавра Грбић из Н. Сада, Јован Драговић из Каменице, Мита Ђорђевић из Н. Сада, Милан Ђурчић из Н. Сада, Ник. Јовановић из Ниџиће, Ђока Милић из Н. Сада, Ђ. Михајловић из Н. Сада, Вељко Петровић из Земуна, Душан Поповић из Руме, Ђ. Прерадовић из Бешке и Радивој Узелац из Вуковара.

За чланове прегледачког одбора изабрани су: Стеван Миловановић, Јован Вујић и Љубомир Лотић сви из Н. Сада.

За оверовљење записника изабрани су: Р. Малушевић из Карловаца, Милан Калуђерски из Ст. Врбаса и Јован Николић из Каћа.

Пошто је тиме био дневни ред исцрпен председник је захвалио члановима на одзиву и затворио седницу. Скупштина се разишла узвиком: Живео председник!

Уређење учитељских плаћа у Будимпешти. Градско веће у Будимпешти израдило је нацрт за прагматику и уређење плаћа свију својих намештеника, у коме нацрту је за побољшање учитељских, забавиљских и професорских плаћа предвиђена од досадашње већа годишња потреба у износу од 760.080 Круна. Та повишица дели се по струкама овако: Забавиљама 36.000 К, учитељству основних школа 435. 990 К, управитељима основних школа 34. 420 К, професорима грађанских школа 129. 390 К, управитељима грађанских школа 16. 050 К, професорима и управитељима средњих школа 63.890 К, учитељима и управитељима хуманитарних завода 3.990 К, преуређење привремених места 44.400 К.

Сва берива *забавиља* дижу се од 1.400 К до 3.990 К, а размак међу поступањем у виши плаћевни разред чини три и четири године. Новоустановљена места главних забавиља дотиче се осим плаћа још са 400 К плаћевног доплатка и 100 К доплатка за стан.

Плаћа *учитељства основних школа* подиже се од 1.800 К до 5.600 К, а размак међу поступањем у виши плаћевни разред чини три и четири године. Управитељи добијају осим плаће још и 1.200 К плаћевног доплатка и 200 К станариског доплатка.

Плаћа *професора грађанских школа* креће се од 2.600 К до 7.000 К, а поступају у виши плаћевни разред сваке три, или четири године. Управитељи добијају осим својих редовних берива још 1.300 К доплатка и 300 К станариског доплатка.

Плаћа *професора средњих школа* креће се од 3.000 К до 7.600 К. Напредују у виши плаћевни разред сваке треће или четврте године. Управитељи добијају осим своје професорске плаће још 1.600 К плаћевног доплатка и 400 К станариског доплатка.

Управитељи *шегртских школа* (и занатлијских и трговачких) добијаће годишње 1. 200 К. *Предавачки хонорар* у разним курсевима за даље образовање младежи биће за стручне предмете на шк. годину по сваком сату 150 К, а за остале наставне предмете по сату годишње 120 К. Хонорар у средњим школама биће би по сату 3 К, а годишње по сату 160 К.

„П. Н."

Из школске самоуправе.

Српски Народно-Црквени Школски Савет држао је у Карловцима 1. (14.) и 2. (1.) јула о. г. своје седнице.

Од предмета решени су у главном ови: Узима се на знање решење министра богочасти и јавне наставе, којим потврђује одлуку школског одбора темишварског бр. 1034./зап. ех 1908., којом се учитељ Павле *Караулин* има и надаље сматрати сталним учитељем у Срп. Елемиру. — У поводу отписа крал. уг. министарства богочасти и јавне наставе од 7. априла 1911. бр. 12822 позивом на § 22. зак. чл. XXVII. од 1907. закључено је упутити месне школске одборе, да у шк. дневнике, који се воде у мађарском језику, крштена имена школске деце уводе према државним матицама. — Исти министар отписом својим од 15. IV. 1911. бр. 31. 989 скреће пажњу на то, да је пок. патријарх Георгије у представци својој од 28. јануара 1907. бр. М./687. 906. дао приволу да број ученика у једном разреду препарандије у Сомбору не прелази броја 30.

Одлучено је известити управу учитељске школе, да све 34 ученице у I. разреду прими у II. разред, даље да изнесе статут у смислу отписа и онда према томе поступа. — Исти министар отписом од 2. јуља о. г. бр. 59.751. на основи извештаја свога органа саопћава, да на испиту учит. оспособљења крајем школске године 1909./10. успех из природописа и

физике не задовољава. Узрок су томе неподесни уџбеници, па моли енергично расположење, да се ти уџбеници издалу. Уједно моли извештај о уређењу или побољшању берива наставника речених учит. школа. Решено је позвати стручњаке, којима је одлуком III. С. бр. 711 и 770/578 ех 1910. поверено писање уџбеника, да у року од 14 дана одговоре, да ли се примају, када ће поднети мони рукопис на оцену. У случају негативног одговора имају се превести добри мађарски или немачки уџбеници. Замолити подједно министра да понуђену припомоћ за издање уџбеника прецизније обележи. — У поводу отписа истог министра од 4. маја 1911. бр. 51.133. позвати црквену општину у Качфалу, да школску собу према захтевима школске хигијене без одлагања прошири тако да на сваког ученика дође најмање по 4 m² ваздуха, а дотле да изнајми подесну дворишну за држање наставе.

Исти министар отписом од 3. маја 1911. бр. 50.347 узима са задовољством на знање, да су сви недостатци у срп. нар. школи у Суботици отклоњени, али првостепену опомену школи не може повући. — Исти министар препоручује слику Њ. В. краља у издању књижарнице Роберта Ламбла у Будимпешти, по цену од 12 К. Узима се на знање и јавља епарх. властима. — Узима се на знање отпис истог министра, којим препоручује (позивом на окружницу од 22. јуна 1911.) набављање „Омладинске књижице за нар. школе". — Узима се на знање допис кр. зем. владе у Загребу од 18. маја 1911. бр. 10.518, да је извештај управе српске учит. школе у Пакрацу за I. семестар шк. год. 1910./11. узела на знање. — Узима се на знање отпис СНЦСабора од 13. јуна 1911. бр. 402., којим саопћава да рад ШС. за год. 1907.—1909. није узео на знање. — Арх. сремски учитељски збор представком од 5. (18.) маја 1911. моли да ШС. *у свом делокругу разреши учитеље од појања у цркви, које нема везе с учитељским позивом.* У вези са саборском одлуком у овоме питању издаје се г. г. члановима ШС. Г. *Стајићу* и Ђ. *Михајловићу.* — У поводу отписа СНЦ. Сабора од 17. (30.) маја 1911. бр. 583 ех 1910. и 127. ех 1011. и закључка саборског у седници од 9. (22.) јуна 1911. у ствари одржања карловачке учитељске школе овлашћује се г. Б. *Будисављевић.* да предузме нужне кораке, како би се са стране града Карловца обећана припомоћ осигурала. Иначе се отпис узима на знање.

Узима се на знање саопштење с. н. ц. сабора и извештава се г. Милан *Мандровић* о закључку његову, да му се у петогодишње доплатке урачунава време службе од 1. нов. 1894. до 1. јануара 1903. г. — Узима се на знање отпис с. н. ц. сабора, да је прогласило сталном катедру за предмете пољопривреде и природописа и прогласило помоћног учитеља Ђ. *Томашевића* редовним. О томе се има подједно известити управа учит. школе у Пакрацу и С. Одбор, да стави у течај плату Томашевићу као редовном професору и прими га у мировински фонд. — Узима се на знање саопћење с. н. ц. сабора, да је у седници од 6. (19.) јуница 1911. донео одлуку, да се г. С. *Вуксану*, учитељу у Пакрацу, урачуна 13 година службовања на пучким школама у мировину. Извештује се о томе С. Вуксан. — Извештује се г. г. проф. М. *Грујић*, Ђ. *Глибоњски*, А. *Варађанин*, Јулијана *Максимовић*, да с. н. ц. сабор *није уважио* њихове молбе у ствари неких накнада и трошкова. — У ствари ревизије целокупног дисциплинарног поступка против учит. Зорке *Трумић*, решено је, ако моменута жели ревизију поступка, нека се инструираном молбом обрати на ШС. Савет. У ствари квинквенала упозорити, да та ствар не спада у првом реду пред ШС. Савет. — Према закључку Саб. Одбора од 9. (22.) марта 1911. поднеће се представка сабору краљ. Хрватске и Славоније против законског предлога за школски закон, јер су у њему садржане многе непогодности за автономне српске народне школе. — У ствари припомоћи школама има се саопћити С. Одбору да у начелу одобрене припомоћи за поједине црквене општине стави у течај с 1. јан. 1912. на признанице, потписане од учитеља, а од шк. референта видиране. Општине пак, које нису добиле припомоћи, поново препоручити. — Узима се на знање решење С. Одбора број 9774/298 ех 1911., да г. г. Милан *Матејловић* и Васа *Бањанин* имају накнадити издате своте од 10 К 40 п., односно 15 К 48 п., које су учинили као управитељи учитељске школе у Карловцу, јер се те своте нису могле уврстити у паушалну своту. — У ствари плаће М. Тубиновића, суплента у учит. школи у Карловцу, решено је, умолити С. Одбор да му нада плату и за месец августа, јер је уштеђена у његовој плати та свота, док није био по-

стављен суплент, него док су замењивали поједини професори. Надаље умолити С. Одбор, да му даде скупарнички доплатак, јер такав и сви остали уживају, а и сам га је већ пређе уживао.

Учинити по замолби С. О. од 12. (25.) марта о. г. бр 9480 ех 1910/654 ех 1911. и *поништити своју одлуку гледе набављања шк. књига, атласа, писанака итд. од Срп.Ман. Штампарије.* — Обавестити г. Миту *Ђорђевића*, да је С. О. од 9 (22.) марта 1911. број 1698/376 донео одлуку да му се за штампање уџбеника „Слике из Историје српске књижевности" *одобрава прилогом* од 100 К, али под тим условом, да овај уџбеник има штампати у С. Ман. Штампарији и да цена не сме бити већа од 3 К по примерку. — Закључено је обавестити г. Св. *Дамјановића*, да му је за „Опћи земљопис" одређено од С. Одбора 60 К по штампаном табаку. Књига мора бити штампана у Срп. Манаст. Штампарији.

Узима се на знање саопћење с. н. ц. сабора, да је проф. Д. *Темеринца* с 1. окт. 1910. уврштено међу чланове мировинског фонда и дозвољено уплату основног улога у року од 3 г. дана, о чему се има обавестити књиговодство с. н. ц. фондова и заклада и г. Д. Темеринац. — Узима се на знање и обавештај решење с. п. ц. сабора у предмету установљења мировинског прилога Олге М. *Петровића*, учитељице с. в. дев. школе сомборске, као и доплатака њених. — Узима се на знање и има се обавестити г. Павле *Терзин*, да му је С. О. одобрио селидбене трошкове у износу од 400 К.

Узима се на знање саопћење С. О. да је г. Вељко *Петровић*, учитељ, умировљен са платом од 1000 К, седам доплатака у износу од 700 К, месног доплатка у износу 300 К, свега 2000 круна, која се стављају у течај с 1. дец. 1910. г. О томе се има обавестити г. В. Петровић. — Узима се на знање допис С. О., да је узео на знање извешће управе учит. школе у Пакрацу, као и унос своте од 360 К у клир. школски фонд у име школарине за девет учит. приправника. — Узима се на знање саопћење С. Одбора, да је из седнице своје од 9. (22.) марта о. г. број 1864/383. гл. шк. референту дру В. *Бисаловићу* дозначно сталешки доплатак од 200 К. Обавестити молитеља у томе.

Узима се на знање извешће С. О. и има се обавестити г. Илија *Радивојевић*, концепт. помоћник у канцеларији гл. шк. референта, да му је с 1. јануара 1911. дневница у течај стављена. — Позива се црк. општина у Земуну путем А. Ш. О. да у смислу одлуке Ш. С. 1081/836. од 1909. има учитељима дати огревна дрва односно накнаду за њих. — Молбе карловачких срп. нар. учитеља и учитељица г. г. Радована *Малушевића* и др. у ствари урачунавања повишице месних и петогодишњих доплатака у мировину, уступају се С. О. на уважење.

Одбија се уток Раде *Зеремског Пајиног* из Турије против решења ЕШО. бачког бр. 3064/661 ех 1610. у предмету неодобрења избора г. Јована Ђендића за учитеља у Турији, јер избор није по прописима законским извршен. — Одбијен је призив г. Јована З. *Медурића* из Турије против одлуке ЕШО. бачког бр. 18169/46 ех 1-11. у предмету одобрења избора Стевана Бенина за учитеља у Турији. — У предмету признина учитеља Дан. Вишковића и учитељице Јелене Кекићеве из Петрова Села бр. ШС. 461/292 ех 1911. против одлуке ЕШО. бачког због суспензије на недељу дана, односно ускраћења једне трећине учитељске плате на годину дана решено је: Кекићеву као невину ослободити; Вишковићеву казну смањити на писмен укор, трошкове пак да пола сноси Вишковић, а половину учитељ М. Бугарски. — У ствари ревизије процеса Данила Вишковића и Јелене Кекићеве имају се изискати потребни списи од ЕШО. бачког (ШС. 558/293 ех 1911.) — У ствари утока учитеља у Ст. Паланци г. Милана *Тирића*, против одлуке ЕШО. бачког од 30. септембра 1910. бр. 474 решено је одлуку ЕШО. разрешити и у и упутити га да нову истрагу спроведе и против г. М. Тирића и г. Јеврема Милошева учитеља и управитеља у смислу стриктног упутства.

На уток г. Св. *Пировског*, учитеља у Ст. Бечеју, решено је разрешити одлуку ЕШО. бачког и упутити га да истрагу спроведе по пропису; утецатељу место новчане казне, због израза, употребљених у уроку, одредити казну строге опомене. — Одбијен је уток срп. прав. црквене општине у Сланкамену, у предмету издавања 742 К у име квиквенала тамошњем уч. Лазару Љубојевићу. — Решено је, утоку месног шк. одбора у Кули у ствари истраге

против учит. П. Окановића места дати, одлуку ЕПО. бачког разрешити и упутити га да донесе одлуку на основи старе истраге, а уједно да поднесе и извештај на одлуку ШС. бр. 513./462. ех 1909. — На утук г. Душ. *Ружића*, учитеља новосадског, против пресуде ЕПО. бачког бр. 742./447. ех 1910. решено је казну укора променити у опомену. — У ствари притужаба министра богочасти и јавне наставе на наставну основу за српске нар. школе у Угарској решено је, да гл. шк. референт са чланом г. Михајловићем надопуни и исправи наставну основу и у ту сврху састави анкету. — На извештај ЕКонзисторије бачке од 26. априла 1911. у ствари запосиања и контроле управитеља више дев. школе у Новом Саду над катихетом не налази ШС. да је управитељ прешао свој круг рада и свога права. — Закључено је на предлог ЕПО. бачког Ђ. *Милићу*, ум. учитељу, издати похвалну диплому за његов рад.

Одбијена је молба М. *Грујића* у ствари накнаде за вршење референтске дужности кроз извесно време након најављења М. Марјловића. — На наредбу уг. министра богочасти и јавне наставе од 6. априла 1911. бр. 39958 у ствари забране вођења школских записника и на српском језику, поднеће се представка. — Извештај управе карловачке препарандије о убирању школарине узима се на знање с том изменом, да се ученице Карловкиње за ову годину ослобађају од половине школарине. — Нетој школи препоручује се за употребу српска књижевност А. Гавриловића и граматика Флоршицова за помоћну књигу; „Педагогика“ од Протића издаје се на преглед Н. Шумоњи. — Узет је на знање извештај управе учит. школе Пакрачке. Уједно се начелно одређује да се оцене из појања, певања и музике при одређењу опће оцене узимају у обзир само у повољном случају, али оцена мора шпак задовољавати (т. ј.) оцена н. пр. довољан из музике не може деловати штетно на одлику дотичном ученику, ако би је иначе добио с обзиром на остале предмете).

Примљен је на знање извештај гл. шк. референта о инспекцији школа. — Учитељица Дракулићева на вишој дев. школи у Н. Саду оставља се и на даље на свом месту. — За управитеља исте школе поставља се М. *Ђорђевић*. — За препарандију пакрачку поставља се и на даље управитељ Н. *Шумоња*, а за карловачку управитељ г. *Диклић*, под досадашњим условима; г. г. Тубиновић, Радаковић и Грбић остављају се и даље на истом месту привремено и одређује се да за свршене слушаче универзитета није довољан за дефинитивно постављање испит за више пучке школе, на који се има нарочито узимати обзир само код учитеља. — Позива се проф. *Дечермић* да положи испит из слеђја. — Расписаће се стечај за групу са природописом као главном струком у учит. школи у Сомбору.

Осим овога решено је још доста других предмета личне или мање важности.

Срески зборови

Седница учитељског збора будимске епархије.

(Наставак.)

Да се не би, како год, свет разишао, прешло се на тачку: *саветовање о стању народном.*

Прво је узео реч: *Љубомир Лотић*, епарх. шк. надзорник. Говорио је за народ и о народу. Казао је од прилике ово:

Ми смо *народни* учитељи. Не само за децу већ и за народ. Ми живимо и хоћемо да смо са народом увек. И добру и у злу. Желимо му помоћи. Новаца, истина, немамо, јер смо и сами спрети, али имамо нешто више а то је: имамо поглед на свет, искуство, имамо знање. Тим ћемо бити на услузи своме народу. Поучићемо га: шта да се ради, да и ми дођемо до бољег. Јер: Где год нас нема, морамо признати, слика народна нигде није така, да можемо бити потпуно задовољни. За то смо ми готови, да поучимо, унапредимо свој народ. *Прво је: здравље*! Све је мање оних старих типова са широким плећима и грудима. То је отуд: јер сад се све продаје из куће, а пре се сав смок појео у кући. Грабимо се да заслужимо новаца, а овамо тиме баш расипамо. Продајемо јаје, сир, млеко, живину.

Кад се тако све прода, онда пестане најбоље хране. Од слабе хране се разболемо. Онда за оне новце што смо добили од продатог смбка, скупо плаћамо апотеку за то: није добро продавати то, што се и у кући може и треба да поједе. Особито не пада ако се продаје за то, да се купују: скупе хаљине, свила и дукати. Ако се не храним добро, нема здравља, па нема ни раденика!

Слабо пазимо на децу. Пустимо малу децу да иду гола и велимо: научена су тако! А људи се облаче у дебеле хаљине, пршњаке, кожух и др. тешке одеће. Боље пазимо на живину, него на децу. Краву и коње уредно очешемо, а о деци се не води, свугде, така велика брига.

Собе су нам затушене. Слабо или никако их не ветримо. Толико о здрављу.

Друго је: просвета. Отимати се ваља, да нам деца уредно иду у школу. Ту ће се научити, да и после школе траже оно, где се може што научити. А то су добре књиге. Нек се научи: да ништа не ради, што је на пропаст.

Треће је: поштење! Треба се научити: једно другом да опростимо. Научимо се поштовати једно другог.

Четврто је: економски напредак! Ово се може узети, као да је *корен* за остале 3 потребе. Ово даје свему осталом хране. За то: треба се отимати, да што предније *радимо* ал и да *штедимо*. На жалост, наше жене више светкују, него што би требало. Има ту: 7 громовних четвртака, младих петака, трапавих сре̏да, заклопите суботе и т. д.: све дани за светковање. Није ни чудо. Док смо били у задружном животу, онда смо се и сувише парадили. Сад се опет одмарамо од оног посла. За то: тог се треба отрести. Још смо и *расцепкани, позваћени*. Да то слаби и убија народ, то сви видимо и знамо. Задруга је кадра, да нас помири и да нас подигне. У задруги ћемо стећи способности за што бољи живот. Моћићемо имати у кући свега. Што више врста имамо, тим је боље. Сами то неможемо. Кад се здружимо онда то иде лакше. У задруги се научимо бити: сложни, вредни, штедљиви и не завидети једно другом.

После је говорио: *Вока Петровић* из Бремена. Све ово што је говорио Г. референт свему томе може се научити у *добрим новинама*. У место политичких листова који само завађају свет, боље је узети: *Здравље и Привредник*. Кад то будете читали, онда на рогљевима нећете оговарати никог ни свађати се, већ ћете се лепо разговарати и *мирно* се разилазити.

За тим: *Душан Радојчић* из Дуна-Сечуја говорио је о потреби нар. просвећивања. С тога предлаже, да се пошље представка на више. Сабор, да се учитељи засебно награђују за држање аналфабетских течајева и да се шаљу најбољи учитељи у иноземство, као нар. питомци ради даљег изображавања.

Сава Кандрић из Шиклуша говори о томе, да се виноградарство узме као извор заслуге, а не пак као извор претераном уживању алкохола. Стога би баш сами учитељи требали, својом умереношћу, да послуже за пример осталима.

Љубомир Лотић из свега овог разговора изводи потребу оваког што чешћег, али систематског договарања о стању народном. С тога вели, да би ваљало сами учитељи да се здруже, те да образују мање групе учит. удружења за држање народних села̏ и нар. забава. Ближа места по 5—6 да се здруже, па, преко зиме да, држе у сваком месту ма само и по 1 заједничко вече. Тим начином ће се мало електризирати нар. живот. Тај посао, да се повери одбору овога збора, који ће гледати да се оснивају нар. и шк. књижнице.

За тим је *Светолар Радашин* из Будима *приказао сâеч. наст. план* што га је израдио за недељену школу, а на основу садање Н. О. Да би се овај рад што боље проучавао замољен је Св. Радашин да, како тај свој исто тако и један други спец. наст. план, што ће га израдити *Сп. Стојић* из Помаза, све то, до почетка године да *умножи* у потребном броју примерака, па да сваком члану пошаље од сваког по 1 примерак. Тако ће сви чланови имати прилике, да студирају исте спец. наст. планове, те да у идућој зборској седници, изнесу своје примедбе на исте спец. наст. планове.

Стеван Стојић из Помаза прочитао је своју радњу *о учитељској допаштији*. Вели: од нас се данас траже многе дужности. Поред поменутих дужности и таке скупоће, наше плате су још увек мале. *Не тражимо велике плаће! Већ материјалну обезбеђеност. Само онда можемо се тражити од нас све, да радимо.* После заједничког договора о овоме питању, *решено је:* обратити се представком на вел. Срп. Нар. Саб. да се учитељи боље награде. Разлози: 1. скупе животне прилике: 2. треба учитеља тако обезбедити, да се сав може посветити свом позиву, а не да се мора растрзати, на сто страна, само да заслужи оволико колико му треба за издржавање породице: 3.,

буде ли боља плата, биће бољи и радници, јер на овако малу плату, ко ће се одати учитељству; 4. и државни учитељи траже повишице, ма да су боље наплаћени од нас.

На предлог *Лазе Терзина* из Св. Андреје једногласно је решено путем нашег стручног листа, Шк. Гл. са жаљењем констатовати неколегијалну акцију оних другова, који јавно, а и у потаји раде против предложеног напрта Шк. Ур. Ти другови раде против повишења учит. плата, које су тек само 1000 К. Они сами се тове на платама од преко 2—3000. К, а противе се повишењу плата за оне своје другове, који се таворе на плати од 1000 К, у коју плату је урачуната и награда, за нофторну школу, огрев и штоларни приход!

Са питањем о дотацији учитељској искрснуло је и питање *о појачној дужности* учитеља.

У расправи су учествовали: *Сава Капурић* из Шиклуша, *Васа Терзин* из Шумберка *Ђока Петровић* из Бремена, *Душан Стојковић* из Дарде, протојереј *Јован Бешлин* из Мохача и *Љубомир Лотин*. шк. надзорник.

Решено је: замолити всл. Сабор да нас реши ове дужности, која апсолутно никакве везе нема са нашим васпитачким позивом. Нек се одаје појању онај који има воље и способности за то. Учитељ и појац врло често су једно другом на штету, за то, код нас, због појачке дужности, као споредног посла, не сме се сметати главном позиву: учитељевању. У манастирима би се могли држати ½ год. курсеви за црквењаке, а 1 год. курсеви за праве појце. Ови би могли бити: појци, перовође, у задрузи деловође, књижничари и да уче шк. децу у двогласном појању.

За тим је *Лаза Терзин* из Св. Андреје држао *практично предавање* из фономимике. Радио је са децом испод 6 год. из Мохача, коју никад ни видео није и која не иду у школу за не пуна ¼ часа научио их је штампано писме а.

Успех је био потпун, јер је само дете познало писме и онда, кад га је предавач навео да траже „цуру“ (писме а!) на зидним штицама.

(Свршиће се.)

Из праксе.

Како сам учио једнога аналфабету, човека од 30 година.

Па ево како је било.

Пошао сам поступно. Узео сам бројеве до 10. То је — држао сам — основа за сав рачун. И пошто сам утврдио с њиме појмање основних количина, научио сам га написати бројке и добио је појам о десетици. Десетицу сам нарочито обрадио с њиме са новцима, јер се новац оснива на десетној системи, а и што му је то најпознатији предмет, са којим се у трговини бавио. Када сам био готов са том првом, основном десетицом, прешао сам на другу, те и у њој обрадио прво појмање бројних количина и онда написивање и растварање бројева на десетице и јединице до 20. И тако сам ишао све даље и даље, од десетице до десетице, док трећи дан није мој ђакела имао потпуне појмове о сваком броју до 100 те на крају добио појам и о првој стотини тако, да је све бројеве лепо растварао и одмах, чим му се који каже написао. Када сам то постигао, вицуо сам се даље. Ишао сам сад од стотине до стотине, те му на послетку дао и појам о 1.000. Од хиљаде пак кретао сам се до хиљаде, док није добио појам о 10.000. Али он је сад већ изгледао, као какав четвртошколац, који улази у познавање бројног простора преко хиљаде. Сваки број задати знао написати и сваки потпуно чисто и јасно растворити на његове елементе. Просто са интересовањем сам пратио његово примање.

Но само то написивање толиких бројева, није ми пшло баш својом. Њему су били потребни бројеви само до 1.000, шта би му требали даље. Али он је сам с тим форсирао. Овамо сам већ увелико радио с њиме напаметно и писмено сабирање, овамо опет никад није мировао са бројевима. Све га је кокало како ће овај, како онај велики број прочитати и написати. Па кад сам видео да нема мира, пустио сам му на вољу. И тако, кад смо истерали бројеве до 10.000, пшли смо даље, те је научио написивати и растварати бројеве тако до 100.000. Од сто хиљада отишли смо и даље, те је научио и до милијуна. Ал онда сам му рекао, да је то већ за њега и сувише. Даље не ћемо. Него нека се сад само вежба добро у сабирању, па онда још

који вид да научи, то ће му више вредити, него голо написивање бројева*).

И тако је сад прегао око учења *сабирања* које смо већ били предузели неки дан пре. Ни овде ништа ванредно није било, већ обично учење са учеником III. р. што бива. Када је научио већ лепо сабирати јединице, десетице, стотине и хиљаде, а поновио сам и напаметну радњу смешаних десетица и стотина наочито, пошао сам даље. Предузео сам вид *одузимања*. Код преламања сам га учио по старом начину позајмања. Али то позајмање није текло гласно, већ у мислима, при чему је увек играла улогу десетица, стотина, ил хиљада. И он је то тако научио, као да се од увек бавио тиме. А кад је са свим утврдио, те уколико у малим задацима и напаметно одузимање пређао, испрпљена су била потпуно ова два вида, да смо могли пређи и даље.

Даље је пак дошао вид *множења*. Пошто сам већ унапред много мислио на овај вид то сам се састарао, да мој ђак научи до њега целу таблицу множења. Без ње се ни ударити не може у множењу. А он таблице множења ни креснути није знао. Времена пак нисам имао Бог зна колико на расположењу. Па и пак. Хтео сам да га уведем у таблицу множења ал прво стварно, па онда да је учи напамет. За то сам му показао, како бива и постаје оно, што се више пута узима. Те пошто је тако појмио, шта је 1×2, 2×2, 3×2 и т. д. 1×3, 2×3, 3×3 и т. д. 1×4, 2×4, 3×4 и т. д. па стварима, задавао сам му поступно, да учи таблицу множења напамет онако, како се налази обично на сваком пропису. И после учења од десетак дана, он је знао већ и таблицу множења без запињања. Што год сам га запитао, одмах је знао казати брзо и чисто А у томе смо баш били дошли и до вида множења. Тако смо предузели и учење тога вида. И није сад већ дуго било, мој је аналфабета тако радио множење са 1, 2 и 3 бројке у множитељу, да му се човек чисто дивити морао. То је било скоро тренутно и он је знао већ да изналази и цене на појединим задацима. На тако смо испрели и овај вид и ја сам у главном с њиме поновио сва три, те сам био потпуно задовољан, јер је и научио и запамтио тако, да нисам требао жалити утрошеног труда, као што га ни данас не жалим, јер није био без успеха награђен*). А то је наша учитељска жива радост.

Сад је остало још да га научим и вид *дељења* (садржавање и деобу.) Али на жалост овде је био крај учења. Мој је ђак сиромах човек, који своју корицу хлеба у зноју лица свога зарађује. Те како је сијнуло лепше време и како се дало већ напољу у врту и на њиви радити, то је морао сад сваки дан на посао. А уморан увече није могао долазити и на учење. Па како је из рачуна свршио само с множењем, то сам му рекао, нека шуће зиме умоли учитељицу (нема у месту мушког), да га научи још дељење, а онда ће моћи допунити још знање и са мађарским читањем и писањем, јер га је непрестано копкало, како још да научи читати и писати и мађарски. А што сам га ја научио, нека понавља и нека се вежба у свакој прилици и видеће, колико ће користи од свега имати.

Тако дакле, кад се завршило пуних **пет седмица** и кад сам свео биланцију учења мога аналфабете, види се из ње, *да је овај мој ђак научио за то време потпуно лепо читати и писати са свима одговарајућим почетним захтевима. Познао је бројеве и научио написивати читајући и расчитавати до милијуна. Научио је рачунске видове: сабирање, одузимање и множење увеколико напамет довољно његово знање и потпуно писмено. Таблицу множења је научио без погрешке.*

За незнатно мало времена, врло много! А морао сам се журити. Да сам протезао дуже, мање би свршили, те би нас пролеће опет ухватило, да би и без воље морали прекинути. Овако смо ми пролеће предварили, те много научили, да сам мога ђака могао оставити у пуном задовољству, што се напао у положају посве нова човека, који сад има много шири поглед на своју околину, него што је пре тога имао и што и мени чини радост. А радујем се наочито кад примим од њега писмо, које је он сам својом руком и својим умом диктирано написао, како сам га ја научио. Још увек пита, да ли добро пише. Он ће се без сумње сећати мене, ал и ја њега дуго и предуго.

*) Ово учење појмања и написивања бројева и бројних количина, види у моме „Поступку“ за III. разр., само све је овде рађено у скраћеном виду.

*) И оне видове: сабирање, одузимање и множење види у моме „Поступку за III. разр. Овде међутим све у скраћеном облику.“

А сад да приступим свршетку.

Како држим, да у овоме моме раду, са овим аналфабетом, има доста момената, који ће моћи интересовати многе млађе другове који ће сигурно и сами доћи у ту прилику да се лате каквог старијег аналфабете да уче, то износим цео ток овога обучавања, шта им буде од користи. Желео бих да и они учине радост другоме, па и себи на овај начин, као што учиних ево ја на сутону учитељске праксе моје!

*

Све ово, што сам написо довде, дало би се местимице и подробније описати те би још потпуније било. Али ствар је и тако испала опширна, те би онда још куд и камо опсежнија била. За то нека је сад доста и ово. Разуман ће наставник убрзо бити начисто, те ће се у свему знати брзо довити. Ово ни тако није никакво методично упутство. Ово је само један обичан поступак, како се може до цели доћи са једним аналфабетом, без многог смишљања и премишљања о начину учења и о буквару.*) Сваки је наставник сам свој начин, а „у рукама Мандушића Вука, биће свака пушка убојита!“ . . .

Тем. Мехала. **Т. Костић.**

Преглед књига.

Képes magyar „ABC“ és olvasókönyv a nemmagyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya számára, szerkesztette Iszkrulyev János a zombori gör. kel. szerb tanitó képzőintézeti gyakorló iskola tanitója. — **Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски**, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбаонице правосл. срп. вероиспов. учитељске школе у Зомбору. Karlócza, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. Издање Српске манастирске штампарије. Ára 50 fillér. Цена 50 пот.

При тако важним реформама, као што је увођење, нових уџбеника, морамо добро отворити очи. Да учитељ има слободан избор и да је створена могућност утакмици, могли бисмо ваљда и пракси и времену оставити решење тога питања. Али Школски Савет не „одобрава“ уџбенике, као што то раде друге власти него их управо прописује и тиме искључује све остале — иако „издање српске манастирске штампарије“ није још оно што је Сабор наредио, те „нити ће доходи уџбеника ни неокрњени на школе,“ нити имамо гаранције, да ће се из доходка једних уџбеника заиста издати и они на које приватно подузеће не може жртвовати.

Мађарске уџбенике још подробније морамо проучити, него остале, јер ако ти нису подесни, не штетује само настава, него и учитељ, и школа и автономија.

Буквар је основа свему даљем раду, те се код њега и на то мора пазити, што би иначе можда ситница била.

Чак и са гледишта трајности се морају процењивати — а у том погледу нам накладник Искруљевог буквара даје робу испод сваке критике. Хартија крта, да ће се не само магарећије уши правити на сваком листу, него ће се листови и искидати, пре него што књига постане непотребна. Корице исто тако јер је картон најлошији, што се да замислити. А увез је заиста јединствен. Погледајте — не кажем Лампелова издања, али макар и Јовановића „Чудо од буквара,“ или Терзинов буквар, па ћете видети грдну разлику.

А цена је, свеједно, већа него у ових.

А слова? — Мислите, слова су бар добра. Јест, крупна су, штампана су још крупнија него у српском буквару, истог накладника — али рез да те Бог сачува. Имитира ронд — писмо, па ти ту има неких углова, неких грба, баш као да се хтело, да се штампана слова што више разликују од писаних. Чак је и k (у првом реду) пошло за штампаним словима, те је то једно слово и после тек нашимно добро испало.

Али писана слова имају једну другу ману: нису једнака. Исто k везано је у средини водоравном цртицом, на другој страни већ елипсом или косом цртицом. Па та је цртица некада довучена до главне црте, некада не, како кад испадне. У r је квака те дуља те краћа, одваја се од главне црте те на врху, те већ на половини. Исто и b и v и мало и велико. Код k, l, b, h горње трбуси нису једаки; ко и ступићи нису увек једнако раздалеко; код s тачка те додирује помоћну цртy, те, не: f се пресеца те округињем, те тачком; b има три облика једно уз друго (на 7 стр. bab b), а

*) Какав Буквар замишљам ја за аналфабете, казаћу и о томе други пут.

z има четири разна облика (чак и пети, у средини превучен, у Sz у великој азбуци).

Казаће се, то је зато, што су резана слова а не ливена, која опет имају својих недостатака. Али јесте ли видели, како је прва страна празна, како је штампани текст поразбацан како је на 10 стр. од оних питања и одговора испала по облику, песмица — јесте ли приметили, да је са 7. стр. доња помоћна црта пренесена на 8. стр. где је непотребна — то су последње клишета, због којих се текст на много места морао развући.

Али — кад се пошло за модерним писањем, те t не иде до горње помоћне црте, зашто се није бар оно све задржала, чега се већ и Л. Јоцић држао био? Зар p, s па и t не би лепши и разговетнији били, да су прешли горњу главну црту.

И што је главно, зашто се избегава (тако се мора рећи) да писана слова буду једнака са српским. Не велим, да се b пише као **в** у српском буквару, јер је оно баш неподесно — али зашто не обратно? Зашто имамо два **k** — **к**, зашто је српско **ћ** друкчије изведено него мађарско h, или зашто бар мађ. Y није исписан као српско **у** (у мађ. буквару, наравно, има и овога, на 17. стр. — да буде бар то интересантно!) Руси пишу **п**, **т** као и ми у курзиву, те је то једнако са латинским **n**, **m**, а **Д** као D — па се нису полатинили — а ми напуштамо онај лепи облик **п**, за вољу незграпног **н** — и што то, али заводимо велико **Е** по латиници, а у мађарском се буквару не држимо тога (сличност са S L), него се праћамо на једноставније али незграпно Е, као и код **С** итд.

Не знам, ко је водио коректуру, али тај боме није знао за категорични захтев код уџбеника (па још код буквара страног језика!) да штампарске погрешке никако не сме бити — или то није био у стању извести. Да не спомињем ситније погрешке (да је слово наопако штампано, нпр. на 60 стр. S; да је у речи Összetörlek на 65., и у речи Összel на 71. стр. наштампао O, да је место **у** — а метнуто у другог реза, на 43. стр. 7. р. одо — ако то није летиран **у**?), ја ћу споменута само оне, које ученика, па — Боже мој! — и по кога учитеља могу довести у забуну. Сад што је *Érseckujvár* штампано са кратким u — можда се тако и пише, и што је Radics оба пута штампан са *a* место *á* — можда понеко и тако пише своје име; али се *Tyirity* не сме тако писати, јер ће то Мађар читати Тйрић, нити се *Igy* сме штампати са *I* без запете горе, јер ће дете, па можда и који учитељ, помислити, да у мађ. азбуци запета не постоји дугачко велико *I*, као што га потпуно изоставља буквар Искрљева (и то се има у мађарском писати са дугачко í!) Па све то, али је на 16. стр. *Orrankal* наштампано са једним *k*, а на 47. стр. чак *Szakáldira* са једним *l*, на 51. стр. *háladatos* место *háládatos* — а и *bíbor* се пише са дугачко *i*. итд. Круна свега тога је међутим *Ormezd*. То каже да је неко село, а штампано је под словима *Ó*, *Ő* — само ето ни ја не знам, тек само мислим, да се *O* мора исправити на дугачко *Ó*. А да је бар метнуто *Orszállás*, бар би станишњаци учитељ **морао** знати, да је то његово место и да се пише са дугачко *Ó* колико пак знам, ни то није нарош, а пише се великим почетним словом!

Писац ће код даљих мојих примедаба чешће, и то с правом, узвикнути „та и то је штампарска погрешка!“ — али моје му сузе не помогоше, ја их ипак не могу овамо убројати јер већ нису тако невине. Само толико могу још учинити, да овде побројим неке недоследности код интерпункције. После писаних *r*, *t* као последњих насловних слова нема запете, а иначе је запета — иако би боља била тачка, као што је то случај иза појединачних речи. Међутим има и овде изузимака на пр. Отó, (на 20 стр.), где је запета иако долази реченица. — затим Zimony на 22. стр. где је тачка иако долазе опет појединачке речи, а не реченица.

И илустровање је дело, без сумње, више накладниково, него писчево — иако је писац требао наслов свога дела изменути, кад је видео, да књига неће онако испасти, како је судећи по слогу наслова желио. Мађарски текст наслова значи наиме да је букварски део са сликама, а читанка не. Може додуше, када се мало кроз прсте гледа, значити и оно, што српски текст значи, наиме да су оба дела са сликама — али оно, какова књига унстини јесте, да је наиме само читанчки део илустрован, не значи ни један од два наслова, шта више мађарски баш сасвим искључује то (и српски, ако се не гледа кроз прсте – онда би наиме требало реч „Буквар“ најкрупније штампати, а реч „Читанка“ јед-

нако са речима „са сликама“, али свакако ситније него „Букварᵃ). То пак, што је писац у букварски део уметнуо (међу велика слова) седам штива, што је пред III. део истакао реч *Obrazčinyok*, а што је од оних седам штива три илустровао, то још не значи, да је букварски део илустрован. Особито кад се узме у обзир, да писац у тим штивима није у првом реду дотична велика слова обрађивао, као што је требао, него је тај захтев, како изгледа, баш сасвим испустио из вида (Нигде не обрађује сва насловна слова па чак нема ни једног од оних великих слова, која би требало у тим штивима обрадити, једино у последњем има једно *D* и у првом су само 2 од 9 насловних иста. — Али зато има 81% једног и истог великог слова, у три штива пак ни нема ништа друго, него само велико A!)

Према томе је ова књига назадак у сравњењу и са Терзиновим букваром (о другима и да не говоримо), па чак и у сравњењу са српским букваром истог накладника, јер тај, нако друго не, има бар оних уобичајених сличица код малих слова — нако ни у томе писмо стигли чак ни Чутурила.

Саме слике су, према приликама, вешином добре и добро израђене, а има их према српским читанкама понешто и нових, које су, скоро све, још и боље него оне заједничке.

(Наставиће се) **Ђ. П.**

Cellerie, Lucien: *Esquisse D'une science pédagogique. Les faits et les lois de l'éducation.* Paris, Alcan, 1910. XIV. стр. 393.

Педагогику, коју је написао *Целерије*, као што сам вели, није исцрпио, досетница извео, некоја питања, као устројство школâ, наставних планова, школске хигијене итд. само се укратко дотиче, зато и назива своју књигу нацртом педагогике.

У уводу разлаже појам педагоге, циљ васпитања и социјалну улогу његову. Критикује разне дефиниције које су почевши од Платона па до данас васпитачи дали филозофи и педагоза. Не задовољава га ни дефиниција Кантова, ни Спенсерова, нити Хербартова. По њему васпитање није ништа друго, да ли спремање детета за онакав живот, за који родитељи његови држе да је најбољи. Да за тај постане што прикладнији, да се временом што боље узмогне прилагодити околини својој, родитељи му намерно управљају развитком психолошких наклоности. Та дефиниција има само практичну страну, недостаје јој подједнако како моралног тако и метафизичког становишта.

Из те дефиниције излази, да васпитање има три главна чиниоца: васпитача, индивидуу, коју васпитавамо и околину, која увек утиче на васпитање индивидуе, а према којој се индивидуа прилагођивати мора. Писац опширно разлаже улогу та три чиниоца.

У другом делу своје књиге разлаже разне процесе васпитања, држећи се строго начела која је у првом делу развио. Он не прави разлике између моралног, умног и телесног васпитања, него га дели на *психолошко* и *логичко васпитање*. Логичко васпитање учи оним истинама, које су нужне да би постиће могли известан циљ живота, а психолошко васпитање развија психолошке индивидуалне способности, разум, осећање, вољу и карактер. Најважнији део овога последњега и центар целокупнога васпитања је образовање воље.

Дело Целеријево париска академија наука нашла је за вредно да награди. **Б. Л.**

Немачка педагошка штампа. Немачких педагошких листова има свега 441, од тога је у Немачкој 345, у Аустрији 64, у Швајцарској 27, у Русији 1, у Америци 3, у Азији 1.

По садржини разликују се овако:

Allgemeine Schul und Lehrerzeitungen 135.

Mittelschul, höheres und Hochschulwesen 26.

Kaufmänisches, gewerbl. und landwirtschaftl. Schulwesen 13.

Schulaufsicht, Schulverwaltung. Amtb. Schulblätter 37.

Pädagogik, Schulpraxis, Hilfwissenschaften 92.

Zeitschriften für die einzelnen Unterrichtsfächer 62.

(Од ових су: За веронауку 9, за језике 10, за математику и природопис 10, земљопис 3, повесницу 1, цртање и наставу у вештинама 10, за стенографију 3, свирку и певање 3, за наставу у ручном раду 5, за гимнастику 8).

Fortbildungsschulwesen 11.

Weibliche Bildung 10.

Taubstummen und Blindenwesen 4.

Volkserziehung und Volksbildung 13.

Eltern und Schule 7.

Jugendfürsorge, Kleinkinderpflege u. s. w. 16.

Других 15.

Код овако обилате и разноврсне немачке педагошке штампе, лако је разумљиво што школа

и наставу у Немачкој, а тако и учитељство стоји на тако високом напредном ступњу да га и напредни западни народи једва стижу.

Како ли смо ми тек заостали иза тога необично складно и напредно сложеног рада немачког, на свима гранама школе, наставе и рада на народној просвећености.

Ти вредни просветни радници треба да вам послуже примером, којим путем треба ићи ако желимо стварна и трајна напретка наше школи, настави и учитељству, а помоћу ових чинилаца општем добру свога народа.

Учитељска Књижара „Натошевић" даје 20% рабата на школске књиге које је издала Српска Манастирска Штампарија, а на државна издања 6%.

БЕЛЕШКЕ.

Књижарска нетрпљивост. Новосадски Срби књижари С. Огњановић, Милан Ивковић, Коста Чавић и Холфелд (и ово је Срби!) тужили су неколико новосадских учитеља и учитељица да продају шк. деци књиге и прибор по скупљу цену него што је дућанска цена тим стварима. Они су тужили и професорску колегију новосадске гимназије да продаје ђацима књиге. С том својом тужбом покупали су прво код министарства, кад су тамо прошли на празно, поднели су тужбу Шк. Савету. Да би им се дала прилика да своје тврдње докажу, Шк. Савет их је позвао да наведу конкретне случајеве т. ј. да именују ту децу од којих се учитељи недозвољено наплаћивали. Но они на то не одговарају, него траже од епарх. школ. одбора бачког, да изашље против учитеља истражну комисију па да и они буду у тој комисији. Тако шашаве дрскости може бити само у крајњих простака. Но све то неће ништа помоћи, јер тим се не може оборити учитељска књижара „Натошевић", која им је трн у оку.

Промене у учитељству. У Бачкој изабрати су за стално учитеље ови: за Нови Сад за варошке школе: Лаза Димић, Лаза Љубојевић, са салашке школе (Камендин) премештен је Иван Малешевић, а за салашку школу на Малом Јарку изабрат је Исидор Кањански. — За Госпођинце: Жарко Чичовачки. — У Ст. Сланару: Слав. Мандић. — На задужбинској салашкој школи у Сенти: Владимир Јованић. — За привремене постављени су ови: у Гложан-Чебу: Стојана Алексићева. — У Деспот Сентивану: Љубица Шашина. — у Кисачу: Михајла Додићева. — у Сомбору: (у Селенчи) Јелка Легетићева а за салашке школе: Зорка Средојевић, Милица Гуцуњић и Милана Војкић. — у Бају: Драгомир Аранички. — у Бајши: Милан Ракић. — у Дероња: Катица Делић. — у Ст. Бечеју: Зорана Теодинова. — у Турији: Новак Настасић и Нићифор Шустран. — у Фелдварцу: Нада Продановић. — у Молу (салаш) Петар Бачић. — у Мартоношу: Јован Лазић.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду" примио је јулу о. г. од *Јована Николића*, учитеља у Каћу 254 К чланарине. — Од *Жарка Злоколице*, пароха у Ђурђеву 102 К чланарине. — Од *Драгутина Чолаковића*, пароха, у Ст. Керу 80 К чланарине. — Од *Максима Огорелице*, рани. учитеља у Трнави 212 К чланарине. — Од *Љубомира Коларовића*, трговца у Сурчину 100 К чланарине. — Од *Мише Роксића*, трговца у Бољевци 102 К чланарине — Од *Живка Кањанског*, трговца у Гор. Ковиљу 42 К чланарине. — Од *Јелице Обарнице*, учитељице у Обудовцу 52 К чланарине. — Од дра *Живка Богдана* из Вел. Кикинде једну друштвену обвезницу од 10 К као поклон.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду" извукао је 18. (31.) јула о. г. ниже наведене бројеве својих обвезница. Умољавају се власници, да до 2. (15.) августа о. г. поднесу дотичне обвезнице благајништву Српског учитељског конвикта ради исплате. Ко пак до означена рока не пошаље обвезницу, сматраће се, да се одриче свога права у корист конвикта, што ће се са захвалношћу јавно признати. Број извучених обвезница: 15, 19, 23, 24, 32, 47, 53, 54, 66, 78, 95, 97. — 109, 115, 116, 117, 133, 136, 138, 140, 143, 147, 157, 159, 174, 188. — 217, 233, 255, 246, 257, 261, 265, 280, 287, 293, 294, — 314, 315, 327, 350, 353, 357, 358, 373, 374, 390, 391. — 413, 427, 428, 430, 441, 445, 449, 454, 464, 471. 480, 482, 483, 486, 488, — 510, 515, 519, 521, 526, 530, 539, 548, 551, 569, 575, 593. — 608, 613, 637, 638, 639, 674, 666, 668, 673, 677, 679, 683, 688. — 714, 729, 761, 762, 770, 783, 786, 795, 798, — 821, 826, 827, 838, 840, 842, 856, 863, 867, 886, 898. — 922, 923, 961, 968, 970, 975, 976, 978, 987, 990, 994, 997.

Настава пре подне На молбу месног школ. одбора у Нов. Саду, Шк. Савет је донео одлуку да се у новосадској средњошкоји школи изнимно као покушај заведе у год. 1911.—12. непрекидна настава. У обзир су узети разлози што има већи број деце која станују ван вароши по виноградима, у шуми и код обора.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду" примио је у *августу* о. г. Од *Драгутина Ј. Пејића*, трговца из Лешнице 120 К чланарине. — Од *Душана Каћића*, равн. учитеља у Нештину 7 К чланарине. — Од *Јанка П. Самуровића*, из Пријавора 120 К чланарине — Од *Живка Каћанског*, трговца у Гор. Ковиљу 60 К чланарине. — Од *Лазара Грађанског*, економа из Милитића 102 К чланарине. — Од *Петра Микића*, трговца из Шапца 102 К чланарине. — Од *Владимира Радивојевића*, трговца из Лозанице 102 К чланарине. — Од *Светолика Змејановића*, пароха из Јарка 102 К чланарине. — Од *Радивоја Тополца*, учитеља у Сиригу 38 К 50 чланарине. — Од *Јелице Опарнице*, учитељице у Обудовцу 50 К чланарине. — Од *Стојана Курепе*, повереника, финанцијалне страже у Руми 102 К чланарине. — Од *Стеве Ползовића*, велеповеденика у Сомбору друштвену обвезницу од 10 К као поклон. — Од др. *Живана Влајића*, среског лекара у Сокобањи 102 К чланарине. — Од *Георгија Видићког*, архимандрита манастира Ковиља 20 К уместо венца на одар пок. *Дафини* (Наш) *Натошевићки*. — Од *Милоша Стамковића*, абаџије из Голубинаца 102 К чланарине. — Од *Новака Јеловца*, економа из Шашинаца 102 К чланарине. — Од удове *Љубице Арапицки* из Опава 102 К чланарине. — Од *Душана Ничића*, економа из Јозенова 102 К чланарине. — Од *Лазе Терзина*, учитеља у Сентандрији 2 К свечарског прилога.

НОВЕ КЊИГЕ.

Извештај о српској прав. мушкој учит. школи у Сомбору за шк. год. 1910.—11.

Извештај о православној српској учитељској школи у Зомбору (Сомбору) за школ. год. 19 0.—1911. Год. I. Спремио проф. Милан Мандровић, управитељ.

Извештај о срп вјероисп женској учит. школи у Карловцу за шк год 1910.—19.1. Година 36. Књига 12. Састављо Сава Дикић, управитељ.

Извештај о срп. учит. школи у Пакрацу за школ. год. 1910.—1011. Год. 17. Књига 12. Уређује управа.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Сомбору за 1910.—1911. шк. год. Приредио Јов Благојевић, управитељ.

Извештај о срп. вишој девојачкој школи у Пакчеву, на крају 37. год., а школске 19 0—1911. год. Год. 25. Спремила Даница Илић, управитељица.

Религија и Наука од Хербарта Спенсера. (Прва глава из „Основа филозофије") превео Ј. Миодратовић, Београд, 1911.

Извештај о српској народној основној школи у Митровици за шк. год. 1910.—11. Састављо Јован Удицки, учитељ-управитељ.

Веролин. Веролин.

Уље за мазање школског патоса

Како је свестрано призната велика хигијенска важност тога, што се у школама прашина уклања, требало би не само по великим градовима, него и по селима да се уведе мазање подова **Веролин уљем.**

По школама, где се иначе јављају силна прашина, најбоље је, кад се подови (патоси), мажу **Веролин-уљем.** Тиме не само да се угуши свака прашина и патоси постају украсније.

Кад се патоси уљем мажу заљаном препоруком и на целисходан начин, онда не може доћи до тога, да буду сувише глатки и клизави, не буде неугодна мириса и не кваре се предмети.

С тога најтоплије препоручујем свима славним Школским Одборима, Општинским Поглаварствима, г. г. учитељима и учитељицама, да настоје у интересу свог и дечјег здравља, да се ово школске и друге често употребљаване дворице мажу **Веролин-уљем** против прашине.

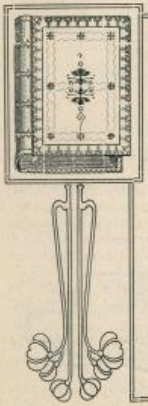
Најбоље уље, свеже, безбојно и без икаква неугодна мириса, добити се може искључиво у потписаној трговини боја и лакова по најумереније цени него игде.

Штампано упутство о употреби шаљем уз поручено уље бесплатно.

Прва новосадска трговина боја и лакова

Бранимира Мијатовића

Нови Сад — Ujvidék Kossuth Lajos utca 7. sz.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

Телефон број 314.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније изваћа**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом изваћа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради

има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. Телефон бр. 87.

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих ствари за намештај.

12—20

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас ишшао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и преплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék, Hongric).**

Издаје: Ђока Михаљовић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Напредак“ у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 13. У Новом Саду, 15. септембра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Нисмо још готови. — Школа рада. — Поглавак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Школа и настава: Непрекидна настава. — Учитељство: У корист извршења одлуке срп. нар. прк. сабора о њиној дотацији и разрешењу од појачке дужности. — Из Школске Самоуправе: Седница Школ. Савета, од 12. (25.) маја о. г. и 12. (25.) августа о. г. — Учитељски зборови: Седница учит. збора будимске епархије. — Преглед књига: Мајдреки Буквар и „Читанка за II. р. од Јована Икрулева. — Белешке. — Нове књиге. —

Нисмо још готови.

Српски народни црквени Сабор, донео је уредбу о учитељској дотацији и у њој решио и питање о појачкој дужности. С тим кораком српског народног црквеног Сабора, можемо бити за сад задовољни. И ако ми учитељи на српским вероисповедним школама у Угарској, нећемо том дотационом уредбом бог зна шта добити, бар смо дочекали да се једаред каже отворено и јасно да нисмо црквењаци, и да нам та служба не приспи, и не тиче нас се. Но учитељски „пријатељи“ из народа не могу никако да се помире с тим, да учитељи не буду црквењаци и они не само да су отворено устали у Сабору против учитељства, него су и јавно обећавали да ће то обарати. Како их добро познајемо, можемо се надати, да ће на све могуће начине гледати, да сметају санкцији те уредбе, како би се после могли ругати учитељском неуспеху. Они су показали да то уму и да им је мила така ствар, јер су још пре неколико година потпомогли потајно протест патријарха Бранковића, кад је овај приговарао што је у архидијецезалним школски одбор изабрано више од два учитеља. Тада је била међу нашим учитељским „пријатељима“ велика радост, што је протест патријарха Бранковића усвојен код министарства, јер су мислили да су се тако на лак и јефтин начин отресли претензија учитељских, да буде више учитеља заступљено у епархијским школским одсецима.

Сад се заверавају да ће се још боље заузети, да оборе саборско решење о дотацији и о ослобађању од појања, не би ли тако што боље ухватили души места. Не смета им ни то, што ће се на том послу наћи у пријатељском друштву са свима могућим клерикалима Анђелићева калибра.

Али нисмо само ми срећни да имамо таких „пријатеља“. Учитељство свију народа непрестано је у борби против таквих својих и народних „пријатеља“ и оно је већ напред увек спремно, да до краја истраје у борби са тим усрећитељима. И ми нећемо се морати угледати на те своје другове и не застати на по пута, него довести ствар крају.

Изасланици извршног одбора митрополијског учитељског збора, у споразуму са члановима управног одбора новосадског учитељског збора, договорили су се о начину акције у корист остварења тих наших тековина, које је српски народни црквени Сабор донео и позвали су учитељство у појединим крајевима митрополије, да сложно приступи извршењу те акције.

Ми овом приликом напомињемо то, и позивамо другове да сложно и енергично прихвате решење извршног одбора, јер ћемо само сложним радом доћи до успеха.

Слабо нас ко пази, слабо нам ко помаже, слабо нам ко добро жели, а много их је и резаних и нерезаних, који би да нас заробе и одрже у бесправном стању. Ако и ми сами не будемо себи пријатељи, нико нам није крив и неће бити крив, ако не дођемо до успеха. Ми смо се сви већ толико пута уверили, да смо били слаби док смо ишли сваки за себе као разбијена војска, а уверили смо се и о томе, да је наша слога и једнодушност импоновала и нашим пријатељима и непријатељима и да смо једино таким сложним радом долазили до успеха.

То треба да нам буде правац свагда у раду, јер без тога нам нема напретка.

Спремимо се, дакле, да и опет сложно порадимо на бољитку свога положаја!

М.

Школа рада.

по немачком **Борђе Петровић** срп. нар. учит.

Мишљење, да се само васпитање не може извести из развијања човека, оснива се на заблуди и једностраном мишљењу о развијању. Ту се полази са нејасне преставе о развијању човека, и оно се посматра као чисто формално, а заборавља се садржина суштина његова. Развијање само по себи ни не постоји код човека. Његово развијање је пре један процес асимилације. Оно је једно развијање у околни свет, у културу, која постоји. И тако је оно двоструко зависно: спољње и унутарње. Спољни свет не одређује само *шта* се има примити од општег погледа — који је добивен непосредно или саопштавањем — него он даје у великој мери начин примене и душевне обраде. Чим је човек изнад најнижег ступња, он почиње, према својој снази, да се прилагођава према својој околици. Ми не гледамо сви својим очима, нити сви мислимо својим умом. Ми видимо очима наше околине, очима нашег времена. Ми мислимо умом наше околине, очима нашег времена. Тако се исто ни осећај не развија као чисто својствен, него знатно као од околине и садашњости зависно осећање, а развијање естетског осећања не зависи само од тога, шта је у околини, лепо пружено, него то зависи и од естетског осећања околине. То исто важи и за морално осећање и рад, за пресуђивање вредности и начела. И свако више развијање ствари оснива се у најширем смислу на подражавању. Тако се човек ужива у околни свет. Његово развијање није сопствено дело, него се већим делом састоји у томе, да он присвоји оно, што су многобројна поколења створила у дугом развијању свом.

Ово је сасма природан процес. Тенденција човечијег развитка је та, да према својој снази присвоји оно, што му околни свет пружа. Ову једноставну истину зато тешко сваћамо, јер увек видимо, како се човек под морањем и прерано дотле доводи, да се ономе противи, што је управо његова потреба. Као што дете ловачког народа одрасте као ловац, тако је н. пр. природан пут развитка, да човек, — у чијем народу штампа игра велику улогу — такође научи читати, писати рачунати само ако се у свачему по пропису поступа, ту онда свако зна читати, писати и рачунати. — Али је свако на кривом путу ко не може да свати потребу развијања, или га сасвим искључи, јер где ова унутарња потреба недостаје, ту више не може бити говора о развијању. — Велика је разлика, да ли се од детета иште сватање или радња зато, што ће је после требати: или му се пружа могућност за сватање или рад онда, када његов развитак то захтева,

У првом случају имамо обзира на детињи развитак само у толико, у колико захтеви, са којих полазимо то дозволе — а то је одвећ мало. Школа баш с' тога пати, што полазимо са онога, што ће дете требати, кала човеком постане, а не са онога, што му је данас потребно, пошто је оно само једно дете. Ми се бојимо, да дете може увек дете остати, ако са њиме поступимо као с' дететом. Данас се предупређује његово мирно развијање и тако усљед његова нестрпљења закржљави за сва времена. Тако једно дете поквари цвет, што његово развијање не може да сачека, и пупољак пре времена отвори.

У чему лежи дакле кривица? Ми видимо циљ, а не видимо дете. Васпитање са циљем је много обарано у новије доба, но није право, ако постизавање извесног циља у опште одбацимо. Природно је да се при васпитању мање — више свесно придржавамо једног циља. За школу је потребно, да сваки онај, ко у њој ради, било у администрацији или поучава, буде на чисто са циљем. Јер према циљу одређују се прописи у школи, услови, које ми створимо детету за његов развитак. Али циљ ће нам бити напред опредељен посредством развијања; а то је здрав, за рад снажан човек, који у сваком погледу постизава висину културе, коју помоћу своје способности може да постигне. Ми тај циљ морамо увек имати пред очима и помислити, јесмо ли на правом путу, али не смемо себи уобразити, да ми један део пута можемо прескочити или напред га прећи. Када се свака фаза развитка по могућности потпуно приказује, онда ће се и и крајњи циљ најсавеснije и најсигурније постићи. Стога задатак школе може бити само тај, као у опште васпитања, да се по могућности пруже повољни услови за свестрано и потпуно развијање *према сврсходњем стицају* детињем.

Када се дакле васпитање мора основати на развијању, онда настаје питање дали развијање деце показује толико заједничкога да се на то може пазидати једно заједничко — то је школа — васпитање.

Та заједница постоји у спољним условима развијања у култури. Истина, наша култура није јединствена, јер постоје разноврсни степени, шта више, у њој су противне тенденције једна поред друге а културни хоризонт за свако појединo биће је врло различит по садржају и пространости. — У школи нам је баш дато једно средство, да за све створимо заједничке услове, у колико је најбоље и најузвишеније, што наша култура може да пружи детету, сразмерно свој деци без обзира на разлику сталежа и стање родитеља.

Али питање унутарњих услова, који су у самом човеку, није могуће тако једнострано одлучити. Овде постоји нешто, чему немогућемо дати облик у једнакој мери, него то морамо цртети из његове разноврсне својствености. Истина је, да се и у погледу унутарњих услова показују велике заједничке црте. Али већ код новорођеног детета су различити *услови* уследа наслеђа и индивидуалне преднаке, и ако се још не показују. *На ово су утицали* разни спољни *услови у необично важним пред школским годинама.*

Поред разноликости душевне способности има великих општих црта при развијању детета, које су од већег утицаја, него засебност појединца. Дете је у првом реду дете и тек у другом реду индивидуа. Ако ми наше законе изводимо из развијања, онда морамо поставити захтев, да се васпитање, које се оснива на општем — тако мора реформисати, да изнимцима буде прилагодно и да им се у сваком облику даде могућност развијања. Ми не желимо рад једнакости; слабији нека може да се у границама одржи, које он може да постигне, али само да не буде препрека јачем. Ко је бржи у свом раду, ко може интензивније и савршеније да привреди, треба да има слободе и помоћи, а сваком нарочитом правцу обдарености и интересовања да се места даде. Ми смо убеђени, да данашња школа ово не ради и не може да уради. Њен облик васпитања је само спољашњом формом ограничен, као неки нагласак слободног развијања индивидуалности. Брзину, интензивност и правац рада за све одређује учитељ, или наредбе оних, који му стоје за леђи. При том дођу до свога права само *поједина* деца, ако дете у опште не буде превиђено.

Сада имамо да испитамо својствености степена доба, који долазе у обзир за време школовања, ако хоћемо развијање да узмемо за основу наше школске организације. За цело то време је детиње развијање у току. У овој опширној расправи није могуће изнети ниједан одељак његовог тока, о коме ми у појединостима имамо врло нејасну слику. Овде се ни не ради о детаљима градње школства, него само о главним основним цртама.

*

Овде ћу да вас упознам само са неколико важнијих црта дечијег развитка у школообавезном добу. Ја ћу се ограничити само на такове, које се у данашњој школи не узимају у обзир, или бар не довољно; не зато, што ја остале сматрам за мање важне, него што се оне саме по себи разумеју.

— Ако ми васпитање хоћемо да оснујемо на данашњи наш психолошки поглед, онда против тога морамо да поднесемо приговоре са две стране. Прво: са стране конзервативних елемената, да ми васпитање хоћемо да оснујемо на једној пресуди, која је доста непотпуна и несигурна; друго: са мишљења озбиљних научењака, да прерана журба, са којом се често на основи недовољних покушаја чине педагошке примене, има да се осуди као ненаученачка и штетна, те нас упућују, да према садањим исходима истраживања у пракси будемо уздржљиви. — Са овима се и ми потпуно слажемо и такође осуђујемо ону споменуту журбу. Али они за извесно неће моћи ништа приговорити против тога, ако ми на основи данашњег нехода наших истраживања будемо побуђени да подробније посматрамо и против досадањег поступка будемо неповољно расположени. — Према оним конзервативним елементима се ми налазимо у најјачој противности, шта више, њихове разлоге можемо изнети против њих самих. Сигурна и непобитна истина је, да су се многи погледи, на којима се оснива данашња пракса, а који се држе за сигурне и необориве — испоставили као погрешни и напуштају се. Не постоји дакле никаква друга могућност, него да васпитање оснујемо на очигледности данашњег времена, и ако знамо да је ова промени подвргнута. Како смо на чисто, да је данашња метода неизвесна и несавршена, постаје за нас двострук закључак: никад не стати, нити се са постигнутим сазнањем задовољити, него стално радити у психолошком проучавању, истражујући да тачно посматрамо и назимо на појаве код деце. — При нашим педагошким покушајима морамо бити пре свега предострожни, док немамо сигурне основе за њих; више да чекамо. Када ми дечијем развитку дамо природан ток, отклањајући препреке, створимо опште и повољне односе, тада ћемо у целости учинити најбоље, нећемо ништа уништити, нити пречити развитак. Све ово морамо пребацити данашњој школи и њеним конзервативним борцима, јер они са дечијом душом раде насилнички, нагоне учмањују, земљиште изрију и сипају семе тамо, где друге клице — као предплод обрађеног земљишта — хоће да изникну. Тако се уништи задатак жетве, а земљиште остаје бесплодно за намерену циљ. — Или ви заиста хоћете да тврдите, да се педагошки рад у нашој школи оснива на увиђавности?

У свима облицима појава душевног живота, показују се општи основни потези, који су карактеристични за доба дечијег развијања.

При опажању је дете субјективније, него одрастао човек. Код њега превлађује множина градива за представе, расположење, осећај и вољу. — Апперцепционо градиво одговора у малом степену предмету, који треба да се опажа. То је тим пре случај, што је дете млађе и мења се сваке године. Ово опажање може постати објективније само услед многог опажања, и то бива нарочито посредством *опажања са практичним интересовањем, активним опажањем, употребом и владањем са стварима и стварањем. При опажању са практичним интересовањем посебно дете објективније. Приказивање води аналитичком опажању.* Већ се овде показује, да данашња школа, не пази и не захтева довољно развијање детета. Она му слабо даје прилике да опажа. Где је то случај, тамо је опажање у претежности пасивно. Школа у њеном раду увек предпоставља тачно и довољно опажање, а како дете доноси са собом релативно непотпуна, мало опажања, то оно зида на једној основи, која делимице и не постоји. Двострук захтев, који се испитује, нека је већ овде утврђен. Школа, дакле, мора дати много прилике за опа-

жање, а опажање мора бити по могућству увек у вези са опхођењем са стварима у раду и стварањем.

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 50: „Сва мушка и женска школска деца, ако после 10. односно 11. или 12. године не пређу у другу школу, нити се приватно даље уче дужна су до своје навршене 15. године ићи редовно у недељну школу и то зими 5 а лети 3 часа у седмичне дане; даље сваке недеље и празника најмање по два сата. Време у које ће се исти часови одржавати, одређује месни школски одбор према месним околностима."

Васа Ђурђевић подноси исправак, по коме би 2. алинеја овога параграфа т. ј. од речи „Време" до „околностима" имала се овим заменути: „Време, у које ће се исти часови одржавати одређује месни школски одбор споразумно са учитељем према месним околностима," зато што учитељ може имати и друге дужности, па би могао са одбором у сукоб доћи!

Ст. В. Поповић нема ништа, он од своје стране прихваћа тај исправак.

Председник ставља на гласање § 50. „и прима се са исправком Васе Ђурђевића по редакцији шк. одбора.

Председник примећује, да би требало, исправке код куће написати (тако је!)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 51. Сви родитељи и куће старешине, који у својој кући имају за ову школу способну децу, дужни су их почетком школске године месном школ. одбору пријавити положивши за свако дете 20 новчића уписнине у месну школску благајницу. Ко не би хотимично хтео пријавити и у школу слати дете, казни се од стране месног школског одбора глобом од 5—20 фор. у корист месне школске благајне.

Прота **Бранковић**: Овде влада неправилност јер ово је за неуписивање деце и предлажем, да се тај § изостави.

Павле Кречаревић предлаже, да друга ставка изостане.

Др. **Суботић** разјашњава проти Бранковићу, јест ово за неуписивање, ал за ученике повторне школе а не за редовне. Могло би се то упутити на редакцију.

Др. **Касапиновић**: Нема повода, да се упућује на редакцију, јер се овде строго говори о повторним школама.

Др. **Суботић**: Треба и мора ићи на редакцију.

На гласању прима се § 51. по редакцији школског одбора.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 52. „За неуредно полажење ове школе постоје оне исте новчане казни, што постоје за основну школу." (прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 53.: „У овој школи повторавају се и раширују она знања, што су животу нужна."

Димић подноси исправак, по коме би се овај § имао спојити са идућим § те би тако оба §§ имала гласити као један овако: „у повторној школу повторавају се и шире сва она знања, што су за живот тој деци даље нужна, а то осим оних у § 18. означених знања за женску младеж домаћичка, за мушку младеж по селима знања ратарска, а по варошима још трговачка и занатлијска знања."

Др. **Касапиновић**: Ја сам против исправка г. Димића, зато што саб. одбор предлаже, да се набрајање предмета изостави, јер је начелно речено, да ће то главна управа одредити (Гласајмо!)

При гласању прима се § 53. по редакцији шк. одбора.

„Застава", број 60. од 26. маја 1871.

Седница 84. 19. маја 1871.

Известилац шк. одбора **Ст. В. Поповић** чита § 54.: „Наставни предмети у недељној школи јесу: а) *За мушку децу по селима*: Наука о земаљском уставу, главнија определења кривичног закона, упутство у простом књиговодству писању пословних и правних писмена, ратарски природопис и природословље са науком о држању стоке, обрађивању земље, воћарству, виноградарству, ливадарству и шумарству са обзиром на месне околности: даље практична упутства у ратарској технологији и грађевини, вештина у ратарском рачуну и практичном земљомерству. б.) *За мушку децу по варошима*: Наука о трговини и робама, основи трговачких занатлијских закона, трговачки земљопис и историја, вештине у трговачком рачуну, двоструком књиговодству стилистици и преписи, занатлијска комија и физика историја развитка заната, технологија, вештине у занатлијском рачуну, стилистици књиговодству, цртању и калуповању, в.) *За женску децу*: Домаћички природопис и природословље уз науку о држању куће, гајењу деце, чувању здравља, нези болесника са домаћим лекарством, поука о држању живади, вртарству, нези свилених буба и осталих женских радова са обзиром на чистоћу, ред и штедњу уз вештине у до-

мачићким рачунима, књиговодству, у певању и цртању."

Др. **Касапиновић**: Саборски одбор предлаже, да овај параграф изостане и то на разлога, што је у § 53. казано начелно, каква је циљ овој школи, а у § 55. вели се, да ће главна управа издати упутство и план, шта да се учи и како да се учи. А ја мислим, да се за ову школу и немогу одредити предмети јер ће то главна управа са обзиром на местне потребе учинити. Саб. одбор је то руководило што међу овим предметима и такових има, који се немогу у повторној школи предавати. Дакле се види, да је апсолутно немогуће одређивати предмете за ту школу.

В. Ђурђевић: Сл. саборе! Ја нисам ни за једно ни за друго. Да овај параграф остане добро је, али само му овакав облик неможе остати. Овде су побројани предмети, који да се уче у тој школи. Има и нека опредељења, за које се није побринуо саборски одбор, па кад тај параграф изостане, како ће тад други изгледати. Зато предлажем овај исправак: „У поповној школи предаје се осим науке вере и морала помоћу посебних читанака по сели најважније из пољског господарства по варошима најважније из обртословља, домаћа повеститница с поглавитим цртама земаљског устава и грађанских права и дужности, земљопис, рачуиство поука и вежбање у писменим саставима с обзиром на обичне сељачке и обртничке послове, а за женску децу опет има се обзир узимати на домаће женске послове." (Гласајмо!)

Др. **Суботић**. Позивамо се на пословник. Пошто је саборски одбор решио, да изостане то се мора решити, дал да изостане, или не. Ако изостане, то ће исправак г. Ђурђевића по себи одпасти.

Др. **Ст. Павловић**: Ја нисам зато, да се најпре гласа на предлог саборског одбора, него нека се продужи дебата, јер може у течају дебате изаћи мотив, који је за изостајање.

Васа Ђурђевић: Овде се говори о оном, што је за живот нужно, а што се у основним школами неће моћи учити, то се у недељне предаје, зато препоручујем свој исправак.

Др. **Ст. Павловић**: Ја сам за предлог саборског одбора за то, што баш и г. Ђурђевић у ону погрешку пада, у коју је школски одбор пао. То је, господо, познато, да се овде немогу све науке исприти, зато нека се изостави, па ће школска управа узети у обзир разне околности.

Васа Ђурђевић одговара др Ст. Павловићу, да није и он у пету погрешку пао, де ће то све доћи, ал тај исправак долази касније.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Ја држим, да би овај пређашњи § 53. и 55. били довољни, јер та два параграфа, одређују шта се мисли с тиме, а ако се прихвати исправак г. Ђурђевића, неће се то у свима пределима апликовати моћи. Недељна школа треба да даде у опште поуку, на којој ће се развијати оно, што су деца у основној школи научила. Ја мислим, да ће управа према овоме, што је речено и § 53. знати уредити. Према томе и ја прихваћам примедбу саборског одбора, да овај параграф изостане; ал да се према томе § 55. исправи.

Председник: Кад известилац прима предлог саборског одбора, могло би се само на примедбу саборског одбора гласати.

На гласању прима се предлог сабор. одбора, да § 54 изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 55.: „Главна управа срп. нар школа издаће горе поменутим начином учевни план за поједине врсте недељне школе, и стараће се, да се што пре напишу књиге у којима би се разлагале ове поменуте поуке."

Овај би се параграф уделити морао с обзиром на § 53. зато предлажем да се упути на редакцију.

Секулић предлаже допуну, да се каже: „с обзиром на поједине пределе," јер знамо, да се у једном пределу употребљава једна струка ратарства, дочим у другом друга, те им она не треба.

Васа Ђурђевић предлаже исправак, почем и сам известилац предлаже, да се упути на редакцију.

Прота Бранковић: Ако оћемо, да останемо конзеквентни, то држим, да овај § нема овде места, зато предлажем, да овај параграф изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** прихваћа први део исправка посланика Васе Ђурђевића, а за други део вели, да нема места, пошто је одређено, да школски савет одређује све књиге и онда би према томе овај § овако гласио: „Главна управа српских народних школа издаће учевни план за поједине врсте повторне школе за мушку и женску децу у варошима и на селима. Што г. Секулић вели, да се узме обзир на поједине пределе, мисли, да се то већ у том разуме, што се узима обзир на вароши и села.

Васа Ђурђевић: Услед тога, што је известилац Ст. В. Поповић примио прву полу мог исправка, то ја од друге одустајем. — На гласању се прима исправак Васе Ђурђевића с приметбом Ст. В. Поповића.

(Наставиће се).

Учитељска Књижара „Натошевић" даје 20% рабата на школске књиге које је издала Српска Манастирска Штампарија, а на државна издања 6%.

Школа и настава.

Непрекидна настава. Подељено наставно време каже се, кад се у разреду држи настава и пре и после подне, неподељено или непрекидно наставно време зове се, кад се настава држи само пре подне.

У Пруској као и у другим државама, била је некад настава тако подељена, да је отпадало три часа на пре подне, а три часа на после подне, средом и суботом по подне био је одмор. Касније је тако уређено, да је пре подне настава четири часа, а после подне два часа (средом и суботом по подне опет је остао одмор). Тако се добило максималан број недељних часова 32. Неподељена настава уведена је у Берлину 1872. год. Берлинска предграђа и друга места пошла су тим примером. Данас постоји непрекидна настава у Берлину, Билефелду, Вратислави, Данцигу, Ерфурту, Лајпцигу, Магдебургу, Минстру, Потсдаму, Дортмунду, Хамбургу, Халу на С. Кенигсбергу, Рикздорфу, Шенебергу, Елбингу, Штетину, Вајмару, Килу, Карлсруу, Милхаузену, Нордхаузену, Витерфелду, Дармштату, Хановеру, Лауенбургу, Бишофштајну, Пруском Холанду и др. местима. Шемниц, Харбург, Либек и Манхајм, увели су ту наставу само за летње доба. Влада у Диселдорфу наредила је анкети да испита, да ли је добро да се уведе непрекидна настава. Учитељско удружење у Елберфелду изјаснило се за, а удружење ректора, против непрекидне наставе. За подељено наставно време изјаснила се скупштина школ. управитеља у краљевини Саксонској, за неподељено наставно време школ. управитељи и учит. удружење у провинцији Саској. Учитељи су у многопретежнијем броју за ту нову установу. По негде се то обележило као да потиче из егоистичних обзира, т. ј. због учитељске удобности. Сад пак и учитељи сами кажују, да се знатно умарају због непрекидног наставног рада од 5 часова. И кад и после тога заступају непрекидну наставу, није ли то с тога што су учитељи увидели и по себе и по ученике ману вредност наставе од после подне? Медицинари нарочито школски лечници, заступали су непрекидну наставу још пре учитеља. 1869. год. изјаснила се пруска научна комисија за медицину, против наставе од пет часова чак и код великих ђака; а 1878. г. рекао је Вирхов: „Настава после подне може се допустити, а може и укинути, обоје с једнаким правом. За пет часова (пре подне) једва да би се икад изјавио". Напротив непрекидну наставу заступали су Ајзенбург и Бах, Шушни, Алтшул, Лоринзер, Хелпах и многи други. Бургерштајн је назива малим злом. Истраживања Крепелинова, Кемписова, Аксел Кејева, Грисбахова утврдила су да је настава по подне од штетна утицаја по здравље.

Против наставе по подне говоре хигијенски, физиолошко психолошки, педагошки и економски разлози;

а.) Ученици већином ручају између 12 и 1 сахата. Већини јела треба за варење више часова. По Кленку (Chemisches Koch- und Wirtschaftsbuch) треба н. пр. пасуљу, грашку и сочиву $2^1/_2$ сата за варење, кељу и бундевама $3^1/_2$ сата, куваном кромпиру $3^1/_2$ с., свежем месу из саламуре $4^1/_2$ с., старом месу из саламуре 6 с. Из тога се види да варење хране на 2—3 с. после ручка није довршено, а често једва да је и дошло у сав јек. Као што сваки посао изазива јачу навалу крви у дотичан запослени орган, тако и при варењу велика множина крви навире органима за варење. А у толико је више одузето крви другим органима, па тако и мозгу. Недостатак крви у мозгу за време варења узрок је мањој душевној способности.

То важи подједнако и за ђака и за учитеља. Где је обичај да се по енглеском начину главни обед обавља у вече, а у подне само мало ужином прихвати, ту је мало час поменута незгода по школу у мањој мери. Још незгодније је за ђаке основних школа, чија браћа и сестре походе више школе у којима постоји непрекидна настава. Ђаци виших школа долазе кући из школе око $1^1/_4$ сата; тада се руча, и одмах затим морају деца поново у школу. Бива и то да многа деца или лакомо једу или мало, кад им после подне стоји школа за леђи. Покушало се да се томе помогне, што ће се настава после подне касније почети (у 3 или 4 с.) Томе је опет друго што сметало.

Зими се брзо смркне, ђаци су морали по сумраку ићи кући а задаће се морале у вече радити.

Да би се, дакле, избегао судар између рада можданог и органа за варење, који би морао штетно утицати на органе за варење и

живчани систем, дошло се до тога да се после подне не држи настава.

б.) Деца која из далека долазе у школу, не могу у подне да иду кући на ручак: морају се заловодити да проведу ручак ма о чему и то у лошем школском ваздуху. Иначе морају на врат на нос кући и после подне исто тако долазе у школу.

в.) Наставом после подне шкоди се здрављу и тиме, што нема довољно времена за играње у слободи, за купање у лето и за тоцкљање у зиму.

г.) Ако је настава и пре и после подне имају деца да превале један исти пут до школе четири пута, што код журења није освежавање, него умор; лети кад је јака жега и зими кад је јака хладноћа може то бити опасно по здравље.

д.) По дечу је опасно ако у сумраку иду кући.

ђ.) Чишћење школске собе кад су кратки дани, мора се по сумраку или при светлости обављати, с тога није какво треба.

е.) Зими смета настави по подне незгодна светлост (облачно или сутон).

ж.) Ако се томе хоће да помогне укидањем одмора између часова раја се друга незгода, јер је сувише дуго и за ђака и за учитеља да настава траје без прекида $1^3/_4$ часа.

з.) Домаћи задатци морају се сувише касно радити.

и.) Родитељи не могу се с децом испомоћи у домаћем послу. Ако се преко подне испомогну то смета настави по подне, и ако деца после ње чувају млађу браћу и сестре или испомажу у домаћем раду, то смета или домаћем школском послу или разноди дечијој.

ј.) Сваки учитељ потврдиће из свога искуства, да су деца по подне тромија и сањива. Гимназијски управитељ Вагнер у свом спису „Настава и умор“ (стр. 129.) вели: „Са педагошког гледишта мора се настава по подне оценити као без вредности. Сваки учитељ, који је држао наставу по подне зна, какав се оловни терет шири по целом разреду.“ И удружење „Немачка средња школа“ у Прагу наводи у једном своме поднеску аустријском министру просвете: „Нека сањивост појавила се у првом, а потреба телесног кретања у другом часу; ова друго често тако, да су у нижим разредима и највештији предавачи са великим напором, једва одржали потпун мир.“

Кад на то све погледамо, видимо много крупнијих и ситнијих сметња, које су на путу подељеној настави.

Па како је то да се поред свега тога, већ давно није прихватила непрекидна настава? Не долазили се ту до тога да и она има своје недостатке? Свакојако тога има и ми ћемо изнети и њене добре и лоше стране.

Недостаци непрекидне наставе: а.) Приговор је да пет или више непрекидних часова дух јако умарају. Ово је неоспорно. Али је ова умор код подељеног наставног времена још јачи. Ово су показала мерења н. пр. Гризбахова и Ванодова. Ванод је нашао, да два наставна часа од после подне показују исти степен умора као 4 часа од пре подне. Даље се мора узети у обзир, да код подељене наставе немају сва деца наставу од пет часова, него само они, који имају седмично више од 24 часа, дакле само виши разреди и један део средњих разреда.

б.) Непрекидно седење од 5 ч. било је узрок сколиози и кратковидости. С тога се н. пр. чувени очни лечник професор Кон изјавио против непрекидне наставе. — Ту опасност паралишу довекле дуже паузе о одмору.

в.) Те дуже паузе још су један разлог против непрекидне наставе, јер код краћег наставног времена мора бити и мањи успех у настави. — То је истина; али се мора рећи да посао и надзирљивости у њему, трпи и са умора.

г.) Од најважнијих је приговора, да је породица, нарочито у зиму, спречена да обави ручак заједнички. То је неоправдано задирање у породични кућевни ред и штетно је по васпитачки утицај родитељски, нарочито очев. Истиче се то, да је у подне одмор за индустријске радинке од 12—1 с., дочим код непрекидне наставе ђак тек после 1 с. долази кући из школе, а отац који је негде на послу често се тек у вече види са својим дететом:

Писац овога, А. Руде није тога мишљења које се овде, онде појављује, да школа као и црква и многе власти не морају водити рачуна о породичном кућевном реду, напротив он мисли, да школа треба што више да пази на ту потребу. Но треба имати на уму ово: чиновници железнички, поштански, трговачки намештеници и др. немају тачног времена

ручку. Многи радници не долазе у подне кући, него им се ручак носи где раде. Многим родитељима је опет врло лако обавити ручак у зиму после 1 с., у лето после 12 с. Тражили се податци и нашло се, да у многим местима, па и у индустријским крајевима, у многим породицама и тамо где је подељена настава не руча се заједнички. Мидер у своме спису „Непрекидна Настава“ наноси: „да је од 305 деце у једној школи, само 126 ручало заједно с родитељима (дакле 41,31%). Касније било их је само 30,63%. У Хамбургу од 30.000 породица, 12.000 не могу заједнички да ручају с децом. У Гајзенкирхну морало је од 6427 деце, 517 увек тек после 4 с. ручати. У Лајпшигу од 36.694 деце (у 977 разреда), 19.041 око 12 с., 12.072 око 1 с., 2183 у веће, 3188 у нередовно време ручава. У Хаму једе је год. 1906. од 841 детета 399 око 12 с., 256 око 12½ с., 186 око 1 с. (школско време је 7—11 и 2—4 с.) У Алтони пада ручано доба сасвим различито, у оне ближе 1 с. Школски лечник др. Штајнхауз поднео је извештај магистрату у Дортмунду у коме вели: „Ко тако тачно познаје живот радника као лечници, тај ће ми дати за право, да је баш ручак незгодан, да мисао за породицу увапреди. Изузимајући то, да један велики део радника ручава у творници, позната је ствар да отац руча на врат на нос, јер до 1 или 1½ с. мора се већ вратити у творницу; једва му остаје времена да се одмори у кругу своје породице. Према томе је скоро сасвим искључено, да би уважањем пет часа пре подне живот радничке породице био поремећен.“

д.) Деца се не би могла употребити да носе оцу ручак тамо где ради. — У извештају Кенигсбуршког магистрата ова незгода слабо што вреди. Тамо се каже: „Ми сумњамо да неће родитељи сами увидети или да да им учитељи неће разјаснити, да укидањем наставе после подне неће имати много врсних пробитака, него што је ношење ручка оцу.“

ђ.) Деца би имала сувише времена за тумарање по улицама, са чега би била изложени разним опасностима.

е.) Деца би могла више привредити. — Против овога је закон за заштиту деце.

ж.) Школске просторије не би биле потпуно искоришћене.

(Свршиће се.)

Учитељство.

У корист извршења одлуке срп. нар. црк. сабора о нашој дотацији и разрешења од по. јачке дужности. Извршни одбор срп. митроп. учит. збора разаслао је појединим српским учитељским зборовима и њиховим члановима овај позив: *„Драги колега!* Летошњи српски народни црквени Сабор донео је уредбу о нашој учитељској дотацији и у њој нас ослободио појачке дужности. Та уредба не може ступити у живот, док не добије највишу санкцију. Дотација се већ више пута мењала и мењаће се, али питање о појачкој дужности дошло је сад први пут да се сломије овом или оном крају. Летошњим нашим радом нисмо исцрпли сву акцију у корист повољног решења тога питања, али смо видели да сложним, братским радом можемо много постићи. Такав сложан рад чека нас и сад.

Наши непријатељи подухватиће се, да код вис. министарства кривим информацијама оборе нашу ствар. Ако будемо истрајни они неће успети, него ми. С тога вас позивамо да у договору са осталим колегама нашега среза одредите једно учитељско изасланство, које ће отићи посланику нашег среза за земаљски сабор да га умоли, да оде лично код министра председника и министра просвете и поради, да предложе на највишу санкцију учитељску дотациону уредбу бар онако како ју је Сабор донео.

Уједно информишите свога посланика, да је став о доплатцима много неповољнији од државног закона, јер за прошле године нема никакве повратне снаге.

У погледу појачке дужности истакните неправилан однос у којем се учитељство налази, преоптерећено наставним градивом и сувише многим наставним часовима, те услед тога у лошим здравственим приликама.

Уједно се посаветујте и о томе, да ли би хтели да једно веће изасланство српских учитеља из свију крајева Угарске, отиде министру у тој ствари. Добро би било да јавите што пре шта сте у тој ствари учинили.

Преписка неће ићи на учитеља М. Ђуровићева, председника управног одбора нов-садског среског учит. збора. У Новом Саду, септембра 1911. Извршни одбор митрополијског учитељског збора.“

*

„Застава“ доноси овај позив и нека места пропраћа својом познатом логиком. Некад је и

она овако соколила учитеље и говорила им: „Нека учитељи уче своје, биће најбоље, а нека се не осврћу назакерала, који су противници сваком покрету.“ („Застава“ 1887. год. бр. 106.) Ако она има разлога да напушта своје некадашње становиште, ми немамо.

Из школске самоуправе.

Седница Шк. Савета одржана је 12. (25.) маја о. г.*) У њој су решени ови предмети: упућен је глав. школ. референат, да према недавно изданом новом правилнику за испите учитељ. оспособљена у држав. учитељ. школама изради и Школ. Савету прикаже нацрт за правилник о испитима учитељског и учитељичког оспособљења у срп. учит. школама у Сомбору. — На молбу срп. прав. црквене општине у Пакрацу, да Школ. Савет изради потпуну припомоћ за издржавање тамошње срп. народ. школе, која је уједно и вежбаоница за срп. учит. школу пакрачку, односно да Школ. Савет узме на себе издржавање и управу над том срп. нар. школом, јер ова општина не може ту школу издржавати са одобрених јој 1500 К годишње припомоћи, — позване се поменута општина да изјасне: колика јој је припомоћ још потребна за потпуно подмирење свих потреба њезине срп. народ. школе. — Одржана је и на даље у крепости као на закону основана одлука Школ. Савета, којом је за оне ученице срп. учитељичке школе у Карловцу (а исто тако и за ученице срп. учитељске школе у Пакрацу), које нису припаднице срп. православ. митрополије карловачке прописана од 1910/11. школске године годишња чланарина од 80 К, те ће се упутити управа речене школе, да све такве приправнице, које пре свршетка школ. године не плате ову прописану чланарину, бришу из именика ученица те школе. — Упутиће се епарх. школ. одбору на надлежно поступање непосредно Школ. Савету поднесена жалба Добривоја Николића, пароха у Срп. Крстуру, и другова на незаконито и самовољно поступање тамошњег месног школ. одбора и црквено-општинског перовође-учитеља — Упутиће се епарх. школ. одбор бачки, да позове Л. Љубојевића, срп. нар. учитеља у Станишићу, да у року од 8 дана поднесе затражене мађарске преводе одлука Школ. Савета и епар. школ. одбора у његовој дисциплинарној ствари ради подношења кр. уг. министарству просвете, јер ће се иначе узети, да је одустао од свога утока, уложеног на кр. уг. министарство просвете.

Српски Народно-Црквени Школски Савет држао је у Карловцима 12. (25.) августа о. г. своју седницу.

У овој је седници донесено 65 одлука, од којих овде спомињемо важније:

Узет је на повољно знање допис кр. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу од 16. јулија 1911. број 16.095., којим се *српској учитељској школи у Карловцу подељује право јавности*, и то дотле, „док буде својом уредбом постизала циљ, одређен законом од 31. октобра 1888. земаљским учитељским школама“. Решено је, да се формулари за семестралне и матуралне сведоџбе поднесу влади на одобрење. — Поводом једнога конкретнога случаја, да Саборски Одбор није на молбу Школског Савета хтео исплатити једном наставнику одобрену награду за прекобројне часове, умољене се срп. нар. црквени сабор, да регулише односај између Школског Савета и Саборског Одбора у погледу финансијалне стране школских потреба.

Спровешће се Саб. Одбору с препоруком поновна, инструјисана молба црквене општине у *Бају* ради одобрења годишње припомоћи од 600 К за издржавање тамошње српске народне школе, с разлога, што варошко веће у Бају од 1. јануара 1911. издаје тамошњем срп. учитељу само 420 К годишње, место досадашњих 1360 Круна. — Дозвољено је, да се 1911./12. школске године покушаја ради у средњиној срп. основној школи у Новом Саду уведе *стална полудневна настава*, по онда и четвртак има бити школски дан. После годину дана има месни школски одбор поднети Школском Савету извештај, да ли се ова полудневна настава показала целисходном. — Представка епархијског школског одбора бачког, да Школски Савет за предавање српскога језика у комуналним и државним школама у Угарској нађа наставни план, утврди број часова, регулише питање о хонорару и надзору тих предавања, — уступљена је стручној школској анкети. — Умировљеноме српском народном учитељу новосадском, Танасији *Костићу*, налаже се *похвална диплома*

*) Овај је извештај случајно изостао из прошлог броја, стога га сад доносимо.

као свагда свесноме и напредноме српскоме учитељу, који се с успехом огледао и на пољу школске књижевности. — Одбијен је уток Владе *Јеремског* и другова на Турције против закључка црквене општине, да ће своме учитељу Стевану Бешићу стечајем зајемчену плаћу и друга берива у случају, да тамошња политичка општина одузме од учитеља уживање своје земље, у свему и потпуно из својих средстава надопунити и редовно исплаћивати. — Одбијен је као негативан уток црквене општине у Петрову Селу Бачком против одлуке епархијског школског одбора, којим је општини наређено, да школске дворишце у чистоћи одржава.

Одбијен је уток црквене општине у Петрову Селу бачком против одлуке епархијског школског одбора бачкога, којом је изречено, да изводе из записника црквене општине могу страна лица под надзором његовоме преписивати само у оном локалу, где црквена општина држи своје седнице. — Разрешена је одлука епархијског школског одбора бачкога којом се Милану *Ђирићу*, српском народном учитељу у Ст. Паланци, у размирици са тамошњим школским властима има поделити писмена опомена, па је нети одбор упућен, да у овом предмету спроведе правилан поступак: реченоме учитељу даде на знање све наводе тужбе против њега и т. д.

Подноси се Саб. Одбору поновна, инструисана молба црк. општине у Пакрацу, која моли, да јој се накнади 520 К више трошкова за 1910./11. школ. годину и да јој се за издржавање тамошње срп. веронеп. школе, која служи за вежбаоницу срп. учит. школе пакрачке, повиси садашња припомоћ од 1500 круна за 1911/12. школску годину на 1910 круна или место тога да Школ. Савет ову школу преузме савсим под своју управу. — Подноси се Саборском Одбору поновна, инструисана молба епарх. школског одбора пакрачкога ради подељења припомоћи за зграде српске учитељске школе пакрачке, — с тим мишљењем, да би требало подићи зграду за најпотребније просторије и да би епарх. препарандијски фонд пакрачки требао да накнади трошкове градње.

Хонорарном професору и управитељу српске учитељске школе у Карловцу Сави *Дакићу* одобрена је са 1. септембром 1911. год. годишња плаћа од 2000 круна и управитељски доплатак. — Није уважена молба Уроша *Грбића*, суплента у српској учитељској школи у Карловцу, ради проглашења редовним и сталним професором, јер нема квалификацију за професора средњих школа.

Милошу *Тубиновићу*, супленту у срп. школи у Карловцу, подељен је допуст од 6. (23.) септембра о. г. ради полагања испита за учитељску службу на вишим пучким школама на језичко-историјске групе. — Дозвољено је Видосави *Црнобарићевој* из Огара, да може крајем 1911./12. школске године приватни испит полагати из I. разреда српске учитељске школе у Карловцу. — Богдан Ж. *Тирфевић* проглашен је сталним професором српске учитељске школе у Пакрацу и уједно ће се нети позвати, да поднесе Школском Савету извештај, какву он гимназију оснива у Пакрацу — како је то у новинама објавио — а није од Школског Савета тражио дозволу.

Изнимно је дозвољено, да г. Радивој Дечермић, проф. срп. учит. школе у Пакрацу, може инструјирати у школ. предметима приправника Трифуна Ракића, али да на испиту не сме испитивати. — На упражњено место професора за природопис и друге сродне предмете у срп. учитељској школи у Сомбору постављен је за суплента Светислав Удовички из Мола, хонорарни наставник виноделско-воћарске школе у Неготину, с платом од 1600 круна годишњих и уз дужност, да стече формалну квалификацију. — Од главног школског референта састављени нацрт за наставну основу српских учитељских школа у Сомбору, излаже се претходно на мишљење професорским заборовима тих школа. — Није уважена молба срп. учит. збора будимске епархије, да Школ. Савет поради, да се измијени § 1. зак. чл. XXXVIII., по којем се млади преступници испод 15 година имају приморати на полазак редовне школе. — Уступљена је стручној школској анкети на мишљење и предлог представка срп. учит. збора будимске епархије ради израде збирке згодних предавалишта, као помоћно средство за учитеље у настави цртања. — Није уважена представка истог учит. збора, да се из срп. нар. школа избаце као непотребни школ. дневници, школ. матице и уписни протоколи, а да се воде само: записник о изостајању дјеце и записник за посетиоце школа.

Упућене су стручној школ. анкети представке срп. учит. збора епархије будимске: а) да се изда ваљана збирка дечијих песама, удешених по народним мотивима; б) да се у основној школи укине учење нота, и в) да се укине ручни рад за мушку децу у срп. вероисп. недељним школама.

Питомац стипендијске задужбине Атанасија Бале, Душан Поповић из Сурдука, свршени гимназиста VII. разреда, промакнут је у I. стип. разред са годишњом стипендијом од 400 круна. — На предлог г. Ђоке Михајловића, члана Школ. Савјета, позване се за чланове стручне школске анкете и сва три епархијска школска референта: бачко-будимски, темишварско-вршачки и панчачко-горњокарловачки. — Одбијен је уток црк. опћине у Петровуселу бачком и потврђена одлука епарх. школ. одбора бачкога, којом је укинут закључак те црквене опћине, којим се парице неповерење тамошњем учитељу Душану Живојновићу као школском управитељу, члану месног школског одбора и црк. скупштинару, и исти скинут, са части месног школског управитеља. Опћина је упућена, да против реченога управитеља може поднети пријаву епарх. школском одбору, који има донети првостепену мериторну одлуку.

У дисциплинарној ствари неколицине срп. нар. учитеља у Ст. Бечеју донесена је ова пресуда: 1. Коста Дражић казни се због неуредног вођења записника и шк. дневника писменим укором, дочим се укида против њега пречена суспензија на по године уз ускраћење половине плате због нестановања на салашу, јер му породица није дужна на салашу становати, а ни због држања полудневне наставе не може исти учитељ бити крив, будући је ту праксу затекао; 2. Лазар Поповић уместо новчаном казном од 50 К кажњава се писменим укором; 3. Љуба Милованов ослобађа се досуђене му глобе од 50 К у корист епар. школ. фонда бачког, јер му није кривица доказана; 4. Јован Поповић место глобом од 30 К кажњава се опоменом због респектације; 5. Светозар Пировски и Зорка Петљанска уместо глобом од 20 круна кажњавају се писменим укором; 6. Младену Поповићу и Адаму Чипљићу подељује се опомена уместо укора, дочим петражне трошкове имају солидарно сносити сви, који су криви. Уток Ане Белића и др. против избора Теодора Хаџпаћева за месног школског управитеља уважен је, јер исти Хаџпаћев као привремени учитељ није могао бити изабран за управитеља ни потпредседника.

Позване се епарх. школ. одбори будимски и темишварски, да повере тамошњим епарх. школ. референтима, да у архивама својим истраже податке о срп. учит. школи сомборској као грађу за историју ове школе приликом скорашње стогодишњице јој. — Узето је на знање више председајалних расположења по предметима журне нарави, међу њима и о подавању декрета сталности овим учитељима и учитељицама: Предрагу Цупињу у Земуну, Душану Бешлићу у Ади, Васи Недељковићу у Силбашу, Петру Лалошевићу у Сомбору, Бранку Шегуљеву у Пивницама, Милеви Михајловићевој у Госпођинцима, Јовану Коцкару у Брестовцу, Радивоју Петровићу и Катарини Радосављевићевој у Панчеву, Душану Рибарову у Ватину, Зорки Деретићој у Јасеновцу п/С., Владимиру Увалићу у Кумани, Зорки Шиваревићевој у Торњи, Лепосави Јовановићевој у Тур. Бечеју, Војеславу Гавриловићу у Кумани, Храниславу Влајићу у Ченеју, Средоју Трифунову у Срп. Св. Петру, Даници Бајићевој у Црној Бари, Милану Радивојевићу у Срп. Св. Мартону и Иванки Грујићевој у Беодри. — Остали предмети били су од мање важности. Седница је трајала цело пре и после подне.

Срески зборови

Седница учитељског збора будимске епархије.

На реду је било: *савјетовање о методским поступцима у свима предметима.*

Председник збора *Љубомир Лотић* приказао је практичне радње из усменог рачуна у I. разр. Говорио је у опће о настави, како треба да је жива и занимљива. За читање у I. разр. да се чита на слогове. За разговор, ваља да је по некој системи. Показао је методске степене којих се треба држати код наставе у разговору. Код мађ. језика изнео је граматичка правила за употребу предметног глаголског спрезања. (Tárgyas ragozás). У опће се развио жив разговор о свему из круга наставе, где је свако имао по неко искуство.

Код предлога: једногласно су усвојени: Предлог *новосадског ср. уч. збора о проласању Шк. Гл. за стручан учит. лист.*

Предлог истог збора *пропаде смањивања учит. плаћа.*

Предлог истога збора: *о уређењу стања срп. забавишта.*

Предлог *Ђоке Петровића* из Бремена: да се умоли Ш. С., нек *регулише питање о замени учитељској, кад исти иде на курс.*

Предлог истога: *да учитељке добију у ж. цркви први сто с леве стране.*

Предлог *Марије Михајловићеве* из Болмана *да учитељице добивају сто у левој певници.*

Предлог *Душана Стојковића* из Дарде, да се умоли вел. Срп. Нар. Сабор *да узме у претрес предложени напрт Шк. Уредбе.*

Предлог *Лазе Терзина* из Св. Андреје да се замоли вел. Ш. С. да за непод. шк. преиначи своју одлуку *о пропасиевима* (бр. Ш. С. 575./зап. ех 1909. г.) и пропише за непод. шк. у сваком разр. по 1 пропис за срп. и по 1 за мађ. писање. Разлози: физички је немогуће исписати и прегледати све врсте прописева, што су прописани: *У I. р. 3; у II. р. 13; у III. р. 17; IV. р. 17; у V. 13; у VI. 13.* Израчунао је: *за његову школу би требало 643 ком. пропасиева, рачуница и цртанака!!!* Где још има тога?!

Са *економског гледишта*: много је, скупо је. *Израда* је така, да је 10 п. и сувише скупо.

Прописеви са прегледалицама *не одговарају сврси.* У 1 реду има по 5—6 речи, или по 2—3 реченице! Где је ту *вежба?* за то, ови прописеви сасвим да се избаце. Тако исто и рачунске белешке. Деца раде на таблицама.

Ако ће се писати све у пропис, у непод. шк. толко се рачуна (Као тихо вежбање!) да не би било доста ни 10 раз. бележница. У опће: од прописева и од цртанака по 1 ком. и то: по *много умереној цени!*

Предлог истога о *шк. записницима*, да се сви шк. записници изоставе, а да *остану само: записници о изостајању деце и записник за посетиоце школе.* Разлози:

Шк. матице су непотребне, јер све то има у зап. о изостајању деце, који је веродостојнији званичан акт, пошто је на *сваком листу потпис учитељев шк. управитеља и шк. печат.* Још су те шк. матице и *непрактичне*, јер дете које понавља разред нема идуће год. рубрику!

Уписни протокол живи тек само (најдуже! 2 недеље. У непод. шк. нову децу (оно десетак деце за I. р.) можемо убележити на парче хартије. Осталу децу имамо у старом записнику. Догоди се и то, кад се дете упише после 8. сент (рок уписивања за градске шк.!) онда га *у исто време уписујемо у уписни и у зап. о изост. деце.*

Шк. дневник служи (бајаги!) за контролу о успеху у школи. Ако је тако, онда их треба слати шк. надзорнику у канцеларију, па нек тако инспицира школе! На то нико не пристаје. Већ свако гледа *успех* у школи. Поред спец. наст. плана је сасвим напишан. Или је зар *контрола* о самом учитељу? Кога треба контролисати? Нехатног. Ако га већ има, шта је томе поред тога, кад пропусти *радити* у школи, да учини још једну мању погрешку: да запише у дневник, да је радио?! Види се: непоуздана је *овака* контрола. Надзор, стручан надзор; то је лек!

Записник о изост. деце треба због контроле: како деца полазе школу и због оцењивања деце.

Зап. за посетиоце шк. је ствар доста добра онда, ако дође у руке интелигентном човеку. Иначе може да буде врло драгоцена збирка најзашмрљивијих примедаба, које најречитије могу окарактерисати „стручност“ месног надзора у нашим школама.

На предлог истога *решено је:* одбор овог збора за идући збор *да изради пословник* за овај уч. збор.

Лази Терзину, као члану ЕШО. будимског, поверено је било, да изради и на овом збору да реферише о наредби министарској: *шта да се ради у сен. шк. у случају да избије пожар.* Исто тако и *о новој казненој новели за младе злочинце.* Пошто су те обе радње тако опсежне, а време је већ далеко одмакло (после подне 2½ ч.) то је решено, да се та ствар врати ЕШО. с молбом да уважи мишљење предлагача Л. Т., коме је тај посао задат.

У предмету т. зв. *патронаже* младих злочинаца, решено је: замолити вел. Ш. С. да изради код инс. кр. уг. министарства, да учитељи нису дужни бити старатељи, деци која су изашла испод шк. обавезе.

Уједно је решено и то, да се замоли вел. Ш. С. да нам даде *бар* ½ *ч. недељно*, које ћемо време употребити *за васпитавање* деце. Школа је данас толико оптерећена, да за само

васпитавање дечје немамо времена. На жалост и сувише се осећају тешки трагови овога зла.

Идући састанак је заказан за светлу среду, *у Будимпешти*, са овим програмом: Пре подне ће се проучавати просветне установе у престоници. После подне седница у Текелијануму. *1. О сиеч. наст. плану: Светозар Радакин и Стевам Стојић. 2. Пословник уч. збора, „Лаза Тершн. 3. Практична радња с децом: Светозар Радакин. 4. Саветовање о стању народном. 5. Саветовања о методским поступцима у свима предметима.*

После тога је, *по предлогу председника решено, да се свима предавачима изрази пуноколарна захвалност* на марљивости, којом су израдили своје радове за ову зборску седницу.

За тим је председник захвалио свима члановима на учествовању и истрајном раду. Исто тако и свима присутним гостима на њиховој пажњи, којом су пратили наш рад.

Тиме је завршена ова прва заједничка седница учит. збора будимске епархије.

Као што се види расправљало се о врло многим и врло важним стварима, Учитељство је показало, да стоји на висини свог задатка. *Сад је на другима ред, да покажу: колико им је стало до учитељства. школе и народа.* Дао би Бог и срећа, да се са те стране схвате интереси народни онако својски, као што их је схватио овај мали, ал свесни уч. збор!

После овако напорног, ал надрекљивог рада, после подне у 3 ч., *био је заједнички ручак* у врло угледном вар. локалу код „*Круне*“. Ту смо видели многе угледне грађане Србе из Мохача. Заслужују наше најсрдачније признање на оној доброј вољи, коју су показали тиме, што су с нама заједно, до краја истрајали у нашем раду. Вили се, да су то добри Срби, који знају добро, шта им је срп. нар. учитељство и шта им вреди срп. нар. школа.

У оваком друштву били смо на окупу до 6 ч. по подне. Пошто смо се сви заједно фотографисали, почели смо се разилазити сваки својој кући. Отишли смо с тим блаженим уверењем, да смо преживели један велики дан и да смо одужили један велики народни дуг.

Само те среће, да се можемо и чешће састајати на оваке корисне договоре!

5. (18.) маја 1911. г. **Justitia.**

Преглед књига.

(Наставак).

Képes magyar „ABC“ és olvasókönyv a nemmagyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya zzámára, szerkesztette Iszkrulyev János a zombori gör. kel. szerb tanító képzőintézeti gyakorló iskola tanítója. — Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбаонице правосл. срп. вероисп. учитељске школе у Зомбору. Karlocza, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. Издање Српске манастирске штампарије. Ára 50 fillér. Цена 50 пот.

Остале примедбе тичу се директно писца, и односно оцењивача. Ако добро знам, они су састављање те књиге *поверили* Искруљеву. И ако се мора признати да је Искруљев томе захтеву према приликама доста добро одговорио — не може се порицати, да би тај задатак и много боље решили били они, који се дуже времена баве тим послом и који су по старој наставној основи и израдили бољи уџбеника, само што су им ти враћени, јер се је чекала нова наставна основа

Ако је пак Искруљев у нечем можда био и везаних руку (рецимо да велика слова мора засебно обрађивати итд.) онда тим више пада кривица на оне, који нису дозволили ни конкуренцију нити критичку реч другим познаницима — а сами нису чак ни — очи отворили.

Искруљев се буквар не држи фономимике што је упутство*) у првом реду и категорички прописало (за нас то значи препоруку, које се међутим не морамо држати — ако имамо *нешто боље*). А није ни чисто писочитање, што је то упутство прописало — (за оне, који не знају фономимике. Него је то комбинација азбучних система, разнитак онога, што је код нас Терзин на мој потстрек**) већ започео,

*) Кратковеће ради тако ћу звати министарево упутство издато уз наставну основу мађарске језика за немађарске школе; саму ту основу зваћу „законом.“ јер је то саставни део државног закона

**) Ја сам још пре 10 година покушао издати неке уџбенике. Мислио сам ступити у додир са овим учитељима који су (колико сам могао знати) за израду појединих уџбеника најспособнији. Тако сам исправно и донушо Терзинов Земљовид за III. разр. те се због тога истакло и моје име са хоризонта у облику, у ком је то Терзин напшао за добро. (и то је Школски Савет забранио — те је читаво подухвате запело). За мај. буквар сам Терзину само идеју дао (коју је већ и Гро вавео за ову децу, који познаје латиницу) и моје груписање слова — али је већ и он од те у многоме одступио.

— према чему се наслов Искуљеве књиге и у другом ставу мора измењути јер је то буквар за децу, која познају ћирилицу, а не за све немађарске школе. Прилагођеним писочитањем се тај ред тако исто не може назвати, јер би онда уз прву лекцију морала доћи одмах слова *ő, ű, u, ú, ü, ű*, па и *g, b, p*, а *k* би морало ићи у другу групу заједно са *h* затим би могла доћи слова l, v, али још пре ових *gy*, па онда ly итд. А велика би слова морала ићи — ако би се одвојено предузимала, овако: *A, Á, E, É, O, Ó, Ö, Ő, U, Ú, Ü, Ű, J, K, M, N, Ny, B, P, T, F, Ty, C, Cs*, па тек онда: *V, Z, Zz*, па *J, H, R* итд.

Изгледа, да се Искуљев у оном, у чему је одступио од Терзина (*f* помакао натраг, а *r, t* донео напред итд.) држао оног начела, које сам ја већ 23. маја 1909. у поднеску на Школски Савет нагласио*), да „понека слова често долазе, да се дакле њиховом помоћу многе речи могу градити, док су нека друга сасвим ретка“ — али то није скроз извео, јер није ваљда пребројао, колико пута које слово долази у текстовима. Јер да је то знао (да више не рећам) не би *z* предузимао већ у четвртој лекцији, а после њега *s*, које ништа није теже писати, а много је чешће, па *l*, које је по томе требало доћи тамо где је r, t. па и *b* које је од *z* много чешће, а дете га већ зна писати. А никако не би *s, g*, па ни *p* метнуо после *c, h*, — а све ово после *z, d*; нити би предузимао *ü, ú* пре *ö, ó*, нити *zs* пре *ly* нити ова оба пре него *gy* и односно *ny*.

И још једно начело уважено, на које сам и сам тек сад пре месец-два дана дошао разређујући градиво те по овом те по оном реду, наиме: да се за она слова, која су само по облику заједничка са српским а по изговору различита, без икаквог другог обзира прво увежба оно мађарско слово, које гласу дотичног српског слова одговара. Тако је r у другој, а p у седмој лекцији, тако v пре него b, d пре него g. Само је h пре ty, ü е пред sz — а може се, бар за *c—sz* држати оног главног правила.

Само не одобравам, што се слова за гласове, којих у српском језику нема (ő, ű, па и h за оне крајеве, па чак и f) пре обрађују него гласови, којих има у српском, а за два се знака пишу — особото кад се узме у обзир да је на пр. sz много чешћи глас у мађ. језику, него и ő које од она четири најчешће долази. А за двознаке гласове имамо за српску децу тако леп увод, као што је ny, па ако хоћемо и ly, јер се и у српској азбуци од *н* и односно *л* изводи *њ* и *љ*. Зар Срце неће лакше запамтити, како се пише реч: tányér, lepény, torony, pozsva, па макар и dinnye*) затим и tészta, plajbász, kasza, asztal, mészáros, па и szénа, szita, szoba, szoknya, szánkó, затим и giliszta, jászol, kalász, kovasz, pásztor, szappan, szalma, па чак и kolbász, szalona итд. — него ма која реч са ő, ű, или и оне речи са h па и ty које једва може изговорити.

На тешкоће при писању имао је писац, како изгледа, обзира, те није нагомилавао онаквих слова, која су по облику сасвим нова, него их је измешао са лакшима или познатима. Само не знам, зашто је четврта лекција тако тешка испала (а тако исто и последња код великих слова, па и претпоследња)! Зар се није могла дати по једна лекција више, па да се не мора у једној лекцији обрађивати поред *ü, ű* не само *e* него још и страшно тешко *z* итд. А и друга је лекција тешка, ако се узме, да је n (обзиром на нови српски буквар) по главном елементу свом нов, а ни за r се дете није (као до сада) у српском h припремило.

Ако се пак узме, да је дете, по пропису Упутства, и за све елементе мађарских слова још у првом разреду припремљено, онда овај приговор додуше отпада, али онда искрсавају нови приговори.

Али изведивост једног понајважнијег начела у које се осим Гроа још нико није усудио загристи, наиме да се могу и велика слова заједно с малима обрађивати, — доказује баш и овај буквар. Нигде није обрађено у једној лекцији једно једино слово, него по два, код простих и по више, тако да човек мора чак посумњати, је ли то за препоруку — јер је то тек јасно, да дете неће две па и више различитих истовремених импресија меморирати. Слова *s, p, g* се не могу истовремено увежбати, па све да се даде и више

*) Ја сам се поуздано да ни се поверн састављање тога буквара још на почетак 1909—10. шк. год., али ни је после пола године у октобру одговорено, и то „фино“ — да сам ни тога све разумео.

*) Искуљев није никако употребио заједничке речи, на које сам ја у напомнутом поднеску упозорио Школски Савет.

градива за читање, него што га овај буквар даје.

Зар не би много лакше било обрађивати један једини глас, али и велико и мало слово! Ја тврдим, да је и лекција l, L, или d, D итд. лакша него б, б, с, h или ма која друга, осим ваљда прве и оних са двозначним сугласницима.

Та дете већ зна чак и употребу великих слова, па зар није педагошки дати му, да чита и пише (у другој лекцији): *нина, кари, јани, анна* са малим почетним словом — кад оно — кад оно чак зна та имена и **написати** са великим словима, односно ако нећемо за Терзићем*), може му се лако показати разлика од српског великог Ј.

Зато ја мислим, да треба заједно обрађивати и мала и велика слова. Одвајањем се само један квари оно, на што се дете у I. разреду у матерњем језику помало већ навикло и што се сад у II. р. има даље утврђивати. Овако га сами бунимо. Онамо нагласнавамо: после тачке, после знака питања итд. пиши велико почетно слово, а у мађарском пише малим словом не само то, него и на пр. има vera, iván које у српском пише великим словом, а где би му доста било само казати, како се та велика слова пишу итд.

(Наставиће се.)

*) Он међу школским слонима приказује велико Ј дугачки шешир, али га у речима пише као I (има га, видиш, само један једини пут) — што није Бог зна какво зло.

БЕЛЕШКЕ.

Стручна школска анкета састала се 17. (30.) авг. о. г. у 9 сах. пре подне у канцеларији г.г. шк. надзорника у Ср. Карловцима. За чланове анкете позвао је Шк. С. осим г.г. шк. референта др. В. Бисаловића и чл. Шк. С. Ђ. Михајловића, још и сва три епарх. школ. референта: Љ. Лотића, М. Манојловића и Х. Свирчевића. Затим ове учитеље: Св. Брашована, из Вршца, М. Ђурошевића, из Обровца, Л. Терзића, из С. Андрије, Н. Николајевића из Мокрина, Ј. Искруљева, учитеља вежбаонице из Сомбора и Саву Роксандића из Загреба. Анкета ће у првом реду имати да поправи Наст. Основу. Министар просвете замерио је садашњој Наст. Основи између осталога, што не обухвата наставно градиво из оне повеснице и домољубиве песме, што је код већине предмета број седмичних часова или мањи или већи од броја часова по министарској наставној основи и што уз основу нису уједно дата и методичка упутства. На овој седници означен је поново број часова за наставне предмете у разним разредним комбинацијама, затим се утврдиле начелне основе по којима ће се градиво одредити. При овоме расправљању узети су у оцену приговори митрополиј. учит. збора од 1910. год. садашњој Наст. Основи и већином су усвојени. Затим је подељена израда појединог градива неким члановима по разредима, а неким по целокупним предметима, како би се извела што тачнија ревизија целокупног рада и у погледу времена и у погледу градива. Од овако израђеног максимума градива, октројисаће се затим градиво за оне категорије школа, где су разреди груписани са мање учит. снага. А према тако сређеном градиву написаће се упутство за поједине предмете и уз сваки предмет бар по једна угледна лекција.

Новосадски срески учитељски збор одржаће седницу среског збора у Ст. Паланци, у четвртак 22. септембра (5 октобра) о. г. у 10 сах. пре подне у средњој школи, са овим дневним редом: 1. Отварање седнице и избор три члана за оверовљење записника 2. Извештај о новим члановима. 3. Извештај о благајници; уплата чланарине и реституције. 4. Практична рачунска радња са %, г. Бока Петровић. 5. Практична рачунска радња са обичним разломцима г. Урош Дрндарски. 6. Саветовање о „Наставној Основи". 7. Саветовање о школским и наставним предметима. 8. Саветовање о раду у народу. 9. Евентуални предлози. 10. Затварање седнице. Примедба: Седница управног одбора, одржаће се пре збора у 7 сах. пре подне.

Старобечејски срески учит. збор одржаће своју седницу у Сентомашу 16. (29.) септембра 1911. год. у 8 сати пре подне, са овим дневним редом: 1 Призивање св. Духа. 2. Отварање седнице. 3. Избор три члана за оверовљење записника. 4. Подношење извештаја одбора, о раду му. 5. Подношење извештаја о прегледу благајне 6. Претресање специјалних наставних планова у свима комбинацијама. 7. Саветовање о методским поступцима у наставним предметима. 8. Одређење места, времена и подела радова за идућу зборску седницу. 9. Евентуална предлози. Седница управног одбора одржаће се 15. (28.) сент. у 4 сата по подне. Напомена: Упозорују се чланови, да ће се у овој седници прикупљати чланарина, у износу од 8 круна.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изашла је из штампе књига:

Теорија директне методе и препарације

за мађ. језик у I. разр. основне школе са немађарским наст. језиком.

Написао: **Јов Искруљев**,

учит. вежбаонице учит. школе у Сомбору.

Књига износи 14½ штампаних табака. Цена 3 круне. Добата се може код писца и преко ма које књижаре. Уз 3 круне треба послати и 24 пот. за поштарину.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 14. У Новом Саду, 30. септембра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Наш народ и његова просвета — Школа рада. — Постанак „Шк. Уредбе" од 1872. год. — Школа и наставa: Непрекидна наставa. — Учитељски зборови: Темишварски српски учит. збор. — Новосадски српски учит. збор. — Допис: Барања. — Преглед књига: Мајареки Буквар и Читанка за II. р. од Јована Икрулева. — Иван Седмак: Америкањска школа. — Белешке. —

Наш народ и његова просвета.

„Данас презиљује српски народ и његова школа тешке дане"
„Ни по бабу, ни по стричевини,
већ по правди Бога истинога."

А.

Наш данашњи живот.

I.

Данашњи живот људског друштва јури необичном брзином на културно-просветном пољу. Никада човечји ум није био у напону стваралачке моћи као данас. С дана на дан задивљује нас модерни запад својим умним тековинама.

Нећу да говорим о продуктима ума једног Едисона, Тесле и других на пољу електро-технике; не ћу да говорим о постављању и распредању разних теза од стране модерних филозофа на интелектуално — морално — етичком пољу и примени великих идеја у самом народу, маси, опширније, јер то није прави задатак ове расправе. Доста је да замислимо само летење ваздухом у најновије доба, па да скинемо капу данашњем стваралачком духу људском и да кликнемо: „Велиј јеси Господи. . . ."

Јесте, живот јури у напредном правцу нешитајући никога ни за што, само ово: „Разумеш ли ме!? Схваћаш ли ме!?" Ко немо зине и погледа овај напредак несхватајући суштину његову, значај његов за опстанак данашњег и будућег свога нараштаја, тога гурне у страну и тај неминовно пропада. А који се појединац, народ, озари светлошћу нових идеја, носилица живота културних народа на свима пољима друштвеног живота, око тога се свију културни народи и дижу га у свој круг, ортаче се с њиме и тај осигура себи опстанак на векове. Сведоче нам то Швеђани, Норвежани, Данци и т. д.

Треба отићи у какав велики град, разгледати тамо производе човечјег напредног духа, било у библиотекама, било рукотворинама и т. д. па посмотривши и разгледавши све, замислити себи живот свога рођеног народа и како су у томе животу тек тамо и тамо, у минијатури ти појединн продукти остварени који тек ако корпете неколицини, који су у близини, док су слични изуми, продукти у разном виду, захватили код напредних народа и оне у колеби. Код браће Чеха ради сељак своје послове са бензин моторима и колико с њима уштеди, да друго што — шта и не спомињемо. Теби се навали тежак камен на груди при помисли, како ли смо врло далеко заостали од стања културних народа, те како са свога неразбора живимо у немаштини и умиремо. Не помажу ту јадиковке, да су код нас биле такве и

овакве прилике, да смо се морали са мачем у руци борити и бранити своја огњишта, док су ови сретни народи вежбали крила свога духа у летењу к небу под облаке и данас стварају чуда. И данас, када њихове културне јединице осећају, да им је теже живети једно уз друго, поплављују и културно подјармљују друге, некултурне, необразоване, те изгледа, *да нећемо и* **ми**, *на словенском југу, морати погнути главе и постати њихове слуге са својом физичном снагом, да, њихови аргати. . . .*

Још ти је теже при души, када посматраш својим рођеним очима, да нема никакве преграде, до нашег немара, до ових извора културе и напретка, него те још маме, умиљавају ти се, зову те, да напојиш своју душу напитком сваке умешности, правде, истине, способности сналажења у свима гранама, на свима пољима народног напредног живота, па да будеш у својој околини бистри поточић, који ће напајати ожеднеле душе напитком науке, искуства, сваког напретка твога села, твоје варошице.

Јесте, пред нама је разасуто душевно благо модерног запада и ми треба само да грабимо оно, што нам за свој напредак треба, али, много тога да умијемо росом наших дубрава, ливада. . . Да, треба захитати, али одабирајући, само некати не смемо, јер ћемо кроз кратко време бити прегажени, ако се што пре не пренемо сви, који кацут носимо, ма кога позива, ма које бранже.

II.

Морално — етички моменти су заједнички у свију народа, само нису у свакоме развијени у оној мери, која би произвела у нама осећај: **Да ближње своје љубимо као сами себе**. Зато се ми и чудимо, када читамо Ничеовог „Надчовека" како треба прегазити све што није Надчовек, односно способан за самосталан живот, али, да се он не жели у раду, него да га други служе. Крстимо се од чуда, када читамо једног чувеног универзитетског професора немачког, како ће Немци своју „њушку" окупати крвљу народа српског, уопште Југословена, јер да им они сметају т. ј. отимају се, да служе ћефовима и рахат животу Надчовека — Немца. Додуше, ово не иде тако лако. Не због тога што би ми били у стању физички дати њима отпора, него стога, што има доста и других народа, са чијом би крвљу Немци окупали своју „њушку" те не би мирно гледали наше касапљење. Али се из тога види јасно као сунце, како је код њих развијен морално — етички осећај према другим народима. Па што не могу јавно силом, они раде културом, а иста, нас слабе и некултурне већ хвата за гушу и ми тешко дишемо. Наш ратар, занатлија, па и богатији економи кулуче већ у виду зајмова разних врста томе Надчовеку и он свлачи са наших њива жито кукуруз, а ми живимо о врло лошој храни, у разним болестима, заблудама, и т. д. Они се хране здравом храном, лече по купатилима, живе у изобиљу. Да. Ми у великој већини **њима** већ данас кулучимо. А колико су нам имања већ покуповали, па чак и Румуни!

У културној борби нема милосрђа. Један врло учени Француз је рекао: Када се два Француза састану, питају један другом из очију: **Како да те смотам?!** Значи: Надмудрим, очерупам. А шта такви тек желе и раде с нама? Напредни Француски спустише своју руку данас на Мароко. Шта траже они тамо? Извор за свој рахат живот. Али, јави се и Немачка, те ће Француски морати и њима дати добар залогај, иначе ће се „њушка" крвавити. Зашто се Енглези, Француски, Немци не окрену против Данске, Белгије, Шведске, Норвешке? Зато, што су ови образовани, културни, те нису вољни никоме кулучити, него **сами себи. Необразовани су народи плен образованих.** Овима, необразованим, сасвим ће одзвонити, ако се не култивишу, **јер њих данас деле културни народи без рата**. А зашто их лако поделе? Зато, што код некултурних народа није развијен ни осећај љубави за отаџбину, да би и живот дали за њу и да сви као један скоче у њену обрану. Некултуран свет бори се између себе, као побогу ми, Срби, те једва чекају, да им дође у по-

моћ трећи. Зар би Французи тако лако дошли у Фез, да им врата није отворило само грађанство и војска султанова!? Зар би га заузимали, да један део Мароканаца то не жели? Или бар не би тако лако. Немачка тражи господарске оближње, значи: Да може своје трговачке производе продавати по своме нефу, дакле, да Мароко храни хиљаде немачких трговаца и њихове породице и раднике. Нас у Арстроугарској има много народности. Па и међу нама пламти културна борба, па: Ко јачи, тај квачи. Значи: Ко је културнији, паметнији, умешнији, томе је добро. Па коме је опет најбоље? Немцима и Јеврејима као најкултурнијима. Али браћа Чеси, већ ухватише Немце за перчин те им грмнуше: *„Фрајнд, и ми имамо уста и трбух. Наша мука нама треба и нашој деци. Нисмо више вољни да селимо у Америку, а ти да се башкариш на нашим њивама. Културни смо. Значи: У кући нам влада чистоћа, добро једемо, пијемо, али умерено, те се и множимо, а здрави смо као дренови, те нам, синовче, доста треба. Ми нисмо ради да једемо у вечини киселицу и живимо којекако као наша браћа Срби и Хрвати, а ти да се сладиш нашом муком. Дајемо и црно испод нокта за школе, позориште, књижнице, болнице и т. д. да нам народ увек напредује, да га ви никада не претекнете. Ено ти Конга у Америци, па се бочи са Црнцима, они не знају за боље, играју када им дадеш звечку и — огледало, а нас оставили на миру. Можемо живети један поред другог, али сваки на свој рачун.“*

Љуте се Немци, ужасно се љуте, али им ништа не помаже, Ми, Срби овде, најлошије стојимо, јер смо некултурни у оној мери, која би нам била потребна за културну одбрану имена и — имања, те нас чак и Власи вламе. . . . на шта радимо? Само кукамо и вичемо како нам је крива влада, систем и чекамо, да се ваљда други за нас брину...

III.

Наш је народ од вајкада био добра срца. А у морално-етичком погледу непредњачимо је пред многим другим народима. *Правда држи земљу и градове* рекао је већ давно, па се према томе и владао. Много се уздао у правду моћнијих и силнијих, те је зато много и страдавао. Када су му долазиле виле к очима знао је показивати чуђо од јунаштва бранећи своју груду земље. На било је још некако, док други народи око нас нису били бољи. Али, настаде ново доба, доба културне борбе, а он се пред том борбом нашао неспреман. Те смо у многим крајевима просто десеткована са имањем и бројно, а заостали у свему, што напретку води. Тешком муком он и данас чува своје, а о каквом напретку, тешко је данас и говорити. Данас место мача бори се са културном способношћу. Значи: Док трговац не буде печен способан, вешт, окретан трговац, тако и занатлија, ратар, учитељ, свештеник, дотле нема напретка, него само таворење или назадак. А да појединци у нашем народу постану такви, мора се побринути наша интелигенција. Мора створити *услове* за развој и напредак наведених сталежа као што то бива у напредних народа.

У прошлости нашој, пре стотину и неколико година, истакнути чланови нашега народа, када дођоше у дотицај са западном културом, прозреше одмах, да нам наша физична снага неће много користити у будућности. Својим јасним погледом уочише они будућу борбу са културним оружјем, те прегнуше, да за ту борбу створе услове. И трговци основаше Матицу Српску, новосадску гимназију, занатлија Сабов са српским митрополитом велику гимназију карловачку. Њиховим стопама пођоше и позиији нараштаји, те створише учитељске и девојачке школе. И — наједном застој! **Данашњи нараштај за четрдесет година није створио готово ништа** у томе погледу. Ни трговачке, ни обртне, ни икакве друге школе, нити у коме манастиру господарску, или за глухо-нему децу и т. д. у овим крајевима. Страшан и жалостан фактум. Да нам стари не оставише стипендија не би имали ни довољан број лекара, професора, учитеља и т. д. колико их данас има. Место унапређења културно-просветног стања на-

шег народа, веће бриге за његову просвету, *наста једна ужасна борба око материјалних тековина наших старих*, која је у разним облицима, против разних личности, скупова, установа, у којој ни један наш истакнутији човек, који је што радио за народ свој, није легао у гроб, а да није био за живота изгрђен, исцрљован. . . . трајала деценијама, а данас је у пуном јеку. Изгубивши идеале знатан део наших школованих људи отпоче међусобну бесплодну борбу. Нелепу нам слику пружају наши последњи црквени народни сабори. . . .

У тој борби је запослено све од црквењака, тутора, до адвоката, професора, владике. У томе „мјатежу“ хаосу, међусобној борби која се увукла и у наше просветне заводе, више и ниже, не видимо богме скоро никаквог успеха ни од истих, јер у последње време као да више служе странчарским интересима него мисли и идеји, којој су намењени, а мало, врло мало своме народу. Тешко ми је било ово исписати, али ћу се потрудити, да у току ове расправе ову тврдњу и докажем.

У овоме међусобном трвењу, свађи, данас нико никоме није способан ни ауторитет у својој спреми, знању и умењу него само **у исповедању страначког начела**, а овамо 80% следбеника кога начела, не разуму у опште, шта је **начело**! Али се са страначког гледишта цени рад сваког јавног радника, те ко хоће, да о њему и његовом раду неко води рачуна, спомиње његово име, мора се прикључити којој страначкој групи, која ће га већ хвалити и ласкавим називима обасипати, ма био како дотични ограничен. Са овом околношћу тргује данас многи неспособан и запуштен: адвокат, трговац, свештеник, учитељ, лечник и т. д. Спремне људе, који припадају само своме позиву идеји, којој служе, а нису „уписани“ у никакву странку, јер су задовољни, ако им је у њиховом раду савест чиста и мирна и не требају „јефтине“ хвале, ретко ко узима у обзир, или се сажалевају са оном познатом: **„Нико им неће рећи хвала!!** шта се услед овога догађа у нашем народном животу изнеће се у току ове расправе на своме месту. Данас смо дотерали дотле, да се и наши најобразованији људи, чак и професори наших сред. завода, међу собом не гледе и не поздрављају ради странчарства, а помало се руже и по новинама. . . . И таквим наставницима је тешко васпитати карактере и подићи свој углед на ону висину, која је потребна сваком наставнику, да буде ауторитет својим васпитаницима. Шта бива из ове околности, навешћемо мало ниже.

Код нас данас слави борба свију против свакога праве оргије. Можеш дакле, бити светитељ, ако ниси присташа које странке или котерије, ни једна ти се не прима, на ни у дело приведена. Па и чланови једне странке, котерије, ужасно се гложе између себе, а узрок тога гложења све је пре, само не „начело.“ У једној великој варошци, у којој живи неколико хиљада нас, Срба, састао сам се са једним врло угледним човеком. Предложио сам му, да настоји, да се оснује главни одбор за „Видовдански дар“ од три-четир лица. На мој ужас одговорио ми је, да је у томе месту врло тешко наћи и **три човека**, који „диване“ један с другим. Па да се тешком муком и нађу, не могу ништа радити, јер ће *сви други* бити против њих и њиховог рада, те залуд мука. . . .

У тој и таквој борби нема напретка, зато смо ми још свуда тамо, где бесмо пре тридесет-четрдесет година и зато ништа за то време ништа створили ни постигли, осим овога раздора. Та се борба води из личне користи код већине, у корист појединаца, котерије, странке, а никако у корист, него на велику штету целине, народа и његовог напретка. Борба је та тако слепа, да се у више прилика и не мисли на стварање, него на рушење. Занимљива је она реченица једног нашег првака: *„Ако аутономија мене по глави и ја њу њу“*. . . . Овде коментара не треба. Ако један нешто и створе, други ће да оборе, ако не иде у њихову *личну* корист и ако немају отуда какве користи стварне или да популаришу своје дично име или подигну пропали престиж... само да не постигну што

стварно или стекну популаритета *они*. Последња Митропол. учитељска скупштина, привредник, Савез земљор. задруга и т. д. пружају нам красне доказе за ове наводе. Привредник је некима: *трговина са живим месом*. Школска уредба — пропаст за народ. Колико њих сада раде на томе, да се не потврди, јер је *они* нису донели!.... Питање коренчке гимназије, учитељске школе у Карловцу па једне више девојачке школе у Срему, најбоље осветљују наше прилике и нашу узајамну борбу. Они на врховима нашег — узмимо — автономног живота питали су годинама, где, т. ј. у коме месту да се подигне виша девојачка школа? Јавила се два места. Али се испитивало, где су бољи странчари? Када се испоставило, да су у оба места *једнаки*, није се подигла ни у једном, да се *једном* не замере.....

(Наставиће се.)

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. пар. учит.

У првом школском добу, где је унапређење свога у опажање нарочито јако, мора се дете по свом начину знати понашати. — Унапређење унутарњег у ствари спољњег света, испоставља се у неком активном уздржавању од истог и неком грубом стварању, и ова врста не сме бити у школи подложена. Не треба се бојати, да ће дете зато стати на том ступњу. Напредак за објективно опажање биће природно, ако се напред изложен двострук захтев испуни.

И тој околности се има удовољити, да дете опажа са другог гледишта, него одрастао. Осим случајева, где је практично интересовање, дете пре девете године не опажа односе простора, узрочности и времена. — каквоће — осим боја, ако се не појављују чешће — још касније. Тако је исто дете неспособно да сватн веће укупне појаве, а до дванајсте године неспособно је да из појединости опажа укупност. Дете опажа само без везе налазеће се појединости.

На супрот томе, у данашњој школи се тражи већ од најнижег ступња код свију предмета опажање према свима врстама и општем сватању, н. пр. и сватање једног предела из земљописа.

Оно, што је речено о укупном сватању, одвело нас је већ к' дечијој престави. Ту се још слабо опажа, да је круг дечијих престава врло узак, и да је предуслов за један даљи круг престава безброј појмова. — Дечије мисли испршују се више у очигледним преставама ствари: ми дакле морамо у школи радити са стварима, те ће дете на тај начин моћи мислећи радити, а не једнострано, да се од њега тражи да мисли о апстрактним преставама. По томе ће нам школско градиво у главном пропасти поље конкретнога. Мисли нека се баве стварима. Ми сада тражимо од детета апстрактне преставе, а постигнемо само опште, шематске преставе, које учитељ, нарочито надзорници при испитима држе за апстрактне преставе. Ако ми желимо да дете водимо апстрактним преставама, онда је предуслов, да се побринемо за довољну количину конкретног градива за приказивање. — Дете ставити пред стварност, и овде је захтев. Заблуда је ако дете, нарочито млађе, претежно ради са индивидуалним преставама, јер то су само типови и шематске преставе. Да би образовали индивидуалне преставе, морамо дати деци прилике за то, што се данас занемарује, него се развијају само опште преставе.

О развијању апстрактнога је наше психолошко сазнање још доста непотпуно. — Са његовим захтевима морамо бити свакако што обазривији и ставити се на становиште чекања. — Толико сигурно знамо, да су захтеви, које ми стављамо на дете, доста прерани. То, што ми данас држимо за апстрактно закључивање детиње, — у свима реалним предметима, а поглавито у повесници и земљопису — није ништа друго, него једно врло опасно уопштење. — Тек ако је дете у својој четрнајстој години заиста способно, да производи закључке. При томе се дете може привикнути спољње да правилно закључује, н. пр. у рачуну, али разлог, зашто то мора баш

тако да буде, унутарња веза закључака, остаје за дете непојмљива.

Способношћу закључивања, наступа код детета и потреба за унутарњом везом, схватање појединог присвојеног градива према унутарњим назорима, — Само не смемо то тако узети, као да је дете сада способно, све могуће везе да схвати.

Захтеви, који из свега овог произлазе о представама и мишљењу, већим делом су негативног садржаја и траже, да се много шта, што ми данас имамо у школи, изучи за једно касније доба.

Ми стављамо на детиње памтење велике захтеве. Делимично с правом — на пољима, где је детиње памтење развијено, и оно је често у извесним односима боље, него код одраслога. Али ми тражимо рад памтења на свима пољима и превидимо, да се оно развија према разним правцима. За бројеве и апстрактне појмове памтење се развија тек касно а још касније за душевне покрете. До тринајсте године је ово још врло слабо. Стога сваки засебан покушај у ранијем добу, да се развијају осећајна чула — остаје безуспешан. То исто важи и за науку вере. Деца се лако доводе у расположење, али утицај није пријатан. За образовање детиње душе до тринајсте године је атмосфера, којâ дете заокружује — све. Школа може бити така повољна атмосфера, али би она у осталом морала изводити закључке, да не би радила без садржаја.

Како се памтење за апстрактне појмове и бројеве релативно касно развија то настаје захтев, да се многе ствари пренесу са доњег ступња за касније.

Врло је важно сазнање, које се односи на памтење, наиме: ми смо дуго држали, да дете лакше и брже учи, него одрастао дочим оно треба више времена и снаге. Стога је неисправно, дати детету нешто да учи само зато, што ће то касније требати. Памтење детиње је истина боље, али не треба заборавити, да се услед употребе много ствари понављају.

О својственостима детиње маште, хоћу само једно да нагласим. Детиња машта је у погледу поступности престава много слабија, но што се већином мисли. За један велики део наше наставе недостају претпоставке, и ми наилазимо поново на захтев: одлагање, а прибављање богатог и солидног градива за преставе.

Пажња детиња је више чулна, него умна. Да се дете са *очигледним предметима са лакшом, интензивнијом и дужом пажњом занима*, доказ је исто тако као већ много до сада споменуто, те све ово излази напред *као очигледно градиво*, а не као предмет живог наизменичног разговора. Осим тога детиња пажња је више пасивна но самовољна; код пасивне пажње је дете способно за врло дугу и интензивну концентрацију, а код самовољне само у малом степену.

Стога је корисно, да се више послужимо пасивном детињом пажњом, дакле да радимо са таковим предметима код којих можемо претпоставити пасивну пажњу, дочим се данашња настава у главном хотимично ослања на самовољну пажњу. Хоћемо ли да привикнемо дете на самовољну пажњу, то морамо дати повода *вољи нагона, као што се ово показује на разне начине код рада и посматрања.*

Слаб развитак самовољне пажње у главном је у вези са развијањем воље. По свима душевним чињеницама из којих се свака воља прикупља, *не може дете поступати према укупним нагонима*, општим одлукама и основама, него оно мора поступати на основи појединих конкретних сврха и разлога. — Стога ми код детета не можемо претпоставити вољу, нешто истеривати, што ће тек касније једном требати.

У вези са овим морамо споменути још једну основну црту код детета, наиме *велику и сталну потребу за кретање*, радњу. То постаје с једне стране услед здравог физичког састава, а с друге стране, што физички ток релативно још није одељен. — Сваки физички ток код детета тражи да буде потпун, дакле до радње, тако, да дете при душевном раду буде и спољне заузето. У т. зв. раду са фантазијом (уобразење), који се по где-где негује, видимо велику опасност, када помислимо, шта значи навика у душев-

ном животу. *Стваралачка радња* у школи, то има праву вредност.

Обухватимо још једаред захтеве, који се показују за школу као исход развијања дечијег!

Један знатнији део онога, што ми данас обрађујемо у школи, има да се одгоди за касније време. — Дете сада напушта школу баш после оног доба, када је постигло знатан напредак у свом душевном развитку. Ту се и нехотице мора помишљати на евентуално продужење школообавезног доба до 15 год., а пре свега на осниваље школа за даље образоваље, дакле, да се створе напредне установе за образоваље. Било би нелогично, када би повукли конзеквенције те донде, док се ови захтеви, не испуне — морали задржати за досадањи ступањ доба оно градиво, које би детиња душевна способност касније могла обрадити. Ми би онда дали детету нешто, што оно не разуме, па му по томе ни касније неће бити од користи, а не би имали времена да му дадемо сигурну основу, нити да његове способности тако развијемо, да се касније само може испомоћи. У сваком случају све оно, што је прерано, има да се одложи за касније. Док ми то још имамо на доњем ступњу, нећемо увидети потребу, да створимо могућност за образоваље доба преко 14 година.

Поље градива је за школу у главном конкретно

На место садањег превлађујућег саопштаваља, ступа сопствено опажаље, посматраље и истраживаље.

Свака очигледност, где је год могуће, има се довести у везу са приказиваљем.

Опхођеље са стварима, дакле сваковрсни радови, имају се увртити у наставну основу у најоснажнијем облику.

Овај последњи захтев не полази са психолошке стране развијања. Спремност, опхођеље са стварима за радњу, такође су један део наше културе, као знаље и уметност, те школа треба да унапређује све стране развијања детиња.

Облик организованља школе, који испуњава ове захтеве, окарактерисаћемо најбоље са значајном речи: „Школа рада."

За разликоваље од данашње школе, овај назив је најбољи, но он не даје опширно означеље за свеукупан рад школе. Он казује, да разноврсни облици човечије радње и стваралаштво заузима најшире поље, па и прикупљаље знања биваће мање посредством саопштаваља, него активно, сопственим гледаљем, разматраљем и покушајима (експериментисаљем). — Наша полазна тачка је највише и свестрано развијаље детета. Када се при томе испоставе друге основе, онда ове морају давати правац. Но, за највећи део школског рада важи, као што смо ми образложили из психологије детета, да дете при душевном раду буде и спољаље заузето; тиме ће целој школи бити дато нарочито обележје. Ја наглашујем, да *за нас овде није главно, чисто спољна активност, него, веза између душевног и телесног рада.* — То произилази већ из самог образложеља. — Како чисто практични, технички назори, тако ни значај за пипаље и осећај живаца — нису за нас меродавни. Да то све има значаја — који се од сада одвећ мало узимао у обзир — признајемо, али значај је увек само подложен, особито чула за пипаље и осећај живаца. Морам и то нагласити, да садањи дечији ручни рад и настава у женским ручним радовима, никако не приказују наш идеал, бар у толико не, у колико се ту види циљ у практичном заготовљаваљу и израђеним предметима. Тиме ја никако нећу да нападнем и садању детињу ручну спрему. Она испуњава једну празнину и основана јој је корист. Али је потребно да се повуче оштра међа, како не би наступио неспоразум гледе нашег циља. Вредност, који се показује код рада за душевно образоваље, већином се јако запушта при настави ручног рада код дечака и девојчица. Томе је делимично узрок недостатак времена и врста женског ручног рада. Не може се порећи, да се у оквиру могућности појединости израђују. Али за душеван развитак рад може у његовом значењу доћи до своје важности само у оквиру свеукупне наставе. При избору радова, мора играти улогу и гледиште каква вредност се може добити код јед-

ног рада за душевно образовање. — Та је н. пр. код штрикања чарапе прилично мала, а при зготовљавању једне лампе може бити разнолика.

Већ из тога, што ми душевном раду спремамо тако владајући положај, може се распознати, да у томе не лежи омаловажавање чисто душевног рада, када ми у изразу „Школа рада“ употребимо реч „рад.“ јер се тај израз односи само на утицај спољњег, физичког рада. Ствар је у томе, да за борбу и пропаганду постоји једна значајна реч, за чега је исправан израз „рад“. Али, у исто доба назив „Школа рада“ у вишем и општем смислу значи, да на место више пасивног примања, има да ступи снажнија душевна активност, продуктиван душеван рад.

Три основне црте школе рада — опажање место саопштавања, опажање скопчано са приказивањем, уз то сам рад — никако нису одвојене, него се шта више надопуњују: при раду добијамо безброј градива за очигледност, а код приказивања, увек доће до употребе извесна форма рада.

Активно сазнање: Дете већину својих сазнања треба да црпе из опажања. Стога му се предмети (не слика, што је такође једна врста саопштавања) морају донети у школску дворану, или што је још боље, дете мора до њих отићи. На пољу их има у њиховој природној вези, у животу, јер много шта није ни могуће унети у школу. Природопис се дакле мора радити у шуми или у пољу, у башти и на ливади, на реци или у каменолому. И то не тако, да се на пољу држи једна лекција, где опет оно, што се да разумети, сузбије опажање. Домовина се мора пропутовати. Али не као сада, да се једаред излети само зато да се тамо може одржати час. Људске радионице ваља походити, тако исто и ствари, које су људи створили и начинили: Мост, ковачницу, творницу, нову градњу, вршаћу машину, жељезничку станицу, пристаниште лађе, пороџичу собу и т. д. И то не да се једаред потражи; боље мање различитога, али са неколико ствари мора се дете упознати. Небо и време, биље и животиње морамо посматрати, у физици, хемији и науци о биљу само дете чини покушаје.

(Настаће се).

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 56.: „Науке у овој школи предаје учитељ основних школа и добива за то особиту награду (§.“)

Васа Ђурђевић предлаже, да се место „у овој школи“ стави „у повторној школи.“ — На гласању прима се редакција школског одбора с исправком Васе Ђурђевића.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 57.: „Шегрте, који још незнају читати, писати и рачунати, имаду учитељи за сразмерну награду у вечерњим приватним часовима, најпре у овом извежбати, да могу затим у недељну школу ући.“

Сам устајем против редакције. Ово је приватно нешто, на петреба да уђе у закон, зато предлажем, да се § 57. изостави. — На гласању прима се предлог Ст. В. Поповића, да § 57. изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 58.: „У колико по варошким школским општинама неби учитељи били вешти појединим предметима недељне школе, настојаће управа сриар, школа, да се на трошак дотичне школске општине, колико је могуће, набаве помоћни стручни учитељи.“

Васа Ђурђевић: Предлажем, да овај параграф изостане зато, што ми несмемо рећи, да учитељ не зна.

Ја ћу после донети исправак за занатлијске и трговачке школе. — Предлог Васе Ђурђевића, да § 58. изостане, прима се.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 59.: „У оним школским општинама, где имаде више учитеља, разређују се ученици нед. школе у више школ. соба.“

И ово је ствар више наредбе него закона, зато би предложио, да изостане. — Предлог Ст. В. Поповића, да § 58. изостане, прима се.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 60.: „У недељној школи учи се женска младеж за себе, а мушка за себе.

У општинама, где има само један учитељ, долази мушка младеж у једне дане, а женска у друге дане на науку. Предавању присуствује увек по један члан месног школ. од-

бора, односно трговачки или занатлијски старешина, или члан месне задруге женскиња."

Ја би за овај параграф приметио, да би последња алинеја изостати могла, јер ће ту бити тешкоће.

Главна школска управа знаће нормирати начин, да то буде, као што треба.

Димић предлаже, да друга алинеја овако гласи: „У општинама, где има само један учитељ, долазе мушка деца пре, а женска после подне за науку."

Ст. В. Поповић: То неће бити практично, јер се каже зими траје 5 сати а лети 6 сати. Ја познам како ће учитељ да је сам, пре подне држати малу децу, а после подне најпре мушку, а после женску. — Ди је један учитељ, неможе бити толико користи, од те школе, колико онде, ди су два. Зато сам, да друга алинеја остане као што је. — На гласању прима се прва и друга алинеја по редакцији школског одбора, а трећа отпада по предлогу Ст. В. Поповића.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 61.: „У недељној школи дужне се у присуству месног школ. одбора годишњи испити, а при свршетку ове школе, полаже сваки ученик главни испит и добива сведочбу о учињеном успеху. (прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 62.: „Школске општине, које неби могле својом снагом подмиривати трошкове око издржавања недељне школе, добиваће сарасмерну припомоћ из клерикалног пк. фонда."

Димић: Почем § 74. ово исто говори, то сам за то, да овај параграф изостане.

Ст. В. Поповић немам ништа против тога. Прима се, да изостане § 62.

Васа Ђурђевић: Сл. Сабоpе! Ја имам исправак, да пред § 63. дође нов параграф. Сад свршавамо поповне школе, па држим, да ће овај нови параграф овде бити на свом месту.

Овај параграф иде на то, да се оснују занатлијске и трговачке школе. Пошто је сабор. одбор одредио, да више девојачке школе изостану из овог нацрта, то мислим, да се овде спомене само о занатлијским и трговачким школама а друго, да се засебно уреди. Овај би нови параграф овако гласио: „У већим општинама где потреба буде, оснивају се више вар. мушке и женске школе, занатлијски, економски и трговачки заводи."

Др. **Касапиновић**: Ово и ако је лепо, опет је непрактично, јер би то само остало на папиру, а ја писам рад, да живимо у илузији.

Др. **Ст Павловић**: И ја сам против тога, јер закон се мора извршавати.

Др. **Јов. Суботић**: Овај исправак г. Ђурђевића није на свом месту. И ја сам против тога, да уђе пред § 63. Досад је био говор о основним школама, а сад се доноси наредба шта да буде с оном децом, која иду у туђе школе ил у приватне: докле тај исправак г. Васе Ђурђевића нема овде места.

Божидар Вујић: Овде је на свом месту исправак г. Васе Ђурђевића, а мислим, да нећемо ни у илузији живити, јер где у општинама има занатлија и трговаца, па би хтели подићи трговачку или занатлијску школу, нека се могу ослонити на закон.

Прота Бранковић. Са погледом на приметбе саборског одбора, који ома у почетку вели, да би ваљало закон за срп. нар. основне школе одделити од закона за вишу девојачку школу, за ђимназије и за богословију, тако да за сваку школу постоји засебан закон и што је то већ примљено, налазим, да је уместно да се особни штатут за занатлијске и трговачке школе сачини, зато сам за то, да исправак г. Васе Ђурђевића изостане, а да сабор упути школ. одбор, да сачини штатут за те школе.

Кречаревић: Ја потпомажем предлог г. Васе Ђурђевића и то још тим више, што се осећам, да је даље много таке предлоге поднео г. изасланик Натошевић. Међу тима био је и тај, да се овде у Карловцима оснује вишедељска школа. Ја мислим, да ако се овде у закону усвоји, да се у начелу исправак Ђурђевићев прима, да то неће ништа шкодити.

Божидар Вујић: У толико више може се исправак Ђурђевићев примити, што Ђурђевић изричио вели: „где потреба захтева" дакле би се општина могла ослонити на закон.

Др. **Максимовић**: Ја немогу да пођам, како је овај исправак овде дошао сада у расправу, јер нема овде места, неби се могао као предлог поднети. Још имам формалну приметбу на овај исправак, јер је без садржине, ове неки принцип да изрече, а празан је. Ова наредба неможе имати никаква позитивна резултата.

Васа Ђурђевић повлачи свој исправак за сад натраг.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 63. §: „Сва српска деца, која се уче у туђим, особито основним јавним или приватним школама, имаћу се осим оних наука још и свом матерњем језику учити и у својој вероисповести настављати,

Дотични окружни школски одбор срб. нар. школа настојаваће и тражити начине, да така српска деца помоћу наставу, а настављајући их учитељ и катихета сарасмерну награду добију."

Др. **Св. Касапиновић**: Ја предлажем, да овај параграф изостане јер је то већ регулисано у § 7. који је по приметби саб. одбора усвојен.

Др. **Суботић**: Ја би био зато, да остане, јер се тим параграфом налаже школској управи да пази на то, да се тој деци наука вере предаје.

На гласању прима се § 63. по редакцији шк. одбора.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 64. „Сваки може своје дете дати учити и приватно или га сам учити или приватну школу и васпиталиште за туђу децу отворити и то не само, да их учи основним, но и вишим наукама, ако на то добије допуштење од надлежне шк. власти; но сваки, који своје дете основним наукама приватно учи, мора на крају сваке две године јавном га испиту подврћи, положивши најмање 1 ф. за свако дете у местни шк. фонд срб. пар. школе, а ако се ни после две године дана не покаже од тог учена довољно успеха, мора се дете у јавну основну народну школу предати.

Сваки, ко хоће да отвори приватну школу за и српску децу да учи, дужан је по добивеном допусту од надлежне школске власти да поднесе и сведочбу о способству за учење српске деце главној управи срб. пар. школа и да приложи 4 дуката у месни школ. фонд.

У свим приватним школама, где се уче деца до 12 година у редовним часовима основне школе, имају се предавати све науке, што су овим законом прописане за основну школу.

На крају шк. године има се држати јавни испит пред изасланством срб. месног шк. одбора и у присуству окружног шк. референта и о успеху тога испита поднети извештај окружном шк. одбору.

Саборски одбор предлаже, да овај параграф изостане, и ја сам за то, јер се о томе говори у § 7.

Др. **Св. Касапиновић**: Имам још један разлог, зашто да тај параграф изостане што се овде нормиру две ствари: дужност родитеља и способност оног, који ће да заведе приватну школу а мислим, да ово последње не спада у делокруг сабора; то ко ће подизати приватну школу, то решава државна власт.

На гласању прима се предлог сабор. одбора да § 64. изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 65: „У војним касарнама, где год се војници основним наукама уче а буде и војника срб. народности, стараће се дотични школски одбор да се српски војници уче тим знањима у свом матерњем језику и у својој вероисповести настављају, и постараће се за потребне учитеље катихете и пристојне награде им."

Ово је ствар, која спада у област скромних жеља, зато се придружујем предлогу сабор. одбора, да овај § изостане.

Др. **Св. Касапиновић**: И ја држим, да у законик школски немогу ући desideria једно. Овом параграфу нема места.

Прима се предлог саборског одбора, да § 65 изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 66.: „Трошкове око подизања, надржавања и проширивања школе, дужна је подмирити школска општина из својих постојећих школских фондова, прихода, школског имања, потпоре црквене општине, дарована и завештава." Овде би имао приметити да отпада ово: „Школска општина" почем је усвојено, да нема разлике, него нека се стави: „црквена школска општина", а по том изостаје и оно „школског имања, а остаје само „имања."

Димић предлаже, да се и овај § изостави јер ће о том говорити § 74., па се то може и на § 74. додати.

Ст. В. Поповић: Немогу замислити, да овај параграф може тамо доћи, јер се те материјалне ствари морају нормирати.

Димић: У § 69. и 70. нормира се све, дакле може изостати.

Ст. В. Поповић: Закон мора бити јасан.

Прота Бранковић: Ја сам за то, да остане овако, јер овај параграф не алтерира ни најмање § 74. Ово је последњи случај (ultimum refugium). — Прима се § 66. по редакцији школ. одбора са исправком Ст. В. Поповића да се место „школска општина" и место „школског имања" само „имања" стави.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 67.: „У општинама, где учитељи плате и остале користи из касе или других извора политичких општина уживају, уживаће то оне и одсад од политичке општине, док тај терет политичких општина и према школама других вероисповести не престане, а има се на то обзир, да та давања сразмерна постану. Он важи и за прирезе политичке општине у сметрењу школских зданија и учитељских станова, где и у колико такови данас постоје."

И ово је ствар врло проблематична, ово је узето из закључака сабора од 1864—5. т. ј. из решеништа и стоји на врло лабавом темељу, јер се вели, да ће дотле од политичке општине уживати, док тај терет политична општина и према школама других вероисповести не престане сносити.

(Наставиће се).

Школа и настава.

(Свршетак.)

Непрекидна настава. *Корисни од непрекидне наставе.* а.) Поштo би деца имала више времена за игру у слободи, за купање за тоцилање, за излете и др. и поштo би укидањем наставе после подне, отпао онај процес између уморних живаца и мождане рада са радом органа за варење, то би дечје здравље било боље.

Шмит-Монард, који је у Хали на С. испитивао 16,000 ђака нашао је первозу, главобољу и несаницу:

1. Код ђака са подељеном наставом: код дечака просечно 16%, највише 37% код девојчица просечно 30% највише 45%.

2. Код ђака са непрекидном наставом: код дечака просечно 13%, највише 25% код девојчица просечно 21%, највише 40%.

И школски лечник у Дортмунду констатовао је већа поболевања код подељене наставе.

б.) Часови у којима је највише дневне светлости добро би се за наставу искористили.

в.) Домаћи школски рад, боље би се обавио, јер би било више времена.

г.) Похађање школе је уредније, јер се пречни послови домаћи у којима би деца помагала могу оставити за после подне.

д.) Ова могућност да деца могу бити од помоћи родитељској кући је велика предност.

ђ.) У зиму би се заштедно огрев, јер би се школска соба само до подне употребила. У Диселдорфу је тако заштеђено годишње око 16.000 Мар. Да ли је баш све тако, писац не може потврђивати. То би се морало и на других места развидети.

Ове пробитке које немо ниже навести, не сматрамо за тачне и безусловно признате, наиме:

е.) У Кенигсбершком извештају тврди се, да је увођењем непрекидног наставног времена постао бољи зант међу децом. „Код полиције је било мање пријава, него прошлих година. Пошто се дечји прекршаји већином догађају кад деца иду у школу или из школе, то би укидање овог хода дечјег пред вече свакојако био добитак.“ Ако је зант постао бољи и ако је било мање полицијских пријава, томе може бити узрок и у другом чему. Ако би било путем нередa, то учитељ може поставити по неке редаре који ће путем пазити да буде реда. Ако је бављење дечје по сокаци опасно по њих, то ће оно још више бити опасно свако после подне кад деца немају школе.

ж.) Деца могу после подне радом побољшати материјалан положај родитеља. — Сувише с тим рачунати нема смисла, већ у интересу саме деце и школе. А и закон за заштиту децу недопушта то.

Кад погледамо добре и лоше стране подељене и непрекидне наставе, доћићемо до овог резултата. Свака од њих има своје наочите предности и мане.

Предности непрекидне наставе су, са општег гледишта, знатно важније од њених мана. С тога се она може свуда применути где нема нарочитих приговора. Да се пресуди појединн случај веома много зависи од месних прилика: Позив родитеља, кад је обичај да се руча у седу, дужина пута до школе, постоје ли више школе у месту и какав је у томе ред у њима. Свакојако би требало, да се пре измене наставног времена заинтају за мишљење и родитељи, и поуче, али ако је већина родитеља противна не изводити силом измену. Увођењу шест часова непрекидне наставе, као што је у неколико уведено у Норвешкој и у Хамбургу и као што се за то изјаснили надучитељ Билхерт и школски лечник др. Херфорд у Алтони (уз 32 седмична часа), писац је безусловно противан.

Противан морам бити и томе — вели Руде — кад др. Хелпах (за живч. болести) на VI. годишњој скупштини општег немачког удружења за школ. хигијену, хоће да скрати како наставно време у осн. школи, тако и у доњим и средњим ступњевима виших школа на време од ½9—1, дакле на 27 часова. Са тако скраћеним временом не би могла школа одговорити оним захтевима које на њу полаже виши ступањ наставе. Већ и смањивање од 32 ч. на 30, изгледа писцу врло сумњиво (6 седмичних дана по 5 ч.) као што заступају Милер, Лоринзер, Гисфелдт, Хартвиг, Рајт. Тада је седмично два часа наставе после подне, према свему омаловажавању истога, још увек мања незгода, (према општ од 6 ч. једно за другим, и општ у којој је смањен број часова на 30). Према пишчеву мишљењу неостаје ништа друго, него да се у I. разреду (немачки најстарији разред) седмично двапут узму пре подне четири и после подне два наставна часа (или пре подне 5, а после подне један), а друга четири дана пре подне 5 часова. То је 32 часа. У II. разреду могло би се већ изаћи на крај са 31 седмичним часом дакле да се једно по подне узме за наставу. Где се у разреду узима 30 или мање наставних часова, отпада сасвим настава по подне, разуме се, ако број разреда не премаша број учитеља.

А ако у некој школи са 12 разреда има само 10 учитеља, тада распоред часова не може изаћи на рачун без наставе по подне.

Литература:

Müller, Die ungeteilte Unterrichtszeit, Berlin, 1902. Gerdes & Hödel 1,20 m.

Willhöft, Aus welchen Gründen empfiehlt sich die ungeteilte Unterrichtszeit für die Volksschule? Mit einem Anhange von Dr. Herford, Schularzt. Altona, 1908. Harder 50 Pf.

Müller, Die Einwende gegen die ungeteilte Unterrichtszeit (Pädag. Warte, 1905. 3 und 4).

Stute, Ist der ungeteilte Unterricht in Volks- und Mittelschulen zu empfehlen? (Deutscher Schulmann. 1907. 7.)

Janke, Unterrichtszeit (Rein, Enzyklopädie, IX.)

Eberhard, Schulfreie Nachmittage (Bartholomäus. Pädag. Abhandlungen, IX. 1.) Bielefeld, Helmich.

Tegeder, Aus welchen Gründen ist die ungeteilte Unterrichtszeit erstrebenswert etc. (ebenda. Heft 6.) Bielefeld, Helmich.

Wagner, Unterricht und Ermüdung (Schieler und Ziehen. Sammlungen von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie, I. 4.) Berlin, Reuther & Reichardt.

Schiller, Der Stundenplan (ebenda, Heft 1.) Ebenda. 1897. Über den durchgehenden Unterricht: Richter für, Voigt gegen die ungeteilte Unterrichtszeit. Bericht (Pädag. Studien, 1904. 5.)

Trarbach, Geteilte oder ungeteilte Unterrichtszeit (Neue Westdeutche Lehrerzeitung. 1904. 3.)

Burgerstein, Geteilter oder ungeteilter Tagesunterricht (Schulhygiene, 378 ff.).

Roller, Geteilte und ungeteilte Schulzeit (Fürst und Pfeiffer, Schulhygienisches Taschenbuch, 336.) Hamburg, 1907. Voss.

*

Ми смо овде по признатом немачком стручњаку Рудеу (**Adolf Rude**), донели у главном све, што се данас суди о настави целог дана и непрекидној.

Ко хоће непристрасно да оцењује то питање у нашим приликама, брзо ће бити на чисто с тим да све то о чему је овде расправљано, мало где постоји у нашим сеоским или варошким приликама. Једино, што свих услова за ту наставу има у нашим салашким школама.

Кад уз то имамо у виду, како су наше школе преоптерећене наставом у мађарском језику, а уз то морају одговорити својој задаћи и наставом у матерњем језику и у осталим предметима, онда заиста још увек сумњамо, да ће се непрекидном наставом било где у нас, моћи све то изекономисати, да се свима тим задаћама одговори бар колико треба.

Срески зборови

Срески учитељски збор темишварски одржао је своју јесењу седницу 12. (25.) IX. 1911. у Темишвару Фабрици. Председавао је епарх. шк. референт *Христифор Свирчевић*, који је седницу отворио прикладним говором у коме је указао на потребу *даљег одгајања* учитеља и *спремања за свако предавање*. За тим је фабрички учитељ *Ђ. Терзин* приказао практичан рад са својом децом III. разреда. Обрадио је из српске читанке штиво „Јежа". Критика је овај рад примила повољно. За тим је гђца *М. Недељкова* читала своју писмену радњу: „Рачун са вишеименованим бројевима у III. р. Збор је поверио предавачици, да из те обрађене теме идући пута практично са децом прикаже једну методичку јединицу. Трећа тачка дневног реда: „Претресање *сасшајалних наст.* планова" није расправљена, будући је из јавних гласила збор дознао, да ће се у скоро издати нова наст. основа, — те ће се збор тада упустити у грађу спец. наставне основе. За тим су поједини учитељима дата упутства у предметима, који им нису били посве јасни. Између осталог било је говора о природописној настави, о катихизовању, о учитељским и дечјим књижницама. Осим тога изабран је *одбор за правну одбрану учитеља* који ће учитељима послужити правним саветом, или ће их заступати као бранилац у дисциплинарним стварима.

Примљено је још више предлога. Тако је умољен всл. Шк. Савет да стави ван крепости I. и II. одсек старих дисциплинарних правила из 1876. год., нарочито пак §§ 4. и 21. Умољен је сл. Епарх. Шк. Одбор да у смислу пословника годишње 1 пут сазива епархијски учитељски збор. Умољен је всл. Шк. Савет да овласти Епарх. Шк. Одборе, да у своме делокругу могу допунити црквено-општинама да децу по полу спајају, односно да их смеју делити по разредима.

Умољен је всл. Шк. Савет да укине монополисања, а да дозволи слободно издавање уџбеника уз обвезу да приватни издавачи у у корист сиромашних школа уступају извесан %. — Умољени су и остали срески учит. зборови да се овим предлозима прикључе и всл. Шк. Савету сличне молбе полиесу.

За тим је заказана идућа седница за Чаково и утврђен је дневни ред. Примљена је оставка зам. преде. *Душана Бертића*, а на његово место изабран је *Ђ. Терзин*. Примљена је оставка благајника Ил. *Радивојевића*, а на његово место изабран је Мих. *Предић*, у одбор изабран је пак Ил. *Радивојевић*.

Ван седнице приватном путем прикупљено је од прилога 25 К у корист благајнице новосадског среског учит. збора, као накнада за његове напредне администр. трошкове око заузимања за учит. дотациону уредбу.

После тога је предс. затворио седницу.

Новосадски срески учит. збор одржао је своју јесењу седницу у Ст. Палапици у четвртак 22. сент. (5. окт.) о. г. Седницом је руководио епарх. школ. референт *Љ. Лопић* и зам. председник *Мл. Ђурошевић*

Епарх. референт поздравио је присутне чланове кратким једнотонитим говором, истакавши мисао, да ће се стање наших школа моћи унапредити и побољшати једино нашим што истрајнијим радом.

Од изосталих чланова извинили се: Ј. Милошев, Ирина Тешић, Л. Вукотић, Ст. Бошњак, Вес. Марјански, Кат. Поповић, Даница Марковићка.

За оверење записника изабрани су: К. Јанковић, П. Лалошевић и Вида Увалић.

Извештај о благајници поднео је збору Ж. Алексић на место Л. Вукотића, који није могао доћи на збор.

Пошто је управни одбор овог среза из своје благајнице подмиривао све текуће потребе око рада у корист свег учитељства у митрополији, при сазиву појединих конференција у корист оснажења учит. захтева у ствари дотације и ослобађања од појачке дужности и осталога, то су на позив овог управног одбора попунили поједини зборови те издатке. У име тога послао је овом збору, темишварски срески учит. збор К 22·—, Ст. бечејски срески збор К 30.—, а мохачки ће срески збор ускоро послати.

За преглед благајнице одређени су: Ст. Бошњак, Веселин Марјански и Урош Дрндарски.

При купљењу чланарине изнео је одбор предлог, да се у име чланарине до краја године уплати 6 К од које би своте припадао један део (2 К) на рачун „Школ. Гласника“ до краја године, а 4 К за прву половину идуће године.

Код ове тачке појавили се и овом приликом они, којима је странчарство прече од учитељске ствари. Од ових М. Борђошки и Л. Димић изјављују да неће у опште да држе лист, јер је „Шк. Гласник“ партизански лист, неки опет држаће га али док чланарина буде уведена штатутом за зборове.

Ђ. Михајловић изазван несмисленим тврђењем о партизанству, одбио је као власник листа таке инсинуације да је „Шк. Гл.“ лист партизански, јер ко познаје организације у страних учитеља знаће, да је свугде лист учитељске организације познат да заступа интересе школе и учитељства.

Овом приликом могли би рећи тој господи, која се дају толико употребити за страначко оруђе, да заборављају да су они прво учитељи, па онда могу бити партизани, да „Шк. Гласник“ није никад изашао из граница објективности и умерености у расуду и приликама, кад је нашао за потребно да одговори на нападаје који су на њега чињени. Та господа заборављају, да су они заподирали каву без икаква повода и нападали и „Шк. Гл.“ и власника и све учитеље, који нису хтели да буду поклоници Јаше Томића, „Заставе“ и радикалне странке, који су сви скупа вређали и понижавали учитељски сталеж на најодвратнији начин. „Школ. Гласник“ се свију њих ни дотакао није док нису почели нападати на њега. Жалимо ми за сваким овим редом који морамо да потрошимо на те бескорисне ствари и то једино с тога, што учитељство на жалост има још таких својих чланова, којима је прече странчарство од свог учитељског имена, положаја и угледа.

Види се да је акција „Шк. Гл.“ успела у ширењу мисли, у корист унапређења народне школе и учитељског сталешког положаја, кад то некаданим називи „пријатељима“ учитељским јако смета, те својим присталицама задају таку заповест да ударају што јаче на „Шк. Гласник“. Али веће труд. Разуме се да је изазвана тачка морало бити надгласавање, јер то је принцип оваког радикализма какав је данас. Ту су много очекивали од тога да и они учитељи који нису *стално изабрани* на својим местима могу гласати. Кад се и на то пристало, онда је било међу онима, који су са *не* гласали свакојаких допуна и мотивација гласању па и покрај заменика, привремених и разних мотивација тек досеше до 20 гласова. Но то све не поможе јер је велика већина збора и ако је 7—8 чланова било одлучно остала верна својој учитељској савести и уверењу. С тога је усвојен предлог да се до краја о. г. у име чланарине уплати 2 К, а од идуће године да

се чланарина уплаћује 4 К о укрштњој седници а 4 К о јесењој и за ту чланарину да примају чланови и „Школ. Гласник“.

После овога је решено да се умоли Шк. С. да потврди пословник који је још 1902. г. послао на потврду бачки епарх. учит. збор (међу онима који су гласали против веће чланарине било је више њих који су изјавили, да ће плаћати већу чланарину кад пословник буде потврђен.)

Затим је читао Ђ. *Петровић* своју радњу о процентима, а после овога *Урош Дрндарски* радњу са обичним разломцима.

Код предмета „Саветовање о Наст. Основи“ допуњене су досадашње примедбе на Наст. Осн. и решено је да се умоли Шк. С., да нову Наст. Осн., коју ће шк. анкета израдити до краја о. г., пре него што би прогласио као обвезну, пошаље на проучење и српским учит. зборовима.

Код саветовања о *методским поступцима* епарх. референт *Лотић* је приказао како се у рачунској настави ради изналажење камате и времена.

Код саветовања о *раду у народу* решено је да се поведе јача агитација за оснивање читаоница, земљор. задруга, женских добротворних задруга и предавања за даље образовање у народу. О овом последњем да даде прилог „Школ. Гласник.“

Прешло се на оцењивање приказаних расправа.

Ж. *Алексић* предложио је да Ђ. Петровић у правцу свог приказаног рада одржи у идућој зборској седници практичну радњу, јер ће се тек тако моћи користити чланови збора оваким предавањем. Петровић се овога примио а рад му је прихваћен као добар

О раду У. Дрндарског изнели су своје мишљење П. Лалошевић, Алексић, Шегуљев Борфошки, Лотић: примљено је мишљење управног одбора, да се разломци имају при настави само упознати, а операције рачунске да се с њима не изводе. Рад У. Дрндарског прихваћен је као добар.

За овим су усвојени предлози темишварског српског збора, да се умоли Шк. С. да се I. и II. одс. дисциплинарних правила састави у напреднијем духу. А усвојен је и предлог управног одбора новосад. среза, да се из дисципл. правила која постоје елиминира све оно што је више од узаконьеног у XXVII. зак. чл.

Усвојен је предлог темишварског српског збора, да се умоли Шк. Савет за допуштење, да се може свуда спровести коедукација где учит. збор нађе за добро. Представку на Шк. С. у овом предмету позван је да састави М. Борфошки. Усвојен је предлог темишварског српског збора, да се умоли Шк. С., да укине монопол школских уџбеника, уз ово усвојена је и допуна Ђ. Петровића, да је издавач, који би издао књигу за основну школу, дужан дати од прихода 2—3 % као помоћ за издавање књига за учитељске и више дев. школе, које у мањој количини пролазе, те би писци њихови теже нашли издавача.

Предлог управног одбора овог збора, о укидању школских тисканица на срп. језику није прихваћен, него је остављено и на даље, да се воде обе врсте тисканица.

Умољене се епарх. шк. одб., да позове месне школ. одборе на тачније испуњавање своје дужности, код набављања потребних уџбеника и прибора за наставу.

За идућу зборску седницу одређени су ови предмети: Практично приказан рачунски рад с процентима од Ђ. Петровића и преглед нове Наст. Осн., евентуално радови које управни одбор буде ставио на дневни ред.

У корист потпоре закључака срп. народног црквеног сабора о учит. дотацији и ослобађању учитеља од дужности појања, решено је на предлог К. Јовановића, да у име овог српског збора буду чланови изасланства код министарства: Мл. Ђурошевић, Ж. Алексић, Ђ. Михајловић, Миливој Тошић, Милош Ђенди, уз то да се умоли и гл. шк. референт др. В. Ђисаловић и епарх. школ. референт Љ. Лотић, да се прикључе изасланству.

После завршене седнице у 2½ с. одржан је заједнички обед, на којем је било присутно осим учитеља, више угледних грађана ст. паланачки и чланова тамошње црквене и политичке општине, од којих су неки били присутни и на самом зборском раду.

Допис.

Барања. *(Хоћемоли радом и борбом напред?)* Наш многозаслужни потпредседник Ђорђе Петровић бременски учитељ, на позив извршног одбора митрополијског учитељског збора сазвао је за 1./28. септ. т. год. учитељство мохачког среза у Вилањ на договор, да се

посаветујемо, гледе неколико важних питања српске школе, просвете и учитељства.

Исти потпредседник ево већ по други пут покушава да одушеви наше уснавано учитељство на заказиваним састанцима.

Али наши се другови још тешко крећу на истрајан рад у корист свога добра и напретка.

Ако је икоме потребно, то је баш нама раштркканима по барањским селима најнужније да се састајемо, јер ми још за сад немамо никаква друга начина, да спречимо своје стручно назадовање.

Плата је така, да нарочито у данашњем скупом времену недостоје на стручне листове и књиге. Та једини нам је стручни лист у овим крајевима „Шк. Гласник", но да већина овог збора досад није била претплатник, то и без пребројања одлучно могу да тврдим. Шта више многи апсолутно не држи никакав лист!

Све дневне прилике које нас круже, и онако могу само да убијају вољу, јер кад мислен учитељ промотри околину своју у једном селу, те се увери, да је и звонару сеоском, — у многој нашој општини, — боље пружена прилика доћи до више прихода са својом породицом, него нама учитељима, онда се тешко може у сеоској самоћи и најамбициознији учитељ, — нарочито у данашњем материјалистичком добу, — без потстрека за свој рад одушевити да се у својој струци усавршава.

То и ништа друго узрок је нашој малакалости: но ми несмемо застати, не сме и надаље учитељство мохачког учитељског среза да живи без наде на лепше дане, јер немо ми онда заиста овде на периферији Србства постати не чувари већ упропаститељи српске школе и просвете а и сами себе.

Та не преспавају учитељима платом ни у Бачкој ни у Банату а ни друге конфесије, на ни државни учитељи нису баш много боље од нас наплаћени, но зато нису малакасали, већ се најодлучније и неустрашиво боре, за напредак школе, просвете и учитељства.

Одушевите се браћо примером осталих учитеља, те се увек одазовите позиву нашег агилног председника. Дођите да један другог тешимо, да се један другом најадамо, да један другог охрабримо и развеселимо, јер неохрабрени, неодушевљени и невесели, остаћемо и надаље такви какви смо досад били, а то држим да није ни једног жеља од нас, зато и држим, да немо сваггда сви на окупу бити, па да нас види Бог!

Крстић.

Преглед књига.

(Наставак).

Képes magyar „ABC" és olvasókönyv a nemmagyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya számára, szerkeszlette Iszkrulyev János a zombori gör. kel. szerb tanitó képzőintézeti gyakorló iskola tanitója. — **Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбанице правосл. срп. вероисп. учитељске школе у Зомбору.** Karlóca, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. **Издање Српске манастирске штампарије.** Ára 50 fillér. **Цена 50 пот.**

Ја сам на основу тих начела средио абецеду за такав буквар и то ћу овом приликом пзнети — можебит ће читаоци имати још какову добру примедбу, па да се та уважи.

Прво сам пребројао близу 5000 гласова (Искрульев буквар нема толико) у разном читаначком комаћу, писаном за тај степен (Бранчић, Мађ. читанка: *Körmendiések*, Коњовић, Буквар бр. 7, Илић, Буквар бр. 11, *Gönczy, ABC: A négy évszak Gáspár-Sebesztha, Olvasókönyv: Hogy viseli magát a jó tanuló iskolatársai iránt: Szirmai József, Olvasókönyv: A gyermek és a magyarsá; Mártonfy-Gokler, Magyar ABC: A mehecske; Gramma-László, ABC: Mi ez?*) Из тога сам сазнао, да моја прва лекција (*a, á, e, é, o, ó, j, k, n, m*) сачињава 51% свих гласова (*o* 4·43, *n* 5·88, *k* 5·86 а *j* само 2·06% тако *o*+*ó* 4·45, *e*+*é* 13·47, *a*+*á* 14·82% — у 1000 *a*+*á* има 779 *a* и само 221 *á*, а у 1000 *e*+*é* има 795 *e* и само 205 *é*: то сам на другом месту бројао и тамо је било више *e*+*é* него *a*+*á*).

За остала слова и мени се учинило (као и Искрульеву, што је, како нагледа), да ће ми *z* одмах требати, пако га у тексту није било више, него 2·02%. Зато сам прегледао велики речник *Bollagi*-јев и установио, колико се речи почиње самогласом, а колико сугласом. Пошто је тај саразмер врло велик (само 19·03% са самогласом), дошао сам до уверења, да се *z* не мора „што пре" предузимати.

Од осталих слова сам дакле прво изучио *t*, које осим *a* и *e* најчешће долази (6·94%), код кога је штампано велико *T* једнако са српским, а где деца писано велико Т већ знају писати а и личи на штампано — за другу лекцију.

Затим сам, не узев у обзир двозпака слова (само *sz* и *gy*, која су су по оној скали чести), затим *á* (0·47%), *c* (0·08% !) напослетку и *p*, које је слово тамо тако исто врло мали проценат добило (0·65): почео сам у *Komáromy*јевој читанци бројати гласове. Кад сам дошао до близу 2000 тих гласова, одскочила су ми

четири гласа толико, да су сачињавала половину према осталим 11. Те сам онда напустио (а имало је: *l* 14·9, *i*+*i* 13·3, *r* 12·0 и *s* 10·0%) осим *s*-а (најбољке слово, *g*, имало је 9·4%), те сам бројање наставио. Кад сам за преосталих 12 гласова набројао 3800, имали су: *s*, *g*, *d*, *sz*, *ö*+*ö*, *u*+*ú*, *z*, *h*, *gy*, *v*, *b*, *f*, ове проценте према онима горе: 14·5, 12·5, 10·3, 9·0, 8·3, 7·5, 7·2, 7·1, 7·0, 6·6, 6·0, 4·3.

F је далеко отпало од осталих, па с њим даље нисам радио, али сам после узео у обзир *p*, јер кад сам речи по тим групама разређивао*) нашао сам, да особито заједничких речи има необично много са *p*. Све те гласове сам онда повадио из „закона“ и из „Упутства“, па сам добио за прву комбинацију (узимајући да сачињавају 50% према осталима) ове сразмерне бројеве: *l* 18·18, *r* 12·15 *i* 11·61 а *s* 7.29. — *r* је дакле у најмеродавнијем тексту превазишло *i*. Сад, задржав сравњења ради *s* попет, преостала слова долазе овим редом: *s*, 13, *b*, 10, *d*, *sz*, *ö* по 9, *p*, *g*, *v*, *gy* по 8, *z* 7, а *u* 6. *U* дакле одлази на крај а и *z* с њиме заједно. Кад се сада сви ти бројеви своје (*p*, *f* морају изостати, пошто нису у свим бројањима учествовала) добијамо, кад саставимо прва четири гласа и бројимо до близу три хиљаде, за *l* 965, за *i* 790, за *r* 692 а за *s* 525 или сразмерне бројеве: 32·2, 26·3, 23·1 и 17·1. *S* опет уносећи у другу групу добије тај од близу 8000 тих гласова 14·7%, а онај најјачи са њим, *g*, тек 11·0%, дакле много мање. Остали долазе овим редом: *d* 10·0, *sz* (!) 9·7, *b* и *ö* (!) по 8·6, па тек онда *z*, *v*, *h*, *gy*, *u* са 7·8, 7·7, 7·5, 7·4 и 7·2%.

Осим прве групе имају се дакле *d* и *b* пре (свих осталих предузети. Али сада долази двознаки глас, па одмах *ö*.

Да бих са њиховим распоређењем било начисто, предузео сам још једну пробу. Овде већ нисам ни *h* узео у обзир, јер мислим да се може, пошто се у српском језику не чује, и после *sz* обрађивати. Али сам узео *p*, па и *ö* и *ü*.

Пошто сам прво — сад већ све само на основу Упутства, рачунајући наравно и тамо нарочно цитиране песме и игре**) — установио, да двознаки гласови са онима ретко долазе у једној и истој речи (*sz* и *p* у 13, *sz* и *v* у 11, *sz* и *ü* у 8, а остали врло ретко): забележио сам, колико има **речи** са двознаким гласом (*ty* и *zs* као најређе писам узео у обзир), и колико са: *z*, *ö*, *v*, *a*, *p*, *ü*, без двознаких гласова и без оних гласова, који би по досад већ уграђеном реду и за дотичног гласа дошли. И пошао сам *sz* у 60 речи, уз то *sz*+*ö*, *sz*+*ü*, свега 73 речи: за њим долазе *gy*, *ny*, *cs*, *ty*, са 34, 25, 37 и 6 речи. Дакле *cs* је искочило пред *gy*! А она проста слова заостају иза *sz*, само му се *p* приближује (а речи, у којима се налази и који други од ових гласова, писам код *p* бележио, него код оног другог) са 54 (прирачунајући *sz*+*p*, било би 63). За њим долази одмах *ö* са 52, а остали тек са много мањим бројем речи, наиме *v* са 58, *a* са 35, *ü* са 28 и *z* само са 27 речи. Дакле *z* иде чак иза *u*!

Али сад долазе други разни обзири!

У првој групи *r* треба да дође напред (као што је и код Искрућева) јер се по моме назору за приказ нових слова имају употребити у првом реду заједничке речи, а тих *l* са оним словима, која су пред њим, слабо има згодних.

Ја наиме мислим, да би место мртвог појединог слова (бар у мађарском буквару, кад се већ неће у српском) требало поставити за наслов (уз слику!) онакову реч, која је заједничка, а свакако коју дете већ добро познаје, а које већ зна и читати осим једног слова, које му желимо приказати — па да га онда анализом изводи из дотичне речи.

Тако би треће лекције добила ово речи: *kantár*, *kamara*, *kréta*, *járom*, *kóró* (наравно уз добре слике), затим: *rák*, *retek* итд. А четврта би онда лекција уз: *lakat*, *molóla*, итд. могла имати и још згоднијих речи, као што су: *oltár*, *létra*, *molnár* итд. — Али и без обзира на те заједничке речи, писао би по томе реду већ код тих лекција имао врло обично градиво за обраду. А r, R у стењај, а затим l, L у четвртој лекцији ни за писање не би теже било од поноке Искрућеве лекције — а што је главно, за њима долази лекција са i, I, дакле за писање лака. После s, S, које би по томе била пета, и опет једна од најтежих лекција, дошло би p, P, где за писање опет наступа одмор, односно прилика, да се чује учено даље вежба — а *p* има речи толико да се већ мора пробирати.

*) Пошао сам *Simonyi-Balló*-еву граматику, особито за оне речи, које садржавају само слова прве лекције и само четири слова, затим осим буквара и (за прве три лекције) *Fogarasi*-јеног речника читав Грчићев речник и све заједничке речи.

**) Осим „*A károm áron*,“ које писам могао наћи.

Сада долази у првом реду начело, да се *v* пре *b*, а *d* пре *g* увежба, али да ни не дођу одмах један за другим, на што Искуљев бар код *v*, *b* није пазио. По градиву Упутства имају *v*+*b* 18, а *d*+*g* 17 % : према томе ће та слова доћи овим редом *v*, *d*, *b*, *g*. Прво слово долази после одмора у погледу писања а из *d* (које је у том погледу понајтежа лекција) долази опет одмор, односно по облику и писању познато *b*. Код *g* је тешкоћа само у великом слову, а за њим долази опет одмор, наиме *u*. Иза овога се са *z* кура писања тако рећи завршује, јер је само *f* остало за касније, а и код тога се писано велико *f* може писати у облику сличном српском*) — а не да се и надаље потежемо са оним неразговетним F, које иначе није баш ни ушло у употребу.

Заборавио сам казати, да бих ја мало *k* писао, као у српском буквару, па ма остало онаково каково јест (таково је и у *Láng*-овом буквару). Поште су пак велико *N* и *M* познати, то прва лекција ни са оних седам односно десет слова (a, á, e, é, o, ó, j, k, n, m) не би била тешка. А даје већ лепа градива за читање и писање, само кад се зна употребити и односно обрадити.

После тога бих предузео најпотребнији двозвучни глас (*sz*). Дао бих му потребан увод (*ny*) а после та два бих држао одмор, да се дете навикне на те двозвучне гласове. За то бих време обрадио она три проста слова, која су изостала. Прво *f*, јер се ипак чује и у српском језику, тек онда *h* пошто је тешће, а на последку *c* као најређе од тих.

Тек бих после свега тога донео она слова чијих гласова никако нема у српском језику и то прво *ö*. После њега би се могле уметнути *cs* као најтеже од преосталих, евентуално и *gy* — па тек онда *ü* и за њим *ly*, *zs*, *ty* па евентуално и *ds*, *dz*, које Искуљев никако није обрадио*). Оно Искуљево грушисање међутим по помоћним словима, где је напрво метнуо, као најтеже, оно што је са *z* изведено, није на одмет. Само је требало (према оном мршавом читаначком градиву је он могао) на пред метнути *ny* и *ly*, па *gy* и *ty*, или бар ове у средину. А никако не одобравам, да се два така тешка слова као што су *cs* и *zs* у истој лекцији истовремено увежбавају — осим ако се претпостави, да ће сваки учитељ фонетички растумачити постанак тих гласова од *c* и *z*. То међутим не иде — и тим мање се може препоручити, јер би то било сасвим ново градиво, које се у вези са српском азбуком није морало обрађивати.

Ако сам дакле ставио примедбу и на систем о коме највише дискусије може бити, нанео сам и свој, па нека свако суди. Међутим поштo наглашујем, да је ред слова са доста пажње установљаван и да се на распоред великих слова мало што може приметити — на пр. зашто је *Ny* одвојено од *N*, и *Ty* од *T* зашто *R* није са *B*, или бар зашто је *J* пред *P*? Одговор је, без сумње да свака лекција има понешто и лакшега поред тешкога — наравно: погледом на писање.

III.

Околност међутим, да је систем доста добар, још не значи, да је задатак добро и решен. Писац буквара баш нарочито на оне гласове мора особиту пажњу обратити, који су ретки, јер се и ти морају добро увежбати. А то је оно, на што се баш слабо пази — те је нешто сасвим обично, да дете у старијем разреду тек запита: а како се пише оно или оно велико — па и мало слово.

У Искуљевом буквару види дете глас **h** написан (и малим и великим и писаним и штампаним словима, свега заједно) 58 пута. Рекао бих, да је и то више случај, него заслуга, јер се у градиву случајно налази неколико појмова, који се и тим називају, а те се речи често понављају. Реч *kutya* се на пр. понавља (само овако без настављања) 9, а реч *tyúk* 12 пута итд. Према томе, ако се узме у обзир, да ми не читамо слова него речи, и да се управо дотичне *речи* имају навести у што већем броју: онда ни тај глас није добро обрађен. Јер је писац и од речи, набројаних у Упутству, толико исто изоставио, колико је увртно (по 5, а пет је додао). А ту би му се већ опростило, да је и коју више додао, на пр. од оних: *aggastyán, batyú, batykos, batyor, bátyúk, csöngetyű, fátyol, fattyú, fogantyú, gyertyánfa, hadastyán, kátyú, korty, kölyavetye, ostya, parittya, patantyú, patyolat, perepatty, pityoka,*

*) Зато је код Терапина *f* у првој лекцији, али је он велика слова одвојио, па се онако једва и може разумети што је то слово тамо.

*) Али оно Терапиново *cs* у ом никако не бих препоручио. Напротив, пре бих приметао, да се и *z* за предза прво прикаже као помоћно слово за накнадње гласа *zs* од пишта гласа *s* — па тек накнадно као засебно слово.

pletyka, potya, potyka, pörgetyű, szatyán, szipirtya szivattyú, vitykó — да и не спомињем других делова говора, нити неупотребивих именица, нити оних, које су по Упутству прописане — нити опис 11 именица, које је већ и Терзин употребио.

Али су још горе прошли други неки гласови. Зар је 32 случаја доста, да се *e* увежба? — зар 26 доста, да се *zs* увежба? (Терзин има више него два пута толико само, у букварском делу.) На све, али *ly* бар није тако редак глас! Па зар писац мисли, да су 22 случаја довољна, да се ознака тога гласа увежба? (Терзин има 80 само у букварском делу!)

Уз то има још једно велико зло, баш специјално у тој књизи — а и том злу је криво то, што писац није назно, да једну и исту реч не понавља небројено пута. Поред тога наиме, што дете већ буни та околност, што *s* и *z* у овом реду означују глас **с**, што *s* кад је иза *e*, значи глас **ч** — налазе са разна груписања слова *z* и *s*, која се разнолико изговарају (Искрољев уопште нема обзира на етимолошко писање!) Група *ssz* (налази се 15 пута!) значи дупло **с**, исто и група *zsz (vízszintes)* група *szs (egészséges* итд.) значи дупло **ш**, *s* пред *d* и пред *h* значи **ж** (*pánkösd, kisded*, итд.

Поред свега тога велим сама чиста група *zs* у сложеним и изведеним речима значи дупло *m* — а та се група у Искрољеву буквару понавља скоро исто толико пута (23), као кад се та иста група гласом слова **ж** има изговарати — и то (20 пута) у таковој речи, у којој се детету не може ни растумачити, да је то изведена реч (*köz*+*ség*, а *köz* засебно није ни у употреби, нити више, не може се детету згодно растумачити ни из сложених речи: *közlegelő* итд. јер би се за то тражило, да дете схвати значење суфикса — *ság-ség.*)

Па које ће дете сада увежбати? Да ли *zs* значи **ж**, или **ш ш**.

И бар да смо с тим готови!

Закон и Упутство категорички прописују да се т. з. дупли сугласници имају добро увежбати — наравно и у говору, довршујући рад I разреда, али и у писму. То за нас има нарочит значај, јер баш ту особину мађарског језика ни Србинов језик не може да имитира, нако ми најлакше учимо и најбоље знамо стране језике.

На шта је урађено аутор, да томе категоричном императиву задовољи?

Због неких речи, које се често понављају (опет то! — *állat* 9 пута, само овако засебно и без наставка, затим *vannak* и *itt*+*ott* по 18 пута) и због неких наставака, којима се дупли сугласници изводе, налази се у Искрољевом буквару *ll* 39, *tt* 25, *nn* 18 пута — али се остали сугласници налазе или у сасвим незнатном броју случајева (*kk* и *bb* по 10, *gg* 7, *jj* 6, *ss* и *mm* по 5, *pp* 4, *rr* и *tt* по 3, *zz* 2, *ff* један-пут) или чак ни један једини пут (*c*, на штос, али *c* — на чак ни *h*, које би баш требало много вежбати, јер тога гласа у језику те деце никако ни нема). И још је горе са двознаким сугласницима, јер се ти у писму и односно визуелно због необичног начина писања, засебно морају увежбати. А ти су гласови сасвим занемарени, јер осим *ssz*, које, као што рекох двапут испак 15 пута, ни нема тих гласова у књизи, само *ggy* 4 пута и *ccs* једанпут и **њњ** (тај чегертни **њ**) једанпут и то наопако. Ти се гласови наиме, када се дете, испишују и на крају реда и на почетку другог реда потпуно — и **њ** долази само у таковом једном случају. Дете ће дакле, учећи по овом што види запамтити, да се **њњ** овако пише *nyny* — а за *lly, tty* и *zzs* неће ни знати. (Терзин их бар наводи у наслову, нако ни он нема примера). А бар тих гласова није тешко градити (*ca-val* и *vá* итд.) — само ако писац не заборави на то. Или ћемо вальда и то оставити учитељима — то што је понајтеже?

(Настављаће се.) **Ђ. П.**

Иван Седмак: Америкинска школа. Загреб, 1909. Властита накпада. Тисак хрватске пучке сељачке тискаре деон. друштва. Петрињска ул. број 28. Стр. 70. Цена 1 круна.

Ево нам и друге лепе књиге о америкинској школи. Прву је написао дрог нашег аутора, г. Ф. Х. Мандић. Обојица скупа су посетили 1907. год. Савезне државе у Америци и своје утиске издаше у засебним делима.

Спис г. Мандића већ сам приказао. Све похвално што сам рекао о г. Мандићу и његовој озбиљној чежњи за своје даље професијонално образоване, могу казати и за г. Седмака. Шта више! Слободно могу рећи да је ова Седмакова књига још и већим маром рађена. У њој су подаци изнесени концизније, објективније и систематскије. Узрок томе по свој прилици да је тај што је г. Сед-

мак пред собом имао већу библиографију, и што се он тим стварима као и енглеским језиком дуже времена бавио. Ја сам мислио да би боље било да су се г. Седмак и г. Мандић договорили и заједно публиковали једно овеће дело. Но, моја бојазан да ће оба списа садржавати једно те исто безразложна је, јер су оба дела обрађена у главноме с различитим планом излагања. Док се г. Мандићев спис одликује више дескриптивно-емоционалним излагањем, то Седмаков спис чини на ме утисак обсерваторно-ерудиционалног извештиоца. Нема због да су оба списа од велике добити по нашу педагошку књижевност, и сваки брат учитељ требао би да што пре набави по један комад тих списа ако не за своју личну а оно барем за своју школску књижницу. Најпосле то је и наша морална и сталешка дужност. Та два млада учитеља нису жалила ни труда, ни новаца, ни времена, отиснувши се у посве други крај глобуса, да походе скоро сва најглавнија места културне Америке и да својом Фаустовом жељу за сазнањем докажу страном свету, како и хрватски учитељ који се и дан даши нати са диобом 25 форинти на 30 дана, има у себи нешто узвишеније што га напред кр.ће.

После кратког предговора и верне назнаке прилично екстензивне књижевности наш писац, г. Седмак (учитељ у Илоку, Срем) говори о америчанској школи у опће. Ту се излажу узроци америчанског напретка уопће, спомињу се први почеци школског живота и рапидни развој народне просвете и школовања, истичући нарочито америчанског Песталоција — Хораца Мана и плод његових и Бернардових идеја, које се огледају у америчанизирању, тежњом за знањем и демократским непрекидним образовањем. Због тога аутор сматра да је америчанска школа најбоља.

Друга глава бави се школским сустављем у Савезних Држава. Кад се помисли да у Америци не постоји просветно-школска централизација као у нас у Хрватској и Славонији, мора се с похвалом рећи, да је г. Седмак у мало речи дао прилично верну слику тог опсежног питања.

Трећа глава разлаже чињенице о поласку забавишта и основне школе и о закону о дечијем раду, то највеће и најоригиналније дело Росевелтове владавине.

Четврта глава посвећена је моралном (ћудоредном, нарављеном, или боље рећи социјално-етичком) васпитању. Ово је врло добра и поучна глава. У нас се у томе погледу врло мало и теоретички и практички радило. Г. Трстењак је једини који се у нас озбиљно бави тим проблемом.

Пета глава садржи концизну наставну основу пучке основне школе (која траје осам година, не урачунав забавишта, која су у изгледу да ће се официјално припојити као саставни део сваке основне народне школе) и истиче се нарочито новије педагошке реформе, које су у дело најрадикалније приведене.

Шеста глава посвећена је санитетском уређењу школа, ствар, која је данас највише успела у Америци. Ми би се из овога могли много поучити. Ми дан дањи идемо за својим радикалним проведбама педагошких захтева, а заборављамо да дете које неуредно једе, или које се можда храни само пројом, које се не чешља и не купа, које је наго и босо, које пати од физичких дефеката и т. д., не може ни поред најбоље воље постићи ни минимум што се захтева у наставном плану. Због тога су наши ђаци и утучени, несушени као лимунови, неспретни често пута подли, без гипкости и иницијативе. Г. Др. Бучар (Загреб) и Др. Тихомир Остојић (Нови Сад) у последњим годинама настоје да се физичком здрављу и вежби даде већих и бољих прилика.

Седма глава говори о врло занимљивим стварима, као о школској згради, грејању и вентилацији (проветравању), игралишту и бањама, сигурности од пожара, у организацији разреда, о ђачкој збирци, забавишту, о школској кујни, радионици, о спремању одела и о поштовању државне заставе.

Осма глава посвећена је вишим школама, свеучилишту и спремању за учитељски позив у основној, средњој и учитељској школи.

Девета глава бави се чувеним вечерњим школама, обртним школама, јавним предавањима феријалним школама, игралиштима, школи за дефектну и анормалну децу, недељним школама (у којима се учи веронаука) и о хрватским и српским школама у Америци.

Десета је глава завршни славопој америчанског демократског народног школовања, у коме аутор гледа срце модерне педагогије што треба форсирати и у нашем школству, наравно са извесним модификацијама.

Немам времена да се детаљније задржим на садржини овог дивног дела. Најпосле намера

овог приказа није толико критичка оцена колико топла препорука нашем, хрватском и српском учитељству да што пре узме у руке ову књигу и да се упозна са школством и просветним инструментима с којима се служе и многа наша српска и хрватска деца у Америци. Г. Седмаку и његовом сапутнику, г. Мандићу нек је част и поштовање од васколиког нашег учитељства што доћоше, виђење и описаше земљу, у којој слободно дише и до пола милиона Југословена. Они дивно осветлаше образ хрватском учитељству, и због тога не заборавимо им вратити мило за драго.

Паја Р. Радосављевић.

БЕЛЕШКЕ.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду" примио је у *септембру* о. г. Од г. *Милана Г. Бурђевића*, трговца из Личког-Петровог села 102 К чланарине. — Од г. *Паје Кнежевића*, економа из Шурјана 50 К чланарине. — Од г. *Момчила Тайсића*, архитекта из Будимпеште 40 К чланарине.

Сомборски срески учит. збор одржао је своју седницу у Суботици 27. сент. (10. окт.) и 28. сент. 11. окт. 1911. год. са овим дневним редом: 1. Отварање збора. — 2. Навештај управног одбора о раду. — 3. Разни дописи. — 4. Расправа г. Јована Искруљева „Каква треба да је наставна основа?" — 5. Г. Драгомир Аранђић приказује рачуналку Bode Péter-a. — 6. Радња г. Јована Мандића „На што треба учитељ да пази у I. разреду." — 7. Расправа ђе Лепосаве Бикар „О школским излетима." — 8. Радња ђпце Даринке Димић „Како да се предаје природопис у основној школи?" — 9. Радња Исидора Поповића „Која је метода најбоља за прво читање и писање у I. разреду?" — 10. Практичан поступак из рачуна: „Како треба да се предузима таблица множења и практичан поступак једне бројне основе?" радња г. Цветка Тићића. — 11. Критика. — 12. Евентуални предлози. — 13. Одређење дана, места и радова за идућу седницу. — 14. Избор чланова за оверовљење записника.

Промене у учитељству. *Марко Коларов*, који је до сада био привремени учитељ у Карлову, изабран је великом већином гласова за сталног учитеља у срп. православ. вероисповедној основ. школи у Мелевцима.

Мапе за српске школе. Књижара Пахера и Кисића у Мостару, издала је овај оглас: Од назад више година оскудевало се у српским школама са појединим мапама. У школама Краљевине Србије употребљавају се мутаве мапе Европе и Планиглоб, а у осталим школама мутаве или са латинским словима. У појединим школама где нису хтели употребљавати мутаве или са латинским словима; на српском или коме страном језику, мапа није ни било.

Да би се поменутој оскудици доскочило Издавачка Књижарница Пахера и Кисића у Мостару закључила је погодбу са једним од највећих светских завода за израду мапа: Европе, Аустро-Угарске, Палестине и Планиглоба. Исте ће мапе бити прилепљене на платно: за пресавијање и са штаповима.

Пошто су мапе већ у штампи, а биће израђене у мањем, ограниченом броју примерака, то поменута књижарница моли све оне управе српских школа, којима је потребна бар која од поменутих мапа, да јој наруџбину што пре упуте.

Цена је мапама: Европе од Харта и Мандића: за пресавијање К 18.—; са штаповима К 20.—, Аустро-Угарске од Силберта и Мандића: за пресавијање К 20—; са штаповима К 22.—. Палестине од Козена: за пресавијање К 10.80 са штаповима К 12.80. Планиглоб од Козена и Мандића: за пресавијање К 12.—; са штаповима К 14.—.

„Учитељски календар." Овај стручно уређивани и у истини прави учитељски календар излазиће опет под уредништвом досадашњег му уредника *Богдана Ж. Бурђевића*, сада професора српске учитељске школе у Пакрацу. За годину 1912. изаћи ће „Учитељски календар" крајем месеца октобра о. г. За све време досадашњег излажења календар је био оцењен као један од најбољих српских стручних календара те ће се и за годину 1912. одликовати стручном педагошком садржином, а донеће и потпуни списак свих српских просветних радника. Цена календару, увезану у фино енглеско платно, остаје стара, т. ј. 1 круна 20 филира (односно 1 дин. 50 пара). Новац треба слати књижари *Ж. Јанковића* у Вршцу. У своје време донећемо потпун садржај овога календара, који је тако одлично примљен у нашем учитељству.

Учитељство у Далмацији и пасивна резистенција. 28. августа о. г. одржало је учитељство у Далмацији у Сињету свој збор. На овом

збору удружило се сво учитељство које је дотле било подељено у два удружења. У првој линији бавио се збор несносним материјалним положајем. Поједини говорници заступали су пасивну резистенцију, напослетку је превладало мишљење, да се у овај мах не приступи пасивној резистенцији, него да се покрајинском сабору поднесе споменица и да се сачека шта ће меродавни чиниоци у томе решити.

Санаторијум за учитеље. Котарско школско веће у Пазину, поднело је молбу окр. школ. већу, да се за болесне учитеље у Истри подигне санаторијум.

Учитељи посланици. У буковински покрајински сабор изабрано је пет учитеља посланика украјинске народности: Бивши народни учитељ а сад земаљски школ. надзорник Омелан Поповић, управитељ народне школе, бивши аустријски посланик Николај Спинуд, школ. управитељ Теодор Иваницији, нар. учитељ Никола Хавришњук и учитељ Михајло Кисановић.

Излет учитеља из Србије у Русију. Да би упознали словенску културу и дошли у ближи додир са просветним радницима у Русији, учитељи из Србије овог лета учинили су заједнички излет у најглавније руске градове: Петроград, Москву и Кијев. Образовао се одбор за извођење излета у Русију под председништвом Миливоја Јовановића школског надзорника за град Београд. Одбор је израдио бесплатан подвоз кроз Русију и станове у руским градовима, а тако исто и попуст железницом кроз Аустро-угарску.

Словенски учитељски конгрес у Кракову није одржан овог школског одмора с тога, што Чеси и Словенци нису могли бити присутни. Управа ческе организације пријавила је да није могла спремити одређене реферате.

Социјалистичка организација бугарских учитеља одржала је крајем јула о. г. свој шести састанак у Софији. Организација је основана 1905. год. Прве године имала је 326 чланова, сад има 954. У току године растурила је 13.038 брошира и 2647 страначких календара. У штрајкачки фонд је ушло 1023·80 лева.

ЗА „ШКОЛСКИ ГЛАСНИК."

У ime зборске чланарине, и као преплату на „Школ. Гласник" за IV. четврт 1911. уплатили су ови чланови ср. бечејског српског учит. збора по 2 К Они који су раније посебно послали претплату нису овде прибележени: 1. Ђорђе Малешевић, Фелдвараш. 2. Љубица Св. Стефановића, Турија. 3. Љубица Филиповић, Мартонош. 4. Мара Белеслијина, Ада. 5. Петар Томић, Фелдвараш. 6. Милан Кикински, Сентомаш. 7. Владимир Ушалик, Сента. 8. Јован Поповић, Ст. Бечеј. 9. Светозар Пиронки, Ст. Бечеј. 10. Јорка Стевановић, Сентомаш. 11. Љубица Јовановић, Сентомаш. 12. Јелисија Илић, Сентомаш. 13. Милека Михајловић, Гогошињци. 14. Озрен Загорица, Сентомаш. 15. Видосава Јојкић, забавиља Турија. 16. Јелица Кекић, Петрово Село. 17. Аксентије Живковић, Ст. Кањижа. 18. Марко Сланковић, Мол. 19. Душан Бешлић, Ада. 20. Љубица Малешевић, рођ. Поповић Мол. 21. Катица Михајловић, Сента. 22 Даринка Јанотић, рођ. Вернић Мол. 23. Милица Загорица, Сентомаш. 24. Александар Велимировић, Фелдвараш. 25. Милан Протић, Турија.

Свега 50 К. Ова сума је уложена на име „Шк. Гл." у новчани завод учит. д. д. „Натошевић".

Веролин. Веролин.

Уље за мазање школског патоса

Како је свестрано призната велика хигијенска важност тога, што се у школама правилно угушује, требало би не само по великим градовима, него и по селима да се уведе мазање подова **Веролин-уљем**.

По школама, где се иначе куми силна прашина, најбоље је, кад се подови (патоси, мазу **Веролин-уљем**. Тиме не само да се угуши свака прашина него и патоси постају трајнији.

Кад се патоси уљем мазу нашим препаратима и на целисходан начин, онда не може доћи до тога, да буду сувише клизави и клизави, не буде неугодна мириса и не каљају се предмети.

С тога најтоплије препоручујем сваки славним Школским Одборима. Општинским Поглаварствима, г. г. учитељима и учитељицама, да настоје у интересу свог и дечег здравља, да се све школске и друге зграде употребљавање дворишне мазу **Веролин-уљем** против прашине.

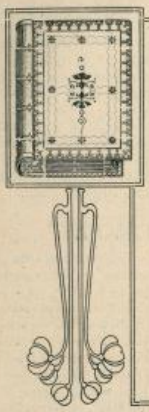
Најбоље уље, свеже, безбојно и без икаквог неугодног мириса, добити ће може искључиво у потписаној трговини боја и лакова по најумеренијој цени него игде.

Штампано упутство о употреби шаљем уз поручено уље бесплатно.

Прва новосадска трговина боја и лакова

Бранимира Мијатовића

Нови Сад — Ujvidék Kossuth Lajos utca 7. sz.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИНИК БАРТ

НОВИ САД, Сриња Илића улица број 15.

Телефон број 314.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** па више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодернији изваћа**, на захтев шаље мустре у кући, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом изваћа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради

има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има наложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. **Телефон бр. 87.**

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих сшвари за намешшај.

14—20

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Ђока Михаљовић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Натошевић" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 15. У Новом Саду, 15. октобра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Наш народ и његова просвета. — Школа рада. — О могућности систематског васпитања. — Поетикник „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Школа и наставa: Прорачун угарског министарства просвете за 1912. год. — Прва баштенска школа у Будимпешти. — Учитељство: Појачка дужност и српски учитељи у Хрватској и Славонији. — Међународно учитељско удружење. — Из праксе: Учитељске припрадације. — Допис: Калаз (ǂ *Сава Белић*). — Преглед књига: Мађарски Буквар и Читанка за II. р. од Јована Искрућева. — Белешке. —

Наш народ и његова просвета.

IV.

Какав дуб, такве и пчеле излећу. Замислите себи младеж нашу, која излеће из *таквог* нашег друштвеног живота! Шта чита у нашим дневним листовима? Шта слуша и гледа у селу, варошици, граду? Свађу, инат, раздор, неслогу. Шта у многим просв. заводима, установама, црквеним општинама и т. д. Ми знамо како околица, друштвени живот утиче на млађана срца, душу, те се и не чудимо, што се не можемо похвалити са већим делом наше младежи. Што онај део, који је стицајем околности остао у народу не наставивши више образовање у вишим школама, наставља разоравајући рад. Огромну већину не можеш повести ни за чим узвишенијим, племенитијим, јер је утицај наше дневне штампе, са свакодневним руженьем, на овакав наш друштвени живот истиснуо из њихових душа и зачетке племените интенције правих васпитача, школе, те се брзо изгубе у учмалости, нераду за опште добре, за препород друштва у коме живе. Из те учмалости изиђу тек онда, када, треба ометати рад пожртвованих и спремних појединаца. . . А омладина, која из оваквих прилика оде *горе*, да студира, држи, да не треба да се утрпне прибирајући тековине модерног запада, јер се уверила, да међу оваквима, какви смо, даде се лепо пролазити, живети и са мало стручног знања, само се упиши у коју странку. . . Окусила је у великом граду сладости живота, те је у многог њеног члана главна брига, да се добро окући, снабде материјалним средствима за што удобнији живот, иначе му је све равно до Косова. Не тиче га се народ, његове просветне установе, његов напредак, осим у толико, у колико долази иста установа у дотицај са његовом поштованом личношћу у подизању његовог угледа, популаритета, те ће се или окомити против ње или се милостиво уписати за члана, да се у њој никада не појави. Зато ми имамо данас само два-три Дачића. . . . Навешћу само два примера из најновијег доба. Дошле две девојчице са кутијом, да од стране женске добротворне задруге замоле *само један новчић* од једног господина, младог, доста образованог и видног члана једне наше странке. Он их је истерао напоље, изружио задругу, како само просјачи, гомила новац и т. д. У ствари није дао зато, што је у тој задрузи запослен човек, кога исти господин мрзи као партизан. . . . У једном овећем месту у Срему имају учитељи за црквено појање десет К. месечно. Искали су од месног црквеног одбора повишицу ради ужасне скупоће која влада. И ко први устаде против?! Један адвокат, посланик на оба сабора, доказујући, да су учитељи дошли пре двадесет година

на расписан стечај без награде, те немају права ни на ових сто двадесет К. Исти господин хоће мало популаритета код ратара, јер не може спавати без мандата. Дакле, пре двадесет година и сада?! Учитељи се не смеју ни живи показати пред тим господином, јер се боје, да не би викнуо за њима: „Народе ови учитељи нису у оним чакширама, у којима су дошли! па и шешир су променули. Како су само смели узимати други“ . . . Још би бар хиљадицу овакових примера могли навести, али, доста је и ово. Тако имамо данас много чиновника разних струка, трговаца, свештеника, књиговођа и т. д. који обављају свој посао додуше већина велика ревно по закону, али слабо васпитају и народ у своме делокругу. Нпр. убио човек човека, Дошла комисија, да га парају. Свршс посао, па због. Обично се ту скупи много света. Како би ту добро дошао какав смишљен говор, како су, ето, упропаштене две куће, остала сирочад и т. д. тако свако у своме позиву да и васпита народ, као што је то код других, напредних народа. Ми можемо на прсте избројати људе, који на црквеним славама, зборовима говорима и јавним предавањима образују свој народ. Ове се године састао леп број нашега народа у Барањи, на Ђунтиру, на гробу Стевана Штиљановића. Нико му није ни речи проговорио од толиких наших школованих људи. . . тако је и по другим крајевима. По томе изгледа, да нама није ни стало до препорода нашег народа у целини, него да се баш хотимице иде за тим, да останемо у стању у коме смо, те да лакше служимо разним котеријама, које се могу рахат башкарити само учмалошћу и непросвећеношћу масе народне. Отуда од стране неких вика на школу и учитеље. Гледали смо и на врховима наших просветних и других установа људе без иницијативе. Све што се радило, ишло је некако споро, тромо, тек да се не каже, да се ништа не ради. Појединци су обављали, двапут посла и то само да се отаља. Како ће се која замисао реализирати, као да се слабо бринуло. Зато је владао свуда застој. Када не ваља регулатор, знамо, како машина ради. Велико мртвило влада код нас.

Тек приметиш тамо и тамо појединце како се истичу у образовању масе народне, али брзо многи малакшу јер осећајући у души својој тежину бремена који узеше на себе и гоњење од оних, којима не иде у рачун из већ наведених разлога просвећење народа, (а народ овакав, какав је данас, брзо се сложи са онима, који теже само за пустом славицом без озбиљна рада, говорећи народу, да ће **морати више плаћати**,) заиста се повуку, баталећи све. Други пак, издржљивији, који теже за тим, да и ово не пропадне, што имамо, увијају се и превијају, да се не замере ни лево ни десно да не увреде уображене величине, да не почну рушењем, морају угушивати у себи силну вољу, полет и т. д. Гледамо својим очима, како наш честити привредник, савез земљор. задруга, те скоро свака наша установа пролази између Сцилле и Харибде неразумевања великог дела народа заведеног и ћефова уображених величина, које располажу са стотинама начина, да омаловаже рад тих пожртвовних јединица, и да им рад осумњиче, а њих извргну презиру, док они сами ништа никада и ништа створили или ако су, онда само оно, од чега ће они имати личне користи.

Када је овако, као што описасмо, онда се не морамо чудити, што нам странци, спремни и културни освајају и данас, на наше очи села и градове, што нас одрођавају. Читајмо статистику, па ћемо се упрепастити. А када завиримо у грунтовницу, хвата нас стотину грозница. Јесте, пропадамо још на многим местима, **јер нисмо спремили масу народа за културну борбу са народима око нас.**

Једном сам путовао лађом из Пеште. На лађи сам смотрио шесторицу Срба Банаћана. Када сам дошао к њима, приметим, како се пипају по џеповима, те један извади три, други четир, трећи два и већ колико је који имао новчића. У томе ево ти келнера са чинијом пуним шаргарепе, першуна, као зачин чорби, комадића меса, огложданих костију...

то су купили за двадесет новчића, почеше јести... Ја сам их посматрао. Један старији пази ме и сузе му навреше, као и мени. Када су појели, остао је на дну чиније онај ситнеж... Када се њих петорица разиђоше, остаде најмлађи, огледа се лево и десно, извади марамицу, те покупи оно са дна чиније, завеза у њу и метну у џеп, за после... Пријем му и рекох, да баци то, јер чија све уста нису жвакала то јело. Дадох му три десетака, да узме себи хлеба. Почео сам после с њима разговор. Били су у Пешти, да траже посла. Нису га нашли, те се враћају без посла. Сви су бескућници. Запитам да ли су им очеви имали земље? Сваки је одговорио, да су имали, али су профућкали, јер их није имао ко научити, како да чувају. У школу је само један ишао. Банатске оне плодне равнице немају за њих хлеба, јер их не **умеше** сачувати.... А ми се свађамо, гложимо.

Онај, који ништа нема, не може дати ни другоме. А онај који има, тај, ако је у њему развијена љубав к ближњем, даће и другоме. Ако нема те љубави, не да никоме ништа, јер је рад, да *сам* ужива. Или ако што даде, даће оно, чиме ће другога само *завести*, да служи његовим личним циљевима. Ово се разуме како у материјалном, тако и у интелектуалном погледу. Када смо купили прилоге за Новосадску гимназију, скупили смо мало. Да не приложи Бајић и Пајевић до данас би била затворена. Данас код нас прилажу појединци. У јавним нашим установама учествује ваљда двадесети део наше интелигенције, а од ратара деведесети. Огромна је већина према свима јавним пословима нашим апатична, те нити што прилаже, нити морално помаже. Зато све наше установе таворе и стоје на грбачи неколицине пожртвовних родољуба у појединим местима. Шта је томе узрок? Један од двога: *Или немамо шта да дајемо нашем народу, нестремни смо, или смо комотни, апатични за његов препород.* Зато се код нас ретко што може усталити, па да функционише као добро навијен сат. Зато кубуримо на све стране. Ни једну идеју као: Матицу Школску, Видовд. дар. и т. д. не можемо остварити, јер смо дотле дотерали, да нема ко **да купи ни добровољне прилоге за ове сврхе.** — Зашто? Да се не показујемо једно пред другим. . . .

V.

Али, на једном смо пољу јаки, заузимљиви. Хај, да ту видите омладину и остарину разних сталежа!! Да, данас имамо највише **„политичара“** званих и незваних, од првошколца, до универзитетлије, од црквењака до владике, све ти је то политичар и не знаш, које од кога у политици *„висприенији“* . . . Не упливише на њих ништа, ако каква јака странка у народу, **када други ветар дуне** не добије за држав. сабор ни једног мандата, јер ти вешти, далековиди политичари немају ни појма, шта су предузети за користан рад и на политичком пољу. Како треба развити самосвест у народу, подићи у њему здравство, умереност, благостање и т. д. и т. д. Жалост је гледати пале народне посланике, како жељно очекују **други повољан ветар**, јер се у политичку свест народа слабо уздају. . . . . Како се надлицитују **у новинама**, а **у чланцима**, писаним после добра ручка, у родољубљу и т. д. па богме изврћавају ругли и народне светиње, али и то ругло, наравно, после добра ручка одевају у **новинама**, у родољубиво дело... Заиста жалосно, шта све употребљавају да задобију политички још необразоване бираче. . . .

Данас ћете се ретко састати са којим нашим омладинцем, а да не почне разговор о политици, овој и оној страници, а то је жалостот знак, да је у њему дневна наша штампа истисла вољу, наклоност према читању каквих корисних књига, дела из привреде, филозофију и т. д. А већ како разуме своју рођену књижевност! Пре годину дана доживео сам лично ово: Један медицинар треће године, иначе вредан ђак у својој струци редовно полаже испите, седе једне вечери до мене, те ће онако са неке висине, како то већ по који уображени омладинац уме: „Молим вас, господине,

*

који се критичари свиђају вама у нашем народу, т. ј. који су вам понајспособнији?* Наведем Вуловића, Недића, Скерлића и још неке друге. Али, познавајући муштерију, запитам га, чије је радове критиковао Недић? Па . . . и . . . Ђуре Јакшића. Сада га запитах које радове његове познаје и шта је написао Ђура Јакшић? И тај омладинац није ми знао навести ни један Ђурин рад, тек после дугог мишљења наведе песму: „Падајте браћо." Када му рекох, да то зна и сваки ратар, занатлија, који је био члан кога певачког друштва, он се тобоже наће увређен, те ме ни данас више непоздравља и бежи као опарен. Али, мало после, а за другим столом, поделио је Кину за три секунде. . . .

Многи наш гимназиста поцрвени као рак, ако га запитате што из предмета, који му се у извесном разреду предаје. А када почнеш о којој страници, па о његовим професорима као странчарима, онда ће ти развести до мрклe ноћи. И како пролази професор, који припада противној страници, којој ђак не симпатише можете мислити. Писац ових редака позна лично два три наша професора средњих школа, али зна за многог, како предаје, живи, говори са **два гледишта**, према политичком уверењу свога ђака. Па и у учитељској школи. Огавно је читати, како ђаци по јавности пискарају о својим професорима... Наравно, да ђаци нису криви, него друштво, у коме се крећу, живе. Истина, да имамо леп број ђака и у средњим и у вишим школама, који потпуно одговарају своме позиву као такви, али те већ и видите, како из својих млађаних душа предају скупљена зрнца знаности и уметности у облику живе речи, песме и т. д. своме народу и ти ће данас сутра ступити у редове његових пропорадилаца и такви нека су нам добро дошли.

И млађи и старији се једномишљеници колико могу штеде, а противни нападају без сваког обзира и пристојности, па били како спремни и честити родољуби. Ружи се и напада у говору и у штампи без прекида и ми данас немамо **ама баш ни једног човека**, који се у нашем јавном животу истакнуо са било којим радом, а да није ма од које стране проглашен за: издајицу, лопова, хулу на чак и — *за кола ђубрета!!* Не мораш познати лично оне, који својим пером испуњавају наше листове у овоме смеру, али је такво писање далеко од *образованости*, а о естетском, па етичком осећају да и не говоримо.

Тако, видите, многи задојени оваким нашим навикама друштвеног живота, навикнути служити котеријама, кликама, странкама, а најмање идеји *просвећивања* свога народа долазе у народ као: чиновници, трговци, занатлије, учитељи, адвокати и т. д. да многи наставе рад у овом правцу. *Врбовка* за странку је алфа и омега њихова рада. Отуда после у сваком селу свађа, инат, песлога, те што једни раде, други обарају и обратно, те је свуда застој, особито у селима. Чујте нешто, између хиљаде. Млад учитељ основао певачко друштво. Певају у школи и декламују. Али, учитељ не припада двема од трију странака у селу. Поплашише се воће противних странака да овај не задобије љубав народа, те почеше ратарима говорити: *„Није лепо, да се у школи, пред Св. Савом кревеље и изигравају тајатор."* Раздраже једног ратара, овај дође у школу и рече, да иду одмах из школе и да се не „кревеље" пред Св. Савом! Ови га не послушаше. Он оде кући, доведе своју жену са преслицом и рече јој: „Када се ови могу „кревељити" пред Св. Савом, седи и ти, *па му опреди гаће!*" Можете мислити, са каквом је вољом после радио учитељ.

Дођем у село К. сватим у биртију, да потражим кола за оближње место С. Затекох ту два три ратара. Запитам их, како живе? Када ти један поче ружити свештеника, други трговца, трећи једног добро стојећег ратара, гледао сам, да се што пре покупим и одем. И то је све зато, што нису једне странке. Видите, ово је несавестан капут унео у народ, а све из пуке себичности, да ма којим начином задобије ратара, **да му боље иде**, или да постане чувен као *агилан члан странке.*

(Свршиће се.)

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. пар. учит.

Свугде, где год се може — а како тако може се увек — мора се спојити опажање са приказивањем. Приказивање води аналитичком, уједно потпуном опажању. Приказивање детиње је чисто појмљиво, ми га приводимо природном приказивању, а за даровите је циљ уметничко приказивање. Форме приказивања су различите: моловање, цртање, исецкавање, на нижем ступњу набирање, полагање прутића, пластилина, песак. Праве се ови модели: чун, котур, мотовило, буре за прављење путера, електрично звонце, планови, карте, рељефи. Овамо спада и писмено приказивање.

При приказивању постоје три могућности. Деца или сама приказују, или се о стварима, које ће се приказати договори, одмах или за време приказивања. — Све три врсте могу се применути. — Прва ће могућност бити правило, а трећа у изнимним случајевима и са обазривошћу. За нас није главна ствар приказивање, то је само средство за постизавање циља. (За дете је — разуме се — главна ствар.) Дете нека врши душеван рад самостално, а разуме се, знаци и упутства нису искључени.

Са приказивањем рад стоји у тесној вези. Већ и с' тога, што се и сама радња може приказати. Ја овде мислим на обичај младог детета, како оно подражава ципелара, пекара и т. д. У млађем добу, где је школски рад више забавиште, — у добром смислу — ово је добар начин приказивања и рада. То се и сада ради у школи, али се превиди главна ствар. Групише се у очигледну наставу, што се да појмити то се обради и тако се изгуби најважније, наиме, *што је за дете делање фактичан рад.* Ако дете само формално ради рукама, од тога нема много користи. Ми са подражавања посредством грубог рада доводимо дете смишљеном, одмереном раду, са мерењем цртањем, извесном техником, у колико то детињем добу одговара, а са намером да постигнемо леп облик, где предмет изискује. У теорији се рад разликује од приказивања у томе, што није циљ подражавање, него израђен предмет или сам процес рада. У пракси се обоје често додирују. Поред тога има и народних радова: Плетиво, вез, груба форма ткања, па и предиво, грађење посуђа од папира, и папендекле, дрвени и метални радови, женски ручни радови у колико одговарају детету, посао у башти, неговање цвећа и т. д. Од вредности је ако се и одступи од нашег данашњег становишта, па ако деца врше и прави рад одраслих, који садржи градиво ван детиња домашаја. Деца могу у врту или у шуми да саде цвеће или воћкице. Деца могу у опште суделовати при грађењу јавних садова. У Тирингији је један учитељ са својим ученицима обележио путеве и направио од њих путоказе. Колика би била корист за домовину, када би се такове сврхе имале у виду.

Код рада постоје исте могућности, као и код приказивања. Дете може у главном да буде самостално. Усмено расправљање може да претходи, или да буде у току самог рада. — Из нетих разлога, као и код приказивања, прво је правило. Ми хоћемо баш посредством рада да учимо. Дете не сме бити само оруђе које извршује, оно треба да душеван рад самостално врши. У исходу рада дата је детету већином природна поправка, шта више погрешке често постају изворном драгоценост сазнања. Поред умних, желимо и моралне врлине да развијамо, које су могуће при покушајима. Ја у самосталном раду видим једну могућност за дете, да буде душевно продуктивно. Стога му морамо допустити, да буде самостално при покушајима и упућивати га, н. пр. при грађењу биља и животиња морамо настојати, да не буде погрешака.

Сада наступа питање, да ли је корисније, ако се све то врши у оквиру плана по засебним струкама и распореду часова, или у свеукупној настави.

Нешто би се морало по струкама унети из данашњег градива. Али начело развијања изискује велико проширење круга школских предмета. Јер школа не сме поћи са гледишта, да она има да

репродукује деци само најопштије чињенице из појединих грана науке, него дете има да се уведе у све разгранате појаве околног света, нарочито и културе, у колико степен његова развитка за то одговара. Средства и облици саобраћаја, разноврсни човечији радови, сирово грађиво, њихова обрада и корист, која се од њих добија, оруђа за рад, машине, дом и домаћи намештај, уређење вароши: водовод, канализација, осветљење и много још друго: једном речи, све ствари, које дају жиг и значај целом нашем животу, играју у школи само подређену улогу. Ово грађиво је код нас данас у главном упућено у три прва разреда, дакле у доњи ступањ. Колико неразумевања има у томе! Када већ хоћемо да пођемо са спољњег гледишта животне потребе, морало би то грађиво, које је тако необично важно, највише место заузети на свима степенима. Мало дете делимично врло мало разуме од тога: у средњим а нарочито у горњим разредима је детиње схватање тек способно да разуме; овде могу душевне вредности, које у грађиву леже, тек стварно бити означене, ту долази у обзир и естетска оцена, околност од великог значаја. Ми не полазимо са гледишта потребе каснијег живота, него са гледишта детињег развијања, постизавамо га, само што овде постоји принцип за уређење и ограничење. У оквир школе треба да уђе све горенаведено у толико, у колико то развијање детета захтева. А развијање тражи везу са дивним, разноврсним и компликованим светом, који заокружује дете, који је пред њим, па и оно, што је у њему прикривено, а ти утицаји, поједине појаве и производи свагда задиру у живот детиња. Морамо тражити разноврсно и свестрано уређену науку о домовини и култури за све степене разреда. Разделити их у струке, значило би цепкати у силне делове и гране. У садање струке могло би се много шта унети силом, па би ипак за понешто било мало простора. Не би било довољно места за то. Данашња наша школа нам може о томе дати чисту слику. Да ми живот и културу не можемо оставити неопажену, учитељи су већ одавна увидели, и бар код већине њих има градива из живота у свима струкама, а делимично је уврштено и у наставни план. Али, ко се не држи планова, долази често у неприлику. Много шта се обрађује на једном месту у извесној струци не стога, што то тамо спада, него што не одговара нигде па друго које место. Па и овде му је неприродно место. Код наставе у рачуну при обради задатака служимо се често стварном наставом. Што ми не приметимо, како је то патрашке примењено, показује, како можемо да се привикнемо на неприродно. Стварна настава не спада у рачун, него на против обратно, рачун спада у стварну наставу.

Ми без потребе нећемо да раскидамо оно, што је за наше свршке у природној вези. Раздеоба у струке потреба је за науку, али за дете још не долази у обзир. Дете има да ради са појединим појавама, а за укупно схватање није способно нити има потребе. Тек када је количина обрађеног градива велика, а способност апстракције расте, онда настаје потреба за ред и деобу. Способност схватања укупности постизава се тек у 13. години, и тек тамо има да наступи прикупљање према научним погледима, оцепљење у предмете.

Наш циљ је дакле свеукупна настава. Овде може сачињавати основу само неки рад или поље за посматрање, па и поједини предмет. Што се касније на то дозида, то ће бити код исте основе свесним разноврсно, према добу детињем. У горњим разредима биће све замршеније. У доњем ступњу ће деца један чекрк, који су видела просто направити, већином без точкова, само ваљавицу и ову можда без точкова. Већ, када су деца видела чекрк, говорило се о њему, о његовим деловима, и називима истих. Ако дете зна писати, можда ће га и описати. — У средњем ступњу би то већ другачије било, н. пр. ту би се направили точкови и т. д. а уједно наступа прилика за бројање и рачунање. Ја намеравам да опширније представим само, шта се све може радити, када је чекрк у горњим разредима учеван предмет. Ту

би се морао цео састав и делови прво нацртати, кога донесе, могао би шта више цео чекрк, зачеље и основу приказати — могућност развијања је за све снаге увек захтев. При цртању постоје геометријски облици, н. пр. код точкова: кругови, који се додирују, који се секу, концентришу; повод за рачунање: обим и одношај кругова. На само заготовљаване: рад. На послетку физички закони: ту дете има поповно да рачуна. Осим тога се чекрк може по природи цртати, те се могу прикључити писмена приказивања. Или један други пример: Предмет опште наставе је каменолом, у вези са науком о биљу, животињама и камењу, а према приликама може се овде узети и наука о геологији и географији. — Рад људи у каменолому, пруга на најважу, справа за осветлење или друга машинска уређења за техничке предмете. Камење се често обрађује у самом каменолому. Ново градиво. Овде има геометријских облика. У обзир може доћи рачунање о садржини и тежини. При свему је дата прилика за свестрано приказивање, па и за писмене радње.

Или при ткању. Разбој у примитивном облику, н. пр. као код дивљака или старих народа, мора се такав измислити и начинити. Само ткање. При томе нацрт прегледалице, ма и примитивно, јер то даје прилике за развијање укуса. Познаване градива: Конци се могу прегледати микроскопом или на други који начин. Ту је дата прилика, да се говори о пореклу грађе, била то овчија или друга која вуна, код лана може се извести очигледност биља за предење, те тако придолази повест природописа. За пољ певеснице може се узети развитак разбоја, пошто овај има велики социјалан и економски значај. Рачунање и приказивање долази такође до свога права. Ради ли се с дрветом, ту је понављање грађе, цртање састава у вези са геометријом и рачунањем, примењено цртање и моловање.

И тако би се примери могли умножити у бескрајност. Само је увек главно да дете по могућству само врши посао, а не да му се повери само извршење последњег завршног рада. Тако н. пр. у горњим разредима могу деца сваке године да зготове планове за поделу леја у школском врту. Овде се налази читав комплекс задатака за рачун, геометрију и цртање, нарочито, када се узму у обзир одношаји и циљеви. Овде може свако дете да ради према својој снази. Које дете има способности за облик простора знање о бољном царству, може их применути, но и најслабији могу да приврeде. План је тек почетак рада, а рад, посматране, спознање долази тек после тога. Ови примери показују боље, него теоретско растварање, да је раскидање ове свеукупне наставе у струке, једна бесмислица. У ову општу наставу углављује се и већи део онога, што ми сада у засебним случајевима чинимо.

Да узмемо прво рачунање — *Број* овде у свеукупној настави ступа *као стихија за очигледност*. Ми сада већ од најнижег ступња имамо засебну наставу у рачуну, при којој се за бројне чињенице морају створити разна уметничка средства. У нашој стварној настави без ствари, има дете мало прилике, да појми бројне одношаје, јер је број као основа за очигледност ретко дат детету.

Сасвим је то другачије код сваковрсне радње, коју ми у најнижем ступњу школе рада вршимо: При полагању прутића, набирању, плетиву, градњи и т. д. Ствари свагда долазе у извесном броју, *и детету је дат повод, да услед његова рада сваки број*. Најобичнија рачуиска знања $2+2=4$, $5+3=8$ добијају се искуством, као што је порекло истих произашло из искуства. За посебну наставу у рачуну преостаје само да се допуни и увежба. А та механичка настава или вежбање у рачуну наступа онда, када код детета постоји потреба за исту. Посредством рада дата је потреба, да мера, тежина и број игра код детета велику улогу. У томе баш и *лежи значајна вредност наставе рада, што она много шта учини потребом детета*, а што данас постоји само услед морања, јер то васпитачи *са обзиром на касније живот сматрају за потребно*. За гео-

метријска сазнања, даље за физику, хемију, ботанику и све остале радње важни исто, што и за рачун. Као што је већи део човечанског напретка поникао из рада, *тако исто у раду лежи за дете један сталан нагон за даљи развитак.* За рачун са применом у школи дата је прилика сваки дан: при планирању и радњи, при посматрању и предспремама за посматрање. Што дете не треба од рачуна са применом, то ће се одложити за касније. Сада оно те ствари већином заборави, или их касније мора друкчије учити. Рачунање камата н. пр. наступиће онда, када касније у струци затреба, или када буде говора о новцу и капиталима. Ту је томе место. Не сме бити обратно, да се говори о привреди када то настава у рачуну захтева, па још у време, када нема ни интересовања ни разумевања. Рачун камате разуме се, требаће већ у физици. Развијање и очигледност, као и примена рачунске операције спада у општу наставу. Само вежбање остаје нарочитој рачунској настави, која треба само мало времена сваки дан. Сам ток рачунске наставе биће прописан општом наставом. Већи бројеви наступају тек онда, када дете има да ради са великим бројевима, децетични разломци пак онда, када их треба за примену код мера и тежине.

(Наставиће се)

О могућности систематског васпитања.*)

— Dr. Imre Sándor. —

IV.

О услову систематског васпитања.

(Наставак.)

Тражећи систематском васпитању услове, пут за успешан школски рад, морамо рачунати с једном таквом околности која као да би противусловила резултату до сада установљеноме. Наиме, често пута чујемо, да учитељи (на сваком ступњу) с поносом гледе поједине људе које су они васпитали, а не ретко с благодарношћу се сећају бивши ученици своје *„alma mater"*-е. Према томе школско васпитавање ипак има успеха, и многи од нас с радошћу видимо на поједином свом ученику траг свог рада.

Међутим то нека никога не заведе, и нека га не задовољи, јер из чега је *привидан резултат* нашег рада постао, и о чему нам бивши ученици говоре, то није оно по плану извођено васпитавање, које би педагогика желела, и које би много учитеља волело. Ту се испоставља, да је добро кад се постави оштра разлика између спољашњих утицаја, и систематског васпитања. У васпитању свако учествује, т. ј. утицаје свако прима, тим пре ученици. Но то васпитање не даје само школа, већ је то васпитање таково на које заједнички утичу на првом месту *породица*, на другом *школа*, а на трећем *околина*, која се налази изван тих чинилаца. Снага та три чиниоца је с временом и према особама различита, у погледу једне и исте индивидуе се мења, један другога — кадгод тако изгледа — може да и надвлада, победи. Над том борбом васпитних чинилаца ваљда по неки учитељ може да се узвиси, али зато у целини то се васпитање не да назвати другим, до ли збиром, *сумом утицаја* који утичу на младиња, за које школа увек баш и не зна, дакле којима није ни руководила. Морамо већ једном признати, да није наша заслуга ако су нам васпитаници овакови или онакови постали. И друштво треба да свикне, да и није наш грех, пошто — пређашњи одељак сведочи — је то васпитање само *случајно груписање безбројно много утицаја.*

Будући је то тако, то и није питање да ли се може за резултат, за душевно и морално стање ког века једино школа да позове на одговорност. Као што видимо поједина школа не уме да осигура хомогено васпитање својим ученицима. Да ли може да обавља хомогени посао, и да ли може доћи на хомогени резултат огромно устројство јавног васпитања које је у свој својој целини изложено свима утицајима појединих епоха? Кад погледамо на наше мађарско јавно вас-

*) Види број 11. „Шк. Гл." о. г.

питање, кад видимо ону многовр̀сност елемената из којих се састоји овај народ, многовр̀сност интереса, којима они служе и оне стује, чији су вали већ одавно допрли до зидова школских: можемо ли претпоставити, да ће кадро бити да створи такву *хомогену културу*, која би *спојила разбучене елементе*, да *интересе изједначи* и тако да у самом народу *унутарње јединство**) створи?! Не можемо претпоставити а да себе не обмањујемо, не смемо ни држати да је то могуће. Без да би се упуштали у појединости, на овој тачци морамо рећи, што свакако свако види, да код учитељства разног рода нема јединства ни слоге. Спречава то политика која влада животом народним, народносне, конфесионалне, економне и културне разлике, које све оштрије постају а не могу да се узвисе над политиком, те разлике не уме да отклони ни то, што би учитељи требали да стоје изнад свега тога, баш зато, што су они — учитељи.

Зато васпитавање не тече хомогено, и на тај начин и резултат његов није могуће да буде хомоген. Сметња је то и за поједине ученике, пошто тим начином не могу стећи основе у стварн развијања погледа на свет. Не жалим ту то, што школа не даје неко одређено схватање света, пошто и не држим то за задатак васпитања. Поглед на свет, самостално се мора развити код свакога, и баш то је зло, што не умемо том самосталном развићу да приуготовимо пут. Код младића јаког духа, одређене индивидуалности и противусловља, која потичу из истовременог утицаја чињеница, служе исти циљ, али колико их је таковнх? Зато је зло у друштву, и код учитељства, оно много противности, и по сам народ, јер у васпитању будућег нараштаја недостајући јединства, не ће бити никакве хармоније ни у души њиховој.

Јединство, хомогеност не може нико разумети са идентичношћу, истоветношћу, која искључује сваку разлику и индивидуално формирање, развијање. Јединство изражава само то, да буде јединства, слоге, споразума у озбиљном мишљењу, у познавању циља живота и поштеном му служењу, у искреном тежењу истини, у свесном делању на будућности појединаца и друштва, у међусобном поштовању један другог. Истоветности не може бити, нека је и не буде, пошто мисаони човек сам треба да ходи својим ногама по сазнаном путу.

Несрећа је, да се више пута споменуте противности данас сударају, косе на политичком пољу и пажњу ситне, често битке вежу за себе. Тако у великим масама само се врло лагано развија извесност, брига, да се заиста не води реч о политичној ствари, него о основама будућности које дубоко леже и да ће у борби последњи победити онај, који те основе путом културе, духовним оруђем полаже*), што дубље и што јаче.

Та мисао директно управља поглед сваког мисаоног човека на васпитање, и на најсвеснијег раденика васпитања, на школу. И видећи данашње велике сметње систематском васпитању, бадава је не да нам се видети друго оруђе да би исто отклањали, до ли само васпитавање. А несумњиво је, да у садашњим приликама успех васпитавања не може бити већи него што је данас, педагогика себе не може боље да ефектира. Потребне су дакле промене, *треба да се промену оне околности у којима тече школско васпитавање*. Ту промену само једна околност може да донесе, систематско васпитање само тада постаје могућим, ако *васпитно мишљење* постане општим.

Под тим изразом разумем то, да свако ко узима учешћа ма којим начином код васпитавања, дакле сваки појединн човек, нека је на чисто са социјалном важношћу васпитања дечијег; нека познаје утицај примера који се не да израчунати, а који је неизоставан; нека осећа одговорност за васпитни утицај свог живота; нека живи тако, и нека дела у том уверењу, да *сваким кораком*

*) Курзив је преводочев

*) *Сечењи* је рекао: „ . . . само тако се можемо надати спасењу своме и потомака наших, ако нам се садашњост оснива на духовној основи, ако се на духовној основи подиже стварно образовање наше а не обратно." *Kelet népe*, III. издање (М. Т. А. 1905.) 5.

својим васпитава, а да би знао, кад и познавао, на кога утиче.

Данас тражимо од школе да оспособи за вршење доброга и истинитога. У случају, да *васпитно мишљење* постане општим, за тим се не би само школа трудила, него би по нужности, по неопходности свако чинио добро. Свако добро дело васпитава, а још већи је васпитни утицај онда, кад не чекамо, да неко други сврши уместо нас нешто, па и помажемо другога ка сваком добру. Колико би друкчији био свет, када људи узајамну помоћ не би ускраћивали један од другог, и не би остављали самом себи слабога, кад добро жели. *Васпитно мишљење* би заједчило, да напред скицирани спољашњи утицаји не спречавају већ да помажу школски рад. И у тој жељи нема ничег особитог. Да се исто испуни, не треба ништа друго, до ли то да вечити узајамни утицај између људи буде свестан тако, да сви постанемо свесни и универзалне важности јавног васпитања. На томе основано васпитно мишљење вреди много више, него ли популарисање педагогике, помоћу које би Еделхајм хтео да победи данашњу равнодушност друштвену*), али то се много теже може и да оствари, пошто та свесност може потећи само из опште добровољности, дубоког човекољубља, а не мање и из умног развића.

(Свршиће се.)

*) *Edelheim* н. д. 208.

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Прота Бранковић: Предлажем, да изостане јер смо већ рекли у § 66. да се место „школске општине“ метне „политичне“ Ст. В. Поповић: Не, него место „школске“ рекао сам „црквено школске општине.“ Прота Бранковић: Ви сте рекли „политичне.“ — Ст. В. Поповић. Ако сам тако рекао, ја сам се зарекао и сад се исправљам. Ја би био за то, да овај § остане, јер то државни закон потврђује.

Др. Суботић: Ја држим, да § 67 треба да остане, јер одговара грађанској наредби.

Ст. В. Поповић: Тај § има не само у Угарској него и у Срему важности.

Др. Максимовић: Ја би предложио да се услов, докле не то трајати, не прими, јер зашто да ми то ограничавамо. Може бити да се помоћ политичне општине према нашим школама оснива на каквом особеном уговору. Израилске школе нису пре имале никакве потпоре од политичне, а сад имају, а наше су имале и пре, а имају и писма, где се политична општина обвезује, да ће нашу школу издржавати.

Ја би дакле био за то, да тај услов изостане, јер можда је политичка општина засебним уговором обвезана, да нашој школи и онда помоћ даје кад другима престане давати.

Ст. В. Поповић: Ја имам основну сумњу, да тај § није по закључцима сабора од 1864/5 године, него држим, да је после при редиговању тај услов стављен, зато примам, да тај услов изостане.

На гласању прима се § 67. по редакцији шк. одбора са исправком дра Нике Максимовића, да услов изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић:** чита § 68. „Ако би се сви они §§ — има 66 и 67 поменути извори недовољни били, властиа је места школска општина разрезати према потреби годишњи школски прирез на све своје чланове.“ (Прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић:** § 69. „Приходи свију претпоменутих извора чине у скупу месну школску благајницу.“ (Прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 70.: „У ову месну школску благајницу улазе још.

1. Све побране глобе ради неуписивања деце и неуредноста их шилања у школу.

2. Новчане казни са небрижљивог отправљања свога звања осуђених местних школских управитеља, старатеља, чланова месног школ. одбора и учитеља.

3. Новчане казни оних родитеља, који би без притужбе самовластно поступили према учитељу.

4. Остатак плате редовног учитеља, када истога заступа помоћник све донде, докле се не намести сталан учитељ.

5. Уписнина приликом уписивања деце у основну и недељну школу.

6. Наплате за сведочанство деце, која су свршила основну и недељну школу.

7. Прилог од 1 ф. а вр. сваког, који се доселио у местну шк. општину.

8. Прилог најмање 1 ф. сваког нововенчаног пара као венчани дар школи.

9. Прилог од 1 ф. сваке нове младе, која се из друге општине довела.

10. Прилог најмање 1 ф. за мањи, а 2 ф.

за већи погреб смртника, кога прате сва школска деца.

11. Добровољни прилози приликом славе школског заштитника св. Саве, приликом забава и свечаности, приређених у корист месне шк. благајнице.

12. Унос на месту школску општину припадајућих постотака у име петогодишњих додатака на учитељску плату, учитељске мировине и потпоре учитељ. удовица и сирочади."

Славни сабоpе! Ја држим, да је свакако умесно потражити, што више извора, да се благајница умножи. Ја мислим, да има више наши општина које неће имати такови извора. Нужда нам показује, да треба, да сваки таки извор употребимо. Кад сам ја ређао поједине ове тачке, висте, господо, изволели гдекоју смејом попратити, а ја би вам могао показати да баш те изворе и други народи, па и сама Швајцарска употребљује. Тако и. пр. у закону кантона цирихског има то исто, што и овде да нова млада или нововенчани пар прилог неки на школу учини. Ја мислим да се по тачкама редом гласа.

Др. **Св. Касапиновић**: Сл. сабоpе! По примедбама сабор. одбора има више исправака, и то што се тиче 1 и 2 тачке, то је због штилизације, треће тачке тиче се стварно, и то је да оно: „без притужбе" изостане. Тачка 8. треба да изостане, јер настава мора бити бесплатна, и то начело треба да се прими, јер би се тим заплашивали од школе. На 11. тачку да се каже добровољни прилози, а да се не шпенцијализирају.

Сандић: Ако ће се на цео § гласати, онда имам и ја исправак.

Др. **Суботић**: Нека се гласа од алинеје до алинеје.

„Застава" број 61. од 28. маја 1871.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита 1. алинеју § 70.: „1. Све побране глобе ради неуписивања деце и неуредног их шиљања у школу."

Др. **Касапиновић**: Усвајал извештај штилизацију сабор. одбора, по којој би та алинеја онако гласила: „1. Све побране глобе од деце, што су за школу способна, а нису уписана или неуредно у школу долазе."

Ст. В. Поповић невиди узрока, зашто да прими штилизацију саборског одбора, јер ни та није боља, почем се ни тамо не каже, од кога се те глобе узимају.

Др. **Св. Касапиновић**: То је излишно, јер се разуме по себи, да ће то родитељи или њихови замеиници давати.

Др. **Максимовић**: Што се тиче штилизације ја држим, да је школског одбора јасније.

На гласању прима се 1. алинеја § 70. у начелу и упућује се на редакцију ради штилизације.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 2. ал. § 70.: „2. Новчане казни са небрежљивог отправљања свога звања осуђених месних школских управитеља старатеља, чланова местног шк. одбора и учитеља."

Др. **Суботић**: Шта се разумева под овим „чланови месног школског одбора и учитеља?" Ја би молио, да ми госп. известилац разјасни.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Ја држим, да ће сви они органи имати унутство, од главне школске власти, па ако против тог унутства погреше, подпадају под новчану глобу.

Др. **Св. Касапиновић** примећује, да је школски одбор одговоран црквеној скупштини, и она би могла осудити, кад члан одбора погреши, да плати глобу.

Др. **Суботић**: Овде нека се то изостави, а онде ди се буде наређивало, ту нек се рекне.

Прота Б анковић: Ја сам, да ово изостане јер и данас неможемо да добијемо управитеља и старатеља школских, а још кад се буде плаћало, нећемо ни толико.

Панта Поповић: Ја сам за то, да се неизостави, јер треба да има реда, боље и да немамо никаковпх, него да имамо невалалих.

На гласању 1 алинеја пада.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 3. ал. § 70.: „3. Новчане казни оних родитеља, који би без притужбе самовластно постушили према учитељу."

Молим господо! Кад сте толике и толике хиљаде избрисали, а оно оставите бар ово, јер ја сам, од друге алинеје очекивао неколико хиљада користи школској благајници. Што се тиче ове 3. алинеје, за то има један § и у законику, и то 114. који одређује, да родитељи за тај нападај на учитеља, ако није криминалне природе, плате глобу у корист школске благајне (Бранковић: како ће exequirati г. Поповић шк. одбор?) Тај господо, преступ треба да се казни, јер дикоји родитељ дође у школу, те части учитеља грубим речма, што служи за деморалисању деце и чини забуну у настави, па га треба казнити.

Др. **Суботић**: Нека то изостане, то ће местна полиција извршивати. (Панта Поповић па ће се одредити на пиштољ.)

Др. **Ст. Павловић**: То је судска ствар а не наша, то не спада на наш forum.

Васа Ђурђевић: Ја би да остане, јер ако суд буде истеривао, то неће ући у школску благајницу.

Др. **Максимовић**: Са правног гледишта ова алинеја нема овде места, а осим тога тако је празна, да ми незнамо ни случајеве, кад да се одреди глоба.

А писмо ни властни глобе истеривати; јер неспада пред наш форум, као што вели др. Павловић.

Ја дакле предлажем, да то изостане.

На гласању пада 3. алинеја § 70.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 4. алинеју § 70.: „4. Остатак плате редовнога учи-

тельа, када истога заступа помоћник све дотле, докле се не намести стални учитељ."

Прота Бранковић: Пошто није решено, дал да учитељ буде 2 год. помоћник, дакле нек остане, док се не реши.

Др. **Суботић** Ја мислим, да ово овде може остати, пошто се само принцип прима.

Прима се алинеја 4 § 70.

Известилац **Ст. В. По овић** чита алинеју 5. § 70.: „Уписнина приликом уписивања деце у основну и недељну школу." Ја сам морам напустити ову алинеју.

На гласању прима се предлог саборског одбора, да ова алинеја изостане.

Известилац **Ст. В Поповић** чита 5. ал. § „6. Наплате за сведочанство деце, која су свршила основну и недељну школу."

Прима се.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита алинеју 7. § 70.: „8. Прилог од 1 ф. а вр. од онога који је доселио у местну школску општину."

Прима.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 8 алинеју § 70.: „8. Прилог најмање 1 ф а вр. сваког нововенчаног брачног пара као венчани дар школи."

Др. **Ст. Павловић**: Ово ми изгледа врло појетично. Ја би предложио, да се ово стави међу добровољне прилоге.

Истина да то није много за нас 1 фр., али је за сиротињу много. Може ко рећи: и онако се много истроши на којешта, а ја би одговорио, да ми треба да идемо на то, да се то много трошење искорени. Ја би ово оставио, да дође код тачке једанаесте, где се говори о добровољним прилозима.

Дионисије Павловић: И ја би желио, да ово дође међу добровољне прилоге, и да се свештенику у дужност стави, да опомене приликом венчања то. Ја говорим из практичног искуства, јер сам и сам искусно, колико неприлика бива за онај мали дар, што се на цркву даје.

Др. **Суботић**: Ово би могло остати, али не императивно, него у форми жеље, дакле да се штилизација промене н. пр да се каже: „желити би било." А тога требало би унутити свештеника и местне одборе. Ја предлажем, да се ово у принципу прими, па да се упути на редакцију.

(Наставиће се).

Школа и настава.

Прорачун угар. министарства просвете и црквених послова за 1912. годину. Владислав *Лукач*, угар. министар финансија, у седници државног сабора од 12. окт. т. г. пнео је у своме експозеу прорачун за 1915. годину. Из тог експозеа, што се односи на портфељ министра просвете и црквених послова, вадимо ово.

После поднесеног прорачуна за портфељ министра пољопривреде, министар финансија прелази на прорачун портфеља култуса, где каже, да се у издатцима портфеља богочасти и јавне наставе показује потребна већа свота од 16.800.000 круна, а пошто се примања подижу отприлике са милион круна, нето подизање износи отприлике 15.800.000 круна. То подизање дели између виших, средњих и нижих завода и између различитих огранака који стоје под управом министарства просвете. Наиме, код виших завода, дакле код пештанског и клужког универзитета и код Јосифове технике подижу се потребе са 810.00 круна, што се делом односи на умножавање особља, делом на уређење штатуса и на пословна издавања. Потребе средњих завода, т. ј. гимназија и реалака подижу се са 1.270.000 круна; ту се тако исто налази уређивање штатуса, подизање школа, развијање постојећих а с тим у вези отварање 60 нових професорских места за гимназије и реалке и 10 проф. места за девојачке школе. За потпору недржавних средњих завода узета је свота од 399.000 круна већа од пређашње године.

Народна просвета је у прелиминару заступљена са свотом од 18 милиона круна, и овом приликом се потребе народне просвете опет подигле са 4.500.000 круна према пређашњој години. У томе је прелиминирано преустројство надзорничке установе, развијање постојећих државних народних школа и у вези с тим отварање 500 нових учитељских места за исте школе, 25 нових стручних учитељских односно учитељичких места за економске школе, 150 нових места за забавиље, оснивање 84 места за више народне и грађанске школе.

За надопуну станарине државним учитељима основних школа са 500.000 круна већа свота је предвиђена од ланске године. Уређење штатуса наставничког особља на вишим народним, грађанским као и учитељским и учитељичким школама такође је у току. Надопуна плата учитељима на недржавним школама, као и стварање основне наставе бесплатном, подигле су потребну своту са 860.000 круна више.

Потребе стручних школа, т. ј. трговачких

и обртних школа су веће са 531.000 К од лањске године. Потребе терапијско-педагошких завода подигле су се са 166.000 К. Потпора веропсповести је са 896.000 К већа, што је делом последица потпоре која се има дати различитим веропсповестима, делом пак последица поступног навађања XX. з. ч. од 1848. године. Што се тиче прелазних издатака министарства просвете, исти су се са 3,100.000 К повећали. Ту је као на најважније, министар указао на подизање трећег универзитета. У тој ствар преговори су већ дотле дошли, да се образложеним учинило прелиминирати 2 милиона круна у прорачуну као нову ставку

Инвестиције портфеља културе требају своту од 4.879.000 К већу од прошле године, која се свота дели на више, средње и народне школе и на различите заводе, а која се већим делом употребљује на такове ануитетне потпоре, које је држава већ од давнијег времена примила на себе, нарочито према издржаваоцима недржавних основних школа. Међутим тај систем није друго, да ли наго милавање скривеног дуга и примање на себе туђих дугова, што је и скупље, скуп начин набавке новца и није желети, да се укорени у нашем прорачуну. Стога се иде за тим, да се ануитетне потпоре уколико се може на прорачуна елиминирају што се наравно само тако може постићи, ако у место тих ануитета држава даје потпоре у капиталу. Пошто се међутим то наједанпут не да извести, жели министар то постепено изводити и баш зато само у садањем прелимипираном прорачуну под именом таквих потпора у капиталу за потпору издржаваних основних школа уврстио је нову ставку од 350.000 круна.

Напоскетку међу инвестиције убраја и своту од 600.000 К као прву рату ради подизања новог Народног Позоришта. **Б.**

Прва баштенска школа у Будимпешти

Прускоj вароши Шарлотенбургу припада слава у повесници педагогије, да је 1904. год. за телесно слабуњаву децу отворила прву мушку школу. Како је установа та оправдала очекивања, која су у њу положена, то су се слични заводи у брзо отварали и по другим местима. Данас већ има приличан број шумских школа. Најпознатије су у Милхаузену, Минхен-Гладбаху, Елберефелду, Дрездн, Оберхамбаху, Ради и Берлину.

У педагошком свету утврђено је лакле мишљење, да је тај шумских школа добро право грађанства у школском устројству свију напредних народа.

Ове године отворена је у Будимпешти прва *баштенска школа* у улици: Aréna-ut бр. 27. Школа је смештена у врту пространом 750□ хвати. Школа је типа женске грађанске школе, да богме са скраћењем, збијенијим наставним планом. Полуинтернат је, у коме се деца баве преко дана од 8 до 6 сах.

У сваки разред прима се само 20 ученица. Настава се почиње у $^1/_2$9 сах. и у часовима од 50 мин. траје до $^1/_2$1 сах. На почетку и на свршетку сваког часа раде се вежбе на шведске гимнастике. Настава се предузима у разговору ходајући по врту. Само се писање цртање и ручни рад обавља седећи.

При непогодном времену учи се у сеницама, а кад је време врло ружно, ради се у затвореним дворишцама. Заводски лечник долази свако јутро у завод и одређује где ће се тога дана учити.

Деца добивају у 10 и $^1/_2$ 5 сах. ужину, у 1 сах. пак ручак. После ручка одмарају се деца у наслоњачима, које су размештене по врту. Затим се $^1/_2$ сах. играју, а зими клизају по леду. После подне се предузима конверзација на немачком и француском језику и свирка. Завршн се пак игром, а у $^1/_2$ 6 сах. разлази се кућама.

Домаћих задаћа нема, него се увежбавање наставног градива предузима на самим школским часовима. За писмене радње узима са $^1/_2$ часа после подне.

Из четвртог разреда ове школе могу ученице трећи у V. разред више дев. школе или у V. разр. женске гимназије, или у I. разр. учитељске школе.

Школарина са препитањем заједно стаје месечно 50 К, без ручка пак месечно 20 К.

Напредни народи сво користе се новијим тековинама науке. Не би ли се и код нас могло тако што завести у питомом Срему? Ако друкче не, а оно „Је ли мајка родила јунака,“ да приватном иницијативом отвори такав завод за новосадску слабуњаву децу у убавој Каменици! Уверени смо да би се тако подузеће добро рентирало. **Т.**

Учитељство.

Појачка дужност и српски учитељи у Хрватској и Славонији. „Српско учитељско друштво котара румског“ одржало је у Руми почетком овог месеца, учитељски састанак, поводом позива кр. жупанијске области у Вуковару, да јој се предложе учитељски захтеви у ствари појачке дужности.

На том састанку истакло је учитељство ово своје становиште:

Задаћа, важност и положај данашње школе, оширност наставне грађеу њој, те у вези с тим савремена стручна спрема и нужни углед учитеља, као и потреба потпуне преданости његове своме позиву, све то, а особито несавремени и по просветни напредак штетни разлози безусловно не допуштају, да се појачка дужност веже са учитељским звањем.

И ако је у школском закону Хрв. и Славоније из 1888. § 116. јасно изречено да појање не спада у дужност учитељску, но се само као узгредна служба учитеља апсолутно допушта, а у школском и наст. реду из 1889 § 53. само нормирана и прецизирана дужност појачка онога учитеља, који је ту службу као узгредну — дакле од своје воље примио; то је ипак пучким учитељима у Хрв. и Славонији — као и српским вероисповедним учитељима, — натурена, наметнута та дужност на основу неких одредаба и расположења, али која нису проведена у складу с учитељским правилима, већ с обзиром на жеље црк. власти, а баш на штету загарантованих права учитељских. Нарочито ово важи за оне стечајеве, којима се расписује уз место учитеља и место појца.

Једва једном увиђена је ова неправда по учитељство, а и веома велика штетност по просветни напредак. Закључком срп. црквеног сабора срп. вероисповедно учитељство је коначно потпуно разрешено од дужности појачких, а и у хрватском сабору потврдили су изјавама одјелни предстојник за богоштовље и наставу и стручни известитељ истога одјела кр. зем. владе споменуто схваћање законске установе и горње разлоге.

За то је на основу свега овога учитељство румског котара изјавило, да оно не тражи у ствари појачке службе никаквих нових расположења, него тражи само то, да се та служба, у вршењу по учитељима, схваћа искључиво онако, како је схваћа школски закон и школски наставни ред, т. ј. да је то служба узгредна, коју — као такову — учитељ прима својевољно и уз слободну погодбу с црквеном општином, доследно чему и одговорност за ту службу не сноси учитељ пред својим школским властима, већ пред властима црквеним, дотично путем грађанског суда. Учитељство није вољно одступити од законом загарантованих му права у ствари појачке дужности и жели, да кр. зем. влада изда јасну и одређену наредбу, ради заштите наведених учитељских права пред досадањом неодређеном праксом у појачком питању.

Међународно учитељско удружење (Bureau International des Fédérations d' Instituteur) има у својој организацији ове године 18 учитељских федерација. Заступљене су ове државе:

Немачка: „Deutscher Lehrerverein са 120.000 чланова.

Енглеска: „National Union of Teachers“ са 68.000 чланова.

Аустрија: „Deutsch-österreichischer Lehrerverein“ за 20.000 чланова.

Белгија: „Fédération générale des instituteurs“ са 7.000 чланова.

Чешка: „Zemský Ústřední Spolek“ са 8.000 чланова.

Бугарска: „Union des Instituteurs“ са 4.000 чланова.

Данска: „Danmarks Loererforening“ са 8.000 чланова.

Шпањолска: „Asociation Nacional“ са 15.000 чланова.

Француска: „Fédération des Amicales“ са 95.000 чланова.

Луксембуршка: „Fédération des Instituteurs“ са 1.000 чланова.

Низоземска: „Nederlandsch Onderwijzers genootschap“ са 9.000 чланова.

„Bond van Nederlandsche Onderwijzers“ са 8.000 чланова.

„Vereinigung van Hoofden van Scholen“ са 2000 чланова.

Норвешка: „Norges Locrerforening“ са 10.000 чланова.

Португалска: „Sindicato dos Professores Primarios“ са 4.000 чланова.

Румунија: „Instituteurs rurcaux“ са 5.000 чланова.

Шведска: „Sverges Loerer forening“ са 12.000 чланова.

Швајцарска: „Schweizerischer Lehrerverein“ са 7.000 чланова.

У свему 403.000 чланова.

У најкраћем времену приступиће организацији учитељство из Грчке, Шпаније, Турске, Црне Горе, Србије, Угарске и Финске.

На овогодишњем скупу били су и изасланици америчког учитељства, и држи се да ће се и америчко учитељство придружити овој међународној организацији. Спајањем свег учитељства под једну заставу, на којој ће бити исписана слобода, братска љубав, стећиће учитељство знатну важност и респект, а радиће у корист човечанства и на побољшању свога положаја.

Према знатном заступању сдружених федерација треба да се измену статути, који су по предлогу делегата из Немачке, Француске, Бугарске и Чешке били овако предложени у неким одељцима:

1. Међу учитељским федерацијама просвећених народа у појединим земљама организовано је „Bureau International“ који има сврху, да пропагише напредак у васпитању и настави и стара се о материјалном и социјалном побољшању учитељства. Међу члановима влада узајмно пријатељство и међународна солидарност, а стара се о ширењу идеје мира.

Питања политичка и верска су искључена.

2. Ту сврху постизава:

а) састајањем изасланика сваке године;

б) организовањем међународних конгреса сваке пете године. Конгреси имају информативни смер и не везку својим закључцима удружене федерације;

в) Издавањем публикација које говоре о школи и учитељству;

г) издавањем годишњака;

д) Изменьивањем публикација разних федерација;

ђ) помагањем међународних излета.

3. Биро је састављен из делегата. Учитељство сваке народности бира 3 делегата. Ако има више федерација у једном народу, свака бира 1 делегата. Федерација која има више од 30.000 чланова, бира за сваких даљих 30.000 чланова једног делегата више.

4. Председништво се бира сваке године.

5. Предлоге за дневни ред издаје годишњи одбор на 3 месеца напред.

6. Федерација плаћа годишње 40 франака и 2 фр. за сваку хиљаду чланова.

7. У дискусији допуштени су сви језици. Једино предлози за гласање морају бити подпети на немачком, француском или енглеском језику.

8. Измена статута може бити примљена у присутности две трећине чланова.

Амерички изасланици тражили су, да се идуће међународни Конгрес одржи у Бостону 1915. године.

О томе ће се решити идуће године. Федерације појединих земаља могу до 1. маја 1912. године поднети предлоге за програм а уз то тражити, да конгрес буде организован у којем месту њихове земље.

Скуп у год. 1912. биће у Амстердаму месеца августа. Предлози за дневни ред шаљу се посредништвом делегата до 1. маја 1912. године.

Правом учитељу мора од милине срце заиграти, кад види овако величанствен покрет у корист школе и учитељства, а сигно „несолидарство“ нека агитује по селу код разних бата и лаји, да и овом напредном кораку шкољ своје шупље неповерење спотане у новосалској шупљој редакцији. — т —

Из праксе.

Учитељске препарације. Учитељска препарација је његово спремање за наставу. Је ли то уопште потребно? Учитељ има дугогодишње образовање, обавио је своје испите. Зар то све није доста, да тачно одмереним наставним градивом влада и да га даде ученицама? Да видимо прво како је са оним владањем градива. Истина је да сваки учитељ има много више знања, од оног што је потребно дати ученицима. Али је и то истина, да где што од тога оде у заборав, ако се човек ниште не бави дуже времена. Сваки учитељ је на по неком пољу јачи, а на неком слабији. Уз то долази још нешто: Није доста да учитељ у наставним предметима има само обилата знања, он још мора знати колико ће од тога дати ученицама. То се мора брижљиво прегледати. Ако им даје по каквоћи или количини мало, тада је просветна предност градива делимично запарложена. А ако их претрпа градивом, тада их не просвећује него промаша циљ, јер притискује интересоване

које треба да се развија, сувише напреже њихову мисао, те је тако настава на терету. Прави избор градива с обзиром на обим и каквоћу врло је важно питање. У томе погледу наћи ће учитељ један ослонац у добрим практичним радовима. Разуме се да треба своје образовање да проширн проучавањем научних дела, да може ићи упоредо са супременом науком и са те висине владати наставом.

Но има много учитеља виших школа који мисле, кад владају својом струком потпуно, да им није потребно методско образовање.

Учитељу на некој вишој школи потребно је методичко-практично образовање исто тако као и учитељу у основној школи, а ако тога нема, онда штету од тога сносе ученици.

Настављање је уметност, која се не може оставити случају, ни са научне ни методичке стране. Иначе не може бити говора о честитом наставном успеху.

Од учитеља се тражи:

А.) Општа препарација:

а) мора се научно даље образовати, бар у оним струкама у којима наставља.

б) мора темељно проучавати педагошке, нарочито методичке студије.

в) мора познавати не само наставни план свога разреда него целе школе.

Б.) Препарације за поједине наставне часове. Учитељ мора знати,

а) шта треба на часу да понови,

б) шта ново има да гради. На основу тога да тачно одреди градиво по обиму и облику,

в) да напаће згодну методску обраду: начин припреме, приказа, спајања, обухватања целине и примене; уз то да згодно употреби помоћна средства за очигледну наставу која су му при руци.

Употреба дела за препарацију. Младим учитељима се препоручује, да употребе добре штампане практичне радове. Кад би се могло учитељским приправницима дати темељно практично образовање на свију важних наставних предмета, то би така препарациона дела била сувишна и за младе учитеље. Али за вештину у настављању, није доста оно једногодишње вежбање у учитељској школи. То се постиже најзбиљнијим трудом у другом иноу година. Учитељски кандидат који улази у звање почетник је који треба да се усавршн у настављању. Ако дође у таку прилику да ради под упутством спремног и вештог управитеља, или да ради по савету којег старијег колеге, то му је драгоцена помоћ. Од школског надзорника који га једном или два пут годишње посети и то више да испита, него да покаже како се ради, не може очекивати много помоћи, као што би требало да је, и што је могуће, само у маљим надзорничким окрузима. Оно мало лекција на званичним учитељским зборовима, уколико су уопште угледне лекције, дају тек поједине слике добре наставе. Уз то долази још и други учитељски испит. На овоме треба млад учитељ да докаже колико се теоретски и практично спремио. Као најбоља спрема за други испит осведочено је, да је брижљиво препарирање за наставу. Но то је лакше саветовати него извести. Оно мало угледних лекција учитеља методике, своје рођено искуство у вежбаоници, методичка знања и прилике у којима је, све то даје младом учитељу неки известан основ за рад у настави, нако у многоме несигуран. Али за изнођење темељног основа на којем ће се створити зграда за даље поље у основној настави, често тај основ није довољан.

Ту је посреди опасност, да млад учитељ пође у настави за трењутним примамљивостима и тек после многа лутања долази до права пута. После овога долазе разочарања. По народног је учитеља напредно тешка та околност, што је он учитељ за све. При дневном наставном раду од 5—6 часова на разним предметима, сасвим је немогуће својом сопственом снагом спремити се за стварну и методски добру наставу. То је повод, са чега су штампана препарациона дела добро дошла и старијим учитељима, нарочито кад се на њих постављају нови захтеви.

Но у неким круговима, па и код спремних педагога, влада неко непријатељство према штампаним препарацијама. Како да се то протумачи? Мора се приметити, да нису све од праве вредности. Као у свему другом, тако и у овоме има добрих списа и за употребу али и сасвим без икакве вредности. Ови последњи чине више штете него користи. Неки писци сипају прашину у очи својим читаоцима, о-грћући своје површно израђене радове у Хербартовски огртач (истичу да су рађени по „формалним степенима“, на хербартовском основу и др.). А често у таким радовима нема

ни спомена од Хербартовог духа и све је дресура.

Но и препарациона дела од вредности, која су израђена по сталној шеми и. пр. Цилеровим формалним степенима, немају вредности у очима понеких спремних педагога. Баш одржавање те шеме њима је теретно. По њихову мишљењу ствара сваки учитељ сâм себи методу.

Истина је, да он напослетку ствара себи нешто, али то није метода него манир, а не ретко не бива то ни манир. И ми смо против редовне употребе формалних степена код свију предмета; ми их не признајемо код настане у писању, цртању и телесном вежбању, где се тиче техничке готовости. Исто тако и код обраде лирских и епских песама, где се ради на изазивању осећаја и расположаја, не држимо формалне степене за подесне. Али код сваке обраде градива, где је главно образовање очигледности и појмања, држимо чврсто да су ти степени потребни. Ту су они на свом месту већ по самој природи психичких процеса. Но свугде тражимо слободну примену формалних степена, примену не буквалну, него која одговара духу саме ствари.

Многи неће да знају за оне препарације које су од почетка до краја удешене на питања и одговоре. Истина је, да је лектира таких разрађених препарација заморна и односи много времена и да настава у самој ствари друкчије тече него што је то изнешено у приказаним питањима и одговорима. Али за почетника, да проникне у наставни поступак, ипак ништа није тако од вредности, као разрада неких лекција на проучавању методске основе. С тога се може препоручити, да се читају само понеке опширно израђене препарације, а иначе да се читају нацрти, који с градивом рачунају према даљим потребама, а методски пут у важним ступњевима маркирају.

Ко и таквим делима одриче вредност и сматра их за непотребне, или је по божјој милости уметник у настави — а ти су врло, врло ретко посјани — или је сам собом задовољни мајстор-учитељ, који о правој и честитој настави нема ни појма.

Али и ми сматрамо за неумесно, ако се учитељ држи слепо штампаних препарација, па ма оне биле и најбоље и ако их механички копира. Он је тиме везан, и од успешне наставе, не може бити ни говора.

Како треба спремати шаке препарације?

а.) Разрађене препарације не праве се само по замисли, него онако како у настави постају и где је потребно прерађене. Али увек треба да су верни отисци стварности.

б.) Препарације и нацрти да су на савременој научној и методској висини и да се служе новим начелима.

в.) Нацрти су подеснији него разрађене препарације, јер се брже могу израдити и учитељу и његовој индивидуалности дају одрешене руке.

г.) Таки нацрти дају само оскудну наставну грађу и основе методе која ће се применути.

д.) Мора се пазити и на то, да су прилагођене индивидуалним школским приликама.

ђ.) Тражи се још да су све препарације из свију наставних предмета, прожете једним духом и једном методом.

е.) Треба још да се означи и најважнија литература и учила која ће се употребити.

Како треба употребити препарациона дела?

Учитељ, који озбиљно схваћа свој позив мора проучавати психологију и педагогију а нарочито методику. Темељно проучавање методских питања, услов је за ваљану наставу. Али само теоретска студија није доста. Речи поучавају, али примери оснажују. С тога се препоручује учитељу, нарочито млађем, да проучава ваљана препарациона дела, како за своје даље практично образовање у опште, тако и за непосредно у настави. Но таке се препарације не читају тек да се човек трентутно њима испомогне у настави, него да се из њих учи. Те препарације не уче се за катедром, него за писаћим, радним столом учитељевим. Што је мање искусан млад учитељ, природно је да ће се тиме више држати у својој спреми за наставу, штампаних практичних лекција и занса не на своју штету. Што више искуства скупља учитељ, тиме ће самосталнији бити у угледним лекцијама, али оне могу дати правац и подстицај и зрелом педагогу темељнијег методског образовања и дугогодишњег искуства, ако су веома добре. Уз то долази и то, да се помоћу препарација најбоље могу илустровати нови методички захтеви и предлози. И добре школске прилике

старају се за то, да препарације не буду шаблона. Избор градива равна се према карактеру школе, према времену што је на расположењу, према повољним или неповољним приликама и према полу ученика. Овде се тиче учитеља да опази оно што је важно и суштино, да чврсто ухвати оно што је карактеристично. На и у наставној техници свестан учитељ неће се ропски држати мустре. На великим дидактичким нормама, истина да не може нити сме шта мењати, али у појединостима he овде, онде држати се пута према својим личним особинама и искуству. Млади учитељи треба да се за све важније наставне часове сваког дана писмено спреме. Најпре да своје назоре поставе, тада да читају штампане препарације и нацрте, и то да среде за своје прилике. Што се педагошко искуство буде боље унапређивало, биће препарације све краће, па he тада бити довољно ако учитељ сачини само диспозицију о наставном часу. Искусни учитељи читају нацрте за наставу критички. Врло је корисно после наставног часа важније примедбе прибележити себи за будуће.

Литература:

Martinak. Präparieren (Loos, Enzyklopädie, II 321.)
Zeissig, Präparieren. (Rein, Enzyklopädie, VI. 906.)

По **Рудеу.**

Допис.

Калаз. У среду 4. окт. о. г. догодио се овде грозан случај. Сељак Паја Петровић убио је пожем овд. недавно умировљеног учитеља Саву Белића. Повод убиству је освета. Учитељев брат Ђушко је пре 15 година тога Петровића и због тога је он сада напао на Белића. Учитељ Белић је родом из Калаза и ту је учитељевао 17 год. Човек благе природе, питом, услужан стекао је љубав и поштовање целог села. 1. септ. ступио је у мировину, и на крају тому је завршетак после дугогодишњег трудног рада.

Колико је покојник био поштован, и колико је тај грозан случај изазвао саучешће код многобројног народа, видело се то на укопу. У цркви се с њиме опростио протојереј Георгије Голуб парох, пред школом Стеван Стојић учитељ из Помаза, а на гробу Лаза Терзин учитељ из Сентандрије.

Лаза Терзин опростио се с покојником овим говором:

Саво брате и друже!

Над отвореним вратима твоје „вечите куће“ стојимо ми учитељи, твоји другови. Чекамо, ево, да ти спусте тело, а ми да будемо сведоци жалосног свршетка твог мученичког живота. Да, ти си мученик; двоструки мученик! Мученик си, јер си био учитељ. — Наша нога корача по путу вечите патње. Наше руке су заморене, чистећи коров и бурјан са душа малих људи, наших ђака. Наше груди су пуне умора од вечитог поучавања, мучећи се у свом тешком, али слабо уваженом учитељском послу. На небу нашег живота не светли сунце мира, ни ведрина доброг живота. Сваки дан нам је мутан. Ми видимо само облаке тешкоће и идемо кроз маглу патње! Пролазимо кроз трње слабог признања. Нас шиба ветар незахвалности и бије нас лед поруге. Ето, Саво, друже, за то си ти мученик, јер си био учитељ.

Но, ти си још и двоструки мученик, јер си свој живот свршио овако жалосно, право мученички. Пао си, као жртва, једног жалосног, срамног случаја. Ето, и така може да буде плата за муке учитељске! У овој тешкој жалости, у овом горком знању тако тужне истине, у овој крвавој јами, ја видим, где над твојим гробом лебди онај анђео хранитељ, који чува нас, бедне Србе! Главу је скрио међ крила своја. Не да, да му угледамо, плачем и тугом искварено лице. Да, он плаче над тобом и у теби горко оплакује нашу тешку српску несрећу. На теби види ону стару рану српску. Несрећни случај твоје мученичке смрти, најречитије показује нашу тешку муку, велику болест нашег народа. Пријице смо, свађалице, кавгације, убојице, невољали смо! А све то има свог дубоког корена у оном наклоном извору, да смо још и пијанице. Ето и ти си се састао с једном пијаном главом, да платиш животом. У пијаном друштву изгубио си своју невину главу. Ето, Саво друже, на теби се најбоље показало, куд води ово наше велико народно зло. За то плаче српски анђео, јер оплакује худу срећу и проклету судбину српску. На овом страшном примеру, само онај се неће поучити, ко је глух и слеп! Ко ни сад не види, куд води наше српско бâнчење, тај је заслужно да прође још и горе.

Али, да не дуљим ово јадиковање. Саво брате! Чуј поруку твојих другова, српских учитеља! Ти ћеш отићи пред лице онога, који суди свакоме, па кад дођеш онамо, помоли се и за луду главу онога, који ти је овако гадно судио. Измоли за њега код Бога опроштај. Рећи, да је то плод оне српске велике несреће и претешке болести наше. Кажи, да тако ради пијана глава српска! Моли се Богу, да нас умудри, па да се излечимо од ове љуте заразе. Покажи, да си прави учитељ, да умеш и сад опростити. Докажи да ми ни сами умемо да праштамо чак и ономе, који нас убија. Буди прави учитељ. Знам, да је то тешко. Но угледај се на највећег Учитеља овог света. Угледај се на Христа, који је и на крсту опростио свима, па и онима, који су га разапели!

Опрости, Саво брате, и пођи онамо „где нема бола ни уздисаја." Вечан ти спомен. Прими и наше другарско, искрено: с Богом!

Преглед књига.

(Наставак).

Képes magyar „ABC" és olvasókönyv a nemmagyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya számára, szerkesztette Iszkrulyev János a zombori gör. kel. szerb tanító képzőintézeti gyakorló iskola tanítója. — Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбаонице правосл. срп. верописн. учитељске школе у Зомбору. Karlóca, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. Издање Српске манастирске штампарије. Ára 50 fillér. Цена 50 пот.

А са великим словима, као што сам већ наговестио, тера писац просто спрдњу. Сад што за писана слова даје попречно, заједно са наслонним словима по три примера — а и ту се мора човек питати, зашто баш Т има четири, кад има и Ту, а детету је то слово по облику већ познато, зашто чак К и Н имају само по два; зашто се није од В одузело по једно, па особито од А и N кад има и Á и Ny, а има и више слова, познатих по облику, који немају више примера, него два (K, P, M, J,)? И што ни са штампаним великим словима није боље у азбучном делу! — Али зашто за поneко слово није дао ни једног једином примера (осим наслонног слова)? (за Ó, Ü, Ű, — код писаних ни за Ó, а код штампаних ни за Ó, па чак ни за Ű, те тако за штампано Ű Ű у читавој књизи нема ни једног примера). И зашто је, као што сам већ споменуо, дугачко велико J потпуно изостављено чак из азбуке?

И све то, ал тек да видите читанку! Од 623 велика слова у читавом читаначком делу заузимају већу половину ова три слова *A, M, E*, а кад погледамо прозни (писмен) текст, добијамо за ова три слова 60% дакле скоро две трећине. А самога слова A (без дугачког Á) има 250, словом две стотине и педесет, дакле 42% — у прозном тексту пак 42·2%, дакле скоро половину!

Је ли онда чудо, ако дете већ на крају године пита: „а како се то пише," када у читавом делу није ни један једини пут видело *C* (*Cs* има 4 пута у песмама), па *G* (*Gy* има само 4 пута), дакле тако тешко слово, па *Ly* (*L* има, али свега само 3 пут) Ó, Ö, *Zs* (*Z* има само један једини пут), па онда ни једнога од овога четири: Ú, Ű, Ü, Ö. — А зар је и за *Ny* доста да га дете види 2 пут, а *Ty* један једини пут; зар је за *J, J. P* доста, да их дете види по 5 пута, а *R* само 3 пут, словом три пута?

Па и то је постигао, употребљујући велика слова и где не треба, на пр. на 33. стр., где су после *ezzem* требале доћи две тачке, па онда малим словом све три реченице — осим четврте, која је иначе врло неумесна, јер утерује у лаж главну тврдњу, да „ја" даномице по три пута једем. — Али има и где је могао више великих слова употребити на пр. на 65. стр. у песмици „*Naphivogató*," где је (претпостављам, да није погрешком, него хотимице) и по два реда у један саставио и тим велико слово избегао*).

*) Ја не знам, ни откуд је писац узео те две песмице (То су две различите песмице, а не једна са две строфе, као што их је писац, не знам зашто, саставио). Јер код ону другу није хтео ући у своју збирку (а на ту се Утјешко вонина) онај исти који ју је и набележио, значи да је она прва (Киш Аронска) боља, а да обе заједно немају места (садрже једну те исту мисао). А она прва је у буквар чак и погрешно уписана. Сваково сами други ред: „*Hadd látsam még egy kép naposat!*" — нко пак Ставичевљеву збирку упамти ко морало, требало ју у последњем реду" 11 слова бити — на би се бар у тоне слагало са „другом строфом."

Томе је пак свему узрок, поред непажње још и та околност, што градиво, које је постепено на расположењу стајало, није како треба употребљено, и што је из тога следило што код каснијих лекција није остало места за вежбање онога, што је управо требало вежбати.

Већ у првој лекцији могао је писац навести и реч *eke*, коју тек на 41. стр. спомиње А да је узео још и коју непрописану реч (ту би му се то без сумње дозволило), а има их доста згодних, на пр. *ajak, akó, ék, káka, kéj, ok*, на придев *ó*, на посесивни суфикс — *é* кога никако нема у буквару, а требало би да је ту! упитни суфикс — *ë* (који касније долази десетак пута), па и неке наставке, на пр. наставак множине итд.: много би лепша могла бити та лекција. На тек код друге, па поготово код треће лекције! Ту већ не само што се није користно непрописаним а згодним речима, него је ту баш требао унети неке прописане — за које му се после није дала згода унети. Та кад је узео непрописаних речи већ у првој лекцији (*jaj, ej*), па у другој (*ij ón, irón, vini* и она имена — а има и „прописаних“ имена, која или никако не употребљава или не на свом месту!) па у трећој чак бесмислено *mamé* итд. могао је много бољи избор учинити од ових „прописаних“ речи: *árok, kántor, kor, raj, kerek, arra, erre, akkor, ekkor, korán, akkora, ekkora, jár*, па: *ének, kanna, neje, néne, onnan*, напослетку: *karika, néni, kijár, kirak, ni! kinn*, па *innen* итд. итд. да за трећу лекцију ни не ређам силне прописане а подесне речи.

Наравно да има и овде речи, као и код сваке лекције, које се не спомињу одмах, него тек касније. А има сила неподесних и непрописаних речи, на пр. *mélló, éber, kurta, mázas, tanulékony, fürgébb* итд. итд. (о чему ће још ниже бити речи). Ако се пак примети, да су се речи, које касније у текстовима долазе, намерно брисале да се сувише не понављају, онда морам питати: а зашто се понављају, и то само у простом номинативу, без икаквог наставка по 6 пута (да оне остале случајеве ни не спомињем) *kert, Isten, egy, négy*: по 7 пута: *állat, vonadzó, szék, édes, fehér, nagy*: по 8 пута: *madár, tehén, könyv, minden*: по 9 пута: *dió, ár, gyermek*: по 10 пута: *asztal küszég*: по 12 пута: *tanító, tyúk*; 13 пута *óra*: 17 пута: „*két*“: 19 пута: „*hiz*“ 22 пута „*irni*,“ 24 пута „*jó*“, и осим већ споменутог 16 пута *cz*, 23 пута *is*, 26 пута *mi*? 27 пута *nem*, 96 пута *és*, 108 пута *van*, 128 пута *az*, (*névelő*) и 480 словом четири стотине и осамдесет пута *a* (*névelő*). А да се ту могло на простору још те како штедити, то ћемо ниже видети.

А, питаћете ме, зашто ја то ту спомињем? Зато, што не волим видети речи: *nem, miért, mert, ajtón* итд. у четвртој лекцији, кад их није било у трећој, а у четвртој одузимају места, те се не могу вежбати речи са *ö, ü, c, z* итд. што не волим видети, да оне рукописне реченице под *ö, ü, c, h*, где је само прво слово *h* а даље у свих оних шест редова нема ни једног једног од насловних слова; што не волим видети, да под писаним I, J, Ny, B стоје само оне реченице Vilma leánynévé. Zsigmond fiúnév, које не садрже ни једно једино од насловних слова; што ја не волим то исто видети и код рукописног P, T, F, R, код S, Sz, итд. итд.

Па зар оцењивачи нису ни то приметили, Јесу ли они прочитали ту књигу? Или ваљда није ’ни било стручне оцене? Шта је то управо??

Дакле букварски део није добро обрађен а читачки део нема обзира на то, да му је у првом реду дужност дати прилике деци, да увежбају оно што су у букварском делу научила!

Али има ту још и других — ситнијих, али не мање важних захтева.

У буквару се учи и слоговање, односно подела речи на крају реда.

Писац је у ту сврху у прве три и по лекције на слогове исписао сваку реч — то јест (наравно!) ако се изузму оне речи, које су ипак једно писане. (Оригинално, да је баш најпрва двосложна реч једно писана, а затим та иста и растављено итд.) Је ли писац осим тога још што учинио, не знам, али сумњам, јер би онда резултат, боље испао.

Резултат? — питате. Наравно, да резултат, јер се по томе што књига пружа, може и на резултат занавсено закључити. Но ако почнимо из почетка.

Ја прво и прво налазим, да је смешно дати слогован текст у руке детету, које већ доста течно зна читати и најтеже слогове (а за то се Бока Милић већ постарао).

Али кад се већ даде, треба му дати оно што му треба, а не оно, што би и без нас

зна — а недати му оно, што би баш требало да научи. Јер дати детету један пример, где се два самогласа састала, у 36 случајева, где је само један суглас, који се наравно, преноси и поред тога само двадесетак случајева са по два сугласа, који се растављају (уз *r*: *k, n, t, j*, уз *n*: *t* и *n* дакле од дуплих само *n*), а недати му ни једног једниог примера са три сугласа, нити сложених речи, нити уопште случаја, где се мађарско слоговање разликује од српскога, које је дете **д о б р о** научило: то још не би значило ни онда ништа, да није и у све то унео забуну уништи суфикс (— *ë?*), који се стално везицом пише.

Казаћете, да научивше то дете читајући књигу и наплазећи на разне случајеве у тексту.

Истина, то одобравам, али онда није требало ни оно слоговати, што је тек форме ради истакнуто на почетку књиге. По коју дугачку реч сте могли изоставити, па би дете лепо течно читало и онај мађарски текст. А слоговање би се већ научило у пракси — где и треба.

Међутим — јесте ли Ви г. Искрољев, прегледали ту вашу књигу с те тачке зрењија? Јесте ли се ви састарали, да дете бар тамо добије све оно, што му треба, а што у првом делу није добило? Јесте ли Ви нарочито на то пазили, да дете, како не би добило штогод што би га баш на криви пут одвело?

Ниште, ја бар не верујем да јесте. Јер да јесте, тек не би оставили на 24. стр. *sze-krény*, на 69—70. стр. *pe-trezselyem* и *tem-plomban* на два места — то је бар јасно.

Шта да губимо време даље! Ниште, па ниште. А ево ћу Вам ја укратко казати. Има још на 50 примера са једним сугласником, 35 са два, који се исто онако деле као и у српском, има 18 сложених речи, које се по правилу деле, а само ове (*nagy-anya, mester-ember*) на којима ће дете нешто научити и онда има свега 8 примера, где се два сугласа друкчије деле, него што су деца у српском навикла (растављти и групе: *bl, csm, gm, mly, sk, szt, zm* и *sd* - **жд**. дакле само те групе и само на по једном примеру!)

Ни о интерпункцији Вам нећу пзнети моје примедбе — знам да ће ми то и читаоци одобрити — само ћу две генералне примедбе ставити. 1.) Кад је већ дете прочитало Миљеве буквар и у њему упознало чак и апострофе: зашто Ви не употребљавате одмах од почетка све реченичне знаке и зашто на пр. знак почивке ни тамо не мењете, где би га у интересу разумевања текста требало? 2.) Зашто писте строго пазили, да се министарски („школски") правопис спроведе у читавој књпзи наравно и у песницама, које сте негде са старим правописом прекопирали?

IV.

Него да пређемо на што важније. Да видимо пре свега **облике**. Ипи ћу по старој граматици, да ме свако разуме. Генитива са *-é* нема у читавом буквару никако. Датива има на 50 (четири петине поред *ean*!) Акузатива има на 140. Плурала самог 130, датива плурала 4, акузатива плурала 15. Већ су то не само мали бројеви, него су и неоправдано несразмерни. А како то тек изгледа, када све разредимо према споиама, т. ј. према гласовима, којима се ти неку уз основу и према промени у основи! Та да не ређам све, доста је споменути, да баш карактеристичних случајева ни нема, него само *cukrot, vásznát, sírgödrét, ökrét; ökrök u lovak* и ништа више. — Зар се зато изоставило граматизирање, да на ових шест примера спалимо?!

Тако је исто и са осталим именским наставцима. Наставак — *ban-ben* долази 80 пута *-n, on-en*, 35 пута (*-ön* никако) *-ból-ből* 22 пута, *-ra-re* 17 пута, *-ba* 7 пута (*-be* никако), *-hoz-hez* 4 пута (*-höz* никако), *-nál-nél* 3 пут, *-ig* 3 пут, *-kor* 2 пут, *-ért* 1 пут. Сад што *-vá-vé* нема, то је тежи наставак, али зашто *-ról-ről* никако не долази у читавој књпзи и што је тешки *-val,-vel* тако мизерно обрађен? (Има *-val* 3 пут, и то само са *pótlónyújtás*, *-vel* само у речи *idővel*, дакле у пренесеном смислу; *-jal* 1 пут, *csal* 1 пут, *-lal* 2 пут, *-lel* 1 пут, *-vel* 2 пут *-sal* 2 пут и онда *éjjel, reggel, nappal, összel, tavasszal*). Па још да разлучимо све случајеве где је пренесен смисао, те се право значење наставка не може вежбати!

Са плуралом, наравно, нема, него само изнимно по који случај.

Али има још нешто оригинално. Књига тражи, да деца испшу где су се родила и то, како изгледа, мисли на два различита места (54. стр.), а међу оним силним примерима у буквареком делу није навео него само један једини пример за локал (*Nyitrán*). Наравно да би по томе деца у најбољем случају написала *Temesvárott, Fehértemplomon*, да-

кле наопако. Да, збиља, има још, једно име места у локалу „Nagyfalun“. — А једте Бога Вам, је ли се та ватра десила баш у Ађфали и је ли тамо онда било поред Срба: Мађара и Немаца, а других не? Или сте ваљда смели с ума, да се случајно тако зове једно село, где ће се та књига употребљавати?!

На питање **куда?** има у књизи само *Zomborba*, дакле онај ређи наставак, а не *-ra, re*. А на питање **одкуда?** нема ни једнога и никаквога.

Шта пак да рекнем за „*személyragozás*“, ту понајвећу тешкоћу?

У том погледу каже закон да: „*a helyragokat és a birtokviszony egyszerűbbalakjait... helyesen alkalmazni tudják*“; Упутство пак додаје уз то: „*és készséges használatában minél nagyobb ügyességre tegyenek szert*“. Јасно је дакле, да се ту има неки избор учинити, али да се ти одабрани простији облици имају толико вежбати, да их деца исправно и са лакоћом примењивати знају.

И ту је писац створио такову збрку, да сам ја своје белешке преписивати морао, да некако добијем преглед оног градива, које је он дао — без разлике, у својим саставима тако исто, као и у одабраним стиховима.

Ја заиста не знам замислити тежих, компликованијих случајева, него што нам их овај буквар даје. Једино ваљда, што их са тежим постпозицијама није компликовао, јер једноставне постпозиције (Искуљев те „*névutók*“ уопште није обрадио, тек по која му се „поткрала“) нису ништа теже, него и прости случајеви, кад им се још какав наставак придода.

Ту вам има крњих примера (*a farkam, hálám*, акузативи, *Én Uram, Isten!* — па бар да је апостроф метнуо, кад га деца већ познају!); па вам има контракције (именица као посединк и два поседа у акузативу са-*áit* и са-*ait*); онда вам има, где је посед посединк и то не само простијих случајева (*apám háza atyám és anyám szülei*), него и компликованих (*A mi templomunk belső részei. Én és testvérem szüleink gyermekei vagyunk*). Ако има случаја, који је од овог последњег тежи, нека ми га писац прикаже, и ја ћу му скинути капу!

Али међу теже случајеве се морају убројати и сви они, где посед уопште има наставка, био то „*helyrag*“ или макар и наставак акузатива или датива — особито они случајеви, где је посед или посединк у множини. А писац не само да је тих навео (и то обично по један једини пример, па и за теже, као: *ünkben, — aihoz, — akkal*), него је чак и један пример акузатива навео, где је и посед и посединк у множини, и где је то чак погрешно (на 64. стр. „*segítsetek egymásnak házsitokat felépíteni*. — Мађар види ту у сваког посединка по једну кућу и употребљава једнину: *házatokat*) и т. д.

Ако желим да наречем бар како тако добар суд о труду писчевом — јер то се види, да је на ово обратно пажњу — морам међу теже случајеве убројати још и све оне, где је наставак поседа кумулиран са једним или другим наставком множине. И ти су случајеви тако спорадични, да право рекнем необраћени, да је боље узети, о су се „поткрали,“ као и сви они остали тежи, него да се узму озбиљно на око.

Случаја, где се оба појма у множини замишљају (као оно „*gyermekei vagyunk*“ или „*házaitok*“) нема никако, а нема ни тога где је посед у множини, а посединк је друга особа једнине (на пр. *gyermekeid, házaid*). *Szárnyuk* долази два пута (по горњем правилу посед чак и овде у једнини!), а *az ő unokájuk* један пут. Више ни тих примера нема. За случај, где је у множини само посединк и то друга особа, има свега четири примера (*szárnyatok, anyanyelvetek, vallástok, semmiték*). За посед у множини а за посединка у једнини има, за прву особу 5, а за трећу особу — то је најпростији случај за ову компликацију — има: именица + *ei* 4, именица + *i* један и „*a tanító szavai*“ затим уз пређутање посединка са *-ai* 3 и са *-ei* један пример. Других нема.

За најпростије случајеве — где је и посед и посединк у једнини — има прилично примера. Али сад се ти разреде на категорије по спонама и по изведеним променама у основи, затим по томе да ли је посединк споменут или не, опет се мора рећи, да само за неке облике има подоста примера (*-m* са дуљењем самогласа, без посединка 15, *-e* са голом именицом као посединком 8) а да су други занемарени или и сасвим прешућени. Тако за случај, где је посединк друга особа, има свега заједно само 5 примера, најпростији пак случај (*-m*, без промене у основи) долази само један пут, и то само контраховано (*én.... teremtőm*). Тежих случајева тако рећи

ни нема (само *fiam, mével, az ő dolga*), а најразговетнијег случаја за трећу особу, где није лична заменица посебник, а где посед има свој наставак (*-nak* а... ја) нема никако — осим ако бисмо овамо рачунали примере о компликоване са *van*, или са придевом уз пређутање тога *-van-a* (на пр *-nek... van... lova, ökre* или *-nak üveg az ablakja*).

(Наставиће се.) **Ъ. п.**

БЕЛЕШКЕ.

Учитељска конференција у корист побољшања дотације. У среду 25. окт. одржана је у новосадској српској средњој школи конференција неколицине новосадских учитеља без разлике народности. Конференцију је отворио и њоме руководио учитељ *М. Ъ. Тосић*. Он је је разложио, да је ова конференција сазвана ради тога, да се и новосадско учитељство без разлике вере и народности, придружи земаљском покрету свих учитеља у Угарској *ради побољшања учитељске дотације*. Резултат саветовања био је резолуција: Да новосадски учитељи ступају у Земаљски Савез угарских учитељских друштава, а тако и да су солидарни са акцијом у ствари општих учитељских интереса. Ти закључци послаће се Савезу. Осим тога сличан закључак су донешени и устварн локалних учитељских тражбина. На ову конференцију нису били позвани сви Срби учитељи и учитељице. О саветовању на конференцији донећемо у идућем броју опширније.

Учитељски санаторијум и опоравишта. Под председништвом Арпада *Бокаи-а*, професора на свеучилишту основано је друштво, које је истакло себи за циљ спасавање оболелих и ослабелих учитеља. Учитељи, које је болест већ напала, добијаће у томе удружењу по могућству сасвим бесплатно лечење, који су пак само изнурени радом, ти би добијали јефтина летишта, где би се опоравили. Друштво је своје деловање већ отпочело, но ове шк. године жели се оснажити прикупљањем чланова, како би крајем текуће шк. године већ могло помоћи оним својим члановима, који му се ради помоћи обрате. Год. чланарина је за учитеље само 2 круне, — али се друштво нада да ће му учитељски чланови врбовањем чланова, скупљањем добровољних прилога, приходом дечјих забава, јавних предавања и т. д. обилато у помоћ притећи. Чланови оснивачи су, који једном за свагда положе 100 К и потпомажући чланови, који годишње уплаћују бар 5 К. Пријавити се ваља на адресу, Kemény Simon, tanitók szanatorium egyesület alelnöke. Bpest. VII. Hungária-úti iskola. **Т.**

Излет чешких учитеља. 45 чешких учитеља пропутовало је о вел. шк. одмору Краљску, Далмацију, Црну Гору, Херцеговину и Босну. Исто тако пропутовало је око 40 словеначких учитеља Далмацију.

Положај бугарског учитеља мизернији је од положаја једног слуге. Судбина његова лежи у рукама и прохтеву неписмених чланова школског одбора. То је главни узрок што је педагошка књижевност у Бугарској посрнула и што је улога основне школе у Бугарској сведена на положај политичке слушкиње. („Учитељ" св. за април 1911.)

Савез уредника педагошких листова постоји у Вратислави. Ово је слободно удружење које је себи поставило за задаћу да унапређује народну школу и учитељски сталеж. Чланови друштва обвезни су да се узајамно помажу против нападаја на учитељски сталеж, на чланове друштва или на школу. Међусобно замењују листове, одржавају своје седнице увек кад је скупштина немачких учитеља. Сад има у том друштву 39 чланова. Председник је друштву ректор W. Köhler издавач „Шлеских шк. новина" (Schlesische Schulzeitung).

Је ли потребно повишење учитељских плаћа? Царско статистичко звање у Немачкој на основу података, који су му стајали на расположењу, саставило је исказ о томе, у каквом размеру су заступљени поједини огранци издатака у породицама разних народних сталежа. Ево тога исказа:

	Исхрана	Рухо	Стан	Огрев и осветљење	Разно друго
Радници	52%	12·6	18	4·1	19·8
Приватни намештеник	40·9	12·7	18·7	3·5	24·2
Учитељ	34·7	14·8	21	3·7	25·8
Чиновник средњег реда	37	14·2	18	3·9	26
Мали чиновник	49	13·9	18·2	4·2	14·7

Ови бројеви речито говоре о томе, како учитељ мора да троши на сваштa пре, него

на исхрану своју и своје породице. То је последица с једне стране његовог положаја у друштву, где се он има репрезентовати као господин — човек, — с друге стране пак његове малене плаће. Повишица плаће је дакле учитељству потребна у пуном смислу речи као кора хлеба! **Т.**

Захвалница на учитељској служби 3. октобра т. и. т. г. предао је учитељ ниже пучке школе у Кнежевић-коси школском одбору захвалницу на учитељској служби, која дословно гласи:

Данашњим даном потписани учитељ захваљује се на учитељској служби с разлога: рани мизерне плаће, бесправног положаја учитељства, некоректности, како нижих и виших претпостављених области, шиканирања и малтретирања учитеља, и дрзовитости и бруталности областих органа и жупанијских школских надзорника.

Умољава се школски одор, да изволи ову захвалницу на знање узети. Са штовањем *Окљеша Петар*, учитељ.

Сеоска гимназија у Русији. У вјатској губернији, у месту Орлову, има гимназија за сеоске девојке. Скоро све ученице су сељанке (90%). Из најзабитијих крајева долазе у ту школу сеоске девојке по свршетку народне школе, а после 7—8 година враћају се у села као интелигентне господице, као учитељице. Гимназисте иду у школу у народном оделу.

Приходи и расходи руских манастира. Синодска надзорна комисија издала је рачун о манастирским приходима и расходима. У овој години био је приход свију манастира 20, 627. 286 рубаља, а расход 18, 679. 846 р. Готовине су имали манастири у 1910. год. 68 милијуна, највећи део издатака шшао је на дотацију архијереја и издржавање манастирске братије (око 7 милијуна), на издржавање архијерејских и манастирских зграда око 8 милијуна рубаља. А на манастирске школе издано је само 287 хиљада рубаља.

Жидовски универзитет у Јерусалиму. Доцент енглеског универзитета у Кембриџу Израел Абрахамс и кијевски богаташ Рабиновзон започели су акцију за оснивање жидовског универзитета у Јерусалиму. Овај потхват помажу жидовски научењаци из разних држава.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Уз најчитанији лист **„Српски Митрополијски Гласник"** излазиће **„Архив за историју српске православне карловачке митрополије"**, и то сваког месеца по један табак, тако, да годишње излиже изнаше 12 табака.

„Архив" ће за себе стајати на годину 3 круне с поштарином заједно, за Србију и Црну Гору 4 круне а за Русију 5 круна, а новац треба слати поштанском упутницом **„Благајници срп. народноцрквених фондова у Карловцима."**

Да би се знало, колико треба примерака штампати, умољавам љубитеље народне прошлости, да што пре пошљу претплату.

И за ову ће годину изаћи 12 табака **„Архива"**.

Карловци 10. Августа 1911. Прота **Димитрије Руварац**, уредник „Архива".

ЗА „ШКОЛСКИ ГЛАСНИК."

У име сборске чланарине, а као претплату на „Шк. Гласник" за IV. четврт 1911. год.:

Уплатили су ови чланови сомборске српске учит. збора по 2 К: *Сомбор*: 1. П. Ковијић, 2. Вел. Чонић, 3. Ј. Легетићева, 4. П. Јалошевић, 5. Јелена Ковачић, 6. С. Лугумерска, 7. М. Зунданчић, 8. Ст. Шашић, 9. Зорка Кришић, 10. Зорка Средојева, 11. М. Војић, 12. К. Стојачићева, *Сегедин*: 13. Бошко Пошпић, 14. Александра Пошпићка, 15. Р. Мрђенова, 16. Сл. Мандић, *Сивац*: 17. Д. Жакић, 18. М. Лесковац, 19. Г. Лесковац, 20. Ј. Мајска, *Суботица*: 21. Цветко Вакић, *Баја*: 22. Драг. Арсенијевић, *Кула*: 23. Ж. Вукелданчић, 24. Ст. Ђурић, *Рацпуја*: 25. Ст. Влајковић, *Бобан*: 26. Род. Увалић, *Пароћубе*: 27. Мих. Сромаћ, *Рађ Милетић*: 28. Р. Легетић, *Пачарево*: 29. Дар. Дамјан, *Лалић*: 30. Вукосава Симендић, *Сентово*: 31. Иса Поповић, *Шандор*: 33. Д. Стојковић, *Деронье*: 33. Катица Дедић.

Они који су раније посебно послали претплату, нису овде прибележени.

Свега је овај збор послао К 66.—. Ово је свота уложена на име „Шк. Гласника" у новчани завод учит. д. д. „Натошевић."

•

У име зборске чланарине, а као претплату на Шк. Гласник" за IV. четврт 1911. год.:

Уплатили су ови чланови новосадског српског учит. збора по 2 К: *Бегеч*: 1. Урош Дрндарски, 2. Стеван Јанчић и 3. Зорка Гајшић, *Ст. Врбас*: 4. Милан Калуђерски, 5. Зорка М. Калуђерска, *Деспотовићево*: 6. Бранко Стевановић 7. Љубица Шашић; *Ст. Кер*: 8. Миливој Босић, 9. Ана Васиљевска. *Бинчић*: 10. Михаило Дедић. *Нови Сад*: 11. Гавра Грбић, 12. Ђорђе Гајић. 13. Ђорђе Михајловић, 14. Душан Ружић, 15. Катица Михајловићка, 16. Милан Ружићка, 17. Десанка Ракић. 18. Сидонија Гајића, 19. Ана Сајдлова, *Обровац*: 20. Младен Ђуровић, 21. Ана М. Ђуровићка. *Ст. Палanка*: 22. Коста Јанковић, 23. Павле Јалошевић, 24. Милан Ђирић, 25. Олга Јалошевић. *Пирот*: 26. Тодор Милошевић, 27. Бојана Бајић, *Салбатх*: 28 Душан Мокић, *Товаришево*: 29. Жарко Стевановић, 30. Стеван Пајанчић, 31. Амалија Брнић, *Ст. Футог*: 32. Жарко Алексић, 33. Стеван Бошњак, 34. Веселин Марјански и 35. Лазар Вукотић.

Они који су раније посебно послали претплату, нису овде прибележени.

Свега је овај збор послао К 70.—. Ова је свота уложена на име „Шк. Гласника" у новчани завод учит. д. д. „Натошевић."

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 16. У Новом Саду, 30. октобра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Наш народ и његова просвета. — Школа рада. — О могућности систематског васпитања. — Постанак Шк. Уредбе од 1872. год. — Педагошки преглед: Први међународни конгрес у Брислу за проучавање детета. — Школа и настава: Телесна казна у школи по разним државама. — Учитељство: Конференција новосадских учитеља у корист побољшања дотације. — Учитељска изасланства код сабораних посланика. — У корист побољшања учит. дотација. — Револуција „Хрв. учит. друштва румеског котара". — Практичне обраде: Одузимање у III. разреду. — Срески зборови: Седница самборског среског учит. збора. — Преглед књига: Мађарски буквар од Ј. Искрућева. — Белешке. — Нове књиге.

Наш народ и његова просвета.

И — најбујнији је живот код нас за време избора. Онда те *способности* славе оргије, јер су у *своме елементу*. А после избора траје још свађа, а после затишје, које траје три — четир године, до нових избора, тада видите на површини нашег народног живота само оне, малобројне, стално раднике на препороду народа, а остали се повукоше, јер им такав рад не прија! Данас посматрамо, са каквом радошћу полазе наши сталежи на изборе, а како се огромна већина у селима и варошицама навлачи из рада на просвећивању народа, са оном стереотипном: *„Код нас се не може."*

Да споменем, шта сам сам доживео. Ми смо у нашем учитељском удружењу завели, да у пролетним скупштинама држимо јавна предавања за народ, а у јесењим претресамо наша стручна питања. Одредили смо прво село Б. Тамошњи свештеник беше мој добар друг и пријатељ. Одем на два дана пре скупштине к њему, да га замолим, да обавести народ о нашем доласку. Већина села је припадала странци, које је начела исповедао и мој пријатељ, свештеник. Када му разложих, зашто сам дошао, најпре побледи и поче се згледати око себе. Ја сам га у чуду посматрао. Затим ми рече: „То ће тешко ићи! Не воле они *ћнаважење*!" На моје разлагање најзад рече: „Добро, али о странкама ни речи! Ја знам тебе, волеш мало да зађеш... Најпосле бићу тамо, па ако..." Када му обећах, да ће бити ни речи о томе, развеселио се. Дође и тај дан. Народа пуна порта. Говорио сам о домаћем васпитању и после прочитао неке дечје Чика Јовине песме. Свештеник је као орлуш пазио на сваку реч. Смејао сам се, јер ми изгледаше као изасланик полицијске власти. Други колега је говорио о шпијањуу деце у шегрте, те је наравно споменуо и извесне личности и установе које руководе тај рад. Сада је свештеник удвостручио своју пажњу и на више места давао израза своме негодовању. Зашто? Само вам се каже. Народ је био врло задовољан и лепо се захваљивао предавачима. И шта се после догодило и што је за сваку похвалу и утеху. На јесењој скупштини расправљали смо о формалним степенима у настави. Наједном неко закуца на вратима. Улазе две ратарке. „Ми смо, рече једна, из Б. Нисмо биле код куће пролетос, када сте тамо били и *нас учили*. Наши не могу да се нахвале, како сте говорили и нас упућивали о деци. Чуле смо од нашег господина учитеља, да је данас у И. скупштина, те смо дошле оно да чујемо."

Како би народ, да је код нас друкчије. Једна странка заказала збор. Дан-два

пре збора, добише прваци друге странке од своје управе абер, да *пошто по што* спрече збор и не дозволе говорити изасланицима противне странке. На дан збора дођоше од прве странке њене вође и најбољи говорници. Педесет-шездесет људи друге странке, опколише их, те им не дају доћи до речи, само чујеш вику: „Доле, **издајице** народне!" Један писарчић једног адвоката стане пред једног чувеног нашег политичара и врсног говорника, те ће му: „А шта **ти** ту тражиш? Доле!" И не могоше доћи до речи. Огромна већина наших ратара мирно је посматрала, како капут од противне странке не да доћи до речи придошлима а само је њих двадесетак са капутлијама учествовало у демонстрацији. Како ли је то лепше у Енглеској, Америци и у другим странама. Ко не ће да слуша, оде али бар не ће сметати на овакав начин. Тешило ме је бар то, што нису летиле каменице и мућкови....

Најпосле свако живи својим животом и нека исповеда начела каква хоће и врши своје грађанско право. Подлеже сваћија душа мњењу, навикама околице, друштва које га окружује, те новинама и књигама које чита. И последњи сам ја, који ћу као народни учитељ замерити коме или настојати, да га ограничавам у исповедању свога осведочења када је оно продукт споменутих утицаја и свога размишљања. Али, морамо тежити за тим, да свако штује уверење другога, као што си рад да и твоје штеде и не смемо називати противника *издајицом*, оваким и онаким ако се нисмо о његовим неделима уверили, осведочили. Трпељивости хоћемо.

Па, видите, са овог гледишта, *странчарства*, посматра се и рад цркве, школе, трговина, занат и т. д. У селу, у коме већина припада једној странци, **мора** истој странци припадати и свештеник, учитељ, трговац, занатлија, па макар нас деловање те странке водило у пропаст, ако хоће мира и напретка. У једноме селу није учитељ припадао једној странци, која је у огромној већини. Није хтео ићи на избор да се замери истој, а ни своме уверењу. Дођоше са неколико кола пред школу, те ће један старкеља: „Хајде, ранко, с нама на кола. Није то тако живити **од нас** у једном селу, па не гласати с већином. Морао је ићи, тамо је гласао против свога уверења, јер треба и даље живити у томе селу....

Данас се свештеник, учитељ, чиновник општински, књиговође и т. д. све до сережанина, бирају у већини места као странчари, па ма били последњи у своме сталежу. Тако се догађа, да у наша већа места, у којима има више интелигенције и где треба боље репрезентације, дође човек, који није прилика дорастао, јер није имао прилике, да се таквима навикне, те ето одма сукоба. Те када не може са образованијима, он оде међу мање образоване, али не да их просвећује, него да их раздражује против првих, те настаје голем јаз између њих. Колико је ратара наших пропало услед тога, јер у нужди није добило помоћи од завођача, а први га напустише....

Једном речју, такви нису у стању водити народ за собом у напредном правцу, него да дођу до неког тобоже угледа пођу они за народом, па тако и напредујемо. Народ гледа тако капут, како му се улагује са: Лало, Брато, Секо и т. д. а ни писнути не сме о његовим манама, јер он као *господар* попе, учитеља, трговца, занатлије не воле то ни да чује од онога, кога сматра *нижим* од себе. Ако дотични кадгод не усхте тамо, куда хоће већина народа, јер је можда увидео, да то иде на његову моралну па и материјалну штету, било у срп. црквеним скупштини, комасацији, избору и т. д. бацају тутори пред свештеника црквене кључеве, не иду у цркву. Учитељу не вотирају доплатак, за школу не хаје, код трговца не пазаре, код занатлије не раде, и то све с тога јер су га несавесни размазили и наговарали, да мрзи капут, али су тиме многе наше честите ратаре отерали у раље зеленаша и у — **пропаст**.

И такви наши ратари, који буд од кога наговорени, да не слушају свој капут у селу, или ако овај није способан да ратарима предњачи у свему што је на-

предно или је апатичан у раду за добро народа, очекују помоћ и поуку **са стране**, па ма ко дошао и наишао, боље им је дошао од њиховог капута, тако је нпр. један иноверац, који је ради разних пређавштина седео у затвору, неки сајџија Арнос, залудио био пола Срема. И да поново не проневери од народа скупљене сексере, тај би и данас играо видну улогу у нашем народу и вредио више на зборовима, него стотине свештеника и учитеља и стварао *пропалице* у нашем народу, **радни народ**, јер му је сладио и обећавао рај, њему, радном народу, те су многи испродавали своје јутро — два земље, па полетише, само да постану **прави радни народ**, јер ће само ти бити примљени у царство божје т. ј. бити на делу, **када се буду делиле спахијске земље**.... Дакле мораш остати без игде ничега, јер онај који има земље, неће добити ништа. Тако су у једном селу у Срему ти осиротели бескућници сашили барјак и дали извести на њему: „Пропалице села М." и тиме се поносили. Па и многи капут погне главу под ованковим приликама, неки ради пуке славице, неки ради лакшег живота, те с таквима настављају рад у осталом делу народа, али не да га уче чему корисном, него да са овима буду лудачка капа на глави народа, под којом неће пропевати ни они, ни школа ни црква, ни никаква напредна установа. Зато видимо у *„радном народу"* и наших ратара са сто и више ланаца земље, јер **иначе** не могу добити јефтинијих — надничара....

Нека је свака Хвала и част људима који су озбиљно прегли, да с нама заједно помажу радном народу, коме старији ништа не оставише, или стицајем разних неповољних околности осиромашише, али смо увек против *завођача*, па ма којој групи припадали.

Они, напреднији, из нашег народа, који су стицајем **таквих** околности, а са странчарско — политичког гледишта дошли до видинијег положаја, седе на њему готово немо, непомично, скоро и нетрепћући очима, чувајући се добро, да некривудају ни лево ни десно, ни напред ни натраг, да се не замере ованковим „**вођама**" народа, те постадоше као неке статуе, мумије, осећајући, да дирнеш ли тамо, у „**осино гњездо**" онда ће те напасти, да ћеш се ратосиљати света и бићеш најмање — испљуван, а то им не годи.

Као што видимо, ни горе ни доле не стојимо добро, али они, који стоје у средини и разуму страсти, зле навике, те усијаним гвожђем странчарске страсти расширују мржњу, злобу и пакост међу нашим сталежима и стоје као црвена лудачка капа на глави нашега народа, која га тишти и не да му напред ни у селу, ни у граду.... не воде рачуна о том стању.

VI.

Лепо је и угодно посматрати глатку и мирну површину мора, озарену сунчаним зрацима. Безбрижно плове по њој лађе, носећи трговину света у разне удаљене крајеве. Па и мала рибарска барка безбрижно плови по њој, а задовољан рибар певушка своју песмицу. Али је страшно гледати море узбуркано и усталасано, а над њиме натуштене стихије природе воде своје страшно коло. Колико жртава тада спусти у своју бездану утробу.... Тако је и у животу народа. Када се разбуктају страсти, поведу врзино коло, у коме не позна брат брата, друг друга, заслепи појединац и групе те управо не разабиру шта хоће, за чим теже. Направи се један русвај. Када се све утиша, онда тек спазимо страшну пустош и невољу, која наста после тога чуда и покора. Повесница скоро свију народа пружа нам много и много жалосних слика у томе погледу. А шта нам говори наша?! Од почетка, па до погибије Косовске сама крв, која се лила у међусобној борби, када не беше непријатеља споља. Када нас подјарми најезда турска, стишасмо се и уз јеку гусала набројасмо своје јаде, очекујући лепше дане.

Па најзад сијуше и они. И опет настаде међусобна борба; многа страница новије наше повеснице попрскана је крвљу. Па и данас траје тако свуда, гдегод нас има. Узмите наше дневне листове из

ма кога краја, па се морате згрозити, ако имате поле љубави за свој народ, за свој напредак. Ни овде код нас, ни у Србији, Босни, Херцеговини, Далмацији, просто се не зна ни ко пије, ни ко плаћа. Садашњост наша је заиста врло тужна. Сви смо, против свију. Овако су ваљда живели само Јевреји, у својој старој постојбини, Палестини. Ни, Аврам, ни брат му Лот, нису могли дуго у заједници. Растадоше се. Па исто су наставили и њихови потомци, док им Римљани не разориште Јерусалим и они се расприташе по свету, када су се добро исплакали на рекама Вавилонским. Али су се бар научили памети. Данас у сложном раду, подјармише свет. Али се ми ничему нисмо научили. Па ни опустошени крајеви наши из најновијег доба, па ни материјална пропаст половине нашег народа у овим крајевима, ни чему нас не учи, остали смо слепи од међусобне борбе. Идемо на сусрет врло тужним данима, ако овако устраје. Плакаћемо убрзо, као оно Јевреји, али нас нико не ће чути ни марити за наш плач, јер смо своју несрећу сами скривили. И појавиће се вукови у овчијој кожи и растепети стадо, нашу масу, јер им се неће моћи одупрети са културним оружјем.... јер га не познаје као што би требало. Све се може поднети, са омање штете, вели једна пословица. Културним народима не наносе много штете заћевице, међусобна мржња приликом борбе за начела, установе и т. д. јер се они, као образовани, брзо сложе за своје опште добро. Код нас је то друкчије. Чим се поделимо, ретко и називамо бога један другом, а камо ли да се нађемо на каквом заједничком послу, за опште добро свога народа. Морамо, дакле, свима средствима тежити за тим, да будемо сношљиви један према другом, те да у заједници унапређујемо наше опште интересе.

Па еме ли се овако и даље остати? Не еме, јер смо пропали, сигурно пропали. Из свега написаног, сваки ће већ увидети и начин, како да се ово зло лечи, па да спремамо наш народ за културну борбу у доба, када други освајају ваздух, а како не би земљу. Ја држим, да се све може поправити и да ће зло само од себе отпасти, ако препородимо **дуб** из кога сада овакве пчеле излећу, односно, створимо нову генерацију, излечену од међусобне свађе, кавге и инаћа, озарену светлошћу модерних идеја, које светом владају. А може се народ препородити уз суделовање родољубиве интелигенције **само са основном добро уређеном народном школом.** То би био дакле задатак нас, **народних учитеља**, који је данас врло тежак готово изгледа немогућ у приликама, у којима живимо, јер треба надљудске снаге, спреме, самопрегора од стране *нас народних учитеља*, а велике пожртвовности од пријатеља школе и народа, јер ваља лечити врло дубоке ране и код одраслих, да нам не сметају у нашем тешком раду. Уз то стицати и давати народу резултате разних знаности, које се с дана на дан развијају и стварају нове прилике у којима се морамо **умети налазити** Као што рекох, *ја тврдо верујем, да ће народна школа успети под извесним условима, ако не за две-три године, а оно за три-четир деценија, да препороди добар део нашега народа* и тај ће себи скројити лепшу капу, интелигенцију, која ће га повести лепшој будућности. Укорео ћу, дакле, проговорити о главном задатку ове расправе: *О народној школи, односају њеном према народу, сталежима, властима, спреми учитеља, наградн њихова рада, те о нашој учитељској заједници у раду на препороду народа.*

Ириг. **Стеван Радић.**

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. нар. учит.

Геометрија може врло много да се обрађује у школи рада. Али она овде није апстрактан предмет, него су облици и односаји облика дати на стварима, или их дете ствара. Ту дође до дејства и емисао, која је је у облицима дата. *Наша* геометрија није дедуктивна, она је наука искуства. И она је већином

примењена наука, те долази у везу са геометријским и конструктивним цртањем, које заузима шири обим него данас. Ја држим, да после таке предпреме каква је у школи рада, у горњим разредима настава концентрације у геометрији могла би бити од врло велике користи. О посебној настави у геометрији у горњим разредима, моћи ће се коначна реч тек онда изрећи, када будемо имали искуства у школи рада. Исто тако за природопис, технологију, физику и хемију мораће се у горњим разредима разрадити одељења настава, која ће оно богато градиво, које је дотле обрађено, једном са гледишта стручног уредити и расматрати.

Ову наставу са гледишта струке, *не замишљам тако, да неколико струка теку једна поред друге.* Централизација је још увек и овде на месту, само једна струка ступа свагда као средиште. На ово се прикључује рад, приказивање и све остало. — Да ли да у горњим разредима наступи засебна настава у земљопису, ја се не усуђујем да одлучим. Ја сумњам, да чак и 14 годишњи дечко има способности, да земљописне везе свати и држим, да он у том добу још не осећа потребу за познање унутарње везе земљописних чињеница. — Па чак када би се и одлучили за посебну наставу, ипак се неће моћи прећи цео земљописни простор, него би се већи део морао припустити продужној школи, т. ј. каснијим приликама за образовање. Настава у повесници у правом смислу, има се сасвим избацити из основне школе, за једно касније доба.

Наша свеукупна настава нам заиста пружа много шта за обе ове гране. Деца добијају стварно знање о домовини, у вези са очигледношћу, добију многе земљописне основне појмове, уче употребити и разумети карту. То све је већ много, а данас је то често неозбиљно и ветрењасто. Производи страних држава пружају нам често по гдекоји поглед у даљње пределе. Код нашег рада бићемо често упућени на развијање дотичних ствари и односаја. При томе отпада за дете по гдекоје културно — историјско градиво. Док се мање дете креће сасвим у садашњости и околном свету, касније, одраслије жели, да чује нешто о прошлости и о удаљеним пределима. Нарочито за овим последњим је његова потреба велика. Ми га данашњом нашом земљописном наставом не можемо задовољити, него му морамо дати описе и то по могућству детаљиране описе, о страним варошима, морима, прастарим шумама и рушевинама. И из светске историје му можемо по нешто пружити, но то не сме бити за дете удешено, и не треба да буду опширне расправе. Но, све је то појединo градиво, и није повесница ни земљопис. Овде би био топло загрејан за књигу и то не само за земљопис и историју, него би се морало и из другог што пружити.

Природно је, да се овде не може мислити на нит, на књигу, где дете треба све да учи, што је у њој. Корисније је, када дете само чита један путопис, него, када му га учитељ прича. Овде су главни детаљи. Дете има добро памтење за живо описивање. Када касније наступи земљопис, онда је ту једна добра основа. Како једно изгледа знање земљописа код одраслих баш зато, што се код детета није сватило интересовање.

За наставу библијске повести и науке вере прерано је опште у основној школи. Ја сам против *засебне* наставе науке вере у основној школи.

Говор усавршава дете у школи рада при општењу са стварима. Док дете при садањој настави дневно неколико минута има прилике да дође до речи, дотле оно у школи рада сме и може да измењује и да расправља о плановима. Ова измена мисли и говора тим је од већег значаја, што су у школи деца разних сталежа, дечаци и девојчице заједно и тако се међусобно унапређују. Читање наступа тек онда, када за дете постоји одговарајуће градиво и потреба за читање. У садањој школи се чита са децом од 6, 7, 8 год. што по пропису мора да се чита. И писање треба да наступи касније, када дочекамо потребу зато. Белешке, цртежи, расматрања, пројекти дају касније *природан повод за писање.*

Садањи круг слободне наставе је врло ограничен. Детињи живот нам не даје увек сасвим до горе довољно подесног градива. За горње разреде има још и других разлога, да се не узима градиво из живота. — Детиње посматрање ван школе је данас већином непотпуно, а оно, што се у школи посматра, унесено је у облику говора.

Поред свеукупне наставе, спада овамо још телесно вежбање и уметничке игре. Где постоји природан одношај, тамо се споји. Али ми не полазимо са гледишта једне идеје, дакле овде са идеје концентрације, него је следимо, где је она дата. У телесно вежбање спада: гимнастика, разне игре, купање, тоцињање и излети. И ако се све то не може узети у оквир школског времена, оно ипак школа има да уреди установе за то. Путовање стоји у непосредној вези са укупном наставом. Ту треба пазити на болешљиву и хрђаво рањену децу. Потребно је дељење млека и леба сиротињи, уређење разреда у слободи и т. д. Здравље је основни услов за развијање. Ми газдујемо раскошно, ако се не бринемо прво за здравље и довољну рану.

Струке за вежбу су пре свега читање, рачунање и писање. За цртање није одлучено. Штива и песме треба учитељ сам да одабира по својој увиђавности.

Сада ћемо да реазумпрамо свеукупну основу школе *у неколико реченица*. Прве школске године се онако уређују, као што је то назначено у одељку „о реформи основне наставе.“ Само овде код нас, где је говор о шк. постављању циља, морамо приметити, да се не сме код тога стати, да је за крај треће школске године садањи циљ меродаван. Даље у горњим разредима је школски рад у главном свеукупна настава. Градиво је одређено према свагдањем ступњу детињем, спочетка једноставније и што ближе (не у смислу простора), а на горњега ступњу постаје све замршеније. Главнијем делу стоје у средишту радови. Свеукупна настава посредује сазнање из свију грана природописа, опште културе и из домовинског земљописа. Нарочито на горњем ступњу често се распоставе по један поглед на развитак ствари и културних одношаја, па и историјско разумевање. Рачун, геометрију, цртање и учење језика ступа у природну везу са свеукупном наставом.

На горњем ступњу наступају и градива према стручним гледиштима неизменично са радом и тежим појама из домовинског земљописа и културе: из геометрије, природописа, хемије, физике и земљописа. Поред наставе концентрације придолазе струке за вежбе и уметности, као и гимнастика доста самостално.

(Наставиће се).

О могућности систематског васпитања.

— Dr. Imre Sándor. —

IV.

О услову система:ског васпитања.

(Свршетак.)

И код стварања васпитног мишљења најглавније средство је школа*). Изгледа да се противуслови, кад уверени о неизвесном стању утицаја школиога, опет се узламо у утицај ове. Противуслова међутим нестаје, кад поставимо тај одређени захтев, *васпитано мишљење* треба у првом реду да у школи окупира без разлике свакога. Снага школе би се у великој мери повећавали кад би сви који су позвани да у њој заједнички раде, признавали васпитну мисао својом водиљом, пошто би тако у стању били да одређеније показују прав пут свесног рада за будућност и школа би тако пре постала водиљом међу многоврсним утицајима.

Међутим учитељство само тада обузима та педагошка мисао, кад иста испуњују и душу оних, који обављају учитељско васпитање на сваком степену према своме позиву. То ни изблизо не

*) Расправљајући о медицинским данашњих друштвених незгода, такође зло, великим задацима васпитања долази Dr. jur. D. *Bischoff, Die soziale Frage im Lichte des Humanitätsgedankens*, Monatshefte der Comenius-Gesellschaft, 17. год. (1908.) св. I. 34—37.

значи оно, да на пр. свеучилишни професори учествујући у образовању средњошколских учитеља сиђу на онај ниво, који (с гледишта њихове позиције) без узрока не зову средњошколским нивоом. Баш на против. Ту ствар тако схватам, да и средњошколски учитељ треба да је на свеучилишном нивоу, ако свога ученика хоће да са средњошколског стајалишта подигне уз себе**). Али васпитну мисао, која за то оспособљава, већ одавде, са свеучилиштем скопчаном професорском препарандијом, треба да собом понесе. Истина је, да неома проширујем круг васпитне мисли, али је само тако видим умесном, јер чим научењак ступи за катедру, и почне да говори, научно интересовање и научан му рад одмах ступа у службу васпитне мисли, пошто међу слушаоцима тражи поборнике који ће разумети и наставити његов рад, који ће његовим стопама водити напретку. Зато је немогућност, да међу учитељима будућих учитеља не буде васпитна мисао општа, и с тога је то услов, погодба да та мисао и у школи буде општа, тамо већ да сама влада.

Али унутри у устројству јавне наставе васпитна мисао само онда може да заузме своје средсредње место, ако има удела и у управи тог устројства, и то на сваком степену његовом. Истина је, да о највишем ступњу можемо мало говорити, пошто у нашој домовини послови око васпитања уопште немају, а само јавна настава има свог министра, па и његова снага се везује обављањем црквених послова. Тим је само важније, да и на овом, у ствари управе васпитања највишем форуму васпитна мисао буде директивом, пошто је само она у стању да подиже изнад интереса и тесногрудног интересовања. Кад та мисао што обухвата универзално све оданде од горе дели наредбе, напуниће се њоме сва администрација, даће помоћи учитељима, и моћ школина ће тиме толико нарасти, да ће се систематско васпитавање са све већим успехом моћи вршити.

Ако су наиме сви они, који управљају јавним васпитањем задахнути васпитном мишљу, тада већ и знатан део друштва шири (чак и несвесно) поштовање према школи. Тако њих све више постају радницима систематског васпитања тиме, што утицај школе не спречавају. Истина полагано, али непрестано се тако шири утицај школског васпитања најпре ојача у извесним друштвеним слојевима, па уз помоћ тих и по осталима. Ученици који осећају доброту школе бивају јој помоћници, и са децом њиховом ће рад већ лакши да буде. Тим лакши, што би се и данашњи утрквачи систематског васпитања преобразили. Наиме, ако то не би сами од себе чинили приморани од утицаја друштвенога, стали би у службу свесног васпитања, али да и не мисле да васпитавају: новинарство, позориште и друго, а да би их у њиховој слободи спречавао гвоздени клобук. Само кад би се слобода друкчије тумачила.

Снага и дубина васпитног мишљења наравно да неће бити једнака по свима слојевима друштвеним. Разликоваће се према томе, колико су поједини слојеви према систематском васпитавању близу или од тога далеко. У пуној мери, т. ј. у систематском облику, јасно је, да ће је бити само код радника на јавном васпитању, код тих треба директно да се развије у педагошки назор појимање, схватање. Исто онако, као што су само лекари стручњаци за здравствена питања, а ипак се морамо сви бринути о њима. Тако и васпитно мишљење донекле свугде може да се развије, и будућности двојако да служи. С једне стране тиме, што стално буди интерес према васпитању, негује сазнање о општој важности васпитавања, па тиме могућим чини, олакшава и помаже систематско васпитање. С друге пак стране тиме служи, будућности што спречава једнострано, себично искоришћавање васпитања, пошто ствара општу и строгу контролу.

Мисао о васпитању у својој чистоти нанме искључује сваку пристрасност, а насупрот ствара до границе могућности потпуну објективност. Кога педагошка мисао води, тај види свој задатак у чи-

*) По речима *Schneller*-овим: са гледишта историјског ја на гледиште чистога ја (Paed. Dolg. I. Bevezetés).

стом одржавању пута о развитку; тај ни сам не може да спута дух који се развија у неком правцу, нити може од другога такву намеру да отрпи. Кад би се васпитно мишљење раширило, васпитање би потпуно јавним послом постало, о коме свако води бригу, и у коме тако свако и учествује. Пажња према њему била би дакле стална, и баш зато, кад васпитно мишљење постане општим, биће немогуће јавно васпитање учинити једностраним, било то у интересу политичких, било других каквих циљева, пошто васпитном мишљу задахнуто јавно мнење свесно ће се дићи против дресуре, која се не слаже са појмом васпитања.

И тај отпор неће значити оно исто, што значе данашње препоне. Данас велика маса — и то не само она, која се уопште сматра за непросвећену — препоном је систематског васпитавања, јер нема осећаја за исто: у добу кад пак васпитањем мишљење буде владало, захтеваће таково васпитање, које ће сваког васпитавати у сталности, у свесности, дакле у познавању себе самога.

Кад тако разумевамо суштину васпитног мишљења, и видимо његову потпуно хомогену важност у индивидуалном и социјалном погледу: јасно је и то, да ширењем васпитног мишљења не очекујемо победу било једног или другог педагошког назора. Жељено јединство, хомогеност не ствара опште усвајање извесног педагошког правца, пошто то јединство не желим баш да је оваково, каквим би на основу теоријске педагогике могло да постане. То би заиста била жеља која се не би никад остварила. Та и у самој теоријској педагогици борба тече још и сада између присталица индивидуалног и социјалног назора, иако је полемику одлучило начело личности, које индивидуалне и социјалне чињенице у себи спаја. Данашње јавно васпитање смо у претњашњем одељку разматрали са становишта личности, и ослањајући се на то нивелираће начело, сада према теоријско педагошким борбама у овом питању можемо равнодушни бити. И иначе ствар тако стоји, да на судбину систематског васпитања — на жалост — веома слабо утичу противности, или њихов престанак, које се налазе у теоријским питањима, као што одатле не потичу ни расправљање препоне. Сметње, које стоје на путу ефектуирању педагогике не налазе се у самој теорији васпитања, пошто исте, дајући се опазити у своме облику још унутри у школи, потичу из спољашњег, друштвеног извора.

Из свега тога несумњиво је, да ће систематско васпитање само онда моћи тећи по законима педагогике, када се рашири васпитно мишљење. Тад ће се школа ставити под старешинство које јој припада; под владавину педагогике, где до данас никада још није била. Бар из повеснице мађарске педагогике довде тако видим, да теорија педагогије у нашем јавном васпитању, није била никада водиљом. Баш зато није оправдано, било да педагогику, било да саму школу ма зашто одговорном чинимо, и с тога морамо створити основу у том погледу, да најзад једном по својим законима ради тај важни орган заједничког живота, који школом зовемо.

С тога треба да водимо веома јасно установљену а брижљиво извођену политику јавног васпитавања и јавног просвећивања, за сад с тим непосредним циљем, да се васпитно мишљење рашири по свима слојевима народним, да би постали свесни, да будућност само тим путом може бити друкчија од садашњости. Из тог мишљења следи, да васпитање заиста буде свесна и поуздана предспрема за будућност, која ће у првом реду опазити промену потреба, и сваки који се ослања на његову помоћ увек ће нови нараштај бољим, способнијим, проницавијим, учинити, и изгледним чинити свако насилно преиначивање. Такав рад на васпитању улиће у сваког тежњу за напредовањем, и тако у природном континуитету потпомоћи остварење васпитне сврхе.

Те мисли све одређеније доводе нас том резултату, да за будући интерес судбине јавног школског васпитања нису потребне делимичне (у наставном плану!)

новотарије, или модификације у устројству, него је потребно, да се мишљење целог друштва опламењује, подиже до васпитног мишљења. То је услов, погодба, систематског васпитања.

Превео **Ж. Благојевић**.

Постанак „Школске Уредбе" од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новога школскога закона.

IV.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Држим, да се то у принципу прими, јер већ има и код нас места, да се то практикује, а приступам предлогу дра Суботића, да се уђе на редакцију па да се она у форми жеље измене, тада би се могло и на тачку деветy гласати, да се и она исто тако као и 8 прима.

На гласању прима се 8. и 9. алинеја у принципу и упућује се на редакцију ради штилизовања.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита алинеју 10. § 70.: „10. Прилог од 1 фр. за мањи, а 2 за већи погреб самртника, кога прате сва школска деца."

Васа Ђурђевић подноси исправак, да се ова такса повиси. „Прилог од 20 фор. у селима, а од 40 у варошима за погреб самртника, кад га сва деца школска прате."

Ја би као педагог био строго зато, да деца никуд пешду пратити, јер то има рђава утицаја на дечије здравље, зато предлажем, да се такса повиси. Ако узмемо мању таксу, то значи на деци кријати за школу. А кад је то већ код нас уобичајено, а оно нек буде већа такса.

Сандић подноси исправак: „Прилог од 50 ф. са 2 ф. учитељу, кад сва школска деца прате самртника.

Школска деца могу пратити самртника само по лепом времену."

Ја се у начелу са г. Ђурђевићем слажем, само би рад да буде већа такса и то од 50 ф. кад сва деца прате; то је право, јер код нас у гимназији је такса 200 ф. и додајем још, да само по лепом времену прате, јер рђаво време има и штетна утицаја на дечије здравље.

Божидар Вуић предлаже, да се 10. тачка овако измене: „Све пристојбе, које пристадају од пратње деце при погребу.

Пристојбу за пратњу деце при погребу одређује црквено школски одбор." Код нас је ово већ обичај. Ја се надам, да ће одбор све обзире у разматрање узети и поримрати то вориштама а не крајцарама; јер ко хоће параду, нека плати параду.

Иса Павловић: Ја сам против одређења, да школски месни одбор то уређује, јер знам из искуства, да би општинари били за то, да деца бадава прате. Ја би баш забранио, да деца прате. Не слажем се ни с једним исправком.

Панта Поповић: Прихваћам предлог Исе Павловића, зато, што је неправично, да богате прате, а сиромаке не, јер неможе да плати, а и деца се навикавају да пошпују новац, и да држе, да душа богатог одлази у рај а сиромашка у пакао, зато што није парадно одпраћен. Ја држим да се Бог неможе парадом умилостивити.

Прота Бранковић: Ово се господо, код нас лако искоренити неможе, зато би желио, да се такспра за сваки разред 5 ф. и то да се метне само по лепом времену.

Др. Касапиновић: Предлажем, да се ово на овом месту изостави, а на другом месту прецизније изрече. Ми морамо нормисати, да за време школско песму деца пратити: а ван школе нека то зависи од воље родитеља.

Др. **Ст. Павловић**: Приметити би имао са легислативног гледишта, да овде долази „прилози" а незна се, како су постали. Ја узимам ту ствар са религиозно моралног гледишта, а не са спекулативног. Ми знамо да је то света дужност, да треба самртнику последњу пошту учинити, и сматрам ову ствар као луксуриозну, која неморе сваком бити него ономе ко плати.

Зато предлажем овај исправак: „За мањи погреб 5 а већи 10 ф."

Прота Бранковић: Како се дели мали и велики погреб?

Др. **Ст. Павловић**: То нете ви као свештеник боље знати и боље нормисати, а ја пристајем да буде и 10 фор.

Што се времена тиче, не треба се на то обазирати, јер се деца радују томе, а друго добро је и здравља ради, да се прођу. Сетите се, како смо и ми као ђаци радосни били, да из собље простране изађемо. А друго треба да дете прати, јер оно узнива благодати од школе местне.

Димић би додао на исправак дра Павловића: „за погреб школске деце неплаћа се ништа."

Прота Бранковић: То се по себи разуме.

Др. **Суботић**: Господо! Ово је био досада навор за приход цркве. Народ хоће а и право је да деца прате.

Што се тиче ружног времена, неможе се родитељ натерати, да шаље дете на пратњу. Ја моје дете недам. Ја сам дакле, зато, да се то задржи, али кад је ружно време, да се остави родитељима на вољу, на ако је њима право нека пошљу или не. Држим да је нужно, да се ово за школу задржи. Делим се од

редакције, што прво већу своту захтевам, а друго што остављам месном школском одбору да то одреди, јер нису сва места једнака. Него метимо минимум, од кога мање неможе бити; а дајем нек одбор одређује, ја сам за то, да тај минимум буде 10 форинти.

Др. **Максимовић**: Ја се пре свега изјављујем, да сам против предлога г. дра Павловића. Истина да се ми морамо осврнати на обичаје и да их ми неможемо искорењити, ал кад би ми овде разне глобе одређивали, то би децу школску за робу признали, коју данас скупље а сутра јефтиније продајемо. Ја немогу од деце правити робу него сматрам, да су деца дужна у школи се изображавати. Што је г. др. Павловић приметио, да то деца држе за неку вакацију, то треба искорењавати.

Ја сам тог уверења, да се то остави местном школском одбору, који ће према потреби донети наређења, која одговарају местним околностима. Нека општина у делокругу своје аутономије реши, хоће деца ићи или не. И зато сам ја да ова алинеја изостане.

Ратковић: И ја сам, да изостане. Ја сам гледао, да Чавути под капама ћутећи прате, а римокатолици уз музику, ал код нас мора се отпратити са „свјати Боже."

Што се тиче материјалног стања, ту се користи црква, јер треба чирака, рипиде, литија (на ствар). Немојте, ме господо забуњивати. Што г. Пантa Поповић вели, да свет држи, да душа сиромашка неће доћи у рај, томе је лако доскочити: Нек учитељ пошаље неколико деце и њему. Ја нисам за то, да се то стави у закон, него нека се добровољни прилог прими. А што се неко изразио, да ће деци шкодити, ја држим, да то није убитачно по децу; та и ми смо пратили, па још гологлави, па смо одрасли, и није нам ништа наудило. Ја би био тога мњења, да деца иду редовно пратити ко плати таксу. Светиња је то наше цркве и догмат (охо, зар је то догмат.) Дођите у богословију, па ћу вам показати из догматике, шта је догмат. Немојте строго узимати, ја нисам строго узео догмат.

Прота Милутиновић: Више се пута догодило, да је ко искао у општини, да деца прате, а општинари му одговорили: Наша су деца, ми хоћемо, да прате, то је узајамна дужност на коју морамо децу навикавати. И ми смо то исто чинили, па нам није ништа ни душевно ни телесно сметало. Ја дакле мислим, да се то аутономији општинској остави, јер њихова су деца а њихова школа. Тим више, што су ово вероисповедне школе. А дужност је вероисповедним школама, да је учитељ уз свештеника.

Пуљо: Ја сам тога мњења, да то изостане с тим више, што деца сва нису једног здравља а ни родитељи једне нарави. Нека се то остави месном школском одбору. Одбор ће видити, колико ко може дати, а има у општини заслужни, али сироти мужева, које треба да прате.

Др. **Ст. Павловић**: Ја сам још у почетку рекао с легислационог гледишта.

Сандић се позива на пословник (чујмо г. Павловића).

Др. **Максимовић**: И ја се позивам на пословник. Овде је разговор о пачељу, дакле је упутно да г. Павловић говори.

Др. **Павловић**. Ја, господо, примам оно о чему ме ко у вери, и ја узимам мој исправак натраг, и слажем се с онима, који предлажу, да се то остави општини.

Прота Бранковић: И ја одустајем од мог исправка.

Димић: И ја одустајем од мог исправка.

Сандић: Ја од мог исправка одустати немогу. Истина ово је прва прилика, да сам се држао опортунитета и иначе би се слагао са брат Пантом. Јер кад се прима, да деца прате, нека се одреди што већа такса. Што сам рекао „по лепом времену" оправдавам тим, што служи за здравље. Што се тога тиче, да деца рало иду, ја знам, да су рало ишла за грошић ал бадава не. Што се тиче рипида, чирака и литија, примећујем, да би боље било, да ми на школу више трошимо, него на рипиде и литије. Ни сам за то, да се остави одбору местном, јер се одбор неће моћи увек састати, а главно је, да се одреди правило. Још допуњујем мој исправак да се и учитељу даде 2 ф. кад прати.

Вујић: Ја држим, да је наша дужност, да општинама остављамо, да оне своје право упражњавају. Ја сам за то, да се то остави општинама. Ја знам места, ди је то велико пратење скоро у манију прешло и зато желим, да где таке пристојбе постоје, да то у корист школе буде.

Иса Павловић: Ово је злоупотреба, која се живота тиче. Доказано је, да школска деца болују, и то је узрок ово сарањивање. Г. Вујић је за то, да се општини сачува, право и ја сам за то ал ако ћемо тако далеко ићи, онда нам неби требало ни овај закон градити него би се и то могло оставити општинама. (Гласајмо).

Известилац **Ст. В. Поповић**: Ја ћу и сам говорити против редакције. Ја држим и слажем се са г. Касапиновићем, да овај сабор одреди, да деца за време школе не прате, јер се време наставе несме нарушавати. Што се тиче аутономија породица. Породица има право, да пази и на умни и на телесни развитак деце. Которна је ствар, да пратње бивају и по таком времену, које шкоди здрављу дечијем, на још се неузима ни одело у обзир. Ја ћу са моје стране да приметим штетност са стране морала, јер се деси, да се баш онај прати, који је, што се тиче јавног поштења, нула, јер је богат. Ја би хтео, да ова пратња служи и као мерило поштовања

оног лица у општини, које се прати, зато сам рекламовао на породице. У том дакле неби био императиван, него би оставио на чувство оне општине школске. На пољу опортунитета прихваћам исправак Сандићев, који је за 50 фор.

Др. **Суботић**: Ја би предложио, да се гласање о овом предмету остави на сутра.

Иса Павловић: Ја би био за то, да се најпре гласа, дал да ова алинеја изостане или не.

Председник: Што се тиче пратње од школске деце, можете, господо, закључити, шта хоћете, можете рећи, да небуде, оно ће опет зато бити. Ја би мислио, да то треба оставити како је и досад било, а онај то у корист школе бити, досад се давало или цркви или учитељу, то сад нек се реши. А што се тиче, да то школи деци, ја држим, да се то на благоразумије учитељу остави. Што се времена тиче, и онако то обично бива пред вече после школе, а учитељ може захтевати, да деца неиду у званични час на пратњу. — На гласању би се имало гласати, дал да остане, тај обичај да прате или не. А ако остане, тада дал то да чине бадава или у корист школе, а ако у корист онда колику. Господо још нешто. Ово није само код нас обичај, ја то видим и у Пешти. Будиму и код других народа, па кад они неукидају, зашто да ми укидамо.

Др. **Ст. Павловић**: Мислим, да ми неможемо о нечему гласати, пит имамо власт укидати обичај, него се има просто гласати, дал остаје ова 10 алинеја или не. Како се прими да изостане онда остаје као и досад.

Председник: Ово су источници за школу па зашто да их не употребимо.

Др. **Максимовић**: Ако ћемо се држати обичаја досадашњег, онда се мора за начело гласати, тим пре, што се цела дебата о начелу водила и ја сам за начелно гласање. Ја сам слободан да поднесем формуловано питање и то ово. Ошел се законом одредити, да деца прате?

Др. **Суботић**: Ја се неслажем са г. др. Максимовићем, јер није било питање, ошемо ли уредити, да се деца за пратњу дају, него дал да се то у корист школске благајне одреди, и по томе би требало питање овако ставити. Ошемол задржавати ову алинеју или не. Ако се задржи, онда да се реши, дал да се остави општинама, ил да сабор одреди таксу.

Председник ставља питање: Она господа која су за то, да се прилог од погреба, као приход школски овде наведе, нека изволе устати (већина) — Прима се. (Молимо контра пробу.)

Председник ставља питање: Она господа која нису за то, да се прилог од погреба као приход школски, овде наведе нека изволе устати (мањина).

Председник: Сад можемо даље гласати о том, ко одређује таксу.

Др. **Суботић**: Ако изволите овако; прво долази редакција.

Др. **Максимовић**: Прво долази најнећа сума, а то је Сандићев исправак.

Др. **Суботић**: Прво долази редакција друго онај исправак, који иде на то, да се одреди сума (чујмо)

Председник ставља гласање: Она господа, која примају ставку 10. § 70. по редакцији одбора, нека устану, (Нико.) Отпада по редакцији.

Она господа, која су зато, да прилози од погреба, на који иду школска деца у корист школ. благајне дођу, што ће месни школски одбор одредити, нека устану (већина). Прима се.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита алинеју 11. § 70. „11. Добровољни прилози приликом славе школског заштитника св. Саве, приликом забава и свечаности, приређених у корист местне школске благајнице."

Прота **Милићић** примећује. да се неказке „приликом славе школског заштитника, јер школа може имати и другог заштитника има ди је заштитник св. Андрија и други.

Др. **Суботић**: Ја држим, да је то одбор зато рекао, што се св. Сава слави свуда у Србству и да се тај светац у очима народа дигне. Прима се 11. ал. § 70.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 12. алинеју § 70: „12. Унос на местну школску општину припадајућих постотака у име претогодишњих додатака на учитељску плату, учитељске мировине и потпоре учитељ. удовица и сирочади." Ово је начелна ствар мора се решити приликом већања о мировини учитеља. Овде је само пут куда да иде. Ја немам ништа против тога да се одложи.

Др. **Касапиновић**: Ја мислим, да онде неможе бити говор о том, јер ће то главна управа уредити. Ми неможемо прејудиковати главној управи, зато, нек ова алинеја отпадне На гласању се прима, да 12. алинеја § 70. отпадне.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 71. „Нацрта" „Више општина, које сачињавају једну шк. општину и држе заједничку школу спосе, и трошкове те школе заједнички и имају своју заједничку местну школску благајницу." (Прима се.)

Др. **Касапиновић**: Има приметба саб. одбора, да се поједини параграфи, пренесу на друга места, ал ако је примљен предлог дра Суботића, да то редакција учини (примљен је) то би мого бити дишпензован од те дужности.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 72.: „Нацрта." „У колико не постоји између таких општина заједнички посебни уговор, има се при разређивању међусобнога приноса који свака општина у смислу § има уносити у за-

једничку местну шк. благајну узети у обзир с једне број душа појединe општине, с друге стране пак, ако се школски порез буде разрезивао по душама или државној управној порези меродавно је начело, да принос оне општине, у чијој је средини школа, има да буде са једном трећином већи од приноса појединe општине."

Андрија Секулић подноси исправак, да се у 4. ставци каже број душа, а друго све да изостане, да се већи дала прилика тражењу између општина."

Др. **Суботић**: Ја мислим, да је у редакцији врло много речено, али мора се нешто рећи, па зато би био, да се метне у процентима, па да кажемо: „она општина плаћа 10% више, у чијој је средини школа."

Андрија Секулић примећује на исправак дра Суботића, да није узет обзир на околност као што је то у његовом исправку речено, зато предлаже, да се његов исправак прими.

Шеста алинеја отпада по себи почем је 12. алинеја у § 70. отпала.

Др. **Суботић**: Можда би ко приметио, да је о том већ у § 66. говорено, зато би предложио, да овај § изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић**: Немам ништа против предлога г. дра. Суботића.

Др. **Касапиновић**: Ово би имало овде, у толико места, што је разјашњење.

Др. **Суботић**: § 66. већ говори о том, а што је мање параграфа то је боље.

На гласању прима се предлог дра Суботића да § 73. изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 84.: „У колико неби ова местна благајница била у стању излагати све трошкове око своје школе, добиваће школска општина према исказаним школским потребама, сразмерну помоћ из клирикалног школског фонда."

Димић подноси исправак: да се место овог § уметне из решкрипта са неком допуном: „Све трошкове за подизање и издржавање школа и учитеља има општина из својих сопствених прихода подмиривати; ако већ на то одређени фондова нема, или у колико ови не би измагали, добиваће она према извињеној потреби помоћ из народних фондова."

Ратковић предлаже, да се у последњем реду помени „из клирикалног фонда" са „из препарандског фонда."

Др. **Суботић**: Господо, ја би мислио, да се овај параграф остави за други пут, почем се овде има да реши начело. (Прима се.)

„Застава", број 62. од 30. маја 1871.

Педагошки преглед.

Први међународни конгрес у Бриселу за проучавање детета. Вредност културних добара тим брже расте и тим је већа, кад се за што краће време њих што више користе њима. По томе ћемо најсигурније закључивати на културни степен народа и појединаца, кад установимо, у коликој мери дају од себе знака својој наклоности и вољи око генерализовања својих културних добара и тековина. Мерећи с тог гледишта народе и државе на свету, немогуће нам је неуочити културну величину мале Белгије, њено завидно богатство у духовној и материјалној култури. Белгија се распростире само на 28.000 □ км. и у њој живи само 7 и пола милијуна становника, и опет је та малена држава она, која је скоро из године у годину припремајући међународне изложбе, конгресе, конференције и стручна саветовања, као гостољубиви домаћин, сразмерно највише пута већ пружила прилике народима на свету да се састану; и сваки пут је братски поделила с њима резултате свога делања на културном пољу. То је чинила и ове године у Бриселу, месеца августа, у дане од 12—18. на I. међународном конгресу за проучавање деце и на овогодишњој земаљској генералној изложби приређеној у вароши Шарлроу (Charleroi).

На том конгресу присуствовало је 700 педолога заступајући 28 разних држава. Конгрес је одржан под највишим заштитом белгијског краља *Алберта*, и донео нове славе Белгијанцима. Њима се мора одати свако признање, што су први они прикупили резултате рада највреснијих представника на пољу проучавања дечјег, што су различите правце у одређени колосек довели, и тиме крчили пут *систематском* проучавању дечјем, као и *рационалном васпитању* по целом свету. На конгресу у Бриселу, темељно су расправљена 133 веома важна педолошка питања, што је текло у пет упоредних стручних одељења и на два заједничка, генерална скупа. У општој (I.) *педолошкој* секцији расправљено је 7 тема, у (II.) *биолошко-хигијенској* секцији расправљено је 26 тема, у секцији за *дечју психологију* (III.) 53 теме, у *педагошкој* (IV.) секцији 24 теме, у секцији за *социологију* (V.) детињу 7 тема; у два заједничка, генерална скупа расправљено је 17 тема. Сва предавања и резултате дебатовања њиховога издање се у две свеске и у своје време ћемо их опширно приказати. На педагошкој изложби, која је с конгресом заједно приређена, изло-

жени су били сви апарати који служе експактном проучавању дечјем, као: прибори за експериментално-психолошке лабораторије, педолошка књижевност на разним језицима и најзад табеле, цртежи, резултати и друге збирке ове врсте, које приказују данашње стање педологије. Идући педолошки конгрес одржаће се 1914. у *Мадриду*, престоници Шпаньолске.

Припремајући бриселског конгреса били су се особито постарали, да боравак гостима њиховим у Белгији буде тако поучан и мио да се за дуго сећају. Осим успеха, које су показали на педолошком пољу својим веома смишљеним и систематским радом, Белгијанци су се трудили, да госте упознају са својим историјским споменицима, уметничким творевинама, трговином, са културним установама, тековинама, и то помоћу научних излета, које су приредили били на по један дан у вароши *Антверпен* и *Шарлроа*.

На дан отварања конгреса сам је град Брисел у варошкој кући угостио чланове конгреса, где су се могли дивити уметничким ремек делима историјског значаја и могли су упознати помоћу растурених илустрованих свезчица све њихове културне установе. Августа 14. су као гости вароши Антверпена разгледали општинску варошку кућу, варошки педолошки лабораторији, педолошку и школску изложбу која је посебно била приређена, зверњак и учествујући на излету по ушћу Шелдином на једном морском пароброду понели су собом незаборавних успомена. Августа 17. чланови конгреса били су гости града *Шарлроа*, и тада им се дала прилика да се упознају културној величини Белгије у свој својој целини, на овогодишњој генерално приређеној државној изложби.

За нас Србе Белгијанци су од еминентне важности, пошто угледајући се на њихову просвећеност, жилавост, неуморан рационалан рад, смемо се чврсто уздати, да ћемо њиховим живим примером вођени и ми на културном и материјалном пољу унапред корачнути.

Б.

Школа и настава.

Телесна казна у школи по разним државама. Школа, нарочито у великим местима, не може при данашњој организацији ојачати свој утицај као некад. Измењене друштвене прилике траже измену школске организације. Учитељство великих градова, већ годинама тражи да се установе разреди за поправак, који су потребна допуна елементарној школи, али то је све узалуд. Све се више чују захтеви, да се опет уведе телесна казна у школу, пеки свађују кривицу на школу, да не врши потпуно свој задатак. Но ни увођење телесне казне не би био једини лек да се прилике поправе. Боље би користила измена у школ. организацији у том правцу, да се заведу поправни разреди, у којима би се кажњена индивидуа васпитала за лепши живот. У таким заводима могла би се у потребним случајевима употребити телесна казна.

У кратком прегледу износимо у којима је државама данас допуштено употребити телесну казну у основној школи и за какве преступе.

Немачка: Учитељству је допуштено казнити дете за доказано зло дело. Може наврштити казну само у разреду или предати дете управитељу да га казни. О кажњењу се састави нарочити извештај.

Енглеска: Закон допушта учитељу да може употребити очево право и казнити дете и телесно кад је потреба. Родитељи имају право тужити суду, ако је дете озлеђено. Учитељ се мора оправдати. У забавишту се не сме казнити. У неким окрузима допуштају школске власти да се дете казни само у присутности школског управитеља. У великим градовима може управитељ дати право кажњења и самом учитељу.

Белгија: Школским законом забрањена је телесна казна у школи. У случају крајње потребе, може бити ђак кажњен и пред судом.

Бугарска: Закон строго забрањује телесну казну у школи као дисциплинарно средство. Родитељи имају право судски прогонити учитеља који би им казнио дете у школи телесном казном.

Данска: Школски закон допушта у важним случајевима телесну казну као дисциплинарно средство у школи. Кажњење (врло ретко) бива у школи, а врши га разредни учитељ.

Финска: Телесна казна је допуштена а врши је управитељ или управитељка школе. Сабор је донео забрану телесне казни, али закон није био потврђен.

Француска: Закон строго забрањује телесну казну у школи.

Луксембург: Свака телесна казна забрањена је у школи законом. Учитељ који и против тога употреби телесну казну излаже се судском кажњењу.

Низоземска: Школски закон не говори ништа о телесној казни. Већина месних школских власти забрањује учитељу телесно казнити ђаке у школи. Учитеља који се о то огреши чека тужба родитеља суду.

Норвешка: Закон даје право школским властима да могу допустити телесну казну. Но мора бити извршена у присутности управитеља и разредног учитеља. Где је школа једноразредна мора бити присутан кажњењу члан школског одбора. Забрањено је казнити девојчице старије од 10 година.

Румунија: Школски закон не допушта у школи телесну казну.

Шведска: Закон и школски ред допуштају телесну казну у школи. Обично казну врши разредни учитељ.

Швајцарска: У француским кантонима забрањена је телесна казна у школи. У кантонима немачким, допуштена је под тим условом ако не би оштетила здравље или детињи морални осећај. Казну врши разредни учитељ.

„Česka Škola".

Учитељство.

Конференција новосадскнх учитеља у корист побољшања дотације. У 15. бр. „Школског Гласника" донели смо белешку, да је 25. октобра одржана конференција новосадских учитеља без разлике народности, а у корист побољшања учитељске дотације. Друга шира конференција у тој ствари, одржана је у суботу по подне 15. (28.) октобра о. год. На ту конференцију били су позвани сви учитељи. На њој је решено, да се помогне акција угарског земаљског учитељског удружења, у корист побољшања учитељске дотације и да се усвоји у том смислу резолуција, како је на ужој конференцији стилизована. Осим ове опште акције донета су решења и у погледу локалне повишице учит. плата. Ту се тражи да основна плата буде учитељима 2.00 К., а учитељицама 1800 К. У корист тога поднеће се варошком магистрату меморандум, а поједине вероисповедне општине у месту, умолиће се, да овај меморандум својим потписом потпомогну; депутација ће отићи новосадском великом жупану и градском начелнику, да га умоле за помоћ у остварењу ове молбе; исто тако умолиће се и новинарство свију народности у месту да помогне ову учитељску ствар.

Ову конференцију отворио је и руководио *Милан Тюсић* и врло радо пристао на све ове одлуке. После оног његовог непријатељског држања према сталешким интересима заступљеним у нацрту за Школску Уредбу, и после оног његовог испада на нацрт и учитељство на митрополијској учитељској скупштини, није могло бити јасно ово садашње његово држање, те је на основу тога *Ђ. Михајловић* тражио разјашњења каква се то метаморфоза десила с Тюсићем, кад овом приликом пристаје да се тражи још већа плата и основна и завршна, него што је то предлагано у нацрту. Михајловић је приказао ону кампању која је припређена против учитељства због предложене учитељске дотације у нацрту, изнео је како су харангиране општине против учитељства, како је Тюсић нападао учитељство и таке захтеве учитељске на митрополијској учитељској скупштини, изнео је држање његово према сталешкој солидарности и све остале некоректности, које је он починио огрешивши се о учитељство и тражио је да Тюсић разјасни то своје држање тадашње и садашње, кад се тражи још већа свота за дотацију, па према томе и веће жртве од народа. Тюсић је додуше обећао да ће то разјаснити, али није то учинио. Присутно учитељство саслушало је очевидно с пажњом и изненађењем овакав приказ Тюсићева држања и један од мађарских учитеља, који не зна српски, замолио је да се то, што је Михајловић говорио приказе и на мађарском језику због оних који не разуму српски. *Ђ. Петровић* је покушао да петачним информацијама приказе ствар, али кад је Д. Ружић (којег је Михајловић замолио да протумачи) почео приказивати ствар опако, како јесте, М. Тюсић је и опет дошао у грозничаво стање, као оно на митрополијској учитељској скупштини, и на сав глас викао, ненапавши ни једне речи да каже што у оправдање свога дволичног држања тада и сада.

До год М. Тюсић не оправда такво своје држање, то га сам тај његов поступак карактерише, какав је он члан учитељства. Ту не помажу никакве грдње по „Застави", јер

СРПСКА БИБЛИОТЕКА

факта говоре, факта која нико измислио није, него их је сам Ђосић својим држањем почињо. Тако држање је заиста карактеристично! Јесенас су се ругали учитељима што не иду министру председнику Кујеву у корист својих сталешких ствари, а данас већ они иду Кујеновом вел. жупану, они предводе депутацију и „словослове". Још пре месец дана, на среском учитељском збору у Ст. Паланци, они су нападали учитеље што хоће да иду појединим посланицима угарског сабора с молбом да потпомогну учитељске сталешке интересе, данас већ после неколико недеља нако још увек нападају све оне учитеље, који у погледу сталешких интереса стоје на становишту нацрта за Школску Уредбу, они раде не само у том правцу, него траже још више.

Овоме заиста не треба никаква коментара.

Ми бележимо све ово ради потоњих нараштаја учитељских, да виде каквих нас је све било, те да из тога извуку поуку за живот, а већ сад могу из тога извући поуку за себе оно неколико неискусних младића у учитељским редовима, који ће касније скупо платити своју садашњу наивност и лаковерност.

На конференцији су донесене ове резолуције:

„1.) Новосадски *учитељи*[1] позивају Зем. Учит. Савез, *у чији ред чланова овим стоје*, да сазове земаљ. учит. вел. скупштину — по могућству у једну недељу — још пре расправљања држ. прорачуна и тамо употребивши све могуће начине да постигне, да се угарско учитељство — без разлике да ли је државно или вероисповедно — од 1. јан. 1912. изједначи са држ. чиновницима како у материјалном тако и у сталешком погледу.

С тога нека се XXVII. зак. чл. из 1907. стави ван крепости и нека се без одлагања уврсти учитељство у XI., X. и IX. плаћевне и станарисне разреде[2], а аванзовање на једног у други да је аутоматично после извесног броја година.

2.) Тражимо, да ревизија закона о пензионисању — која године службовања смањује на 35 г. и која берива удовица и сирочади регулише у смислу решења VI. свеучитељске вел. скупштине — још током 1912. г. буде решена у држ. сабору.

3.) Угарско учитељство придружује се покрету држ. чиновника за скупарински доплатак, и моли акциони одбор држ. чиновника, да овај усвоји и учитељски покрет, да прими и учитељство у своје коло, па да заједнички поради да се издржаваоци школа законом обвежу, да пар. учитељству дају 30% скупаринског доплатка од 1. јануара 1911. год."

Учитељска изасланства код саборских посланика. Учитељи товаришког изборног среза за државни сабор, умолили су посланика Д. Громона, приликом његова бављења у Паланци, да код угарског министарства заступа ствар о нашој дотационој уредби и он је обећао своју помоћ. — Учитељство кулпинског изборног среза умолило је посланика др. Гедеона Дунђерског у Н. Саду у истој ствари, и он је обећао, да ће радо потпомоћи да до потврде дођу одлуке садржане у новој дотационој уредби како у погледу дотације, тако и у погледу разрешења од појачке дужности. Том приликом дочекао је др. Гедеон Дунђерски изасланство веома предусретљиво и својски, и интересовао се у подужем разговору о садашњем стадијуму тога питања, нагласивши да је њему већ тачно познат цео ток који је претходио донашању дотационе уредбе, а тако и разлози да се она донесе. — Учитељи кулског изборног среза умолили су посланика барона Војнића у истој ствари, у четвртак 3. (16.) нов. о. г. Позивамо и остале другове да пошљу своје изасланике код својих посланика.

У корист побољшања учитељске дотације. У Турској Кањижи одржан је збор државних и вероисповедних учитеља 18. октобра о. г. у корист уређења учит. плата. Од Срба учитеља суделовали су на том збору *Рад. Топољац* из Сирига, *Алекс. Дрндарски* из Јозефова, *Милан Јовановић* из Бале и *Обрад Кузманов* учит. на државној школи у Јозефову. Ови Срби изабрани су и у вел. бечкеречки срески акциони одбор. На збору је једногласно закључено, да ће учитељи тога среза и на политичком пољу развити агитацију, те ће приликом посланичких избора само за оне кандидате радити који ће дати реч, да ће у државном Сабору ићи за тим да се уреде учитељске плате. Збор је позвао председника, да на овакву акцију позове сва учитељска удружења у земљи. Своје изасланике, који ће суделовати у раду

[1] У мађ. дневним и педагошким листовима стоји „Учитељски збор".

[2] У XI. плаћ. разреду 1400, 16 0, 1800, 2000, 2200 К.
„ X. „ „ 2000, 2200, 2400, 2600, 28 0 К.
„ IX. „ „ 2600, 2900, 3200, 3400, 36 0 К.

на акционом среском збору у Вел. Бечкереку и на скупштини учитељској у Будимпешти упутио је, да у том правцу поднесу предлог на тим скуповима. Ми се радујемо овако пробуђеној учитељској свести, само им се чудимо како се не боје Јашиних неповереника.

Резолуције „Хрв. учитељ. друштва румског котара.“ „Хрв. учитељ. друштво рум. котара“ сабрано у својој ред. скупштини дне 26. октобра у Руми, обзиром на садашње прилике учитељскога сталежа изјављује:

„1. Сматрамо оргуљашку и појачку службу у смислу § 116. школ. зак. од 1888. узгредном, и препуштамо појединим оргуљашима и појцима на вољу да се споразуме гледе повишења своје награде с црквеним областима, којом приликом саветујемо, да ову тешку службу никако не примају за недостичну награду.

Уједно молимо високу кр. земаљ. владу, да изда чим пре јасну наредбу, којом ће заштитити оргуљаше и појце од криво схваћене праксе, као да би ова служба спадала међу учитељске дужности. — Иначе пристајемо на резолуције „Српскога учитељ. друштва, котара румскога“, усвојене у истом предмету.

2. „Хрватски учитељски дом,“ као сталешки орган не одговара савременим приликама, и зато желимо, да се овај лист претвори у слободне сталешке новине, како је то предлагао у скупштини „Хрв. пед. књиж. збора“ председник нашега друштва Јосип Бинички“.

У трећој се резолуцији изриче захвалност новинама, које браће школу и просвету.

Практичне обраде.

Из методике рачунске наставе.

Одузимање у III. разреду.[1])

А. Усмено рачунање.

а. Цијели бројеви.

I. Преглед градива.

1. *Одузимање „један мање један“ десетица.* Ово се постизава, кад се остатку (разлици) десетица дода 0.

2.) *Одузимање основних бројева.* **в.** од чистих стотина (500—8), **б.** од стотина и десетица (560—8), **в.** од јединица (5 3—8).

3.) *Одузимање чистих десетица.* **а.** од чистих (380—40=) и **б.** од мјешовитих десетица (546—80=).

4.) *Одузимање мјешовитих десетица.* **а.** од чистих (400 — 68; 30—62) **б.** од мјешовитих десетица (427—68).

5.) *Лакше вјежбе са два троцифрена броја* (800—300; 700—400; 890—320).

II. Методски поступак.

1.) Код одузимања споменутог у прегледу градива под тачком 1. иде се од реда до реда; основ је овоме раду задаћа из „један мање један.“ Код ових редова има 40 задаћа = 8 (6, 9, 7, 11, 10, 13, 5) мање 4 које се морају добро поновити. Сад долазе овакве задаће = 8 - 4 = 4; 8 десетица — 4 десетице = 4 десетице: 80—40 = 40. Послије неколико примјера треба давати основне задаће али одмах треба на њих везати ове задаће.

Код задаћа, гдје долази одузимање од прве или друге стотине треба употребити, растварање. 110—30! 110 - 10 = 100—20 = 80! 150—80 = 150—50 = 100--50 = 70! Ради брзине у рачунању треба ове задаће везати на основне задаће: Нпр. 15—8 = 7; 150—80 = 70.

За писмено вјежбање треба овакве задаће овако рјешавати:

$$\begin{array}{r} 170-90 \\ \hline 17-9=8 \\ 170-90=80 \end{array}$$

2.) Код одузимања основних бројева вјежбају се задаће у редовима петног стотине. Нпр. 832—6 = 826, — 6 = 820—6 и т. д. Послије се говоре само резултати: 832, = 826, = 820 и т. д. Код задаћа са преламањем преко 100 понове се најприје основне задаће са сваким основним бројем од 100. Код сваке друге стотине растварa се умањеник. Н. пр. 500—8! 500 = 100 + 400, 100—8 = 92; 500—8 = 4 2. Код задаћа као што је: 805—7 најлакше се овако рјешавају: 805—5 = 800, — 2 = 798; или 800—7 = 793, + 5 — 798.

3.) Код одузимања чистих десетица од чистих десетица треба најприје одузети све десетице од 100. Кад умањеник има више стотина то се одузимају чисте десетице само од прве стотине, а остале стотине остају непромјењене. 500—30! 500 = 400 + 100;

[1]) Из дјела „Поступак у рачунској настави“, које је још у рукопису.

100—30? 500—30 = 470. Код задатка као што је: 530—60 то се умалитељ раствори: 530—30 = 500, — 30 = 470 оваких вјежби треба што више предузети. За брзо рачунање треба ући по редовима = 600—60 = 540, — 60 = 480; а послије се говоре само резултати = 600, 540, 480 до 0.

Ако умаљеник има и јединица, то овај рад не задаје нових тешкоћа. 546—80! Рјешава се = 5.0—80 = 460, + 6 = 466.

4. Код одузимања мјешовитих десетица остаје умаљеник исти, али се умалитељ раствара на десетице и јединице. **а.** 460—78! 460—70 = 390, — 8 = 382. **б.** 85—67? 85—60 = 25, — 7 = 18; 85—67 = 18. Послије кратке вјежбе дјеца рјешавају овако: 265—72! 265—70 = 195, — 2 = 193.

5.) Лакше вјежбе са два троцифрена броја треба рјешавати и писмено.

а.	**б.**	**в.**
170—90	536—76	800—460
17— 9 = 8	536—70=466	800—400=400
170—90 = 50	466— 6=466	400— 60=340

Промјењени задаци из сабирања и одузимања.

1.) У првом разреду неке школе има 50 (55) ученика, а у другом разреду има 60 (67); колико има ученика у оба разреда? Колико има у другом више него у првом?

2.) Неки економ има 400 (460) врећа црвеног и 362 врећe жутог кромпира; колико има свега?

3.) Неки човјек плати једног коња 510 (680) К, а другога 360 (380) К; колико је добио кусуре из хиљадарке? Колико је остао дужан, ако је платио 600 К?

4.) Неки човјек има 400 оваца, па прода 290; колико је њему остало?

5.) Неки цигљар има 1000 цигаља, па прода 300 (560); колико још има на продају?

6.) Неки човјек купи краву за 230 К, па је прода на квар за 34 К; за колико је продао?

7.) Неки човјек купи дрва за 46 К и угља за 28 К; колико је за све платио?

8.) Нека домаћица купи 1 *кг.* шећера за 1 *К* 6 *п.* и 1 *кг.* кафе за 2 *К* 50 *п.* колико је за све платила?

9.) 1 *кл.* пшенице стоји 28 К, а 1 *кл.* ражи 21 К; за колико је скупља пшеница?

10.) У каси има 500 К у папиру, 240 К у злату, и 36 К у сребру; колико има К свега новца?

11.) Купиш у дућану ствари за 30 (75, 26, 48) *п.*, а платиш круном; колико ћеш добити кусура?

12.) Платиш у дућану за неке ствари 2 К 40 п. (8 К 30 п.) а плаћаш са 10 К; колико ћеш добити кусура?

13.) Неки човјек има мјесечно плате 300 К а плаћа храну и стан мјесечно 75 (64) *К*: колико му остаје?

14.) Неки човјек купи капут за 40 К, хлаче за 15 *К* и прслук за 6 К 50 п; колико је за све платио?

б. Рачунање са разломцима.

Трећине, шестине и дванаестине.

1.) Ако подијелимо једно цело на 3 једнака дјела сваки се део зове т р е ћ и н а.

2.) 1 цијело = $^3/_3$; колико трећина има 2, 3, 5, 8, 7, 4 10 цијелих?

3.) $^3/_3$ = 1 цијело: колико цијелих има $^6/_3$, $^{12}/_3$, $^{15}/_3$, $^{30}/_3$, $^{24}/_3$, $^{60}/_3$?

4.) Колико комада има 1 дузина? $^1/_2$ дузине? $^1/_3$ дузине? $^1/_4$ дузине? $^3/_4$ дузине?

5.) 1 цело има $^6/_6$; колико шестина има 2, 4, 7, 3, 8, 5 цијелих?

6.) $^6/_6$ = 1 цијело; колико цијелих има $^{12}/_6$, $^{24}/_6$, $^{30}/_6$, $^{48}/_6$, $^{60}/_6$?

7.) Колико минута има 1 сат? $^1/_2$ сата? $^1/_4$ сата? $^3/_4$ сата? $^1/_6$ сата?

8.) 1 цијело има $^{12}/_{12}$; колико има дванаестина 2, 3, 5 цијела?

9.) $^{12}/_{12}$ = 1 цијело; колико има цијелих $^{24}/_{12}$, $^{48}/_{12}$, $^{60}/_{12}$, $^{72}/_{12}$, $^{?}/_{12}$?

После свршених разломака цијели се усмено рачунање, те кад је то добро утврђено прелази се на:

Б.) Писмено рачунање.

Писмено рачунање може се поделити на две групе: 1) без преламања и 2) са преламањем. Код ових група као очигледно средство може се употребити новац. Н. пр. Кад ствар купиш за 6 *п.* а имаш 10 *п.* у једном комаду (десетак) то треба десетак променити у потуре. Колико *п.* има 1 десетак? Колико ћеш добити кусура из десетака?

а. 856—	**б.** 760—	**в.** 87,2—	**г.** 6.04 -	**д.** 7.03—
	10	10	10	1010
324	238	238	273	576
532	522	634	331	127

Већ су деца научила код сабирања да

треба писати јединице под јединице, десетице под десетице, а стотине под стотине. Такође су учила да се почиње рад са јединицама. Тако је исто и код одузимања. Код задатка под **а.** рачуна се овако: 4 од 6 јесте 2 и пише се под јединице, јер смо са јединицама радили. Онда се одузимају десетице: 2 од 5 јесте 3 а пише се под десетице. Напослетку одузимају се стотине: 3 од 8 јесте 5 и пише се под стотине. Према томе је разлика или остатак 532.

Код задатка **б.** ради се овако: 8 од 0 не може, за то ћемо позајмити 1 десетицу. Овде се опет употреби очигледност са десетаком. Код десетица метне се тачка, која означује да смо једну десетицу узели, те да је остало још 5. Колико јединица има 1 десетица? Оних 10 јединица напишемо више 0 јединица мањим цифрама и онда се даље одузима као код задатка **а.**

Код задатка **в.** 8 од 2 не може. За то се узме 1 десетица и напише се више 2 малеким цифрама 10 а код 7 метне се тачка, да се не заборави, да је већ 1 десетица узета. Сад се одузимају јединице и говори се: 8 од 12 (позајмљених 10 ј + 2 ј) = 4. 3 од 6 (зашто?) = 3; 2 од 8 = 6.

Код задатка **г.** 3 од 4 = 1; 7 од 0 не може. Треба узети 1 стотину, која има 10 десетица. Даље се ради као што сам напред изложио.

Код задатка **д.** 6 од 3 не може. Узела би се 1 десетица, али како нема десетице то се мора узети стотина (очигледно се представи са круном) код стотина метне се тачка. 1 стотина има 10 десетица и тих 10 напише се више десетица. Сад имамо десетице и можемо узети 1 десетицу = 10 јединица и напише се код 10 десетица тачка, а узети 10 јединица метне се више јединица и ради се даље као што сам напред изложио.

Овде сам изложио поступак код упознавања деце са овим радом, а разумије се кад деца добро разумију, и увежбају овај рад, онда није потребно овако радити.

Проба. Да се дозна, је ли задатак тачно решен нужно је начинити пробу. Код одузимања проба се прави ако се сабира умалитељ и остатак, те ако њихов збир даје умањеник, онда је задаћа тачно рјешена.

Такође се може начинити „проба са 9“ (Neuner probe) [1]. Н. пр.

973— 9+7=16=1+6=7+3=10=1+0=1
637 6+3=9+7=16=1+6=7
336 3+3=6+6=12=1+2=3

Збир цифара умаљитеља јесте 7, а збир цифара остатка јесте 3. Када те збирове саберемо добијемо 7+3=10= 1+0=**1**. Дакле добије се број **1**, а и збир цифара умањеника даје број **1** према томе овај је задатак тачно рјешен.

Милош Попара — Сарајево.

❖ Купујте српске школске жигице. ❖

Срески зборови.

Седница сомборског среског учит. збора. Седница сомборског среског учит. збора одржана је у Суботици 27. сеп. (10. окт.) о. г. За јесењу зборску седницу, управни одбор је спремио врло богат дневни ред, јер је у расправљање своје узео сва она суврмена питања, која су данас на дневном реду.

Већ из тога разлога, морала се седница заказати за два дана, јер једним даном тако је одређено време, да се тако рећи не могу ни најобичнији предмети — који се ставе на дневни ред извести ни расправити онако, како би то њихов интерес захтевао у сваком погледу. С тога је управни одбор заказао ту седницу на два дана, но сомборска црквена општина, која се броји међу најимућније општине овостраног Срспства из личног нерасположења, према своме учитељству, није хтела да исплати својим учитељима толико дневница колико им по праву припада. С тога је овај збор учинио нужне кораке, код предпостављених школских власти. Становиште одборско које је у том погледу изнео г. *Павле Коњовић*, усвојио је цео збор — па ће се и са те стране код претпостављених школских власти потражити заштите против оваких црквених општина, каква је на велику жалост сомборска црквена општина

Седницу је отворио лепим и смишљеним говором зам. председник *Павле Коњовић*, поздравивши како присутне чланове збора, тако исто и миле госте Суботичане, који су дошли

[1] Види мој рад „Рачунске пробе“ у „Новом Васпитачу“ Год. 1910.

да буду сведоци данашњег просветног рада, својих учитеља, тих пионира народне просвете.

Пошто су затим прочитани приспели дописи од стране школских власти и осталих управних одбора, среских учитељских зборова, прочитан је и записник прошле скупштинске седнице, против кога је учињио приговор оверовљач *Душан С. Пејић*, и то: против оне тачке, где стоји да је њему Душану С. Пејићу, *збор изразио неповерење*, г. Пејић је то порицао. Да је било лаковерне публике, могао би ко и помислити да је то тако као што тврди Душан С. Пејић, јер ту његову тврдњу, још је већма потврђивао и *Срдан Увалић*. Госп. Павле Коњовић, и управни одбор доказиваху да је то истина, да би отклонио сваку сумњу, то већ присутне публике ради, морао је председник поново то питање ставити на дневни ред — и испоставило се — да је истина — али не што су тврдили Душан С. Пејић и Срдан Увалић, већ што је тврдио управни одбор са својим председником. Збор је поново гласао *неповерење Душану С. Пејићу, члану епарх. шк. одбора* са 43 против 6 гласова због његовог држања на бачкој епарх. скупштини. Но до после подне и тих 6 се предомислило те оставише Душана С. Пејића.

На основу поновно изгласаног неповерења збор је позвао и одлучио тражи од Душана С. Пејића, да повуче нужне конзеквенције.

После овога, прочитао је *Јован Искруљев* своју расправу: „Каква треба да је „Н. О.“ О овој расправи, водило се саветовање и првог и другог дана, те је решено: да се изложених начела предавач има држати и у стручној школској анкети, о чему да и своје другове извести. Збор му је изразио признање на уложеном труду. За овим је прочитао своју расправу г. Исидор Поповић, те је после дужег саветовања, збор му изразио такође признање и похвалу на уложеном труду; Но ни гђа Лепосава Бикар, није остала забораљена, јер је збор прецизно и до ситница израђену јој тему похвално и одао јој свако признање, које јој као вредној и савесној учитељици припада у сваком погледу.

Пошто се и овом приликом испоставило да су и два дана мало за свестрано расправљање појединих предмета, то су остали предмети скинути са дневног реда, и остављени за идућу седницу и затим се прешло на поједине предлоге, ту је између осталог једногласно решено у име агитационих трошкова — послати благајни учит. збора новосад. шк. среза 20 кр.

Изабрани су изасланици који ће са осталима кренути у Б. Пешту, у погледу потврде саборских закључака. Изабрани су ови: Павле Коњовић, Јован Искруљев, Жарко Шикопарија, Бошко Поштић и Миливој Лесковац.

У име чланарине, а као претплата за „Шк. Гласник“ скупљено је 66 круна.

Умољени су главни и епрх. шк. референти да предводе депутацију мин. председнику и министру просвете.

Усвојени су и предлози темишварског среског збора, и поднеће се представке у том смислу Шк. Савету.

Остали предмети били су мање вредности, но не можемо пропустити ни ову прилику, а да се не захвалимо нашим Суботичанима, наиме председништву српске правосл. црквене општине са одбором — и преч. свештенству, који су својом свесрдном предусретљивошћу учинили пријатним овај наш боравак у њиховој средини.

На тој љубави, учитељство ће им бити захвално — и свагда са дужним поштовањем сећати се својих одличних домаћина.

Пошто је одређено да се идућа седница одржи у Сомбору, то је председник захваљујући се на пстрајном и пожртвовном раду — пожелео члановима срећан повратак својим домовима, и састанак у пролетњој зборској седници.

Један члан збора.

Преглед књига.

(Наставак).

Képes magyar „ABC“ és olvasókönyv a nemmagyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya számára, szerkesztette Iszkrulyev János a zombori gör. kel. szerb tanitó képzőintézeti gyakorló iskola tanitója. — **Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбаонице правосл. срп. вероисп. учитељске школе у Зомбору.** Karlóca, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. **Издање Српске манастирске штампарије.** Ára 50 filler. **Цена 50 пот.**

Тако је у Искруљевом буквару обрађена најтежа партија из именских облика.

А како тек заменице погледају?! Но ту

he нам писац сигурно одговорити, да је то оставио за III. разред, као и придеве што је оставио (само му се два компаратива поткрала и један суперлатив и један облик са *igen*). Али онда га морам питати, кад је узео *az ön* (5 пута), *a te* (3), *az ő* (4), *a mi* (2 пут), зашто није бар и другу и трећу особу множине узео, кад већ није хтео *enyém* итд.; кад је узео *nekem* (3 пут), *neki* (1 пут), зашто није и остале особе узео; кад је узео *engem, téged, benünket* (по 1 пут) зашто није бар *őt* узео; зашто је узео *tőle, hozzád* (по 1 пут), кад остале локалне наставке није хтео обрадити; зашто није бар све оне упитне заменице навео, које се у Упутству прописују? (Има само *ki*? 7 пута, *kit*? 1 пут, *mi*? 26 пута, *mit*? 7 пута, онда *minő* 1 пут *mivel*? *mire*? *miből*? *milyen*? *milyen alaku*? по 2 пута, *mire* 4 пута и *melyek* 1 пут и на послетку *hol*? 6 пута, *hány* 2 пут, *hová* 1 пут и *hogyan*? и то погрешно — *hogyan tanul Lina*? начин не значи, да ли добро учи или не, — то би било „*hogy tanul*?“ а то се хтело питати — него: на који **начин** учи? гласно или тихо, лако или тешко). На све то, и кад је остале разне врсте заменица тако неједнако навео, али што није бар чисте облике личних заменица навео, кад му ти требају за глаголе и када деца то већ понако морају знати, (има *én* 10 пута, *te* 4 пута, *ő* 12 пута, а множине никако нема)?!

Промена **глагола** је страшило свих граматика. Није то друкчије ни са мађарским језиком. И баш зато, када желимо, да нас не натерају на граматизирање, морамо строго мотрити, да ли се у „живом говору“ заиста обрађују сви облици, онако постепено, како то може, а и мора бити.

Већ је и сам закон у недоумици, како да раздели то градиво („*alanyi és tárgyi ragozás*“ прописује за III. разред, али већ за II. разред наређује „*a cselekvésszókat a jelen, mult és jövő időben helyesen alkalmazzák,*“ што Упутство још и потенцира наразом „*és készséges használatában minél nagyobb ügyességre tegyenek szert*“). На када се и не може градиво II. разреда обрадити, а да се не задре у градиво III. разреда: оно се ипак не сме радити, што је буквар урадио. Поред једног оптатива (*Szeretnék szántani* — не знам, је ли тај начин можда прописан за који виши разред, јер немам при руци чак ни закона — ја ово уопште пишем напамет, само помоћу неких бележака својих), и облика, као што су *lesz, fedve, érett, nem volt mit enniök*, па чак ових *dicsérlek, összetörlek*: обрадити, али онако трљаво императив, који је баш у погледу гласовних закона и односно ортографије тако тежак: занемарити и перфекат — а сасвим изоставити законом нарично прописани футур — то је, да се благо изразим, грех.

Рећи ће ми аутор, да Мађари управо и немају облика за футур, јер онај са помоћним глаголом није у народном говору у употреби, а онај са „*majd*“ опет није примљен у књижевни језик. Али онда га питам, зашто је онда пустио на последњу страну „*Virulni fog*“ — зашто поред тога чак и „*majd visszajő?* (на 67. стр. — ту но смислу футур нема места; — да је бар овде учињен онај гиксер, који се омакао на 51. стр., да је наиме овде истакнуто име шишчево, онда бисмо бар могли и у оригиналу наћи у песмицу и видети да није и ту какова „штампарска“ погрешка по среди). И онда — има чистога футура бар помоћни глагол, па зашто тај није приказан, него му се само облик *lesz* „поткрао“, и то спојено са „*majd*“, што је опет тautологија. А знате ли г. Искруљев, шта је то „*Hogy felneveljenek, Hogy* **majd** *jószágodra, mélti én is* **legyek**“ — кад сте већ тако „пречерали“ са профанисањем молитава?

Али, да видимо оно, што је „обрађено“!

Овај мађарски буквар је — Енглез. Он „не препознаје“ друге особе, — само у императиву, где ни нема друго, него још само *üssük fel* и *vessünk*, а за трећу особу само (слушајте добро!) *Aki nem dolgozik, az ne is* **egyék**. (То није погрешан облик, али је усиљен, сувише покњижни. Глаголи на *ik* и иначе губе своје специјалне облике, па и ту би народ рекао „*egyen*“). У индикативу има само два облика са — *sz* и један са — *ol* и у перфекту 4 (2 са *-tál*, 1 са *-tél* и 1 са *öltél*; *tárgyas* нема) — а у множини ни једног једнога, а ти би, особито за перфекат, већ и због тешког изговора, врло требали. — У императиву, као што сам рекао, нису тешки гласовни закони доста приказани (поред *gyere* наравно и *jer* — ту, што није добро, мора се са Упутством! — 9 са чисто *j* и два пута *szopjál*, 2 пута *süss fel* и 2 пута — *sz*; код прелазних облика: 2 *dd*, 2 — *sd* и *segítsd* — скоро све у песмицама; у множини 2 непрелазна са — *jetek*, 1

прелазан са — *jétek* и један — *tsetek*, више ништа).

Да поновим: наставка за другу особу множине (осим **4** императива) нема у читавој књизи, па чак нема ни наставка за другу особу једнине за глаголе на *-ik*. — Нема простора, казаће ми аутор. А зашто онда има простора са 24 треће особе (а само 6 прве!), зашто има (да остале, који су неједнако разређени, и где се попет није пазило на теже гласовне закона, не ређам) зашто има места, велим, за 87, словом осамдесет и седам основа без наставка (**3**. особа једн. *Ind praes*). и уз то још за 26 инфинитива, голих инфинитива? Зашто поред 23 *vannak* и 108 *van* немате, него по један (највише 3) пут остале особе у презенту, зашто у перфекту чак никако ни немате *voltam, voltál, voltunk* — кад већ *leggek, lenék*, итд. нисте хтели обрадити. А шта ће Вам по један пут *lehet* и *lehetnek*, кад већ *-hot -het* нисте хтели обрадити, као што сте требали. Шта ће Вам овај један повратни глагол (*kipiheni magát*), шта они са „*egymás*“, шта ће Вам оно неколико суфикса за итеративне итд. глаголе (*repkednek, tisztogat, imádkozik*), кад их већ иначе нисте мислили обрадити и шта сте којешта израдили са „*ujjekötök*“ — шта ће Вам, ако Бога знате, у буквару, овакав облик: „*Vissza pedig egyik sem akart menni*“?

Али да завршим.

Стварних приговора свако може стапити, — а језичке грешке немају таког утицаја на резултат наставе.

Ја ћу се још према томе само на тај приговор осврнути (а сигурно га многи читалац има у устима) — да су то све неки нови захтеви и да се то не може у II. разреду посвршавати.

Тише, тише! — А примате ли, да се оне 72 стране до досадности сабијеног градива може обрадити? Да се оно градиво може сварити?

Дакле, „гледаћемо“, јелте!?

А ја ћу опет гледати, да Вам докажем, да се на оном истом простору може не само ово граматикално градиво обрадити, него и читаво градиво Упутства.

Искрљев је наиме (он то сигурно није избројао) преузео из Упутства преко 300 именица, на 60 глагола и око 80 других делова говора (заменице нисам рачунао, ни везе а обично ни усклике итд.) Изостављено је пак на 350 именица, преко 150 глагола и око 125 других делова говора. Да је све то узео, била би хиљада и једна стотина, шта ли, речи.

Више него дупло — и то се не може, јелте?!?

Али је Искрљев **додао** речи, којих у Упутству нема! — И то додао је 261 именицу, 132 глагола и 92 друге речи — што са оних 450 заједничких чини опет близу хиљаде.

Је ли Вам милије обрађивати Искрљево градиво, или градиво Упутства??

Истина, Искрљев има речи, које се морају узети — јер упутство није исцрпило градиво и на много места говори између линија. А има још доста (и сувише доста!) таквих речи, које ни Упутство не набраја ни буквар их нема, па ће ипак требати. Али и томе има помоћи.

Искрљев је наиме многе речи у најпростијем облику више пута споменуо (има и тога, да се реч са истим наставком често понавља, али то нисам узео у обзир). Тако има по два пута споменутих 68 именица, 3 глагола и 19 других речи, по три пута 24 именице, три глагола и 10 других речи, по четири пута 9 именица, четири глагола и 2 друге речи по 5 пута 5 именица и 2 друге речи — па и по више пута, као што сам већ споменуо, те је направно више него два пута толико речи сам. А то су само заједничке. А од својих има: 10 пута *már*, 9 пута *kalya*, по по 6 пута *Mária* и *nap* (- сунце), 5 пута *Vera*, по 4 пута 4 именице и 3 друге речи, по 3 пут 11 именица, 2 глагола и 8 других речи, по 2 пут пак 38 именица, 12 глагола и 14 других речи, те је по томе и своје речи за трећину повећао. Он је дакле написао на 1600 речи — односно толико је простора заузео (реч која само са наставцима долази, узета је једанпут у бројање.)

На оне исте 72 стране бисмо дакле могли још пола толико речи унети — само кад би се економисало.

И ту нису урачунати: *ez, is, mi, nem, és, van, az, a*, па ни *itt, ott, vannak* и др., који сами за себе опет дају још једну 1000.

На евентуалну примедбу пак, да се не може деци дати облик с наставком, а да му се не покаже и основа: указујем прстом на ону исту књигу, о којој је реч. У тој не само да има сва сила речи, код којих неш пре

видети облик с наставком, него основу, него и код којих већ основу бадава и тражити (код неких није ни у обичају, као *nénem, ücsé, hígom* па је писао чак погрешно, кад је код неких то форсирао, па пр. *eľsapám, apa* је сасвим нешто друго -тата, а *atya* се каже Богу, тако и *szülém* итд. Па тога има и код таквих речи, код којих то не би смело бити, јер дете неће знати, које је спона, а које чиста основа, још мање ће пак знати основу код ових; *dolga, férgeket, hivják, hallgasd meg, gördül, mûved, galyakat* (то се пише са два *l* — осим тога, та реч значи скоро исто што и *lomb* те не може бити *száraz*; кад је *száraz*, онда се просто каже *ág*; — иначе то и није народни израз) и код многих глагола.

Сад још само: *a, az!*

Г. Искрљев форсира те речце и то тако да неодређене предречнице ни нема у читавој књизи, него само у песницама 3 пут (на 54. и 55. стр.) Осим тога, што много места заузму, говор постане и неприродан. И сам писац је то осетио, те је на неколико места при набрајању само код првог и последњег члана истакао предречницу, а код осталих је изостанио — то не би сметало бити. *A szobában van* (ту долазе две тачке!): *asztal*, итд. а не *az asztal*. па да се код наредних изостави „*a*," а пред последњу реч опет истакне. Скоро сва би набрајања могла бити без предречнице, јер **одређена** предречница значи, да се говори о нечем већ познатом, или о нечему, што се жели од нечег другог (на што се мисли!) разликовати. А то је писац и сам показао у више примера, као што је: *Van ott: hagyma...* итд. На пр. са 52. стр. бих ја (без обзира на друго што) од 20 предречница 14 изоставио: *Két házsor közt utca van. A házak mellett gyalogút, az utca közepén szekérút van. A gyalogúton emberek, a szekérúton szekerek járnak* (код нас се *kocsiút* каже, и ја се ту не бих слепо држао Упутства). *Három vagy négy házsor közt piac lehet.* (*piac* је синоним са *tér* и не сме се с њим у противност ставити). *A piacon templom, szobor* (какав *szobor?* — боље да сте казали *akácfa, eperfa*, што је Упутство, говорећи више за брдовите крајеве изоставило), *kút és kereszt szokot lenni. Ott tartják a hétivásárt is. Hetivásáron...* (оно „*az emberek*" може изостати; — само што ту треба казати „*árulnak*" и „*vásárolnak*," *eladnak* је перфектан глагол, а никако трајан; а *vesznek* значи моменат, када се куп дешава, те опет не значи куповати, него купити).

Али да не бих зашао у језичке и стварне приговоре, те написао критику дужу него што је књига — завршићу, указав још на оно, чега нема у књизи, а требало би да има — ако би се хтело унети све што **закон** прописује.

Нема „*A tanulók magyar keresztnevei*" — јер оно што буквар даје, нису имена те деце. Али има — *Jaszenova* (родно место пишчево), због чега би књига могла бити и забрањена, јер су, пре но што је књига уведена, изишли закони називи, а по тима је то *Karasjeszenő* па и Чаково је *Csák*.

Нема „*felkelés, öltözködés, lefekvés, alvás,*" нема „*a család munkájában való részvevés*" нема „*játék*", односно „*Gyermekjátékok magyar kifejezésekkel, ritmusokkal, mondókával, 1—2 kisebb gyermekdallal és versikével.*" Нема „*Időjárás*", па није исцрљен став: „*A szülők iránti tiszteletet, engedelmességet és a testvéri szeretetet példázó messék.*"

И нема „*Alapszámok* 1—100 (нема већ *nyolc, kilenc* — ово има, али с цифром, да дете не би како сазнало, како се пише — а преко 10 има само *tizenkét* и *harmine*, више ништа) — на нема никако „*Pénznemek* (само „*fillér*"), па *mértékek.*"

А што је писац кад је већ неке свеце уметао набегавао реч *védószent*, кад га и Упутство прописује, ја не знам. Ваљда да не заостане иза „Читанке за II. разред."

Зато је штампарија ваљда и Карловцима дала још једно званично име — *Karlóczán* (Боже, хоће ли то деца знати прочитати, када им писац није показао, да се званична имена места са *cz* пишу?).

Ако још кажем, да пред последњи ред наслова треба „А" — рекао сам, да се сваки став и самог наслова те књиге мора исправити.

А свечарство можете славити, па и школског „патрона" — само напишите бољу књигу, која ће осигурати успех настави!!

Ђ. П.

БЕЛЕШКЕ.

Наша дотациона уредба још није послата угарском министарству да је поднесе на највишу санкцију. Како су потребне предрадње све довршене, то је Школски Савет у својој

седници од 29. октобра (11. новембра) о. г. усвојио предлог, да се умоли Саборски Одбор, да пожури шпањске учитељске дотационе уредбе високом министарству.

Из седнице Школског Савета од 29. октобра (11. новембра) о. г. Пошто је угарско министарство тражило податке о платама појачким и мировини за исте, издао је Школ. Савет наредбу епархијама да пошљу попис оних учитеља-појаца, који имају паплату за ту дужност и да назначе да не постоји мировински фонд за исте. — Молба српског учитељског збора у архидијецези упућена Сабору, да се учитељи ослободе појања, враћена је Саборском Одбору, а овај је враћа Школском Савету с пропратницом саборском, да је то питање већ решено саборском одлуком о дотационој уредби за учитељство, — Допуштено је за ову годину, да се у загребачкој српској основној школи уведе непрекидна настава. — Поводом једног конкретног случаја решено је, да управни одбор бира месног школског управитеља, до редовног избора, а није прихваћено да се то право пренесе на месни школски одбор. — Изречена је одлука да у месни школски одбор може бити изабрано и више од једног учитеља. — Усвојена је молба ст. бечејског среског збора, да се нова наставна основа, кад буде готова пада среским зборовима на мишљење. — Штипендије и припомоћи из Теофановићеве задужбине добили су ови ученици и ученице сомборске учитељске школе: Штипендију од 500 К. М. Ваканац; припомоћи по 200 К Барјактаровић, Ј. Гавриловићева, Б. Поповићева, Писаровићева, М. Јовановићева, Црнојачкова, Јосићева, М. Петровићева, Поштићева и Пајтина. — Примљени су сви ученици и ученице који су молили да приватно уче учитељску школу. — На професорска места у учитељској школи у Г. Карловцу, осим једног стално попуњеног, расписаће се стечај, како би се стално попунила за идућу школску годину.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду" примио је у *октобру* о. г. од *Смиљке, Слободана, Рада и Мила Ђорђевића* из Новога Сада 10 К у спомен свом драгом чика-*Боки Ђорђевићу*, судском чиновнику из Карловаца. — Од г. *Радована Поповића*, трговца у Н. Саду 10 К уместо венца на одар свом сину пок. *Милошу*.

Награђен учитељ. Кр. угарско министарство просвете наградило је *Милоша Бандића* учитеља у Вел. Кикинди са 200 К годишње повишице на учит. плату. Награда овака предвиђена је 9. §-ом XXVII. 907. државног школског закона. Министарски отпис о том одликовању нашег вредног а иначе скромног колеге М. Бандића, прочитао је велико бечкеречки државни надзорник у свечаној седници вел. кикиндског учит. збора а затим је по здравно Бандића леним говором. Радујемо се одликовању нашег ваљаног друга и честитамо му срдачно!

Захвалност Срба учитеља срп. самосталној странци. Учитељство српских народних автономних школа архидијецезе карловачке на својој јесењој скупштини, одржаној у Даљу 25./X. о. г. под председништвом г. В. Бисаловића, главног школског референта, решило је једногласно на предлог г. Б. Глумца, учитеља из Бечмена, да изражава највећу захвалност српском народном црквеном сабору, т. ј. саборској већини, што је српском учитељству материјални положај побољшан, а посебно, што је учитељство појачке дужности решено.

Читуља. У Загребу је преминуо после дужег душевног боловања *Бранко Јанковић*, бивши учитељ у Голубинцима. Пок. Бранко свршио је учитељску школу у Сомбору 1880. Био је бујне природе и јаче интелигенције. Учитељевао је у Бегечу, Шиду, Голубинцима. Нека му је вечан мир!

— *Мита Пејић*, дугогодишњи учитељ у Госпођинцима, а у последње време умировљени учитељ, преминуо је у Будимпешти, 31. окт. по нов. к. куда је отишао на лечење. Пре 15—20 година живо је суделовао у раду на страначким и политичким пословима, а у своме месту је био дуже времена покретач сваког таког јавног рада. Лака му земља!

— Нашег учитељског друга Ст. Арсеновића, умировљеног учитеља у Сомбору, задесио је тежак удар, смрћу миле му ћерке *Олге*, која је преминула 14. (27.) октобра о. г. Поштованом другу Арсеновићу шаљемо дубоко саучешће, а покојници нека је вечан спомен!

Промене у учитељству. За учитеља у Бајши изабран је *Милан Ракић*, тамошњи привр. учитељ. — За учитељицу у Вел. Бечкереку изабрана је *Љубица Маринкова*. — За учитељицу у Новом Саду изабрана је *Д. Томићева*.

Учитељски дом у Београду. Министар просвете у Србији предложио је, да се у државни

буџет за 1912. год. унесе 50.000 динара помоћи за Учитељски Дом.

Измена школског закона у Србији спрема се и биће поднесена Нар. Скупштини. У овој измени, поред бољег школског уређења, предлаже се и поправка учитељског стања, а нарочито млађих учитеља. На ово је пристао и министар финансије. Предлаже се и сталан стручан надзор, срески, који би вршили учитељи, и окружни, који би вршили професори.

Стављен у пензију. *Михаило Јовић* учитељ београдски, један од најспремнијих и највреднијих учитеља у Србији, после 32 године учитељске службе, стављен је по својој молби у пензију.

Кипарска и сликарска школа у Трсту, отворена је поново за Трст и околину. За редовну школу отворени су разни вечерњи течајеви за оне, који не могу даље полазити школу.

Учитељски дом у Москви. „Друштво за узајамну помоћ при московском учитељском институту" почело је прошле године градити учитељски дом. Зграда ће бити на три спрата а са унутрашњим намештајем стаће 100.000 рубаља. 10 хиљада је скупљено прилога, 10 хиљада ће дати поменуто друштво, 15 хиљада поклонио је један московски издавач штампар, а остало ће се набавити зајмом. У партеру ће бити дворница за 500 особа, а уређена ће бити за зборове, приказе, предавања, и изложбе. У њој ће бити научно педагошка библиотека, музеј, дечја библиотека, читаоница и соба за учитеље који дођу у Москву са стране, конвикт за учитељску децу. Ове године ће дом бити готов и отворен. За приређивање течајева за учитеље приложио је А. С. Бојрак 50 хиљада рубаља.

Распоред часова. Опште је усвојено начело при састављању распореда часова, да се наставни предмети симетрично разреде у седмици, тако н. пр. ако је прописано у неком разреду два часа земљописа, то је један предузиман у понедељак а други у четвртак. Но најновији експерименти које је вршио један знаменити немачки учитељ психолог, доказали су да ово није довољно рационално, је се ученик са 35% више користи, ако часови нису — као досад — симетрично разређени по тако, да један час земљописа у понедељак, други у уторак, а трећи опет у понедељак падне и т. д. Ученици 35% више знају по овом новом распореду него кад се исто градиво предузима по старој подели понедељак, четвртак, понедељак и т. д. Z. f. Psych.

Број школских лекара у Лондону износи 88. На преглед школа утрошили су просечно 199 полудана. Прегледали су 201.999 деце. Болести којима је требало лекарске помоћи било је у 1725 случајева.

Збор за реформу наставе у Веронауци одржао је свој састанак 5. и 6. августа о. г. у Јени под председништвом проф. В. Рајна.

Чешки учитељи за побољшање своје плате. Шири одбор општег чешког учит. удружења одржао је 5. окт. о. г. свој скуп у Вишеграду. На скупу су били и посланици Тројан и Конечни. Председник Јосиф Черни учитељ, указао је на несносно и неиздржљиво стање учитељско. О уређењу учит. плата говорили су учитељи Скала, Смртка и Моравец и посланици Тројан и Конечни. О захтевима привремених учитеља говорио је учитељ Поједзди, у име учитељства грађанских школа учит. Шурек, о питању станарщинском учит. Мунзар. На крају је једногласно усвојена резолуција, којом шири одбор одобрава све кораке, које је предузео привремени одбор земаљског учит. удружења с председништвом, у корист бржег побољшања учит. плата, изјављује им пуно поверење и очекује да ће и даље у том правцу радити. Затим изјављује да је једино утешно уређење учит. плата према том сразмеру, ако се учит. плата уреди упоредо са платама државних чиновника који имају средњошколску спрему, дакле најмање XI—VIII. плаћевног разреда, свако друго уређење учит. плате проглашује за недостатно, јер би учитељство опет и опет морало тражити од државе уређење плате. Чешко учитељство очекује да ће државна управа довршити уређење учит. плата, како би се уклонило оправдано огорчење и неспокојност учитељства, које очекује да ће се то питање схватити као ствар економска која не трпи одлагања.

Школе у Грчкој. У краљевини Грчкој има 1306 основних школа мушких, 687 женских и 1563 мешовитих, свега 3556. У школу иде 177.396 мушких и 82.458 женских. Школ. надзорника има 28, учитеља 2276, учитељица 990, а помоћних учитеља 1300. Свеучилиште у Атини има 19 професора на факултету лекарском, 13 на природописном и математичком, 13 на правничком, 16 на филозофском и 7 на богословском.

НОВЕ КЊИГЕ.

Наша Школа изашла је пуна свеска за нову пету (1911—12) годину с овим садржајем:

Пред школском реформом, (разговор с. г. министром просвете). — *Учитељ у животу*, Драг. Ђ. Петровић. — *Педагошка и социјална потреба за настави рада*, Милица Марковићева. — *О дечјој психологији и могућама за испитивање дечје душе*. Никола Новаковић. — *Школски живот*: Неколико речи пред реформу основне школе. Б. Г. П. — *Оцене и прикази* — *Белешке*: Нестрпна чекета. — Werkunterricht. — Црна Гора за наставу рада и др.

Наша Школа је препоручена од Главног Просв. Савета и Г. Министра Просвете за књижнице основних школа (25. јан. 1909., П. бр 921.) Претплата и све остало шиље се: Вој. Р. Младеновићу, учитељу, Петровац. Комплети за II. и III. год. могу се добити само у елегантном повезу по цени од 7 дин. Комплет за IV. год стаје 5 дин.

КОЛЕГЕ!

Јављам свима онима, које то интересира, да је кр. угарско министарство богочасти и јавне наставе под 110.727. бројем, мој

БУКВАР

као уџбеник одобрило. Оцењивач мога Буквара високоучени господин Еде Маргалић јавни и редовни професор на универзитету у Будапешти између осталих похвала вели и ово: „Јовановићев Буквар у његовој методи сасвим је модеран и стоји на висини не само домаћих, већ и иностраних најбољих подобних књига. Сасвим је ново што ученици уче слогове не само цртајући кредом, већ те исте и сами формирају са словачом, а то је већ и до сада успело, не само код деце, већ и код одраслих аналфабета. Писац не учи поједине гласове фономимком, где се управо сваки суглас само са једним спомоћним гласом може изговорити, већ их учи у појединим слоговима и гласовима. Ипак је подела Буквара таква, да се може по њему и са фономимком и са аналитично-синтетичним (чито-писањем) начином радити".

Овај је Буквар врло згодан и за поучавање аналфабета.

Колегама шиљем Буквар бесплатно на углед.

Хомоксил (Temes-m.) Љубомир Јовановић
школски управитељ и учитељ

Веролин. **Веролин.**

Уље за мазање школског патоса

Како је свестрано призната велика хигијенска важност тога, што се у школама прашина угушује, требало би не само по великим градовима, него и по селима да се уведе мазање подова **Веролин-уљем**.

По школама, где се иначе пуни силна прашина, најбоље је, кад се подови (патоси, мазају **Веролин-уљем**. Тиме не само да се угуши силна прашина него и патоси постају трајнији.

Кад се патоси уљем мазе вальцим препаратима и на целисходан начин, онда не може доћи до тога, да буду сувише глатки и клизави, не буде неугодна мириса и не кваљу се предмети.

С тога најтоплије препоручујем сваки славним Школским Одборима, Општинским Поглаварствима, г. г. учитељима и учитељицама, да настоје у интересу свог и дечјег здравља, да се све школске и друге често употребљавне дворишне мазу **Веролин-уљем** против прашине.

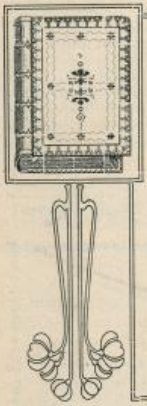
Најбоље уље, свежње, безбојно и без икаква неугодна мириса, добити се може искључиво у пегласеној трговини боја и лакова по најумереније цени него игде.

Штампано упутство о употреби шиљем ух поручено уље бесплатно.

Прва новосадска трговина боја и лакова

Бранимира Мијатовића

Нови Сад — Ujvidék Kossuth Lajos utca 7. sz.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

КАРТОНА

ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зрињи Илона улица број 15.

Телефон број 314.

стално имаде на стоваришту **трговачких књига** као и осталих за разне забелешке у свакој величини, **кутија за женске шешире** од **80 ф.**, **поштанских** и **кројачких кутија** од **50 ф.** на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. **Картона** на захтев по мери. Наруџбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. **Повез књига најмодерније израђа**, на захтев шаље мустре у куће, и преузима све у ову струку спадајуће **галантериске послове**, које најтачније под гаранцијом извађа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наруџбине.

Стоваришше намешшаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г. Телефон бр. 87.

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих отвари за намештај.

16—20

„Школски Гласник" излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Ослеси се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине године, и то ако је огласо напшло у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на: **Уредништво „Школског Гласника", Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Бока Михајловић, учитељ. Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д „Натошевић" у Новом Саду.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 17. У Новом Саду, 15. новембра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Телесна казна у основној школи. — Лав Николајевић Толстој као педагог. — Школа рада. — Зашто се предаје и како треба да се предаје психологија. — Педагошки преглед: Немачка учитељска библиотека у Берлину. — Образовање у Кини. — Народна просвета: Обучавање одраслих у Француској. — Концентрација рада на народној просвећености. — Учитељство: Скупштина свију учитеља у Угарској. — Из Школске Самоуправе: Седница Школ. Одсека од 28. и 29. окт. (0. и 11. нов.) о. г. — Окружница у предмету свеничења и подношења поднесака. — Практичне обраде: Дијељење и мјерење у бројном низу преко 1000. — Преглед књига: Трезвеност, лист за расправљање алкохолног питања. — Савезник, омладински лист са сликама. — Белешке.

ТЕЛЕСНА КАЗНА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.

Стега је врло важно васпитно средство. Циљ стеге није само да одржана зант за време наставе, него да дисциплинише вољу васпитаника, да би иста и изван зидова школских покретала душу васпитаника увек на онаке чине, који би га довели што ближе савршенству. Да би стега могла одговорити својој сврси, има прво да скрши ону вољу детињу, којој су нагони једини покретни мотиви, друго, да вољу потчини вољи васпитаника и треће, да развије у њему такову вољу, којом ће моралне идеје трајно управљати.

Средства стеге јесу: учитељев углед — али који се не оснива само на физичкој надмоћности — љубав, предупређивање, занимање, заповед, награда и казна.

О сваком поједином средству не ћемо овде расправљати, него ћемо се ограничити само на казне и то на последње т. з. телесне казне.

Казне треба да су средство за поправљање васпитаника. Има их више врста. Имају се примењивати као природне последице преступа (а и као извештачене) и то према величини погрешке, пазећи уједно и на поступност. Као „ultima ratio“ до сад је и код нас употребљавана и телесна казна прутом.

Наш садањи вел. Школ. Савет изрекао је у последњој својој седници, да се у вер. основ. народним школама телесна казна не сме употребљавати.

Школ. Савет свакако држи, да учитељев углед, даље познавање дечје природе, искључује потребу телесне казне.

Код просвећенијих народâ, где родитељи брижљиво васпитају децу своју, може бити да школа може постојати без телесне казне. Али поред оваког васпитања односно неваспитања, каково је код нашег народа, из школе се не може избацити телесна казна. Сеоска наша деца већином виде рђаве примере и код куће и у околини својој. О каквој смишљеној доследности при поступку са децом од стране родитеља — ни трага нема. Та отац се дичи кад му дете толико нарасте, да зна псовати оца и мајку. — Мáхне се код куће не искоревњују, него се чак и одобравају, а деца се грувају само онда, када направе какову материјалну штету. А и онај родитељ који жели да му деца буду добра, не бочи се с њима много. Прутом их дотерује.

Када наша деца прекораче школски праг, навикла су на батине. Сретни учитељ добије 80 до 100 прутом васпитане омладине, да им просвети ум и облагороди срце. — Први је посао учитеља, да упознаје природу сваког свог ученика; истражује добре и лоше стране и тражи

пута, којим ће доћи до срца сваког ученика, да га задобије, завлада њиме да би га могао васпитати. Код већине и постизава успех. Али код неких ученика са ужасом примећује, да су рђаве навике тако завладале душом му, да мора бодро пазити — не да школа уништи утицај дома хрђавог друштва, јер је за то преслаба — да не постане тај неваљалац дечјим ауторитетом. Из искуства знамо, да на таку децу благе казне не утичу. Па шта да радимо са таком децом, на којима смо безуспешно применули све казне осим телесне?

Да видимо шта вели о томе педагогија, искуство и закон. „Дрзак, суров, безобразан и накостан ученик не може се радикално лечити блажијим казнама, но умерено али осетљивом телесном казном“ вели Böhm. У прилог ове тврдње навешћу овај пример.

Имао сам једног ученика чији родитељи нису баш здраво правили разлику између „моје и твоје“. Једном дотрча у школу њихова сусетка и тужи мог ђака, да јој је украо мараму. Он је цинички порицао да је крао. Но торба га је издала. Ја сам га изобличио пред децом, и посаветовао очински. Обећао ми је, да то неће више радити. — Сутра дан сам у торби његовој нашао туђ коштан држак.

Затворио сам га, посаветовао и попретио му. То после подне сасуо је паприке у очи оном ђаку, који га је тужио да му је украо држак. Ја сам га тада за казну метнуо да засебно седи и забранио сам деци, да се смеју играти с њиме 1 месец дана. Страдан деца нису хтела да се играју с њиме. Он ухвати једног слабијег ђака те и томе намаже очи паприком. Још поручи мени, да ме се не боји и да ја њему не смем ништа. Тада сам дошао до уверења, да ће ту помоћи једино последње средство. Ухватим Ису и испрашим га. Та се процедура поновила неколико пута. И Иса доби респект од господина. Друге године нисам имао више с њиме кубуре.

У крајњем случају Коменски дозвољава телесну казну са напоменом, да она и другима задаје страх.

Упорна лаж и пркос, непристојност и крађа, морају се казнити шибом, вели Дистервег.

Нимајер, Крузе, Кер дозвољавају телесну казну као последње средство.

Од наших педагога Никола Ђ. Вукићевић вели: „тек кад се сва дисциплинарна средства исцрпе, а ипак се неће који ученик да покори закону, него и надаље при свом неваљалству остане, сме се и то само на мушкој деци у „нар. школама и телесна казна употребити“.

Војислав Вакић на 447. страни своје „Опште Педагогике“ констатује за „бијење“ да је у „школама ова казна сад забрањена“.... а друге телесне казне које су пређе употребљавали сурови учитељи као: ударање главом о таблу итд. сад су и законом забрањене. Вакић је само констатовао, а свој суд о казни прутом није изрекао. Али и он дозвољава телесну казну стојања и седења.

Мађарски педагошки лист „Nemzeti Iskola“ у једном свом броју (немам га при руци, да би могао назначити у ком је броју) од пре неколико месеци коментарише вест да су пештански ђаци образовали лоповску банду овако: то је резултат сувише филантропског поступања са децом. Свакако, да би благовремени шамар професора одузео вољу деци да се реше на таке послове.

Кр. курија је од 14 случајева, 313. § каз. зак. од 1878. у 6 случајева протумачила тако, да учитељи имају права казнити децу и телесно, а у 8 случајева им је оспорила право и казнила их. (Но споменути ми је, да је међу њима било и таквих случајева, где су по двоје држали, а господин оцењио и по 10). Па како да се протумачи тај двојаки поступак нашег највишег судишта у истим случајевима? Никако другачије, но пошто у закону није набројено ко све има права да примењује домаћу дисциплину, онај судац, коме су познате школске околности, тумачиће, да када је родитељ своје право и дужност васпитања поделио са учитељем, уједно му је уступио и сва дисциплинарна права своја, јер без истих не може нико дете васпитати, те је ослободио учитеља од оптужбе. Док онај судац који се држао само §, пошто у § није

изриком споменут учитељ, оспорио му је право и осудио га је.

Само онај може тражити да се телесна казна избаци из школе ко не познаје дечју природу и школске прилике. (Но и највећи противник телесне казне Линдиер, тешко да не би променуо своје мишљење, када би га ко поставио да под одговорношћу ради 1 год. дана у нар. школи сличној нашој).

Знамо, а и споменули смо, да покретачи воље школске деце јесу чулни подстицаји. Они желе, да задовоље своје пожуде. Њихов неразвијени ум неприступачан је разлозима, с тога се ради сузбијања те њихове воље морају употребити и грубља средства, а код оне деце, где је кућевно васпитање укоренило махне, које воде дете моралном пропадању, мора се употребити и телесна казна.

Али када није слободно, ми је не ћемо употребљавати. Па шта ће бити последица томе? Она деца, због које се и укида телесна казна (добру, неће учитељ бити) разориће школску дисциплину. Заразиће и другу децу и сав учитељев напор, да што добро створи, биће узалудан. Лажан хуманизам осветиће се и нама и деци нашој. Па зар не видимо и сада већ последице тог нашег хуманизма? Сме ли ко тврдити, да нам омладина није све разузданија, раскалашнија? Зар не видимо да нестаје српског стида и поштења? И што хуманије поступамо са онима, који угрожавају морал, све ћемо ниже падати морално.

Такав поступак не сме се ни звати хуманистичким.

Зар је то хуманизам, штедети дете од телесне казне, а пустити га да сам срља на чак да и друге повлачи за собом у моралну пропаст? — А шта да радимо ми браћо с том децом, због којих се и укида телесна казна? Да их оставимо у школи? То није пробитачно. Да их избацимо из школе, па да на улици кваре децу? Шта смо онда урадили? Да се шаљу у поправне заводе као што хуманисте предлажу? А зар тамо не бију? А бити нити је слободно нити је хумано. Или зар не би било боље да остану у школи, а школа да их као и поправни завод по потреби и бије? Ја држим да би то било најбоље и најцелисходније. — Али бадава мислим ја тако, а свакако и ви, кад наша највиша власт не мисли тако. — Па шта да радимо? 1.) Треба да замолимо всл. Школ. Савет, да нам дâ упутства шта да радимо са таком децом а 2.) донде док не добијамо упутства јављаћемо сваки случај вишој власти и изјавићемо да не можемо одговарати за успех, ако нас не опросте незгодног ученика.

А на послетку не могу а да не рекнем и ово:

Забрањује се у нар. школи телесна казна, док у нижим разредима многих гимназија г. г. професори и због незнања лексије бију своје ђаке, иако су то деца и из бољих кућа и одраслија. — Та није то тако давно било, када је један млад професор васпитавао учитељски подмладак шамарима.

Мол. 21. нов. 1911. **К. Замуровић.**

Лав Николајевић Толстој

— као педагог. —

I.

Рад Лава Николајевића Толстоја, као педагога, заузима видно место у његовом разноврсном књижевном раду.

Још 1848. године, т. ј. много пре појаве на свет његовог првог књижевног рада, већ се бавио мишљу о оснивању школе у свом месту. Његов последњи чланак о васпитању — „У чему је главни задатак учитеља“ датиран је септембра 1909. године. У размаку од преко 60 година с прекидима и у разним облицима: час као редов учитељ, час као педагог-публицист, час као редактор педагошког часописа, час као писац азбуке и књига за читање, час као педагог мислилац, радио је Толстој у интересу школе и омладине. И свуда се види оригиналност погледа, замишљеност, озбиљност; из свега се види да не ради посао тек да се ради, него служи послу,

*

улаже душу у њега, труди се да проникне у саму суштину питања, ствара нов правац. Он иде својим путем и крчи нове путове по којима ће доцније већ моћи други. Зар савремени нису били у недоумици кад год су застајали пред јаснополјанском школом, због њеног особитог уређења и слободе која је у њој владала? Зар се нису шпекивале недоумице, кад је Толстој тврдио, да ми прво треба да се научимо од сеоске деце, па тек онда да их учимо? И одиста, требало је да прођу 50 година па да и сами увидимо потребу слободне школе, да очигледност и експеримент треба да су полазна тачка при решавању питања. Чему и како да учимо децу? Тако, треба да се смени не једно поколење па да се увиди потреба путова, које је геније указивао, и да се пође по њима.

И сам Толстој увиђао је да ће проћи много времена док људи почну остваривати његове идеје за које је био нападан. У свом чланку „О настави и васпитању“ он вели:

„Тешко да ће кроз 100 година постати општа својина мисао, коју ја, можда, исказујем нејасно, невешто, неубедљиво; тешко да ће се кроз 100 година сви заводи удесити тако, да им главна основа буде слобода ученика“.

Решивши да ради у јаснополјанској школи, Толстој одлази у Немачку, Швајцарску, Француску и Енглеску и тамо проучава уређење школа. И ако се тим проучавањем обогатио и теоријским и практичним знањем школским, ипак он у својој јаснополјанској школи не копира ни Немце, ни Французе, већ иде својим путем. Он отвара потпуно оригиналну основну школу, *Толстојеву* школу, чији је основ *слобода*, без принудних мера без казне. „Једини основ образовања, пише он после својих огледа у школи, јесте слобода — слобода народа да оснива своје сопствене школе, слобода ученика да бирају шта ће и како да уче. И само *искуство може да покаже* најбољи метод предавања васпостављајући најприроднији однос између учитеља и ученика.“ „Ја знам, пише он на другом месту, да ће моје основно убеђење: *да је искуство једини наставни метод и да је слобода једини критеријум његов*, неким изгледати као стара оклепотина, другима — нејасно и апстрактно, трећима — уображење и немогућност“. Ми се не бисмо усуђивали да реметимо мир педагога теоретичара и да исказујемо убеђења противна целом свету, кад бисмо се морали ограничити расуђивањима овога чланка (О народном образовању), но ми *осећамо* могућност да фактима докажемо да су наше идеје изводљиве и на пракси остварљиве.

Велики мислилац необично је уважавао личност у детету. Љубав и то безграничну љубав према деци не само да је приповедао него и делом показивао. Рад у јаснополјанској школи, разговор са децом, шетње, стално опхођење са сеоском децом — показује како је високо ценио дечји свет, кога је више пута у шали називао *својим учитељем*. „Кад би ми дали да бирам: да ли земљу да населим таким светом, какав ја само могу да замислим, али без деце; или таким људима, као данашњим, но са сталним привлачењем деце, ја бих изабрао ово последње“...

II.

Слобода, коју је Толстој стављао као главни основ у настави, имала је за најближу последицу: *индивидуалност у настави*, што је све лепо описао у расправи „О наставним методима“. Пошто је разгледао све постојеће методе, он долази до закључка, да ниједан од њих не може бити обавезан за учитеља, јер се настава не може обављати по једном раније примљеном методу, већ се мора имати на уму: прво, да ли је сам учитељ добро упознат са тим методом, и друго, који се од тих метода може применити према дотичном ученику. „Нема најбољег метода. Најбољи метод извесном учитељу је онај, који му је најпознатији. Сви други методи, које зна учитељ и које пронађе учитељ, треба да помажу учењу започетом по једном методу. Да би свака појединa личност најбржим начином научила писменост мора се обу-

чавати сасвим одвојено од сваке друге личности, те и према томе за сваку индивидуу мора да има и нарочити метод. Некоме је несавладљива тешкоћа оно, што је другоме одвећ лако. Некоме је лакше научити ерцајући, другом по словима, док трећем иде врло лако те одмах чита целе речи".

И тако сви методи, почевши од ерцања па до данашњег америчанског метода који се од скоро почео употребљавати, имају право на опстанак; примену сваког од њих Толстој сматра за корисну, само ако дотични метод одговара *индивидуалним* особинама ученика. Ваља нам напоменути да је амерички метод, који се за сад сматра као најсавршенији, нагласно Толстој још пре 50 година.

Индивидуалност у настави је могућа само онда, ако је учитељ потпуно и темељно упознат са својим послом. Учитељ-занатлија, уски практичар, не може ништа учинити са тим захтевом. За то су потребни и таленат и наклоност и добро познавање свога посла. „Најбољи учитељ — вели Толстој — биће онај, који је у стању да у свако доба и моментално објасни својим ученицима ово, што они запитају. А то ће моћи бити само онда ако учитељ зна све или бар већину метода, ако је способан да проналази нове методе и што је главно — не радити једним методом, већ бити убеђен у томе, да су сви методи једнострани и да би најбољи метод био онај, који би одговарао на све могуће тешкоће на које ученици наиђу, т. ј. не метод, већ *искуство* и *таланат*."

Учитељ треба стално да се усавршава, он не треба нити сме да стоји на једном месту, пошто је посао, коме се предао, жив и стално се развија и стално напредује.

„Сваки учитељ, вели Толстој, треба да зна, да је сваки пронађен метод само степен, на који треба ступити само зато да се иде даље: треба да зна, да ако он то сам не учини, онда ће други, усвојивши тај метод, поћи даље, и пошто је настава искуство, то су крај и савршенство непостижни, а развитак и усавршавање бескрајни".

Као општи критеријум за оцену ваљаности овога или онога метода предавања треба да послужи *лакоћа* којом ученици примају знања, а то ће постићи само онај учитељ који боље влада својим предметом. Такав учитељ не ради силом принуде, већ оним интересом који он изазива у ученику. „Сваки напредак педагогије, вели Толстој, ако пажљиво разгледамо историју тога рада, састоји се само у све већем и већем приближавању природности односа између учитеља и ђака, у мањем присиљавању а већем олакшавању ученја". Где нема присиљавања тамо је слобода и обратно. Али баш ту настаје питање: где је граница тој школској слободи и како ћемо је наћи? На то јаснопољански учитељ прекрасно одговара овако: „Границу те слободе одређује сам учитељ својим знањем, способношћу у управљању школом, та се слобода не може уокварити у неке нарочите прописе; мера те слободе је само резултат већег или мањег знања и талента учитељева. Та слобода није правило, но она може да послужи као контрола при међусобном упоређењу школа, а и од користи је при упоређењу нових метода који се заводе у школи. Школа, са мање принудних мера, боља је од оне у којој је више присиљавања. Онај метод, који не тражи принудне мере за одржавање дисциплине, добар је; а метод који тражи више строгости при одржавању дисциплине, несигурно је рђав".

Ти закључци су за нас од неоцењене користи, тим пре, што нису изведени једино на основи теоријског размишљања, већ су последица оне педагошке праксе, која је царила у јаснопољанској школи. Кад се на 15 година после затварања јаснопољанске школе сетио њеног уређења, Толстој је рекао: „Последице таког (слободног, без трунке присиљавања) поступања са ученицима биле су за учитеље ове: што учитељи нису сматрали да је најбољи онај метод, који су знали, него су се трудили да сазнаду и друге методе, да се друже с другим учитељима, те да дознаду и њихове начине предавања, испитивали нове начине и што је главно, *стално су се сами учили*. Учи-

тељ никада није помишљао, да су за неуспех криви ученици: њихова лењост, несташлук, тупоумље, глувоћа, тупавост, већ су поуздано знали, да је за неуспех крив сам он — учитељ, и за сваки недостатак ученика учитељ се трудио да пронађе средство. За ученике су ове последње: што су с вољом учили, увек су молили учитеље за зимске вечерње школе и били су потпуно слободни у школи, што, по мом убеђењу и искуству, јесте главни услов за успешан ток наставе. Међу учитељима и ученицима су владали пријатељски, другарски — природни односи, јер само на тај начин може учитељ потпуно да упозна своје ђаке. Ако бисмо хтели да одредимо разлику школе по првом спољашњем утиску, онда је она оваква: у црквеној школи чује се неко особито, неприродно — једнолико викање свих ученика, а ређе строги глас учитељев; у немачкој школи чује се само учитељев глас, а ређе бојажљиви гласићи ученика; у мојој, јаснополанској школи, чују се громки гласови учитеља и ученика готово заједно".

С руског **Свет. С. Поповић**
учитељ.

(Свршиће се.)

Школа рада.

По немачком **ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ**, срп. нар. учитељ.

(Наставак).

Сувишно је нешто казати о вредности једне школе, као што ја покушавам да о њој расправљам. Ми смо пошли са гледишта детињег развијања, дакле како се то развијање најбоље може унапредити. Разуме се, да оно, што је тако основано мора развијање и унапредити. Неки би ипак опазили да нешто фали, када се вредност у појединости не би још једаред установила. Ја ћу се ограничити само на то да вредност оног што је посебно у нашој школи, што јој даје име школе рада, расветлим.

При томе се све стране човековог развитка потпомажу. Свакоме ће бити јасно, да се при радовима и приказивању телесна вештина, нарочито вештина руку, образује, и да настава која дозвољава толико кретање, не може да утиче тако штетно на здравље, као данас. И то је јасно, да је овде дата прилика за развијање сваковрсног укуса. Смисао за градиво и форме, за услове форме посредством градива и начина рада побуђује се. Психолошко образложење пошло је у главном са душевног развијања, те тако и школа рада мора пазити на ону нарочиту вредност. Процес опажања се усавршава или као што се обично каже: око се образује. Посредством школе рада ствара се јако, природно интересовање, богата знања се пружају у форми очигледности, и непрестано је дата прилика за примењивање знања и моћи.

Знања, која посредује школа рада по себи су од вредности за касњи живот, али она образују потребну основу за сваку касњу зараду и знање.

Значај школе рада за морално образовање не може се довољно оценити. Не само, да рад по себи развија у детету драгоцене врлине карактера. Главна је предност у заједничком животу дечјем. У школи рада деца не седе само заједно, она живе заједно, раде заједно, а притоме може дете да се вежба у свима оним врлинама, које ми у животу од њега тражимо. Вежбање у сношљивости и обзирности, подвргнути се и прилагодити се у једну целину, другом бити у помоћи: све то може овде да буде стална навика. Школа рада је једна социјална заједница, а данашња је школа само прикупљање индивидуа.

Она ипак не може да индивидуи буде правична. Множина смета појединцу Обзир индивидуалности захтева, да брзина, интензивност и правац рада не буде једнако одређен од учитеља. У школи рада може брже да ради вешто, и он се од других неће задржати. Ако је он готов, постоји друго занимање. Ко у својим посматрањима хоће да иде даље и дубље да прозре, ко свој рад хоће већма да усаврши, овде има он слободе и помоћи. На, ко нагиње једном и нарочитом правцу, томе нека се дозволи. Целина при том пречи, да он падне у

једностраност. У вези са овим хоћу још једном да пружим прст на употребу књиге.

Свако се може развити према својој индивидуалности. Учитељ не води нигде, он само подстиче. Сваки при овом раду мора бити самосталан, па то и може, јер се од њега не тражи више, него зашто је он способан. Све је основано на сопственој вољи и тако школа рада васпитава самосталне карактере.

Јасно је, да врста школе, какву ми желимо, најбоље одговара и потребама живота. Развијање човека састоји се у томе, да се уживи у културу. Шта ту можемо боље учинити, него да га за све захтеве ове културе вештим учинимо, и да ово развијање у свакој могућности и на све стране потпомогнемо. Наша данашња школа, која делимично хоће да служи потребама живота, свађа ово врло једнострано. Она данас не сваћа вредност и значај градива и доброту рада, пошто човек све мора да купи. Она не зна ни то, какав значај има образовање укуса, дочим је наш живот са хиљадама ствари околњен, које могу бити лепе или ружне. Вредност сваковрсних сазнајних средстава она такође не познаје. Школа будућности све то мора примити у свој оквир, у колико се то прилагођава развијању детета. Та школа ће животу давати људе радије, људе стваралце, у колико је у сваком способност.

Казаће се, да школа рада не васпитава за животни рад. Казаће се да је наш рад само игра и не значи, да се човек заиста привикне на животни рад. Али то не можемо ни хтети, да се дете већ из раније младости привикава на рад са каквим се оно касније среће, као редован, једостран, често умарајући рад. Ово приморавање прећутамо ми мирно животу, и ако се на жалост човек прерано мора на њега да навикне. Овакав пресан рад може он омладини само пречити развијање. И ако школа рада не треба да буде предшкола тешког рада живота, она ипак васпитава веште, и за рад готове људе, који према раду са другачијим способностима стоје него сада.

Већ је поново наглашено, да школски рад не одређују потребе касније живота, него садања потреба. Ова реченица је тако важна, да се не може довољно наглашавати. Она ће и изазвати највише *опрека*. Па ипак треба да се сваки педагог сложи с њоме. Вредност интересовања је призната и нико не порече озбиљно, да је наш рад бескористан без детињег интересовања и без пажње која из њега произлази.

С тога гласи захтев једногласно: *Интересовање побудити*. Када дакле признамо, да се интересовање у детета само тамо може побудити, где је учмалост и мртвило, то смо већ близу код нашег захтева, па када још даље признамо, да се и интересовање, које је код детета од себе пробуђено, да мора добити свој доручак, онда је свако уз нас. Коме градиво одговара, тај ће са собом бити задовољан. Дете се интересује само за истинито, за чиме његово развијање тежи, а за то и прича, чим му се пружи. За нас не може бити важно да летимично интересовање побудимо на уметнички начин, јер је плод исто тако пролазан, као и само интересовање. Ради интересовања не смемо следити само у избору предмета, него и у поступку. У детета је нпр. на жељезници сасвим друго интересовање, него код одраслог. Локомотива, знак поласка га интересује, дакле појединости, које одрастао већином не посматра. Ако га приморамо, да оно посматра, што одраслог занима, без да код њега постоје услови за интересовање, онда га никако не ћемо унапредити, него му време поробити. Пустимо га нека се на свој начин унапређује, усавршава. Оно ће се при том користити, и када одрасте, и код њега постоје исти услови интересовања, као код нас сада, то ће оно на жељезничкој станици исто оно видети, што ми данас видимо. И тим боље, што се оно као дете што интензивније занима својим начином.

Кад ми детиње учешће прилагодимо нашем раду, онда ћемо и *код њега одстранити* одвајање школе од живота. — Сада оно мора у школи да заборавља живот, а напољу радо заборави школу. Али ако је у школи мередавна детиња

потреба, онда оно донесе са собом у школу учење и искуство живота, тада ће у школи на питања добити извешћа, која му напољу трострукo падају на памет, али ће онда и напољу радити, што ради у школи, прикупљаће даље искуства, на што га је школа подстакла. Тако добија школски рад не само допуну, пошто се и ван ње продужује, него онда школа има сасвим други уплив на дете него сада, и тиме на његов цео живот. Ако школа не утиче на ваншколско време, не утиче много ни после довршене школе.

(Настаће се.)

ЗАШТО СЕ ПРЕДАЈЕ, И КАКО ТРЕБА ДА СЕ ПРЕДАЈЕ ПСИХОЛОГИЈА.

Од

ГАБР. КОМПЕЈРЕ.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

Предмет овог увода. — Општа корист од психологије. — Психологија и етика. — Психологија и педагогија. — Психологија и основна настава. — Метода при предавању психологије. — Природна психологија. — Самопосматрање и посматрање других људи. — Психологија и друге науке. — Психологија и граматика. Психологија и историја. — Психологија и књижевност. — Упоредна психологија. — Психологија детета. — Практичне свеске. — Белешке. — Употреба књиге. — Општи карактери психологије.

Предмет овог увода. — Пре него што ућемо у посао, треба решити два претходна питања:

1° Зашто је учење психологије, некад привилегија класичне средње школе, недавно уведена у наше народне школе, у наставну основу учитељских и учитељичких школа, као што је у најновије време у извесној мери уцепена и у наставну основу стручних школа?

2° Како треба предавати психологију, и које методе је најбоље употребити па да се ова филозофска наука навикне на ново земљиште, да донесе и све своје плодове у умовима који су привидно слабо спремни за ову врсту науке?

Општа корист од психологије. — И ако је напредовањем мисли људско знање преображено и створене су нове науке голема замашаја, ипак се још увек, после две хиљаде година, као истина може поновити оно што је Сократ гледао да научи сваког свог ученика. Прва и најкорисивија од свих наука јесте она која се своди на ово просто правило: „Познај себе самога“.

Познавање себе самога је у истину кључ за све духовне науке. Познавати себе сама значи тим самим познавати све људе: значи схватити начела на којима почивају сва знања о психичкој природи човечанства.

Историја би била само низ чињеница без везе, загонетна поворка не схваћених личности, за сваког који није научио, у школи психологије, да разазна унутрашње побуде, идеје, осећања или страсти, који покрећу човечанство на посао, за онога ко не уме да анализује карактер људи који су, претежним својим делањем, главни радници историје.

Тако исто, без познавања људи се може бити само плитак политичар. Да би се владало људима, први је услов знати битне нијансиране, природне тежње човечанства. Како се може хтети управљати силама чију природу не познајемо?

Психологија и етика. — Али се корист од психологије још јасније показује код њених веза с етиком и педагогијом.

Теоријски, етика почива на психологији. Слобода, која је услов за опстанак морала, и савест, која моралом управља, психолошке су чињенице. Етичка начела су у истину разумљива само ономе ко им је психолошки схватио порекло и искусио снагу у роћеној свести. Са друге стране, теорија дужности није ништа друго него индукција, закључак из психолошких чињеница. Оно што ми јесмо, упућује нас да одредимо шта треба да будемо. Познавање своје природе открива човеку његов позив. Дужности су уопште само природне тежње, уклањене и управљане разумом.

Практично, психологија је исто тако потребна за морал. Колико погрешака бисмо могли избећи, колико врлина стећи, кад бисмо као психолози умели размишлити о моћном дејству неустрашиве воље, о свемоћи навике, о неизбежној фаталности страсти, која није под надзором размишљања и под управом воље!

Психологија и педагогија. — А шта сада да рекнемо о утицају што га добро научена психологија има на педагогију, на науку и вештину васпитавања?

Је ли реч о моралном васпитавању? Очевидно је да ћемо несигурно покретати пружење дисциплине, да ћемо невешто исправљати погрешке, развијати врлине наших ученика, ако нам психологија не пружи средство за анализу дечијих осећања и страсти, њихова порекла и развића. Како се могу с таквом употребљавати казне и награде, ако не дамо себи рачуна о емоцијама, које се тиме буде у срцу ученика, ако не знамо шта је то страх и стид, самољубље и утакмица? Како да с успехом потпомажемо клицање и даље напредовање моралних особина, ако нисмо размишљали о односима осећања и идеја, о стварању навика?

Ради ли се о интелектуалном васпитању, онда се потреба психолошких знања на-

мене још јачом силом. Каква се делотворнија спрема за будућег васпитача духа може и замислити, него што је проучавање самога духа, разних елемената из којих је он сложен и закона који управљају његовом организацијом и утврђују односе међу њима? И кад треба одабрати најбоље методе предавања, прилагодити их способностима ученика, сагледати их напретку његове интелигенције, је ли онда доста знати само оно што предајемо, историју или геометрију? Зар није неопходно, да бисмо неосетно али поуздано саопштили истине које предајемо, познавати радњу интелектуалних елемената? Исто онако као што се ратар не задовољава да пробере своје семе, него проучава и природу земљишта које засева.

Психологија и основна настава. — Ови су разлози довољни да оправдају уношење психолошких појмова у наставну основу за учитељске и учитељичке школе. Без сумње, ту се ради о знањима које приправник као учитељ неће имати да ученицима директно саопштава. Јер притом није ни реч о увођењу науке о људској души у основне школе, и ако неки шпањолски педагози мисле да се ученици већ за првих година свога школског живота могу без рђавих последица успешно упутити у елементе психологије (1): ма шта да је говорио о томе и француски педагог, Кондијак, који је учење психологије сматрао као најзгодније оруђе за развијање дечијег духа већ на почетку његова учења. Не, психологија претпоставља зрелост духа, снажну пажњу, за коју је дете неспособно.

Али код учитељског приправника, који је већ младић увежбан да умно ради, ти услови постоје; он свакако може да без великих тешкоћа стекне психолошка знања, а пошто их је већ стекао, биће му ова знања од неоцењене користи.

Прво, *за његово стручно образовање:* као учитељ он ће имати да предаје о моралу. А како ће то чинити с успехом, ако га психолошко разматрање није припремило да разуме танане и дубоке појмове, које садржи наука о моралу, да личним напором присвоји апстрактна правила о владању, која је дужан унети у душу и срце својих ученика.

Са друге стране, и за осталу му наставу, парочито за историју, психологија ће му пружити општих знања, која ће дати живота и узвисити његова предавања. Непрестано се учитељима појављују, како је њихов позив да стварају људе. На хоће ли они то моћи, ако не познају природу човечју?

Затим, *за његово опште образовање:* учитељска школа није само фабрика учитеља; она је дужна да пружи својим ученицима, сем стручног образовања, које их спрема за њихов будући занат, и опште образовање, које ће развијати и подизати њихове способности. А баш с тога гледишта је учење психологије од највеће важности. Само оно нам открива достојанство људске природе, само оно одређује човеку ранг, ни одвише висок ни одвише низак, кад му даје јасну свест о томе шта је он.

Метода при предавању психологије. — Али да би ученик заиста нашао ове користи у проучавању психологије, стало је пре свега до начина на који ће му се ова наука предавати.

Приметимо одмах да се и сувише забољења разлика међу научним проучавањем и елементарним настављањем у психологији. Друга је ствар психологија као таква, сматрана као наука, предмет дубоких филозофских проучавања, а друга ствар психологија како се у школи предаје. Ова разлика је већ одавна освештана, чак и за науке које су лакше од психологије, за историју, на пример. И одиста нико неће заменивати историчара и предавача историје, књигу високе учености, као што је Histoire de France d' Henri Martin, с удбеницима који су намењени да буду ручне књиге ученицима. Писци психолошких удбеника се нису увек надахнули том истом мудрошћу. Њихова су дела више споменици подигнути науци, него књиге за популаризовање и опште образовање.

Професор психологије ће, дакле, пре свега имати на уму да у науци коју он предаје треба бирати између луксузних или одвише тешких препирака, непотребних чињеница, равнодушних појединости, и одиста корисних питања, која су од практичног интереса, као што су по својој једноставности и јасноћи и приступачна младим умовима. Па и сама та питања, он их неће удубити, неприпети, неће их обрађивати као научњак који иде до краја својих истраживања; него ће их олакшати колико се год може, изнећи им само суштину, битне делове. Једном речју, имаће на уму да он није мислилац који ради и спекулише о унапређењу чисте науке, него професор који одабира, прилагођава, упрошћава научне појмове ради настављања својих ученика.

Разни правци при предавању психологије. — Иначе, предавање психологије има, као код, разне облике. Оно може да иде разним правцима. Све стоји до сврхе за којом се иде. Кад би се радило о томе да се психологија предаје будућим политичарима, адвокатима, судијама, од њих би се очевидно тражило да, пре свега, проучавају психологију зрелог човека, јер ће они у вршењу свога позива имати посла само са зрелим човеком. Али пошто се у учитељској школи ради о томе да се образују будући учитељи, који ће управљати децом, требаће, пре свега, препоручити њиховој пажњи не само способности одраслих,

(1) Мисливо овде наставну основу по којој у наше дане раде професори Слободнога Института за наставање у Мадриду.

у правилној њиховој и коначној радњи, у савршеним и неномичним облицима зрелости, него нарочито психологију детета, законе јачања и развијања способности, њихове све савршеније организације.

Психологија је свакако једна, па у учитељској школи исто тако као у гимназији или на универзитету, садржи увек исте питања, проучавана скоро истим редом. Па опет зато, с обзиром на карактер свог предавања, професор ће се учитељске школе морати задржати дуже код неких предмета, код закона навике, на пример; а летимично ће прећи преко других предмета, какав је о пореклу идеја. Његова развијања обрађивањог предмета ће бити сразмерна користи овога за праксу. Напослетку, свим питањима ће дати нарочит облик, а овај ће му бити диктиран и специјалним позивом ученика којима се он обраћа.

Природна психологија. — Али, ређи ће се, ма колико вешто и с тактом пробрао професор питања, ма како их обрађивао, психолошки појмови свеједно остају нејасни, тешко приступачни, за неке духове просто неразумљиви. Психологија је „наука апстрактна и опора", понављају као да се надмећу учитељи савремене психологије (1). А оните мишљење им даје заиграво.

А да није мало и погрешка психолога, што им је наука ограђена таким предрасудама, што има глас који никога не привлачи? Јесу ли се они свагда довољно трудили да у искуству самога детета нађу полазну тачку за своје теорије?

Окретан професор ће умети обавештити своје ученике, већ на самом почетку својих предавања, да су начела психолошких знања већ унапред у њиховим рукама.

„Између свих чињеница о којима он говори својим ученицима у истину нема ни једне која им не би већ била позната, коју не би они сами у себи осећог тренутка доживели, искусили, чији израз не би били већ сто пута нашли у писцима које су читали. Настава у психологији, дакле, не почиње тиме што би ученика бацила у неки потпун нови свет; напротив га она прекопа на земљиште њему нарочито познато; она узима за тежиште науку коју је ученик већ стекао, ону природну науку, свима заједничку, коју ће настава следити да преобрази у истиниту науку психологију, и то тачном анализом чији резултат је класификација и одређени дефиниције" (2).

Треба се дакле стално позивати на лично опажање ученика, који треба само да потражи у себи, па да ухвати на делу феномене чије му законе професор излаже. Психолошке истине не треба да сиђу из облака апстрактне мисли; оне излазе, тако да рекнемо, из утробе самога човека. Свако их носи у себи. Без сумње, да бисмо дошли до њих, потребан је напор свести у размишљању; али је за ово научно посматрање природна полазна тачка инстинктивна свест која прати све радње психолошког живота.

„Психолошка знања, каже американски педагози, не треба никада ни за професора ни за ученика дато као истина из свесног испитивања, из промишљеног идентификовања феномена и способности свога рођеног духа... Учење из уџбеника за психологију је тек објективан посао као што би било проучавање неког минерала" (1).

Треба дакле, да би књига била од користи, да би професорово предавање постало плодно, да ученик све то допуни субјективним посматрањем, да све то контролише личним оверавањем изложених чињеница и утврђених закона.

И као што је ово најбоље средство да предавање психологије постане јасно и разговетно, тако исто је то и прави начин да оно постане корисно: јер се више ради о томе да се код ученика пробуди смисао за размишљање, да се навикну на проучавање себе, него да им се саопште резултати неке готове науке; исто онако, као што је код етике више сврха да се пробуди свесно да морал, жива и дубока свест о дужности, него да ученици науче читав списак дужности или цео низ суптилних разликовања између добра и зла.

Очигледност у психологији. — Из напред реченога излази да ће метода очигледности наћи лаку примену у предавању психологије. Очигледност претпоставља одиста да се дела стане пред ствари и да им се прво покажу чињенице које су им најпознатије. А шта је чињенице које су им најпознатије. А шта је духу ближе од духа самог? Шта је познатије нашим мислима од свакодневних догађаја нашег психичког живота? Нема право ко психичке чињенице приказује као апстракције. Оне не потпадају под чула, то је истина: али су оне непосредно дате свести и сачуване памћењем. Оне су на свој начин реалне, конкретне ствари које ученик може непрестано узимати преда се и разматрати. Памћење, пажња, закључивање, воља, су с истим правом чињенице, с којим тежа, светлост и електрицитет.

Схваћена у оваком духу, с непрестаним позивањем на свест ученика, настава у психологији може постати права очигледна настава.

Сократска метода. — Професор психологије се, дакле, неће служити само дидактичном методом. Он се неће задовољити да ex professo да тачне дефиниције и опише. Он ће ученике питати што је више могуће; без престанка ће надовезивати на њихово рођено опажање; искаће од њих примере које ће они налазити сами у себи; управљајући њиховом свешћу, учиниће да сами у себи открију оно што хоће да их научи. Управо у питањима из психологије је Сократ и применљивао методу која

(1) M. Janet, Cours de Morale. Introduction.

(2) M. Rabier, Discours prononcé à la distribution des prix du Concours général. Journal Officiel du 4 août 1888.

(1) Видети Programme de l' école normale de Saint—Cloud' Etats—Unis d' Amérique, pour l' année 1886—1887.

је по њему називана. Кад учитељ предаје историју, он једним, тако рећи, треба да говори; он нема ништа или скоро ништа да чека од сарадње својих ученика, него им открива чињенице о којима пре тога нису имали ни појма. Напротив кад предаје психологију, само ако уме да се спаље, он може имати ученике за активне сараднике: може учинити да они сами изнађу услове пажње, на пример, главне законе памћења, добре и незгодне стране мисли. Свест и памћење су за сваког од нас као неки унутрашњи музеј, где су све разне чињенице, које су предмет психолошког истраживања, сукцесивно нагомилале од нашег детињства, од уласка нашег у свесган живот: посао професора психологије јесте да само разреди ове чињенице, да их дефинише, најзад, да унесе научан поредак у ту збркану и несређену збирку успомена.

Самопосматрање и посматрање других људи. — Самопосматрање, као што је основ научном испитивању људске природе, треба да остане и главно средство при настави у психологији. Од свих наука, психологија се најбоље може предавати на исти начин на који је и постала, ако човек стално сврађа поглед на себе. Али не треба занемарити ни друге изворе, из којих се може црпети потпуније познавање људске природе. Професор психологије, и ако ће познавати ученика да посматра сам себе, упућује га да посматра и своје другове и све људе у опште. Ако одиста није могуће да се продре непосредно у свест наших ближњих, могу се бар пагађати њихове мисли, њихове емоције из геста, спољашњих знакова, језика, једном речју, који их изражава.

Психологија и друге науке. — Психолози се обично много напрежу да утврде како је њихова наука посебна једна наука, да она има свој посебан предмет, који се не може свести ни на који други. Ми томе никако не ћемо противречити. Али, при предавању психологије би било врло опасно кад би је, под изговором да хоћемо учење да јој специјализујемо, издвојили од сваке друге науке, и кад бисмо пропустили користити се помагањем које јој пружају друге науке које, поштo су допринеле да се она развије, могу још више учинити да предавање психологије постане јасније и живље. Овамо спада наука о језику, историја, књижевност.

Психологија и граматика. — Тако је мало истина да је психологија сасвим особена наука, која својом апсолутном новином може збунити ученике, да она напротив има тесних веза с науком коју дете пре света предузима, са граматиком. Добро учење граматике је изврсна припрема за важан одељак психологије.

Психологија, наиме, проучава законе мисли, а граматика законе говора. Међутим говор није ништа друго до изражавање мисли. Како би могао, према томе, човек себи дати рачуна о вредности речи, о њиховој односу, о синтактичним правилима која одређују правилну употребу речи, ако није стекао бар неке појме о унутрашњем току мисли? Човек се несвесно бави психологијом, кад логично анализује реченицу, кад разликује подмет, прирок и додатке, а све то су управо елементи суђења. И не слутећи, човек примењује једно од рационалних начела које дефинише психологија, начело супстанције, које се понекад изражава овако: „Нема квалитета ни начина без супстанције“, кад ствара граматичку теорију о именици и придеву.

Психологија и историја. — Туже се, не без разлога, на сухопарност простог излагања психолошке које се ограничава на опште ствари о људској природи. Изврсно средство да се избегне та сухопарност, која умара младе духове, јесу примери, из историје и из биографија знаменитих људи, који одговарају разним проучаваним способностима. У историји не ћемо тражити помоћ само зато, да бисмо попунили празнине у личном посматрању, које нам увек пружа само несавршене примере човека; него највише да би наставна била прожета интересантношћу и животом. Потрудите се да ваши ученици увиде како се, у историји, пажња зове Нуги, амбиција Цезар, машта Шекеспир, логично закључивање Декарт, и они ће вас слушати с удвојеном радозналошћу. Учините да разумеју каквим је побудама попуштао Карло IX. кад је наређивао Вартоломејску Ноћ, Шарлота Кордеј кад је убијала Марата, да ћете много учинити да упутите и заинтересујете ваше слушаоце за проучавање сензибилитета. Историја, управо, није него психологија у акцији. Историјске чињенице стоје према психологији скоро као експерименти према физици. Оне нам показују људске способности као делују под нарочитим околностима, с рељефом и пуноћом коју им даје изузетна снага духа и карактера код неких људи.

Психологија и књижевност. — Што ћемо још препоручити, то је да професор што више може приближује психологију књижевности. Списи моралиста, успомене научњака, дела драмских песника су психолошки документи несравњиве вредности. Они нам откривају људску душу, једни у нереду њених страсти, други у херојизму њене воље.

„За проучавање каквог рашума, треба познавати научњаке. А срце, страст, волу треба поближе проучавати код наших трагичних песника“ (1).

Читање једне стране из Декарта, да би се објаснио ток закључивања, једне сцене из Расина или Корнеја, да би се анализовала радња страсти, сређено би помогло дидактичној настави у психологији.

Упоредна психологија. — Психологија казује

(1) Janet. La Psychologie de Racine, „Revue des Deux-Mondes“, du 15. septembre 1878.

човеку праве његове одлике, кад открива достојанство његове природе; али поред одлика она треба да му рекне и по чему је он сличан осталим животињама. За проучавање нижих способности људске природе, инстинкта, телесне активности, чулне перцепције, памћења, живот животиња пружа прилике за поређење, које професор психологије неће пропустити. Деца и младићи имају нарочиту вољу за посматрање нижих бића. Тим се расположењем треба умети користити, пошто упоредна психологија, посматрање животиња, потпомаже напредовање у проучавању човека.

«Да нема животиња, говораше Бифон, природа човекова би била далеко мање разумљива».

Ако се из Лафонтенових *Басана* често може извући поука о морали, може се и из многих чињеница зоологије добити поука за психологију.

Психологија детета. — Проучавање детета ће, још више него посматрање животиња, дати психологу интересантних и корисних обавештења. Анегдоте, црпене из живота и згода детињства, згодно ће оживети нешто монотони основ психолошких теорија. И без тога, психологија детета чини саставни део психологије, пошто, по нашем схватању, психологија није геометрија с непокретним формулама, него историја која приповеда прогресивно развиће душе. У осталом, с ове стране су први кораци већ учињени: из дана у дан је све више књига о детету (1); и већ данас се треба више бојати претеривања, него ли занемаривања, заборављања овог питања. Управо са жебљом смо дознали за дисертацију неког учитеља о развићу интелигенције, где се у много страна говори о првим сензацијама детета пре рођења.

Практични савети. — Покушали смо да дефинишемо општу методу при предавању психологије. Али стоји, дабогме, да ни најбоља метода неће надокнадити дар и знање учитеља. Лекције највише саображене плану који смо ми скицирали неће ништа вредети, ако професор не уме да им да живота заноситог и живахноћу излагања, личним акцентом убеђења.

Без обзира на све то, свака лекција из психологије ће садржати у главном дефиниције и описивања, или, још пре, анализе, које нису него тачнија описивања. И без икаква основа се психологији замера да не може избећи неодређеност и несигурност. То вреди само за спекулативну психологију, која почиње с метафизичким питањима о супстанцији, о спиритуалности душе. Али елементарна психологија, која се задовољава излагањем чињеница и дефиницијом њихових односа, емпиријска психологија која не излази из граница посматрања, исто је тако солидна, исто тако тачна наука као и физика или хемија, с једином разликом што на феномене које проучава не може да примени нумеричке формуле. Професор ће се дакле трудити да пође сву могућу тачност у изражавању, и ако ће, колико се год може, избегавати техничке речи и гледање, кад год их употреби, да укаже на њихове еквиваленте у свакодневном говору: реки ће, на пример, да се сензибилитет и интелигенција у свакодневном језику зову срце и памет. Примери позајмљени из историје, позивање на књижевност помоћи ће као какве илустрације текста: да се употпуни, да се објасни дидактични одељак излагања.

Белешке. — Исто тако важно, као брига о прецизности и тачности излагања, јесте уверавање, помоћу честог прониравања, да је ученик разумео и занимљиво оно што му се предавало, и настојање да свему томе ученик дода нешколико личних размишљања. Да би се фиксирало усмено предавање, биће добро и да се уведе бележење: под условом да се од тога не прави злоупотреба, да се за сваку лекцију не оптерети сваки ученик дугим радом. Доста је да по реду један од ученика бележи речи предавача. Таква једина бележница, где би ученик могао, бар код неких тачака, поступити оригинално, и која не би била роњска и машинална репродукција онога што је речено у школи, пошто је прегледана и исправљена од професора, постаће за све ученике тачни *memento* о сваком одељку предавања.

Употреба књиге. — Изгледало би да под овим приликама књиге не би ни требало: али није тако. Између свих наука се мисли најмање филозофија може задовољити усменим излагањем, чак и кад је оно одлично: њој треба још посао размишљања, читања кад је дух свеж. Зато је потребна књига која ће бити коментар професорових предавања, која ће, с више прецизности и мање развијања него усмено излагање, фиксирати и држати пред очима ученика основне појмове.

Општи карактери психологије. — Ми сумњамо да, тако предавана, психологија не би могла бити за младиће наука сразмерно лака и занимљива. У тој нади смо написали скромни покушај који данас предајемо нашим читаоцима. Нека би стекли, проучавајући га, вољу за психолошке студије, смисао за духовни живот, што напредовање физичких наука хоће да уништи код нових нараштаја! За сваки случај, ми се надамо да ће одавде научити да цене психологију, да јој разумеју значај. Духовни свет, као и физички, подлежи законима: тако да проучавајући себе сама човек проучава све људе, исто онако као што проучавајући један минерал, једну биљку, про-

(1) Корисно се могу употребити тако еуфоничне и богате у чињеницама књиге које је Пере посветио детињству.

учава све минерале и све биљке. Психологија, ма шта се рекло против, јесте позитивна наука, која с пуним правом тежи за несумњивошћу. Она нам открива један део универзалнога поретка, поредак који управља развићем наше духовне природе. Ми лично не мислимо да она губи у предности и занимљивости зато што одлучно одклања, по примеру физичких наука, проблеме који се не могу решити, на којима ће се увек сламати људски ум и који спадају у област метафизике; зато што ће своје тежње свести на класификовање и анализу чињеница које дају принципе етичким прописима и педагошким методама.

(Настављење се).

Педагошки преглед.

Немачка учитељска библиотека у Берлину. (Deutsche Lehrerbücherei). Немачка учитељска библиотека има 63 хиљаде свезака. Основао ју је 1876. г. берлински учитељски савез уз немачки Школски Музеј. 1909. јануара месеца прешла је она у посед учит. Савеза са свима колекцијама у музеју. Задаћа библиотеке је:

1. да послужи историчком истраживању, давајући по могућности потпуну слику развитка учевно-васпитачког рада, колико се то огледа у педагошким списима. Да ту сврху постигне, библиотека скупља рукописни материјал сваке врсте (рукописе знаменитих педагога, грађу школских и учитељских списа, ђачке писмене радње и томе слично) слике и медаље што се односе на историју педагогике.

2. даје члановима учит. удружења средства не само за даље педагошко образовање него и за опште. У корист тога, библиотека прикупља, уз педагошка дела, и веће радове општег значаја из оних знања, за које се у учитељским круговима појављује нарочити интерес.

Таким путем колекција немачког Школског Музеја стално се допуњује. Број рукописа у библиотеци износи преко 1.700: библиотека има богату збирку јубилејних медаља учитељских савеза (око 300); колекцију гравираних портрета (преко 600), међу којима има врло ретких примерака: нарочито је богата збирка Песталоцијевих портрета. Има колекције карикатура из разних листова на школска питања, има групу предмета знаменитог педагога Фр. В. Харниша.

Примивши Учит. Савез библиотеку у свој посед, одредио јој је два спрата у свом новом дому, о чему се водило рачуна још при зидању зграде. Тако удешене просторије одговарају свима и најстрожијим потребама књижничке технике и имају места за књиге да се попуњују још за 20—25 година. 50—60 процената од свију књига добива библиотека од приватних особа, учених завода, учитељских друштава и од редакција недељног листа берлинског Учит. Савеза „Pädagogische Zeitung“, које овај добива на рецензију.

Број изданих свезака за прву половину 1908. г. био је 3.680 од тога је 45 % књига било издато у Берлину, а 55 % у друга места у Немачкој. Број претплатника за то време био је 500, од којих је око 45 % из Берлина.

Фонд библиотеке био је 1908. г. 2.000 марака, 1909. г. око 2.300 м., 1910. г. — 6.000 м. Општа прорачунска свота била је у 1908. г. око 10.000 мар., 1909. око 9.000 м. а 1910. — — 11.500 мар.

Бесплатно се могу користити библиотеком учитељи, особе које служе у школским властима и педагошки писци. Књиге се, у неограниченој количини, дају у Берлину на 4 недеље на послугу, а по другим местима на 8 недеља.

Званична издања и листови последњих година не издају се кући него се могу у дворани за читање прегледати.

Списак књига описан је у каталогу од 1904. г. и његову додатку од 1909. г., који скупа имају око 700 страна. Осим тога је ове године издан каталог књига о средњем нарочитом образовању (продужном образовању), које у последње време заузима видно место у педагошкој литератури. У овај мах особље у библиотеци заузето је каталогизацијом педагошких расправа у савременим педагошким изданьима. Нове приспеле књиге, а и годишњи извештаји штампају се у месечном додатку („Literarische Beilage“) уз „Pädag. Zeitung“. Библиотеком управља посебна комисија берлинског Учит. Савеза. Службено особље састоји се из библиотекара, који има стручно библиотекарско образовање, две помоћнице библиотекару и шест дежурних учитеља. Библиотека је отворена 8 часова недељно, па и у летње време. Просечан број посетилаца је дневно 20.

Образовање у Кини. Последњи кинеско-јапански рат (1907.) отворио је очи кинеској влади, те се много позабавила народним образовањем. За углед китајским школама служе у главном школе у Јапану, куда Кинези шаљу

своју децу, кад довршe средње школе, да продуже науке на јапанским свеучилиштима и специјалним школама. Већина данашњих револуционара образовало се у Јапану. Нарочити значај по образовање имао је указ од 1903. год. Уређењем свеучилишта у Пекингу 1901. год. Кина се приближила европској цивилизацији и науци. На свеучилиште ступају ђаци који свршe средњу школу и нарочите специјалне школе. За нарочите предмете постоје у Кини нарочите школе. Тако у Тјан-Цању, Нанкингу, Шангају и неким другим градовима постоје војне школе, у којима су предавачи већином странци. У Пекингу постоји виша војна школа, тамо има и посебна школа за аристократску децу. Нарочито је занимљива полицијска школа у Пекингу. У њој није ученье само теоријско него и практично: месечно трећина ученика врши полицијску дужност у граду, по одмени сваких 10 дана. Та школа има шест разреда, у млађем разреду течај траје по четири месеца, а у два старија по осам месеци, две последње године трају течајем по три године, у последњем течају учи се и ватрогасна служба. Полицијске школе спремиле су већ око 3000 људи. За спрему учитеља на основним школама има у свакој провинцији педагошка школа. За дипломате и особе које знају стране језике постоји у Пекингу школа за стране језике. Осим математике, механике и природописа, у њој се предаје пет језика: руски, енглески, немачки, француски и јапански. Предавачи су Европљани, Американци и Јапанци. Год. 1899. отворена је у Пекингу руска школа за спремање Кинеза-тумача који су потребни у служби на Мандурској железној пруги. 1902. год. основана је у Чифу поморска школа. Странци, нарочито Французи и Немци отворили су читав низ разних школа већином у приморским градовима. У Пекингу су од тих школа најбоље оне, америчких методиста, које упоредо са енглеским језиком упознају Кинезе с начелима својег вероучења, затим француска јуридичка школа, која даје слушаоцима правничко образовање, но у исто време настоји да створи од њих добре католике. У основним школама већином се шири енглески и јапански језик. Колико се сада у Кини развија жудња за просветом, види се и из тога што се сад у Шангхају падају 70 разних листова.

„Школа и Жизнь".

Народна просвета.

Обучавање одраслих у Француској. Главни инспектор народног образовања Едвард Пети у својем извештају министру просвете за год. 1910—1911. саопштава ове податке: Течајева за одрасле било је свега 51.925 (прошле год. 50.997) и то за девојке 20.273. Посетило је течајеве свега 620.000 младића, а у Француској има на 4 милијуна младића којима би требало да допуне своје образовање. На реду би било да се изнесе питање о обвезном обучавању те омладине: место тога што би завршили своје учење 13. годином, омладина оба пола треба обвезно да продужи обуку у тим критичким годинама до своје зрелости. Обвеза није у природи Француза, како то показује и пракса у обвези у основној школи, али живот треба енергичних мера. Комисија у којој су чланови парламента, професори универзитета, представници трговине и заната, позвана је да изради план о образовању после свршене школе.

Концентрација рада на народној просвећености. Удружење за ширење народног образовања у Немачкој, обратило се на варошка већа већих и средњих немачких варош с предлогом, да се концентрише приватан рад на народној просвећености. За разлог наводи, што међу посебним удруженима која раде на ширењу просвећености, нема никакве везе, са чега те установе често конкуришу међу собом; снага и средства им се разбијају а успех спада на половину. Да се то избегне удружење предлаже, да се установи известан однос међу тим организацијама, колико то буде могуће и потребно. Да се изради план за такав споразуман рад удружење износи предлоге: да се позову поједини лектори, удесе јавни концерти, веће месне књижнице, да се набаве заједничка учила, слике за скиоптикон (светозор) и други апарати.

Удружење позива варошка већа да се изјасне о тим предлозима путем свог представништва или посебним одбором, а оно од своје стране даће савет и помоћ, а обећава да ће послати и лектора који би пашео напрт опитег правца у томе раду.

Купујте српске школске жигице.

Учитељство.

Скупштина свију учитеља у Угарској. Председништво Земаљског Савеза угарских учитељских друштава у својој седници од 16. новембра о. г. решило је, да се у заједници са будимпештанским учитељским зборм, Етвеш-фондом, земаљским друштвом државних учитеља, земаљским друштвом реформатских учитеља, домом мађарских учитеља и друштвом израељских учитеља сазове свеучитељски збор, који ће се одржати у Будимпешти у старој саборници 8. децембра у 3 сах. по подне. Задатак би био ове скупштине, да најодлучније тражи, да се са уређењем учитељских берива више не одуговлачи.

На ову скупштину позивају се сви учитељи у Угарској без разлике вере и народности или категорије школа на којима раде.

Резолуције које ће се скупштини предложити ове су:

Да земаљска учитељска велика скупштина изриче:

1. Учитељство је од увек сматрало као најтежу увреду, што је учитељство у целој домовини имало мању плату од државних чиновника, који имају исту квалификацију. Ова је увреда у толико тежа, што I. § XXVI. зак. чл. од 1907. г. квалификује државне учитеље државним чиновницима, а I. § XXVII. зак. чл. од 1907. год. квалификује недржавне учитеље општим званичницима.

2. Скупштина сматра неправичним оно уређење XXVII. зак. чл. од г. 1907., које прави разлику у платама учитељским и то таку, да недржавни учитељ у току целог низа службених година 19.500 мање добија од државног и ако су обојица радници на једном истом просветном пољу.

3. Пошто свеукупно учитељство стоји на становишту да учит. дотација (плата, мировина, станарина, путни трошак и дневнице) ни сада, а ни у будуће не може бити мања од дотације слично квалификованих државних чиновника.

4. с тога тражи: да се учитељи без разлике категорија, а који одговарају прописима државног закона, урачунавши им ,потпуно службовање, без одлагања уврсте у XI., X. и IX. плаћевни разред; уз то да се и закон о мировини поправи према XI. зак. чл. од 1885. године.

5. Свеукупно учитељство моли, да влада обвезе све издржаваоце школа, да своме учитељству издају плате у смислу захтева означеног у 4. тачци ових резолуција, како би то побољшање плата што пре ступило у живот. Где издржавалац школе не може дати тако означену плату, ту да државна благајница без одлагања притекне у помоћ учитељу.

6. Дотле, док се учитељска плата према изложеним тачкама не уреди, моли земаљска велика учит. скупштина, да се и свима учитељима без разлике, зајемчи од 1. јануара 1911. год. скупарински додатак, који је обећан слично квалификованим држ. чиновницима, јер су учитељи у много лошијем материјалном стању од њих, а тако исто да се зајемчи и породична помоћ, каква је обећана држ. чиновницима.

Из Школске Самоуправе.

Седница Школског Савета одржана је у Карловцима 28. и 29. октобра (10. и 11. новембра) о. г.

У овој седници, донесено је 167 одлука, од којих овде споменућемо главније:

Кр. уг. министарство богочасти и јавне наставе вратило је Школском Савету поднесени нацрт за наставну основу српских учитељских школа у Сомбору с примедбама на наставну основу историје и српске књижевности и замолило, да се журно сачини нова наставна основа и правилник за испит учит. оспособљења у срп. учит. школама у Сомбору. Решено је, да главни школски референат сачини нову наставну основу, у којој би се узео по могућности обзир на министарске примедбе. — Узет је на знање отпис истога министарства, да је одбио тамо поднесени уток Лазара Љубојевића, срп. нар. учитеља у Станишићу, и потврдио одлуку Школског Савета односно епарх. школ. одбора бачкога у дисциплинарној ствари истога учитеља. — Узета је на знање окружница истога министарства у предмету ширења идеје о задругарству. — Узета је на повољно знање наредба истога министарства, донесена поводом предстваке Школског Савета у предмету прописаног отказног времена при прелазу срп. нар. учитеља на комуналну школу, па ће се ова наредба саопћити свима епарх. школ. одборима у Угарској. — У дисциплинарној ствари једнога срп. нар. учитеља из бачке епархије, који је склопио грађански брак са својом сестром од тетке, с којом је у IV. степену крвног побочног сродства, изрекао је св. архијерејски синод — коме се нети учитељ обратио с молбом ради поделења благослова за склапање црквеног

брака са дотичном рођаком му —, да је забрана склапања брака између младенаца, који су у IV. степену крвног побочнога сродства, апсолутне важности и темељи се на одлукама васељенских сабора. Услед тога је Шк. Савет морао потврдити пресуду епарх. шк. одбора бачког, којом је исти учитељ због тога преступа против јавнога морала осуђен на губитак звања у дотичном месту. — Саборски Одбор саопштио је Школском Савету одлуку срп. пар. црквв. сабора, донесену у XLV. седници саборској од 9. (22.) јуния 1911., којом се — поштo је Његово Величанство уважатило потврду уредби, којом се изриче затварање српске учитељске школе у Карловцу а отварање уместо ње српске више гимназије у Кореници, што не значи, да се српска нижа реална гимназија у Кореници уопште нема и не може основати — позива Саб. Одбор и Школски Савет, да поред одржања српске учитељичке школе у Карловцу, а у савезу са одлукама срп. пар. црквв. сабора од 1902. и 1907. год., који су признали преку потребу српске више реалне гимназије у Кореници и њено оснивање закључили, у споразуму са срп. прав. црквв. општином кореничком, кад буде за то расположивих средстава, приступе отварању српске више реалне гимназије у Кореници Поводом ове саборске одлуке закључено је, на предлог г. Радивоја Врховца, члана и потпредседника Школ. Савста, да се позове црквв. општина кореничка, да извести Школски Савет, колику је своту за градњу кореничке гимназије досада прикупила и колика јој је грађевна главница, а Саб. Одбор ће се умолити, да саопшти: има ли у ову сврху и колико расположивих средстава. — У предмету молбе прњаворца манастира Бешенова, Бипше, Врдника-Раваниште, Крушедола, Мале и Велике Ремете, Привине Главе, Гргетега и Шишатовца ради отварања срп. вероисповедних школа у реченим прњаворима, односно у самим манастирима — одговориће се Саб. Одбору, да са разлога, што у тим прњаворима нема организованих црквв. општина, не могу се ове присилити на отварање школа. — Поводом извештаја главног школског референта о званичном прегледању срп. вероисп. школа у архидијецези у 1910. 1 школској години, најстроже ће се забранити, на предлог г. Рад. Врховца, члана и потпредседника Школског Савета, употреба телесне казне у свима српским основним школама. — Умољиће се Саб. Одбор, да црквв. општинама у Гложан-Чебу и Кисачу одобри припомоћ за срп. вероисп. шк-лу, како ове школе не би биле затворене, јер државно школско надзорништво пожурује стално попуњење ових учитељских места. — Одбијена је као неоснована представка епарх. школ. одбора бачкога, да се начелна одлука Школ. Савета у погледу пристављања привремених школских управитеља, када црквв. скупштина није изабрана и конституисана, — у том смислу измени, да се право пристављања привремених школских управитеља пренесе на месне школске одборе, а не на управне црквв. одборе. — Одобрена је непрекидна полудневна настава у српским основним школама у Сомбору, ну само за ову школску годину, на крају које ће имати епархијски школски одбор бачки поднети Школ. Савету извештај: да ли се ова полудневна настава показала целисходном. — Неколико уточних предмета из бачке епархије вратиће се епарх. школ. одбору бачком, јер главне, нападнуте одлуке нису поднесене у прописаној форми (чисто преписане и потписане), већ само у концепту. — У предмету уважања крштених имена ученичких у школске дневнике унуташе се епарх. школ. одбор будимски, да пошне за школу обавезне деце има набавити месни школски одбор од месног општ. поглаварства (магистрата), у школским дневницима имају се крштена имена на мађарском језику онако водити, како је то кр. уг. министарство унутрашњих послова прописало у списку немађарских имена, издатом у поводу узаконења државних матица. Поводом утока Саве Вијатова и др. из Вел. Средишта уништена је одлука епарх. школ. одбора вршачкога, којом је обустављен поступак против тамошњега срп. пар. учитеља Радослава Стојадиновића, јер да у пријави нема ниједног конкретног преступа, због којега би се могло против истога учитеља дисциплинарно поступати. Епарх. школ. одбор вршачки упућен је, да позове епарх. школ. референта на спровођење извиђаја по тужби против реченог учитеља, те да по томе епарх. школ. одбор мериторну одлуку донесе. — Дозвољено је са почетком 1911./12. школ. год. уважање непрекидне полудневне наставе у српској основној школи у Загребу. — Одбијени су утоци Владимира Алексића, ср. пар. учитеља, и Љубице Азуцке, срп. пар. учитељице у Кумани, против одлуке епарх. школ. одбора темишварског, у дисциплинарној ствари им. — Одбијене су молбе ради дозволе коедукације у срп. пар. основним школама у Молу и Ороламошу. — Уважен је уток црквв. општине у Карлову и потврђен избор Лазе К. Лере и Стевана Цуцића за чланове месног школског одбора и Лазе К. Лере за месног школског управитеља, јер је избор правилно текао, а утока није ни било. — Одбијен је уток Симеона Шешевића, срп. пар. учитеља у Фењу, против ускраћеног му наводног права на два квинквенала, јер нема континуитета у његовој учит. служби. — Поводом пријаве епарх. школ. одбора темишварског, да је црквв. општина у Мокрину у месни школски одбор изабрала два учитеља: једног као заступника учитељства, а другог као световњака, чиме је уведена разлика праксе у погледу тумачења §-а 125. Школ. Уредбе — изречено је, да се у месни школ. одбор може изабрати (ос-м једног) и више учитеља. — Пожуриће се Саб. Одбор, да што пре повољно реши питање о подељењу припомоћи за срп. пар. школе у Парицу и Немету. — Срп. прав. црквена општина панчевачка изабрала је у својој ванредној скупштинској седници од 21.

августа о. г. за наставника у тамошњој срп. вишој девојачкој школи Небојшу Увалића, за српски језик и историју, а Љубицу Петковићеву за мађарски језик и земљопис, на када су против тога избора уложени са више страна утоци, јер изабрани немају потребну квалификацију, постављене су до решења ових утока за привремене заменице Јелка Јагеровићева и Смиља Клицина, оспособљене учитељице, и сазвана је нова ванредна црквена скупштина за 9. октобар о. г., која је уништила 21. августа о. г. извршени избор споменутих двеју наставничких снага за тамошњу срп. вишу девојачку школу и закључила, да се нов стечај распише. Уједно је иста скупштина за управитељицу ове школе изабрала досадашњу управитељицу Даницу Илићку Вујашковићеву на три године. Школски Савет, као највише автономно тело, које је позвано, да просуђује не само чин избора учитеља, него све скупштинске одлуке, које се тичу срп. нар. основних, виших девојачких и учитељских школа, наставника тих школа и месних школских одбора, нарекао је, да црквена скупштина у Панчеву није имала права, да у ранијој својој седници извршени избор учитеља за тамошњу срп. вишу дев. школу сама уништава, па је према томе укинуо одлуку скупштинску о уништењу дне 21. августа о. г. извршеног избора учитеља, а сам избор, извршен у скупштинској седници дне 21. августа о. г. уништио, и то избор Љубице Петковићеве, оспособљене срп. нар. учитељице и забавиље у Панчеву, за то, што нема оспособљење за наставницу више девојачке школе и што је изабрана за катедру, за коју се није ни тражила, дочим је избор Небојше Увалића уништен из тога разлога, што изабрани од 1904. год., од анселвирања филозофије на загребачком универзитету, није никакво оспособљење стекао и што је са суплеватског места у срп. учит. школи пакрачкој морао бити дисциплинарним путем отпуштен, те нема више квалификације за наставника. Црквена општина у Панчеву упућена је, да на основу новога, сада одобреног стечаја, због пређности ствари, нов избор што пре правилно изврши и по том Школском Савету одмах на одобрење поднесе. Одлука месног школ. одбора у Панчеву, којом је привремено постављање заменице поднео на одобрење епархијском школском одбору вршачком, уништава се, јер то не спада у делокруг епарх. школ. одбора, него у делокруг Школскога Савета, који једини у смислу §-а 13. Уредбе о вишим девојачким школама има право надзора над тим школама. Избор Данице Илићке за управитељицу те школе одобрава се. — Поводом тужбе месног школског одбора у Кули против тамошња учитеља Петра Окановића позвање се епарх. школ. одбор бачки, да у року од четири недеље дана донесе у овој ствари одлуку на основу већ скупљеног материјала. — На сва привремено попуњена места у српским учитељским школама расписање се крајем школске године стечај, а дотле се остављају in suspenso молбе Петра Радаковића, Уроша Грбића и Милоша Тубиновића, суплената у срп. учит. школи у Карловцу, ради проглашења редовним професорима. Саборски ће се Одбор умолити, да Петру Радаковићу, обзиром на стечену потпуну квалификацију за професора на средњим школама, даде 400 К скупарнискога додатка. — Узет је на знање извештај управе срп. учит. школе у Пакрацу, да се у ову школу уписало: у сва четири разреда 51 приправник и 5 приправница. — Одбијена је молба Радивоја Дечермића, професора срп. учит. школе пакрачке, да се на основу сведоџбе о положеном испиту за учитеља виших пучких школа именује сталним професором, са разлога, што у смислу §-а 105. Школске Уредбе може таковим бити проглашен тек када наврши две године службе као оспособљен.

(Свршиће се.)

Ad ЕШО. $\frac{120}{146}$ ex 1911.

ОКРУЖНИЦА
у предмету званичења и поднашања поднесака.[1]

I. Вис. наредба всл. Шн. Савета бр. Ш. С. $\frac{560}{321}$ ex 1905.

1.) Све приватне странке, као и учитељи и учитељице, забавиље и црквено-општински школски чиновници имају своје, вишој власти упућене поднеске, чисто и читко писане и рубрумом и свима потребним прилозима снабдевене, путем месног школског одбора подносити: наставници виших девојачких, учитељских и учитељичких школа путем своје управе; епархијски школски референти и чланови епархијских власти путем епархијског школског одбора.

2.) Власти су дужне предмете, који су им стигли, у прописаном року, а свакако што је пре могуће, расправити, решити и о решењу заинтересоване странке прописаним путем и начином тако известити, да се дан публиковања увек тачно може установити. У доказ тога има се потписана пријамница (доставница, извештај) увек списима прикључити.

3.) Када решавање или даље решавање не спада пред ону власт, којој је поднесак стигао, има се иста са свима списима (и преднисима) по потреби, уз извештај, мишљење или предлог без икаквог одлагања вишој власти спровести и навести разлог евентуалном закашњењу код поступка.

4.) Закашњено стигле поднеске могу власти и без мериторног решења — по увек са потребним образложењем — вратити странкама, али само у том случају, ако странке на позиви дотичне власти, а у одређеном им року, за-

[1] Због тачног званичења, важно је да се ове појединости знају, те их стога доносимо овде да су лакше при руци.

кањење не оправдају тиме, да су закаснили без своје кривице (vis major.)

5.) Списима се имају увек сви претходни списи у оригиналу и сва односна решења у оверовљеном прописаном изводу из записника прикључити и то увек са пописом списа.

6.) Где је потребно, да се списи и без апелате (ex offo) подносе вишој власти знања, одобрења или даљег надлежног поступка ради, и ту се увек има сачекати правоснажност (рок, у којем се може признавати, утецати), што се у односном решењу или другим списом или бар у званичном извешћу има констатовати.

7.) О свима извесним наредбама и о свима другим расположењима, на која ниже власти требају одговорити, има се код епархијских школских одбора евиденција водити.

8.) Свима се решењима и наредбама има, ако не може писменим упутством, а оно путем изасланика важност прибавити и то у најкраћем могућем року, свакако пак у таком времену, да ни странка не трпи штете.

9.) Епархијски школски референти односно управитељи имају о извршењу и односно неизвршењу свих прописа Школске Уредбе од 1872. године и других односних автономних уредаба, државних закона и наредаба надлежних власти тачну контролу (евиденцију) водити, па у колико даље расположење не би спадало у њихов делокруг, сходне предлоге увек благовремено поднети претпостављеној власти.

II. Допуне горњој енс. наредби ради разјашњења.

К тачки 1.) И учитељски зборови имају подносити своје поднеске путем м. школских одбора. Сви поднесци могу се поднети на целом табаку. Гуврум треба свагда да је могуће кратак, али ипак нецрпан. Најбоље је кад се напише име подносиоца у 1. падежу, на пр.: М. школски одбор у . . . на број ЕШО . . . подноси или моли и т. д. У дёлу где се пише садржај молбе мора се исти укратко навести, а не само: „као унутра“ или „у којој моли за наведено унутри“ и томе слично. — Кад странка поднесе којој црквеној општини или којем мес. школском одбору поднесак, који не одговара горњим захтевима, нека општине и шк. одбори упуте Подносиоце, да недостатке те попуне. — пријаве против учитеља(-ца) имају се у сваком случају у два равногласна примерка поднети. (Дисципл. правила за учитеље(-це) број Ad III. С. 23.9. ex 1910.) Кад ко моли извештај у каквом предмету или решење, нека тачно назначи дан кад је тај предмет и под којим бројем (ако поднесак није приватне природе те без броја) поднесен. Ако је ствар та код Епарх. Школ. Одбора већ решавана, нека се позове на тај број, под којим је решавана. Кад се ко позива на коју наредбу всл. Школ. Савета, нека се свагда позове и на овд. број, под којим је та наредба одавде објављена. — У поднесцима треба се само са оним предметом бавити, у којем се предмету подноси пријава, молба, жалба или извештај. У сваког другог ствари треба засебне поднеске поднести.

К тачки 2.) М. школски одбори дужни су у свима приспелим им пријавама и предметима који спадају према пропису §. 126. Школске Уредбе у круг њихова пословања да донесу првостепена решења, а не да све те своје ствари ненадлежно управљају Епарх. Школ. Одбору. — Ако пак због ненадлежности треба који предмет ЕШ. Одбору да поднесу, треба што пре да га поднесу и уз то да га пропрате било извештајем било пак својим односним закључком. Кад предмете даље подносе, треба м. школски одбори или црквене свагда и странке о том да известе, да знају камо и кад је њихова ствар отишла, те да је могу даље пратити а да не морају ЕШ. Одбору с питањима о својој ствари посла правити. — Признице и уторице имају се односити у смислу наредбе всл. Саборског Одбора број С. О. 4222.910. ex 1898. (АО. бр. 1126.393. ex 1898.) у року од 10 дана, рачунајући од онога дана, који долази за даном, када је одлука и пресуда признавачу уручена, односно код автономних тела од онога дана, када је нападнуто решење у седници проглашено пак до закључно последњег десетог дана. Но ако овај у недељни или који празнични дан пада, онда се рок признице или уторице следећег дана завршује. Кад се признице или уторице подносе, треба првостепене власти свагда и то да наведу у пропратници уз поднашање доставнице да ли су признице и уторице у законитом року поднесени. У дисциплинарним стварима учитељским рок поднашању, признице је 15 дана од уручења одлуке (§. 31. Дисциплин. правила бр. Ad III. С. 239. из 1910.) а кад учитељ хоће да поднесе писмен исказ, којим у целини признаје тужбене наводе, онда је томе рок после правоснажности одлуке о наређеној истрази 8 дана (§. 41. Дисципл. правила из 1910.)

Из седнице Епарх. Школског Одбора Бачког, држане у Н. Саду 24. фебр. (9. марта) 1911. године.

Митрофан с. р.
Епископ.

Практичне обраде.

Дијељење и мјерење у бројном низу преко 1000.[1]

А. Цијели бројеви.

а. *Усмено рачунање.*

1. Преглед градива.

1.) Један у један са стотинама и хиљадама. Н. пр. 7. дио од 700 (7000), 1400 (14000), 2100 (21000), 6300 (63.000).

[1] Одломак из „Методике рачунске наставе“, која је још у рукопису.

2.) Препашање основних задаћа и већи бројни низ. **а.** У редовима: 28 : 7, 280 : 7, 2800 : 7, 28000 : 7, 280000 : 7. **б.** Напамећење: 720 : 8, 63 : 9, 4800 : 6, 28000 : 4.

3.) Дијељење: **а** са 10, 100 и 1000. **б** са 20, 30, до 90.

4.) Дијељење стотина и десетица са основним бројевима без остатка. Н. пр. $^1/_7$ од 840, 1610, 2450.

5.) Алгебрајички задаци. Помножи један број 6 пута, онда добијеш 8400; који је то број?

II. Методски поступак.

1.) 1400 или 14 стотина: 7 = 200. 5600 или 56 с: 7 = 800. Овдје се четвероцифрани бројеви претворе у стотине и тиме се лакше уоче основне задаће. Крај сваке задаће са стотина треба метнути одговарајући задаћу са хиљада.

2.) Препашање основних задаћа у већи бројни низ пружа згодну прилику за појављање основних задаћа и један у један десетица.

3.) **а.** Дијељење са 10, 100 и 100 поновi се. Дијељење са 100 покаже се на основу дијељења са 10.

3400 : 100! 3400 : 10 = 340; 340 : 10 = 34. Колико је 3400 : 100? 3450 : 100! 3450 : 100 = 34, остатак 50. Број са 100 дијели се кад се јединице и десетице одрежу.

Дијељење са 1000 врши се исто тако као и са 100.

б. Дијељење са 20, 30 до 90 треба се држати садржавања. Колико је мјесеци 360 дана? Толико пута 1 мјесец, колико се 30 садржи у 360, = 12 мјесеца.

4.) Дијељење стотина и десетица са основним бројевима без остатка врши се овако: $^1/_7$ од 840! $^1/_7$ од 700 = 100, од 140 = 20; $^1/_7$ од 840 = 120. Послије сасвим кратко: $^1/_7$ од 840 = 100 + 20 = 12).

Ове вјежбе могу се употребити и код задаће под бројем 1.: оне се могу према приликама и доцније вјежбати. Баш код дијељења мора се имати на уму, да се ни на једном степену учења не могу све вјежбе предузети.

Б. Рачунање разломцима.

1.) 1 К — $^1/_2$ К ($^1/_4$ К, $^2/_4$ К, $^1/_8$ К, $^3/_8$ К, $^4/_8$ К, $^5/_{10}$ К, $^7/_{10}$ К).

2.) Колика је половица од 2? од $^2/_5$? од 8? од $^8/_{10}$?

3.) Колико је трећи дио од 9? од $^2/_{10}$? од $^6/_8$?

4.) Колико је 12-оструко од $^2/_3$, $^3/_4$, $^2/_5$?

5.) $3 \times 1\,^1/_5 = 3 \times 1 + 3 \times {}^1/_5 = 3\,^3/_5$.

6.) $7 \times 1\,^1/_5$ ($3\,^1/_{12}$, $5\,^3/_{100}$, $7\,^7/_{100}$).

б. *Писмено рачунање.*

Дијељење зове се и *дивизија*.[1] Број, који се дијели зове се дијељеник (делимак) или *дивиденд*; број са којим се дијели зове се дијелило (делитељ) или *дивизор*, а онај број кога дијељењем добијемо зове се количник или *квоцијент*.

1.) Најприје се поново дијељење са једноцифреним дивизором и онда се дјеца упознају са краћим дијељењем.

а.
$$\begin{array}{r} 15048 : 6 = 2508 \\ \underline{12\,\text{х.}} \\ 30\,\text{с.} \\ \underline{30} \\ 4\,\text{х.} \\ \underline{48}\,\text{ј.} \\ 48 \\ \underline{} \\ = \end{array}$$

х. с. д. ј.

б.
$$\begin{array}{r} 15048 = 6. \\ \underline{} \\ 2508 \end{array}$$

а. Најприје треба утврдити колико ће мјеста бити у квоцијенту. 15 х.: 6 даје хиљаде, дакле биће 4 мјеста. 15 х.: 6 = 2 х; 6 × 2 х = 12 х, остаје 3 хиљаде: 3 х = 30 с., 30: 6 = 5 с.; 6 × 5 с = 30 с. Не остаје ништа. Сад дијелимо десетице и напишемо их доље. 4 д.: 6 = 0 д. 4 д. = 40 ј. и додамо на дивиденда оних 8 ј.: 48 ј.: 6 = 8 ј.: 6 × 8 ј = 48 ј. Не остаје ништа. Како се зове онај број који смо дијелили? Како се зове број са којим смо дијелили? Како се зове оно што смо дијељењем добили?

б. Задатак показан под **б** може се узети онда, кад су дјеца добро разумела и увјежбала дијељење као под **а** да знаду и краћи пут до резултата.

Код писменог рачунања такођер треба разликовати дијељење од мјерења. Код задатка, који наменьују облик дијељења каже се н. пр. 36 подијељено са (кроз) 4, а код садржавања каже се: 4 у 36 садржи се. Овђе треба дјецу научити да се знак за дијељење (:) чита „кроз“ „у“ или „подијељено“.

[1] Истина у основној школи не би требало дјецу учити техничке изразе, али то би се могло према приликама, да је дјеци лакше у средњој школи.

2.) Са двоцифреним дивизором почиње се најприје са чистим десетицама: 20, 30, до 90 и одмах се вјежбају краћем дијељењу

7568 : 20 = 378	1 х. : 20 не може се, зато
60	дијелимо 75 с : 20 = 3.
156	3 × 20 = 60,[1] и остаје
140	15 с. Сад дијелимо д. и
168	додамо к 15 с 6 д што
160	чини 156 д : 20 = 7 и
8 остатак	16 д. Сад дијелимо је-

динице и 8 ј. додамо к 16 д. што чини 168 ј. : 20 = 8 и остаје 8 ј. као остатак.

Код неких задаћа треба вјежбати као са једноцифреним дивизором. И код дијељења са 11, 12, 15, 25, треба пустити ученике да дијеле као једноцифреним дивизором. Ако је дивизор мјешовит (десетице и јединице) онда морају дјеца бити на чисто са овим:

а. Од куда познајемо да ли смо прави резултат добили?

б. Од куда видимо да је додати број превелик или премален?

в. Како се може код пробања од погрешака сачувати? 238 : 32 ! 32 лежи у близини 30, те се подјели са 30 и добије се 7 као дио. Ми закључујемо да је од 238, 7 дио 32. 7 × 32 = 224, остаје 14. Исто се тако чини и са дивизиром 33. Како се ради са дивизором 34? 1 × 34 = 238. Рачун је јасан. — Код 238 : 35 квоцијент 7 јесте превелик: 7 × 35 = 245, а тај број не можемо од 238 одузети. Против резултат лежи ту, ако ми код задаће 238 : 35 = као квоцијент узмемо 5. Тај је број сувише мален. 5 × 35 = 175, ако ово одузмемо од 238 даје остатак 63, а тај је остатак већи него дивизор, може се дакле још са 35 дијелити. У квоцијенту назначени број онда је правилан, ако је умножак квоцијента и дивизора једнак дивиденду, или ако је остатак мањи од дивизора. Узети број у квоцијенту је превелик, ако је резултат умножавања већи него дивиденд и не може се одузети. Узети је број у квоцијенту премален, ако је остатак већи него дивизор.

Ако дивизор има 9, 8, или 7 јединица онда се узме округао број али већи него што јесте. Код дивизора 39 (38) треба пробати са 40. н. пр. 218 : 38! 40 налази се у 218 (4 у 21) 5 пута. Према томе ће бити 218 : 38 = 5, јер је 5 × 3. = 190, и остаје 28.

а. 592641 : 63 = 9407

567
256
252
44
441
441
— — —

б. 56947 : 69 = 825

552
174
138
367
345
22 остатак

Код задатка **а**, најприје 592 : 69 (59 : 6). онда 256 : 60 (25 : 6), онда 441 : 60 (44 : 6).

Код задатка **б**, проба се 56 : 7, онда 17 : 7, те онда 36 : 7.

3.) Код троцифрених дивизора најприје се бирају таки бројеви, који имају само цифре од вриједности. Н. пр. 408 (560). Има ли 3 вриједносне цифре, онда треба окружити од цифара у десетичном реду. Код 327 треба пробати са 300 (3), код 382 проба се са (400) 4.

4.) Дијељење са 100 и 1000 врши се ако се двије или три цифре почевши од јединица одрежу.

Проба. Да се види је ли задатак тачно рјешен треба начинити пробу.

Н. пр. 10237 : 353 = 29

706	Умножак квоци-
3177	јента и дивизора,
3177	ако је задатак та-
—	чно рјешен, мора
3177	дати дивиденду.
706	
10237	

И овје се може пробати са пробом деветице (Neuner probe). Н. пр. Збир дивиденда: 1+0=1+2=3+3=6+7=13=1+3=**4**

Збир дивизора: 3+5=8+3=11=1+1=**2**

Збир квоцијента: 2+9=11=1+1=**2**

Умножак збира квоцијента (2) и збира дивизора (2) даје збир дивиденда (4). Ова проба изгледа спора, али ови се збирови и не пишу, него се само очима прегледа и за тили час начини се проба, дакле много брже, него да се множи квоцијент са дивизором.

Сарајево. **Милош Попара.**

[1] Ово 3 × 20 није строго логично, јер би требало 20 × 3 што је опће дијељење, а није садржавање. Али имајући фактора опет ништа не чини. Препоруча се, јер ми увијек једноцифреним мултипликатором умножавамо, а има осим тога и ту малу предност, да се множи с бројем, који је као дио добивен. Ако је дивизор 548 а ми смо нашли 6 као дио, онда иде брзо даље: 6 × 8 = 48. 6 × 4 и т. д.

Преглед књига.

Трезвеност. *Листић за растурање алкохолног питања.* Орган реда добрих храмовника (гут-темплера) и друштва српских лекара антиспената. Власник за р. д. х. Др. *Јован Данић.* Уредник Др. *М. Ђ. Поповић.* Београд, Дворска ул. бр. 3. Година IV., број 4., стр. 49—64. Излази један пут месечно. Цена 2 динара.

Савезник. *Омладински листић са сликама.* Орган савеза трезвене младежи. Уређује Др. *М. Ђ. Поповић.* Година 1., број 4., стр. 49—64. Излази 10 пута годишње уз цену од 1 динара.

Усред оног нашег друштвеног проштва и помамне воље за помодним светом, усред оне вике и дреке наших литерарних родољуба, усред оног нашег укоченог и ненародног школског нижег и вишег народног школства, усред оне наше неме и формалне религиозности — јављају се такорекући крадом неке модерне реалне струје. које ће, ако не угину услед лоших стицаја прилика, бити прави гласник нове српске генерације, нових идеала животних и погледа на Васељену. Овде мислим на дуге и јаке економно-трговачке мреже загребачког „Привредника“, сарајевске „Просвете“, српске „Земљорадничке Задруге“, реалне патриотске акције срп. женских задруга у Војводини, Хрватској, Босни и Херцеговини и Србији, неуморни литерарно-просветни рад Жике Дачића (уредника и власника „Народних Новина“, Београд), и народно-хигијенска настојања Др. Светозара Марковића (уредника „Светлости“, Београд), филантропско-педагошки рад Др. Ник. Петровића (уредника и власника најновијег листа: „*Дете*: лист за заштиту деце и њихово телесно и морално унапређење“, Београд), рад двају чувених београдских лекара: Др. *Ј. Данића* и Др. *М. Ђ. Поповића* на распростирању антиалкохолних друштава.

Нећемо се овде упуштати у све ове светле слике на нашем, заиста, трезвеном српству. Овде ћемо се само за часак заустављати на последњем раду, на раду у коме су душа два београдска лечника. Антиалкохолизам и Српство! Смешно ће то изгледати многим а особито нашим редовним бекрцајма. Бити бекрија и лола сматрало се некада у нас као нека витешка одлика. Пити и неопити се био је некада спорт и омладине и мужева српских. Бити препарад и неолокати се ракијом значило је неиспуњавање најелементарније карактеристике сомборске народне заоставштине. О, и данас се живо сећам оне карактеристичне филозофије сомборског учит. кандидата, који поред фланце ракије пијан седи поред тошле фуруне и цинички резонује: „Ништа се не бојим већег зла, до ли да ми ниште не пређе у страст“. Али пре него што сам дошао у Сомбор, ђаци кр. реалне гимназије у Земуну пијуцкали су редовно пиво, ракију и вино. Кад одох у Пакрац и усред мале варошице — учитељска омладина, та узданица народног препорода, како се то лепо фразира, пила је и изопијала се не само о крсним славама (почев из јутра на јутрењу па до појутарја крсног имена), већ у редовним интервалима обичних дана. Кад одох у Осек иста братија — та пити и опити се била је дика и понос учитељских „матураната“. После тога пропутовао сам Славонију, Хрватску, Далмацију, био на Цетињу, Босни и Херцеговини и богатој Мачви. Свуда се пије и изопија. Ракија и паприка је нашем народу што је Немцима пиво и кобасица. О мом кућном Срему, а и о Бачкој и Банату нећу ни да помињем, јер бити пијан и пређен гађањем или цигнином егедама — то је нека врста завидљивости у нашем народу. Одох у Беч. Прва омладинска седница почела је и свршена кригом пива. Ниједан српски великан на било ком пољу није се могао прославити без пијаног падања под столове и познатим мачјим ефектима оваких званичних тереветања. Дођох и у Јену. Ту се тек ударало по пиву. А како и не би кад је и добро и јефтино и кад постојаше наручити локал за то. И да нимбуг буде што већи тај је локал био вечерње седиште *Ausländer-Verein*-а, где је кригла била најпопуларнија тачка програма. Опет се вратим међу своје. У Мостару сам видио чуда и покоре: и гимназисте и негимназисте, и попови и световни, и богати и сиромаси пију вино и изопијају се не само о крсним славама већ кад год се може. Одох у Цирих, у дивну Швајцарску. Валда они алпски висови тргнуше ону пијану масу Европљана, и нема тога овећег места где не би постојали антиалкохолске гостионице и друштва. Кад видех да су и сами универзитетски професори рецимо један од славних геолога: Dr. Heim) најактивнији и најагилнији чланови тога друштва,

и ја се тргох у тој земљи оца модерне педагогије. Песталоција, пред очима ми се појаве све оне пијане слике из места где сам живео, стиснем песницу, лупим ногом и рекох: „Не неш ни ти више ама ни зере пити“! Доћох и у Сомбор као учитељ педагогије на мушкој и женској препарандији. Иста стара слика. Скупих снагу и одлучих се да ћаци сами међу собом оснивају антиалкохолска друштва и друштва против претераног кинђурења, удавања за странце, друштва за неговање народне појезије и народних идеала. Основао се мушки „Спас“ и женска „Нада“. Али, то је било и сувише напенада и многи, па и сами професори тих ћака исмејавали су и јавно нападали на читаву ту „несавремену“ екскурзију. Све што су ти људи видели у овој ћачкој акцији јесте, како они то у алузији изражавају, да Нада очекује Спас. Па не само то, и све могуће махинације употребљаване су да се тај ћачки покрет угуши као несавремен социјални испад. После тога одох у Њујорк и Чикаго. Упознах се са многим срп. колонијама у Колумбовој земљи, и у оне речено, сви Срби, изузев Херцеговаца и Црногораца, пију и изопијају се не од недеље до недеље већ из дана у дан. Грозна слика и худа нада у косовске осветнике...

Посве се повукох из редова наше масе. Ступих на универзу и *Alma Mater* једино ми је уточиште поред моје породице. Оградих се не што не волем своје Срство и Хрватство, већ што сам уверен да ћу више урадити ако будем интензивно радио у својој струци. Од времена на време и мене се сећају моја српска и хрватска браћа из Европе и шаљу ми документе својих реалних успеха. Ко ме не би срце заиграло кад се види да се људски и тешко ради на правој народној просвети. Ето недавно добих горе написане бројеве: Трезвеност и Савезник. Први је више за одрасле а други за омладину. И прост поглед на њих побуђује у мени изгубљену наду за скори просветни напредак нашег некада тако трезвеног племена. Али кад мало поближе завирих у радове што се налазе у тим листовима (публикују се уједно и ако одвојено по страницама), видих да то није мачији кашаљ, већ прави смишљени рад.

Овај број „Трезвености“ почиње са једним врло добрим чланком г. Н. Дивца о „алкохолизму и наслеђу“. Ту се износе експериментални резултати о индивидуално стеченим особинама, о којима се доказује, „да се могу преносити потомству у наслеђе“. Но аутор и то вели, да деца алкоголичара не морају бити алкоголичари, само ако се за тим пастоји из малена. Други чланак од „Ч. А. П.“ (Шта да учини закон за нас?) паметно захтева да „закон нека бар не помаже пијанство посредним путем, нека не гледа кроз прсте злочину, учињену у пијанству“. Ту се тврди да је „пијанство извор сваког зла“. После овог долази врло интересантно „Писмо из Босне“. Ми Срби из Војводине треба да се стидимо што нас Срби Босанци претежу са својим смишљеним просветним радом. После овог долазе „Жртве Алкохола“. То је некролог „Трезвености“ људима, који су пали под игом своје алкохолне навике и страсти. Редни број тих некролога само за ову годину досиже — 71, и ти некрологи односе се само на Србију. За овим долази „У напитом стању“. Описују се индивидуалне последице пијанства. Интересантна хроника, и штета је што се све то односи само на људе из Србије. После овог долази „Разно“ са врло интересантном и поучном садржином.

„Савезник“ опет даје један нови начин уређивања омладинских листова. До данас се у нас само певало и причало у омладинским листовима. Па и оно мало поуке што је било, то је било више апстрактно накламање. Девиза овог листа је опет стварна поука из модерне науке и савременог напредног живота уз мото: „Мало, али вредно“. Почиње се са чланком о Доситеју. И његова филозофска слика изнесена је. Тако и треба. Нека омладина добро утуби лик овог српског великана, јер онај његов мудри и трезвени поглед, оно његово просто и ипак примамљиво држање, оно његово ведро чело — циљ је нашег народног типа. Проживео је наш Доситеј најразноврсније приключења и у своме народу и потуцајући се по белом свету, али све за народни идеал. Све што је радио радио је за ону народну масу која и дан данас треба његове велике неге и његовог просветног кондира. За овим долази четврти разговор о алкохолу („Утицај алкохола на мозак и живце“) од вредног и неуморног уредника, г. Др. Ђ. М. Ђ. Поповића. После овога наставак на другог броја „О летењу“ од г. Младена Т. Бе-

рића из Париза. Оба ова чланка су савремено изнесена популарно и поткрепљена илустрацијама. За овим долази чланак: „Рано устајање“, а за тим опет следи „Разно“ са ребусима и т. д.

Таман за наше народне и омладинске потребе. Ниједан учитељ не би смео бити непознат с овим радом. Та баш ту треба да се огледа она наша педагошка холетистика. Оснивајте слична друштва и међу ђацима основних школа (као што је случај у Швајцарској и Америци) и допринесите ма и један једини стварни прилог на олтар народне просвете. То ће бити од користи и вама и вашој породици, и вашој школи и вашем селу и вашем посрулом и очајничком народу.

Др. Паја Р. Радосављевић.

Белешке.

Општи учитељски збор у Угарској. Покрет који је заталасао мађарско учитељство за побољшање својег материјалног стања, заинтересовао је у знатној мери и наше српско учитељство, у толико више што он пада баш сада, када је на дневном реду уређење и нашег дотационог питања. Наши српски зборови одредили су своје изасланике који треба да са неколицином посланика на државном сабору изађу пред министра председника и лично га замоле, да прихвати нашу ствар. Мислило се да се тај корак учини кад дотациона уредба буде послата горе, али су многи учитељи најавили, да у овај мах не треба на то чекати, него поводом сазива опште земаљске учитељске скупштине, да и ми будемо присутни на тој скупштини и том приликом да наши изасланици оду и министру председнику. С тога је јављено председницима српских учитељских зборова, да изасланике својих зборова известе о томе и позову их, да и они оду у Будимпешту на дан велике земаљске учит. скупштине како би том приликом могли поврпити и решење својих зборова. Можда тај момент неће бити баш у свему згодан, да се и наша ствар обави како би ми желели, али кад је већ општи покрет заталасао све кругове учитељске, треба да смо и ми тамо. За своју сталешку ствар треба сви да се с пуном енергијом заузмемо, па да и материјалне жртве поднесемо, иако нам то баш не пада лако, али да се ништа и до сад сложно заузели за своју ствар, не би ни ово постигли што смо до сад извојевали, а сад треба да идемо затим да и до краја задобијемо оно што нам припада и око чега смо се трудили.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“ примио је у *новембру* о. г. од г. *Петка Павловића*, штампара у Вршцу 5 К. прилога. — Од г. *Душана Катића*, рав. учитеља у Нештину 8 К. чланарине. — Од г. *Милана Ђ. Тосића*, управитеља — учитеља у Новом Саду 1 К. свечарског прилога. — Од гђе *Милице уд. Крсте Малеташког*, општинске забавиље у Варјашу, 5 К. прилога уместо венца на одар своме пок. мужу *Крсти*, учитељу у Турији. — Од гђе *Јелене Ковачевићке* из Сомбора 10 К. чланарине за пок. мужа *Стеву*. — Од г. дра *Милоша Бокшана*, адвоката у Новом Саду 102 К. чланарине. — Од г. *Милана Наковића*, трговца у Новом Саду 102 К. чланарине. — Од г. *Вељка П. Петровића*, учитеља у Земуну 1 К. од г. *Жарка Алексића*, учитеља у Ст. Футогу 1 К. од г. *Јована Драговића*, учитеља у Каменици 1 К. од г. *Ђорђа Прерадовића*, учитеља у Бешки 1 К. и од *Боке Михајловића*, учитеља у Новом Саду 2 К. свечарских прилога.

Срем за своје учитеље. У сремској жупанији, где су по закључку жупанијске области позване све општине, да из властитих средстава помогну учитељству, већ се напао леп број општина, које су се овом позиву и одазвале. Тако то учињиште трговиште *Вуковар*, градови *Земун* и *Митровица*, и сад се на њихов пример угледао град *Петроварадин*, поделивши свакоме учитељу особни доплатак од 100 круна, те општина *Угриновци*, која је дала 120 круна особног доплатка. — У седници од 11. (24.) новембра о. г. а на предлог Луке Јовановића закључило је општинско заступство у *Чортановцима* једногласно, да се тамошњем учитељу г. *Јовану Гајићу* и учитељици госпођици *Евици Радивојевој* од 1. јануара 1912. исплаћује из општинске благајне учитељски доплатак свотом са 100 круна годишње.

Целибат учитељица у Бечу. Предлог да се допусти учитељицама да се могу удавати, примљен је у доњоаустријском сабору. Гласали су за њега немачке националисте, заступници трговачких комора, социјалне демократе. Присутне учитељице на галеријама

бурно се одазвале том закључку и френетички аплаудовале. Ово укидање важи за Беч. Посланик учитељ Сајц, тражио је после овога, да се допусти онима учитељицама које су морале напустити место због удаје, да могу опет доћи до својих места. Чудновато је да је целибат срушен прво тамо где је имао највише отпора. Сад — вели један чески лист — клерикали и клерикални сељаци кукају. Баш као и у нас за појањем.

Нови школски ззкон у Луцерну. У кантону Луцерну у Швајцарској примљен је летос нови школ. закон на којем се радило две године. Главна новина је у закону увођење седмог разреда у настави осн. школе; у земљорадничким крајевима остаће 6 разреда, али с обвезом да преко зиме иду деца још на два течаја. Максимум деце у једном разреду је 60 (пре је било 70). Спрема учитеља трајаће четири године. Плата учитељска је повишена; после 40 година службе учитељи и учитељице добијају мировину 65% од постигнуте плате.

Споменик руском педагогу Ушинском подићи ће се у Петрограду. На ту циљ купе се прилози по целој Русији.

Клуб немачких земаљских посланика у Моравској решио је 7. нов. о. г. у својој седници, да се енергично заузме за уређење учитељских плата. Обзиром на велику невољу учитељску, клуб је решио да одмах на почетку саборског заседања пуну акцију покрене да се учитељима дозначи скупарински доплатак.

Енглеска за своју децу. Управа лондонског грофовства издала је наредбу, да основне школе не смеју бити удешене за више од 40 деце, а забавишта највише за 48 деце. — На девојачким школама у Лондону учи се у последња три годишта, како се негују мала деца телесно и душевно.

Реорганизација основне школе у Данској. Министар просвете сазвао је конференцију да се посаветује о реорганизацији школа а уз то о питању школског надзора. Комисија је довршила свој посао и поднеси о свему мишљење министру. Један дански лист доноси као главније тачке из предлога комисије: 1. Утицај свештенства на школу престаје. Укида се надзор епископски и суперинтендантски. Пастори остају чланови месних школ. одбора, али вирилно председничко право њихово престаје. 2. За надзор здравствени у школи предлаже се, да се за сваку општину установи место школског лекара. 3. Служба учитеља у цркви је добровољна и његова приватна ствар.

Alfred Binet велики психолог и педагог француски умро је недавно у 54. год. Смрт његова велики је губитак за француску педагошку и психолошку науку којој је посветио сав свој живот. Био је уредник „l' Année psychologique," где је објављивао своје научне радове и резултате својих научних покушаја. Издао је читав низ научних дела, од којих су чувена: „Увод у студију експерименталне психологије," „Проучавање експерименталне психологије," „Душевни умор," „Експериментално студирање интелигенције," „Ненормална деца" и др. Он је био управитељ лабораторијума за физиолошку психологију на Сорбони у Паризу и може се рећи творац експерименталне педагогике у Француској. Пре 10 година примио се председништва „Слободног удружења за психолошку студију детета" и био је душа том удружењу. Његовим подстицајем и под његовим надзором изводили се покушаји и посматрања дечјег памћења, душевног умора, дечје интелигенције и т. д. У последње време нарочито се бавио проучавањем ненормалне деце и умно заостале, те се за ове његовим заузимањем основали у Паризу помоћни разреди, чему је посветио много рада и заинтересованости. Његово име остаће вазда у вези с развитком психологије и експерименталне педагогике у Француској.

Учитељска криза у Италији. Министар просвете у Италији тврди, да тамо 822 школе постоје само на артији, јер се у њима не држи настава с тога што нема учитеља. Број учитељских кандидата спао је са 3500 на 2500. Министар држи да будући учитељи треба да се спремају на средњим а не учитељским школама.

Број учитеља и учитељица по разним државама износи:

	Учитеља	учитељица	учитељица %
У Сдруженим Државама . . .	6.300	76.348	92·3
У Енглеској . .	16.200	66.300	71·5
У Италији . . .	18.600	21.800	63·5
У Француској . .	65.370	49.400	46·7
У Аустрији . . .	51.500	20.000	28·7

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 18. У Новом Саду, 30. новембра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Општа учитељска скупштина у Будимпешти. — Шта је са учит. Дотационом Уредбом и појачком дужности? — Школа рада. — Лав Николајевић Толстој као педагог. — Зашто се предаје и како треба да се предаје психологија. — Педагошки преглед: Из повеснице јапанског образовања. — Учитељство: Општа учитељска скупштина у Будимпешти. — Из Школске Самоуправе: Седница Шк. Савета од 28. и 29. окт. (10. и 11. нов.) о. г. — Преглед књига: Alfred Binet: Les idées modernes sur les enfants. — Белешке. — Нове књиге.

ОПШТА УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА У БУДИМПЕШТИ.

Борба учитеља за свој положај добија све изразитији облик. Где год нас има, свугде смо приморани да великим жртвама освајамо земљиште своме положају, угледу, материјалном обезбеђењу. У добу овог свеопштег филистарства, чујете често каквог преблагог мудријаша како хоће менторски да вас посаветује, да ћете истрајним и самопрегорним радом стећи угледа и положаја, а народ ће већ знати наградити такав рад.

Сећамо се живо како је још 1886. г. на скупштини српских учитеља у Сомбору, један пречесњејши хтео у том правцу да посаветује учитеље, на чему му је „захвалио“ незаборављени Ника Грујић онако, како је само он умео. И недавно се појавио тај „доброжелатељ“ да посаветује учитеље како да се владају у питању појачке дужности. И тако то увек бива и код нас и код других, па је тога било и на великој учитељској скупштини у Будимпешти.

На просвећеном западу нису ретки појави, да се учитељи на хиљаде скупе да братски расправе своја сталешка и просветно-школска питања. У њих једва да би се и нашао тако пуст и прост члан у учитељству, да и помисли што неправилно о учитељској слози, а камоли да се руга учитељској солидарности. Тога се може наћи само у нас. Али сваки онај који се није запојио идејом сталешке солидарности, требао је отићи на општу учитељску скупштину у Будимпешти, да му заигра срце од радости, да му крв заструји силније у жилама, а око светлије севне и погледа у бољу будућност.

Тамо где је било 5—6000 срдаца за своју сталешку ствар, где су изврени говорници истицали стег братства и слоге, тамо је требало отићи и напојити се на извору љубави и одушевљења за своју ствар. И многи од наше браће који су и до сад били одлучни борци за учитељску ствар, нису могли пропустити ни ову прилику да не буду присутни на тако величајном учитељском скупу.

Српско вероисповедно учитељство у Угарској, било је тамо заступљено са 51 својим чланом.

Немар према учитељеву стању и положају, запостављање његова културна рада, изазвало је овај значајни покрет у учитељству, а он неће остати усамљен. Потреба културног рада, створила је од учитеља једног аргатина. Од њега сви траже да ради и то на свима пољима, а њега и његове породице слабо се ко сећа или боље рећи нико. Кад својим молбама додија свима, они који су моћни, обећају му што, да га скину с врата и пусте га да се и даље пати. Кад им затреба његова популарност потраже га тренутно, а после опет не воде бригу о њему. Просветни радник, који у борби за

живот, за одржање своје и своје породице, не може главе да дигне, тај треба да соколи покољења за просвету. Одкуд год ко иде сваки хоће да га зароби, понизи и омаловажи, а овамо тражи од њега да шири светлост ума, слободу речи, напредан дух и просветни напредак. Какве противности!

Радник просечне способности, који осим основне школе и 3—4 године шегртовања, нема никакве друге спреме, има данас до 2000 К плате и није дужан осим свога редовног посла, ништа друго да обавља. А учитељ који је утрошио здравље, новац и време за најмање 12 година свога школовања, има једва две трећине од таке радничке плате, а многи немају ни полак толико. Па уз ту јадну плату натоварено је на учитеља осим наставе, још и све остало што год ко неће или не уме у општини да ради, а међутим хоће да игра улогу старешине и првака.

То ропско стање тражи одушке. Оно је и код наше браће по западним државама пробудило из летаргије велике масе учитељске, оно ево буди и нас да устанемо у обрану свога права, своје будућности.

Велика учитељска скупштина у Будимпешти је први корак тог спасоносног рада. За њом ће се развити још јачи и силнији покрет, који ће, кад окуша и сазна своју снагу, пробити себи пут до онога места које му припада. Значај те снаге познају већ многи, с тога се и приближују учитељству лепим речима и обећањима да га искористе у своје сврхе, јер имати уза се 5—6000, а уз ове можда и два пут толико популарних кортеша у земљи, није незнатна добит. Приближавање то показало се и на овој скупштини, коју су посетили неки од посланика на земаљском сабору и покушали, да својим говорима задобију импозантни број учитеља за своје политичко становиште. Могуће је да ће такве политичке сминалице тренутно и повести за собом снагу учитељску, али ће она таквим покушајима изаћи све боље прекаљена и кад једном раскрсти са привидним пријатељима и стане на своје ноге, дочекаће доба да се њена реч слуша са онаком пажњом каква јој приступи.

Но да се то постигне налаже нам свима сталешка свест, да сложно заступамо своје интересе: Сви за једног, један за све. На кад се са свију страна почне улевати наша слога и снага у једно средиште, створиће се од тих малих речица и потока силно море, које ће снагом својом импоновати свакоме. Мален је и слаб као кап онај појединац у забитном селу на периферији, ако је сам, одељен од друштва свога, али ако је та кап у мору, она је силна снага, којој ће се дивити и слушати је и онај, који ту кап саму за себе не цени ни подашто. Па кад је ту теорију извео у пракси и најобичније радништво, може ли радник на културном пољу да не буде свестан њена значаја и моћи?

Велика учитељска скупштина у Будимпешти показала је, да се та свест нагло буди и развија.

На освитку њену и ми је поздрављамо, јер видимо у њој зору лепших дана не само по учитељство, него и по школу и општи просветни народни напредак.

Кад огране њено сунце побећи ће у мрак оне тице, које плаше народ од жртава на просвету, да би га могле што боље експлоатисати у своје сврхе!

М.

ШТА ЈЕ СА УЧИТЕЉСКОМ ДОТАЦИОНОМ УРЕДБОМ И ПОЈАЧКОМ ДУЖНОСТИ?

(Глас учитеља из Хрватске и Славоније.)

Чујемо, да учитељска дотациона уредба још није послата угарском министарству, да је поднесе на највишу санкцију. Школски Савет у својој прошлој седници усвојио је предлог, да се умоли Саборски Одбор, да пожури шиљање учитељске дотационе уредбе високом угарском министарству.

О овој нашој дотационој уредби као и питању појачке дужности, било је већ у јавности много говора па и харангирања црквених општина на протестоване, а што је најжалосније у тој кампањи били су неки и од учитеља, који су потпиривали ову хајку против својих колега, те

дајући приоритет страначкој политичкој групи којој припадају, отрешили су се о сталешку солидарност, која им је in prima linea требала на уму бити.

Изасланици митрополијског учитељског збора били су у ствари појачке дужности и дотационе уредбе за време саборских седница код Његове Светости као и код клуба саборске већине, те се је повела дискусија о овим стварима и том приликом дали су изасланици тачне информације шта хоће и желе.

Резултат тога дискутовања био је тај, да се је саборска већина сагласила и дошла до тога принципа, да учитељи de iure не би требали вршити појачку дужност у цркви као и до тога, да садашња плата не одговара према њиховом труду, великој познатој скупоћи и социјалном положају који заузимају.

Што се тиче појачке дужности, саборска већина је у саборској седници, када је то питање стављено на дневни ред гласала, да учитељи нису дужни вршити појачку дужност, те је тако саборска већина, коју сачињавају већином чланови српске народне самосталне странке, одважно у тој саборској седници бацила стрелу и погодила ту Ахилову пету, која је толико година учитеље газила, руинирајући им њихово здравље и понижавајући им углед. Што се тиче дотације, саборска већина је у саборској седници изгласала такову дотацију којом и ако није учитељство у Угарској много добило (јер то и до сада ужива), нами српским вероисповедним учитељима у Хрватској и Славонији поможено је тим, јер до тада ни то писмо имали, те нам је тако овом дотацијом некако егзистенцијални минимум осигуран.

Зашто до данас није иста дотациона уредба наша и друго што се тиче учитеља одаслато на санкцију, мотивише се тиме, што су се морали многи технички и формални захтеви савладати, што је разумљиво, али зашто, да је представку за исту дотациону уредбу и друго један члан саборског одбора понео собом кући (сада када су све формалности обављене) на поновно проучавање, то је чудновато?! Ово није каково источно или академско питање, које треба посебних студија тим пре, јер је већ то у клубској седници српске самосталне странке, саборском одбору и у самом Сабору претресано.

Зашто сада опет ово питање иницирати када треба да иде финализању? Да ово није periculum in mora, чиме се нешто закулисно жели постићи, јер циркулирају гледе тога као и гледе других наших учитељских ствари управо невероватни гласови.

Ако ко хоће у интересу научном да експериментира колико су учитељи стрпељиви и како дуго са породицама својима могу трпети глад (јер услед скупоће не могу ни највиталније потребе подмиривати), то нека тај експериментира на себи и својој породици, а не да тражи од учитеља још и такав херојзам тим пре, што се данас и онако сувише од учитеља захтева као на пример: да је добар учитељ у школи, да моралише народ ван школе, да оснива земљорадничке виноградарске задруге, да оснива читаонице и аналфабетске течајеве, да држи родитељске састанке, да упућује народ у пчеларству и свилогојству, да оснива соколска друштва и певачка, да врши опсерваторијске и метеореолошке дужности то јест да седне на оџак и да гледа и ноћу (кад треба да се одмара) у небо у ком правцу је севало, грмило, киша падала и како дуго, када су прве ластe и роде дошле и колико од прилике, једном речи тражи се од учитеља да буде неки аутомат из кога сви кад им је воља цабе да вуку корист а све а што учитељског родољубља, не питајући, да ли све то психичке и физичке учитељеве силе могу издржати, ако не, дисциплинарна и предпостављена ће власт већ учинити своје да мора, својом познатом методом: опоменом, укором и т. д.

Не треба да се чудимо ни мало средњовековним иквизицијама, ово је модерна иквизиција, која се на срамоту данашњег просвећеног века у оваковим тортурама манифестира.

Ово је истинита верна но жалосна илустрација у којој је приказан данашњи учитељ.

Ми више не треба да дозволимо, да

се оваковс шикане на нами врше. Ако ко хоће славе и популаритета тај нека стиче на свој властити рачун својим властитим трудом а не на туђ рачун и уштрб. Ми тражимо, да се с нама праведно и хумано поступа, као и то, *да се закључци саборски што пре на санкцију шаљу, јер егзистенција наша и наше породице у толикој мери је угрожена, да сваки моменат може наступити катастрофа.* Реасумирајући до сада наведено учитељи неће у напред прејудицирати, да је исти члан сабореког одбора ту дотациону уредбу и друго понео са собом кући у оваковој тенденцији какову то *непријатељи учитељства и српске самосталне странке* шире, већ ћемо са јудикатом држећи се онога de internis non indicat praetor причекати све дотле, док не видимо у коме ће смеру своју намеру реализовати. Viedant consules.

Г.

Школа рада.

По немачком ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ, срп. нар. учитељ.

(Настављ).

Не треба да се бојимо, да ће дете застати у своме развијању, ако ми обратимо пажњу само на његове потребе. Што дете само прима, то га само и задовољи; али што је оно душевно обрадило, то је увек узрочна сила код њега за даљи развитак, а облици рада стварају му стално нову потребу за сазнање и да нешто може. Недавно сам читао ово: „Ако се дете никада не стави пред задатке, који прелазе његову снагу, неће никада потпуно извршити, што би оно према својим снагама могло привредити" — и то би ми се могло изнети као прекор. Али је разлика, да ли се такав задатак детету силом нареди, или оно истом приступи из сопствене воље. Сви задаци, пред које се дете ставља у школи рада, неограничени су у извесном смислу. Они изазову код детета енергију, али садрже — ако само одговарају детету — уједно могућност, да све према својим могућностима реши. Ми никако нисмо тога мишљења, да дете не треба да се усиљава. Али ми хоћемо, да дете само себи поставља највише захтеве. С тога смо ми против приморавања. Када се оно присиљава, не долази до своје воље, да према себи само постави захтеве.

Стога морамо бити предострожни са поправљањем, које мора изаћи на сусрет дечијој потреби. Наш циљ се не састоји у томе, да готов рад буде без мане. Стога морамо подстаћи у детету потребу за поправком: где је то немогуће, мало користи и поправка. Смисао, воља и способност за поправљање су претпоставка за поправљање. Код даровитог већ можемо бити строжији, само према радовима најслабијих дозвољена је уздржљивост. Ми хоћемо да снаге побуђујемо а не да их убијамо.

Захтев, да дечија потреба буде за нас меродавна, не треба да се тако схвати, као да сваки дан треба да се ради оно, што баш деци на памет падне, и тако да се све претвори у наставу према приликама. Истина, да и настава према приликама има своје оправдање, и свугде, где наступи јако, опште, моментано интересовање, треба му и удовољити, те да се гвожђе кује, док је вруће. Али у опште баш велика слобода организације и опширност свеопште наставе захтева рад који је строго по плану. Иначе би се снага и време профуњкало, а ми са њиме морамо бити штедљиви. Било би криво, да се ослањамо на случајности, које су створене кроз појединости. Као оно, што једно дете означи, може да обузме пажњу свију, тако исто и оно, што потиче од учитеља обраћа пажњу, ако се учитељ при свом избору само придржава детета. Стална настава према приликама може лако да одведе и једностраности, не зато што је дете у свом интересовању једнострано, него што дете оно, што је једаред схватило, стално ради у једном правцу. Дете ће се бавити и таким стварима, које су далеко изнад његове душевне способности и неће свагда изабрати погодно време. Колико ствари оно не зна, које су му ипак од највеће вредности, и колике стране неке ствари би остале неопажене, које га најјаче могу занимати. Зато је потребно, да учитељ, који дете познаје и који уједно све пре-

гледа, даје наставни правац и план њеном стварању. Учитељ зна боље него дете, шта је потребно. (Тако би требало да буде, али на жалост није увек тако). И што је већа учитељева организаторска способност тиме ће се већма подићи вредност, која лежи у свеукупној настави школе рада. И услед великог броја деце у школи, потребно је учитељево вођење. *Учитељ* дакле изабере, шта је за децу од највеће вредности и шта им је потреба. Он бира најподеснији време и по-бринне се за предспрему. Он доноси ново градиво и показује нова својства на стварима. Он ће бодрим оком и оно приметити, што баш у моменту јако интересовање побуђује код свију.

При постављању плана мора учитељ узети у обзир све могућности, али он мора у свако доба бити спреман, да га према пренаученим условима измене. — Пре свега учитељ при извршењу мора пазити на детиње интересовање, и не сме хтети, да свој план спроведе против детета. Свагда мора сам себе оцењивати, да ли је он претпостављено способност и интересовање, где оно не постоји. Тачно проучавање детета је предуслов за све ово. Педагошко знање је основа учитељева рада у „Школи рада", а не педагошке уметне фразе. Истина, ми у педагогији још нисмо далеко; приморавање и извештаченост садање школе нису јој ни повољни. Али како будућа школа чини потребном педагошку науку, то ће је она и унапређивати. И у њеној слободи ће свагда имати могућности, да иде за напретком.

На и ако школски рад мора да се врши по извесном плану, тај не сме учитељу бити прописан. Услед тога би одмах постала шема. Ако је шематско градиво прописано, онда је за учитеља ово градиво мероданно, а не више дете и наручити одношаји. Чак и велика поља граће не сму бити прописана. Онда би се опет нешто радило, што је прописано, ако услови за то и нису повољни. Настава, каквну смо ми расправљали према напред изложеним основним начелима била би тада немогућа. И онда се повољне околности не би могле искористити. Настава, која се оснива на опажању, посматрању, експериментисању и раду деце, као што ми тражимо, стоји и пада са слободом наставног плана.

Да би се успоставила извесна једнообразност у школству, имају се одредити општи циљеви за већа одељења доба. Ови општи циљеви имају се извести из онога, што се при развијању у школи као опште постави. Да се запамти, да се изведе а не постави. Овај рад могу извршити само школски практичари. Први корак је дат у градиву првог основног разреда, и када се усвоји, биће значајан преображај у школству.

По свој прилици ће владати у школском раду велика једнообразност, већ и с тога, што ће се многи равнати према узорима, које су поставили наручито даровити учитељи — организатори. Док су за тог учитеља његова деца и његови наручити одношаји одлучујући, сматраће се та једнообразност као предност. Но, никада се не сме изнудити. У осталом не треба да заборавимо, да у покрету модерне педагогије влада струја за једноликошћу. Разуме се многи опажају само лак кругић на површини.

Можда би било корисније, када се циљеви не би поставили за поједине године, него за неко дуже време. Природно је да би се у оквиру периоде, које би тако постале, могла избећи промена учитеља. Да свеопшта настава по могућству буде у једној руци, основано је услед целе организације. За граће, које теку одељено од свеукупне наставе, као уметне, за техничке и телесне вежбе, бар не би била искључена делимично могућност, да други, осим разредног учитеља преузму рад, када је за то дата прилика услед практичних околности.

Распоред часова имао би да се ограничи само на почетак и свршетак наставе. Даље одређење би само ограничавало рад, или пречило искоришћавање времена. Код сваког свеукупног градива, наступају поједини радови, или, ако и тако хоћемо да кажемо, граће наставе у тако разноврсном реду, време, како свагда напоредно долази, тако је разнолико, да се то не може унети у један одређен пример. Помислимо

само на посматрања и на рад ван школе. На и за струке, које самостално теку једна поред друге треба, ако са гледишта школске технике није потребно, — да не буде одређен план. То би већ било тешко услед трајања времена, које се може применути за поједине предмете, пошто није у стању цео или по сата. Када применьено рачунање сасвим падне у свеукупну наставу, онда би за чисто механично вежбање требали највише 20 минута дневно. Разуме се, да учитељ треба да зна то време да продужи, ако је то баш потребно код једног разреда. То се може проширити можда само једаред у недељи. Али би и било неисправно, време одржати одређено за вежбање, ако се у нарочитом случају мање времена треба. Разуме се, да ће учитељ направити себи један распоред. Али ће га свеукупна настава по каткад приморати, да од истог одступи.

Рационалан рад у школи рада је само тако могућ, ако сам учитељ за своје прилике постави распоред за наставу и часове. Један будући школски закон имао би безусловно садржати одређење, да обавезни наставни планови и распореди часова, уколико се овде не односи на потребе школске технике, не могу одредити ни месне ни надзорне школске власти. У оквиру општих одређења има учитељ потпуну слободу при одређивању плана и избор методског поступка. Исто тако му школски закон има изрично признати право, у појединим случајевима поједине часове или цело школско време на једно друго доба дана пренети, ако се то са обзира на наставу једном захтева. Н. пр. ако учитељ нема права, да своје ученике нареди за увече да посматрају звезде, како ће настава у посматрању звезда изгледати. Исто тако се има одредити у школском закону, да учитељ има права да чини излете и наставу да држи ван школе. Ово није потребно само са обзиром на његове претпостављене, него и на родитеље. Има се изречи непобитна обвеза, учешћа дечијег при овако прирећеним предавањима.

Школа рада са њеним општашним слободним уређењем је само тако могућа, ако надлежне власти па и народ имају поверења у учитељу. Бирократизам полази свагда са претпоставке, да људи у опште услед неспособности или нехатости не врше своју дужност, ако им се не уради по прописима. Али то не треба да буде слепо веровање. Када учитеља тако поставимо, да можемо бирати само спремне снаге, и када смо при образовању учитеља своју дужност учинили, онда ћемо тек заиста моћи имати потпуна поверења, да учитељу можемо поверити у руке велику слободу. Школа рада не изискује само тачно педагошко проучавање, него и боље практично предобразоване, које је тиме могуће, ако будући учитељ учени код искусног учитеља пре свега и ради као помоћник.

Па и са најбољим учитељима школа рада неће се моћи онако удесити како она пред нама лебди, ако се број ученика у појединим разредима не смањи. Много шта се не може извршити са 50 па ни са 40 ученика и већа маса тражи свагда приморавање и пример. Најумеренији број за један разред је 30 ученика. Али ја држим, данас се мора, где новац долази у питање, изаћи до најдаљих граница, да одговоримо и педагошким захтевима. Оправдање за тако умерен захтев лежи у томе, што у школи рада влада велика самосталност. Ако ништа не наступи прерано, него када је ученикова снага зато способна, онда појединац не треба учитеља у тако високом степену, као сада. Појединци се не заустављају више и не одузимају један од другога време.

30 ученика разуме се биће највише, ако нећемо да ставимо у питање могућност разумна рада а тиме и вредност школе рада. То значи много већи повлачни терет. Извесно изједначење је могуће бар у школама са многим часовима, ако снизимо часове. Ово се може оправдати. У школи рада свако дете је заузето радом и тиме се време боље искорисни. Осим тога продужује се школски рад ван школе, јер одговара потреби детињој. Школски рад се дакле корисно допуњава. А колико би се времена тиме заштедило, што се градиво не употребљава прерано.

Са колико би мање времена требали само за учење рачуна, писање и читање, не узев у обзир, да би се боље и сигурније научило.

Планови школа и намештаји школских дворишта морају се разуме се према задатку школе рада преустројити. Школски вртови морају се свугде захтевати, али не само баште са биљем, него дечије баште, где деца могу радити. Није потребно, да те баште буду у вези са школом, ако је то разуме се — и најбоље. Могу лежати поред вароши, или у вези са јавним сличним установама. Колико више би користи донеле бар делимично ливаде, које се дају у аренду, када би се делом уступиле за дечији рад. Ја овде не мислим на доходак, који би сви дечији вртови доносили у повр̀ху за школу кувања. Вредност, на коју ја мислим, лежи у дохотку за будућност народа. Овде-дограде не би много стале, када само помислимо на децу, а не на то, да желимо да их покажемо поштованим гостима. Што би деца сама могла да праве у баштама ограде, путеве, јендеке, била би само даља предност. Колико земља лежи пуста, па би је само неколико година могли употребити за наше сврхе. Али нама недостаје слободан и далек поглед, велика уређивачка снага. Па ни школе ни школски намештаји не би знатно више стали, само када би имали смелости да будемо заправо природни. Главно је *ствар*. Разуме се мора се тиме рачунати, шта постоји, и ми то морамо према нашим потребама препознчити. Нови планови морају се, — разуме се — напред спремати. Где је могуће, нарочите радионице. Школске дворане морају бити снабдевене опремама за рад, за посматрање и експериментисање. Дечија места морају бити места за рад а не за седење. Тако исто мора бити места где ће се склонити алати и градиво. Али то се не сме само предати општинама, него школски закон мора садржати одговарајућа одређења за дечије баште, школске планове и намештаје школских дворана, код којих се, разуме се, имају узети у обзир нарочите околности разних места.

Алат и материјал по моме мишљењу имао би се дати деци бесплатно. Падаци за материјал неће бити сувише велики, ако се само знамо испомоћи и ако сваку прилику будемо знали искористити. Ако не осигурамо деци алате и материјал, тешко би се могла произвести школа рада. Када се дограде школа према начелима, која ја овде покушавам да образложим и о чијем извршењу сам се изјаснио, онда она излази као једна установа, која свој деци пружа по могућности повољне услове за њихово развијање, тако, да се ова свестрано и богато могу развити. Све, што школа пружа детету, одговара његовој потреби: не потреби, која ће једном наступити, када одрасте, него потреби, за данас, када је дете. Све што дете учи, за њега је онда олакшица, просто нова снага, извор радости. А олакшање и дизање живота значи сваку науку и свако знање. Данашња школа све то мење на дете као неки терет. Што на дете мора да се товари уметност и наука као неки терет, из тога многи педагози не могу да се извуку. Ако су они човекољубиви онда нека олакшају деци терет, али они не мисле, да је он тиме и бескористан. Нека чекају, док дете не ојача и тада само дигне терет на плећа, али не као терет, него, као што се драгоценост носи. Онда ће учитељ раван бити једном краљу, али оном, који своје робове не товари теретом, него краљу, који своје богате ризнице отвара: Ходите сви и понесите собом, колико можете понети.

(Наставиће се.)

Лав Николајевић Толстој

— као педагог. —

(Свршетак.)

III.

Говорећи о немачкој школи, Толстој је имао у виду ону занесеност немачком педагогијом, оно слепо подражавање западним суседима у оснивању и уређењу школа, која се опажала шездесетих и седамдесетих година XIX. века. Толстој је

био страстан поборник националне школе у ширем смислу те речи. „Школа је само онда добра, ако зна основне законе по којима живи наш народ. Најбоља школа у нашим селима по степама, која задовољава све потребе својих ученика, била би најгора школа за Парижане, а најбоља школа XVII. века била би најгора школа за данашње време, и обратно: најгора школа средњег века у своје време била би боља од најбоље школе нашег времена, јер је више одговарала своме времену". Да школа одговара духу свога народа, његовим потребама, задовољава његове духовне захтеве, веома је потребно да основачи школа познају духовно и материјално стање свога народа. Другим речима, потребно је да сам народ покаже, шта и како треба учити у школи, која је намењена његовој деци. Школа ће само онда бити школа живота, само ће онда ухватити дубоко корена у народу, кад буде сагласности са народним потребама. „Народна школа мора да одговара народним потребама. Проучавање тих потреба и слободно искуство једино нам могу одговорити у чему се састоје те народне потребе". А сам, пак, народ једино може одговорити шта треба да се учи у народној школи. „Но можда ће неко рећи — вели Толстој — да високообразовани људи не треба да се покоравају захтевима необразованог народа, него, на против, баш ми високообразовани треба да учимо народ, шта ће он да жели. Тако многи мисле, а ја њу на то одговорити само једно: покажите ми несумњиве и необорive доказе, зашто сте ово или оно *ви* изабрали; именујте ми тако друштво у коме не би била два дијаметрално супротна гледишта на образовање, где се не би стално понављало ово: ако је образовање у рукама духовништва, онда се народ образује у једном духу; ако ли је образовано у рукама прогресиста — народ се образује у другом духу, — покажите ми такво друштво у ком тога не би било, па њу се сложити с вама. А све дотле, док тога нема, нема другог критеријума, сем слободе ђака, при чему ће се место ђака у пословима народне школе ставити њихови родитељи т. ј. народни захтеви".

Интересно је Толстојево гледиште на улогу земства у школским пословима. Он се најпре изјашњава за приближење школе народу. Школа треба да има свуда. Нека се оне смештају у просте сеоске избе, нека немају потребног намештаја и наставних средстава, ако су оскудни новцем, само је потребно да се у сваком насељеном месту отвори школа. „Народ сматра за своје образовање као прву и неопходну погодбу равномерно, свуда подједнако ширење образовања, ма у најнижем степену, па већ после тога помишља на даље, опет равномерно повишавање образовања. Земско-министарска надлештва као да сматрају за потребно да се неким срећним изабраницима, $^1/_{20}$ свих становника, да образовање, као узор онога, како је оно добро".

Најашњавајући се да се самом народу остави право отварања и уређивања школа својих: да сам народ подешава школске зграде, да сам позива учитеље, а земству и школском одбору ставља само једну дужност — да прати педагошку страну. По његовом плану „у сваком земству (области, покрајини), које се примило дужности да шири или помаже народно образовање, треба да има једно лице, био то бесплатан члан школског одбора или човек са платом од преко 1000 рубаља, кога земство погоди, који ће управљати педагошком страном окружних школа. То лице мора имати опште свеже образовање у обиму гимназиског програма, т. ј. да темељно зна руски и у неколико словенски језик, аритметику и алгебру и *да буде учитељ*, т. ј. да зна практичну страну учитељског посла. То лице мора да буде свеже образовано зато што сам запазио да знање, ма и универзитетско, које се често не обнавља и допуњује није довољно ономе ко се прими дужности да учитељима даје упутства, него није довољно ни за испит у сеоској школи. То лице мора да буде учитељ у том истом месту зато, да при захтевима својим и наредбама својим има увек у виду онај педагошки материјал, с којим имају посла и други учитељи и да би него-

вало у себи онај жив однос к стварности, што и јесте главно средство против заблуда и погрешака. Ако које земство нема таквог човека и неће да нађе таквога, онда, по мом мишљењу, такво земство неће имати шта да ради у погледу народног образовања, сем да даје новац, јер свака мешавина у административни део посла само је од штете. Онај члан земства, или онај човек кога земство погоди, мора да има помоћника и најбољу школу у округу. Сем оснивања те школе и примењивања у њој свих нових наставних метода, тај главни учитељ мора да надгледа и остале школе у округу... Главни учитељ обилази све неће школе, недељом сазива све учитеље и казује им недостатке, препоручује им нове начине рада, даје им савете и књиге за њихово самообразовање, а сем тога води их у своју школу и ту на делу упућује у раду. Ако има времена на расположењу обилази и мање школе па и њихове учитеље позива на састанке; но дужност надзирања учитеља мањих школа треба оставити старијим учитељима, који исто тако, сваки у свом округу, обилази те школе и недељом или радним даном позивају те учитеље на састанак".

Учитељским зборовима, скупштинама, и њиховом међусобном општењу Толстој придаје огромну важност. „Учитељски зборови и посећивање школа са стране учитеља, јесте једна од главних погодаба за успешан ток посла. С тога је земство дужно да обрати нарочиту пажњу на организацију тих скупова и да не жали повчаних жртава".

1876. године Толстој је добио дозволу да на свом имању отвори стално педагошке курсеве у форми приватне школе, а јаснополјанска школа служила би као вежбаоница у практичном раду. Надзор над тим курсевима Толстој је примио на себе. Желећи да у тај посао увуче и земство, он је замолио тулско губернијско земство да му да помоћи за тај циљ, да би могао снабдети школу свима потребама и плаћати главном предавачу, другом учитељу и вероучитељу. А за све то земство је имало право да годишње шаље по 50 питомаца на бесплатно школовање на курсевима, само би им земство плаћало издржавање. Земство је на све то пристало, на шпак курсеви нису отворени а ни дан данъи се не зна зашто. Штета је што се то није остварило, пошто је ван сумње да би јаснополјански учитељски курсеви показали падагошком свету тако много новина, оригиналности, које би биле од опште користи, као што то видимо на пракси у јаснополјанској школи.

IV.

У првом периоду свога рада Толстој је општо дело васпитање од образовања (наставе), стављајући их чак у међусобној супротности. Васпитање је принудно, насилно утицање једног лица на друго у намери да образујемо доброг човека; а образовање је слободан однос људи, који (однос) потиче од потребе једнога лица да тече знање, а другога да саопшти оно што је сам стекао. Предавање је средство како за образовање, тако и за васпитање. Разлика васпитања од образовања само је у насиљу — право које васпитање приписује себи. Васпитање је насилно образовање. Образовање је пак — слободно. Сообразно том гледишту Толстој је тврдио, да, „школа треба да има један циљ — саопштавање знања, не покушавајући да прелази у моралну област убеђења, верована и карактера; њен циљ мора да буде само наука, а не резултати њеног утицаја на човечју личност. Школа не треба да покушава да предвиђа последице, које производи наука, већ, саопштавајући науку мора да оставља потпуну слободу њеног примењивања". И даље: „Наука је наука и ничега не носи у себи. Васпитни пак елеменат налази се у предавању наука, у љубави учитеља према ученицима. *Хоћеш ли науком да васпитаваш ученике, воли своју науку и знај је, и ученици ће заволећи науку и тебе, и ти ће их васпитаваш; но ако сам не волиш науку, онда ма колико се трудио и гонио ученике да уче, наука неће произвести васпитни утицај.*

И тако, школа не треба да се меша у васпитање. Школа можда неће бити школа како је ми подразумевамо, — са

скамијама, клупама, учитељским или професорским катедрама, него ће можда бити циркус, позориште, библиотека, музеј, разговори, збир наука, програми, можда и друкчија". Много раније Толстој је овако окарактерисао школу: „Под именом школе ја не замишљам кућу, у којој се учи, ни учитеље, ни ученике, нити известан правац учења, већ под тим именом ја замишљам у најопштијем смислу *свесан рад образованога према необразованом*, т. ј. један део образовања, а сасвим је свеједно ма како се именовао тај рад: учење регрута је школа, држање јавних предавања је школа, предавање у мухамеданској школи је школа, прибирање ствари и отварање музеја такође је школа".

Толстој је доцније променио своје гледиште на васпитање. 1909. године овако пише једном свом пријатељу: „Врло је могуће да у мојим ранијим и доцнијим расправама о васпитању има и контрадикције. Ја сам их прегледао и ево шта сад мислим о томе: најпре морам рећи да је она дедоба наставе од васпитања вештачка. Настава и васпитање су нераздвојни. Не може се васпитавати не саопштавајући знања; а свако знање утиче васпитно. С тога не додирујући ту дедобу, говорићу само о настави, образовању; о ономе, у чему се, по мом мишљењу, састоје недостаци данашњег начина образовања, какво би требало да је и зашто тако а не друкчије". Даље Толстој износи своје погледе на наставу као и каква би требала да је, па да најсавршеније помогне човечанству у тежњи општем благостању.

У васпитању је најглавнији лични пример васпитачев, његов живот и рад. Ништа тако не утиче на васпитаника као реална активност, средина у којој је. „Ако појмим — вели Толстој — да васпитавати друге можемо само кроз себе, онда ће отпасти питање о васпитању па ће остати само једно питање живота: како треба сами да живимо? Ја бих за васпитање поставио два правила: сам човек не само да живи добро, него и да се стално усавршава, и да из свога живота ништа не крије од деце. Боље је да деца знају и слабе стране својих родитеља, него ли да они мисле и осећају да у животу својих родитеља има нечега скривеног. Све тешкоће у васпитању последица су онога, што родитељи не само не поправљају своје мане, него чак не сматрајући их за мане одобравају их себи, а жеље да то не виде код своје деце. У томе је сва тешкоћа и сва борба с децом. Деца су моралио оштроумнија од својих родитеља и у опште од одраслих и она, често и не казујући и чак не признавајући тога, виде не само мане својих родитеља, него и најгору ману — лицемерство родитеља, и губе поштовање према њима и интерес према свима њиховим поукама.

Лицемерство родитеља при васпитању деце јесте најобичнија појава и деца га одмах примете и отуда развратност и напуштеност. Истина је први главни услов рада духовнога утицаја и зато је она први услов васпитања. А да не би страшно било показати деци сву истину свога живота, треба живети добро, или бар што мање ружно. Према томе васпитање других састоји се у васпитавању себе, и ништа више није потребно".

То су Толстојеве заповести упућене родитељима и васпитачима. Обраћајући се омладини он је ватрено и свом снагом убедљивости свога талента позива да у себи чува веру у оне идеале, светле, узвишене, свете, које има сваки у моменту прелаза у свестан живот, опе чисте тежње, које доцније ишчезну неупутним животом. Позив, упућен омладини, дивно је описан у чланку „Верујте себи".

И тако: истинска и ватрена љубав према деци, поштовање личности у деце, слободна национална школа, стално усавршавање учитеља, тражење нових, савршенијих начина, васпитање примером, које ће се постићи само личним усавршавањем васпитача, истина у општењу с децом — то су, у општим цртама, завети светског генија. Остварење тих завета биће најлепши споменик ономе који нас је дуги низ година и речју и

делом учио како да живимо, па да се на земљи што пре и што сигурније оствари опште благостање.

С руског **Свет. С. Поповић,**
учитељ.

ЗАШТО СЕ ПРЕДАЈЕ, И КАКО ТРЕБА ДА СЕ ПРЕДАЈЕ ПСИХОЛОГИЈА.

Од

ГАБР. КОМПЕЈРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

(Настављ.)

ПРВА ЛЕКЦИЈА.

ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГИЈЕ. — ДЕФИНИЦИЈА И КЛАСИФИКАЦИЈА ПСИХИЧКИХ ЧИЊЕНИЦА.

Дефиниција термина. — Емпиријска и спекулативна психологија. — Историја идеје о души. — Материјалне душе. — Нематеријалне душе. — Душа и психичке чињенице. — Свест, граница психологије. — Разлика међу психичким и физиолошким чињеницама. — Однос међу психологијом и физиологијом. — Класификација психичких феномена. — Способности. — Историја ове питања. — Феномени емоционални, моторни и вољни. — Сваки способности. — Узајамни однос међу способностима. —

Дефиниција термина. — *Психологија* (етимолошки, од две грчке речи, наука о души) јесте филозофска наука која проучава унутрашње чињенице психичког живота човечјег; као што је физиологија биолошка* наука која има за предмет функције органског живота.

Психологија је, дакле, наука о чињеницама које се, као све чињенице, могу назвати *феномени*, то јест, ствари које се појављују; које су тако исто и функције, радње, ако их посматрамо као продужење обиље једне и исте силе; које се назад, зато што им је заједничка црта то што су свесне, могу назвати *стања свести*.

Свест је непосредно сазнање које имамо о свему што се дешава у једном делу нашег бића. Чињенице које нам свест открива везане су за оно што зовемо психичка страна човека, или друкчије, душа или дух; чињенице, напротив, које свест не садржи и које сазнајемо тек посредовањем чула, чине физичку страну човека, организам, тело.

Психологија, дакле, проучава феномене свести, и поставља законе који њима управљају. Закон је сталан однос који постоји међу двема појавама, феноменима, од којих је једна антецеденција или узрок, а друга консеквенција или дејство.

Емпиријска и спекулативна психологија. — Психологија у правом смислу, *емпиријска психологија*, која остаје код посматрања и искуства, нема да спекулише о природи принципа оних чињеница које проучава. Да ли је тај принцип телесни организам, и нарочито мозак, или напротив нематеријални неки узрок, каква самосталша суштинија, ње се донекле мало тиче: она проучава реалне чињенице, и то јој је доста.

Ако она хоће да иде даље и да се изјави о егзистенцији, о природи душе, она постаје *спекулативна психологија*, која је само део метафизике, то јест оне целине истраживања чији предмет је све оно што је изнад природе, психичке природе исто тако као и телесне (1).

Али, исто као што физичар и физиолог своде чињенице које они проучавају на једно једино начело, *материју*, ма колико да су у забуни кад треба рећи у чему управо састоји материја, тако и психолози употребљавају, да би изразили претпостављени узрок стањима свести, реч *дух*, реч *душа*, и ако не верују увек да су у стању дефинисати њену природу. Ма то било само ради јаснијег излагања, требало би задржати реч „душа“, као синоним скупа психичких чињеница, чињеница свести, чак и онда кад би било доказано да сви услови, сви узроци психичких чињеница имају своје седиште у телесном организму човека.

Историја идеје о души. — Душа је схватана у разним облицима. Код примитивних народа нагледа да је веровање у душу било изазвано феноменима сањања и појавама живота. С једне стране, запрепашћени што у својим сновима поново виде, као да су још живе, као да су у истину ту, личности које простор или смрт одвајаше од њих, првобитни људи су природно били наведени да верују у утваре и духове. Са друге стране, скривена сила која покреће живога човека, а које нестаје кад он умре, била је рано схваћена као различито начело које не зависи од тела. Витална душа и душа као утвара, то су два облика у којима се најрадије замишљао спиритизам младих народа. За њих душа није привилегија човека: има душе у животиња, има је чак и код биљке. Као што је у свом схватању Бога почело с *политеизмом*, тако је човечанство у свом схватању душе почело с *политеизмом*. Примитивне расе радо сматрају животиње као сличне човеку, приписују им бесмртне душе и верују у рај за животиње. Ескими, казу, закопавају у гроб мале деце и главу пса, да би душа пса послужила души детета, која још не уме да се снађе, као већ у становите блажених.

Дуго се веровало у душу биља. У време св. Августина су уз ово веровање пристајали Манихејци. Још више, неправа се веровало да имају душу и неживе ствари, минерали, алатке, оружје. Код Фиџи-острвљана, у Оке-

(1) Од споменуте једне ове књиге, последња, она која расправља о дуалитету душе и тела, управо је једина која припада спекулативној психологији.

*

анији, рај прима душе секира, маказа, ако су се сложиле у служби човековој.

Ако сведемо, види се да је у почетку људске мисли душа сматрана као универзално начело, које се налази у свим створењима, као начело трајности и облика код неживих ствари, начело живота, сензибилитета, кретања код животиња и биљака.

Материјалне душе. — Чулна машта људи је дуго сматрала те многоврсне душе као материјалне. Према првим грчким филозофима, људска душа има исту природу као и материјални елементи васионе: час је истоветује с ваздухом, час опет с ветром. Што првим теоретичарима о души највише пада у очи, јесте то да је она начело кретања; зато су је схватали крилату, покретљиву. Лептир служи као симбол душе, и грчка реч *psiche* значи и једно и друго. Демокрит замишља душу као сферондан атом, пошто се округла тела лакше крећу и пробијају се кроз ствари. Ово исто материјалистичко схватање душе чешће се налази чак и код првих ученака хришћанске цркве. Тертулијан, Арнобије, св. Иринеј, св. Јустин још верују да је душа тело. Код Кинеза, кад човек умре направе се руне на крову, да би душа могла налетити; код неких некултурних племена се у истој намери прави отвор на погребном сандуку. Још и данас је у неким крајевима Европе сачуван обичај да се у собе мртваца остане отворена врата или прозор.

Нематеријална душа. — Идеја о нематеријалној души, апсолутно различитој од тела, сразмерно је нова идеја у историји људског духа. Један грчки филозоф, Платон, један црквени отац, св. Августин, један француски филозоф, Декарт, јесу прави оснивачи учења о спиритуалности. За Платона је душа у телу као сужањ у тамници, као крмар у свом чуну. „Све што год није материја, вели опет св. Августин, а што инак постоји, зове се дух". Декарт, најзад, с још више тачности ставља непросторну и невидљиву мисао насупрот материјалном простору, па из тога закључује да постоји спиритуелна душа.

Али Декарт, у исти час кад се напрезао да објасни разлику међу душом и телом, са друге је стране ограничавао и сужавао појам о души, док јој није свео садржај једино на мисао, те њену активности није приписивао никоју другу област, сем интелектуални свет идеја.

Спиритуалистички филозофи који су дошли после Декарта поново су проширили оно нешто уско гледиште на које се ставио писац *Расправе о методи*. Они су повратили души феномене сензибилитета које је Декарт тако радо хтео да одбаци у ниже области органског живота; они су доследно почели поново говорити о души животиња, које су за Декарта биле само машине и автомати[1]. Неки су чак мислили да могу души приписати и феномене анималног живота, физиолошке радње људског тела (1).

Душа и психичке чињенице. — Ова историјска објашњења су била потребна да бисмо схватили докле се простиру наша проучавања и где су границе пољу психологије.

Данас већ није више у питању да ли ћемо стати уз спиритуализам или против њега. Ми имамо да се бавимо само чињеницама које су непосредно присутне у нашој свести.

Душа није чињенична искуства: она је скривени узрок, коме ми непосредно сазнајемо само дејства, непозната супстанција, којој ми схватамо само појединачне и сукцесивне промене. Али ова дејства, те промене, ма на које начело да их касније сведемо, сачињавају различиту, издвојену категорију феномена који треба да су главни предмет проучавања за психологе. Многима противречних схватања душе, коју сматрају час као начело једине мисли, час као начело које осећа, мисли и хоће, час као једини узрок живота и мисли, довољно доказује колико је потребно да се одгоди, ако не сасвим искључи нејасно и непорозно питање о природи душе.

Свест, граница психологије. — Психичке чињенице ће дакле бити дефинисане као свесне чињенице или бар чињенице које могу постати свесне. Свест је природна граница психологије: све оно што сазнајемо свешћу, сви феномени који се изменђују пред судом наше свести, инстинктивне или вољне радње, сензације или осећања, идеје или судови, које само спавање што прекида или бар успорава, и оно што не сазнајемо посредством чула, све то спада у област психологије: напротив, све што се отима свести, остаје изван психологије.

Психолози, истина, полажу право, и не без разлога, на проучавање неких несвесних феномена, оних тисуће латентних сећања, на пример, које спавају у нашем духу и које једна или друга прилика може одједанпут пробудити; али се ове чињенице, сада несвесне, могу, од часа до часа, појавити на светлости свести; оне су, тако да рекнемо, тек привремено несвесне: док су феномени анималног живота, крвотока, предисања, варења, несвесни по својој природи и за увек: они би били непознати, остали би утонули у тајанственој ноћи и мрачним дубинама организма, кад чула не би продрла до њих да их открију.

Разлика међу психичким и физиолошким чињеницама. — Физичко и психичко у људској природи тако су присно везани, они врше једно на другога тако дубок утицај, да се понекад покушавало како би се психологија,

(1) То је учење које се назива анимизам, учење противно витализму који функције живота објашњава унутрашњим начелом. Данас је оно склоност да се органске функције сматрају као резултат често материјалних феномена.

која проучава духовни живот, изгубила у физиологији, која проучава телесни живот човека. Варење, кркоток, рекло се, јесу функције желуца, срца, плућа; тако исто је мисао функција мозга. Две науке, она која проучава мисао и она која проучава мозак, требале би зато да се стопе, и психологија не би била ништа више него једна глава физиологије.

А то никако не може бити, јер између природе психичких и природе физиолошких феномена постоји темељна супротност, која онемогућава свако стапање.

На првом месту, ове две категорије феномена не сазнајемо на исти начин. Повуците се сами у себе, пређите у сећању све што сте учинили од како сте се пробудили: с једне стране, ви сте извршили неке радње, обукли сте се и умили; отишли сте у учионицу, затим у школу; отворили сте своје књиге; чули сте учитеља предавање; одговарали сте на његова питања; стекли сте нових идеја, вашим чулима или размишљањем, или сте се, помоћу вашег памћења, сетили старих ваших идеја; најзад, ви сте при вашем читању искусили задовољство или науку, а од вашег рада сензације умора: о свему томе сте ви извештени непосредно вашом свешћу, ви сте знали шта сте мислили, шта осећали, шта сте хтели радити. Али, са друге стране, док сте се предавали вашем учењу, ви сте живели: вриле су сте ваше органске функције; ваше срце је било, крв вам кружила, а ви о томе нисте ништа знали; ваши мишићи су се стезали и растезали, ваши живци треперили, а ви о томе нисте били обавештени...

Према томе, како да замењујете та два низа феномена, од којих су вам једни одмах откривени, чим ступе у живот, а друге не знате, и ако се без прекида врше у вама самим: кркоток, на пример, о коме ви не бисте имали ни појма, да сте живели пре Харвија*?

На другом месту, сви физиолошки феномени су телесни покрети: стезање и растезање мишића, треперење живаца, итд. Психички феномени су можда последице неких покрета мождане материје; али су они сами по себи сасвим друго нешто, а не покрети, и баш зато не подлеже чулном опажању:

„Врло би мало вредело, каже један савремени психолог, кад би се мозак безмерно повећао, да човек може ходати по њему као у млину, или кад би постао провидан као стакло, да га наш поглед може пређи од једног дела до другог. Ма у њему не бисмо видели психичке феномене исто онако као што их не видимо у млину или у кристалу (1)".

Најзад и *на трећем месту*, феномени психички и феномени физиолошки су донекле независни један од других. Без сумње, ми немамо искуства о мисли без живота, никад нисмо нашли на мисаоно биће које не би било у исто време живо биће. Али, напротив, у спавању, на пример, да о лудилу не говоримо, ми констатујемо да се живот продужује, да се физиолошки феномени одрже, док су психички феномени скоро потпуно прекинути. Не спива се увек, има спавања без снова, и у том случају, осећања, мисли, воља, све нестаје за неко време; свест се гаси, док телесне функције иду својим путем.

Односи међу психологијом и физиологијом. — Ма колико да се разликују чињенице које проучава физиологија од оних које су предмет психологије, ми већ не живимо у времену кад су поједини односе између ова два низа феномена. Ко би и помислио да данас прелиставамо оно што је Бартелеми Сент-Илер писао, пре тридесет година у свом *Предговору* Аристотеловој* *Психологији*: „Да мислим да физиологија нема ништа посла у расправи о психологији?" Не, психичке чињенице су везане за телесне услове; оне, бар делимице, зависе од органиама. Филозофу који би хтео заборавити овај узајамни однос лако би се могло десити да га умор мозга подсети, кад је баш у најлепшим мислима, да и мозак има удела у раду интелигенције. Код анализе разних радња које нам свест открива скоро увек има места за физиолошка разматрања.

Класификација психичких феномена. — И ако психичким феноменима имају свест као једини облик, они се ипак међу собом јако разликују, па прва брига психолога мора бити да их разреди, класификује, раздели по категоријама, према битним њиховим сличностима и разликама.

Способности. — Колико класа нађемо посматрањем психичких феномена, онолико способности ћемо признати. Способности су код душе оно што су својства код неживе материје, што су функције код организованих тела. Оне су силе психичкога света.

Данас се не мисли, као некада, да су способности самосталне супстанције, различите међу собом, да су раздвојене суштине. Способности су само општи и апстрактни називи, номиналне етикете, под којима психолози, да би их лакше изложили, распоређују групе аналогних феномена, које су у свести разазнали. Само се по себи разуме да ће кадгод употребимо реч *способност*, увек под том речју требати разумети скуп феномена.

Историја овог питања. — У кратко ћемо подсетити на разне покушаје класификације психичких способности. Већ Платон је разликовао три дела душе, ум, срце или храброст, извор племенитих или узвишених страсти, и жељу или нижа осећања. У 17. веку, код Декарта и његових ученика, налазимо способности сведене на ум и вољу; осећања су превиђена.

Данас већ класично и банално разликовање трију моћи: осећања, интелигенције и

(1) Видите: Leçons de Philosophie de Rabier (t. I, p. 46), дело врло лепо писано и учено, можда одлично учено за елементарна проучавања.

воље, утврђено је први пут нешто прецизније у Немачкој 18. века, код психолога Волфове* школе, који су управо и створили, дотле неупотребљавани назив *психологија*. Тројну поделу психичких способности су одбацивали сензуалисти који, као Кондијак, у психичким феноменима хоће да виде само преображавање једне и једине примордијалне чињенице, док ју је већина осталих филозофа признавала. Рејд и школска школа се држају доцније картезијанској теорији, разликујући само активне и умне способности. Али све више и више, упоредо осамљеним покушајима појединаца који, као френолози,* на пример, предлажу далеко сложеније и бројније класификације, данас филозофи најразличнијих школа, позитивисти* као и спиритуалисти, они који сумњају у егзистенцију душе као и они који у њу најчврше верују, слажу се у деоби психологије на три области. Тако и Бен, један од најпризнатијих заступника савремене енглеске психологије, признаје три категорије, и дефинише их овако:

1° *осећање*, које обухвата задовољство и бол: речи *емоција*, страст, љубав, синоними су осећања:

2° хођење или воља:

3° мисао, интелигенција или сазнање. *Сензације* улазе делом у класу осећања, а делом у класу мисли.

(Наставиће се).

Педагошки преглед.

Из повеснице јапанског образовања. Почетак јапанске цивилизације потиче из давне старине. Најстарија јапанска историја („Кодзики", довршена 711. год. после Хр. за владе цара Гесима) вели, да је 284. г. после Хр. за преме цара Оодзина дошао из Кореје посланик Адзики, добро познат с китајском књижевношћу, који је почео давати лекције наследнику престола Вакапрапцуку. Год. 285. дошао је из Кореје научењак Вани, који је продужио образовање тога принца. Затим су дошли у Јапанску и други учењаци, помоћу којих се ширио у земљи китајски језик и књижевност. За владе цара Мосиу 701. год. био је издан указ о уређењу виших народних школа. Но тим школама сметале су борбе међу појединим кнежевима, које су захватиле целу земљу и продужиле се до краја 12. столећа. Тек почетком владања династије Тогукова (1543—1616.) која је престала 1868. г. поново се појавиле школе по разним местима у Јапанској. Од тих школа су биле неке отворене уз будистичке храмове и звале се „Теракоја", а ученик се звао „терако", но вероучка се у тим школама није учила, него само читање, писање и рачунање. Развитак јапанске образованости почиње 1868. г. падом сегуната, а почетком „просвећеног царовања" садашњег цара. Питање о образовању народа, привукло је његову нарочиту пажњу. 1868. год. издан је указ о универзитетима, средњим и основним школама, а 1871. г. ради надзора и унапређења образовања у земљи установљено је било министарство просвете („Монбусе"). 1872. г. издан је закон који уређује образовање у Јапанској. По томе закону подељена је сва земља у 8 универзитетских округа, и сваки је округ морао имати универзитет. Такав округ дели се на 32 мања округа а у сваком мора бити по једна средња школа. Сваки округ са једном средњом школом морао је имати 210 мањих округа са једном основном школом на сваких 600 људи.

Сваки округ са средњом школом био је под надзором нарочитога надзорника, који је био дужан бринути се о становништву свога округа и убеђивати га да пошиље децу у школу кад наврше 6 година. Осим тога дужан је био старати се о наставном раду и обраћати пажњу на сва питања која се у вези с васпитањем. Уз циклус закона о васпитању издат је и царев распис, који разјашњује народу, да је образовање преко потребно свима: пре тога образовање се сматрало као средство да се дође до државне службе, но сад је сво становништво без разлике сталежа дужно да се образује, ни једно село не сме имати кућу да у њој нема писмених, у свакој кући сви су дужни знати читати. Но тешко је било све то остварити и год. 1873. пао је број универзитетских округа са 8 на 7, а 1879. подела на универзитетске округе сасвим је укинута и одлучено је, да се примену те методе образовања, које одговарају месним приликама.

Првих година владе садашњега цара, јапански научењаци превели су на јапански језик сва могућа дела подесна за изучавање; нарочито су много дела узели од Американаца, с којима су најбоље били познати услед свога географског положаја. Нарочито су добре услуге учинили Јапанцима Американци *Скот*, који је 1872. год. био главни учитељ угледних школа и Давид *Мурej* (Murray) коме ј било поверено старање над школама. Он

је прикупио све законе, који се тичали образовања и његовим утицајем почели су Јапанци ићи у Америку и Енглеску ради продужења образовања. Год. 1885. за време министра просвете Мари Јуреј био је спроведен читав низ реформа и у вишем и у нижем образовању. Мари, који се за бављења свога у иностранству упознао с разним системама образовања, измењује је сав рад на образовању и позвао професора Ханскнехта из Немачке да спреми учитеље за више узорне школе. Радом овог професора почиње утицај Немачке на образовање у Јапанској.

Према статистичким подацима за 40 год. (април 1907 — март 1908. г.) број основних школа био је у Јапанској 27.125; школске деце 5,713.698 (од 100 дечака школског узраста учило се 98,53%, а од 100 девојчица 96,14%). Узорних школа било је 69, са 19.359 ученика (међу онима две више школа са 975 ученика и једна за учешће са 365 ж.). Средњих школа било је 287; са 111.436 ђака. Виших школа за девојке, рачунајући уједно државне, народне и приватне 133 са 40.273 ученица. Виших школа за младиће 8, све их је основала држава а у њима је било 4.888 ђака.

У 3 царска универзитета било је 7.370 ђака. Осим тога било је 52 специјалне школе и 5.301 техничка школа. За спрему учитеља техничких школа било је 3 завода. За слепе и глухонеме било је 41 школа са 1684 ђака (од тога 38 школа приватних). „Школа и Жизнь".

Учитељство.

Општа учитељска скупштина у Будимпешти. 25. новембра (8. дец.) о. г. одржана је у Будимпешти општа учитељска скупштина. Тог дана и за тим, било је управо *пети* скупштине учитељске, али је ова општа учитељска скупштина била најимпозантнија и по броју присутних чланова и по своме раду и реду.

Необичан је појам у Угарској да се тако напредно велики број учитеља одазове позиву на збор. Сами Мађари истичу, да оволико учитеља још није било ни на једној скупштини учитељској, која се до сада одржала у Угарској. А било је на тој општој скупштини присутно преко 5000 учитеља и учитељица без разлике вере и народности и без разлике категорије школа, на којима службују. Ту су били реформатски учитељи, римокатолички, са државних школа, израњески, прогресисте, а било је и нас Срба учитеља са вероисповедних школа преко 50, осим тога преко 20 са комуналних и државних школа.

После многих година беспослења чекања, узалудног мољења, учитељи једва погодише прави пут којим треба да покажу ко су и шта су. Можда ни сад не би потегли тим путем да их на то није упутила невоља која се подигла до врхунца. Скупоћа која је последњих година несразмерно јако порасла, никако незбрипут материјалан положај учитељски, а уз то углед и стање учитеља, као интелигентна човека који у друштву не може живети као занемарена индивидуа, сатиру учитеља од бриге и напора како да свим тим невољама доскочи. За оне који су по спреми школској њему равни, већином је куд и камо боље постарано, па не само то, него и за оне, који немају ни приближно толико година спреме и не раде тако напоран душевни рад, постарано је боље него за учитеља. Али за учитеља слабо ко мари, за његово животно одржање слабо се ко стара, и то запостављање отворило је очи већ и нашим другоњама овде у Угарској, те по примеру својих другова са запада приредише скуп учитеља из целе земље.

Управи Земаљског Учит. Удружења пребацивало се, да је млака и не подузимљива за борбу у корист учитељских захтева. Кад знамо каквих све може бити чланова у једном сталежу који није још довољно организован, онда није ни чудо што се та управа мало устезала од овака необична потхвата, јер она је свакојако мањи успех очекивала од те акције, него што је у истину постигнут. Али када се са свију страна стадоше низати захтеви да се така општа скупштина одржи, Управа Удружења је својски прихватила ствар и за сразмерно кратко време развила доста живу агитацију, којом је осозволила тако импозантан број учитеља да суделују на скупштини.

Било је *девет* разних учитељских заједница које су тражиле сазив ове скупштине, а међу овима је и новосадско учитељство без разлике вере и народности пако не као организована заједница, споразумно поступило у корист сазива ове скупштине. Но свакојако само ова енергија у последње доба, не би још довољна била да изведе тако значајно

дело, да није већ и раније рађено по свима мањим учитељским скуповима на подизању духа и буђењу сталешке свести. А Земаљско Учит. Удружење радило је нарочито за последње две године доста на томе и како се на скупштини показало с успехом је радило.

Вредно је споменути да се за овај покрет заинтересовала и сва штампа разуме се мађарска, а од наше српске само она, која још идеализмом дише, док је она која држи да је најраспрострањенија у српском народу прешла на практично поље ћутања. У току овог извештаја свакојако ће се разазнати и зашто се тако држала.

Осим штампе заинтересовали се за учитељску скупштину и неки земаљски посланици, међу њима и гроф Тодор Бађањи присталица Јунтове странке.

Као што напред споменусмо, одржане су три скупштине. У петак 25. новембра (8. дец.) о. г. одржана је *скупштина државних учитеља* у дворани жупанијске зграде. На овој скупштини дошло је до бурних призора. Са становиштем скупштине није се слагао председник *Havas* и он је одмах одступио. Но скупштина је то радосно поздравила у уверењу да ће лакше радити. Но и у потпредседнику *Blázsik*-у превариле се, јер је и он касније сметао да одисај скупштине дође до свога правог израза. Духови су утолико већма били узрујани, што је на дан пред скупштине гроф Ст. Тиса у клубу *странке рада* (владине странке) говорио неповољно о учитељима, не одобравајући учитељски покрет, јер — рече гроф Тиса — „учитељско је стање боље, него у у других државних намештеника са таком квалификацијом, учитељ може бити задовољан својим доходцима, да су се учитељске плате знатно поправиле у последње време и да су свештеничке плате мање него — учитељске. Опомињао је учитеље да не траже побољшање своје плате, јер држава то не може, назвао је тако рећи издајицама домовине оне, који се усуде да прихвате покрет учитеља за побољшање учитељске плате.

(Ко да се не сети ту Јапе Томића с т. зв. радикалном странком и „Заставом“ и оних орђија с протестима против нацрта за Школску Уредбу.)

На скупштини државних учитеља, било је две струје. Мања је била за то, да се меморандумом покуша, у којем би се молило за прешно побољшање учитељског стања. Јача струја је била томе противна и после бурних призора, у којима је приказано напред поменуто Тисино мишљење о учитељима, успела је већина да се тако рећи једногласно усвоји закључак, *да се учитељство повуче са јавног рада док му се положај не поправи и уз што ће у највећој мери помагати остварење општег једнаког, тајног права гласања по општинама*, јер од тога очекује поправак своје судбине. Тиме је завршена та скупштина, која је за време целог свога тока била препуна најжешће буре, јер су неки фактори, а највише сам председник хтели да осујете донашање таког закључка.

Тог истог дана после подне у 3 сах., одржана је у згради старе саборнице *општа учитељска скупштина*. Већ у 3 сах. по подне била је просторија толико препуна, да се ни вратима није могло близо доћи. А по ходницима и на улици пред зградом била је мноштва учитеља. Рачуна се да је било присутно преко 5000 учитеља. Уз ову скупштину пристали су и државни учитељи, а тако и учитељи бихарске жупаније, који су самостално започели акцију у корист учитељске дотације и кад су видели да је Управа Земаљског Учитељског Удружења преузела ствар у своје руке придружили су се томе. Но ипак су сутра дан одржали своју скупштину на којој су најавили солидарност са закључцима донесеним на општој учит. скупштини.

Општу скупштину Учит. Удружења отворио је председник удружења *Mocsonyi Géza* којег је скупштина уз бурне овације изабрала и скупштини за председника. После топлог поздрава председникова, у којем је нагласио да *учитељима треба хлеба* а не *обећања*, пстакао је да учитељство тај хлебац с правом тражи за свој рад. Учитељство је дошло стрпљењем до оне границе, са које ће да довикне моћнима: не мож' даље!

После поздравна говора председник је поздравио присутне земаљске посланике. Затим је *Bodnár János* председник учит. удружења бихарске жупаније најавио: *да се бихарско учит. удружење не жели цепати од осталог учитељства*, а посебну акцију је само с тога започело, што још није било извештено да Земаљско Учит. Удружење ради на сазиву овакве скупштине. То удружење придружује се овом општем покрету, и само ће зато

одржати сутра своју скупштину да на њој најаве да су солидарни са резолуцијама које ова скупштина донесе.

Ова најава одушевљено је примљена.

Затим је говорио скупштински известилац *Dobó Sándor* шк. управитељ из Хајдубесермења. Истакао је да су на ову скупштину дошле хиљаде учитеља али не средствима из учитељске плате, него су од уста својих отказали и од својих оскудних заслуга штедили или позајмили средства за овај пут. Али су још многи остали код куће, не зато што нису солидарни, него што немају средства за пут. Овај појав је: резултат силе. Осуђује министерство просвете што се јаче не стара за народну просвету, него оставља народ у простоти; описује патње и беде које учитељи морају да подносе. Наводи за пример како се у бихарској жупанији један учитељ храни кором од дрвета. Напомиње да законодавство није до сад ништа учинило у учитељску корист, за то — вели — мора доћи време народног парламента. Статистичким подацима доказује учит. беду. Даље наводи, да у Угарској има на свашта новаца само нема на просвећивање народа. За трку паса и коња Угарска троши више, него на учитељске плате. Учитељ са сведоџбом учитељског оспособљења има 1000 К плате а сенатори варошки са уређеним магистратом, од којих се тражи једино сведоџба о каламљењу богиња, имају 2200 К.

Државна економија никад нема за учитеље, али кад треба за ратне лађе онда та економија никад не одриче. Говор известиочев прекидан је бурним аплаузима, а на крају говора предложио је скупштини ове резолуције:

1.) 2.) 3.) (Ове смо резолуције донели у 17. бр. „Школског Гласника“.

Даље, у 4. тачци: да се учитељи без разлике категорија, а који одговарају прописима држ. закона, урачунавши им потпуно службовање, без одлагања уврсте у једнаком размеру дакле по ⅛ у IX., X. и IX. плаћевне разреде, односно недржавни учитељи да уживају овим разредима сличну плату, уз *петогодишње доплашке*, са аутоматичним промакнућем,

у 5.) да влада обвеже све издржаоце школа, да своме учитељству издаје плате у смислу горњих захтева, а да све наредбе буду што пре и извршене, нека разлику између нове и старе учитељске плате по извештају дражадзорника на основу учит. фасија, падаје кр. порезно звање учитељима директно као предујам од 1. јануара 1912; појединим издржаоцима*) школа нека да три године за извађање дотационе уредбе и повратак међувремено датог државног предујма.

6.) дотле, док се учитељска плата према изложеним тачкама не уреди, моли З. В. У, Скупштина, да се и свима учитељима без разлике, даде од 1. јануара 1911. год. скупарински доплатак, који је обећан сличио квалификованим држ. чиновницима, јер су учитељи у много лошијем материјалном стањуод њих а тако исто да се заједчи од 1./I. 1911. породична помоћ каква је обећана држ. чиновницима.

7.) Породичан доплатак нека је *сталан*. Породицама са више од три детета, нека се да за свако дете које је под породичним надзором 20% од своте одређене за троје деце.

8.) Сви умировљени учитељи (и удовице) нека добију 25% мировине (потпоре) као скупарински доплатак.

9.) канторска плата, да се не може урачунавати у учитељску плату.

После известноца говорили су присутни посланици: *Хусар, Бањањи* и *Хорват*. Посланик Хусар, (бивши учитељ) истакао је у свом патреном говору, да је стидно кад државу више стаје један робијаш него једног учитеља плата. Назначио је да скупштина треба да одбаци сва верска и страначка становишта да би постигла у корист културе истакнуту сврху.

По обећању датом на скупштини, интерпелисао је одмах сутра дан у сабору посланик Хусар. Молио је владу да журно да учитељима породичан и лични доплатак.

Зачи, министар просвете поновно је што је и у клубу странке рада најавно после говора Стевана Тисе: „Што се тиче учитељских плата, и ја држим да је данашње њихово материјално стање непздрживо. Све ћу учинити да се учитељима довекле помогне већ 1912. а новим законом, да се у буџету за 1913. потпуно реши уређење берива.

Приликом овом, било је много учитеља у саборници.

Гроф Бањањи рекао је у своме говору на скупштини, да учитељство од данашњег парламента не може очекивати ништа, него треба да војује за народни парламент који ће и учитељске захтеве испунити. Упозорује учитељство на опште

*) Има 11 врсти.

тајно право гласања, које ће свакоме донети потпуно право и бољи хлеб.

За тим је говорило више говорника од којих спомињемо социјалисту *Kádas*-а, који је предлагао да се учитељство придружи социјал-демократама као њихова подружина. *Simon Lajos* говорио је против тога предлога истичући, да учитељи као културни људи *не треба да се прибијају уз партије, него да ове долазе к њима*. Овако становиште поздравила је и скупштина осим оне фракције која припада социјалистичној организацији.

На крају су прихваћене резолуције које је предложио навестилац *Dobó Sándor*, уз то предлог *Geleji* Frigyes-a, да учитељство агитује у корист општег једнаког, тајног права гласања.

*

А сад да саопштимо и о нами српским вероисповедним учитељима. Како имамо на свима странама безброј „пријатеља“, то је учитељство с оправданим разлогом посумњало, неће ли и Дотациона Уредба коју је летос Срп. Нар. Сабор донео, заспати где у којој канцеларији. Овоме је у толико више дало повода то, што се са шиљањем те Дотационе Уредбе на потврду, веома одуговлачи. С тога је пала мисао да учитељство потражи Уредби мало заштите. У то име ступило је у везу са некима од посланика на државном сабору, да и они ту ствар заштите од евентуалних закулисних махинација, а уз то да с учитељским изасланицима ако буде потребно оду министру председнику у корист потврде Дотационе Уредбе. Но Уредба још никако није била послата на потврду (на још ни сад није).

На глас, да ће се у Будимпешти одржати општа Учитељска Скупштина, са више страна тражили су Срби учитељи са вероисп. школа да и наше учитељство буде заступљено на тој општој скупштини, а уз то да уједно оде и изасланство српских вероисп. учитеља министру председнику у ствари наше Дотационе Уредбе. На договору који се о тој ствари одржао у Н. Саду, било је мишљења, да изасланство у ствари наше Дотационе Уредбе не би требало сад да иде, али учитељство треба да иде на општу учитељску скупштину. Но превладало је мишљење, да се одговори захтеву учитељском с више страна, те је с тога учињено што је потребно, да се о томе известе и сви изасланици који су од српских сборова изабрани. Међутим оног дана кад је требало поћи у Будимпешту, још за времена брзојавно су извештени из Будимпеште, а и из Новог Сада неки изасланици, да је министар председник отпутовао. Извештени су већином баш они, којима је касније криво било, што се пошло кад министар председник није био код куће. Већина учитеља, који су били у Будимпешти није пошла искључиво због аудијенције министру, него због опште скупштине, а они који су изасланици, пошли би том приликом и министру, а с њима и остали који су тамо били и који би хтели. Ако је у питању штедња, они који су о своме трошку пошли не жале што су жртвовали на општу учитељску ствар. А они, који су пошли на трошак учитељских сборова, вратили су се тог дана патрљ и тако нису сувише оптерећени ни себе ни заједничку благајницу, јер путују на пб карте, а јели су или су требали јести у јачком пансиону, где је храна јефтинија него код куће.

Пребацивању, као што то чини сомборска „Слога“ нема места, јер ко неће да жртвује за своју ствар, тај филистарски схваћа своју учитељску ствар. Ако је пак некоме грех то, што је српско учитељство отишло на општу учитељску скупштину, онда ми изјављујемо *да немо ни пре жртвовати сваки учитељски протекторат који је тек у изгледу, него што немо жртвовати учитељско слободоумље и сталешку самосталност.*

Но ми држимо да још није дошло време Чичковљеве трговине с душама и знаћемо и у будуће то време уклонити да нам не смета.

А да би и они, који су *равно* отишли кући знали шта смо све урадили у Будимпешти, саопштавамо да смо учинили ово:

25. новембра (8. дец.) састали смо се у тамошњој српској школи, где нас је колега *А. Михајлић*, као и за све време бављења у Будимпешти, задужио најискреннијом колегијалном предусретљивошћу, а с њиме и колега *Радивоје* из Будима. На састанку у школи, после добивених информација, пао је предлог да се иде у министарство иако министар председник није у Будимпешти, но то је одмах и напуштено и решено је, да се то учини онда кад Дотациона Уредба буде послата на потврду. Том приликом, да у име учитељства буду изасланици учитељи из Будимпеште и најближе околине, а с њима учитељи из лоших крајева који ће хтети ићи поново о своме

трошку. Претходно ће се о томе известити сви учитељи, ако би их више било који ће хтети ићи.

Затим је на предлог *Сте. Бенина*, пошто је учитељство добило информације, да је шиљање Дотационе Уредбе задржано због проучавања представке у исту од стране Др. Д. Пелеша потпредседника саборског одбора, усвојено: да се умоли Др. Д. Пелеш, да учини све што је потребно да се Дотациона Уредба са списима у најкраћем року пошље министарству. То је учињено овим писмом:

Благородном Госп.

Др. Душану Пелешу,

потпредседнику срп. пар. црк. сабора

у Петрињи.

Потписано изасланство српског народног учитељства Карловачке Митрополије сакупљено данас на свом састанку у Пешти, ради предузимања нужних корака у ствари потврде Дотационе Уредбе срп. пар. учитељства Карловачке Митрополије, уверивши се, да од срп. пар. црквене Сабора примљена Дотациона Уредба још није одаслата на надлежно место ради исхођења превишње санкције, те је услед тога за сада морала отпасти и свака даља акција потписаног изасланства — овим се обраћа Вашем благородству са молбом, да изволите учинити све потребно, да се Дотациона Уредба са односним списима у најкраћем року пошаље на меродавно место, јер је свака даља мера стрпљења код нашег учитељства исцрпљена. — У Будимпешти, 8. децембра 1911. год. — Жарко Алексић с. р., Аркадије Р. Павловић с. р., Миливој Лесковац с. р., Душан Бешлић с. р., Ђока Михајловић с. р., Бошко Поштић с. р., Мл. Ђуровешић с. р., Ст. Бенин с. р., Ђорђе Петровић с. р., Богдан Глумац с. р., Павле Лалошевић с. р., Милан Кањански с. р., Стеван Стефановић с. р., Милан Предић с. р., Зорица Трумић с. р., Васа Терзић с. р., Ненад Рајић с. р., Бранко Радуловић с. р., Милојин Туторов с. р., Озрен Загорица с. р., Милан Калуђерски с. р., Константин Јанковић с. р., Петар Милетић с. р., Милош Ђенџић с. р., Веселин Марцијански с. р., Аркадије Милетић с. р., Лаза Крестић с. р., А. Михајлић с. р., Св. Радашин с. р., Лазар Вукотић с. р., Душан Стојков с. р., Миливој Загорица с. р., Милан Ћирић с. р., М. Вујић с. р.

После тога је конференција решила да корпоративно учествује на општој учитељској скупштини и да тамо изјави, да је српско учитељство солидарно са тражбинама опште учитељске скупштине, *у погледу побољшања материјалног и правног учитељског стања.* Пошто се ова изјава због необично великог броја присутних учитеља на општој учит. скупштини, није могла корпоративно предати, то су је писмено предали изасланици *Жарко Алексић* и *Стеван Бенин.*

После свега тога сви ми *„који смо с поуздањем ишли у Будимпешту, ма да смо из новина дознали* (а неки из брзојава па и телефона) *да министар председник намерава из Беча отићи у то доба на допуст на море“*,... вратили смо се с поуздањем и кући, а они који су с поуздањем отишли, а без њега се вратили кући, нека други пут не полазе кад брзојав добију да није тамо министар, те неће морати у „Слози“ правити „Српска посла“, који они сами провоцирају у „Слози“, не савладавши прво своја тренутна лична расположења.

Ми смо још увек спремни, да за своју учитељску ствар као и до сад, поднесемо и више што, него што су таки неоправдани приговори какве „Слога“ покушава да нам чита.

Њен писац нека сад хладно размисли, па ће ваљда увидети, да није требао то радити.

Више њих који не само да не ламентирају што су били у Будимпешти, него баш сматрају да су учинили своју дужност, јер „без муке се песма не пева“.

Из Школске Самоуправе.

(Свршетак.)

Седница Школског Савета одржана је у Карловцима 28. и 29. октобра (10. и 11. новембра) о. г.

Поводом извештаја о српској учитељској школи сомборској донесене су, између осталога, и ове одлуке: а) Школ. Савет не може за сада, због оскудице средстава, преузети у своје руке бригу око приправничког интерната — алумнеума у Сомбору, (који се не може да издржава па ће се морати распустити почетком 1912./13. школ. год.); б) ученици I., II. и III. разреда ове срп. учит. школе могу се распустити у другој половини јуниja после разредних испита и раздеобе годишњих сведоџаба им; после свих испита

има се одржати завршна конференција наставничкога збора, а после ове могу сви наставници, уколико су својим службеним обвезама удовољили, наступити свој годишњи велики одмор; в) у погледу прославе стогодишњице постанка ове учит. школе (у лето 1912.) има главни школски референт поднети конкретан предлог. — Препоручује се наставницима српских учитељских школа, да што више избегавају бележење оцена на ученичке одговоре у своје бележнице пред ученицима, и да то чине у одсутности ученика. — Узет је на знање извештај управе срп. учитељске школе сомборске, да се у ту школу уписало свега 67 ученика, од којих су 49 у интернату, а 18 ван њега; унутиње се управа, да у будуће у школској објави сваки број бесплатних и осталих места у интернату и услове примања у интернат. — Предложиће се Саб. Одбору, да Драгутину Блажеку, учитељу музике и певања у срп. учит. школи сомборској, на основу §-а 4. алин. 1. чиновничко-професорске мировинске уредбе урачуна у погледу права на мировину све године службовања у тој школи од 1871.—1907. године. — Поводом извештаја главног школског референта о званичном прегледању срп ке учитељске школе сомборске решено је; а) забрањује се употреба скрипата под претњом дисциплинарнога поступка; б) позваће се проф. збор, да утврди за све језике једнообразну терминологију граматичку, добру, модерну, с обзиром на предспрему већине ученица те школе. — Узето је на знање, да се у сомборску српску учитељску школу уписале 93 редовне ученице. — Видосави Летићевој, учитељици женског ручног рада у сомборској срп. учитељичкој школи, одобрен је допуст од месец дана у сврху допуне стручне квалификације за учитељицу женског ручног рада, јер Школски Санет не сматра, да је она из језичко историјске групе предмета потпуно оспособљена и за предавање женског ручног рада. — Умољене се Саборски одбор, да Даници Јакшићевој, учитељици вештачке уз српску учитељичку школу у Сомбору, стави у тесај осим редовне плате и стаиарине још три квинквенала: два по 200 К и 1 од 100 К, стаиарински додатак од 200 К и скупарински од 400 К годишњих. — Од главног школског референта дра В. Бисаловића састављени нацрт за „Правилник о полагању испита за учитељско (учитељичко) оспособљење у српској учитељској (учитељичкој) школи у Сомбору“ издат је на прочуење и мишљење г. Милану Мандровићу, члану Школ. Савета с тим, да овај нацрт допуни и нацртом за правилник о полагању осталих испита (поправних, допуне, разлике и т. д.) — Према предлогу управе и проф. збора срп. учитељске школе сомборске изречено је, да учитељ тамошње вештачке није равноправан члан проф. збора учит. школа осим у стварима вештачке, у којима има у седницама проф. збора сва права као и други. — Од главног школског референта дра В. Бисаловића састављени нацрти за Статут српске учитељске (учитељичке) школе у Сомбору, српске учитељске школе у Карловцу — издати су на преглед, проучење и мишљење Рад. Врховцу, директору срп. вел. гимназије карловачке и подпредседнику Школ. Савета. — Узето је на знање, да се у срп. вишу девојачку школу новосадску уписало 148 ученица у сва четири разреда, од којих су 143, редовне, 4 приватне и 1 хоспитанткиња. — Одобрено је да се за ховорарног наставника ијтања у срп. вишој девојачкој школи новосадској постави привремено на годину дана Коста Јорговић, академски сликар па ће се умолити Саборски Одбор, да за овога наставника одобри 80 К годишње награде по недељном часу. — Позваће се привена општина новосадска, да подигне њину зграду за тамошњу српску вишу девојачку школу. — Узет је на знање извештај управе српске више девојачке школе панчевачке, да се у ту школу уписало 88 ученица. — Издат је на преглед и мишљење Рад. Врховцу од главног школског референта састављен нацрт за наредбу, којом би се прописало, како да управитељи српских виших девојачких, учитељских и учитељичких школа проучавају наставу на часовима хоспитовања и како о томе да подносе извештај. — У наставној основи за српске више девојачке школе, штампаној у 17. броју „Срп. Митрополијског Гласника“ од о. г. учињене су ове измене: а) у IV. разреду се број часова смањује, од 32 на 30 тако, што се од игијене одузима трећи и од гимнастике други час, као што је то и у државним грађ. школама; б) у I. разреду одузима се четврти час рачуна а у III. разреду трећи час певања и додају се немачком језику тако, да сви разреди имају по два часа појања и певања; в) због обзиром на велико градиво повеснице додаје јој се трећи час природописа из II. разреда тако, да и повеснина има сада 2 часа; г) у српској вишој девојачкој школи у Панчеву повећава се број недељних часова из српског језика од 3 на 4, а из мађарског језика смањује од 4 на 3 часа. — Конкретни предлози у погледу измене и допуне чиновничко-професорске мировинске уредбе што их је израдио главни школски референт, саопштиће се Саб. Одбору. — Препоручује се Саб. Одбору, да проф. Милану Недељковићу у Карловцима даде приномоћ за подмирење ока штампања његова уџбеника „Општа географија“, III. издање, и уједно ће се Саборском Одбору поднети потрбан извештај о овој ствари. За ону је географију изречено, да нема сметње, да се ова књига употребљава у српским вишим девојачким и учитељским школама, а до стручњака у наставничким зборовима оних школа стоји, да сву књигу, ако мисле да је и иначе употребљива, уведу као уџбеник за ону географију. — На ургенцију истога проф. Недељковића позваће се привена општина сомборска, да од плате Олге Петровићеве, учитељице у срп. вишој девојачкој школи тамошњој, устегне

свету од 40 К у име хонорара проф. Недељковићу за оцену њеване „Немачке граматике". — Решено је, да у будуће извештаје о раду седница Школског Савета за „Срп. Митрополијски Гласник" саставља главни школски референт. — Годишњи одмор за панчевачко срп. вероисповедно забавиште установљен је од 1.—31. јулија. — У поводу представке епарх. нк. одб. бачког упућује се срп. нар. учитељство у Угарској, да се према овлашћењу §-а 40. министарског упутства број 76.000 ex 1908., издатог у взвршеју XXVII. зак. чланка од 1907. год., при настави у повторним школама што обилније испомаже српским језиком. — Према замолби учитељског збора старобечејског школског среза штампање се у своје време, приликом стварања нове наставне основе, напрт оне основе и доставити свима срп. нар. учитељима на проучење. — Због оскудице средстава није могла бити уважена понуда проф. Ђорђа Грујића из Берлина (бив. суплента у срп. вел. гимназији карловачкој), да за срп. нар. учитеље одржи у Сомбору 10 12-дневни течај из пољопривредне индустрије, поимење о преради жита и о хлебу. — Стипендија из закладе Василија Теофановића од 500 К годишњих подељена је Михајлу Вакању из Болмана, приправнику III. разреда у Сомбору, а приношки од 200 К из исте закладе поделене су овим приправницима-ицама у Сомбору: 1.) Петру Барјактаровићу III. разред, 2.) Јулки Гавриловићевој из Кумана, IV. разр., 3.) Босиљки Поповићевој из Сомбора, III. разр., 4.) Надежди Јосићевој из Беркасова и 5.) Олги Поштићевој из Ст. Стапара, II. раз., 6.) Љубици Јовановићевој из Вршеца, 7.) Софији Најгиној из Вел. Кикинде, 8.) Милени Петровићевој из Бавапишта, 9.) Вукосави Писаревићевој из Карловаца и 10.) Видосави Црнојачкој из Тителa — приправницама I. разреда. — Стипендије из клирикалношколског фонда од 160 К годишње за 1911/12. школ. годину поделење су према предлогу управе и проф. збора срп. учитељске школе покрачке, уз остављање у уживању стипендије досадашњим 11 питомаца, овим новим питомцима: Петру Веселинову из IV. разреда, Димитрију Манојловићу, из III., Петру Миливојевићу и Невади Спкирица из I. разреда. — Исто се тако према предлогу управе и проф. збора срп. учитељске школе сомборске остављају у уживању стипендије из клирикалношколског фонда досадашњих седам приправника тамошњих, а новим питомцима бирају се: Боривој Петровић, Георгије Симулов, Јован Драгојевић, Јован Радивојевић, Милан Несторов, Теодор Рајчић, Георгије Иванов, Јован Пајић, Петар Шовљански, Тодор Чекић, Петар Прекајски, Атанасије Црнић и Тимотије Димитријевић. — У српској учитељској школи у Карловцу остављене су у уживању стипендије из клирикалношколског фонда досадашње приправице: Катица Николићева, Милена Љилкова, Даринка Лончарова и Персида Борковићева. — Умољене се Саб, Одбор, да што пре поднесе на превишњу потврду нову уредбу о дотацији професора и учитеља. — Узет је на знање извештај управе српске учитељске школе у Карловцу, да се у ову школу уписало свега 65 ученица у сва четири разреда. Од њих је 47 православне вере, а 18 римокатоличкиња. Од 57 православних Српкиња су 22 из карловачке митрополије а 25 изван карловачке митрополије (из Босне и Херцеговине). — Одобрен је први квинквенал професору Кости Стојачићу у Сомбору. — Вјера Радић-Петровић, професорци српске учитељске школе у Сомбору, одобрен је због болести допуст од 1. XII. 1911. до 30. IV. 1912. с тим, да се има сама побринути за замену. — Умољене се Саб. Одбор. да Мити Ђорђевићу, управитељу срп. више дев. школе новосадске, даде још 300 К приномоћи за штампање уџбеника му „Слике из историје српске књижевности", јер је ова књига далеко премашила предвиђени број табака — Напрт за „Статут српских виших девојачких школа, као женских грађанских", што га је саставио главни школски референт др. В. Ћисаловић, издат је на преглед и мишљење Милану Мандровићу, члану Школског Савета. — За канцеларију главн. школског референта набавиће се неки стручни мађарски листови ради проучавања школ. прилика у мађарским народним, грађанским и учитељским школама. — Одбијена је молба протођакона Мирка Балубџића, катихете у српској учит. школи покрачкој, ради одобрења двора квинквенала, јер је тек две године стални. — Књига проф. Стевана Милованова из Новога Сада „Геометријско Цртање" одобрена је за употребу у срп. више дев. и учит. школама. — Узета је на знање оставка Јована Искрљева, учитеља вепбавице у Сомбору, на чланству у стручној школској анкети, те ће се на његово место позвати у анкету Душан Ружић, српски народни учитељ у Н вом Саду. — Одобрени су квинквенали професорима српских учит. школа у Сомбору: катихети Стевану Стратимировићу проф. први, проф. Стевану Јовићу други и проф. Вјера Радић-Петровић трећи. — Поднеће се Саб. Одбору прорачун просветних потреба за 1912. год. По томе исказу треба: Школски Савет (плате референта, канцеларија и др.) 24.551 К срп. учит. школа у Пакрацу 28.750 К срп. учитељска школа у Сомбору 26.534 К, српска учитељичка школа у Сомбору 33.406 К и срп. учитељичка школа у Карловцу 26.763 К — Препоручује се Саб. Одбору, да и главном школском референту одобри скупарински доплатак од 20% основне плате, који већ уживају сви епархијски школски референти.

Решено је још неколико молбеница ради подељења дозвола за накнадни упис у срп. учит. школе, полагање приватних и поправних испита испита за учит. оспособљење, допуне овога испита и сл., као и више других предмета мање важности.

Преглед књига.

Alfred Binet: *Les idées modernes sur les enfants.* Paris. (Bibl. de philos. scientifique.) Стр. 344. — 3·50 К.

Бине[1] је познати стари радник на пољу експерименталне психологије а који уједно стално одржава *најтешњу* везу са педагогијом. Он већ годинама ради у једном педагошком лабораторијуму, ког је сам устројио са смером за педагошке опите, покушаје. У једној париској школи скупио је грдно емпиријско градиво. У горе означеној књизи његовој веома занимљиво и лаким стилом излаже стечена своја опажања.

Психологија и педагогија између себе често су на ратној нози. Психолог пребацује педагогу, да не пази на доба дечије и да једном мером мери оне, који су на различитим степенима своја развитка. Најтежа кривица је у томе, што педагог тачно не посматра, што је може бити и истина, и даде се разумети свуда, где су разреди преоптерећени и при настави у гомили, у маси. На тако не може ни да упозна дете, не уме на њ. ни да утиче. Главна ствар је дакле испитивање способности *[type intellectuel]*, телесних (добар вид, слух итд.) и душевних функција. Према томе стварајмо — вели Бине — наставне планове, не пак обрнуто. Учинимо то, што психологија наговештује педагогији да је могуће.

Стара педагогија чини све обрнуто. Пуна је теолошких посматрања што се односе на *циљ* васпитања. Само се оним бави, што *треба* да се чини, не пак с оним, што се *може*. — Отуда је онда оно, да је педагогија која се оснива на психологији на чисто с тим, али често заборавља, нашто служи. Један правац исто тако може да постане једностраним, као и други. По Бинеу нпр. циљ васпитања је адаптација — прилагођивање, навикавање — индивидуе према околини. Зато каже: *„L'école se juge par ses conséquences postscolaires"*. Вредност школе види се на онима који су ступили у живот. У томе се мало претерује, пошто добро школован човек доцније у безбројној зависности индивидуалног живота не долази до циља. А школа другачијим, вишим хоће да направи будући нараштај од пређашњега т. ј. од онога, да се само према данашњем животу управљати знаде. И сами нараштај хоће да буде културна — сила, хоће пут да показује, с тога школа треба да истакне за свој циљ такав рад, који ће се на шири круг протегнути.

Занимљиве и језгровите су му остале главе. Узмимо на пример испитивање разума. Ту истиче четир становишта: compréhension, invention, direction и censure — што би српски значило: појимање, схватање, домишљање, управљање и надзор. Са таковог становишта обрадио је целу школу своју, почевши посматрање деце од три године па до петнаесте. Колико живота и проницавости се се крива у њима! На сваки начин, кад сравнимо озбиљније производе експерименталне педагогије нпр. Мајманову Експерименталну Педагогику са његовом, француски дух је са својим згодним мислима, досетљивошћу својом у супремацији над немачким писцем који је у своме делу све систематизирао. У разумевању живахности, покретљивости дечије која је само дечету својствена, која се вечитим свежим бојама огледа на њима, Бине се показао проницавим посматрачем. Не можемо, а да на ову књигу не обратимо пажњу оних, који хоће свесно да граде своје педагошке тежње ради бољег разумевања дечијег.

Б. Л.

[1]) Ова реценција је стигла уредништву „Шк. Гл." пре смрти Бинетове.

Белешке.

Акција новосадских учитеља. Прошлог месеца је по заједничком решењу, цело новосадско учитељство без разлике вере и народности, корпоративно посетило овданњег жупана и градоначелника и замолило их, да се заузму да се побољша учитељски материјални положај (2000 К основна плата и 560 К станарина). Вел. жупан и градски начелник обећали су, да ће свом снагом потпомоћи овај учит. покрет. Од Срба учитеља били су Г. Грбић, М. Тосић, И. Малешевић, Ђ. Петровић, Д. Ружић, Ђ. Гајић, Ј. Кањански, Чопкић, Ј. Марковићева, Ј. Ђурчићева, Д. Томићева.

Гроф Тиса и учитељство. У очи опште учитељске скупштине у Будимпешти, расправљао се у клубу „странке рада" прорачун министарства просвете. Том приликом заузели се два посланика и за уређење учитељских плата. Министар просвете гроф Зичи признао је да се у овој ствари треба и мора учинити, но

првак странке десетороструки милионар гроф Стеван Тиса, који има 21.493 јутара земље, годишње 600.000 К прихода, укорео је и осудио је учитељски покрет за уређење плата, омаловажио учитељску спрему, диплому и вредност учитељског рада, осудио споменута два посланика а најтоплије препоручио пажњи министра просвете свештенике, јер *су они у Угарској у најјадњем положају*. Учитељство је на својим скупштинама мушки одбило овај нападај. А Срби учитељи чуде се, да је Јаша Томић некадашњи ученик Светозара Марковића, тако тачно погодио жељу Тисину још прошле године.

Општине за своје учитеље. Реф. црквен. општина *у Хајдунанашу* повисила је својим учитељима (24.) плату са 20%. — *У Шопрону* је католичка црквена општина место законом прошираних 420 К станарине изгласала 640 К и још 200 К скупштинског доплатка; евангелička општина је пак повисила станарину на 500 К. — *У Сомбору* повишена је магистр. решењем свима учитељима без разлике вере и народности станарина од 1. јан. 1910. са 180 К на 540 К с тим да добију ову разлику накнадно.

Умировљен. *Милан Стефановић* учитељ у Ст. Врбасу, умировљен је 1. октобра о. г. Служио је као учитељ 36 год. и то све у Врбасу, јер је као ондашњи син одмах по свршетку учит. школе био тамо изабран за учитеља. За све време учитељевања био је сведан учитељске слоге и солидарности и никад није бегао од рада где је требало учитељску ствар помоћи. Иначе је у народу био популаран и за сваку корисну народну ствар вредан радник. Желимо му да и у мировини поживи још дуго одмарајући се од трудна рада.

Учитељски дом у Београду потпуно је довршен са инсталацијом водовода и електричног осветљења. Потребни намештај за пансионат набављен је и уређен. Преко дневних листова и зборских управа објављен је позив за упис деце. Израђена су и привремена правила за пансионат и послата зборовима.

Дом ученица средњих и стручних школа. У исто време кад је грађен учитељски дом, грађен је и дом ученица средњих и стручних школа са истим циљем као и наш — да се женска деца из целога Српства, које се школује у Београду, одгаје како треба. Дом је *интернатски уређен*. Има и *своју* гимназију са 6 разреда, која је призната као државна, а могу ученице ићи и у државне гимназије. Дом овај подигло је друштво госпођа, које постоји још од 1905. год. Дом је у средини вароши, у Крунској ул., на 2 спрата, са великим бројем потребних одељења. Кад се јави довољан број питомица, дом ће отворити и одељење за више девојачко образовање.

Бројно стање основних школа у краљевини Србији. У Београду 11 м., 11 жен., свега 22; у округима: београдском 91 м., 2 ж., свега 93; ваљевском 62 м., 3 ж., свега 65; врањском 66 м., 3 ж., свега 69; крагујевачком 104 м., 8 ж., свега 112; крајинском 77 м., 47 ж., свега 124; крушевачком 71 м., 4 ж., свега 75; моравском 92 м., 6 ж., свега 98; нишком 68 м., 5 ж., свега 73; пиротском 58 м., 3 ж., свега 61; подрињском 99 м., 5 ж., свега 104; пожаревачком 141 м., 26 ж., свега 167; рудничком 39 м., 1 ж., свега 40; смедеревском 50 м., 9 ж., свега 59; тимочком 70 м., 28 ж., свега 99; топличком 31 м., 2 ж., свега 33; ужичком 48 м., 2 жен., свега 50; чачанском 52 м., 3 ж., свега 55. Свега дакле има 1230 мушке и 168 женске школе. Укупно 1398 основних школа, које раде и 28 затворених.

Бројно стање учитеља и учитељица у краљевини Србији. У Београду 57 м., 54 ж., свега 111; у округима: београдском 99 м., 72 ж., свега 171; ваљевском 78 м., 51 ж., свега 129; врањском 103 м., 44 ж., свега 147; крагујевачком 129 м., 90 ж., свега 219; крајинском 97 м., 89 ж., свега 186; крушевачком 106 м.; 51 ж., свега 157; моравском 111 м., 74 ж., свега 189; нишком 99 м., 51 ж., свега 150; пиротском 68 м., 20 ж., свега 88; подрињском 120 м., 81 ж., свега 201; пожаревачком 168 м., 122 ж., свега 290; рудничком 51 м., 31 ж., свега 82; смедеревском 76 м., 80 ж., свега 156; тимочком 112 м., 83 ж., свега 195; топличком 43 м., 14 ж., свега 57; ужичком 70 м., 28 ж., свега 98; чачанском 66 м., 34 ж., свега 100. Свега учитеља 1657, учитељица 1069 — укупно свега 2726.

Како се помаже значај школе. Директори рудника Де Берс у Јужној Африци, не примају у посао раднике који нису довршили V. разр. основне школе. Они, пак, који ступе у службу дужни су походити вечерњу школу у име шестог школског течаја, тек после тога могу бити примљени као помоћници раднички, но дужни су још ићи и у 7. течај вечерње техничке школе, где се предаје геометријско цртање, математика, машинска конструкција, пара и електрика. Похођење тих

течајева је обвезно. За учитеље уређенике припремљени су летос течајеви за даље образовање. Таким радом множе се тамо школе све више, тако да је већ ове године било 4.000 разних учевних завода, са 7.429 учитеља. Ученика је било: белих 84.360; уређеника 106.556. Од прошле године порастао је број школа за 102, а ученика за 5.475.

Школе у Русији. Недавно је објављен резултат статистичког пописа руских школа, који се обавио ове године у априлу. По томе попису има у Русији свега 100.295 основних школа, у њима је било 70.866 учитеља, 83.311 учитељица и 100.295 *свештеника*. Така је било свега 6,180.510, а од тога м. 4,199.564, ж. 1,980.946. Просечно долази на једну школу 42 м., 20 ж. Издано је било на основне школе 90,798.199 рубаља; на 1 школу долази 905 р. 31 копијека, а на 1 ђака 14 р. 69 к. Издржавање једне школе од оних што потпадају под министарство просвете стало је 1182 руб., а издржавање црквене приходске школе само 418 р. Просечно стаје један ђак у министарској школи 16 р. 86 к., а у црквеној само 8 руб. 83 к.

Бесплатан прибор за ђаке. У већини швајцарских кантона ђацима се бесплатно даје помоћни прибор при учењу. Тако је прошле године у ширшком кантону подељено књига, прибора писаћег, цртаћег и за ручни рад на 64 016 ђака основних школа. За све то издато је 252.909 франака, те је на једног издато 4 фр. Од тога је било плаћено за уџбенике 69.837 фр.; 165.865 франака за писаћи и цртаћи прибор а 17.027 фр., за потребни прибор у женском ручном раду. За 16.456 ђака у реалкама издато је 38.052 фр. за уџбенике, 74.494 франака за писаћи и цртаћи прибор, а 4.063 фр. за ручни рад ученица те школе којих има 4323. Целокупни издаци били су 369.518 фр.

Песталоцијанум у Цириху. У Немачкој има око 40 разних школских музеја. Сви они већином имају задаћу да прикупљају предмете од историјског значаја, напротив свих шест швајцарских музеја имају обележје актуалног карактера. Њихове колекције већином показују савремено стање учевно-васпитачког рада, а тек затим историју. Они прате циљ сурадње школске на наставном послу и скупљају већином разне слике за наставу, физикалне прибore и т. д. а што преостане од средстава утроши се на књиге. Ово је обоје тамо у тесној вези, с тога се не могу делити швајцарске педагошке библиотеке од школских музеја. Штета је само, што се слабо могу пзнети бројни подаци о тим библиотекама, јер ради те тачности требало би да има више особља, а за то недостаје средстава. Но упоређујући Песталоцијанум са изложбом књига у Берну излази, да је буџет изложбе књига у Берну износно 1908. год. $26^1/_2$ хиљада франака, а 1909. и 1910. год. 25 хиљада фр., те је тако приближно једнак лајпцишкој централној библиотеци (Comenius-Stiftung) и 1908. г. је премашио буџет Песталоцијанума са 10 хиљ. фр., а 1910. г. са $6^1/_2$ хиљ. фр. Но поред свега тога Песталоцијанум заузима прво место међу школским музејима у Европи. У год. 1908. био је у Песталоцијануму набављено 9 хиљада нових предмета, а у бернској изложби 1910. г. набављено је свега 2 хиљаде. Број посетилаца у Песталоцијануму био је 1908. г. 10 хиљада, а у бернској изложби 1910. г. тек око $3^1/_4$ хиљаде, а у Песталоцијануму те године било је 17 хиљ. посетилаца.

Школе у Португалској биле су јако запуштене за владе бивше династије. Сва примања државна требала су двору, те тако није било никад новаца за школе. Садашња влада португалске републике истакла је себи за задаћу, да подигне школе на ту висину како је у свију просвећених држава. Прва јој је брига узаконење, обавезне наставе и уређење школства, да би се што пре смањио број неписмених који износи 78%.

Нове књиге.

Изашла је

3. св. „Учитеља" за 1911—12. год.

са овим садржајем:

Чланци и расправе.

Имају ли животиње душу П. Љотић.

Болести воље. Т. Рибо, члан Француске Академије. Са двадесетрног издала превео Влад. С. Вемић, учитељ.

О дечјој лажи. Н. Капћерев. С руског превео Тома С. Костић, учит.

Из Методике историје с предавањем М. Вујанац учит.

Лесковачки учитељски распоред В.

Предлог закона о уређењу министарства просвете. Милутин Станковић.

Екскурзија српских учитеља у Русију. Мих. Стевановић.

Педагошки преглед Јов. Милојевић учит.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 19. У Новом Саду, 15. децембра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Школске власти и народно учитељство. — Трулеж наше педагогије. — Зашто се предаје и како треба да се предаје психологију. — Учитељево расположење и веселост као васпитно средство. — Педагошки преглед: Народно образовање на Исланду. — Учитељство: Плаћени разреди чиновника који имају исту спрему као учитељи. — Уређење учит. плата у Чешкој. — Практичне обраде: О процентима. — Белешке.

ШКОЛСКЕ ВЛАСТИ И НАРОДНО УЧИТЕЉСТВО.

У најновије доба прегли су школски радници, да тежиште целокупног школског рада положе на нов темељ, да би народна школа заиста и васпитала и образовала. Са данашњом школом нико није задовољан, јер и власници и радници њени, а и они због којих су и подигнуте школе, виде само негативне резултате.

Многостручиост циљева, који су међусобом чак и опречни, а који се уз то не обзиру на дух времена, а и сам начин којим школа жели да те циљеве оствари, узроци су негативним резултатима данашње школе.

Данашња школа не корача упоредо са духом времена. И што више заостаје школа за духом времена, све се више осећа потреба, да се школа опрости власника, који кôче точак њеном напредовању у нади, да ће тим чином зауставити и еволуцију људску, која им не годи. Но све је ближе време, када ће они, због којих и постоје школе, узети школу из руку власти које сматрају школу као средство које им осигурава опстанак, и предаће је у руке стручњаку, да од школе створи праву школу, која ће давати позитивне резултате. Док школа не буде искључиво у рукама учитеља, све донде она и није народна школа. Установа, којом управљају нестручњаци, никада не може одговорити свом задатку. Док установа, чијом судбином стручњаци управљају, одговара сврси својој и развија се до савршенства. Зар би рецимо наше војништво било тако савршено, да му је врховна власт свештенство и да постоје војни одбори у којима би седео 1 часник и 10 нестручњака? По таким војним одборима и данас би војници теглили топузине са дванаест клинова.

Свака установа захтева стручњаке и то не само да обављају стручан посао, него и да одређују које ће послове вршити, да би могла установа одговорити сврси својој. Јер ако стручњацима нестручњаци одређују шта имају радити, онда можемо бити сигурни, да од те установе нико неће имати користи.

Наше школске власти имају стручне наслове, али нестручне чланове. (Онај 1 односно 2 стручна члана тако је грдна мањина, да их и не рачунамо.) Судбина наше школе положена је у руке нестручњака. Част и поштење изузетцима, али већина чланова наших школских власти прима се чланства не зато што је уверена, да је томе месту дорасла, него из славољубља. А када се је неко већ примио, онда држи да му је дужност а) да уручује учитељима наредбе виших власти, које су међусобом некад и опречне, а б) да би токорсе доказао стручњацима своје разумевање у школским стварима, доноси често стручне наредбе — разуме се без претходног споразума са стручњацима — које су за наше

прилике и неизводиве. А учитељство потписује да је прочитало наредбе — па чак и опречне наредбе којима виша власт заборавља додати упутство како да се доведу опреке у склад, али не заборавља под теретом казне наређивати, да се мора и опречним наредбама удовољити — слеже раменима и неће наредбу у архиву.

Школска власт не стоји у органској заједници са учитељством; снага њена не базира на нами, она чак и не тражи додирних тачака са нами, јер није стручна власт, те не схваћа од каквог би големог значаја било, да она располаже не само снагом коју има силом власти своје, него и нашом снагом.

Нестручне власти наше нестручњачки и раде. Да наведемо неколико примера.

Наше власти доносе ученике, за које стручна критика вели да не ваљају: доносе наставне планове — без суделовања свеукупног учитељства преко учитељ. зборова — за које стручњаци, а за последњи и државна власт тврде, да нису добри; наредиле су биле, да саставимо специјалне наставне планове, на основу старе хрђаве наставне основе, а из уџбеника који су после наредбе на годину дана изашли из штампе; прописале су да се у народним школама имају толике силне писанке употребљавати, да учитељ управо не зна да ли да се смеје или да се једи, јер је физичка немогућност употребити више од $^1/_4$ прописаних писанака и то само онде, где учитељ има само 1 разред.

Грдна већина чланова наших школских власти не заступа енергично оправљане учитељске захтеве, јер се боји, да ће се замерити политичкој странци, која јој је на то место и поставила.

Наше власти се не обазиру на дух времена. Оне не виде, да данашња школа тереши једино памтење и то непотребним стварима; да школа не васпита ни близу доста ни морално ни интелектуално, јер у данашњој школи дете мирно седи, слуша, памти и рецитује празне речи, док дете треба радећи да опажа, да самостално ствара и да сâмо себе под надзором и упутством школе и образује и васпита. Данашња школа хоће једино помоћу меморије да васпита, док нова школа хоће активним радом да образује и васпита. Да ли наше власти утиру пута новој школи? Не. Оне још не осећају струју, која ће збрисати данашњу школу, а с њоме изгледа и њих.

Изгледа, да су наше старе школске власти биле напредније од садањих. (За време Натошевића наше су школе биле најнапредније у Угарској. Начин писочитања је н. пр. прво био уведен у нашим школама). Творци наше Школ. Уредбе имали су на уму, да се школа мора развијати упоредо са духом времена, те су зато и назначили у 19. §. да школске власти имају стручна питања решавати по саслушању учитељâ односно учитељских зборова, јер су били уверени, да ће учитељско становиште увек одговорати духу времена. Учитељски зборови постоје и данас, па зашто власти не траже преко њих мишљење учитељâ о стручним стварима? Не траже, јер се не обазиру на тај §, а мишљење толиких стручних људи не зарезују ни ушта, но једино траже, да се без поговора извршују њихове наредбе. А и кад траже слабо прихвате учитељско мишљење. — Али тешко установи, где нестручњаци силом власти своје траже од стручњака да раде и против стручног уверења свог!

Довести у склад тежње појединих власти и нове школе признајемо и ми, да је врло тежак посао. Па баш зато и држимо, да без наше сарадње наше власти не ће моћи ту хармонију успоставити. И слутимо, да ће државна власт нову школу сасвим узети у своје руке и да ће је временом, у интересу оних због којих и постоје школе, предати учитељима.

Ми немо школу добити, морамо је добити. Ако не из руку наших власти, а оно из руке друге власти. — Данашња школа не одговара потребама, с тога се мора из темеља реформисати, да би према духу времена заиста и образовала и васпитала. Ту реформу наше нестручне власти не ће знати благовремено спровести, а морâће се спровести! Обраћа ће се и нами у 12. часу, али ће касно бити.

Зато опомињемо још сада све оне којих се тиче: „Школу предајте сасвим учитељима и стручњацима, а и донде не радите ништа без нас, јер нити сте спремији од нас да би знали боље сачувати ту нашу стару тековину, нити сте бољи родољуби од нас!"

Мол. 24. дец. 1911. **К. Замуровић.**

Трулеж наше педагогије.

— Посвећено правим пријатељима српске и хрватске народне педагогије. —

Др. ПАЈА Р. РАДОСАВЉЕВИЋ. — ЊУЈОРК.

Човек се учи док је жив. Учење се опет састоји из личног напрезања и паметног посматрања својих и туђих грешака и добрих страна. Напредак је вечити компромис између оног што је добро у новом и старом, а изнад свега тога стоји топла жеља и чежња за бољим. Наравно да овакав компромис захтева довољно познавање својих духовних граница, суштине идеала за којим се тежи и средстава помоћу којих се он постиже. То је тајна васколиког индивидуалног успеха. Све што није овако не може бити прогрес већ регрес, не здраво идеалисање већ трулеж и само трулеж.

Па као што је то са индивидуалним успехом тако је исто и са успехом гомиле или једне читаве научне дисциплине. Овде нас занима педагогија. Каква је она у нас Срба и Хрвата о томе овде не треба на тенане говорити. Бледа и мршава је то фигура. Па и оно мало даха што га има није из наших груди. Страх задах њезин дави и мори нашу невину децу и младеж по свим школама. А човек без даха, без здравих плућа и удисања свежег ваздуха мора кад тад искијати све последице оваког живовања...

Али у нас је још горе. Ми смо тако огрезли у том смрадљивом педагошком задаху, да смо се просто навикли на стару тету, Педагогију, на сваког крвавих очију сретамо и песницом поздрављамо ко би ју ма и мало попреко погледао. А ако би се ко усудио да ју и јавно „бламира" и за рачун пита — е, онда ће добити не један, већ десет јавних одговора, да не говоримо о свим приватним протестима и манифестацијама.

Али да одмах на почетку истакнемо факат, да Педагогија у Срба и Хрвата ни стопу није одмакла после онако лепо и корисно одигране педагошке улоге нашега Вукићевића, Натошевића, Филиповића, Мите Петровића, Бакића и Басаричека. Ти људи, заиста, су нове и трајне карике у нашој педагошкој науци. Било је и повуци и потегни док су извојштили и оно мало. Вукићевић се скоро све до последњих активних година својих борио против старих конфесионалних навика војвођанских „педагога". У тој борби оста скоро осамљен, и мало по мало па и његова снага клону. У последњим данима свог зимњег живота скоро се подетињио. Читаве анегдоте о њему постоје. Сваки његов ђак потврдиће то. Али, то ништа не смета његовој педагошкој величини и оригиналности. Баш зато што је постао трагикомичан у својој доследној акцији, баш зато што је до своје смрти остао сам себи веран, баш зато што се до гроба држао своје педагошке индивидуалности — он је међу од оних практичних хероја, који свој мач не оставља до год не види да му је непријатељ маглу ухватио. Тај велики дух Вукићевића (нагложен многим неумесним тривијалностима у нашој учитељској публици карловачке митрополије) издигао се изнад све оне наше педагошке грађе, која је из политичких и личних мотива бацала прашину у очи свакоме ко је поле озбиљно покушао да упре прст на сушту истину да се кола Српске Школе с њезиним учитељима не крећу унапред. То кочење мотивисано је сад у виду нових педагошких аутора, сад у облику модерног Zeitgeist-a, сад у правцу родољубља. Али! Ти нови педагошки аутори били су писци незнатних шпекулативних педагошких букварева. Тај модерни дух времена био је само исприка наше стечене помодне и несрпске еманципације и изопачених моралних, верских и социјалних идеала. То родо-

љубље беше онај наш свима познати литерарни патриотизам са свим својим напирнатим политичким апаратом. Трулеж и трулеж до крајности. Да је то тако доказује нам и наша читава данашња школска („српско вероисповедна") машинерија: слаба или боље рећи никаква учитељска и педагошка организација, слабо или никакво суделовање наших учитеља у народном просвећивању, непоњатно експлоатисање врлих и неврлих учитеља од стране дегенерисаних политичара, слабо или никакво споразумеване учитеља и свештеника као једине залоге за боље бољи духовни напредак нашег народа, слаба или никаква организација школских учила и уџбеника, учитељских школа и правих народних просветних институција, и т. д. и т. д. Изоловани покушаји једног Ђорђа Поповића, непрестано и очајно борење некојих новосадских учитеља и њихових пријатеља — само је мали жар оног старог Вукићевићевог и Натошевићевог пргалаштва. Можда ће ко рећи: „Ено нам новог референта а с њиме и зоре нове ере." Тако се могло говорити пре педесет година. Али данас кад је загрдило по свим нашим школама и кад пред вратима Школског Савета стоји непрегледна маса најтежих проблема, — данас треба да су учитељи задовољни да Др. В. Ћисаловић издржи на свом новом месту.

Укратко речено: од благе успомене Натошевићеве и првих почетака педагошке трагедије великог Вукићевића на све до јако — страшна школска кома.

То је тужна слика наше практичне педагогије. А како је с тиме у наше браће Хрвата? Скоро исто. Њихов Натошевић и Вукићевић — неумрли хрватски школник *Иван Филиповић* само је неостварена жеља хрватског учитељства. Додуше, Хрвати су учинили већи успех него Срби, али тај успех је више теоретичан него ли практичан. Јест, они имају дивне споменике своје изузетне професијоналне, учитељске свести и реалног рада; јест они имају хрв. пед. књижевни зборник са богатим стручно-педагошким и књижевно-дечјим изданима; јест они имају свој стручни орган, свој велелепни учитељски храм (хрв. учитељски дом), јест они имају диван конвикт за учитељску сирочад, јест они помало асимилују нове педагошке покрете — али је и права и жалосна истина, да се и дан данаш хрватски учитељ бори како ће 25 да подели на 30; и дан данаш његов је углед тако спао да му ни жандарски ни подворнички кандидати ни мало не завиде; и дан данаш га до голе коже гуле политичке лисице и једу клерикалне смицалице, да не истичемо јавно мнење тих филистара који учитеље и не сматрају за друга бића до ли за створења која можеш понижавати. Јест, и у браће Хрвата постоји грдан јаз између народа и његове школе и учитеља њихових. Силан је процењат који не знају ни читати ни писати, да не говоримо о другим просветним напретцима. Па и оно мало народа што је у стању да помало натуна у ерицању, више се дотерало у Америци него ли у својој „лепој домовини."

И у Хрвата, дакле, силно практичко педагошко банкротство. А како је са теоријом педагошком? У Хрвата већ боље. Басаричек је своју младост и мужевност утрошио у једном потпуно омеђашеном педагошком систему, који се може мерити и са највећим немачким и француским педагошким систематичарима. Он је своје учињо. Његов уграк на олтар наше националне педагогије неугасив је. Историја хрватске педагогије са захвалношћу ће се сећати његовог истрајног рада.

Слика теоретско-педагошког рада у Срба још је грозница. Бакић нам је, заиста, до данас све и свја. Све што је добро у данашњој педагогији било, он је то покупио и лепо на свој начин прерадио. Сви радници после његовог и за време његовог педагошког рада мање више живају једно те исто. Наш Др. Бакић, као и Басаричек у Хрвата осамљени су педагошки борови, који се високо уздижу чак и у данашњој нашој педагошкој пустињи.

— Али господине, ради се на педагогији и у нас Срба и Хрвата, и то све у шестнаест.

Збиља! *Ко* ради? *Шта* се ради? То је питање. Зар је то педагошки рад кад се наши педагошки листови баве великим метафизичким проблемима, за које наш учитељ нема и не може имати способности? Зар је то педагошки рад кад наши учитељи цитирају ауторе испод друге руке и то не критички и без плана и без логичке одговорности? Зар је то педагошки рад, кад се кључа и чепрка по оним пољима, која су већ пре неколико деценија боље рашчистили један Басаричек и Вакић? Зар је то педагошки рад кад се на широко и на дугачко говори о манама туђих педагошких система а сами не знамо да видимо своје невоље и беде?

Та армија наших српских и хрватских „педагога“ нема ни толико увиђавности да једном ма и призна да се нов дух теоретичке педагогије не састоји толико у сређивању педагошких система, колико у научном проучавању оних, који се обучавају (настављају, уче) и који обучавају. Без тог познавања ни ми, а ни један народ на свету не може имати научне дидактике. Ако је до систематике ено Коменски је у томе пар дидактичара. Шта више! Његова Велика Дидактика је и хиперсистематско дело. Али то данас не задовољава ни педагоге теоретичаре ни педагоге практичаре. Да је то тако ено практичких доказа у делима једног Толстоја, Вешела, Редна, Лица, Ферера, Даворина Трстењака, Мозеса и т. д.[1] Ено вам и теоретичких непријатеља свих досадањих трулих дидактика: Мојмана, Лаја, Месмера, Шулцеа, Хола, Баглеа, Болтна, Ридигера, Хорна, Бинеа, Бирвлна, Мана, Торидајка, Патрица, Вила и т. д. Јест, прохујало је доба кад се човек могао затворити у собу, отворити два три писца и сређивати „нову“ дидактику. Данас се одлучно захтева да се сваки принцип запечати научним фактима и стручним проучавањем. Писање и систематизирање без генезе и верификовања, данас не вреде скоро ништа пред форумом научне педагогије. То је разлог што сам недавно рекао да у нас нема ни педагошког укуса.

И онда: *ко* пише? Сваки ко год поле влада пером — и звани и незвани. Звани пишу да уздрже свој реноме. Али ово о чему пишу није ни њихово, нити га разуму нити је и од икакве користи ни по теорију ни по праксу наше педагогије. Ти људи чак не знају ни шта се догађа у њиховој најближој педагошкој околини. Страно им све лепо звучи, јер не разуму ни саме идеје ни самог облика. А резултат тога је не педагошки напредак већ трулеж и више ништа. Има вам ту српских и хрватских педагошких делија који се размахивају именима Бинеа, Штерна, Мојмана, Блума, Клапереда, Дегана, Декрола, Крајсмана, Хола, Вунта и т. д., а да су их и пола сата проучавали, нити имају способности да их читају и схватају. Има вам ту људи који су пуних шеснаест година „штудирали“ на селу, да преко ноћ измисле дидактику и намећу је чак и учитељству као неку врсту универзалне библиотеке.

Једном речи прави трулеж наше педагогије у ужој и широј Угарској. А како је то у другим српским ослобођеним и хрватским и српским неослобођеним провинцијама? Скоро исто. Ено узмите на прилику Србију и Црну Гору. У Србији се толико запрашило новим хербартијанством, да се људима одмах мозак заврти чим ма и једну реч чују о педагогији. Читава педагогија стоји под арендом једног или два Рајновца. Сваки нови покрет без њиховог потписа баца се у немилост. Прво срп. друштво за психологију ђака нажалост и ђења и рапидно пада, *прво*, што тн Рајновци не могу да гледе да им се њихови ђаци модернизирају и траже оно, што им њихови педагошки мајстори нису могли дати као први и најглавнији услов напретка: интензиван рад у испитивању правих педагошких факата; *друго*, што је читав рад спао на два три човека, који и онако стењу под бременом свог великог позива; *трече*, што се кооперација „пријатеља“ српске педагогије састоји у пуким речима и грамљивости за велике шеме и почасна места. Па и практичан рад

[1] О тим новим покретима писао у најновијем „The Teacher“-у („Учитељ“), под наслопом: „New movements in education“ (нови покрети у васпитању).

учитеља у Србији је врло спор и неадекватан. Изузев неколико трезвених београдских учитеља који, занета, раде и пером и оловком, и неколико провинцијалних идеалиста — све се свело на одржање једног учитељског удружења у коме нажалост суделује само један мали део српјанског учитељства, удружења, које по могућству издаје нека педагошка дела и данас се бори око свршавања учит. дома. Школски систем и дан дањи парадира у туђим тражама, и још се многи од чуда крсте што народ, проста маса нема вере у њега, нити има икаквог интересовања и за своју нар. школу и за своје нар. учитеље. Због тога и они грдни симптоми: учитељ снижен до робског угледа, заведен и писан од политичких партија, завађен са својим народним просветним братом, свештеником, нестручан и неправедан надзор, и наплаћен као нико свој, и т. д.

Незнам тачно како је у Црној Гори. По некојим педагошким радовима судим да је и тамо као и у Србији и Угарској. О Босни и Херцеговини нећу ни говорити. Српска школа и српско учитељство борило се за тридесет година просто херојски. То су биле године зебње непред Дамоклова мача. Изгубило се пуно, пропустило се свега, и утеха је што се на чистац изашло и с оним што се сад има. Сад је валда нова хора. Наравно треба ће времена док се мало тргне из оне песанице и тржавиће, лек, који је потребан не само срп. вероисповедним школама већ и комуналним. Обоје пате од пакнадних политичких ликова, који су само терор сваке педагогије.

У Далмацији већита гложња међу учитељима, инспирирана нашим највећим професионалним идеалима — покварени политичарима. Слаба или никаква учитељска организација, немање скоро ни једног правог учит. гласила, слабе плате, а још слабији школски систем, систем, који је исто толико адаптован на народне потребе, као и његова браћа у Хрватској и Славонији, некадашњој Војводини, Србији, Црној Гори и Босни и Херцеговини. Осим тога срп. конф. школе у Далмацији тек да се каже да живе. Пука авет и овде. Слобода и братска искреност и овде стење муке свакојаке.

А како је у Старој Србији и Маћедонији? Ако не горе, зацело није боље. Свуда — тама и неки чудни мирис. Кад се узме у рачун толике године наших народних школа, кад сумирамо издатке на њих, кад упоредимо њихове циљеве и резултате, њихову теоретику и практичку подлогу — ми не можемо бити задовољни нити са српском нити са хрватском педагогијом, нашом народном просветом.

Шта да се ради? Први корак у свакој поправку јесте да се знаде шта фали и квари. У нас се ни у том правцу није постигло такорекући ништа. И дан дањи наши педагози су више песници него ли научници. Сви нам галаме и укуцују о великој улози српског и хрватског народног учитеља, а нико неће да засуче рукаве па да каже шта значе те фразе у пракси. Бакићева и Нешковићева критика о механизму наше народне наставе и дан дањи је истинита.

Да се знаде шта фали и квари јесте објективно и стручно посматрање самих факата. За то опет треба праве и здраве педагошке критике. Ми је данас немамо, јер нема људи. Они који су позвани и који знају пулс наше народне просвете или ћуте као заливени да не би узнемиривали своје благоутробије, или пак пишу о Марковим конацима и превађају којекакве застареле етичке ствари, слећу у село песника и књижевника — укратко, избегавају сваки прави и интензивни, т. ј. конструктивни и критички педагошки рад. Господа су научена само да придикују и да им други ташту и да их уздижу као какве великане. У нас је толико огрејало у површности, да ни стручних педагошких критичара немамо. Ако се и прикаже какво дело, то обично мали и незнатни спис. Аутор похвали или покуди, већ према томе како је „критичар“ расположен, без да се и једна једина каже о томе шта је добро а шта рђаво. Ено вам дивног примера за то у „критичару“ Протићеве „Педагогике“, који се помолио у „Просветном Гласнику“. Критичара за стручна и вели-

ка дела и немамо. Ако се така дела и прикажу то су просте фразе које сваки може изрећи ако дело познаје по коричама. Други опет критикују туђа дела у огласу својих превода. Трећи опет ни појма немају о критици и њезиној улози, и тако даље о тој нашој педагошкој трулежи.

Осим увиђања својих погрешака, шаљимо наше способне људе да проучавају на лицу места тајне туђих успеха (у нас се до данас само говорило о туђим резултатима), састајмо се на теоретичке и практичке састанке, приближимо се трезвеном свештенству и настојмо да се створе прилике за право народно просвећивање, оснивајмо друштва за сабирање и проучавање педагошких факата, уједињујмо све српске и хрватске учитеље ма где они били и т. д., и т. д.

Можда ће ко рећи: „На и ми то одавна знамо". Сумњам, јер је то просто вербално знање. Најпосле о томе нисам ни ја, ни ви судија — факта су говорила до сада а тако ће бити и од сада. И онда намера овога чланка јесте само та, да се барем донекле увиди да постоји застој, или боље речено *трулеж* у нашој педагогији.

New York University, 1911.

ЗАШТО СЕ ПРЕДАЈЕ, И КАКО ТРЕБА ДА СЕ ПРЕДАЈЕ ПСИХОЛОГИЈА.

Од

ГАБР. КОМПЕЈРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

(Наставак.)

Феномени емоциони, инсаони и вољни. — Да би се разумела разлика међу трима низовима феномена које разликују психолози, најбоље ће бити обратити се личном искуству сваката од нас и потражити примере.

Топлота коју саосећавамо сунце, мирис који удишемо међу цвећем, слатки кус меда, па и емоција коју проузрокује гледање какве слике, бол који осетимо кад изгубимо пријатеља: то су, ето, сензације и осећања. И поред разлика које их развијају, сви су ови феномени слични по томе што су они емоције, афективни феномени: свима је њима заједничка црта што *састоје у љубави и мржњи*, од њих страдамо и уживамо у њима.

Са друге стране, опажање облика или боје неког предмета, сећање на неки прошли догађај, слика коју задржимо о неком споменику, пејзажу, идеја о особини заједничкој великом броју бића, као алоја или врлина, умовање у геометрији: ово су интелектуални феномени; сви они имају као главно обележје то што представљају, што пружају свести представу било о неком предмету, било о односу међу предметима.

Најзад дела која човек извршује кад говори, кад пише, кад отпочиње посао, мења место, кад се ма на што одлучује; то су чињенице које све за свој почетак имају *вољу*, или могућност да се одлучимо за неку радњу.

Први су феномени везани за *сензибилитет*, други за *интелигенцију*, последњи за *вољну активност*.

Списак способности. — Сви битни феномени психичког живота спадају у ове три категорије: *сензибилитет, интелигенција, воља*. Ова три атрибута испрљују дефиницију духа, који се може сматрати као снага која осећа, мисли и хоће: што, другим речима, значи да се људски дух сукцесивно објављује у сензацијама или осећањима, у мислима и вољи.

Међутим, да бисмо били строго потпунији због тесних односа међу телом и душом, треба међу психичке чињенице убројити неке чињенице које, тако рећи, посредују између душе и тела, а смештене су на границама психологије и физиологије: то су *покрети* и *инстинкти*, који се могу везати за физичку активност.

Са друге стране, феномени сензибилитета се дубоко разликују по свом постању, по својим предметима, по реду којим се развијају: задовољства и болови тела, сензације, једном речју, тесно су везане за физичке органе; радости и муке срца и духа су више природе, оне се развијају касније и претпостављају као антецеденције интелектуалне феномене. Први чине физички сензибилитет, а други психички сензибилитет, који се може проучавати тек после интелигенције, јер делом из ове и потиче.

Да сведемо. Списак психичких способности може бити састављен овако:

1° Физичка активност:
2° Физички сензибилитет.
3° Интелигенција.
4° Психички сензибилитет.
5° Вољна активност.

Узајамни односи међу способностима. — Иначе се само од себе разуме да у стварн та разна стања свести никако не постоје издвојена и да никако нису самостална једно према другом. Способности сарађују и испомажу се: феномени се мешају и стапају.

Тако се интелигенција придружује свим психичким радњама, јер свест, која је заједн-

ничка карактерна црта свих оних радња, јесте и сама прва међу интелектуалним радњама. Нема задовољства или бола, привржености или одвратности, а да не би били свесни себе, и да сем тога не садрже још и више или мање јасну идеју о пријатном или непријатном предмету, о предмету љубави или мржње, који те емоције и изазива. Тако исто, нема воље која не би претпостављала сазнање, тачно или неодређено, дела које смо се одлучили да учинимо, па и побуда ради којих смо се одлучили. Реткост је да се дух налази искључиво у једном стању. Али опет зато постоји класична подела на три битне способности, и потребе анализе захтевају да психологија идеално и у теорији раздели оно што је у реалности уједињено.

Оправданост таквог разликовања способности је за сваког очигледна сумње; али се треба чувати и не приписивати овом послу класификована више важности но што га он заслужује. За психолога је далеко важније да опише и анализује чињенице, да би их подвео не само под класе у које спадају, него и под законе који њима управљају.

РЕЗИМЕ.

1. *Психологија* је наука о унутрашњим чињеницама које сачињавају психички живот човека, насупрот физичком му животу.

2. *Емпиријска психологија* је наука о чињеницама. *Спекулативна психологија* је метафизичка наука која се напреже да чињенице сведе на један једини принцип: душу, по спиритуалистима.

3. Душа је најмање схватана као принцип трајности и облика, код минерала, као принцип живота код биља, принцип сензибилитета и кретања код животиња, најзад као принцип мишљења код човека. Све више и више, реч душа је постала синоним *спиритуалног принципа*, који осећа, мисли и хоће.

4. Проучавање психичких чињеница је независно од закључака које филозофи изводе о егзистенцији и природи душе.

5. Психичке чињенице се разликују од физиолошких: 1° по томе што су непосредно познате у свести; 2° по томе што нису, као физиолошке чињенице, прости покрети просторне материје; 3° по томе што могу да не постоје истовремено с физиолошким феноменима.

6. Психичке чињенице показују међу собом сличности и разлике које допуштају да их распоредимо у известан број категорија, које се називају *душевне способности*.

7. Способност није ништа друго него скуп свесних стања која имају исту природу.

8. Разликују се три низа психичких чињеница: 1° афективне или сензитивне чињенице; 2° интелектуалне чињенице; 3° вољне чињенице; и према томе три способности сензибилитет, интелигенција и воља.

9. Овим трима битним способностима треба додати *телесну активност*; што се афективних чињеница тиче, њих треба везати, једне за телесни а друге за духовни сензибилитет.

(Наставиће се.)

УЧИТЕЉЕВО РАСПОЛОЖЕЊЕ И ВЕСЕЛОСТ КАО ВАСПИТНО СРЕДСТВО.

Добро расположење и веселост одржава и потпомаже здравље код деце, олакшава развијање, крепи тело и душу. То је савсим појмљиво и јасно када знамо да је вегетативни и анимални живчани систем у тесној вези једно с другим. У добром расположењу и радости су крвни судови пунији, струјање крви потпуније, храна се боље вари и хранљиве материје у телу много лакше апсорбују. Под таквим околностима крв се не бави дуго у вевим органима усљед чега, како патологија вели — конгестије слабије дејствују на организам.

Како је дакле расположење, „добра воља“, веселост потребан и важан фактор у физичком склопу детињем а и у моралном погледу од великог значаја, и како сва деца нису подједнако веселог темперамента — а ништа непријатније и непродинје него видети невесело дете, ставио сам себи у задатак изнети у неколико речи начин како се може нпак дете васпитати да буде расположено и „добре воље!“ —

Шта су деца нерасположена, невесела, меланхолична, крвни су врло често родитељи па и учитељи, што на своју децу већином несвесно — преносе своје бриге и патње из свакидашњег живота.

Први фактор који се мора испунити да нам деца буду „добре воље“ јесте веселост. Слободан живот код деце изазива јачу циркулацију крви, отуда долази веселост. Кретање дакле и то кретање *и рад свију мускула* јесте у главноме полазна тачка за васпитање наше младежи. Први напори дакле имају се уложити *да се наша деца физички васпитају*. Живот на чистом ваздуху — у првом реду — благотворно дејствује на дечу. Свеж ваздух је најјача дечја храна.

Да дух здраво ради, први је услов да је тело здраво. Са здрављем, расположењем и веселошћу долази духовитост. А веселост до-

лази тада, ако смо предузели све оне мере које су потребне за физичко васпитање тела.

Ако се на тај начин припремамо буде терен, ако тако будемо радили нема спора, деца ће нам весела бити. А прави родитељи тај нужан услов за физичко васпитање, то задовољство морају пружити својој деци.

При телесном вежбању гимнастици, игри будући брже ради, тело и дух је живахнији и више склон веселости и смеху. Али смех као израз веселе и здраве душе, потребан је не само при гимнастисању него и за време наставе пошто он олакша, учини пријатним, тако рећи зачини озбиљне и песпосе часове за време наставе. Из тога је разлога потребно расположење и веселост учитељева за време наставе.

Учитељ захтевајући од деце расположење и веселост, најглавније је да сам не сме бити мрзовољан и нерасположен. Расположење и смех је прилепљива ствар, имајмо паздан весело лице, кад са децом општимо, па ће нам и она весела бити. Учитељ има много разних путева и начина да му деца весела буду. Расположење наше и симпатије према деци удружено са веселошћу, опазићемо за врло кратко време на успама наших малишана.

Да је то заиста тако видимо отуда, што меланхоличан изглед лица, велик број деце има само с тога, што су у непрестаном додиру са меланхоличном околином. Познавао сам родитеље који су и од својих млађих захтевали да буду весела. На тај начин у тој кући је све певало и било весело. Резултати су били одлични, деца су пораста без суза у очима са добрим душевним особинама.

Довде смо говорили о физичком смеху, смеху кога назива правилно и живо струјање крви. Али тај смех решава само први део проблема, остаје нам још да видимо начине за васпитање душе, смех као израз душевног расположења. Треба бити „сретан“ и душом као и телом. Мир душе није природан дар, већ израз најјаче аутосугестије. И то се васпитањем може сретно извести. Ево принципа на којем оно почива:

Убити егоизам, срчане жеље, инстинктивне природне нападе. Научити дете да зна да у њему постоје ова бића: „анђео и животиња“, „животиња“ то су његове муке патње, његове узалудне жеље; „анђео“ то је разум који води човека да може себе да победи. — „анђео“ се појављује тек тада кад нађу на душу разне жеље па их разум треба да савлада. Код деце разум не влада као што треба, но њиховој души греде већином „животиња“.

Учинимо да се код деце развије најплеменитија љубав, која је моћнија од свију инстиката па ћемо успети да победе егоизам. Затим, узвисимо га изнад самога себе. Покажимо његовој души и беде сиротања, који трпе све, што се трпети може. Научимо га да сажаљева невољне, да се интересује за криве. Покажимо му да је *рад* закон божји, да се само радом постиже срећа. Доброта и *рад* дају боју души и *шелу*. Прозримо што је могуће дубље у душу детињу, у колико то будемо активније радили у толико ће нас зато јаче волети, у толико ће се пре у детета развијати лепи и племенити осећаји.

Искуство је потврдило ове „теорије“, оне су приступачне свакоме пробајмо и ми.

Бранко Ролер.

Педагошки преглед.

Народно образовање на Исланду. Острво Исланд добило је автономију 30. окт. 1903. г. Од то доба опажа се јако развијање у народном образовању. Први бољи појав је у томе закон од 30. јула 1909. г. којим се забрањује увоз спиритуозних пића: затим је 1907. г. дошао нови школски закон, који одређује облик народне школе.

До тога доба на Исланду није било много школа. Од доба процвата исландске књижевности у XI.—XII. в., породица је била расадником писмености, а погдегде је родитеље замењо путујући учитељ.

Јачи степен интелигенције, у иначе оскудној породици исландској, већином је дошао помоћу општих књижница. Нови школски закон даје предност породици у првој настави детета, у добу од 7—10 година и захтева да деца са 10 годином ступе у народну школу кад већ знају читати и писати.

По новом закону, који ступа у живот 1. јан. 1912. год. Исланд ће бити подељен на школске округе, који ће имати школске савете са 3—5 чланова, бираних на три године.

Ови месни савети бираће учитеља.

Сва деца у добу од 10—14 година дужни

су ући у школу: изостајање без стварна разлога казни се глобом од 1—25 круна.

Настава је бесплатна; школска година траје 6 месеци. Сем тога, постоји још необавезни полазак течајева од 3 месеца годишње за споредна занимања.

Влада одржава школу према броју ученика и трајању течајева.

Школом управља влада и надуправитељ којег министар поставља.

Исландска школа је потпуно одељена од цркве, а духовенство које је по закону од 1880. г. управљало сеоским школама, сасвим је укљоњено од сваког утицања у школски посао. Крајем године одржавају се испити за отпуст и примање.

На испиту је дужан бити цензор којег поставља школски директор, а цензору је дужност између осталога, да надгледа, да ли су испуњени сви услови, који су потребни да се добије владина потпора.

Ученици, који не покажу довољан успех на испиту, продужују школу до 16 година. Број наставних часова је овако подељен: Матерњи језик: 8 часова: рачун 5; историја 2: земљопис. 3; природопис 4; наука о вери 2; певање 2; ручни рад 2; телесно вежбање 2.

Последња два предмета нису обавезна. Настава у науци вере има посебан положај: месни школски савет има права да сасвим искључи те часове из распореда часова, а знање из тога предмета не оцењује се у сведоџби.

То се објашњава тим, да се може време употребити на друге предмете, који су омањени временом. За природопис је одређено 4 часа и наручити распис одређује минимум наставног градива. Тако у физици захтева се: о магнету и компасу; галванска струја; звоно и неколико других прибора за изучавање особина топлоте, полуга и др.

За споредна занимања ако не трају 3 месеци бар са 12 ученика, плаћа се глоба.

Према наредби од 1903. год. повторна школа има своје уређење, којим руководи влада.

При завршетку занимања на испиту дужни су бити присутни два изасланика.

Повторна школа дужна је имати, бар таква средства, која има и народна школа.

У њеном програму је матерњи језик, природопис, земљопис, историја, математика и ако је могуће пртање, гимнастика и певање. Наставе у веронауци не узима се.

По последњем школском закону, при избору учитеља имају предност који су положили испит. Минимум плате је 18—25 круна недељно осим стана, осветљења и огрева.

Један до два постотка учитеља могу бити умировљени. Мировински фонд је основан 1909. г. а у њега иду и казне. Из њега се може издавати само $^3/_4$ од готовине. Да се дође до мировине потребно је бар 10 год. службе. Размере у мировини још нису одређене.

Управа мировинског фонда има три изабрана члана, а уз то су директор школски и ректор учитељске школе чланови управе по дужности.

Статистички податци који су објављени за 1903—1904. г. јасно су говорили о прекој потреби новог школског стања.

Од 415 учитељских снага, 321 је мушких а од њих само 135 ожењених: од 94 женских само 10 удатих. Од 394 особа 46 је било млађе од 21 године, а 164 између 21 и 30 годином. Од 368 учитељских снага и мушких и женских, 305 је у служби мање од 10 година.

Плате су биле тако мале, да се учитељством занимали или привремено, недорасли младићи или занатлије као споредним занимањем. 220 учитеља бавило се земљорадњом, 66 рибарством, 16 трговином и т. д.

Постојале су школе, но није било школске системе, постојали су учитељи но није било учитељске организације.

Међутим у Рајкавику и другим знатнијим приморским местима, било је одавно добро уређених комуналних школа, где су наставници били потпуно спремни.

Покушај са тим школама служио је као основа новој школској системи, која ће без сумње показати свој успех.

„Школа и Живот".

Учитељство.

Плаћевни разреди чиновника који имају исту спрему као учитељи. У Угарској су за сада од чиновника најбоље наплаћени државни, железнички и поштански чиновници и официри. Овом приликом доносимо три плаћевне системе по којима добијају своју плату од горњих чиновника они, који имају исту спрему као и учитељи.

I.

Државни чиновници:

	Плата и лични додатци	Станарина	Укупно
	К	К	К
у XI. плаћ. разр.			
1.—4. године	1.400	800	2.200
4.—8. „	1.600		2.400
8.—16. „	1.800		2.600
у X. плаћ. разр.			
1.—4. године	2.000	900	2.900
4.—8. „	2.200		3.100
8.—16. „	2.400		3.300
у XI. плаћ. разр.			
1.—4. године	2.600	1000	3.600
4.—8. „	2.900		3.900
8.—16. „	3.200		4.200

II.

Железнички и поштански чиновници:

	Плата	Станарина	Укупно
	К	К	К
у XI. плаћ. разр.			
1.—2. године	1.600	800	2.400
2.—4. „	1.800		2.600
4.—7. „	2.000		2.800
VII. плаћ. разр.			
1.—3. године	2.300	900	3.200
3.—6. „	2.600		3.500
6.—9. „	2.900		3.800
VII. плаћ. разр.			
1.—3. године	3.200	1000	4.200
3.—6. „	3.500		4.500
6.—9. „	3.800		4.800

Овде зато саопштавамо IX., VIII. и VII. плаћ. разр., јер се чиновници са матуром именују у ове разреде. А сад да видимо плате официра:

III.

Официри:

	Плата	Станарина и додатак за намештај	Укупно
	К	К	К
XI. ранг класа			
1.—3. године	1.680	928	2.712
3.—6. „	1.800		2.832
6.—9. „	2.000	104	3.032
X. ранг класа			
1.—3. године	2.300	928	3.232
3.—6. „	2.400		3.432
6.—9. „	2.600	104	3.632
9.—12. „	2.800		3.832
IX. ранг класа			
1.—3. године	3.000	1580	4.700
3.—6. „	3.200		4.900
6.—9. „	3.400	120	5.100
9.—12. „	3.600		5.300

Из ових бројева свако се може уверити, да је учитељство веома заостало иза ових чиновника, а који немају више предспреме но учитељи.

Саопштавамо напослетку и *нове* плаћевне степене пештанских учитеља, да се види, како су хонорирани, најбоље плаћени угарски учитељи осн. школа.

Године у једном степену	Степен	Плата	Станарина	Укупно
3	X.	1.200	600	1.800
3	IX.	1.500	600	2.100
4	VIII.	1.800	800	2.600
4	VII.	2.600	1.000	3.600
4	VI.	2.900	1.000	3.900
4	V.	3.100	1.000	4.100
4	IV.	3.400	1.000	4.400
4	III.	3.700	1.000	4.700
4	II.	3.800	1.200	5.000
4	I.	4.000	1.300	5.300

Управитељи 10 година осим редовне учитељске плате добивају 1400 круна, а после 1700 круна. Почасни управитељи пак 400 К.

Свакако је дакле оправдана борба учитеља у Угарској којом траже, да се и они уврсте у XI., X. и IX. плаћевни разред.

„Tanító.“

Уређење учитељских плата у Чешкој. Перманентна школска комисија земаљског сабора расправљала је недавно о уређењу учитељских активних доплатака. Референт, посланик *Моравец* напомену је, да је активни доплатак, доплатак на стан, а пошто су у мањим местима станови јефтинији, то предлаже да се ти активни доплатци среде према плаћевној скали државних чиновника. И то овако:

Плаћ. разр.	Праг и Беч	I. места с преко 80.000 ст.	II. места с 40—80 хиљ. ст.	III. место с 10—40 хиљ. ст.	IV. места до 10 хиљ. ст.
XI.	720·	576·	504·	432·	360·
X.	950·	768·	672·	576·	480·
IX.	1200·	960·	840·	720·	600·
VIII.	1380·	1104·	966·	828·	690·
Са активним доплатком у Прагу	80%	70%	60%	50%	

У мировину урачунљиво станарина (без обзира на број становника) XI. р. 240· К; X. р. 320· К; IX. р. 400· К; VIII. р. 480· К.

Расправљало се даље колика би свота потребна била да се тај надатак покрије и из којих средстава. Заступник др. *Урбан* изнео је у цифрама колико би се добило кад би се пиво и ракија јаче опорезали, но он је није

вио да за сада није зато, да се због учитељских плата чине така покрића. Урбан је немачки либерал, а међутим клерикални великопоседник др. Б. кнез Шварценберг, најавио је да треба да се повише земаљски приходи, како би се могле уредити учитељске плате сразмерно према садашњем добу.

Практичне обраде.

„О процентима“.[1]

Практична радња ЂОРЂА ПЕТРОВИЋА, срп. нар. учитеља.

У смислу извештаја председништва среског учитељског збора новосадског додељено ми је да обрадим расправу „О процентима“ без даљег ограничења, те ћу ја ту тему да обрадим слободно, у оној мери, у колико држим да је потребно, да се ова рачунска грана треба да обради, да би деца добила основне појмове о процентима, важност и примену њихову у животу.

Ја ћу овде да говорим I. О процентима у опште, II. Рачун процента код добитка и губитка и III. Каматни рачун у опште.

I. О процентима у опште.

Процент је латинска реч „pro centum“ а значи „за сто“ или „од сто“ а скраћено се бележи у пракси са %. — а ми ћемо овде употребити српски назив: постотак. У грађанском животу је означење постотка од великог значаја, по коме се често одређује величина бројева један према другом. Скакање и падање цена, увећање и смањивање прихода и расхода, одређивање порезе, наплата осигурања, растење и опадање становништва, саставни делови једне смесе, одређивање парохијала и т. д. често се означују постоцима.

Само се по себи разуме, да деца морају бити на чисто са рачунањем помоћу простих и десетичних разломака, пре но што почну обрађивање рачунања с постотцима.

Пре свега је врло важно, да деца појме, шта је постотак, што ћемо овако постићи: Н. пр. Шта је један стотинити део од 100? Два, три, пет, десет стотинитих делова од 100? Колико стотинитих делова има у 100 — одговор: има 100 стотинитих делова. Конкретно: Шта су три стотинита дела од 100 К? Пет, шест стотинити делови од III. или Q? И сада долази дефиниција, да се одређени делови од сто зову постотци а означујемо их са %. — Овакове вежбе ћемо чинити све дотле, док се не уверимо, да су деца на чисто са постотцима.

Да би деца појмила, нашто се односе постотци, задаваћемо им овакове примере:

Неки човек има од свог винограда 200 К годишњег прихода, и на то плаћа 4 % државне порезе, колико онда он плаћа годишње државне порезе? (Овде се доводи у везу део из устава о порези).

Решење: 1 % од 200 К = 2 К.
4 % „ 200 К = 2 К × 4 = 8 К.

Решење показује, како се од свуте напалази прво 1 % па онда 4 %.

Или: Трговац Петар Јовановић има 4400 годишњег прихода; а плаћа 8 % општинске доходарине, колико он плаћа годишње свега доходарине? (Тумачење шта је доходарина?)

Решење: 1 % од 4400 К = 44 К.
8 % „ 4400 К = 44 К × 8 = 352 К.

Кад толико плаћа на годину дана, колико плаћа на по године? Када и свуту, коју плаћа на годину дана поделимо са два, а када тражимо за један месец дана, онда ћемо целу свету поделити са 12 (1 год. = 12 месеци).

Други пример: У некој вароши има 8600 становника, у години је од тих умрло 20 %. колико их је свега умрло?

Решење: 1 % од 8600 ст. = 86 ст.
20 % „ 8600 ст. = 86 ст. × 20 = 17 20 ст.

Други пример: Отац Јована Савића плаћа годишње 2844 К у име порезе, на ту свуту плаћа у име парохијала 10 %. колико он има да плаћа у име парохијала?

Решење: 1 % од 2844 К = 28·44 К.
10 % „ 2844 К = 2·844 К × 10 = 284·4 К.

Овакови задатци имају се узимати из практичног живота: о порезама, потрошарини, парохијалу, статистика гледе односаја становника по народности, вери, умирању, досељавању и т. д., осигурање живота, поседа против пожара и леда, а у концентрацији са предметима, у којима се овакови примери могу применути.

Када деца потпуно буду на чисто са постотцима, прелази се на

[1] Овај рад је новосадски српски учитељски збор усвојио као добар.

II. Рачун постотка код добитка и губитка.

При куповању и продаји робе, добитак и губитак се већином означује постотним рачуном, јер се тиме односи купо-продајне цене расветли. Овде се има казати, да се добитак или губитак односи на куповне цене.

Н. пр. при продаји неке робе добије трговац 20 % т. ј. на 100 К добије 20 К, што значи: да се нека роба, која је купљена за 100 К продаје за 120 К, укратко: 20 % значи $^{20}/_{100}$ или $^{1}/_{5}$ добитка на куповној цени.

Други пример: При продаји неке робе изгубљено је 20 %, то значи, да се роба која је купљена за 100 К прода за 80 К. Изгубљено је 20 % или $^{20}/_{100} = {}^{1}/_{5}$ од купљене цене.

Овакви и слични рачуни имају се умно радити, а већи писмено. Н. пр. Никола купи 4 Hl. вина за 200 К а споредни су трошкови 20 К. — Колико је постотака добио, када литру вина продаје по 90 потура?

Решење: Куповна цена је 200 К + 20 = 220 К. Када литру вина прода за 90 пот. онда је продао Hl. за 90 К, а 4 Hl. за 360 К добио је дакле 360 К — 220 = 140 К.

Кад је на 220 К добио 140 К.
на 10 К ће добити 140 : 22 = 6·8
„ 100 К „ „ 6·8 × 10 = **68 К** % је чиста добит.

Као што се види, код параде овакових рачуна морају деца бити на чисто са множењем и дељењем са 10, 100 и са децетичним разломцима.

III. Каматни рачун.

Постотни рачун се највише употребљава и игра врло велику улогу при рачунању са каматама, — а имају се имати у виду ове четир чињенице: главница (капитал) камате, постотна стопа и време. Главница је извесна свота новца која се употребљава при обрту неке трговине, при куповини земљишта и т. д. Ко свој новац неће да употреби за какву трговину или за куп неког земљишта, тај обично свој новац даје у зајам. Онај, који новац даје у зајам добија накнаду од оног, коме је новац узајмио, а та накнада за зајам зове се камата.

Висину или количину камате одређујемо обично на 100 а за време од једне године дана: одреди се дакле колико филира на сто филира или колико круна на сто круна главнице има да се плати у име камате на годину дана. По томе се каже, колико *постотака* има да се плати у име *камате „на 100 К на једну годину дана.“* — Одређује се дакле главница, време, постотна стопа и камата. — Садања каматна стопа је од 3—8 законом дозвољена. — При рачунању камата рачуна се година са 360 дана, а месец са 30 дана. — Имамо да растумачимо да онај, који даје зајам, ради сигурности добија од свог дужника обвезницу или меницу, и да данас такове зајмове дају новчани заводи или штедионице (тумачење: шта је обвезница, меница, штедионица и т. д.).

Код каматних рачуна од оне четир чињенице, које смо напред споменули, морају се три назначити, да би четврту тражили. Н. пр. 400 К главнице доносе по 4 % за годину дана. То сачињава четир задатка:

1. Колико К камате доноси 400 К по 4 % за 1 годину?

2. На колико је постотака издато у зајам 400 К кад ово доноси за 1 год 16 К камате?

3. Колико година морају бити у штедионици 400 К да по 4 % донесу 16 К камате? и

4. Која главница доноси 4 % за 1 год. 16 К камате, на чега произилази, да се код стручњака и оних, који се у овој струци спремају за стручњаке има обраћати пажња: на каматни рачун, каматну стопу, изналажење времена и главнице. Основна школа није стручна, а нема ни времена да све ове гране обрађује, стога сам тога мишљења, да ми обрађујемо само каматни рачун т. ј. изналажење камата, а остала три: каматну стопу, изналажење времена и главнице да не радимо, што ни наставна основа не одређује изрично.

Израчунавање камата.

Почећемо са једним примером: Петар Јовановић узајми у једној штедионици 1000 К. Он плаћа на 100 К годишње 5 % камате. Колико ће камате он плаћатити на годину дана на 1000 К?

	Глав.	В.	%
Решење:	100 К	1 год.	5
	1000 К	1 „	?

Овде је назначена главница, време, каматна стопа а траши се камата. Како се изналази камата? Кад главницу помножимо са каматном стопом и поделимо са 100, — дакле када је Јовановић на 100 К плаћао 5 К ка-

мате на годину дана: онда је он на 1000 К морао платити 1000 К × 5 = 5000 : 100 = 50 К. А ако је он узео зајам на по године дана, онда је у име камате платио половину од оне своте, коју је плаћао на годину дана, дакле 25 К. Ако хоћемо да дознамо мање време од године дана, н. пр. колико плаћа на један месец дана, онда камату од године дана поделимо на 12 и т. д.

Узећу један пример, у коме се налазе десетични разломци:

Глав.	н.	%
100 К	1 год.	6
345·2 К	3 „	?

Решење: 1 год. 345·2 × 6 = 2071·2 : 100 = 20·71 К а за три године дана 20·71 К × 3 = 62·13 К, дакле 345·2 К главнице по 6 % доноси за 3 године дана 62·13 К % у име камате.

Купујте српске школске жигице.

Белешке.

Станарина соморских учитеља. Пише нам друг из Сомбора: „У последњем броју „Шк. Гласника“ није тачна белешка о нашој повишици станарине, те би молио да се исправи овако: Скупштина варошн Сомбора једногласним решењем је повисила својим учитељима без разлике вероисповести станарину им са 360 круна (што су до сад уживали) на 720 К, дакле са још 360 кр. и то тако да им се иста рачуна од 1910. — према учитељској молби. — Две године унатраг — 1910. и 1911. добили смо одмах сваки по 720 кр. Што нам је вар. скупштина нашу молбу једногласно усвојила заслуга је осим осталих још и наших српских општинара, а поглавито др. Јоце Лалошевића и др. Ђуре Николића, којима ће ововарошко учитељство бити свагда благодарно.“ Молимо другове да нас у оваким и сличним стварима сами извештавају, да немамо по нетачним новинарским вестима доносити овакве белешке.

„Српски Учитељски Конвикт у Новом Саду“ примио је у *децембру* о. г. од г-ђе *Емилије уд. Шијак* поштарке у Батајници 10 К прилога у место венца на одар својој доброј заови пок. *Марији Шијаковој*, учитељици у Батајници. — Од г. *Николе Ивковића*, трговца у Новом Саду 102 К чланарине.

Културан штрајк. По скупштинском решењу од 8./XII. 1911. већ на више места су учитељи ступили у пасивну резистенцију. Неће више да уче апалфабете, да држе предавања, да буду коровође, пословође, књижничари певачких омладинских друштава, читаоница, једном речју осим редовне наставе у школи неће да се баве никаквим културним радом. Први су почели државни и вероисповедни учитељи на Турске Кањиже — Лозепова, за тим држ. учитељи из Домбовара.

Лајпцишки учитељи теже се на лошу плату. Њихова је почетна плата 2750 К а највиша 5520 К. Но они указују на плату минхенских учитеља, који имају почетну плату 3384 К, а највишу 6624 К. Лајпцишки учитељи траже повишицу, да се могу боље даље образовати, а ми тражимо само да можемо пристојно живети, па је и то много добро плаћеном „народном“ вођи, који би хтео да су српски учитељи сироти као спрће, како би се што боље могли заробити да служе разним себичним личним и котеријским интересима.

Школа и кинематограф. Нагло ширење кинематографа почиње у Европи занимати педагоге, како би могли дати деци кинематографске приказе. Тим питањем бавила се у Хановеру комисија за дечју књижевност, обративши се родитељима са опасном на штетни утицај што га има кинематографски приказ при састављању програма без разбора. Комисија предлаже нарочите кинематографске приказе за децу, и у том смислу споразумела се с једним власником кинематографа, а варошка управа даће у ту сврху повчану помоћ. У неким немачким варошима већ постоје таки кинематографи за омладину и успешно се служе међусобно кинематографским сликама.

Стање образовања у Енглеској. По извештају просвет. комитета у грофији Кенту, било је 1905. г. издатка на сваког ученика око 142 К, год. 1910. порасли су ти издатци на 157 К. У малим школама диже се тај издатак на 240 К. Ти већи издатци тумаче се с једне стране боље уређеним школама, но у главном су повишени издатци због повишених учитељских плата, које постепено, по стално расту. С друге стране подигнути су издатци с тога што се иде за тим, да се по разреду смањи број деце, те тако где је пре један учитељ са 80 деце којекако муку мучио, тамо је

сад двоје и сваки од њих боље је награђен, него пре само један.

Аналфабете. У Угарској има до по милијуна неушколоване деце. У 15 жупанија има таке деце по 10.000 и више. У највећој нашој жупанији у пештанској има 24.216, у бихарској 24.178, у хуњадској 20.858, у мармарошкој пак 34.890. Процентирано пак: У мармарошкој жуп. 47% школ. обвезне деце не похађа школу, у торда арањошкој 43% у арадској, солночкој и хуњадској 39%. По народностима: 38·2% мађарске, 35·4% румунске, 8·4% словачке, 4·4% немачке деце не похађају школу.

Употреба школских просторија у Америци. Недавно су се у Америци школе затварале суботом, недељом и за време летњих врућина. Тако су знатан део времена удобне и скупе школске просторије стајале бескорисне. Практични Американци увидели су у томе узалудно трошење народних средстава и почели су употребљавати школе за просветне потребе ширих народних кругова. Више од 100 градова у Сев. Америци употребили су школске зграде за обуку радничког народа.

Пријатна школа. У једној од 680 њујоршких школа више но зидовима таблице са овим текстом: Дођи, кад ти је воља. — Иди, кад хоћеш. — Оно научи што ти се допада. Оно говори што хоћеш. — Домаћа задаћа је сувишна. — Казне нема.

Образовање у америчким колонијама. Прошло је 10 година како су Сдруж. Државе у Америци задобиле Филипинска острва. За то време је знатно унапређена тамо просвета. На 8 мил. становника има тамо 9000 учитеља и више од пола милијуна ученика.

Учитељски дом у Хамбургу 4. и 5. окт. отворен је у Хамбурту учитељски дом који се зове Carlo-Haus, по оснивачу хамбуршког удружења пријатеља школства 1805. године. Зграда има три дела: Кућу за издавање са 18 станова, одељење за друштво у којем је и конзерваторијум и одељење са 2 дворишце, већом за 1400 особа и мањом за 700 особа. Зграда је стала 2 мил. К.

Позоришне представе за децу држе се у Варшави већ од две године сваке суботе по подне. Приказују се одабрана дела. За децу млађу од 12 година прерађене су басне Лафонтенове и Андерсенове, као: вук и пас, лисица и кокош и др.

Дом за учитељице у мировини. Француске учитељице основале су ове године друштво, које ће се старати да умировљене учитељице имају у старости негу и надзирање. Установа се зове: Oevre des Maisons de Famille des Institutrices. „Чланице плаћају 6 фр. годишње. Помажући чланови плаћају годишње 1 франак, а оснивачи 100 фр. једном за свагда. Учитељице из целе Француске живо помажу ту акцију. То је нови доказ да се међу учитељством све јаче шири смисао за солидарност. Један за све, а сви за једног.

Како се образује учитељство у Белгији? Белгијско учитељство спрема се за свој позив у учит. заводима (l'ecole normale) које издржава држава, место Брисел или верска друштва (конгрегације). По статистици од 1906.—8. г. оспособљено је на државним заводима 384 учитеља и 375 учитељица, свега 759 учитељских особа. У бриселском учит. школама оспособљено је 69 учитеља и 84 учитељице, свега 153. У приватним клерикалним заводима оспособљено је 892 учитеља и 1227 учитељица, свега 2119. У Белгији нема још ни узаконеног обвезног похађа школе.

Невероватни бројеви. Низоземска влада расписала је јесенас стечај за неколико учитеља на својим насеобинама у Индији. У стечајевима су назначене и плате. Почетна плата је 4410 франака, после 3 године 5670 фр. после 6 год. 6930 фр., а после 18 год. 10.080 фр. Мировина која се даје после 20 год. службе износи 2520 фр. Сретна су деца, која ће имати таке учитеље — вели „С. 8к.“ —, који неће долазити у школу уморни мимошколским радом, који морају да раде да би издржали своју породицу, а још су више срећни што се могу похвалити да таке учитеље немају европске земље, које стоје на челу културе, земље, које преносе културу у туђе стране света.

Стечај.

Расписује се стечај на књиговођско место у Учитељском Д. Д. „Натошевић“ у Новом Саду са годишњом платом од 1200 К.

Дужан је положити кауцију у износу годишње плате.

Рок стечају је II. (24.) јан. 1912.

Управни одбор.

Пријатељима „Школског Гласника".

Приближује се завршетак године, а међу читаоцима „Шк. Гласника" има доста њих, који нису послали претплату, или је нису потпуно измирили, а неколицина дугује још и за прошлу годину. Ми смо недавно сваког појединце известили колико дугује. Доста их се и одазвало плаћањем, али доста њих и није. Ко је пријатељ општој учитељској ствари, а тиме и својој, не сме заборавити на то да свој стаљешки орган помогне осим читања и — **претплатом.** Ако немо се сваки час опомињати на претплату, каква нам је онда стаљешка свеси? Ми не опомињемо и не досађујемо скоро целе године никад, али је бар сад при крају године крајње време да се сети сваки да заосталу претплату пошље.

Та наши би непријатељи једва чекали да овај лист престане. А смемо ли ми то допустити? Ко не шиље тачно претплату тај тера воду на воденицу наших непријатеља.

Уредништво и администрација „Школског Гласника".

РАЖНУ КАВУ РАЗАШИЉЕ

у пакетима од 5 кг. по **К 3·50** франко

Friedrich Mallys Nachf.,

Hetzelsdorf Nro 40. Ostböhmen.

Моја ражна кава, која је нарочито за децу, нервозне и оне који болују од стомака, најбоље препоручена, даје не само веома укусну, него и јефтину и опште омиљену породичну каву. 1–20

Имам стотинама признања. — Хиљадама наруџбина.

Ц. и кр. прив. творница америчких котагових

ХАРМОНИУМА

РУД. ПАЈКР И ДР.

У Краљевом Граду (Königgrätz) Чешка.

Поштованом учитељству нарочите оланшице

Хармониума с педалом оба система у свакој величини за школу и за учење. — **Цена од 130 К на више.** — **Петогодишња јамчевина.** На отплату **од 8 К.** — Шиље се франко на последњу станицу. — Ценовници са сликама бадава и франко. 3–20

Част ми је овим српском православном **свештенству и црквеним општинама** до поволног знања ставити, да сам у мојој **кројачкој радњи свештеничког одела** увео и

СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ УТВАРИ

као: **одежде, стихаре, неба, литије, црквене, школске и друге барјаке, полијелеје, кандила, рипиде, чираке, св. иконе,** као и све у ову струку спадајуће предмете.

Ласкам себи, да су ме са мога солидног и дугогодишњег рада својим високим поверењем удостојили **Његова Светост српски Патријарх.** Високопреосвећена г. г. **Епископи** и већина српског православног **свештенства.**

Пошто сву робу за **црквене утвари** из првих и најзналенитијих свечених творница повлачим, могу оне предмете по **најнижој цени** рачунати. — Послуга најсолиднија.

С поштовањем **СТЕВА ПИСАРЕВИЋ,**

НОВИ САД. Дунавска улица број 29.

Мустре се шаљу на захтев бесплатно.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 20. У Новом Саду, 30. децембра 1911. Год. IV.

САДРЖАЈ: Синодско Устројство и Школска Уредба. — Како имале немачки учитељи? — Питамо ли много? — Педагошки преглед: Основна школа у Немачкој у год. 1911. — Цариградско „Удружење" Јернеја. — Учитељство: VII. општи учитељски конгрес у Француској. — Неправилне плате немачких учитеља. — Даље образовање шведских учитеља. — Практичне обрађе: Кромпир и његова употреба. — Преглед књига: Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen, von Ernst Meumann. — Белешке.

СИНОДСКО УСТРОЈСТВО И ШКОЛСКА УРЕДБА.

Архијерејски Синод донео је Устројство којим регулише свој делокруг. То Устројство је потврђено од Њег. Вел. краља и у седници синодској од 27. нов. 1911. проглашено.

У своме Устројству бави се Синод и са уређењем наставе у науци вере. У X. чл. Устројства, тачка в.) стоји да Синод „уређује вероначну школску наставу у свима правцима". Но 142. §. Шк. Уредбе под тачком д.) одређује делокруг Школ. Савету: „да издаје опште учевне планове", а под тачком е.) „да се стара да се напишу потребне школске књиге"; а 22. §. Школ. Уредбе од 1872. г. гласи: „У српским народним школама употребљавају се оне школске књиге, које пропише главна управа срп. нар. школа, а од вероисповедних књига оне, које одобри св. Синод на предлог исте управе.

После свега овога што постоји и практикује се у нашој Школској Самоуправи већ 40 година Синод је сам на своју руку ушао у наставни делокруг и хоће да освоји један део управе у настави. Тај део је настава у веронауци. Коме је познато стање наше веронаучне наставе у основној школи за последњих 40 година, кад мало боље размотри овај синодски став, да у *свима правцима* уређује веронаучну наставу, знаће, до каквих ће компликација довести ово улажење у школу, ако се оно допусти, ма под којим условима.

Данас одређује наставно градиво у науци вере Школ. Савет, науку о вери предају учитељи, надзор над свом наставом у опште воде школске власти. То троје је данас једна целина и ако у ту целину силом хоће да уђе Синод својим делокругом, он ту целину ће ремети и од данашњег не баш сјајног стања у томе, створиће много горе и изазваће непотребне трзавице.

Да изнесемо то све редом: Наставно градиво за све предмете па и за веронауку, одређује Шк. Савет. Тај делокруг одредио му је Сабор, а највишом потврдом је то стушило и у живот. Школ. Савет пре свега није властан напуштати ни једно своје право које му је поверено, ни дужност која му је одређена. Он то не може ни у овом случају учинити. Но Школ. Савет мора и иначе чувати интерес школе, а у интересу школе није да осим Школ. Савета још неко тело одређује *шта ће* се предузимати из неког предмета, *колико* ће се предузимати и на *који ће се начин* предузимати. Као што то важи за друге предмете, тако то важи и за веронауку. *Шта ће, колико ће* и на *који ће се начин* предузимати веронаука у нашој основној школи, то може одредити само једно стручно тело као што

је Шк. Савет, а да ли је то све основано и на учењу наше цркве, то би био делокруг другог стручног тела — Синода да одреди. Но како Шк. Савету председава патријарх, који је и Синоду поглавица, како у Шк. Савету суделује у раду и један члан свештенства, то је чак и то неемисао, да се са догматичне стране критички расматра веронаучно градиво и после његовог установљења у Школ. Савету. Евентуално то би имало смисла само у спорним случајевима.

Једино Школ. Савет и то уз мишљење учитељских кругова, може бити меродаван да одреди колико ће се градива узети у веронаучној настави, које ће се одабрати и на који начин обрађивати, јер Школ. Савет познаје прилике у којима се наша настава креће, он је позван да према тим приликама утврди могућност обраде у погледу обима и он је меродаван да пропише систем рада на том пољу, те у оквиру тог система да пропише и начин којим ће се сва та настава извести. Јер у колико се претпоставља, да ће Школ. Савет чувати дух православља, у толико се исто тако мора претпоставити и то се и с правом тражи од њега, да он као стручно тело води рачуна о савременом правцу и захтевима наставе, те да неће допустити, да се један предмет фаворизира на штету других предмета, без чијег недовољног знања ученик управо не може постојати као члан друштвене заједнице. А више је него сигурно, да би у томе било убрзо погрешака од стране Синода, јер представници цркве и до сад су показали да су привременици старих наставних традиција, под којима се катихизиси у својој опширности и тешкоћи стила меморирали до крвавога зноја, не водећи рачуна о напредним резултатима педагошке науке и о захтевима који поничу из тих резултата.

Но још већи заплет се рађа, ако се мисли да под Синодским уређењем наставу у веронауци предаје учитељ. Учитељу може бити претпостављена власт само његова школска власт. Синод није учитељу никаква власт у служби и не може му прописивати сам самостално ни шта ће, ни колико ће, ни како ће предавати науку о вери. Упутства и наредбе у том правцу, учитељ је дужан извршивати само оне, које му изда његова школска власт. Непознавање, пак, методских и дидактичких принципа у настави од стране оних органа, који би у име синода утицали на наставнички рад учитељев у границама веронаучне наставе, довео би до сударa, којима не би било никад краја и где би се често и сам Школ. Савет морао залагати у корист очувања савремених начела у настави, те тиме према становиштима и извештајима Синодских органа доћи у спор и са Синодом.

Треће је питање о надзору над наставом. И ту је меродавна учитељу једино школска власт. А да би ту било великих трзавица, то је већ до сад показао један конкретан случај, који је после коначног решења код Школ. Савета, вођен баш духом садашњег Синодског Устројства, дошао и пред Митрополијски Црквени Савет, (у последњој седници) где је и после ограде против Синодског Устројства, ипак уњђен Синоду на решење и тиме и покрај ограде против Синодског Устројства, ипак призната компетентност Синода и у решавању оних питања у веронаучној настави, која се тичу методске стране, у чему Синод не може имати никад право на компетентност, до год је настава у *свима правцима* поверена стручном школском телу, чији је делокруг у том правцу стекао своје право не само природним положајем као највиша школска власт, него и највишом потврдом много пре, него Синодско Устројство, и чије право на управљање *целокупном* наставом није обескрепљено потврдом Синодског Устројства.

Но рађа се питање, како стоји у томе случају цела ситуација онда, ако Синод обвеже свештенство, да предаје науку о вери? У том случају би Синод имао дисциплинарну моћ над предавачем, али ни у том случају Школ. Савет, не би се могао одрећи свога права одлучивања и надзора у којем ће се обиму предавати наука о вери и којим начином. Јер што је Синоду чување догмата и канона, то је Школ. Савету чување оних наставних принципа, који наставу чине благодаћу

човечанског прогреса, а то је бар толико исто важно као и верски канон и догмат.

Наша настава је за дуги низ година и без тих синодских мера знала шта јој је дужност према православљу. Она ће то и од сад знати и на њу ће се слабо моћи бацити одговорност за евентуалну још већу индиферентност према цркви од стране народа. Ту појаву не може лечити синодски утицај у настави, јер њени узроци леже дубље, а синоду ближе него школској вероучној настави. Са те тачке треба то питање посматрати и тражити му поправке, а школску наставу не узнемиривати новим трзавицама, јер она је већ и овако у тако тешким приликама, да би погоршање тога стања још и са тих синодских нимало неоснованих погледа и разлога, довело нашу школу у такав вртлог из којег не само да је не би нико могао спасти, него би јој се баш довађањем у тај вртлог уништило и ово мало националног значаја што га има.

Никакво академско тумачење синодских права не може овде имати свога оправдања, јер ми нити смо у самосталним приликама у којима је велика моћна православна Русија, нити смо у приликама у којима су велике и моћне католичке државе, где се верском утицају даје посебан нарочити круг рада и моћи чак и у настави, у границама на које дотичне државне власти пристану.

Ми овде у Митрополији имамо сасвим посебан положај, и ако за љубав јерархијске превласти чак и у настави, забораваља Синод на овај наш и овако ненормалан положај, значи, да му је јачи и пречи осећај за превлашћу, од осећаја за просветним унапређењем своје пастве на савременој основи, на којој се развијају и чланови осталих народности и вероисповести, који су међутим у много повољнијим приликама од нас.

У нашим приликама такој тежњи не сме подлећи ни један члан јерархије, јер колико се год остварење таке тежње огреши сад, о ово мало наше самосталности у школи и просвети, у толико ће се у познијим нараштајима јаче огрешити о опстанак саме пастве и егзистенцију и потребу јерархије тој будућој пастви.

М.

Како мисле немачки учитељи?

Немачки учитељски лист „Deutsche Junglehrer-Zeitung“, донео је у свом 1. броју о. г. чланак са натписом: „*Задаћи немачког младог учитељства*“. Разгледајући прошлост немачког учитељског сталежа износи положај школе и учитеља који су они некад имали, осамљеност њихову и слабо интересовање за школу. Великог напора и муке требало је да се дође до садашњег положаја: великих новчаних жртава у целој земљи да се школа подигне на достојну висину, како ће корисно послужити правим потребама људства. Што је више школа излазила из својег примитивног стања, што је више могла да одговори своме задатку, да маси народа да најпотребније основе једног простог образовања, тим је више привлачила општу пажњу на себе и брзо је постала јабука о коју се отимају партаје. Док су напредни елементи свом снагом ишли за тим, да се народна школа подигне, јер су у маси, помоћу школе образованијој, видели најпогоднији земљиште за своје политичке тежње, суседјале су реакционарне партаје, систематском безобзирношћу и најмањи покрет за еманципацијом школе и учитељства. Противно од напредних странака имали су дубљи интерес у томе, да масу народа одрже у што ужој способности појмања, а тиме у што већој неспособности да сама размишља и пресуђује и да слепом вером у прашину пада пред партијским ауторитетима.

Цртајући даље односе народа према парламенту и народним заступницима у парламенту, долази до закључка, да су свугде прилике једне и исте и да школство са својим тражбинама скоро свугде пада, а тиме застаје у напредовању или тек неприметно креће напред, али и то у правцу назора партаје која влада.

Ту је, вели, корен свему злу и на питање „како би се могла школа подићи и како би могао томе учитељ помоћи?“ држи једино тачним одговор: „*Истрајним, пожртвовним радом на просвећивању народа у напредном правцу*“.

Не упуштајући се у опширно разлагање, кратким потезима обележава шта

•

би била задаћа младог немачког учитељства. За политички рад пре свега је потребно двоје: Мужевна зрелост и разумевање политичких и економских питања.

Из тога излази, да млад учитељ у своме интересу и у интересу оне ствари којој хоће да служи, треба брижљиво да избегава свако суделовање у политичком боју, али место тога ће што већом савесношћу сво слободно време, које му преостаје *(не занемаривши своје даље педагошко образовање)* да употреби на то, како ће стећи знања горе поменута. Богата књижевност, која темељно говори о свима питањима политике и економије, даће му јасан поглед у заплет који га у животу окружује, отвориће му очи да позна сметње што постоје, показаће му пут за стварање бољих прилика.

Пре свега мора се забавити и социјалним питањима. Баш учитељу дечјем не може и не сме свеједно бити, у каквим приликама живе деца, која пред њим седе, која су често са невоље домаће и немаштине најпотребнијега, телесно тако слаба, да им недостаје снага да наставу прате потребном пажњом.

У научним круговима нека тражи млад учитељ прилику да се даље васпита као грађанин самосталан, мислен, свестан друштвеног живота. Тамо ће стећи способности које ће му дати пуно светлости и сазнања, а тиме ће му ширу јавност учинити разумљивијом и спремити га да дорасте својој задаћи као каснији учитељ и просветилац народни. Предрадње за то даје му већ рад у школи. Разуме се да је далеко и помисао од тога, да се школа увлачи у политички бој и да се настава злоупотреби за страначко политичке сврхе.

Ко пажљиво прати политичке догађаје, обзиром на многе погрешке реакције која влада, опажа чудноватy постојаност њених присталица, тај се у недоумици пита, какви су дубљи узроци тој чудноватој чињеници. Он ће у главном морати доћи до закључка, да осим вештог лављења шпиритистима масе, осим често рафиниране сугестије маси, сасвим нарочито *тромост у мишљењу* и *неспособност у расуђивању* масе, јесте оно, што масу, из некадашњих од отаца наслеђених прилика тек с тешком муком може отрести. У недостатку пуног сазнања својег, већином кроз неповољног положаја, равнодушно бива маса час ове, час оне боје. Гомила мора учити *мислити, расуђивати, делати*. А овоме мора школа положити вретан темељ, она мора још у детету снажити ону критичку снагу, која је урођена у сваком човеку и водити га правим путом. Школа мора у детету пробудити неодољиву жудњу за знањем, мора га научити, да у свему тражи основ и стално жудним истраживањем да нађе нове и боље путеве. А у душу дечију треба да посеје семе за све лепе човечанске врлине, уз које се тек може одржати заједница људска. Те врлине су: Истинска трпељивост и самопрегоревање.

Већ дете треба да се осећа као члан велике целине која га окружује, треба да учи, весело и вољно треба да прегорева своју корист и своју снагу радо да залаже у службу целине. Тако се већ у дете уноси клица за многи леп плод правог човечанства и буди се у њему она дубока пожртвовна оданост, која унутрашњи осећај појединца испуњује божанственом благошћу и зближује човека човеку. Оваке изворе истинског васпитања може отворити само прави учитељ. То не стоји ни укакној противности са нашим прашњим захтевима, напротив, даје потребну основу за њихово остварење: *Млад учитељ мора пре свега тежити за темељитошћу у своме позиву.* Ако је он у својој школи туђ, ако својим ученицима не зна створити мале радости и бриге ублажити, ако из сваког градива не вади трајну вредност, него само с муком обрађује штуру садржину наставног задатка, то није учитељ омладине и неће бити учитељ народа. Тај снажи моћ реакције.

С тога ћемо бити прво честити учитељи, а после тога ћемо проширити свој поглед и круг делања и бићемо поштени грађани и вође народа. Обоје је потребно, прéко потребно. Ко се и покрај неутешних прилика у народу одриче тих пречних захтева, тај греши, тај греши и себи и народу, греши према своме

сталежу и према својој школи. С тога млади учитељу, *иди и чини своју дужност*.

Сврха је часна а награда велика.

Питамо ли много?

У наставном раду важан је облик наставе или учења којег се учитељ држи. Покрај избора градива којим се у школи образује, зависи добар успех знатно од примењеног начина учења, јер „наставни метод је исто тако важан као и наставно градиво, *како*, исто је тако важно као и *шта*“ вели Дистервег. Под начином учења, наставним обликом, наставном методом разуме се начин учитељев, да својом наставом пробуди у дечијој души јасне и разговетне представе. Као средство служи учитељу покрај предмета и слике, поглавито реч.

У току времена одомаћио се у школи већином еротематски начин наставе, настава помоћу питања. Предност разговора, који се садржи у учитељеву питању и ученикову одговору, био је познат још грчким мудрацима. О Сократу, који је најрадије употребљавао у настави питања (сократски начин наставе), вели Аристотел, да је он „помоћу вештих питања, ученикове идеје из душе подесно развијао“.

Кад промотримо ток наставних лекција, како се данас у нашој школи обрађују, и то у погледу примењеног наставног облика, наћићемо да се градиво приказује или помоћу показивања, радње, прочитања, описивања, приповедања или да учитељ питајући обрађује. У свакој лекцији служи се учитељ са оба начина, казивањем и питањем наизменце, тако да учитељ час предаје, час води, а ученик час прима, час истражује.

Иако се не може потценити важност питања у настави, кад се оно у згодној мери употреби, то ипак мислимо, да се у процењивању питања сувише далеко отишло и да се питања често употребљују.

Разуме се, да су само така питања корисна у настави, која су заиста у стању да делују на образовање духа, која као што крећу ђака на размишљање, тако га соколе да и одговор самостално створи. Правилно питање треба да изазове у ђака самосталан одговор, језички добар и у слободно састављеном облику. Стављати увек и само така питања, то је вештина, и свеодобља високе уметности у у учитељском позиву. Али ко се може похвалити и ко неће признати, да он у својој настави увек и увек ставља и така питања која никако нису „у служби правог образовања душе“, која немају оно што се иште од једног педагошки непогрешног питања и с тога их није требало ни ставити. Кад би учитељ хтео да буде праведан критичар сам својих питања, нашао би знатан низ сувишних или погрешних питања. Највећа је методичка погрешка код питања, што многи школски људи развијају питања код оних реченица, где је одговор ту, само да се заврши, а код оних питања, на које треба одговор помоћу потпуно нових мисли, ту штеде питања. Код таког поступка има много луске а мало језгре, мало буђења и труда, а много бескорисног трошења времена. Но ту се не види честа употреба питања, него у главном невештина учитеља или, што је близо првоме, велика тешкоћа тог питајућег начина у настави. Може ли питање учитељево створити у ђацима представе? Пошто се то само по себи разуме да неможе, то излази, да се питање у настави увек тек тада може употребити, када су дате представе раздељене, фиксиране или једна с другом у логичку везу доведена. Питање у настави је, дакле, само једно средство, да се учеников ток мисли доведе у одређени колосек. За то је питање напредно подесно средство, али оно ипак није једино. Нарочито код штампаних угледних лекција, добија човек често такав утисак, као да учитељ треба све стопу за стопом из ученика да испита. Свакојако учитељу треба да се дâ нешто позитивно, али су ту често така питања, да је у њима одговор мање више већ садржан. Да учитељ пусти ђака на самосталан говор, има читав низ згодних средстава. Или знак, руком а и погледом може ђака кренути на говор; или опомену, примедбом и. пр. Још нешто фали

(не достаје)! — И! — Али! и т. д.; или заповешћу: Продужи! — Хајд даље! — Исправи! Реци како мислиш! и т. д. Ако се у настави тим начином служи, развија се разговор наизменце, у којем учитељ увек онда пита, када питање неможе избећи или ако је ситуација така, да наставна сврха то што брже захтева. Но свакојако је, кад се на то пази, да се настава у такој диалошкој форми води, знатно мање питања.

Још више ће се умањити питања, кад се ученик постепено навикава, да све што је умео с почетка самостално и у већи рећи, такође без и једног питања учитељева у целости репродуцира. Лапарање с препитиваньима лаких приповедака и описа, не би требало у школама никако да се употребљује. Ово је често празан начин да се време утуче, а за ученика, и покрај читавих низова од питања на крају крајева сиграчка, која тражи мало пажње и мало разбора. Осим тога она доводи до погрешна закључка, да учитељ после препитивања мисли: по сада су деца примила градиво како треба. Један мали покушај често ће показати, да и покрај ђачких одговора на поједина питања, они нису у стању да градиво у целини понове.

Велику улогу игра питање с правом код понављања. Но и овде треба да се питања ограниче. О томе вели др. Ланге: „Ми тражимо од ђака извесну самосталност у његову знању и умењу. То захтева, да га учитељ не води на узици читавог низа питања. Та неуморна игра с питањима и одговорима, у којој правац мисли увек учитељ одређује, може душе неуком импонирати, но познавалац ствари не може се обманути тим опсењаваньем; препитати неко већ обрађено наставно градиво, не значи ништа више него млатити празну сламу. Само у слободном везаном приказу научењога, види се шта је ученикова трајна тековина, само у томе огледа се право разумеваше. Што више учитељ испитује, што више место целине тражи одломке и расецкано знање, у толико мање ученик мисли. Многи говор учитељев је овде не једном сребро, али ћутање је злато. С тога важи правило: „Пусти децу да говоре, а ти ћути колико више можеш!“ Живот ће тражити једном од ђака да имају велики круг мисли, добро обрађен, јака осећаја, самостално мишљење и рад, ако овај хоће да се у свету уме наћи и одржати. Ту му неће помоћи никакав ментор с питањима и одговорима. А то што ће велики испит живота од њега тражити, томе нека га спрема већ мали школа.

Добро је да се при понављању, нарочито у горњим ступњевима место питања узимају кратки императиви, н. пр.: Реци укратко! Причај о току битке! Причај о оплођавању цвета! и т. д. Тиме не само да ће ученик темељније овладати градивом, него ће се вежбати и у самосталнијем изражаваньу.

Но у колико је добро да учитељ упоредо према развитку својих ђака увек све мање пита, то је с друге стране добро да се ученици навикавају, да у току наставе што чешће они питају. На то се у нас веома мало пази. Природно је пак, да ученик који нешто не зна, који нешто не појима тачно или потпуно, замоли учитеља за разјашњење и упутство. Питања ученикова унапређују ученикову самосталност и сврху наставе. Она ће у извесној мери олакшати и учитељев рад, већ и тиме што ће ограничити учитељева питања, но претпоставља се да постоји у школи добар ред. Као што свака ствар има своје наличје тако има и та. Треба чути шта сва деца не питају. Но учитељ треба с вољом да их навикава и поучи како треба да питају. Ако дена увиде да могу слободно питати, то ће она бити неисцрпна. Овде се тиче учитељева педагошка такта, да своје ђаке како треба води и дисциплинира. Сваки ће се учитељ радовати кад види да је постигао, да се са ученицима и за време наставе а и ван ње може смишљено разговарати.

Вредно је споменути један став из извештаја саксонских школских надзорника: „Ђаци треба да се у мишљењу и говору јаче привикавају самосталности и за време говора у настави не треба да их учитељ веже за своја лака питања, која умарају и често се односе на споредности. У непрекидном чегртању лаких питања

и одговора, човек се навикава, као што је некад било, да у томе оцењује колико вреди учитељ".

Учитељево питање, ма било какве вредности по образовање увек је узица која ученику не даје слободу и самосталност и не води га да овлада наставним градивом. С тога се у опште треба држати правила колико је више могуће, да се учитељ уздржава од питања.

Педагошки преглед.

Основна школа у Немачкој у 1911. Школским приликама у Немачкој много смета што је самоуправа школска по појединим државама самостална. С тога се на школском пољу скоро никад не појављују једнакости у развитку већег стила. Нарочито је то случај код основне наставе, јер Пруска која предњачи у развитку високог школства, код основне наставе не држи се своје улоге, а напретци који се постигли у нижим државама, показују само несносан сугестиван утицај. То посматрачу даје шарену слику праваца, који показују делом напредну, делом устајалу или назадну тенденцију. Реформни покрет у унутрашњем животу народне школе, који се обично означава кратким називом „Школа рада", последњих година је показао врло жив темпо. Овде се не ради само на увођењу телесног рада у школу — то је тек у другој линији важно —, него на преиначи укупне наставе у том смислу, да се свуда где год се може, сво пасивно учење замене самосталном обрадом. На основу једног питања истакнутог од педагошке централе Немачког Учитељског Удружења испоставило се, да су већ чињени покушаји у том правцу у више стотина школа. Књижевне публикације, многобројни чланци за и против у педагошким листовима, расправе на многобројним учитељским зборовима, показали су како је живо интересовање о томе питању. У Минхену је уведен за све народне школе нов наставни план, којим је ручни рад тако јако истакнут, да чак и педагози који су наклоњени принципу радне школе, дуже да је то сувише. На и пруски министар просвете у једном отпису своме саветним је одобрио тај покрет.

У овај мах школске власти обратиле су главну пажњу оним мерама, којима би се помогла заштита омладине, и на, којем је послу народна школа тек унеколико запослена. Но до ове тежње потребно је да се школске власти брижљивије старају за децу, која су изложена моралној опасности и да строжије спроводјају закон о заштити деце. Јако је за жаљење, што је пруска просветна управа попустила притиску саборске конзервативно-клерикалне већине, те напоре општина, које су хтеле да за слабоумну децу оснују нарочите помоћне школе, отежала захтевом да се по конфесији поделе.

У једном само задржала је пруска држава водство и то у основним принципима у погледу учитељске особе. И оне немачке државе, које су у прошлој години започеле преуређење учитељских плата, задовољиле су се да поступе по примеру пруском. „Бремза" која постоји у пруском закону, којим се општинама не допушта, да учитељске плате преко једне не баш високе границе смеју подићи, новим виртембершким законом је још надмашена. Чак и богата варош Хамбург, није задашња према учитељима, кад се упореди како плаћају друге чиновнике, па нарочито учитеље на вишим школама.

На и притисак на учитељство био је по свима државама. Пруски, баварски и саксонски учитељи, осетили су да уставом загарантована слобода мишљења није безопасна. С тога се на свију учитељских кругова тражи темељнији правни положај, нарочито се иште обнова назадних дисциплинарних правила, која су скоро у свима државама јако заостала.

Број држава које су спровеле стручан надзор умножио се. Виртембершка влада у свему иде за тим да попуни места у школском надзору правим стручњацима, т. ј. људима који су практично радили у школи. Неке од мањих држава (Раја мл. линија, оба Шварцбурга, кнежевина Либек) такође су прихватиле стручан надзор. Но Баварска и сад као и пре одржава свештенички школски надзор. Пруска је повисила са 14 особа број школских надзорника, но та места већином је попунила духовним особама.

Тако је и са учитељским образовањем. Док је у Виртембершкој и у Хесену, изведена једнакост шесторазредним образовањем учитељских кандидата, а у Саксонској се ради на увођењу седмог годишта, дотле у Пруској од

свега тога нема ништа. И док је војводство Анхалт допустило својим учитељима, ради даљег образовања приступ на универзитет, Пруска је стално противна томе. Она радије ствара нарочите двогодишње течајеве за образовање семинарских учитеља и креће општине да оснивају течајеве за образовање учитеља средњих школа, а то учитељи с разлогом сматрају као принижавање.

Ваља споменути још, да је велико војводство Баден, последње године установило за своје школство самостално одељење у влади. Ово би одговарало н. пр. у Пруској установи нарочитог министарства просвете. Но пруски учитељи се томе не надају скоро.

„Kor. des Deutschen Lehrervereins."

Цариградско „Удружење" Јермена. У Турској постоји просветно удружење Јермена, које има задатак да просвећује заостало сеоско становништво у јерменским пределима Турске. Удружење је основано 1880. год. у Цариграду заузимањем знаменитог руско-јерменског публицисте Григорија Арцруни-а.

Удружење је, још за време старог режима у Турској, не обазирући се на незгодне прилике, развило опширан и веома успешан рад. Но последњих година старог режима, оно је као и сва друга удружења било угушено. На осветку уставног стања у Турској 1908. год. обновљен је тај просветни рад са већом енергијом и слободом.

Задатак је удружењу у главном оснивање и помагање сеоских школа у турској Јерменској.

Из прегледа за 1910.—11. шк. год. види се како је опширан и важан његов рад. За последње три године, удружење је основало у јерменским селима, а у главном у Киликији и ерзерумском вилајету, 85 школа. Од тих 85 школа је 72 за мушку децу и 13 за женску. 21 од тих школа основана је помоћу египатског јерменског добротворног друштва.

Број учитељских снага је 185; број ученика 5605, а ученица има 1208, свега 6813. О школама се старају три народна инспектора.

Издржавање тих школа стаје годишње око 38.000 руб. Према приликама и земљи, где се креће и ради то удружење, сматра се ова свота веома знатном, јер је друштво мало, а економски живот у Турској, па још у крајевима јерменским, цун патње и зулума.

У последње време раширило је „Удружење" још боље круг рада, уређењем летњих течајева за учитеље у Киликији и Ерзеруму, где се читају лекције из педагогике и економије. Друштво издаје сваке године 5.500 рубаља на уџбенике и друга учевна средства која поклања сиромашним ученицима како у својим школама, тако и у другим народним учевним заводима.

Годишње троши „Удружење" на свој просветни рад 45.000 рубаља. А све то показује са колико љубави и пожртвовања теже напредни родољуби и у тим запаћеним крајевима, да просвету подигну свој народ.

„Школа и Жизнь".

Учитељство.

VII. Општи учитељски конгрес у Угарској. Управа зем. савеза учит. друштава у Угарској решила је да се 3. 4. и 5 јула о. г. одржи у Будимпешти VII. општи учитељски конгрес. Управа је разаслала свима акц. учит. друштвима ради избора ове теме: I. *Питања о побољшању учитељских плата:* Дотација учитељска. Учитељ као „јавни званичник", као „држ. чиновник". (Измена XXVI. и XXVII. з. чл. из 1907.) Мировина. Учитељске хуманитарне институције (конвикти, сиротишта, учитељски домови и т. д.) — II. *Учитељске јавне институције:* Оснивање завода за очување учитељског здравља. (Помоћу државном општинском, црквеном.) Заштита болесних учитеља. Нега и издржавање оронулих учитеља (учитељске дене оснивање учитељских санаторијума. — III. *Подизање угледа учитељском положају:* Учитељске академије. Учитељски течајеви, (семинари). Оснивање штипендија и фонда за даље образовање. Оснивање централне земаљске и покретних учитељских књижница. Централни завод за позајмицу школских листова и часописа. Оснивање жупанијских културних домова у вези са општ. жупанијским учитељским удружењима. — VI. *Педагошка питања.* Реорганизовање осн. наставе. (Почетак настављања, непрекидна настава, проширење обавезности шк. похађања, 8 разредна осн. школа, омладинска кола, нар. универзитети. Евентуални предлози о наст. основи, о практ. настави, уметничком васпитању и т. д. Реформа XXXVIII. зак. чл. из 1868. Основна школа као посебно организована институција. — V. *Административна пи-*

тања. Правилнија веза школске администрације са месном политичком општином. Школске воће у општинској администрацији. Веза општинских социјалних институција са осн. школом. (Сиротиште, чувалиште сиротиње и добротворне фундације и т. д.) Месни, срески и жупанијски надзор. Учитељ као надзорник школски. Веза учитељства и осн. школа са институцијама за пар. просвећивање. VI. *Социјална питања.* Социјалне идеје и учитељ. (Какво треба становиште учитељ да заузме у појединим социјалним питањима?) Учитељски национално економски рад у општини. (Месне, жупанијске и покрајинске организације). Учитељске организације. VII. *Остала општа питања:* Забавишта. Васпитање женскиња. Реформа моралног васпитања. Учитељ као грађанин. (Учитељска политичка права.) Основна школа и друштво. Уједињење домовинске педагошке штампе. Управни одбори појединих учит. друштва треба до 25. јануара да изаберу, од ових тема оне које држе, да би било најпотребније узети у претрес на конгресу а евентуално могу и коју другу препоручити. Тек по саслушању свих учитељских друштава која су у Савезу установиће се дневни ред.

Несразмерне плате немачких учитеља. Тачно мерило за један сталеж и колико се он цени, то је њихова плата. Код свег чиновништва до разних државама постарано је увек боље, него за учитељство. У том није корачнула напред ни напредна Немачка, чак и од учитеља разних категорија увек је најевећма запостављен учитељ са основне школе. Ево неколико примера: Надучитељи на свима великим школама имају једнаку плату, но код учитеља основних школа мери се плата према заводу на којем раде. Пруски народни учитељ који ради на основној школи има плату 1400—3300 марака; исти учитељ са истом предпремом добија на школи у казионици, поправилишту или шумарској школи 1800—3600 марака; на кадетској школи, подофицирској, војничком сиротишту или као технички или елементарни учитељ на неком вишем заводу без парочитог испита, 1800 до 4300 марака. Таке неправилности има и по другим немачким државама. Баварска н. пр. даје плату учитељу народне школе, у законитом минимуму од 1400—3000 марака са станом, но учитељи у казионицама, радионицама, државним заводима за васпитање, који немају никаквог даљег испита имају 2400 до 4800 марака. У Саксонској имају учитељи на основним школама минимум од 1500—3000 марака, исти такви учитељи на државним заводима имају 2400—5100 мар. И нови школски закон у Виртембершкој даје учитељима основних школа 1600—3200 марака, а на другим школама те категорије 2200—3800 мар.

Те разлике постоје скоро у свима немачким државама, па све да се и узме у обзир, да је на тим заводима нешто тежа служба него у основној школи, ипак је разлика у плати несразмерна. Из свега излази, да се и тамо са основном школом још увек поступа маћијски.

Даље образовање шведских народних учитеља. Централни комитет учитељског савеза, обратио се краљу и сабору с молбом, да се прошире учитељска права за образовање.

У молби својој наводи, да су до сад народни учитељи поцуњавали своје образовање на зборовима, расправама педагошких питања, на летњим академским течајевима, на течајевима за поједине предмете. Знатну улогу имала је и педагошка књижевност у издању Школског Савеза. Но све те мере, при свој својој важности нису довољне, према умноженим питањима народне школе, која су у вези с њеним развитком.

По уређењу своме школе се деле на два типа: 1. Допуњујуће школе више практичног значаја: којима је сврха да даду практична знања ученицима народне школе, који не по свршеној школи ићи на занат. 2. Учевни заводи са ширим теоретским програмом за најспособније ученике. Таких завода било је до 1909. год. две врсте: старије одељење народне школе и виша народна школа. Год. 1909. отворена је и комунална средња школа. Према решењу сабора та школа својим наставним планом треба да одговара реалној школи и ученици њени полажу такав испит као реалци.

По томе и учитељи тих школа морају имати спрему која томе одговара.

Тражећи начине за даље образовање учитеља народне школе, централни комитет истакао је стање тога питања у Данској и Немачкој, где је опште уређење школе донекле сродно шведској школи. У Данској има виша учитељска школа у Копенхагену, која сасвим одговара својој спреми: по ова стаје знатних

жртава, јер већина становништва сматра прекo потребнима обе таке школе у оба града где су универзитети. У Финској на хелзингфорском свеучилишту постоје нарочити течајеви за народне учитеље и учитељице. А и у неким немачким државама имају учитељи приступ на свеучилиште.

Заузимајући то становиште, Савез напире жељу да се народним учитељима даде право да ступају на свеучилиште, а да би се учитељи могли користити таком науком, Савез тражи, да се уз свеучилиште или више школе отворе нарочити течајеви за учитеље.

Практичне обраде.

Кромпир и његова употреба.

Лекција за најстарије разреде.

Напомена. Овде се не иде за што свестранијим описом кромпира, него се хоће да се покаже чему је све користан. Из тога излази да је потреба да се кромпир негује.

Средство за очигледност. Кромпир (биљка и гомољице), штрпак од кромпира, шприцус од кромпира. Уз то и слике да их деца уче разумети.

Циљ. Разгледаћемо једну биљку која је важна и као људска храна и као усев и производ у домаћинству. То је кромпир.

I. ПРИПРЕМА.

Деца на седу видела су кромпир, па знају о њему много шта рећи. Али ће ипак бити потребно да учитељ поставља главна питања којима ће управљати разговором и посматрањем. Н. пр. Опиши кромпир! Рећи о сејању, вађењу и трапљењу кромпира! За чега се све употребљује кромпир у кући и у домаћинству? Кад се прешло све што је о њему познато, долази средња обрада.

II. СПОЉШТАВАЊЕ НОВОГА.

1. *Гомољице у земљи.* Показати! Кромпир се каже и земљаника, кад видимо гомољицу она нас потсећа на име земљаника. Опиши облик! (Округао или дугуљаст.) Шта знаш о величини? (Велики и мали.) Погледајте површину! Шта има на њој? (Угнута места.) Како се зову та угнута места? (Очи.) Нацртај један кромпир! Чиме је гомољица замотана? (Танком љуском.) Шта има под њом? (Месо.) Какве је боје месо? (Бело и руменкасто; жућкасто или плавичасто, у старијих врста кромпира.)

Опиши гомољицу у кромпира!

2. *Струк и лишће.* Шта је ово? (Струк и лишће.) Опиши струк! (На четири је ћошка, као зеље.) Шта стоји на струку? (Лишће.) Опиши га! (На једном дршку има мале листиће.) За такав лист кажемо да је перат. Шта је између листића? (Празнине.) Како стоје кромпирове биљке на њиви — кромпириште? (Учесто, наблизо.) Биљци треба светлости да може живети. Сви делови у биљке што су над земљом морају имати светлости. Зашто су, дакле, листови перасти? (Да светлост може свуда допрети.)

Докажи зашто је у кромпира лишће перасто.

3. *Цвеће.* Шта је ово? (Цвет.) Опиши боју цвета! (Бела, љубичаста.) Шта има у средини цвета? (Жуту тачку.) То су прашници, који су скупљени на изгледају као мала купа, клиc (кегла). Цветови се виде на далека и исцветано кромпириште пријатно је оку. Шта би да намаме цветови? (Зарезнике.) Али ови не слећу, јер цвет нема меда, а од цветног прашка је слаба корист.

Причај о цвету!

4. *Плод.* Како зарезници недолазе на цвет, то се цвет и неоплоди. Па неможе остати после њега? (Плод.) На лози, видите мало рода. Тек ветар што помало оплоди цветове. Опиши род на лози! Упореди га са гомољицама! Један кромпир се расече. Шта видите? (Мало срце, језгру, семенку.) Каква је то језгра (срце)? (Семе.) Чиме је окружено? (Питијастом сесом.) Помириши расечени кромпир! Шта си приметио? (Мирише непријатно.)

Причај о плоду кромпирову.

5. *Нега. производење кромпира.* Кад се сеје кромпир? (У пролеће.) Којег месеца? (Марта, априла, маја.) Шта се прави у земљи за сејање кромпира? (Бразде или кућице.) Чиме? (Мотиком или плугом.) Шта опазиш на кромпиришту отприлике после 14 дана? (Ниче.) А шта има и по свој њиви? (Отрави се.) Шта се њоме ради? (Утамани се.) Како се то ради? (Окопа се или се пређе плугом.) Зашто се мора утамањити? (Јер ће загушити кромпир.)

Зашто? (Не да му светлости и ваздуха.) Шта се ради са лозом у кромпира кад са шаке истера? (Окопа се или се још једном пређе с плугом.) Зашто? (Да се трава утамани.) Али то се још због печег ради. (Распусти се земља око жила.) Зашто је то потребно? (Да гомољице већма нарасту, накрупњају, развију се.) После тога се пусти лоза да расте. Докле? (До јесени.) У којем месецу се вади кромпир? (У октобру.) Шта бива с лозом? (Угине.)

Кажи о сејању и неговању кромпира.

6. *Вађење и чување кромпира.* Како се вади кромпир? (Раскопају се кућице мотиком или бразде плугом.) Има већ и машина којом се бразде изрију. Ко је видео таку машину? Шта се ради кад је кромпир повађен? (Пребира се.) Куда се носи? (У подрум.) Како се још оставља? (У трап.) Опиши трап! (Пошира јама сламом постављена. На то се успе кромпир, сламом покрије и земљом нагрне. Има и сталних трапова. Јама је до појаса, па четири ћошка даскама оплаћена сламом посута а на то сручен кромпир. Озго покривен сламом. На површини земље отвор даскама покривен. На сред дасака прорезан мали отвор да се и преко зиме може ући у њега. Овакви се трапови праве под шупом.) На што је отвор озго? (Да кромпиру не буде сувише топло.) Шта бива онда? (Ужеже се, труне.)

Кажи о вађењу и о чувању кромпира!

7. *Непријатељи.* Рекли смо да кромпир може да труне. Ту његову *болест* изазове једма мала гљивица, која не иде на друге биљке, Споре од гљива, нарочито на влажном времену продру под љуску и својим ширењем покваре гомољицу. Кромпир са дебљом и рањавијом љуском ће оштети та болест тако често.

Причај о кромпировој болести!

Најгори је непријатељ кромпиру *колорадо буба*. Тај зарезник је дуг 13 mm, жућкаст, а на заклопцима од крила има 10 црних пруга. Пре 50 година опазили су га у Америци па је и у Европу ушао страх. Немачка и Француска забраниле су увоз кромпира из Америке у своје земље, да би спречиле унашање тога опасног зарезника. Колорадо буба презими у земљи. Како кромпирчића зазелене, појави се и тај зарезник, да се лишћем храни, а на наличју лишћа сисе као жумање жуту, дугуљасту јајцад (35—40 комада). Кад се ларве излегу брзо дају лишће и тамане кромпир. У почетку се зарезник храни неком бљском што се зове пасквица, али што се већма ширило сејање кромпира, зарезник је прешао на њега и веома се брзо шири.

Причај о кромпировом зарезнику!

III. КОРИСТ ОД КРОМПИРА.

1. *У кући.* Реци на што се употребљује кромпир у кући? (Кува се, пече се, бари се и т. д.) Њега једу и богати и сиромаси и кад би једном кромпир омахнуо у свима земљама било би доста глади. Он се може зготовити разно и с тога се лако не једе људима.

Кажи на што се кромпир употребљава у кући?

2. *У домазлуку.* Кромпир се не троши само у кући него и у домазлуку. Реци о томе! (Свињи, краве, коњи једу кромпир.)

Причај на што се троши кромпир у домазлуку?

3. *Штирак.* Видили смо шта има у гомољици. Поново то! (Љуска и месо.) Неколико кромпира нарибају се на ножевима. Шта буде од њих? (Бела каша.) Она се нагњечи кроз једну крпу. Шта тече из ње? (Бело млеко.) Кад то млеко останем да постоји неколико дана, онда то млеко нагледа као ово у тањиру. (Учитељ је раније спремио то.) Шта стоји озго? (Вода.) Шта је оздо? (Талог.) Тај талог зове се штирак. Шта има, дакле, у кромпиру? (Воде и штирка.) У кромпиру има отприлике 75% воде и 20% штирка. Од кромпира се прави штирак и увелико. Где? (У творницама.) Како се зову таке творнице? (Творнице штирка.) На што се употребљава штирак? (Крути се рубље.) Какво онда постане? (Круто, тврдо.)

Причај како се добија штирак?

4. *Штиритус.* Од кромпира се добија и штиритус. Кромпир се упари и тако уситни. Тада се помеша с млатом и загреје на 55—60 степени. Тада се почне сам шећерисати, и за 10 часа то буде готово. То се зове *кромпирова комина*. Кад се комина очисти од љуска пребучи се у каце где ће врити и дода јој се квасца. Тада почне врити и шећер се претвара у *алкохол* и *угљену киселину*. Вреље се мора довршити по прилици најдуже за 72 сата.

Добивање алкохола или шпиритуса изводи се помоћу ове три промене: прво се створи течност *у којој има шећера, што ври и одлива се алкохол.* На што се троши шпиритус? (За горење и прави се од њега ракија.)

Причај како се добија шпиритус!

5. *Сушење кромпира.* Иако се кромпир пажљиво чува у подруму или трапу, лако се догоди, да почне трунути. Израчунало се да од по милијона метерских центата кромпира, пропадне 10% са труљења. Да се од тога сачува, почели су људи да га суше и да га осушеног дају стоци. У вештијих и напреднијих људи има већ машина за то, а у нас људи баце кромпир у топлу белу пећ (али не јако топлу) да мало постоји.

Причај о труљењу и о сушењу кромпира!

6. *Употреба.* На машини сушен кромпир раствори се у брашно. То брашно се меша у хлебац. Хлебац у којем има тога брашна врло је кусан, лако се вари и дуго остане свеж (влаш). Сувим кромпиром хране се свиње, коњи и краве. Свиње се њиме врло добро ухране. Нарочито је боље давати малим прасићима печен кромпир, него куван, јер од куваног добију глисте, а у печеном угине свака клица која би шкодила животињи. Покушали су људи да и коње хране таким кромпиром, па су у томе уштедили 40% зоби. Сушењем се још већма подигла вредност кромпиру.

Причај на што се троши сушен кромпир?

За усмено и писмено понављање.

1. Опиши гомољицу што расти у земљи.
2. Зашто је лишће перасто?
3. Причај о најлепшем делу биљке.
4. Како је плод уцвећен?
5. Производња и нега кромпира.
6. Вађење и чување кромпира.
7. Штеточине на кромпиру.
8. О животу кромпира.
9. На што људи троше кромпир.
10. Вредност кромпира у домаћинству.
11. Како се добија штирак.
12. Како се прави шпиритус од кромпира.
13. На што се троши штирак и шпиритус.
14. Како се суши кромпир.
15. На што се у најновије доба троши кромпир.

Поговор. У означеним задацима има обилато грађе за писмено вежбање. За ово треба дати ограничене задатке. — При понављању дају се задатци и за цртање н. пр. Нацртај једну гомољицу кромпирову! Нацртај један цвет, лист! О машинерији којом се суши кромпир није потање говорено, јер је учитељ не може показати у слици, а речима је не може описати да опис буде довољно појмљив.

Преглед књига.

Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen, von **Ernst Meumann.** *Zweite Band.* Leipzig, Wilhelm Engelmann, 1907. Стр. VII.+467.

Ово је *друга* свеска епохалног дела у најновијој немачкој педагогији, дело, које је на површину истакло своја аутора, сада професора у минстербершком универзитету. Проф. др. Ернст Мојман данас је нема сумње у овом моменту, када свечано у јавност предаје оснује *научне педагогије*, о којој су толико сањали велики светски педагози, као: Чех *Коменски*, Швајцарац *Песталоци*, Немац *Херварт* и Американац *Хол*. Да је Мојманово подузеће научног карактера о томе говоре његови критичари, па били они ма којег соја и кроја, заступали они било коју педагошку и филозофску школу. Примедбе које му се стављају нису фундаменталне природе, већ појединости, које су посве разумљиве кад се узме у обзир да је експериментални део научне педагогије тако рећи у повоју свом.

Др. Мојман пошао је тешким али сигурним путем, пут, ког су досад преко главе претурале све научне дисциплине. Професор Вунт у једном своме научном чланку („Чиста и примењена психологија“, у својим „Psychologische Studien“, 1909.) вели, да су Мојманова „Предавања“ прави феникс модерне, научне педагогије, науке, која се до данас налазила у добу, што је психологија преживела пред научном појавом Фехнера и Хелмхолца. И заиста, Мојман се може назвати оцем нове педагогије, као што је Вунт то исто у психологији.[1])

Ал на ствар. Према мом мишљењу ова друга свеска вреднија је и практичнија од

[1]) Сравни мој рад: „Унод у експерименталну педагогију, I. св. *особито* претпоследњу главу: „Који модерне педагогије.“ Ово ће дело изаћи у три свеске, и у одницајима хрв. пед. књижевног збора у Загребу.

прве, она не би могла бити ништа предња нити практична, ако у исти мах није потпуно теоретична. И онда посве би на месту било, кад би се она описала више као експериментална педагогија него ли као педагошка (васпитна, углавном) психологија. Јер за последње, *equipment* у науци је у главноме процедевтички; за први, *equipment* у протрактованом настављању деце. Док се прва свеска бави истраживањем духовног развића у школског детета, у колико се то може мерити методама, које др. *Бине* крсти као *extra — scolaire*, — то се ова, друга свеска бави актуалним школским проблемима, и показује нам, у колико то дозвољава стање садањег научног знања, како треба решавати та важна практична питања.

И нашој српској и хрватској педагошкој публици познато је, да је проф. Мојман и чувени експериментаиста и одличан научни књижевник; и не само да нам је дао дивни сумарни поглед на рад уопше, већ је при том у стању да нас детаљно упути и на своје поједине радове о питањима о којима расправља.

Ова је свеска састављена из осам дугих секција или глава. У први мах жалио сам што немам довољно простора да сумирам садржај и конклузије ове свеске: но после дужег размишљања дођох до закључка да је боље упутити читаоца на сам текст. Због тога ћу се овде задржати само на неколико главних тачака, у намери да покажем на који начин помаже нам наш аутор да образујемо своје конклузије.

Глава о читању, четврта глава друге свеске а четрнаеста читавог дела, најбољи је сумарни преглед о експериментима и резултатима о настави читања што је мени познато. То је више него ли глава: то обухвата 73 странице и слободно се може назвати једном књигом. Наш писац почиње са анализом духовних операција, што се употребљавају при учењу детета да чита. После тога он расправља о методи алфабетског сричања, о фонетичкој и вербалној методи. Прва метода, вели сам аутор, слаба је ради тога, што је глас сепаратних слова непознат деци; друга је слаба због тога, што је деци врло тешко да саставе гласове појединачних слова — факат, који се мимоград речено, обично лако сузбија у теоретским књигама; а трећа метода оснива се на начелу да деца могу почети у оној тачци у којој одрасли узимају „због“. Помоћу експерименталних испитивања др. Мојман долази до резултата, да помоћу вербалне методе (**Wortmetode**) деца врло брзо науче читати али и врло нетачно. То Мајманово тврђење могу и ја посве потврдити на темељу мог посматрања вербалне методе у чикашким и њујоршким школама. У нас Срба и Хрвата та се метода већ мање употребљава.

После овог др. Мојман описује методу у којој се учи читава реч без да се елементи — слова — претходно уче. Да ли би могао сугерирати да васколико питање лежи овде? Шта су елементи? Визуелни (видни, оптички) елементи јесу или могу бити слова; аудитивни (акустички или слушни) и вокални (моторички, покретни) елементи — изузев после стрпљивог и продуженог настављања у анализању гласова — зацело *нису* слова, већ слогови; због тога и настаје читава потешкоћа и неадекватност метода које се оснивају само на једној страни. Наравно, као што је већ истакнуто, ми не желимо да анализмемо ради саме анализе; много од тог анализања, ако не и све, нестаће; због тога би требало да се послужимо анализом, која се на темељу актуалног експеримента показује довољно ваљана.

У 17. предавању, које се бави анализом дечијег цртања и наставних метода у томе предмету сусрећемо се такође са врло интересантном дискусијом. На темељу многих експеримената наш аутор долази до овог значајног закључка: „**Das Kind zeichnet *was das Kind* von den Gegenständen *weiss, nicht* eine bildnerische Darstellung dessen *was es sibt**“. (Ја сам подвукао ове речи.) Према томе „осет“ (**Empfindung**, сензација) и „представа“ (**Vorstellung**), као што се то примењује у данашњој нашој и туђој психологији и у педагогијама, које се оснивају на њима више су него ли бескорисни појмови као експликаторни принципи — јест, више него ли бескорисни; јер, као и данашњи Фребелијанци, они нас силе да као имагинацију описујемо оно, што је у стварној нетачна и конфузна перцепција (**Wahrnehmung**, опажај.)

Др. Мојман у овоме погледу ослања се и на рад минхенског школског саветника др. Кершенштајнера. И у својим аргументацијама проф. Мојманово адаптовање овога гледишта мање или више искључује све конклузије пре-

њашњег рада. Наравно, прогрес се може постићи само свестраним експерименталним радом са сваког појединог стајалишта. Само ћу један критички миг да дадем. — Да ли је дететово цртање баш управо онако симболичке природе као што то мисли др. Кершенштајнер? Но, детаљније тачке диференције су безначајне: васколика глава о цртању је врло важна и пошто је сразмерно кратка — само 37 страница — добро би било да то предавање што пре угледа света у нашем, српском или хрватском руву.

Пре него се опростим са приказом осе Мојманове књиге, једну малу рефлексију. Ствар се тиче Мојманове критике некојих Лајевих погледа. Зар Мојманов критицизам на проф. др. Лаја не би исто тако био ефективан кад би се он слабије паразио? И зар се не може ништа казати о другој страни? Наравно, у полемичком раду човек не очекива и ако се често пута може наћи потврђење, све јаке тачке у супротној позицији; но, у оним предавањима, као што су она Мојманова, апсолутно је сувишно да писац објективно излаже себе и своје сопствене погледе. Да је проф. Мојман у стању то успешно учинити, јесте баш оно, што образује срце ове књиге. Али, да ли он тако исто поступа кад се ствар тиче Лајевих погледа? Ево у чему је ствар: Проф. Лај придаје енорману важност осетима покрета (Bewegungsempfindungen) у опажању: проф. Мојман опет сматра да је важност незнатна, а можда, вели он, и да не постоји. Сваки који је помно посматрао своје ђаке, мора да је дошао до убеђења да се улога покрета у опажању све до јако врло прецењивала; и помни и егзактни рад, као што су Цедови експерименти о покретима очију и експериментална истраживања др. Риверса и Хикса о вертикално-хоризонталној илузији, доказаше прно на бело у чему је права ствар. Проф. Мојману познати су сви ти експерименталнн радови, а супротна школа о томе тешко да схваћа те непобитне чињенице.

Према мом мишљењу у случају друге стране не само да покрети, па били они покрети ока или руке, доналшају објекте у оквир перцепције (наравно, мора се имати на уму да се ти покрети обављају прогресивно, део по део), већ и да сам покрет може бити фактор у перцепцији (опажају) објекта; објекат може *значити* толико много покрета. Прецизни услови у којима се може наћи последње стање ствари захтева, нема сумње, морају се спецификовати — они се не смеју узети на веру. Проф. Мојман, нема сумње, акцентује прву улогу покрета, која је мало час спецификована. Али да ли он акцентује другу улогу? Читава дискусија налази се у 15. глави, која говори о писању и правопису, глава, коју би сваки требао помно да прочита; но, ја се бојим да ће читаоци желети да знаду нешто више о *егзактним условима* некојих описаних експеримената пре него што се увере у резултате. Наравно ја посве схваћам да се у општим предавањима као што су ова Мојманова, морају испустити многе неопходне детаљности; то је, нема сумње, случајан дефекат у систему оваких предавања. Потешкоћа је тим већа што су та предавања држана на зборовима *немачких* учитеља, који се више баве експерименталном психологијом и дидактиком. Због тога је и посве умесна примедба бившег школског референта српских конфесионалних школа у Угарској и Хрватској, проф. *Ђорђа Поповића*, да би се ова предавања морала преудесити за наше прилике. Ја сам о томе одмах писао проф. Мојмапу и он ми је дао дозволу да при превађању могу изоставити, надопунити или прерадити што нађем за добро.

Рад бих да изнесем сумарни преглед 12. главе, која се бави са *Die Geisteshygiene der Schularbeit* (духовна хигијена школског рада), што се обично односи на проблем духовног замора у школске деце, и ако је у пстину то већа страна него ли питање о замору. Нема ни једног школског питања, које је тако јако привукло дилетантске педагоге, особито ако они поседују медицински или физички бијас. Дискусија проф. Мојмана пуна је информације, помног тврђења, здравог суђења а особито мудрог закључивања. Резултати његових рођених радова у елементарним српским школама у главноме се подударају са резултатима проф. Др. Тојндајка у Њујорку и проф. Винча у Лондону.

Од особитог је интересовања и тринајсто предавање о односу између експерименталне педагогије и дидактике. Штета је што се проф. Мојман није осврнуо на рад проф. Адамсона о експерименталној педагогији, што је публикован у једном његовом раду (*Adamson*, Practice of Instruction).

У глави о писању наш аутор обухвата

врло мали материјал. Врло интересантан рад што је пре неке године публиковао Chicago Bureau of Child Study проф. Мојман не помиње, рад, који би му врло добро дошао у његовој експерименталној интерпретацији психологије и педагогије писања.

Глава о аритметици врло је кратка. Наш аутор такође се тужи на ту своју краткоћу, „weil uns bisher eine ausreichende Analyse der rechnenden Tätigkeit des Kindes fehlt“, и тако могу и ја изоставити више експлицитну референцију.

Често све у целости, не могу а да не поновим оно, што сам рекао у приказу прве свеске: Проф. Др. Мојман много нас је задужио овим својим предавањима. Ниједан педагог, па био он теоретичар или практичар и ниједна педагошка књижница не би смела бити без овог дела. Оно је врло схватљиво и мудро написано, и нема сумње да ће убрзати сјајну будућност наше педагошке науке. Да је дело изгледно и по стилу и по садржају доказује и то, што се оно преваћа или је већ преведено на енглески, јапански и француски. Ја сам такође добио ауторову дозволу да у нашем народном руху изнесем ово његово дело пред наше српске и хрватске учитеље. Дело је скоро преведено, прва три предавања већ су отштампана у „Школском Гласнику“. Да ли ће то дело моћи изаћи у нашем језику још је ствар питања. На позив за претплату тог превода такорекућ није се нико пријавио „Натошевићу“, и због тога сам ја нешто клонуо у својој намери. Зар се не би ко други нашао за овај посао? Ја би уступио свој започети рад врло радо. У нас је већ створена публика за Мојманове педагошке назоре. Г. г. *Др. Стева Окановић, П. Илић, Сима Јевтић, Св. Брашован, Ђорђе Поповић, Ј. Беловић, Ђ. Михајловић, Кошћевић, Томашић Шилер, вл. Томић, Д. Михајловић, Др. Душан Рајачић* и др. много су допринели својим преводима и рефератима у томе погледу. Дух модерне, експерименталне педагогије нека задахне и сједини раскомадано наше учитељско тело, па ма његови делови били под кровом основне, средње или више школе! *Come on, boys!* — кличе нам дух експерименталне педагогије проф. Мојмана.

Др. Паја Р. Радосављевић.

Белешке.

Побољшање плате новосадским учитељима остављено је у скупштини варошког магистрата за боља времена. Нико се од представника није нашао побуђен да и једну реч рекне томе у прилог. Скупштина је стала на то становиште: Ако министарство прими на себе давање доплатака учитељима, магистрат ће повисити плату. Кад се таки услови стављају, онда се види какво је расположење за повишицу учитељских плата. А види се управо и то, шта би се управо желело да буде од вероисповедних школа.

Кажање учитељства. Срдита немоћ „Заставиних“ журналиста хтела би поново да сугерира на-а-роду, да су му учитељи хтели да отму неко право и наметну неке терете. Та ракетла слабо ушљује и промашиће циљ као и до сад, те ће опрљити оне који се с њоме играју, као што их је једном већ опрљила и то тако јако, да још и сад запомажу што су их сви свесни учитељи нацустили и што су увидели њихово опсенарство како према народу тако и према учитељству, које их је подигло из прашине. Боље би било да рекну народу, да су му натоварили на леђа нов порез у виду прописева и да са тим њиховим глупостима морају сад учитељи да се боре.

Течај експерименталне психологије. По новој наставној основи за држ. учитељске школе, психологија се има предавати демонстративно и на основу експеримента. Да би професори што боље могли овој задаћи одговорити, министарство просвете приређује течајеве експерименталне психологије у Будимпешти. На сваки течај позивају по четворицу професора педагогије. Циљ је ових течајева да професори педагогије упознају разне методе експерименисања и садашње стање и успех екс. психологије. На течају који сад траје предају Dr. Rauschburg и Dr. Révész и Nagy L. Сва тројица су и ван Угарске признати стручњаци. А слушаоци су професори бајске, суботичке, темишварске и шопшисентђерђеске државне учит. школе. У овим ће учит. школама идуће шк. године министарство установити психолошке лабораторије.

„Néptanitók Lapja“. За време коалиционе владе, Апоњи је укинуо издавање „Nept. Lapja“. Његов наследник Зичи, министар просвете, поново је наредио да излази, али само са информативном садржином. Доносио је две године само

наредбе, наименовања и стечајеве. Од ове године (1912.) излазиће недељно, по програму који му је одредио министар просвете. Доносиће осим важнијих закона и наредаба школских и све остало што спада у круг васпитања и образовања, а тако и преглед рада свих учитељских друштава у Угарској.'

Нисам спао на вашу помоћ. Ово је добацио гордо и горопадно Е. Шимон, посланик за странке рада изборног среза у Ђаћмартону (шопроска ж.) учитељима истог среза, када су га корпоративно замолили да се заузме за учитеље у парламенту. Г. посланик је прво изјавио, *да учитељи не рачунају на његову помоћ*, на реду је сад *уређење свештеничке дотације*. Када су му учитељи рекли, да ће они у будуће само оног посланика потпомагати, који ће и учитељске интересе заступати. г. посланик се ужасно наљутио и изјавио: *Нисам спао на вашу помоћ*. Учитељи су га на то оставили и договорили су се, да опробају, да ли баш заиста није спао г. посланик на њихову помоћ.

Сепешка жупанија за учитеље. Жупанијска скупштина за учитеље 13. децембра усвојила је овај предлог: Грађанство сепешке жупаније уверено је да учитељска дотација не одговара ни данашњем времену, а ни друштвеном положају учитеља. С тога грађанство оне жупаније узима на новољно знање изјаву министра просвете изречену у држ. сабору 9. децембра, да жели и он измену закона из 1907. год. и уређење учитељске дотације и меморандумом ће се обратити министру просвете, да обећану измену закона што пре спроведе. Уједно је усвојено, да се позову све муниципије да слично поступе.

Реформе у католичким школама у Угарској. По најновијем школском уређењу од 8. априла 1911. г. за римокатоличке школе надзор над осн. школама врше: дијецезални главни надзорник, помоћ. надзорник и окружне проте.

Раденичка гимназија. У Угарској се од неколико година оснивају у већим местима раденичке гимназије, чији је циљ да проучава, изображава и васпита шире слојеве народа. Учење траје три године. Прошле године је држава издала на ту сврху 38.156 К држ. припомоћи. Један сат учења стао је државу 4 К 7 филира.

Број становништва у Угарској. Ових дана је објављен званичан резултат пописа из 1910. Број становника у Угарској је *двадесет милиона* 886.487. Од ових је 38 % аналфабета.

Школа на Конгу. Занимљиво описује свој разред на Конгу учитељ Pillods, управитељ школе на Шангу притоку Конга. „Морам кротити младе дивљаке, који су навикли да живе природно на ваздуху, на сунцу, где слободно јуре по шумама, мећама и по води. Гоним их да оставе лук и стрелу, да не лове мишеве и и птице. Моји ђаци имају боју од најзагаситије прне до светло чоколадине боје. Сви су тетовирани, бразда над носом дели им чело на двоје, на оба образа имају таке зарезотине. Нос им је пресран и у њему носе прутић, дрвце од жичице. На трбуху имају разгранате зарезотине, чије бразде чине симболички цвет или коњле. Сви су намазани јако светлом и црном бојом, црњом него што им је кожа.

Стечај.

Расписује се стечај на књиговођско место у Учитељском Д. Д. „Натошевић" у Новом Саду са годишњом платом од 1200 К.

Књиговођа је дужан положити кауцију у износу годишње плате.

Рок стечају је II. (24.) јан. 1912.

Управни одбор.

Пријатељима „Школског Гласника".

Година 1911. је завршена а међу читаоцима „Школског Гласника" има доста њих, који нису послали претплату, или је нису потпуно измирили, а неколицина дугује још и за прошлу годину. Ми смо недавно сваког појединце известили колико дугује. Доста их се и одазвало плаћањем, али доста њих и није. Ко је пријатељ општој учитељској ствари, а тиме и својој, не сме заборавити на то да свој сталешки орган помогне осим читања и — **претплатом.** Ако нећемо се сваки час опоминати на претплату, каква нам је онда сталешка свест? Ми не опомињемо и не досађујемо скоро целе године никад, али је бар сад при крају године крајње време да се сети сваки да заосталу претплату пошље.

Та наши би непријатељи једва чекали да овај лист престане. А смемо ли ми то допустити? Ко не шиље тачно претплату тај тера воду на воденицу наших непријатеља.

Уредништво и администрација „Школског Гласника".